

Rozwój regionalny Polski – raport analityczny 2023

Regional development of Poland – analytical report 2023

Opracowanie merytoryczne
Content-related works

Departament Innowacji, Główny Urząd Statystyczny,
Department for Innovation, Statistics Poland
we współpracy z Departamentem Rolnictwa i Środowiska
in cooperation with Agriculture and Environment Department

Zespół autorski
Editorial team

Ewa Bendowska, Małgorzata Brzostowska, Agnieszka Gontarz, Joanna Jelińska-Hryniewicz,
Agata Kiełczykowska, Karolina Król, Beata Nowakowska, Ilona Piórkowska, Joanna Poświata,
Małgorzata Stawikowska, Teresa Szczurowska, Maciej Wroński, Katarzyna Wróbel, Mateusz Wyżykowski

pod kierunkiem
supervised by

Dominiki Rogalińskiej

Skład i opracowanie graficzne
Typesetting and graphics

Michał Moskalewicz

Opracowanie map i wykresów
Maps and charts preparation

Katarzyna Medolińska, Maciej Zych

ISBN 978-83-67087-98-8

Publikacja dostępna na stronie
Publication available on website
stat.gov.pl

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła.
When publishing Statistics Poland data – please indicate the source.

Przedmowa

Mamy przyjemność przekazać Państwu czwartą edycję publikacji analitycznej na temat rozwoju regionalnego kraju, opracowaną na potrzeby Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030. Opracowanie obejmuje diagnozę zjawisk powiązanych z monitorowaniem zagrożeń środowiskowych, procesów demograficznych, uwarunkowań rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego, gospodarki (produktywności, przedsiębiorczości i innowacyjności), infrastruktury, a także potencjału administracyjnego samorządów (w tym ich kondycji finansowej, zarządzania przestrzenią). Opracowanie jest podsumowaniem 2022 r., także w odniesieniu do 16. Raportów o sytuacji społeczno-gospodarczej województw, ściśle powiązanych z monitorowaniem celów strategicznych KSRR 2030.

W publikacji zaprezentowano analizę zagadnień rozwojowych w przekrojach terytorialnych, jak również dla obszarów strategicznej interwencji (OSI) zdefiniowanych w KSRR 2030. Pierwszy dział opisuje sytuację społeczno-gospodarczą regionów NUTS 2 oraz Polski Wschodniej i Śląska na tle kraju. W kolejnych częściach analiza obejmuje delimitacje przestrzenne związane z wymiarem miejskim (w tym miasta tracących funkcje społeczno-gospodarcze), gminy zagrożone trwałą marginalizacją oraz obszary wiejskie według delimitacji statystycznej, opracowanej przez GUS w 2022 r.

Przyjęte do analiz dane dotyczą 2022 r. lub ostatniego dostępnego. Dla zilustrowania zmian, poszczególne zagadnienia ujęto również w retrospekcji od 2011 r. oraz w porównaniu z rokiem poprzednim. Z uwagi na przyjętą formę prezentacji, szersze wyjaśnienia stosowanych pojęć oraz innych założeń metodycznych znajdują się w publikacjach tematycznych GUS oraz w Zeszytach metodologicznych. Więcej danych liczbowych prezentowanych w przekrojach terytorialnych w podziale statystycznym i administracyjnym oraz dla wyżej wymienionych obszarów problemowych można znaleźć w Banku Danych Lokalnych (<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/start>).

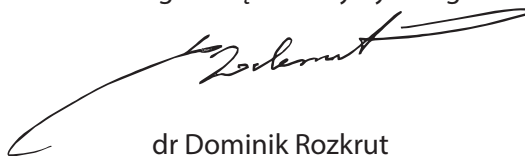
Wyrażamy nadzieję, że publikacja okaże się cennym i przydatnym źródłem informacji dla odbiorców zainteresowanych rozwojem regionalnym kraju.

Dyrektor Departamentu Innowacji

Dominika Rogalińska

Prezes
Głównego Urzędu Statystycznego

dr Dominik Rozkrut

Warszawa, marzec 2024 r.

Preface

We are pleased to present you the fourth edition of the analytical publication on the regional development of Poland, prepared for the purposes of the National Strategy for Regional Development 2030. The report covers the diagnosis of phenomena related to the monitoring of environmental threats, demographic processes, conditions for the development of human and social capital, economy (productivity, entrepreneurship and innovation), infrastructure as well as the administrative potential of local governments (including their financial condition, territory space management). This publication is a summary of 2022 also with regard to 16. Reports on the socio-economic situation of voivodships, which are likewise closely related to the monitoring of strategic goals of the NSRD 2030.

The publication presents an analysis of development issues in territorial breakdowns as well as for the areas of strategic intervention (ASI) defined in the NSRD 2030. The first part describes the socio-economic situation of the NUTS 2 regions as well as of Eastern Poland and Śląskie against the national level. In the following parts, the analysis covers spatial delimitations in terms of the urban dimension (including cities losing socio-economic functions), gminas at risk of permanent marginalisation and rural areas according to the statistical delimitation developed by Statistics Poland in 2022.

The analyses are based on data for 2022 or for the last available year. In addition, a retrospective presentation of 2011 data for selected issues and a comparison with the previous year are to illustrate the changes. Due to the concise form of the compendium, comprehensive term definitions can be found in the thematic publications of Statistics Poland and in Methodological reports. The broader range of the data in spatial breakdowns of statistical and administrative division and for the above-mentioned problem areas can be found in the Local Data Bank (at <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/start>).

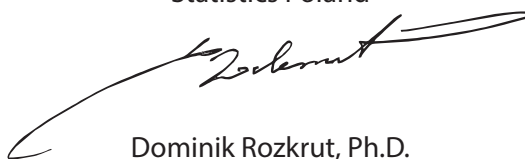
We hope this publication will be a valuable source of information to all readers interested in regional development of Poland.

Director of Department for Innovation

Dominika Rogalińska

President
Statistics Poland

Dominik Rozkrut, Ph.D.

Warsaw, March 2024

Spis treści

Contest

Przedmowa	4
Preface	5
Ważniejsze skróty	11
Main abbreviations	
Synteza	12
Executive Summary	17
Dział pierwszy Sytuacja społeczno-gospodarcza i przestrzenna regionów NUTS 2 ..	23
Part one Socio-economic and spatial situation of NUTS 2 regions	
Rozdział 1 Warunki naturalne oraz ograniczenie zagrożeń dla środowiska.....	24
Chapter 1 Natural conditions and reduction of environmental hazards	
1.1 Zużycie wody oraz gospodarka ściekowa	24
1.1 Water consumption and wastewater management	
1.2 Zanieczyszczenie i ochrona powietrza	28
1.2 Air pollution and protection	
1.3 Ochrona przyrody	31
1.3 Nature protection	
1.4 Gospodarka odpadami komunalnymi	33
1.4 Municipal waste management	
1.5 Energia elektryczna	35
1.5 Electricity	
Rozdział 2 Procesy demograficzne.....	38
Chapter 2 Demographic processes	
2.1 Zmiany demograficzne	38
2.1 Demographic changes	
2.2 Migracje	41
2.2 Migrations	
2.3 Procesy urbanizacyjne.....	42
2.3 Urbanization processes	
2.4 Prognozy ludności	45
2.4 Population forecasts	
Rozdział 3 Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego	50
Chapter 3 Development of human and social capital	
3.1 Zasoby pracy.....	50
3.1 Labor resources	
3.2 Edukacja i kompetencje.....	55
3.2 Education and competences	
3.3 Dochody i poziom ubóstwa	60
3.3 Income and poverty level	
3.4 Pomoc społeczna i aktywność społeczna.....	63
3.4 Social welfare and social activity	

Rozdział 4 Rozwój gospodarczy	65
Chapter 4 Economic development	
4.1 Produktywność	65
4.1 Productivity	
4.2 Przedsiębiorczość.....	69
4.2 Entrepreneurship	
4.3 Innowacyjność	76
4.3 Innovation	
Rozdział 5 Rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia	78
Chapter 5 Development of infrastructure increasing competitiveness, investment attractiveness and living conditions	
5.1 Infrastruktura transportowa.....	78
5.1 Transport infrastructure	
5.2 Infrastruktura techniczna	85
5.2 Technical infrastructure	
5.3 Infrastruktura społeczna i turystyczna.....	88
5.3 Social and tourist infrastructure	
Rozdział 6 Potencjał administracji na rzecz zarządzania rozwojem, finanse samorządu terytorialnego	96
Chapter 6 The potential of administration for development management, finances of local government	
6.1 Finanse jednostek samorządu terytorialnego	96
6.1 Finance of local government units	
6.2 Zarządzanie rozwojem	100
6.2 Development management	
Dział drugi Sytuacja społeczno-gospodarcza i przestrzenna obszarów miejskich – wybrane zagadnienia	104
Part two Socio-economic and spatial situation of urban areas – selected issues	
Rozdział 1 Warunki naturalne oraz ograniczenie zagrożeń dla środowiska	105
Chapter 1 Natural conditions and reduction of environmental hazards	
1.1 Zużycie wody i gospodarka ściekowa	105
1.1 Water consumption and wastewater management	
1.2 Zanieczyszczenie i ochrona powietrza.....	107
1.2 Air pollution and protection	
1.3 Ochrona przyrody	110
1.3 Nature protection	
1.4 Gospodarka odpadami komunalnymi.....	112
1.4 Municipal waste management	
1.5 Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych.....	114
1.5 Electricity consumption in households	

Rozdział 2 Procesy demograficzne.....	116
Chapter 2 Demographic processes	
2.1 Zmiany demograficzne	116
2.1 Demographic changes	
2.2 Migracje	124
2.2 Migration	
2.3 Procesy urbanizacyjne.....	125
2.3 Urbanization processes	
2.4 Prognozy ludności	127
2.4 Population forecasts	
Rozdział 3 Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego.....	131
Chapter 3 Development of human and social capital	
3.1 Zasoby pracy.....	131
3.1 Labor resources	
3.2 Opieka nad dziećmi i edukacja przedszkolna.....	135
3.2 Childcare and preschool education	
3.3 Dochody gospodarstw domowych.....	138
3.3 Household income	
3.4 Pomoc społeczna i aktywność społeczna.....	139
3.4 Social welfare and activity	
Rozdział 4 Przedsiębiorczość.....	141
Chapter 4 Entrepreneurship	
Rozdział 5 Rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia	146
Chapter 5 Development of infrastructure increasing competitiveness, investment attractiveness and living conditions	
5.1 Bezpieczeństwo drogowe	146
5.1 Road safety	
5.2 Infrastruktura techniczna	148
5.2 Technical infrastructure	
5.3 Infrastruktura społeczna i turystyczna.....	156
5.3 Social and tourist infrastructure	
Rozdział 6 Potencjał administracji na rzecz zarządzania rozwojem, finanse samorządu terytorialnego.....	167
Chapter 6 The potential of administration for development management, finances of local government	
6.1 Finanse jednostek samorządu terytorialnego	167
6.1 Finance of local government units	
6.2 Zarządzanie rozwojem	171
6.2 Development management	

Dział trzeci Sytuacja społeczno-gospodarcza i przestrzenna obszarów wiejskich oraz gmin zagrożonych trwałą marginalizacją – wybrane zagadnienia.....	175
Part three Socio-economic and spatial situation of rural areas and gminas threatened by permanent marginalisation – selected issues	
Rozdział 1 Warunki naturalne oraz ograniczenie zagrożeń dla środowiska	176
Chapter 1 Natural conditions and reduction of environmental hazards	
1.1 Zużycie wody i gospodarka ściekowa	176
1.1 Water consumption and wastewater management	
1.2 Zanieczyszczenie i ochrona powietrza.....	178
1.2 Air pollution and protection	
1.3 Ochrona przyrody	180
1.3 Nature protection	
1.4 Gospodarka odpadami komunalnymi.....	180
1.4 Municipal waste management	
Rozdział 2 Procesy demograficzne.....	183
Chapter 2 Demographic processes	
2.1 Zmiany demograficzne	183
2.1 Demographic changes	
2.2 Migracje	193
2.2 Migration	
2.3 Procesy urbanizacyjne.....	195
2.3 Urbanization processes	
2.4 Prognozy ludności	198
2.4 Population forecasts	
Rozdział 3 Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego.....	202
Chapter 3 Development of human and social capital	
3.1 Zasoby pracy	202
3.1 Labor resources	
3.2 Opieka nad dziećmi i edukacja przedszkolna.....	203
3.2 Childcare and preschool education	
3.3 Pomoc społeczna i aktywność społeczna.....	206
3.3 Social welfare and activity	
Rozdział 4 Przedsiębiorczość.....	208
Chapter 4 Entrepreneurship	
Rozdział 5 Rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia	213
Chapter 5 Development of infrastructure increasing competitiveness, investment attractiveness and living conditions	
5.1 Bezpieczeństwo drogowe	213
5.1 Road safety	
5.2 Infrastruktura techniczna	214
5.2 Technical infrastructure	
5.3 Infrastruktura społeczna i turystyczna.....	221
5.3 Social and tourist infrastructure	

Rozdział 6 Potencjał administracji na rzecz zarządzania rozwojem, finanse samorządu terytorialnego	228
Chapter 6 The potential of administration for development management, finances of local government	
6.1 Finanse jednostek samorządu terytorialnego	228
6.1 Finance of local government units	
6.2 Zarządzanie rozwojem	232
6.2 Development management	
załącznik 1 Wskaźniki monitorujące Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030	234
attachment 1 Indicators monitoring the National Strategy of Regional Development 2030	
załącznik 2 Delimitacje przestrzenne	237
attachment 2 Spatial delimitations	

Ważniejsze skróty

Main abbreviations

Symbol	Symbol	Opis Description
KSRR		Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego National Strategy for Regional Development
NUTS		Klasyfikacja Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych Classification of Territorial Units for Statistics
UE		Unia Europejska
EU		European Union
gminy zagrożone		gminy zagrożone trwałą marginalizacją
threatened gminas		gminas threatened by permanent marginalisation
PKD		Polska Klasyfikacja Działalności
NACE		Nomenclature of Economic Activities in the European Communities
PPS		Standard Siły Nabywczej Purchasing Power Standard
zł		złoty
PLN		złoty
tys.		tysiąc thousand
mln		milion million
p. proc.		punkt procentowy percentage point
km ²		kilometr kwadratowy square kilometre
ha		hektar hectare
mm		milimetr millimetre
kg		kilogram kilogramme
m ²		metr kwadratowy square metre
m ³		metr sześcienny cubic metre
hm ³		hektometr sześcienny cubic hectometre
GWh		gigawatogodzina gigawatt hour
kWh		kilowatogodzina kilowatt hour

Synteza

Rozwój społeczno-gospodarczy kraju charakteryzował się pozytywnymi zmianami, ale widoczne były nierówności w rozkładzie terytorialnym zjawisk, w tym zwłaszcza pomiędzy dużymi ośrodkami miejskimi a obszarami wiejskimi i zagrożonymi trwałą marginalizacją.

W 2022 r. obserwowano pogłębienie niekorzystnych **trendów demograficznych**, widocznych na przestrzeni minionych lat. Największy wpływ na sytuację ludnościową w Polsce miała bardzo niska liczba urodzeń (305,1 tys. wobec 388,4 tys. w 2011 r.) i jednocześnie wysoka liczba zgonów (448,4 tys. wobec 519,5 tys. w 2021 r. oraz 375,5 tys. w 2011 r.). W rezultacie, ujemna wartość przyrostu naturalnego była ponad 4-krotnie wyższa niż przed wybuchem pandemii, tj. w 2019 r. (wtedy notowano ubytek naturalny na poziomie 9 osób na 10 000 ludności). W 2022 r. przyrost naturalny w Polsce wyniósł minus 3,8‰ (wobec minus 4,4‰ w miastach i minus 2,8‰ na wsi). Na ubytek ludności wskazują również **prognozy demograficzne** GUS. Przewiduje się, że w 2060 r. liczba ludności kraju wyniesie 30,9 mln. Populacja zmniejszy się w większości regionów (najbardziej – w śląskim), z wyjątkiem warszawskiego stołecznego (w którym zakłada się wzrost liczby ludności). Prognozy GUS wskazują na coroczne obniżanie się wartości przyrostu naturalnego w latach 2025–2060 i jego ujemną wartość we wszystkich regionach w całym prognozowanym okresie. W miastach dużych przyrost naturalny obniży się do ok. minus 60 tys. Przyjmuje się, że do 2060 r. znacząco wzrośnie m.in. współczynnik starości demograficznej – z 20,9% w 2025 r. (w 2022 r. według faktycznych danych – 19,5%) do 32,6% w 2060 r. Odsetek osób w wieku powyżej 65 lat w 2060 r. w miastach dużych będzie kształtować się od ok. 29% do 40%.

Na **rynku pracy** utrzymała się tendencja wzrostowa w liczbie pracujących w gospodarce narodowej (ogółem w kraju w 2022 r. było to 15,2 mln osób, w tym w miastach dużych – 4,5 mln osób). Znacznie niższa niż w 2011 r. była stopa bezrobocia (w tym w Polsce Wschodniej). Tendencja spadkowa wystąpiła w liczbie **bezrobotnych** zarejestrowanych przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym – w skali kraju w porównaniu z 2011 r. wskaźnik obniżył się o 4,3 osoby do 3,7, w tym największa zmiana miała miejsce w warmińsko-mazurskim (z 11,3 do 5,1 osób), lubuskim (z 8,8 do 2,7) i zachodniopomorskim (z 9,7 do 4,2). Liczba bezrobotnych zarejestrowanych na 100 osób w wieku produkcyjnym w miastach dużych spadła z 3,1 do 2,6 osób, a na obszarach wiejskich – odpowiednio z 6,5 osób do 4,1 (w gminach zmarginalizowanych w 2022 r. wskaźnik wyniósł 6,1).

Systematycznie poprawiał się poziom **wykształcenia** Polaków. W kształceniu osób dorosłych obserwowano pozytywny trend wzrostowy, który dotyczył również obszaru Polski Wschodniej. W latach 2011–2022 udział osób posiadających **wyższe wykształcenie** wzrósł z 20,3% do 29,6% i w 2022 r. kształtował się od 24,0% w warmińsko-mazurskim do 50,1% w warszawskim stołecznym. Różnice w poziomie wykształcenia mieszkańców miast i wsi pozostawały bardzo duże. W 2022 r. 37,2% mieszkańców miast legitymowało się wyższym wykształceniem, podczas gdy na wsi było to 19,2% (wzrost w porównaniu z 2011 r. odpowiednio o 11,3 p. proc. i o 7,8 p. proc.). Udział **osób dorosłych, które uczestniczyły w kształceniu lub szkoleniu** zwiększył się w porównaniu z 2011 r. o 3,2 p. proc. do 7,6%. W rezultacie, w przekroju terytorialnym udział ten wykazywał znaczne zróżnicowanie i kształtował się od 3,0% (w lubuskim) do 12,7% (w małopolskim). W porównaniu z 2011 r. odnotowano wzrost wartości wskaźnika w większości regionów, tj. od 0,2 p. proc. w łódzkim do 8,6 p. proc. w małopolskim (z wyjątkiem lubuskiego, gdzie nastąpił spadek o 0,3 p. proc.).

Według wyników badania budżetów gospodarstw domowych, obserwowano systematyczną poprawę **sytuacji materialnej i finansowej gospodarstw domowych**, co znalazło odzwierciedlenie we wzroście dochodów, osiąganych przez gospodarstwa domowe. W 2022 r. **przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji** na 1 osobę w gospodarstwie domowym (czyli przeznaczony na wydatki na towary i usługi konsumpcyjne oraz przyrost oszczędności) wyniósł 2 195 zł, w tym najwyższy dochód notowano w regionie

warszawskim stołecznym (2 998 zł) i śląskim (2 318 zł), a najniższy – w podkarpackim (1 791 zł). Średni dochód w Polsce Wschodniej ogółem w 2022 r. wyniósł 1 992 zł i był niższy od przeciętnej krajowej o 9,2% (na początku analizowanego okresu dysproporcja była większa i wynosiła 14,4%). W latach 2011–2022 regiony Polski Wschodniej zajmowały ostatnie lub jedno z ostatnich lokat w kraju. Wyjątek stanowił jedynie region podlaski, w którym dochody do dyspozycji przekraczały średnią w Polsce w 2022 r. – o 5,2%. W miastach dużych przeciętny miesięczny dochód w 2022 r. wyniósł 2 573,42 zł i był wyższy niż średnio w Polsce o 17,3%. Zróżnicowanie dochodów na osobę w gospodarstwach domowych, mierzone **współczynnikiem Giniego**, w 2022 r. w Polsce wyniosło 0,314 (w 2011 r. – 0,338), w tym największe nierówności odnotowano w opolskim (0,414), a najmniejsze – w zachodniopomorskim (0,245). W Polsce Wschodniej współczynnik wyniósł 0,288 (wobec 0,326 w 2011 r.). Zróżnicowanie dochodów wyższe niż przeciętnie dla kraju notowano w miastach dużych (0,327), natomiast w pozostałych analizowanych wymiarach miejskich kształtowało się poniżej średniej krajowej. Na podstawie badania EU-SILC, wskaźnik zagrożenia **ubóstwem** po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych w Polsce w 2022 r. osiągnął wartość 13,7% i był niższy w stosunku do 2011 r. o 4,0 p. proc. Najwyższą wartość wskaźnika notowano w regionach Polski Wschodniej – podlaskim (23,4%), lubelskim (22,6%) i warmińsko-mazurskim (20,6%). Najniższy wskaźnik wystąpił w regionie warszawskim stołecznym (6,7%) i śląskim (7,8%).

Utrzymujący się wzrost gospodarczy, generowany głównie przez przemysł i usługi, wpływał na sukcesywnie poprawiającą się **produktywność**. W porównaniu z 2011 r. wartość dodana brutto na 1 pracującego wzrosła we wszystkich regionach, przy czym tylko w 4 była wyższa od przeciętnej w kraju (tj. w warszawskim stołecznym, dolnośląskim, śląskim i pomorskim). W regionach Polski Wschodniej produktywność oscylowała w granicach 81% średniej krajowej, w tym najniższa była w lubelskim. Zróżnicowania wewnątrzregionalne wskazują, że nadal największą produktywnością charakteryzowały się podregiony dużych aglomeracji miejskich – najwyższą miały: miasto st. Warszawa (o 46,0% wyższą niż wartość dla Polski ogółem), Poznań (wyższą odpowiednio o 21,0%) oraz obszary skupiające znaczące działalności gospodarcze (np. płocki – wyższą odpowiednio o 72,2%). Najniższe wskaźniki (poniżej 70% średniej krajowej) notowano natomiast w podregionach wschodnich. Wartość PKB na mieszkańca w podregionach (wskaźnik dyspersji) dla Polski w 2021 r. osiągnął poziom 34,7% (wobec 34,0% w 2011 r. i w 2020 r.). Najwyższy poziom **PKB na mieszkańca** notowano dla m. st. Warszawy (191 318 zł, tj. prawie 3-krotnie więcej niż wyniosła wartość dla Polski ogółem). W konsekwencji, Warszawa oraz pozostałe 5 największych miast wojewódzkich (Poznań, Wrocław, Kraków, Łódź i Szczecin) w 2021 r. wygenerowały łącznie 25,9% PKB krajowego (w 2011 r. było to odpowiednio 24,8%).

Na wzrost gospodarczy decydujący wpływ miał obserwowany w ostatnich latach wyraźny rozwój **przedsiębiorczości**. Systematycznie zwiększała się zarówno liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON, liczba podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu, jak i spółek z udziałem kapitału zagranicznego. Jednocześnie rosły przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów (ogółem i na eksport). Zwiększyła się również wartość nakładów brutto na środki trwałe i nakładów inwestycyjnych, jednak przy jednoczesnym spadku ich relacji do PKB. **Liczba zarejestrowanych podmiotów** wzrosła o 29,1%. W konsekwencji, na 1 000 ludności ogółem przypadało 132 podmioty, w tym w miastach dużych – 187, podczas gdy w gminach zmarginalizowanych i obszarach wiejskich było to odpowiednio 81 i 97 podmiotów. Jednocześnie, znacznie zwiększyła się liczba **podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu** przypadająca na 1 000 ludności – w skali kraju z 33 jednostek w 2011 r. do 52. Wśród regionów, nadal najwyższą wartością wskaźnika charakteryzował się warszawski stołeczny (118), a najniższą – mazowiecki regionalny (31). W Polsce Wschodniej w 2022 r. na 1 000 ludności przypadały 35 takich podmiotów (w 2011 r. – odpowiednio 23 jednostki). Dla porównania, w miastach dużych wskaźnik wyniósł 93 (wobec 56 w 2011 r.). W porównaniu z 2011 r. zwiększyła się również wartość **nakładów brutto na środki trwałe** (o 38,9%) i **nakładów inwestycyjnych** (o 64,4%), przy jednoczesnym ich spadku w relacji do PKB. Wartość nakładów inwestycyjnych na 1 mieszkańca w 2022 r. wyniosła 10 577 zł (w odniesieniu do 2011 r. – wzrost o 67,5%). W przekroju regionalnym widoczne

były nadal znaczne dysproporcje – najwyższą wartość wskaźnika zanotowano w warszawskim stołecznym – 22 178 zł (tj. 2-krotnie wyższą niż średnia dla Polski), a najniższą – w świętokrzyskim (6 701 zł) i lubelskim (6 994 zł). Dla Polski Wschodniej średnia wartość nakładów inwestycyjnych na mieszkańca w 2022 r. wyniosła 7 653 zł, co stanowiło 72,4% średniej krajowej.

Na przestrzeni analizowanych lat miał miejsce sukcesywny wzrost nakładów wewnętrznych (w tym w sektorze przedsiębiorstw) na **działalność badawczo-rozwojową**, liczby osób pracujących w B+R oraz wskaźników z zakresu **innowacyjności**. Nakłady wewnętrzne na działalność B+R w 2022 r. osiągnęły wartość 44,7 mld zł, tj. prawie 4-krotnie więcej niż w 2011 r. (w Polsce Wschodniej nakłady wyniosły 4,3 mld zł i był to wzrost ponad 3-krotny). Wzrostowi nominalnych nakładów na działalność B+R towarzyszył wzrost wskaźnika intensywności prac B+R, tj. udział nakładów krajowych brutto na działalność B+R w relacji do PKB – uwzględniając wstępne wyniki PKB za 2022 r. – z 0,75% w 2011 r. do 1,46% w 2022 r. (w Polsce Wschodniej ta relacja poprawiła się odpowiednio z 0,59% do 0,98%). Różnica pomiędzy najwyższą i najniższą wartością wskaźnika wśród regionów była znacząca i wyniosła 2,5 p. proc. (od 0,30% w mazowieckim regionalnym do 2,83% w warszawskim stołecznym). W latach 2011–2022 miał miejsce również wzrost udziału przedsiębiorstw przemysłowych współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej – z 5,5% w 2011 r. do 9,1% w 2022 r. (od 12,7% w warszawskim stołecznym do 5,8% w świętokrzyskim), udziału przychodów ze sprzedaży produktów podmiotów przemysłowych zaliczanych do wysokiej i średniowysokiej techniki – z 32,9% do 34,5% w 2022 r. (od 64,1% w dolnośląskim do 6,5% w warmińsko-mazurskim).

W latach 2011–2022 w Polsce poprawiła się sytuacja w większości obszarów związanych z **infrastrukturą transportową**. Znacznie zwiększyła się łączna długość autostrad i dróg ekspresowych (o 170%), przy czym wzrost obserwowano we wszystkich województwach (największy – w łódzkim oraz mazowieckim – odpowiednio o 431,2 km i o 426,0 km). Zwiększyła się również długość dróg wojewódzkich oraz gęstości dróg o twardej nawierzchni. Poprawie sytuacji w obszarze infrastruktury drogowej towarzyszył systematyczny spadek liczby ofiar śmiertelnych wypadków drogowych w przeliczeniu na 100 tys. ludności obserwowany we wszystkich regionach. W okresie objętym analizą dynamicznie rozbudowywana była również infrastruktura rowerowa. Długość dróg dla rowerów w przeliczeniu na 10 tys. ludności zwiększyła się ogółem w kraju prawie 2,5-krotnie do 5,23 km (od 7,75 km w lubuskim do 2,65 km w małopolskim). Sytuacja pogorszyła się jedynie w zakresie długości linii kolejowych eksploatowanych (spadek ogółem w kraju o 4,1%). W Polsce Wschodniej tendencje w obszarze infrastruktury transportowej były w analizowanym okresie zbliżone do obserwowanych ogółem w kraju. Bardziej dynamicznie, w porównaniu z resztą Polski, przebiegała rozbudowa sieci autostrad oraz dróg ekspresowych (wzrost z 129,9 km do 1 061,9 km), a także infrastruktury rowerowej.

W latach 2011–2022 zwiększyła się długość **sieci kanalizacyjnej, gazowej i wodociągowej**. Dotyczyło to wszystkich regionów i przełożyło się na wzrost odsetka ludności korzystającej z sieci wodociągowej (o 4,9 p. proc.), kanalizacyjnej (o 8,7 p. proc.) i gazowej (o 3,5 p. proc.). Największy udział ludności korzystającej z mediów utrzymywał się w dużych miastach. Na obszarach wiejskich wskaźniki te były wyższe niż w gminach zmarginalizowanych, a jednocześnie na wsi na przestrzeni dekady zmiany w zakresie ludności korzystającej z wodociągów, sieci gazowej i kanalizacji były bardziej dynamiczne w porównaniu z sytuacją w miastach i Polsce ogółem.

W 2022 r. oddano do użytkowania 238,5 tys. nowych **mieszkań**, tj. tylko o 1,6% więcej niż w 2021 r. (w Polsce Wschodniej – więcej o 8,3%). Najwyższy wzrost spośród wszystkich regionów obserwowano w warmińsko-mazurskim (o 31,3%), a największy spadek - w podlaskim (o 15,5%). Na obszarach wiejskich w 2022 r. oddano do użytku 60,4 tys. nowych mieszkań (tj. o 77,3% więcej niż w 2011 r.), co stanowiło 37,9% ogółu mieszkań oddanych w Polsce (w 2011 r. było to 38,9%). Dla porównania, mieszkania oddane do użytkowania w dużych miastach stanowiły 36,2% lokali przekazanych w Polsce ogółem (wobec 35,3% w 2011 r.). W 2022 r. na **najem lokali mieszkalnych** z zasobów gminnych oczekiwało 126,4 tys. gospodarstw domowych (o 2,0% mniej niż w 2021 r.), w tym ponad 70 tys. gospodarstw

oczekiwało na **najem socjalny lokalu**. W porównaniu do 2021 r. zapotrzebowanie na najem socjalny lokali spadło ogółem w kraju o 1,5%. Spadek w skali roku liczby gospodarstw domowych oczekujących na najem socjalny odnotowano w 10 regionach, w tym największy – w podlaskim (o 50,1%). W 7 regionach zapotrzebowanie na najem socjalny lokalu wzrosło – najbardziej w małopolskim (o 12,3%). W śląskim liczba oczekujących na najem socjalny nieznacznie zmniejszyła się w skali roku (o 1,1%) do prawie 15 tys. gospodarstw, ale nadal był to poziom najwyższy w Polsce (21,3% ogółu gospodarstw domowych oczekujących na najem socjalny). W Polsce Wschodniej w 2022 r. na lokal socjalny oczekiwało prawie 8 tys. gospodarstw domowych (11,4% ogółu), tj. o 7,3% mniej niż w 2021 r. W dużych miastach na najem socjalny oczekiwało 36,1 tys. gospodarstw (o 2,0% mniej niż w roku poprzednim), a na obszarach wiejskich – 6,1 tys. (analogicznie jak w 2021 r.). Dla porównania, w gminach zmarginalizowanych w 2022 r. było to odpowiednio 2,6 tys. gospodarstw domowych.

Istotnym aspektem wpływającym na atrakcyjność terytorialną jest **dostępność do usług w zakresie opieki zdrowotnej**. W latach 2011–2022 liczba **szpitali ogólnych** w Polsce zwiększyła się o 10,1% (tj. o 82 placówki do 896), przy jednoczesnym spadku liczby łóżek w szpitalach ogólnych (o 9,1% do 164,2 tys. łóżek). W przeliczeniu na 100 tys. ludności było to 435 łóżek (odpowiednio o 34 mniej). Spadek wystąpił w 15 regionach, w tym najgłębszy – w świętokrzyskim (o 63 łóżka na 100 tys. ludności do 442 łóżek), wielkopolskim (o 62 do 390), łódzkim (o 60 do 469) i śląskim (o 55 do 498). W 2022 r. w Polsce na 10 tys. ludności przypadało 35 **lekarzy** pracujących bezpośrednio z pacjentem według podstawowego miejsca pracy – od 58 lekarzy (na 10 tys. ludności) w warszawskim stołecznym do 21 w mazowieckim regionalnym. W Polsce Wschodniej ogółem na 10 tys. mieszkańców przypadało 32 lekarzy. W 2022 r. w Polsce notowano 11,7 tys. **aptek**, w tym 46,5% tych zasobów znajdowało się w śląskim, wielkopolskim, małopolskim, warszawskim stołecznym i dolnośląskim. W Polsce Wschodniej funkcjonowało łącznie 21,2% ogółu aptek, w tym najwięcej – w lubelskim, a najmniej – w podlaskim. Apteki na wsi stanowiły 16,0% aptek ogółem, a w gminach zmarginalizowanych – 8,1%.

Systematycznie zmniejszała się liczba placówek bibliotecznych (do 7 638), które stanowią najliczniejszą grupę instytucji **kultury**. Liczba teatrów i instytucji muzycznych również spadła. Większa możliwość korzystania z propozycji kulturalnej dotyczyła dużych miast, w których najczęściej zlokalizowane były teatry i instytucje muzyczne. Z powodu obostrzeń sanitarnych obowiązujących w 2021 r. pogorszył się dostęp do centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic, które prowadzą wielokierunkową działalność społeczno-kulturalną.

Na przestrzeni lat w Polsce zwiększała się liczba **turystycznych obiektów noclegowych** oraz oferowanych w nich miejsc, wśród których dominowały obiekty hotelowe. Liczba obiektów noclegowych w 2022 r. wyniosła 9,8 tys. (o 176 mniej niż w 2021 r. oraz o 283 więcej niż w 2012 r.), w tym prawie 4 tys. stanowiły obiekty hotelowe. Obiekty noclegowe w 2022 r. oferowały mniej miejsc noclegowych niż w poprzednich latach (779,9 tys. wobec 675,4 tys. w 2012 r. i 784,2 tys. w 2021 r.), w tym 181,9 tys. było w dużych miastach, 110,5 tys. w średnich miastach i 187,8 tys. w małych miastach. Liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1 000 ludności nie zmieniła się względem 2021 r. i wyniosła 20,6 (wobec 17,5 w 2012 r.), była jednak niższa niż w latach 2018–2019. W 2022 r. z turystycznych obiektów noclegowych skorzystało 34,2 mln turystów, w tym 5,8 mln turystów zagranicznych, którzy głównie wybierali hotele (4,8 mln). Liczba turystów w przeliczeniu na 1 000 ludności w porównaniu z 2021 r. wzrosła o 321 do 905, jednak nadal była niższa niż w 2019 r. (929 turystów na 1 000 mieszkańców).

Analiza **finansów gmin i miast na prawach powiatu** wskazuje, że w 2022 r. ich **dochody własne** (w przeliczeniu na mieszkańca) były 2-krotnie wyższe niż w 2011 r. (i wyniosły średnio 3 854 zł). Wyższe niż przeciętnie dochody własne (per capita) odnotowano w regionach: warszawskim stołecznym (przy czym był to region, w którym miał miejsce najniższy wzrost w stosunku do 2011 r.), dolnośląskim, zachodniopomorskim, pomorskim, łódzkim oraz śląskim. Polska Wschodnia wraz z mazowieckim

regionalnym w 2022 r. notowały (podobnie jak w roku poprzednim) najniższe dochody własne na mieszkańca. W gminach zagrożonych trwałą marginalizacją średnio na mieszkańca przypadało 2 638 zł, w gminach wiejskich – 2 997 zł, podczas gdy w dużych miastach było to odpowiednio 5 600 zł. Udział **wydatków inwestycyjnych** w wydatkach ogółem budżetów gmin i miast na prawach powiatu dla Polski ogółem wyniósł 15,6% (o 5,9 p. proc. mniej niż w 2011 r.). W Polsce Wschodniej wskaźnik ukształtował się na poziomie 16,5%, w gminach zmarginalizowanych wyniósł 19,0%, w gminach wiejskich – 19,5%, a w dużych miastach – 12,7%. Udział **dochodów na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych** w dochodach ogółem w 2022 r. wyniósł 3,8% (o 3,8 p. proc. mniej niż w 2011 r.). Najwyższy udział takich dochodów odnotowano w regionie świętokrzyskim (5,9%), a najniższy – w mazowieckim regionalnym – 1,8%. W dużych miastach wskaźnik wyniósł 4,1%, w gminach wiejskich – 3,6%, a w gminach zmarginalizowanych – 4,2%.

Zmiany w zakresie planowania i zarządzania rozwojem przez samorządy przejawiały się w sukcesywnym wzroście udziału powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi **planami zagospodarowania przestrzennego** w powierzchni ogółem (z 27,2% w 2011 r. do 32,3%). Najwyższy udział niezmiennie notowały 3 regiony (śląski – 74,7%, małopolski – 70,5% i dolnośląski – 67,0%), a najniższy utrzymał się w kujawsko-pomorskim (8,7%). Na obszarach Polski Wschodniej rozpiętość wskaźnika wyniosła od 9,3% w podkarpackim do 57,4% w lubelskim. W dużych miastach udział takiej powierzchni wyniósł 49,5%, w gminach wiejskich – 32,8%, a w gminach zmarginalizowanych – odpowiednio 26,2%. Jednocześnie, **udział obszarów objętych procesami rewitalizacji** w powierzchni obszarów zdegradowanych spadł do 28,9% (tj. o 0,3 p. proc. w skali roku i o 54,6 p. proc. w skali 8 lat), przy czym w gminach zagrożonych był on nieco wyższy niż przeciętnie w kraju (wyniósł 29,6%), w gminach wiejskich wyniósł 32,0%, a w miastach dużych – 42,8%. Obniżył się udział **ludności mieszkającej na terenach objętych procesami rewitalizacji** (z 26,4% w 2015 r. do 19,0%). Analiza przestrzenna wykazywała duże zróżnicowanie - na obszarach zmarginalizowanych ten odsetek wyniósł 23,3%, w gminach wiejskich – 20,2%, wobec 15,2% w miastach dużych.

W latach 2011–2022 notowano pozytywne zmiany w **ochronie środowiska**. Średnie **zużycie wody** na 1 mieszkańca zmniejszyło się z 277,2 m³ w 2011 r. do 237,2 m³ w 2022 r., w tym na obszarze Polski Wschodniej – z 266,7 m³ do 253,7 m³, a na wsi – z 384,5 m³ do 333,6 m³. **Ilość ścieków** przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania zmniejszyła się w tym okresie do 2 148,3 hm³, tj. o 5,4%. W ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczania zmniejszył się udział ścieków nieoczyszczanych z 7,7% w 2011 r. do 6,4%. Udział ścieków przemysłowych i komunalnych dużych miast stanowił 32,3% emisji krajowej, a obszarów wiejskich – 25,0%. Poprawił się wskaźnik **udziału ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków** – z 65,7% w 2011 r. do 75,7% w 2022 r. Analiza przestrzenna tych zjawisk wykazuje duże zróżnicowanie, jakkolwiek gospodarka ściekowa nadal problemem pozostaje w regionach: świętokrzyskim i śląskim, w których ilość ścieków w przeliczeniu na mieszkańca w 2022 r. istotnie przekraczała średnią krajową (wyniosła odpowiednio 68,6 m³ i 95,7 m³). Od 2011 r. obserwowano wzrost ilości **odpadów komunalnych** wytworzonych w ciągu roku, w tym stały wzrost udziału **odpadów zebranych selektywnie** (z 10,0% w 2011 r. do 39,9%). W 2022 r. w dużych miastach wytworzono prawie 1/3 odpadów komunalnych (średnio na mieszkańca przypadało 416 kg odpadów, przy średniej dla Polski 355 kg). Udział odpadów zebranych selektywnie w miastach dużych kształtował się na poziomie zbliżonym do wartości krajowej. Od początku analizowanego okresu obserwowano systematyczne zmniejszanie emisji **zanieczyszczeń z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza**. W przypadku zanieczyszczeń pyłowych spadek ten był znaczący (z poziomu 57,5 tys. ton w 2011 r. do 20,2 tys. ton, tj. o 64,9%), a w zakresie zanieczyszczeń gazowych spadek wyniósł 7,8% (do poziomu 203,6 mln ton). Zanieczyszczenia pyłowe dużych miast stanowiły 25,3% całkowitej emisji pyłów w kraju (w 2011 r. – odpowiednio 30,9%), a gazowe – 29,5% (wobec 26,9%).

Executive Summary

Socio-economic development of Poland was characterised by positive changes but there were visible inequalities in the territorial distribution of phenomena, especially between large urban centres and rural areas and those at risk of permanent marginalisation.

In 2022, a deepening of unfavourable **demographic trends** visible in recent years was observed. The factors that had the greatest impact on the population situation in Poland were a very low number of births (305.1 thousand against 388.4 thousand in 2011) and, at the same time, a high number of deaths (448.4 thousand against 519.5 thousand in 2021 and 375.5 thousand in 2011). As a result, the negative value of the natural increase was more than four times as high as before the outbreak of the pandemic, i.e. in 2019 (at that time, a natural loss of 9 people per 10 000 population was recorded). In 2022, rate of natural increase in Poland was minus 3.8‰ (against minus 4.4‰ in urban and minus 2.8‰ in rural areas). Population loss is also indicated by **demographic projections** of Statistics Poland. The country's population is predicted to reach 30.9 million by 2060. The population will decrease in most regions (most notably in Śląskie), with the exception of Warszawski Stołeczny (where population growth is assumed). Projections of Statistics Poland indicate an annual decline in the value of natural increase in the years 2025-2060 and its negative values in all regions throughout the projected period. In large cities, the natural increase rate will decrease to approx. minus 60 000. It is assumed that by 2060, among others, the demographic old-age ratio will significantly increase – from 20.9% in 2025 (in 2022, according to actual data – 19.5%) to 32.6% in 2060. The proportion of people aged above 65 years in 2060 in large cities will range from approx. 29% to 40%.

The upward trend in the number of **people working** in the national economy continued on the **labour market** (in 2022 the total for the country was 15.2 million people, including 4.5 million people in large cities). The unemployment rate was much lower than in 2011 (also in Eastern Poland). There was a downward trend in the number of the registered **unemployed** per 100 people of working age – nationally, compared to 2011, the rate decreased by 4.3 people to 3.7, with the largest change recorded in Warmińsko-Mazurskie (from 11.3 to 5.1 people), Lubuskie (from 8.8 to 2.7) and Zachodniopomorskie (from 9.7 to 4.2). The number of registered unemployed per 100 people of working age in large cities dropped from 3.1 to 2.6 people, and in rural areas from 6.5 to 4.1 people respectively (the rate was 6.1 in marginalised gminas in 2022).

The level of **education** of Poles has been steadily improving. A positive upward trend was observed in adult education, which also concerned the area of Eastern Poland. Between 2011 and 2022, the share of people with **tertiary education** increased from 20.3% to 29.6% and in 2022 it ranged from 24.0% in Warmińsko-Mazurskie to 50.1% in Warszawski Stołeczny. The differences in educational attainment between urban and rural residents remained very large. In 2022, 37.2% of urban residents had a tertiary education, compared to 19.2% in rural areas (an increase of 11.3 p. p. and 7.8 p. p., respectively, compared to 2011). The share of **adults who participated in education or training** increased by 3.2 p. p., up to 7.6%, compared to 2011. As a result, this share varied significantly across territorial units, ranging from 3.0% (in Lubuskie) to 12.7% (in Małopolskie). Compared to 2011, an increase in the value of the indicator was recorded in most regions, i.e. from 0.2 p.p. in Łódzkie to 8.6 p.p. in Małopolskie (except for Lubuskie, where there was a decrease by 0.3 p.p.).

According to the results of the household budget survey, a steady improvement in the **material and financial situation of households** was observed, which was reflected in the increase in income earned by households. In 2022, the **average monthly disposable income** per person in a household (i.e. allocated to expenditure on consumer goods and services and to the growth of savings) amounted

to PLN 2 195, with the highest income recorded in Warszawski Stołeczny (PLN 2 998) and Śląskie (PLN 2 318), and the lowest – in Podkarpackie (PLN 1 791). The average income in Eastern Poland as a whole in 2022 amounted to PLN 1 992 and was lower than the national average by 9.2% (at the beginning of the analysed period, the disproportion was greater and reached 14.4%). In the years 2011–2022, the regions of Eastern Poland were ranked last or among the last in the country. The only exception was Podlaskie, where disposable income exceeded the 2022 average for Poland by 5.2%. In large cities, the average monthly income in 2022 amounted to PLN 2 573.42 and was higher than the average for Poland by 17.3%. The disparity of income per capita in households, measured by the **Gini coefficient**, was 0.314 in Poland in 2022 (in 2011 – 0.338), with the highest inequalities recorded in Opolskie (0.414) and the lowest in Zachodniopomorskie (0.245). In Eastern Poland, the coefficient was 0.288 (compared to 0.326 in 2011). Income disparities which were higher than the national average, were recorded in large cities (0.327), while in the remaining urban dimensions analysed, they were below the national average. On the basis of the EU-SILC survey, the **at-risk-of-poverty** rate after social transfers in Poland in 2022 reached 13.7% and was 4.0 p.p. lower than in 2011. The highest values of the rate were recorded in the eastern Polish regions – Podlaskie (23.4%), Lubelskie (22.6%) and Warmińsko-Mazurskie (20.6%). The lowest rates were in Warszawski Stołeczny (6.7%) and Śląskie (7.8%) regions.

Sustained economic growth, generated mainly by industry and services, contributed to the gradually improving **productivity**. Compared to 2011, the gross value added per employee increased in all regions, while only in 4 it was higher than the national average (i.e. Warszawski Stołeczny, Dolnośląskie, Śląskie and Pomorskie). In the regions of Eastern Poland, productivity oscillated around 81% of the national average, with the lowest value in Lubelskie. Intra-regional variations indicate that the sub-regions of large urban agglomerations continued to be characterised by the highest productivity – the highest rates were found in the city of Warsaw (by 46.0% higher than the value for Poland in general), Poznań (higher by 21.0% respectively) and areas with significant business activities (e.g. Płock – higher by 72.2% respectively). The lowest rates (below 70% of the national average) were on the other hand recorded in the eastern subregions. The value of **GDP per capita** in the subregions (dispersion index) for Poland in 2021 reached 34.7% (compared to 34.0% in 2011 and 2020). The highest level of GDP per capita was recorded for the capital city of Warsaw (PLN 191,318, i.e. almost 3 times as high as the value for Poland in general). As a result, Warsaw and the other five largest voivodships capitals (Poznań, Wrocław, Kraków, Łódź and Szczecin) generated a total of 25.9% of the national GDP in 2021 (in 2011, it was 24.8%, respectively).

The significant development of **entrepreneurship** observed in recent years had a decisive impact on economic growth. The number of entities registered in the REGON register, the number of businesses in higher-order services as well as of companies with foreign capital have steadily increased. At the same time, net revenues from sales of products, goods and materials (in total and for export) were increasing. The values of gross outlays on fixed assets and investment outlays also increased, with their simultaneous decrease in relation to GDP. The number of **registered entities** increased by 29.1%. As a result, there were 132 entities per 1 000 total population, ranging from 187 entities in large cities to 81 in marginalised gminas and 97 in rural areas. At the same time, the number of **business entities in higher-order services** per 1 000 population increased significantly – at national level from 33 entities in 2011 to 52. Among the regions, the highest value of the indicator still characterised Warszawski Stołeczny (118), and the lowest – Mazowiecki Regionalny (31). In 2022 in Eastern Poland there were 35 such entities per 1 000 population (in 2011 – 23 units, respectively). To compare, the value recorded in large cities was 93 (against 56 in 2011). In relation to 2011, there was also an increase in **gross outlays on fixed assets** (by 38.9%) and **investment outlays** (by 64.4%), but their ratio to GDP decreased. The value of investment outlays per capita amounted to PLN 10 577 in 2022 (compared to 2011

– an increase of 67.5%). Significant regional disparities remained visible – the highest value of the indicator was recorded in Warszawski Stołeczny – PLN 22 178 (i.e. twice as high as the average for Poland), and the lowest – in Świętokrzyskie (PLN 6 701) and Lubelskie (PLN 6 994). For Eastern Poland, the average value of investment outlays per capita amounted to PLN 7 653 in 2022, which constituted 72.4% of the national average.

Over the analysed years, there has been a successive increase in internal outlays (including by the business sector) on **R&D activity**, in the number of people working in R&D and in **innovation** indicators. In 2022 internal outlays on R&D activity reached the value of PLN 44.7 billion, i.e. almost 4 times as much as it was in 2011 (in Eastern Poland, the outlays amounted to PLN 4.3 billion and this was more than 3-fold increase). The increase in nominal outlays on R&D activity was accompanied by an increase in the R&D intensity indicator, i.e. the share of gross domestic outlays on R&D activity in relation to GDP – taking into account the preliminary GDP results for 2022 – from 0.75% in 2011 to 1.46% in 2022 (in Eastern Poland this ratio improved from 0.59% to 0.98% respectively). The difference between the highest and the lowest regional values of the indicator was significant and amounted to 2.5 p.p. (from 0.30% in Mazowiecki Regionalny to 2.83% in Warszawski Stołeczny). In the years 2011-2022, there was also an increase in the share of industrial enterprises cooperating in the field of innovative activities – from 5.5% in 2011 to 9.1% in 2022 (from 12.7% in Warszawski Stołeczny to 5.8% in Świętokrzyskie), as well as in the share of revenues from sales of products of industrial entities classified as high and medium-high technology – from 32.9% to 34.5% in 2022 (from 64.1% in Dolnośląskie to 6.5% in Warmińsko-Mazurskie).

Between 2011 and 2022, the situation in most areas related to **transport infrastructure** improved in Poland. The total length of motorways and expressways increased significantly (by 170%), with the increase observed in all voivodships (the largest in the Łódzkie and Mazowieckie voivodships – by 431.2 km and 426.0 km respectively). The length of voivodship roads and the density of hard-surfaced roads also increased. The improvement in road infrastructure has been accompanied by a steady decrease in the number of road fatalities per 100 000 population, observed in all regions. During the analysed period, cycling infrastructure was also dynamically expanded. The length of bicycle paths per 10 thousand inhabitants increased overall in the country almost 2.5-fold to 5.23 km (from 7.75 km in Lubuskie to 2.65 km in Małopolskie). The situation worsened only in terms of the length of railway lines in operation (a decrease by 4.1% for the whole country). In the analysed period, trends in the area of transport infrastructure in Eastern Poland were similar to those observed in the country in general. Compared to the rest of Poland, the motorway and expressway network developed more dynamically (increasing from 129.9 km to 1,061.9 km), as did the cycling infrastructure.

In 2011–2022 period, the length of the **sewerage, gas and water supply network** increased. The extension took place in all regions and translated into an increase in the proportion of the population using the water supply network (by 4.9 p.p.), sewerage network (by 8.7 p.p.) and gas network (by 3.5 p.p.). The highest share of the population using utilities remained in large cities. In rural areas, the rates were higher than in marginalised gminas and, at the same time, changes in the population using water or gas supply and sewerage systems were more dynamic in rural areas over the decade compared to the situation in cities and Poland in general.

In 2022, 238.5 thousand of new **dwelling**s were completed, i.e. only 1.6% more than in 2021 (in Eastern Poland – 8.3% more). The highest increase of all regions was observed in Warmińsko-Mazurskie (by 31.3%), and the largest decrease – in Podlaskie (by 15.5%). In rural areas, 60.4 thousand of new dwellings were completed in 2022 (i.e. by 77.3% more than in 2011), which amounted to 37.9% of the total number of dwellings delivered in Poland (it was 38.9% in 2011). By comparison, dwellings completed in large cities accounted for 36.2% of the total dwellings delivered in Poland (against 35.3% in 2011). In 2022, 126.4 thousand households (2.0% less than in 2021) were waiting for

rental of housing units from gmina's resources, including more than 70 thousand households waiting for a **social tenancy**. Compared to 2021, the demand for social tenancy of premises dropped by 1.5% overall in the country. A year-on-year decrease in the number of households waiting for a social tenancy was recorded in 10 regions, the largest being in Podlaskie (by 50.1%). In 7 regions, the demand for social rented housing increased – the most in Małopolskie (by 12.3%). In Śląskie, the number of households waiting for a social tenancy decreased slightly over the year (by 1.1%) to almost 15.0 thousand households, but this was still the highest level in Poland (21.3% of all households waiting for a social tenancy). In Eastern Poland, almost 8 thousand households (11.4% of the total) were waiting for a social tenancy in 2022, and it was by 7.3% less than in 2021. In large cities, 36.1 thousand households were waiting for a social tenancy (2.0% less than in the previous year), and in rural areas – 6.1 thousand (the same as in 2021). By comparison, 2.6 thousand households awaited in marginalised gminas in 2022.

An important aspect affecting territorial attractiveness is the **availability of healthcare services**. Between 2011 and 2022, the number of **general hospitals** in Poland increased by 10.1% (i.e. by 82 facilities up to 896), while the number of beds in general hospitals decreased (by 9.1% to 164.2 thousand beds). This amounted to 435 beds per 100 000 population (by 34 less, respectively). The decrease was recorded in 15 regions, with the deepest decline in Świętokrzyskie (by 63 beds per 100 000 population, down to 442 beds), Wielkopolskie (by 62 to 390), Łódzkie (by 60 to 469) and Śląskie (by 55 to 498). In Poland in 2022 there were 35 **doctors** (working directly with patients by the primary place of work) per 10 000 population – ranging from 58 doctors (per 10 000 population) in Warszawski Stołeczny to 21 in Mazowiecki Regionalny. In Eastern Poland in general, there were 32 doctors per 10 000 population. In 2022, 11.7 thousand **pharmacies** were listed in Poland, with 46.5% of them located in Śląskie, Wielkopolskie, Małopolskie, Warszawski Stołeczny and Dolnośląskie regions. Altogether 21.2% of the total number of pharmacies operated in Eastern Poland, with the largest number in Lubelskie, and the smallest – in Podlaskie. Pharmacies in rural areas accounted for 16.0% of all the pharmacies, and in marginalised gminas – for 8.1%.

There has been a steady decline in the number of library facilities (to 7,638), which constituted the most numerous group of **cultural** institutions. The number of theatres and music institutions also decreased. More opportunities to enjoy the cultural offer were available in large cities, where theatres and music institutions were most often located. Due to the sanitary restrictions in force in 2021, access to cultural centres, cultural houses and centres, clubs and community centres, which carry out multidirectional socio-cultural activities, deteriorated.

Over the years, the number of **tourist accommodation facilities** and the number of places offered in them have been increasing in Poland, with hotel facilities predominating. The number of accommodation facilities amounted to 9.8 thousand in 2022 (176 fewer than in 2021 and 283 more than in 2012), of which almost 4 thousand were hotel facilities. In 2022, accommodation facilities offered fewer beds than in previous years (779.9 thousand compared to 675.4 thousand in 2012 and 784.2 thousand in 2021), of which 181.9 thousand were in large cities, 110.5 thousand in medium-sized cities and 187.8 thousand in small towns. The number of beds per 1 000 population remained unchanged from 2021 and amounted to 20.6 (compared to 17.5 in 2012), but it was lower than in 2018–2019. In 2022, 34.2 million tourists used tourist accommodation facilities, including 5.8 million foreign tourists who mainly chose hotels (4.8 million). Compared to 2021, the number of tourists per 1 000 population increased by 321 to 905, but it was still lower than in 2019 (929 tourists per 1 000 population).

The analysis of the **finances of gminas and cities with powiat status** shows that in 2022 their **own revenue** (per capita) was twice as high as it was in 2011 (and amounted to PLN 3 854 on average). The higher-than-average own revenue (per capita) was recorded in the following regions: Warszawski Stołeczny (which was the region with the lowest increase compared to 2011), Dolnośląskie,

Zachodniopomorskie, Pomorskie, Łódzkie and Śląskie. In 2022, Eastern Poland, together with Mazowiecki Regionalny, recorded the lowest own revenue per capita (as in the previous year). In gminas at risk of permanent marginalisation, the average per capita was PLN 2,638, in rural gminas – PLN 2 997, while in large cities it was PLN 5 600 respectively. The share of **investment expenditure** in the total expenditure of the budgets of gminas and cities with powiat status amounted to 15.6% for Poland in total (5.9 p. p. less than in 2011). In Eastern Poland, the rate reached 16.5%, in marginalised gminas it amounted to 19.0%, in rural municipalities – 19.5% and in large cities – 12.7%. In 2022, the share of **revenue for financing and co-financing of EU programmes and projects** in total revenue was 3.8% (3.8 p.p. lower than in 2011). The highest share of such revenue was recorded in Świętokrzyskie (5.9%) and the lowest in Mazowiecki Regionalny – 1.8%. The rate was 4.1% in large cities, 3.6% in rural gminas and 4.2% in marginalised gminas.

Changes in the planning and management of development by local governments were manifested in a gradual increase in the share of the area covered by the binding local **spatial management plans** in the total area (from 27.2% in 2011 to 32.3%). The highest share was invariably recorded in 3 regions (Śląskie – 74.7%, Małopolskie – 70.5% and Dolnośląskie – 67.0%), while the lowest remained in Kujawsko-Pomorskie (8.7%). In the areas of Eastern Poland, the rate ranged from 9.3% in Podkarpackie to 57.4% in Lubelskie. In large cities, the share of such area amounted to 49.5%, in rural gminas – 32.8%, and in marginalised gminas – 26.2% respectively. At the same time, the share of **areas covered by revitalisation processes** in the area of degraded areas fell to 28.9% (i.e. by 0,3 p.p. per year and by 54.6 p.p. over 8 years), while in at-risk gminas it was slightly higher than the national average (it amounted to 29.6%), in rural gminas it amounted to 32.0%, and in large cities – 42.8%. The share of the **population living in areas covered by revitalisation processes** decreased (from 26.4% in 2015 to 19.0%). Spatial analysis showed the wide variation: in marginalised areas this share was 23.3%, in rural gminas it was 20.2%, compared to 15.2% in large cities.

In the years 2011-2022, there were positive developments in **environmental protection**. Average **water consumption** per capita decreased from 277.2 m³ in 2011 to 237.2 m³ in 2022, including also the area of Eastern Poland – from 266.7 m³ to 253.7 m³, and the rural areas - from 384.5 m³ to 333.6 m³. The volume of industrial and municipal wastewater requiring treatment decreased during this period to 2 148.3 hm³, i.e. by 5.4%. In the total volume of **wastewater** requiring treatment, the share of untreated wastewater decreased from 7.7% in 2011 to 6.4%. The share of industrial and municipal wastewater of large cities accounted for 32.3% of the national emissions, and of rural areas for 25.0%. The **proportion of the population using wastewater treatment plants** improved, from 65.7% in 2011 to 75.7% in 2022. Spatial analysis of these phenomena shows large variation, although wastewater management remains a problem in the Świętokrzyskie and Śląskie regions, where the volume of wastewater per capita in 2022 significantly exceeded the national average (amounting to 68.6 m³ and 95.7 m³ respectively). Since 2011, there has been an increase in the volume of **municipal waste** generated per year, including a steady increase in the share of **selectively collected waste** (from 10.0% in 2011 to 39.9%). In 2022, almost one third of municipal waste was generated in large cities (on average, 416 kg of waste per capita, against an average of 355 kg for Poland). The share of selectively collected waste recorded in large cities was close to the national value. Since the beginning of the analysed period, a steady reduction in the emission of **pollutants from plants particularly noxious to air purity** was observed. In case of particulate pollutants, the decrease was significant (from 57.5 thousand tonnes in 2011 to 20.2 thousand tonnes, i.e. by 64.9%), and in terms of gas pollutants, the decrease was 7.8% (to 203.6 million tonnes). Particulate pollution from large cities accounted for 25.3% of the country's total particulate emissions (30.9% in 2011, respectively), and gas pollution accounted for 29.5% (compared to 26.9%).

Dział pierwszy

Part one

**Sytuacja społeczno-gospodarcza i przestrzenna
regionów NUTS 2**

**Socio-economic and spatial situation
of NUTS 2 regions**

Rozdział 1

Chapter 1

Warunki naturalne oraz ograniczenie zagrożeń dla środowiska

Natural conditions and reduction of environmental hazards

1.1 Zużycie wody oraz gospodarka ściekowa

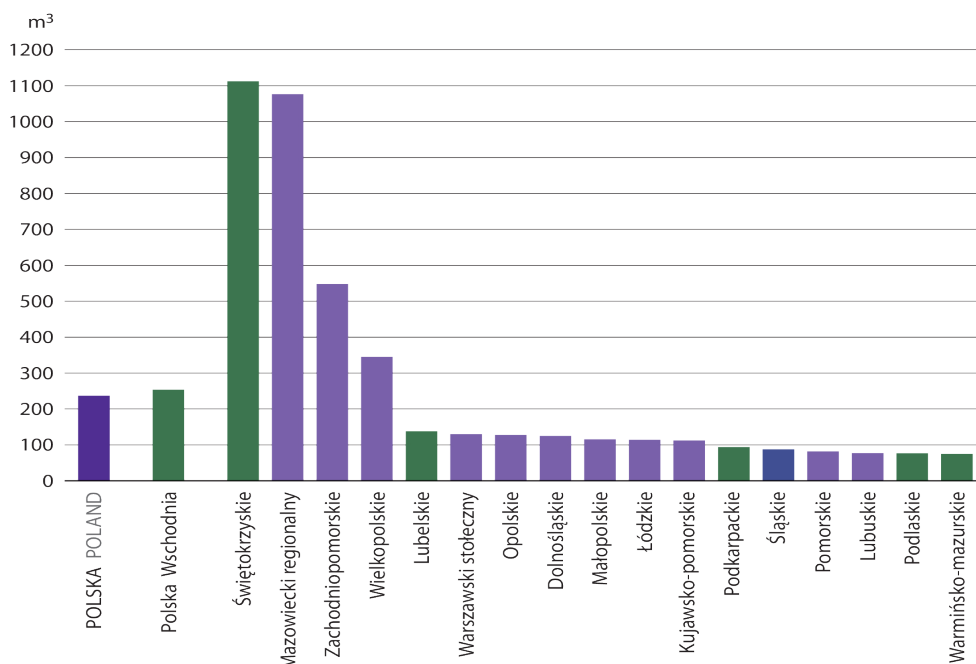
1.1 Water consumption and wastewater management

Woda jest jednym z najważniejszych zasobów na ziemi, mającym zasadnicze znaczenie dla wszystkich form życia. Polska zaliczana jest do krajów ubogich w zasoby wodne. Dlatego właściwe gospodarowanie zasobami wodnymi oraz zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa mają priorytetowe znaczenie. W 2022 r. Polska z wielkością 248 m³ poboru wody w przeliczeniu na 1 mieszkańca zajmowała środkową pozycję wśród krajów Unii Europejskiej.

W latach 2011-2022 **zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności** zmniejszyło się – z 10,7 tys. hm³ w 2011 r. do poziomu 9,0 tys. hm³ w 2022 r. Średnie zużycie wody **na 1 mieszkańca** spadło z 277,2 m³ w 2011 r. do 237,2 m³. W regionach NUTS 2 wskaźnik ten był bardzo zróżnicowany – w 4 regionach w 2022 r. był wyższy niż średnio w kraju, w tym w świętokrzyskim – wyższy ponad 4-krotnie i wyniósł 1 112,22 m³. Najniższe zużycie wody na 1 mieszkańca odnotowano natomiast w warmińsko-mazurskim (74,9 m³) i podlaskim (76,6 m³). W porównaniu z 2011 r. w 10 regionach zużycie wody na 1 mieszkańca zmniejszyło się, w tym w 6 spadek był głębszy niż średnio w kraju (kształtował się od 44,3% w podkarpackim do 14,6% w lubelskim). Największy wzrost wartości wskaźnika odnotowano w opolskim (18,5%).

Wykres 1. Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności na 1 mieszkańca w 2022 r.

Chart 1. Water consumption for needs of the national economy and population per capita in 2022

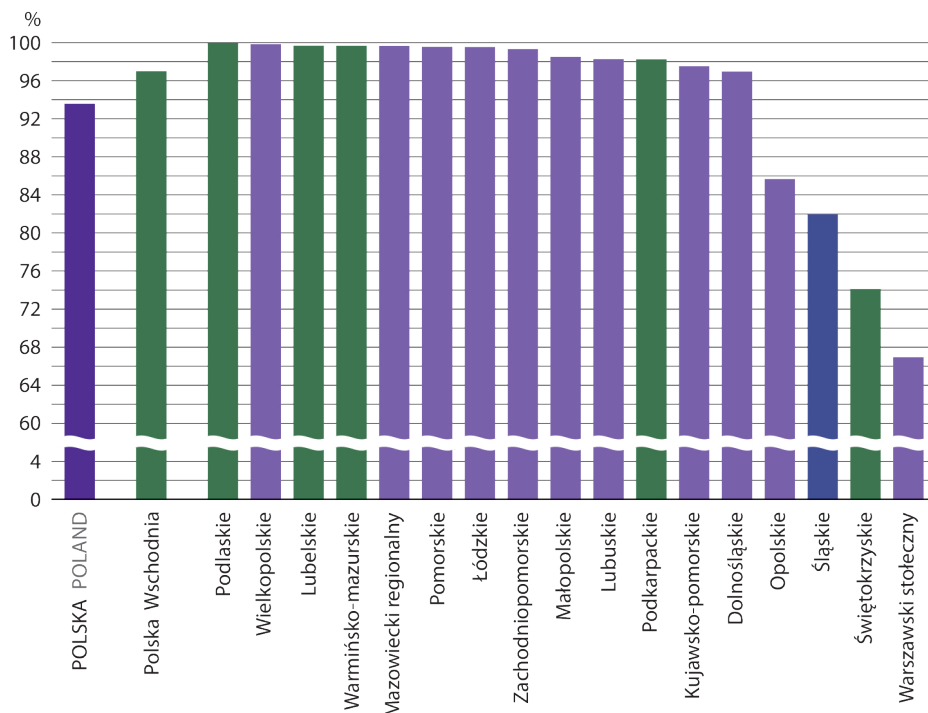
W **Polsce Wschodniej** odnotowano spadek zużycia wody na 1 mieszkańca z poziomu 266,7 m³ w 2011 r. do 253,7 m³ w 2022 r. (w porównaniu z przeciętną wartością wskaźnika dla kraju było o 7% wyższe). We wcześniej wspomnianym regionie świętokrzyskim wskaźnik był ponad 4-krotnie wyższy od średniej wartości dla tego obszaru, natomiast w podlaskim – prawie 4-krotnie niższy.

W latach 2011–2022 zużycie wody na 1 mieszkańca w województwie **śląskim** nieznacznie wzrosło (o 1,2%) do poziomu 87,5 m³, a w porównaniu z przeciętną wartością wskaźnika w kraju było ponad 2,5-krotnie mniejsze.

Głównym czynnikiem zanieczyszczenia i degradacji zasobów wodnych są **ścieki odprowadzane zarówno z zakładów przemysłowych, jak i pochodzące z kanalizacji**. W latach 2011–2022 w Polsce ilość ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania odprowadzonych do wód lub do ziemi zmniejszyła się z 2 271,9 hm³ do 2 148,3 hm³, tj. o 5,4%. W ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczania zmniejszył się **udział ścieków nieoczyszczanych** z 7,7% w 2011 r. do 6,4% w 2022 r. W porównaniu z 2011 r. notowano spadek ilości ścieków odprowadzanych w przeliczeniu **na 1 mieszkańca** (odpowiednio z 59,0 m³ do 56,8 m³). Poprawił się wskaźnik **udziału ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków** – z 65,7% w 2011 r. do 75,7% w 2022 r. Analiza przestrzenna tych zjawisk wykazuje duże zróżnicowanie, jakkolwiek gospodarka ściekowa nadal problemem pozostaje w regionach: świętokrzyskim i **śląskim**, w których ilość ścieków w przeliczeniu na mieszkańca w 2022 r. istotnie przekraczała średnią krajową (wyniosła odpowiednio 68,6 m³ i 95,7 m³). W **Polsce Wschodniej**, przy znacznie niższej emisji ścieków (41,6 m³/mieszkańca), wciąż korzystanie przez ludność z oczyszczalni (70,6%) kształtuje się na poziomie niższym niż średnio w kraju.

Wykres 2. Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczania w 2022 r.

Chart 2. Industrial and municipal wastewater treated in % of wastewater requiring treatment in 2022

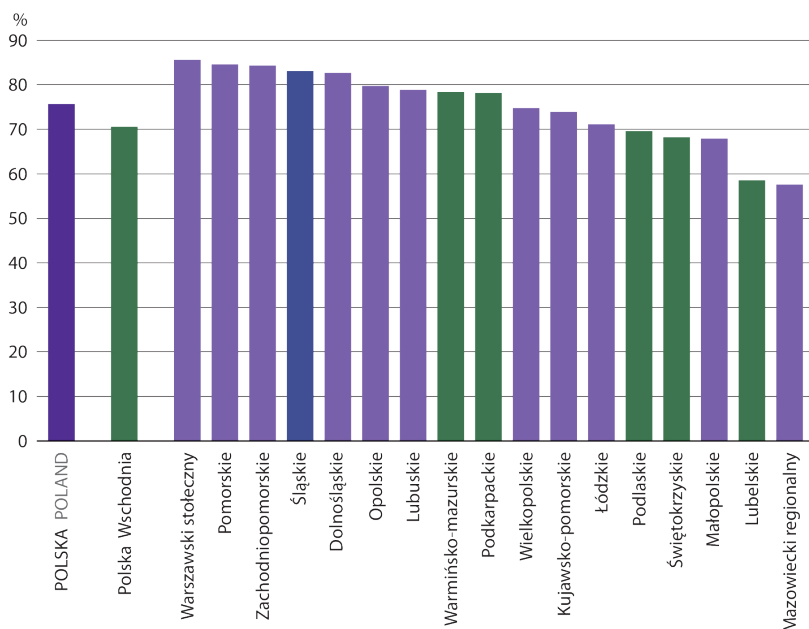
W analizowanym okresie w 4 regionach NUTS 2 odnotowano spadek **emisji ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczenia**, w granicach od 8,0% w wielkopolskim do 50,3% w małopolskim. Największy ich wzrost odnotowano natomiast w regionie mazowieckim regionalnym (30,3%). W rezultacie, w 2022 r. najwyższe emisje ścieków w 2022 r. stwierdzono w **śląskim** (19,4% emisji krajowej) i wielkopolskim (9,6%), a najniższe – w lubuskim (odpowiednio 1,8%) i podlaskim (2,0%). W porównaniu z 2011 r. zmniejszenie **udziału ścieków nieoczyszczanych** (w ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczenia) obserwowano w 10 regionach, w tym największą poprawę – w warszawskim stołecznym (spadek udziału o 26,8 p. proc.), świętokrzyskim (o 15,1 p. proc.) i opolskim (o 13,3 p. proc.). W 7 regionach obserwowano pogorszenie się wskaźnika, w tym w największym stopniu – w mazowieckim regionalnym (wzrost z 0,3% w 2011 r. do 6,5% w 2022 r.) i łódzkim (z 0,4% w 2011 r. do 7,0% w 2022 r.). W pomorskim, podlaskim i warmińsko-mazurskim ponad 99,8% ścieków wymagających oczyszczenia było oczyszczane, natomiast najwyższy udział ścieków nieoczyszczanych notowano w śląskim (21,7%) i świętokrzyskim (10,8%).

W regionach **ilość ścieków w przeliczeniu na 1 mieszkańca** kształtowała się od 36,4 m³ w podkarpackim do 95,7 m³ w **śląskim**, gdzie wzrost w stosunku do 2011 r. wyniósł 15,9%. Wyższe wartości wskaźnika niż przeciętnie w kraju (56,8 m³), oprócz ww. śląskiego, notowano jeszcze w 7 regionach, w tym o więcej niż 10% w świętokrzyskim (68,6 m³). W porównaniu z 2011 r. ilość ścieków na 1 mieszkańca w skali kraju zmniejszyła się o 3,8%, w tym w 5 regionach (od 6,9% w warszawskim stołecznym do 51,6% w małopolskim). Największy wzrost wartości wskaźnika notowano w mazowieckim regionalnym (37,6%), kujawsko-pomorskim (18,1%) i lubelskim (13,8%).

W 2022 r. najniższy i najwyższy **udział ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków w ludności ogólnej** wyznaczało województwo mazowieckie (odpowiednio od 57,6% w regionie mazowieckim regionalnym do 85,6% w warszawskim stołecznym). Średni wskaźnik dla województwa mazowieckiego osiągnął poziom 74,2%. W porównaniu z 2011 r. wzrost obserwowano we wszystkich regionach, w tym największy – w wyżej wspomnianym warszawskim stołecznym (o 30,2 p. proc.) i świętokrzyskim (o 17,1 p. proc. do 68,2%).

Wykres 3. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w 2022 r.

Chart 3. Population connected to wastewater treatment plants in 2022

W latach 2011–2022 na obszarze **Polski Wschodniej** ilość ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania odprowadzonych do wód lub do ziemi zwiększyła się o 4,7% do poziomu 324,9 hm³, co stanowiło 15,1% emisji krajowej ścieków. Poprawił się wskaźnik udziału ścieków nieoczyszczanych w ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczania z 7% w 2011 r. do 3% w 2022 r. Ilość ścieków w przeliczeniu na 1 mieszkańca była znacznie niższa niż przeciętnie w kraju i wyniosła 41,6 m³ (37,7 m³ w 2011 r.). Rozpiętość wskaźnika pomiędzy regionami Polski Wschodniej o najniższej i najwyższej wartości wskaźnika wyniosła 32,4 m³ (od 36,4 m³ w podkarpackim do 68,6 m³ w świętokrzyskim). Udział ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków wzrósł z 61,1% w 2011 r. do 70,6% w 2022 r. W odniesieniu do średniej w kraju wartości ta była mniejsza o 5,1 p. proc. Najwyższy poziom wskaźnika notowano w warmińsko-mazurskim (78,4%), a najniższy – w lubelskim (58,6%).

Duża koncentracja przemysłu i ludności sprawia, że województwo **śląskie** jest największym producentem ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania. W odniesieniu do 2011 r. odnotowano wzrost ilości ścieków o 9,1%, do poziomu 417,4 hm³. Zwiększył się również udział ścieków nieoczyszczanych w ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczania (z 18,0% w 2011 r. do wspomnianego już wcześniej poziomu 21,6%). Ilość ścieków w przeliczeniu na 1 mieszkańca była 1,5-krotnie większa niż średnio w kraju. Z oczyszczalni ścieków w 2022 r. korzystało 83,1% ludności województwa, wobec odpowiednio 72,8% w 2011 r.

Zasoby wodne Polski są stosunkowo niskie. Działania z zakresu małej retencji obejmujące proste sposoby na gromadzenie wody pozwalające zatrzymać lub spowolnić spływ wód dzięki budowie niewielkich zbiorników, oczek wodnych i stawów itp. mają istotny wpływ na zwiększenie możliwości wykorzystania zasobów.

W 2022 r. w Polsce liczba **obiektów małej retencji wodnej** wyniosła 32 014, o łącznej pojemności 859 996,9 dam³. W porównaniu z 2011 r. w całym kraju przybyło 1 351 obiektów o łącznej pojemności 119 366,9 dam³. W analizowanym okresie wzrost liczby obiektów obserwowano w większości polskich województw, największy w wielkopolskim oraz mazowieckim (odpowiednio o 642 i o 892 objekty), a największy przyrost pojemności retencyjnej – w lubuskim (55 981 dam³). W **śląskim** ilość obiektów wzrosła o 146 (do 1 230), natomiast pojemność retencyjna spadła o 15 620,2 dam³ (do poziomu 13 363,2 dam³).

W 2011 r. województwa **Polski Wschodniej** dysponowały 3 402 obiektami małej retencji wodnej, o łącznej pojemności 155 285,6 dam³. W latach 2011–2022 liczba obiektów wzrosła o 388, a pojemność retencyjna – o 17 524,2 dam³. Największy wzrost dotyczył warmińsko-mazurskiego (o 235 obiektów, przy wzroście pojemności o 9 158,1 dam³), a najmniejszy – świętokrzyskiego i łódzkiego (odpowiednio o 17 obiektów, przy wzroście pojemności o 1 022,3 dam³ i o 24 objekty, przy wzroście pojemności o 1 381,3 dam³). W ujęciu względnym wzrost liczby obiektów w Polsce Wschodniej (o 11,4%) był bardziej dynamiczny niż wzrost notowany ogółem w kraju (o 4,2%), natomiast towarzyszący wzrost pojemności retencyjnej (o 11,3%) był mniejszy niż wzrost notowany ogółem dla kraju (o 13,9%).

1.2 Zanieczyszczenie i ochrona powietrza

1.2 Air pollution and protection

Zmniejszenie emisji zanieczyszczeń jest priorytetem podejmowanych przedsięwzięć, zarówno w przypadku ograniczania zmian klimatu, jak również na rzecz poprawy jakości powietrza. W latach 2011–2022 obserwowano systematyczne zmniejszanie się emisji zanieczyszczeń z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza, tj. z zakładów o największej w skali kraju emisji zanieczyszczeń do powietrza (w 2022 r. było 1 844 takich zakładów, w 2021 r. – 1 841, wobec ok. 1 800 w 2011 r.).

W przypadku **zanieczyszczeń pyłowych** spadek ten był znaczący – z poziomu 57,5 tys. ton w 2011 r. do 20,2 tys. ton w 2022 r., tj. o 64,9%. W analizowanym okresie ich spadek odnotowano we wszystkich regionach NUTS 2 – od 45,8% w warmińsko-mazurskim do prawie 78,0% w pomorskim. Rozkład przestrzenny emisji zanieczyszczeń pyłowych na terenie kraju był zróżnicowany. Ponad połowę krajowych zanieczyszczeń do powietrza w 2022 r. wyemitowały zakłady zlokalizowane w 5 regionach. Najwyższe emisje stwierdzono w **śląskim** (17,5% krajowej emisji zanieczyszczeń pyłowych), nieco mniejsze (rzędu 9%) w kujawsko-pomorskim i lubelskim oraz (rzędu 7–8%) w lubuskim, łódzkim i małopolskim.

W odniesieniu do 2011 r. spadek emisji pyłów większy niż średnio w kraju, obserwowano w regionach: warszawskim stołecznym (82,8%), pomorskim (78,0%), wielkopolskim (73,9%), małopolskim (72,0%), dolnośląskim (67,6%).

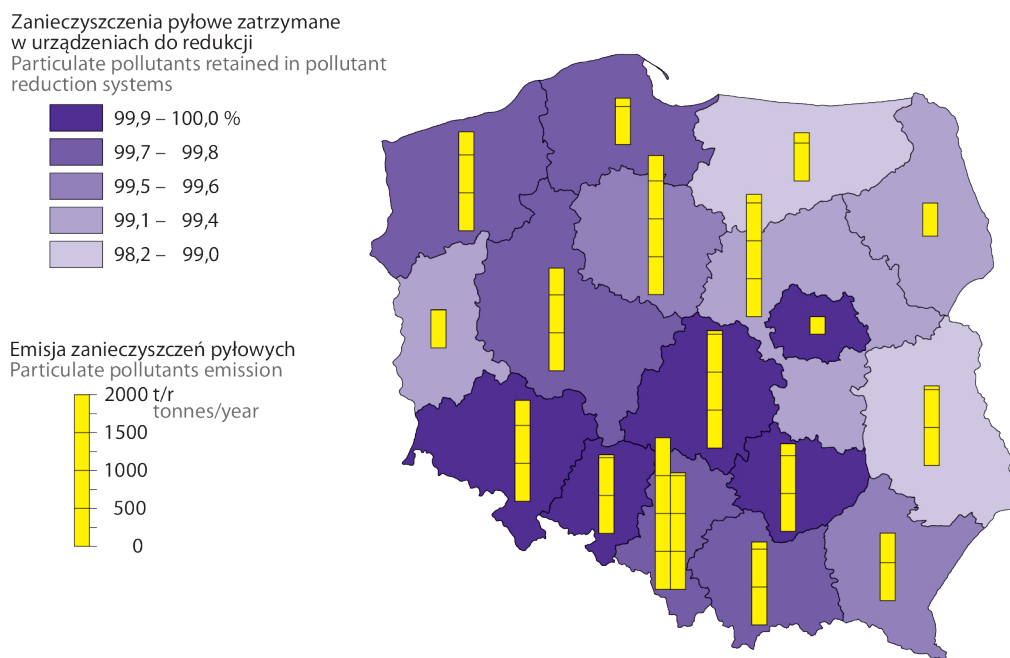
Spadek emisji zanieczyszczeń pyłowych pochodzących z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza odnotowano również w stosunku do 2021 r. (z 22,2 tys. ton, tj. o prawie 9%), w tym największy – w regionie warszawskim stołecznym (47,3%), lubuskim (17,5%), śląskim (17,1%). Natomiast wzrost w skali roku miał miejsce w warmińsko-mazurskim (o 14,2%) oraz mazowieckim regionalnym (o 3,7%).

Zakłady szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza zlokalizowane na terenie **Polski Wschodniej** w 2022 r. wyemitowały łącznie 4,2 tys. ton zanieczyszczeń pyłowych, tj. o 55% mniej niż w 2011 r. Pomimo, że emisja pyłów systematycznie malała, to jej udział w krajowej emisji w analizowanym okresie rósł (z 16,2% w 2011 r. do ok. 20,0% w 2021 r. i 20,7% w 2022 r.). Ponad połowa emisji pyłów na obszarze Polski Wschodniej pochodziła z zakładów zlokalizowanych w regionie świętokrzyskim i lubelskim (odpowiednio 5,7% i 5,2% krajowej emisji w 2022 r.). Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza na obszarze Polski Wschodniej zmniejszyła się o ponad połowę w odniesieniu do 2011 r.

Region **śląski** zajmuje nieco ponad 3,9% powierzchni kraju, a koncentruje się tu prawie 1/5 całkowitej emisji pyłów Polski. Przy systematycznej redukcji pyłów w całym okresie 2011–2022 (z wyjątkiem 2013 r.), w 2022 r. udział śląskiego w emisji krajowej w porównaniu z 2011 r. był niższy (o 4,6 p. proc.), a w stosunku do 2021 r. spadł o 1,7 p. proc.

Mapa 1. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2022 r.

Map 1. Emission of particulates pollutants from plants of significant nuisance to air quality in 2022

W 2022 r. **emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza** w porównaniu z 2011 r. zmniejszyła się z 220,9 mln ton do poziomu 203,6 mln ton, tj. o 7,8%. Spadek emisji zanieczyszczeń gazowych notowano w 8 regionach NUTS 2, w tym największy – w wielkopolskim (51,8%), podkarpackim (49,5%), zachodniopomorskim (35,8%), małopolskim (35,5%) i śląskim (25,0%).

W pozostałych 8 regionach odnotowano wzrost emisji zanieczyszczeń gazowych (w granicach od 0,7% w dolnośląskim do 35,2% w kujawsko-pomorskim). Prawie połowę krajowych gazowych zanieczyszczeń wyemitowały w 2022 r. zakłady zlokalizowane w 3 regionach: łódzkim, **śląskim** i mazowieckim regionalnym (ok. 49,6%).

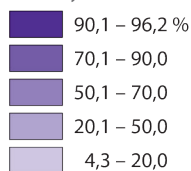
Również spadek emisji zanieczyszczeń gazowych pochodzących z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza odnotowano w stosunku do 2021 r. (z 209,5 mln ton, tj. o 2,8%). Największy spadek emisji miał miejsce w tym okresie w regionie wielkopolskim (15,0%), podlaskim (12,5%), lubuskim (12,3%) i podkarpackim (ok. 12,0%), a najmniejszy – w regionie pomorskim (4,0%). W 5 regionach odnotowano wzrost emisji w skali roku, w tym największy – w lubelskim (17,5%), dolnośląskim (6,2%) i łódzkim (4,4%).

Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych na obszarze **Polski Wschodniej** w 2022 r. wyniosła 26,3 mln ton, tj. 12,9% krajowej emisji (wzrost o 1,0 p. proc. w stosunku do 2011 r.). Największe ilości zanieczyszczeń w 2022 r. wytworzył region świętokrzyski (7,4% emisji krajowej) i lubelski (2,8% krajowej emisji). Największy wzrost emisji w odniesieniu do 2011 r. odnotowano w podlaskim (16,8%), natomiast największy spadek – w podkarpackim (49,4%).

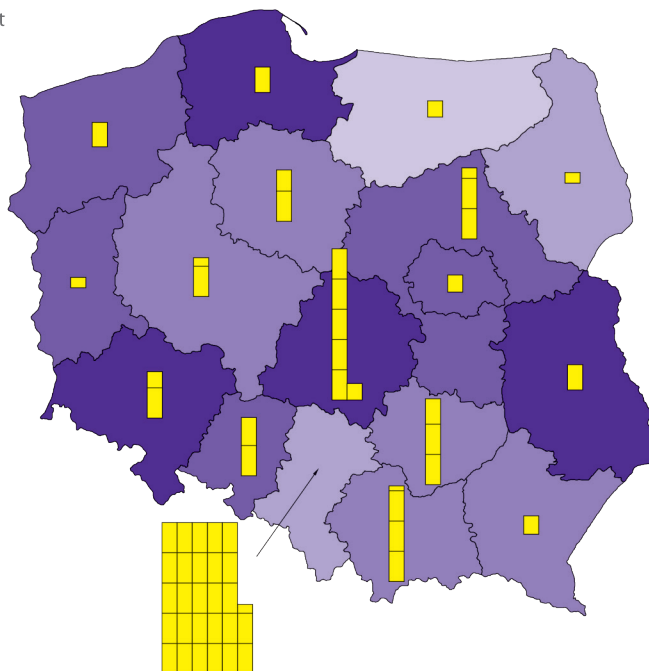
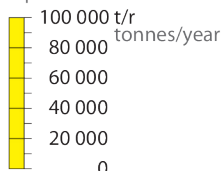
Na terenie regionu **śląskiego** odnotowuje się redukcję zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w całym okresie 2011–2022 (z 43,4 mln ton w 2011 r. do 32,5 mln ton – w 2022 r.). W 2022 r. udział regionu śląskiego w emisji krajowej w porównaniu z 2011 r. był niższy (o 3,7 p. proc.), a w stosunku do 2021 r. – o 1,1 p. proc.

Mapa 2. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2022 r.
Map 2. Emission of gases pollutants from plants of significant nuisance to air quality in 2022

Zanieczyszczenia gazowe zatrzymane w urządzeniach do redukcji
Gaseous pollutants retained in pollutant reduction systems

Emisja zanieczyszczeń gazowych
Gaseous pollutants emission

W emisji zanieczyszczeń gazowych pochodzących z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza największy udział ma dwutlenek węgla, który w 2022 r. stanowił 99,5% wartości emisji ogółem dla Polski. W 2022 r. największy udział w krajowej emisji dwutlenku węgla miały regiony: łódzki (20,1%), **śląski** (15,8%) i mazowiecki regionalny (16,3%). Na przestrzeni lat 2011–2022 **emisja dwutlenku węgla** zmniejszyła się z poziomu 219,3 mln ton do 202,6 mln ton, tj. o 7,6%. W tym okresie spadek dwutlenku węgla notowano w 8 regionach NUTS 2, w tym największy – w wielkopolskim, podkarpackim, zachodniopomorskim i małopolskim (odpowiednio o: 51,8%, 49,5%, 36,7% i 35,3%).

Zakłady szczególnie uciążliwe zlokalizowane na terenach **Polski Wschodniej** w 2022 r. wytworzyły prawie 26,2 mln ton dwutlenku węgla, tj. 12,9% emisji krajowej. W porównaniu z 2011 r. emisja dwutlenku węgla na tym obszarze była mniejsza o ponad 1,0%, przy czym największy spadek emisji odnotowano w wyżej wymienionym regionie podkarpackim (o 49,5%), natomiast największy wzrost – w podlaskim (o 17,0%).

Zakłady zlokalizowane na terenie regionu **śląskiego** w 2022 r. wytworzyły prawie 32,0 mln ton dwutlenku węgla, tj. o 25,2% mniej niż w 2011 r. Udział jego w krajowej emisji dwutlenku węgla zmniejszył się z 19,5% w 2011 r. do 15,8% w 2022 r.

1.3 Ochrona przyrody 1.3 Nature protection

W celu zachowania, przywrócenia oraz zrównoważonego użytkowania bogatego dziedzictwa naturalnego i różnorodności biologicznej, a także związanych z nimi dóbr kulturowych, w Polsce od wielu lat rozwijane są różnorodne formy ochrony przyrody żywej i nieożywionej. Najistotniejsze cele ochrony przyrody realizowane są, przede wszystkim, poprzez powoływanie obszarów prawnie chronionych oraz obejmowanie ochroną prawną zasobów, tworów i składników przyrody. Ich tworzenie i funkcjonowanie jest określone aktem prawnym, który wskazuje przestrzeń, w obrębie której obowiązuje specyficzny reżim prawny, wyłączając lub co najmniej ograniczając dotychczasowy porządek prawny.

W końcu 2022 r. **obszary prawnie chronione** w Polsce zajmowały 10 113,9 tys. ha. Ich powierzchnia, w porównaniu z 2011 r. zmniejszyła się o około 32 tys. ha, natomiast porównując do 2021 r. zwiększyła się o 4,8 tys. ha (tj. o 0,32% i o 0,05%). W końcu 2022 r. **na 1 mieszkańca** przypadało 2 678 m² obszarów prawnie chronionych. Najwyższą wartość tego wskaźnika odnotowano w regionie warmińsko-mazurskim (82 267 m²), natomiast najniższą – w śląskim (628 m²).

W latach 2011–2021 **udział obszarów prawnie chronionych** w powierzchni ogólnej kraju¹ kształtował się na względnie stałym poziomie. Wartość wskaźnika w 2022 r. wynosiła 32,3% wobec 32,4% w 2011 r. i nie uległa zmianie w stosunku do 2021 r. Największy udział obszarów chronionych w powierzchni ogólnej, podobnie jak w roku ubiegłym, odnotowano w: świętokrzyskim (64,9%), małopolskim (53,1%) i warmińsko-mazurskim (46,7%), natomiast najmniejszy – w dolnośląskim (18,6%) i łódzkim (19,5%).

Polska Wschodnia wyróżnia się w skali kraju jakością środowiska przyrodniczego. W 2022 r. obszary prawnie chronione Polski Wschodniej, zajmowały areał 3 900,7 tys. ha, co stanowiło 39,4% powierzchni tej części kraju (niezmiennie od 2011 r.). Największą powierzchnię obszarów prawnie chronionych notowano we wspomnianym wcześniej warmińsko-mazurskim (1 129,6 tys. ha, tj. 46,7% tych obszarów w powierzchni ogółem regionu). Największy udział tych obszarów w powierzchni regionu miało świętokrzyskie (64,9%), a najmniejszy – dolnośląskie (18,6%).

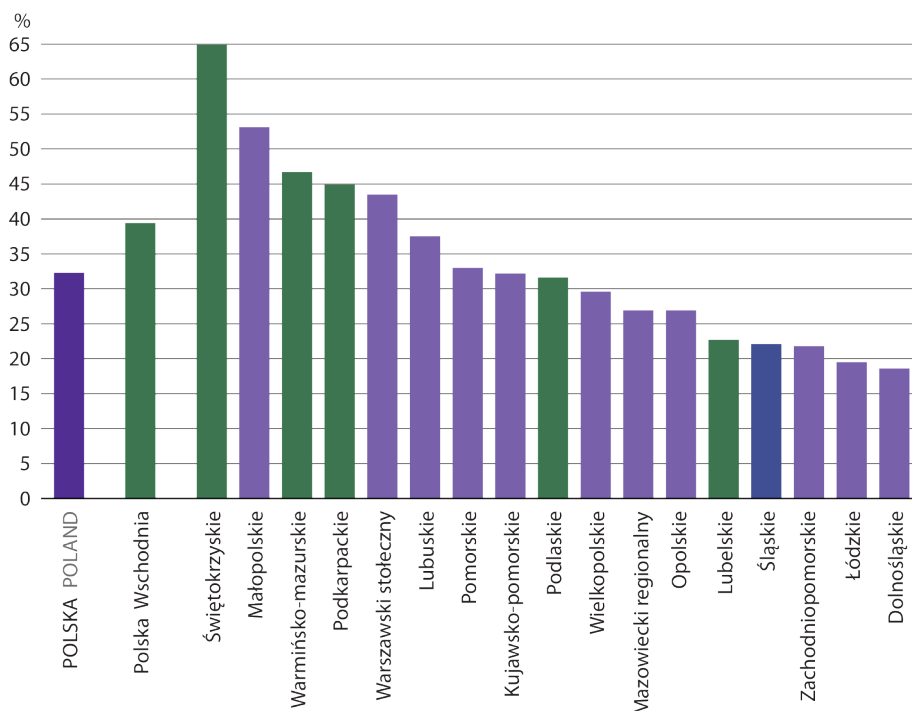
W regionie **śląskim** w 2022 r. wskaźnik nie zmienił się w ciągu roku i kształtował się na poziomie 22,1%. W porównaniu z przeciętną wartością wskaźnika dla kraju był niższy o 10,2 p. proc.

Najwyższą i najcenniejszą pozycję spośród prawnie chronionych form ochrony przyrody zajmują **parki narodowe**. Łączna powierzchnia 23 parków narodowych w Polsce pod koniec 2022 r. ich powierzchnia wynosiła 315,2 tys. ha, co stanowiło 1,0% powierzchni kraju. W porównaniu do 2021 r. powierzchnia parków narodowych zwiększyła się o 90,8 ha (tj. o 0,03%). W latach 2011–2022 powierzchnia parków narodowych wzrosła o 663,3 ha, tj. o 0,2%. W 2022 r. największa powierzchnia parków narodowych była w regionie podlaskim (92,2 tys. ha, tj. 29,5% łącznej powierzchni w kraju), a dalej – w podkarpacki (46,7 tys. ha, tj. odpowiednio 14,9%), małopolskim (38,0 tys. ha, 12,2%) i warszawskim stołecznym (33,1 tys. ha, 10,5%). W porównaniu z 2011 r. zwiększenie powierzchni parków odnotowano w regionie dolnośląskim (3,2%), zachodniopomorskim (0,5%), lubuskim i wielkopolskim (po 0,2%). Niezmiennie największą liczbą parków narodowych (5) wyróżniał się małopolski, natomiast 5 regionów (kujawsko-pomorski, łódzki, opolski, śląski i warmińsko-mazurski) nie posiadało tej formy ochrony przyrody na swoim obszarze. W łódzkim znajduje się enklawa Kampinoskiego Parku Narodowego w postaci Ośrodka Hodowli Żubrów w Smardzewicach (68,3 ha).

¹ Dane nie uwzględniają informacji o obszarach sieci Natura 2000, obejmują tylko tę ich część, która mieści się w granicach pozostałych obszarów prawnie chronionych.

Powierzchnia parków narodowych na terenach **Polski Wschodniej**, podobnie jak w roku ubiegłym, zajmowała obszar 164,8 tys. ha, co stanowiło 52,3% łącznej powierzchni parków narodowych w kraju. Największy udział w powierzchni parków Polski Wschodniej miały regiony podlaski (55,9%) i podkarpacki (28,4%).

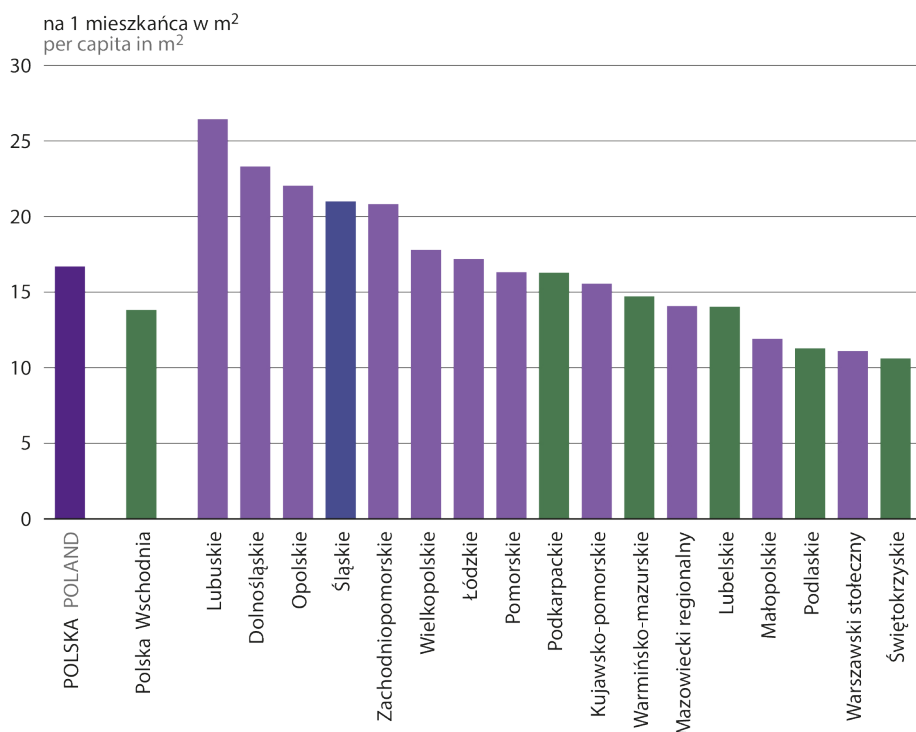
Wykres 4. Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem w 2022 r.
Chart 4. Share of areas under legal protection in total area in 2022

Tereny zielni stanowią istotny element w przestrzeni publicznej i są ważne w życiu człowieka. W 2022 r. **łącna powierzchnia parków, zieleńców i terenów zielni osiedlowej** nieznacznie wzrosła w stosunku do stanu z 2021 r. (o 1,0%) i wyniosła 63,2 tys. ha (tj. o 10,2% więcej niż w 2011 r.). **Na 1 mieszkańca** Polski przypadało jej 16,7 m² (w 2011 r. było to odpowiednio 14,9 m²). Nadal najwyższą wartość tego wskaźnika notowano w regionie lubuskim (26,4 m²), a najniższą – w mazowieckim regionalnym (11,1 m²) i świętokrzyskim (10,6 m²). W **śląskim** wskaźnik osiągnął poziom 21,0 m² (wobec 20,8 m² w 2011 r.), a w **Polsce Wschodniej** wyniósł 13,8 m² (wobec odpowiednio 10,5 m²).

W latach 2011–2022 **udział parków, zieleńców i terenów zielni osiedlowej w powierzchni ogółem** (w miastach i na wsi) kształtował się na stałym poziomie (0,2%). W 2022 r. największy udział tych obszarów w powierzchni regionu odnotowano w warszawskim stołecznym (0,8%) i **śląskim** (0,7%), natomiast poniżej średniej krajowej – w lubelskim, świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim, mazowieckim regionalnym, podlaskim i zachodniopomorskim. W 2022 r. powierzchnia parków, zieleńców i terenów zielni osiedlowej na terenach **Polski Wschodniej** zajmowała obszar 10,8 tys. ha, co stanowiło 17,1% łącznej ich powierzchni (wobec odpowiednio 15,1% w 2011 r.). Regiony należące do Polski Wschodniej – jak wspomniano wyżej – cechował najniższy w kraju udział tych terenów, w tym największym wyróżniał się podkarpacki – 0,2%.

Wykres 5. Powierzchnia parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej na 1 mieszkańca w 2022 r.
Chart 5. The area of parks, lawns and green areas of the housing estate per capita in 2022

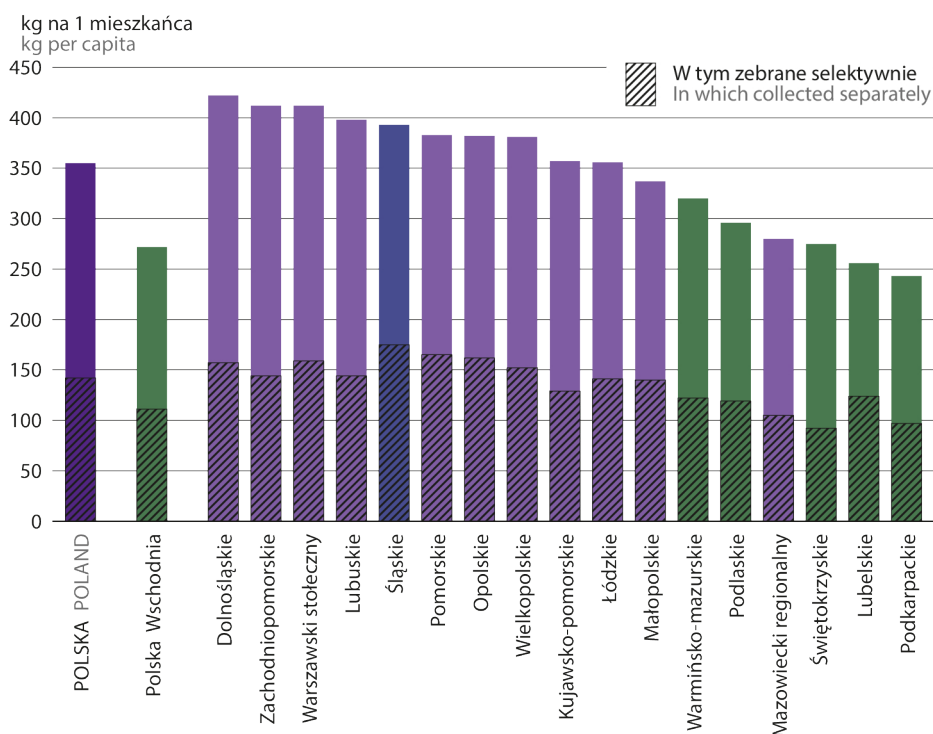
1.4 Gospodarka odpadami komunalnymi

1.4 Municipal waste management

Od 2011 r. obserwowano wzrost ilości **odpadów komunalnych** wytworzonych w ciągu roku (od 2011 r. do 2022 r. – o 36,6%), w tym stały wzrost udziału **odpadów zebranych selektywnie** (z 10,0% do 39,9%).

W 2022 r. wytworzono 13 420 tys. ton **odpadów komunalnych**, tj. o 1,9% mniej w stosunku do roku poprzedniego. Oznacza to zmniejszenie o 5 kg masy wytworzonych w ciągu roku odpadów komunalnych **na 1 mieszkańca** – z 360 kg w 2021 r. do 355 kg w 2022 r. (w 2011 r. było to odpowiednio 255 kg). Najwięcej odpadów komunalnych na mieszkańca w 2022 r. zebrano w regionie dolnośląskim (422 kg), a następnie – w zachodniopomorskim i warszawskim stołecznym (po 412 kg). W **śląskim** masa odpadów komunalnych wytworzonych przez 1 mieszkańca wyniosła 393 kg w 2022 r. i była o 16 kg niższa niż rok wcześniej, co jest największym spadkiem odnotowanym w regionach (w stosunku do 2011 r. był to wzrost odpowiednio o 33,7%). Najniższa wartość w 2022 r. wystąpiła w podkarpackim, gdzie na mieszkańca przypadało 243 kg odpadów komunalnych wytworzonych w ciągu roku. Obok podkarpackiego, do grupy regionów o najniższej ilości odpadów komunalnych na mieszkańca należały pozostałe, wchodzące w skład **Polski Wschodniej**: lubelski – 256 kg, świętokrzyski – 275 kg, podlaski – 296 kg i warmińsko-mazurski – 320 kg, a ponadto mazowiecki regionalny (280 kg). Wartość wskaźnika dla Polski Wschodniej wyniosła 272 kg i była o 7 kg niższa niż w 2021 r. (oraz o 91 kg wyższa niż w 2011 r.). Spadek przypadającej na mieszkańca masy wytworzonych odpadów komunalnych w skali roku obserwowano w większości regionów, z wyjątkiem wielkopolskiego (wzrost o 11 kg), zachodniopomorskiego i warszawskiego stołecznego (wzrost po 3 kg), a także świętokrzyskiego, gdzie wartość wskaźnika pozostała taka sama jak w 2021 r.

Wykres 6. Odpady komunalne wytworzone na 1 mieszkańca w 2022 r.
Chart 6. Municipal waste generated per capita in 2022

W 2022 r. selektywnie zebrano 5 361 tys. ton odpadów komunalnych, tj. 39,9% ogółu wytworzonych odpadów komunalnych (w 2011 r. stanowiły one odpowiednio 10,0%). Udział selektywnie zebranych odpadów komunalnych był tylko o 0,1 p. proc. wyższy niż w 2021 r. Jednocześnie ilościowo masa odpadów komunalnych w 2022 r. była mniejsza niż rok wcześniej (odpowiednio o 253 tys. ton ogółem i o 79 tys. ton – zebranych selektywnie). Najwyższy **udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie** w ilości odpadów komunalnych ogółem odnotowano w regionie lubelskim (48,5%), a następnie – w **śląskim** (44,5%) i pomorskim (43,0%). Najniższy odsetek wystąpił w świętokrzyskim, gdzie selektywnie zebrano 33,6% odpadów komunalnych. W regionach **Polski Wschodniej**, obok wymienionych już lubelskiego (gdzie udział odpadów zebranych selektywnie był największy) i świętokrzyskiego (gdzie wystąpiła wartość najmniejsza), udział ten przedstawiał się odpowiednio: podlaski – 40,1%, podkarpacki – 39,9%, warmińsko-mazurski – 38,0%. Ogółem w Polsce Wschodniej selektywnie zebrano 40,7% odpadów komunalnych, co stanowi wzrost w porównaniu z wartością 40,4% odnotowaną w 2021 r. oraz wobec 9,0% w 2011 r. Wzrost odsetka zebranych selektywnie odpadów komunalnych w porównaniu z 2021 r. obserwowano w 11 regionach, w tym największy – w podlaskim (o 1,5 p. proc.), świętokrzyskim i dolnośląskim (po 1,3 p. proc.), a najmniejszy – w łódzkim (o 0,2 p. proc.). Największe spadki wartości wskaźnika wystąpiły w lubelskim (o 1,5 p. proc.), pomorskim i kujawsko-pomorskim (po 1,0 p. proc.) oraz śląskim (o 0,8 p. proc.).

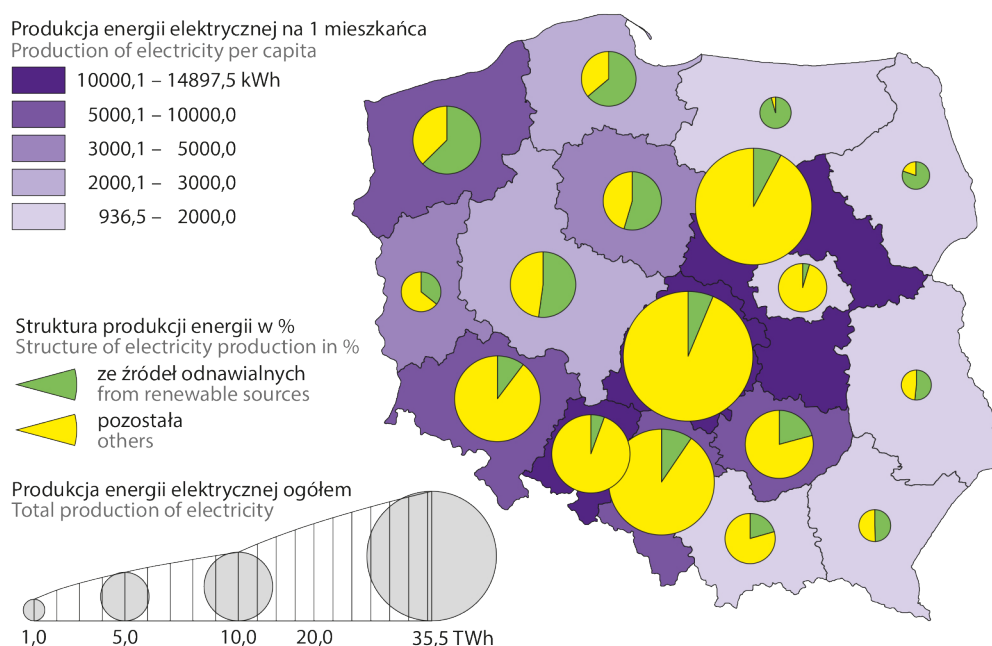
1.5 Energia elektryczna

1.5 Electricity

W 2022 r. w Polsce **wyprodukowano** 179,7 tys. GWh **energii elektrycznej** (o 0,1% więcej niż w 2021 r. i o 9,9% więcej niż w 2011 r.), w tym najwięcej – w regionie łódzkim (19,8% produkcji krajowej), mazowieckim regionalnym (15,9%) i **śląskim** (13,2%), a najmniej – w regionach **Polski Wschodniej** – podlaskim, lubelskim, podkarpackim i warmińsko-mazurskim (odpowiednio 0,9%, 1,1% i po 1,2%). W skali roku odnotowano wzrost w 10 regionach, w tym największy – w warmińsko-mazurskim (o 24,3%), zachodniopomorskim (o 17,9%) i pomorskim (o 12,3%), a najmniejszy – w wielkopolskim (o 1,5%) i warszawskim stołecznym (o 1,6%). W pozostałych regionach odnotowano spadek – najgłębszy w podkarpackim (o 50,3%). W porównaniu z 2011 r. wzrost wystąpił w 11 regionach, w tym ponad 3,2-krotny w warmińsko-mazurskim, 2,1-krotny w kujawsko-pomorskim i 2-krotny w podlaskim. Spadek produkcji energii elektrycznej w porównaniu z 2011 r. wystąpił w wielkopolskim (o 30,1%), **śląskim** (o 28,4%), podkarpackim (o 25,0%), małopolskim (o 23,6%) i lubelskim (o 6,4%).

W 2022 r. z **odnawialnych nośników energii** pochodziło 37,7 tys. GWh, tj. 21,0%. Największy **udział produkcji energii elektrycznej z odnawialnych źródeł** odnotowano w 2 regionach **Polski Wschodniej** – warmińsko-mazurskim (95,6%) i podlaskim (80,3%), które utrzymują odpowiednio 1. i 2. lokatę od 2012 r. Pozostałe regiony wchodzące w skład Polski Wschodniej wykazały udział na poziomie odpowiednio: lubelski – 51,6%, podkarpacki – 49,5% oraz świętokrzyski – 20,8%. Najmniejszy udział odnotowano w warszawskim stołecznym (4,6%), opolskim (5,6%), łódzkim (6,3%), mazowieckim regionalnym (7,8%) i śląskim (9,5%).

Mapa 3. Produkcja energii elektrycznej w 2022 r.
Map 3. Production of electricity in 2022

W latach 2011–2022 analizując zarówno wielkość produkcji ze źródeł odnawialnych, jak i jej udział w wielkości produkcji ogółem nie stwierdzono stałego trendu wzrostu lub spadku w żadnym regionie. Największy wzrost produkcji w skali roku wystąpił w lubelskim w 2016 r. (ponad 4-krotny). Największy

wzrost udziału odnotowano w warmińsko-mazurskim w 2011 r. (o 31,8 p. proc. do 70,6%), a największy spadek – w podlaskim w 2017 r. (o 11,8 p. proc. do 54,7%). Niekorzystny był 2018 r., kiedy w skali roku wystąpił spadek udziału produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych zarówno dla Polski ogółem (o 1,5 p. proc.), jak i w 14 regionach – od 4,4 p. proc. w warmińsko-mazurskim do 0,3 p. proc. w opolskim. W 2022 r. w skali roku wystąpił wzrost udziału produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych o 4,0 p. proc., a w stosunku do 2011 r. odnotowano wzrost o 13,0 p. proc.

W 2022 r. w Polsce **zużycie energii elektrycznej** wyniosło 169,3 tys. GWh, tj. o 0,6% mniej niż w 2021 r. i o 14,6% więcej niż w 2011 r. Najwięcej energii elektrycznej zużył region **śląski** (27,1 tys. GWh, tj. 16,0% zużycia krajowego) i było to więcej niż wszystkie regiony **Polski Wschodniej** łącznie (gdzie zużycie wyniosło 14,1%, od 3,4 tys. GWh w podlaskim do 5,9 tys. GWh w lubelskim). Drugą lokatę pod względem wielkości zużycia energii elektrycznej zajął region warszawski stołeczny (16,7 tys. GWh, 9,8%), trzecią – dolnośląski (15,7 tys. GWh, 9,3%). W skali roku w 11 regionach odnotowano spadek zużycia energii elektrycznej – od 12,2% w regionie warszawskim stołecznym do 0,2% w wielkopolskim. W pozostałych regionach wystąpił wzrost, największy w mazowieckim regionalnym (o 20,9%), natomiast najmniejszy w małopolskim (o 0,2%).

W 2022 r. **gospodarstwa domowe** w Polsce **zużyły** 30,1 tys. GWh **energii elektrycznej**, tj. o 5,0% mniej niż w 2021 r. i o 2,3% więcej niż w 2011 r. Najwięcej energii elektrycznej zużyły gospodarstwa domowe regionu **śląskiego** – 3,6 tys. GWh, tj. 12,1% zużycia krajowego, a najmniej – świętokrzyskiego – 0,8 tys. GWh, tj. 2,5% zużycia ogółem. W porównaniu z 2021 r. spadek zużycia odnotowano we wszystkich regionach – od 11,0% w lubelskim do 1,5% w warszawskim stołecznym. W stosunku do 2011 r. notowano wzrost w 8 regionach – od 15,7% w dolnośląskim do 1,5% w podlaskim. W pozostałych regionach wystąpił spadek, najgłębszy – w lubelskim (o 8,7%).

Gospodarstwa domowe regionów **Polski Wschodniej** zużyły łącznie 17,0% energii elektrycznej ogółem (5,1 tys. GWh), w tym najwięcej – w lubelskim (4,4%, 1,3 tys. GWh), a najmniej – we wspomnianym wyżej świętokrzyskim. W 2022 r. w porównaniu z rokiem poprzednim, gospodarstwa domowe regionów Polski Wschodniej zużyły o 8,6% mniej energii elektrycznej. We wszystkich regionach spadek był głębszy niż średnio w kraju – od 11,0% w lubelskim do 6,0% w warmińsko-mazurskim. W porównaniu z 2011 r. spadek zużycia energii elektrycznej w gospodarstwach domowych ogółem wyniósł 3,8%, w tym najgłębszy – we wspomnianym już lubelskim, natomiast najmniejszy – w warmińsko-mazurskim (o 0,2%). Wzrost zużycia wystąpił we wspomnianym wyżej podlaskim.

W **przeliczeniu na 1 mieszkańca**, zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych w 2022 r. wyniosło 794,7 kWh i było o 4,6% mniejsze niż w 2021 r. i o 4,2% większe w porównaniu do 2011 r. W skali roku notowano spadek we wszystkich regionach, od 11,2% w lubelskim do 1,0% w łódzkim. Natomiast w skali 12 lat wystąpił wzrost w 14 regionach, od 16,6% w dolnośląskim do 0,3% w małopolskim. W pozostałych regionach notowano spadek, najgłębszy w pomorskim (o 7,9%). W regionie **śląskim** w 2022 r. zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na mieszkańca wyniosło 831,2 kWh i było o 4,7% mniejsze w skali roku i 4,7% większe w porównaniu z 2011 r.

W relacji do średniej krajowej, zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca było większe w 6 regionach, w tym największe – w warszawskim stołecznym (o 31,8% i wyniosło 1 047,5 kWh), dolnośląskim (odpowiednio o 8,8% i wyniosło 864,4 kWh) i opolskim (odpowiednio o 6,5% i wyniosło 846,3 kWh). W regionie **śląskim** zużycie było większe od średniego w kraju o 4,6% (wyniosło 831,2 kWh). W pozostałych regionach było mniejsze, najniższe kształtowało się w regionach **Polski Wschodniej**, tj. w podkarpackim o 30,8% (wyniosło 549,6 kWh), świętokrzyskim o 19,9% (wyniosło 636,9 kWh), lubelskim o 18,4% (wyniosło 648,5 kWh), warmińsko-mazurskim

o 8,1% (wyniosło 730,7 kWh). Również w podlaskim kształtowało się poniżej średniej krajowej (o 0,9%, wyniosło 787,6 kWh).

W 2022 r. w Polsce **gospodarstwa domowe w miastach** zużyły 17,9 tys. GWh energii elektrycznej, tj. o 3,6% mniej niż w 2021 r. i o 1,4% mniej niż w 2011 r. Ponad 30,0% energii elektrycznej zużyły gospodarstwa domowe w miastach regionu **śląskiego** (ponad 2,7 tys. GWh, tj. 15,2% zużycia krajowego) i warszawskiego stołecznego (blisko 2,7 tys. GWh, tj. 15,1%). Najmniej energii elektrycznej zużyły gospodarstwa domowe regionów świętokrzyskiego (blisko 0,4 tys. GWh) i opolskiego (0,4 tys. GWh), tj. odpowiednio 2,0% i 2,2% zużycia w miastach ogółem. W porównaniu z 2021 r. odnotowano spadek zużycia we wszystkich regionach, od 0,1% w warszawskim stołecznym do 6,8% w lubelskim. W skali 12 lat spadek wystąpił w 14 regionach, od 11,0% w pomorskim do 0,2% w świętokrzyskim. Wzrost notowano w regionach: warszawskim stołecznym (o 13,4%), lubuskim (o 3,5%) i dolnośląskim (o 3,4%).

Gospodarstwa domowe w miastach regionów **Polski Wschodniej** zużyły łącznie 13,9% energii elektrycznej (tj. 2,5 tys. GWh, o 8,5% mniej niż region śląski, 7,8% mniej niż warszawski stołeczny) – najwięcej w lubelskim (3,5%, tj. 0,6 tys. GWh), a najmniej – we wspomnianym wyżej świętokrzyskim. W 2022 r. w porównaniu z rokiem poprzednim, gospodarstwa domowe w miastach regionów Polski Wschodniej zużyły o 5,9% mniej energii elektrycznej. Spadek głębszy niż średnio w kraju notowano we wszystkich regionach – od najgłębszego we wspomnianym wyżej lubelskim do 5,0% w podlaskim. W skali 12 lat spadek ogółem wyniósł 5,1%, od 8,8% w lubelskim do 0,2% w świętokrzyskim.

W przeliczeniu na mieszkańca, zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych w miastach w 2022 r. wyniosło 791,3 kWh i było o 3,0% mniejsze niż w 2021 r. i o 2,3% większe w porównaniu z 2011 r. W stosunku do 2021 r. spadek odnotowano w 16 regionach, od 5,9% w lubelskim do 0,4% w warszawskim stołecznym. Wzrost o 0,2% wystąpił w regionie łódzkim. W skali 12 lat wzrost notowano w 10 regionach, w tym największy – w świętokrzyskim (o 8,5%), a najmniejszy – w mazowieckim regionalnym (o 1,1%). W pozostałych regionach notowano spadek, w tym najgłębszy – w pomorskim (o 9,9%).

W ciągu 2022 r. najwięcej energii elektrycznej zużył 1 mieszkaniec miasta regionu warszawskiego stołecznego, które wyniosło 1 038,7 kWh, tj. o 31,3% więcej niż średnio w kraju. Zużycie na 1 mieszkańca powyżej średniego notowano również w regionach: małopolskim (o 11,8%, wyniosło 885,0 kWh), łódzkim (odpowiednio 4,1%, 823,7 kWh), **śląskim** (odpowiednio 3,4%, 818,0 kWh), dolnośląskim (odpowiednio 3,2%, 816,6 kWh) i opolskim (odpowiednio 0,2%, 793,1 kWh). Najmniej energii elektrycznej w ciągu roku zużył 1 mieszkaniec w regionach **Polski Wschodniej** – 646,9 kWh, tj. od 597,4 kWh w podkarpackim do 674,0 kWh w świętokrzyskim.

Rozdział 2

Chapter 2

Procesy demograficzne

Demographic processes

2.1 Zmiany demograficzne

2.1 Demographic changes

W 2022 r. obserwowano pogłębienie niekorzystnych trendów demograficznych widocznych na przestrzeni minionych lat. Największy wpływ na sytuację ludnościową w Polsce miała bardzo niska liczba urodzeń (305,1 tys. wobec 331,5 tys. w 2021 r. i 388,4 tys. w 2011 r.) i jednocześnie wysoka liczba zgonów (448,4 tys. wobec 519,5 tys. w COVID-owym 2021 r. oraz 375,5 tys. w 2011 r.). W rezultacie, ujemna wartość przyrostu naturalnego była ponad 4-krotnie wyższa niż w 2019 r., tj. przed wybuchem pandemii COVID-19. Wtedy to notowano ubytek naturalny na poziomie 9 osób na 10 000 ludności. W 2022 r. na każde 10 000 ludności Polski ubyło 37 osób.

W końcu grudnia 2022 r. **liczba ludności** kraju wyniosła 37 766,3 tys. i była niższa niż przed rokiem o 141,4 tys. (tj. o 0,4%). W Polsce od 2012 r. notowany jest stały ubytek liczby ludności (z wyjątkiem nieznacznego wzrostu – o 0,6 tys. w 2017 r.). W latach 2011–2022 liczba ludności zmniejszyła się o 772,1 tys. (tj. o 2,0%), przy czym ponad 60% tej wartości stanowił ubytek odnotowany w 2020 r. (o 294,0 tys.) oraz w 2021 r. (o 180,9 tys.). W 2022 r. obserwowano zmniejszenie liczby ludności w 16 regionach, w tym – w pomorskim (ubytek o 0,4 tys.), gdzie dotąd występował stały, coroczny przyrost (o 0,5 tys. w 2021 r.; o 8,0 tys. w 2011 r.). Coroczna tendencja wzrostowa utrzymała się w warszawskim stołecznym (wzrost o 10,1 tys. wobec 12,3 tys. przed rokiem i o 23,1 tys. w 2011 r.).

W 2022 r., zarówno w porównaniu z początkiem analizowanego okresu, jak i z 2021 r., w największym stopniu zmniejszyła się populacja regionów: **śląskiego** (o 279,7 tys. w stosunku do 2011 r. oraz o 29,2 tys. w skali roku), łódzkiego (odpowiednio o 155,2 tys. i o 16,5 tys.), lubelskiego (o 147,2 tys. i o 13,7 tys.) oraz mazowieckiego regionalnego (o 130,7 tys. i o 12,3 tys.).

W 2022 r. w najmniejszym stopniu w skali roku zmalała liczba ludności w regionach pomorskim (o 0,4 tys.) i małopolskim (o 1,4 tys.). Przed rokiem w małopolskim – po raz pierwszy od 2011 r. – notowano zmniejszenie liczby ludności o 2,3 tys.; w pomorskim – wzrost o 0,5 tys. W 11 regionach ubytek liczby ludności był zjawiskiem trwałym, występującym corocznie w latach 2011–2022; w kolejnych dwóch (lubuskie i podkarpackie), proces ten rozpoczął się w 2013 r.

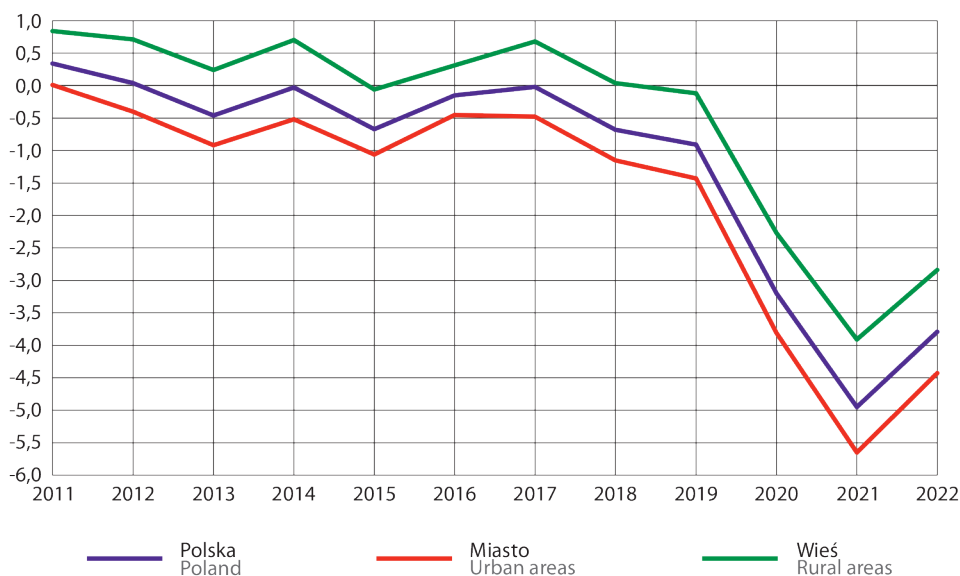
Staly coroczny ubytek ludności w tym okresie dotyczył także **Polski Wschodniej**, gdzie od 2020 r. populacja nie przekroczyła 8,0 mln. W końcu grudnia 2022 r. ludność tego obszaru liczyła 791,7 tys. i w porównaniu z 2011 r. była mniejsza o 440,6 tys., tj. o 5,4% (wobec spadku o 2,0% notowanego dla Polski ogółem). W latach 2011–2022 obserwowano systematyczny ubytek ludności Polski Wschodniej, spowodowany przede wszystkim corocznym zmniejszaniem się populacji 3 regionów tego obszaru. Liczba ludności lubelskiego zmalała w analizowanym okresie o 147,2 tys. (co stanowiło 33,4% ogólnego ubytku na tym obszarze), świętokrzyskiego – o 100,0 tys. (22,7%) i warmińsko-mazurskiego – o 86,2 tys. (19,6%). Mniejszy wpływ na zmianę liczby ludności w Polsce Wschodniej w porównaniu z 2011 r. miała sytuacja w regionach podlaskim i podkarpackim, w których populacja w tym okresie zmniejszyła się odpowiednio o 57,6 tys. i 49,6 tys.

W końcu grudnia 2022 r. liczba ludności Polski Wschodniej była mniejsza o 43,7 tys. niż w analogicznym okresie 2021 r., co oznaczało ubytek o 0,6% (wobec ubytku o 0,4% dla Polski ogółem w tym okresie).

W 2022 r. **liczba urodzeń żywych** w Polsce była o 143,3 tys. niższa od **liczby zgonów**, tym samym **przyrost naturalny** – podobnie jak w latach 2013–2021 – był ujemny (gdy kształtował się od minus 0,9 tys. w 2017 r. do minus 188,0 tys. w 2021 r.). Odnotowano najniższą od początku analizowanego okresu liczbę urodzeń żywych (305,1 tys., tj. o 8,0% niższą niż rok wcześniej i o 21,4% niższą w porównaniu z 2011 r.). Liczba zgonów wyniosła 448,4 tys. – o 13,7%, tj. o 71,1 tys. mniej niż w 2021 r. i o 19,4%, tj. 72,9 tys. więcej niż w 2011 r. W 2022 r. wartość przyrostu naturalnego w Polsce w przeliczeniu na 1000 ludności wyniosła minus 3,8‰ (wobec minus 4,9‰ w 2021 r. oraz 0,3‰ w 2011 r.). Ujemny przyrost obserwowano we wszystkich regionach, przy czym w warszawskim stołecznym, małopolskim, pomorskim, wielkopolskim, podkarpackim i podlaskim jego wartość była wyższa niż przeciętnie w kraju (od minus 1,0‰ do minus 3,8‰).

Wykres 1. Przyrost naturalny na 1 000 ludności w latach 2011–2022

Chart 1. Natural increase per 1 000 population in 2011–2022

W 2022 r. najniższa wartość przyrostu naturalnego dotyczyła świętokrzyskiego (minus 6,5‰ wobec minus 8,1‰ przed rokiem oraz minus 1,7‰ w 2011 r.), łódzkiego (minus 6,4‰ wobec minus 7,7‰ i minus 2,7‰) oraz **śląskiego** (minus 5,8‰ wobec minus 7,2‰ i minus 0,6‰), zachodniopomorskiego (minus 5,3‰ wobec minus 6,3‰ i minus 0,1‰) i opolskiego (minus 5,2‰ wobec minus 6,2‰ i minus 1,0‰).

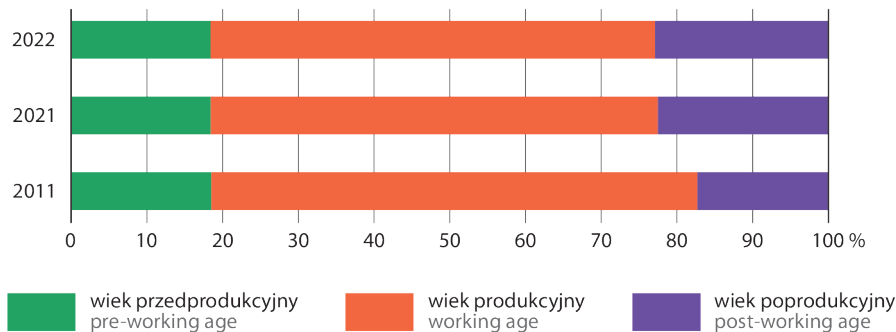
W **Polsce Wschodniej** od 2012 r. notowano ujemny przyrost naturalny – w latach 2011–2022 jego wartość w przeliczeniu na 1000 ludności była niższa niż przeciętnie w kraju (w 2011 r. – 0,1‰ wobec 0,3‰; w 2021 r. – minus 6,0‰ wobec minus 4,9‰; w 2022 r. – minus 4,2‰ wobec minus 3,8‰). W całym analizowanym okresie ujemny przyrost naturalny utrzymywał się w świętokrzyskim, lubelskim i podlaskim. W warmińsko-mazurskim w latach 2011–2012 oraz 2014 i 2017 przyrost naturalny był dodatni, w podkarpackim – wartość ujemna wystąpiła po raz trzeci od 2011 r. (minus 2,5‰ wobec minus 4,1‰ przed rokiem oraz minus 2,2‰ w 2020 r.).

W latach 2011–2022 w Polsce obserwowano coroczny ubytek ludności w **wieku produkcyjnym** (do 22 169,3 tys. – o 2 569,2 tys., tj. o 10,4% mniej niż w 2011 r. i o tj. 216,1 tys., tj. o 1,0% mniej niż przed rokiem) – po raz pierwszy liczba ta nie przekroczyła 22,2 mln. W 2022 r. populacja osób w **wieku przedprodukcyjnym** wyniosła 6 950,8 tys. i była niższa w stosunku do 2011 r. o 2,7% (195,7 tys.) i do 2021 r. o 0,6% (o 41,8 tys.). W latach 2011–2022 corocznie zwiększała się liczba osób w **wieku poprodukcyjnym** (do 8 646,2 tys. – o 1 992,8 tys., tj. o 30,0% więcej niż w 2011 r. oraz o 116,5 tys., tj. o 1,4% więcej niż w 2021 r.). W analizowanym okresie największy wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym dotyczył 7 regionów Polski północnej i zachodniej, tj. lubuskiego, zachodniopomorskiego, warmińsko-mazurskiego, pomorskiego, wielkopolskiego, dolnośląskiego i kujawsko-pomorskiego (od 41,3% do 33,5%). W pozostałych regionach przyrost był niższy – od 22,9% w podlaskim do 30,4% w podkarpackim.

Niekorzystne zmiany w strukturze wieku ludności przełożyły się na coroczny wzrost wartości zarówno **wskaźnika obciążenia demograficznego** (odnoszącego się podziału populacji według zdolności do pracy), jak i **współczynnika starości demograficznej** (związanego z klasyfikacją według biologicznych grup wieku). W 2022 r. – podobnie jak w latach poprzednich – najmniej korzystne parametry struktury wieku dotyczyły łódzkiego, świętokrzyskiego, **śląskiego**, zachodniopomorskiego i lubelskiego. Korzystniejsza relacja międzypokoleniowa utrzymała się w małopolskim, pomorskim, wielkopolskim oraz warmińsko-mazurskim i podkarpackim.

Wykres 2. Ludność według ekonomicznych grup wieku

Chart 2. Population by economic groups of age

Wartość wskaźnika obciążenia demograficznego w Polsce wzrosła z 56 osób w 2011 r. do 70 osób w 2022 r. i od 2018 r. we wszystkich regionach przekraczała 60 osób. Najwyższe wartości w 2022 r. notowano w: łódzkim, świętokrzyskim, mazowieckim regionalnym, lubelskim, śląskim, zachodniopomorskim, lubuskim i kujawsko-pomorskim (od 75 osób do 71 osób); najniższe – w: małopolskim, podkarpackim, opolskim, warszawskim stołecznym, warmińsko-mazurskim, wielkopolskim i pomorskim (od 68 osób do 69 osób). Współczynnik starości demograficznej, tj. odsetek ludności w wieku powyżej 65 lat w populacji ogółem, zwiększył się z 13,8% w 2011 r. do 19,5% w 2022 r. Najwyższy odsetek osób starszych utrzymywał się w: łódzkim i świętokrzyskim (po 21,8%), śląskim (20,7%), zachodniopomorskim (20,6%) oraz dolnośląskim i lubelskim (po 20,4%); najniższy – w małopolskim (17,9%), pomorskim (18,1%), wielkopolskim (18,2%) oraz podkarpackim i warszawskim stołecznym (po 18,4%).

W **Polsce Wschodniej** w latach 2013–2019 odsetek osób starszych kształtował się nieznacznie poniżej średniej w kraju, w kolejnych – był już wyższy i wyniósł odpowiednio 18,6% w 2020 r. (wobec 18,5% ogółem w kraju), 19,0% w 2021 r. (wobec 18,9%) oraz 19,6% (wobec 19,5%) w 2022 r. Na początku

analizowanego okresu wartość współczynnika starości demograficznej na tym obszarze wynosiła 13,9% (13,8% w kraju).

Wskaźnik obciążenia demograficznego w Polsce Wschodniej w latach 2013–2022 kształtował się na nieznacznie niższym poziomie od notowanego dla Polski ogółem. Jego wartość w analizowanym okresie wzrosła z 57 osób w 2011 r. do 70 osób w 2022 r. (wobec przeciętnego wzrostu w kraju z 56 osób do 70 osób).

2.2 Migracje

2.2 Migrations

W 2022 r. w Polsce utrzymało się – notowane od 2016 r. – dodatnie ogólne **saldo migracji na pobyt stały** (0,1‰). Było ono niższe niż przed rokiem (1,9 tys. wobec 3,4 tys.). Miejsce zamieszkania w ruchu wewnętrznym zmieniło 409,1 tys. osób, tj. 20,7 tys. mniej niż przed rokiem. Większy był przepływ ludności w ruchu zagranicznym – zameldowano 15,6 tys. osób mieszkających poprzednio za granicą (wobec 15,4 tys. w 2021 r.). Jednocześnie za granicę wymeldowano 13,6 tys. osób przebywających dotąd na stałe w Polsce (wobec 12,0 tys. rok wcześniej).

W 2022 r. najwięcej osób na pobyt stały przybyło do Polski z Ukrainy¹ (3,2 tys., co stanowiło 20,6% imigrantów osiedlających się w Polsce na stałe), a następnie – z Wielkiej Brytanii (2,6 tys.) i Niemiec (2,3 tys.).

Głównym kierunkiem emigracji – podobnie jak w latach poprzednich – były Niemcy (3,9 tys., tj. 28,7% emigrujących wobec 3,7 tys., tj. 31,0% wyjeżdżających z kraju przed rokiem). Od lat największy udział w ogólnej liczbie zameldowań w ruchu ludności między Polską a Niemcami mają regiony **śląski** i opolski. W 2022 r. wyniósł on odpowiednio 21,6% i 16,7% (wobec 26,1% oraz 21,2% przed rokiem). Śląskie i opolskie były jednocześnie regionami o najniższej, ujemnej wartości salda migracji między Polską a Niemcami (po minus 0,5 tys.). Obu regionów w całym analizowanym okresie dotyczyły także ujemne wartości salda migracji zagranicznych: śląskiego – minus 0,7 tys. (tj. minus 0,2‰ w przeliczeniu na 1 000 ludności wobec minus 0,4‰ w 2011 r.); opolskiego – minus 0,5 tys. (tj. minus 0,5‰ wobec minus 1,6‰ w 2011 r.). W 2022 r. ujemne saldo migracji zagranicznych wystąpiło także w warmińsko-mazurskim (minus 0,2 tys.) oraz pomorskim, kujawsko-pomorskim i dolnośląskim (po minus 0,1 tys.). W latach 2011–2022 w opolskim i śląskim obserwowano także ubytek ludności w ruchu wewnętrznym. W 2022 r. saldo migracji wewnętrznych w tych regionach wyniosło po minus 0,8‰ (w 2011 r. – minus 0,8‰ w śląskim oraz minus 0,7‰ w opolskim).

W 2022 r. najniższe wartości ogólnego salda migracji dotyczyły lubelskiego (minus 2,2‰), świętokrzyskiego (minus 1,9‰), mazowieckiego regionalnego i warmińsko-mazurskiego (po minus 1,7‰), opolskiego (minus 1,3‰) oraz podkarpackiego, podlaskiego i śląskiego (po minus 1,0‰). Ujemne wartości ogólnego salda migracji wystąpiły także w: kujawsko-pomorskim, lubuskim, łódzkim i zachodniopomorskim (od minus 0,9‰ do minus 0,3‰). We wszystkich 11 wymienionych regionach ujemną wartość ogólnego salda migracji notowano od 2011 r (w śląskim wartość ogólnego salda migracji w 2011 r. wyniosła minus 1,2‰).

W 2022 r. dodatnie wartości ogólnego salda migracji notowano w 5 regionach, tj.: warszawskim stołecznym (4,7‰ wobec 6,5‰ w 2011 r.), pomorskim (1,7‰ wobec 1,0‰), dolnośląskim

¹ W 2022 r. na procesy migracyjne wpłynęła m.in. rosyjska agresja na Ukrainę. Szacuje się, że według stanu na 31 grudnia 2022 r. w Polsce przebywało 969,8 tys. mieszkańców Ukrainy objętych ochroną czasową. Według stanu na 31 marca 2023 r. ich liczba wzrosła o 27 941, tj. o 2,9% w porównaniu do 31 grudnia 2022 r. Źródło: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-zagraniczne-ludnosci/mieszkanicy-ukrainy-objeci-ochrona-czasowa,19,1.html>

(1,2‰ wobec 0,4‰), małopolskim (1,2‰ wobec 1,3‰) oraz wielkopolskim (0,4‰ wobec 0,4‰). We wszystkich dodatnia wartość ogólnego salda utrzymała się od 2011 r. W wymienionych regionach w latach 2011–2022 obserwowano dodatnie saldo migracji wewnętrznych (dodatnie saldo migracji zagranicznych w całym analizowanym okresie dotyczyło tylko warszawskiego stołecznego).

W 2022 r. dodatnie saldo migracji zagranicznych notowano w 11 regionach, w tym najwyższe – podobnie jak w latach poprzednich – w warszawskim stołecznym (0,5‰).

W 2022 r. wartość ogólnego salda migracji w **Polsce Wschodniej** była ujemna i podobnie jak przed rokiem wyniosła minus 1,6‰ (minus 1,8‰ w 2011 r.). Obserwowano wyraźny ubytek migracyjny w ruchu wewnętrznym: minus 12,8 tys., tj. minus 1,6‰ w przeliczeniu na 1 000 ludności (minus 13,7 tys., tj. minus 1,7‰ w 2021 r.; minus 14,4 tys., tj. minus 1,8‰ w 2011 r.). Ubytkowi migracyjnemu w ruchu wewnętrznym towarzyszył napływ migracyjny z zagranicy: 0,6 tys. w 2022 r. (0,9 tys. w 2021 r.). W 2011 r. saldo migracji zagranicznych w Polsce Wschodniej było ujemne (minus 0,2 tys.).

2.3 Procesy urbanizacyjne

2.3 Urbanization processes

Obserwowane w latach 2011–2022 zmiany przestrzennego rozmieszczenia ludności (zmniejszenie gęstości zaludnienia na terenach zurbanizowanych i zabudowanych przy wzroście udziału tej kategorii gruntów w ogólnej powierzchni kraju, spadek wartości wskaźnika urbanizacji, określającego odsetek mieszkańców miast w ogólnej liczbie ludności oraz utrzymujące się od końca lat 90. XX wieku ujemne saldo migracji wewnętrznych między miastem a wsią), powodują, że otaczające miasta tereny wiejskie stają się faktycznie zurbanizowanymi obszarami miejskimi, mimo że nie posiadają statusu miasta w znaczeniu administracyjnym. Proces ten, określany mianem suburbanizacji (rozlewania miasta), był dobrze widoczny w analizowanym okresie.

W 2022 r. wyższy niż przeciętnie w kraju udział gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w powierzchni ogółem (5,8%) notowano w 7 województwach – od 13,6% w **śląskim**² do 5,9% w wielkopolskim. Najniższy odsetek dotyczył podlaskiego i warmińsko-mazurskiego (po 4,0%) oraz lubelskiego (4,2%). W 2022 r. udział gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w **Polsce Wschodniej** był wyższy niż przed rokiem (4,3%) i wyniósł 4,4% (3,9% w 2011 r.).

W latach 2011–2022 we wszystkich województwach obserwowano wzrost udziału gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w powierzchni ogółem. W 6 województwach (śląskie, małopolskie, łódzkie, podkarpackie, mazowieckie, kujawsko-pomorskie) był on wyższy niż przeciętnie w kraju (od o 1,8 p. proc. do o 0,9 p. proc. wobec wzrostu o 0,8 p. proc. w Polsce).

W 2022 r. blisko 80% **powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych** w kraju stanowiły obszary wykorzystywane na potrzeby komunikacji (drogi), cele mieszkaniowe, przemysłowe, bądź służące rekreacji i wypoczynkowi. Pozostałą część stanowiły inne grunty zabudowane i niezabudowane, tereny komunikacyjne (kolejowe i inne) oraz użytki kopalne. W porównaniu z 2011 r. we wszystkich

² Udział gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w ogólnej powierzchni regionu śląskiego w 2022 r. wyniósł 13,6% (11,8% w 2011 r.). Tereny komunikacyjne – drogi w 2022 r. stanowiły 26,5% powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych regionu (27,5% w 2011 r.). Udział terenów mieszkaniowych w ogólnej powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w 2022 r. w regionie śląskim wyniósł 34,1% (30,7% w 2011 r.). W 2022 r. tereny przemysłowe stanowiły 13,6% ogólnej powierzchni terenów zurbanizowanych i zabudowanych regionu śląskiego (14,5% w 2011 r.). W 2022 r. tereny rekreacji i wypoczynku stanowiły 5,4% ogólnej powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w śląskim (5,5% w 2011 r.).

województwach odnotowano wzrost udziału terenów mieszkaniowych w ogólnej powierzchni terenów zurbanizowanych i zabudowanych (przeciętnie w kraju o 3,5 p. proc. – z 18,3% do 21,8%).

W 2022 r. największy odsetek terenów zabudowanych i zurbanizowanych stanowiły **tereny komunikacyjne – drogi** (46,1%; tj. 2,7% ogólnej powierzchni kraju). Ich udział w terenach zabudowanych i zurbanizowanych województw podlaskiego i lubelskiego w całym analizowanym okresie przekraczał 60,0%; warmińsko-mazurskiego, podkarpackiego i lubuskiego – 50,0%. Najmniejszy odsetek terenów komunikacyjnych dotyczył **śląskiego** (26,5%; od 2011 r. – powyżej 25,0%). We wszystkich województwach w porównaniu z 2011 r. udział terenów komunikacyjnych w powierzchni zurbanizowanej i zabudowanej był niższy (o 3,6 p. proc. średnio w kraju). Najwyraźniej zmniejszył się w: małopolskim (o 6,9 p. proc. do 40,1%), lubelskim (o 5,4 p. proc. do 60,3%), podkarpackim (o 4,6 p. proc. do 51,3%) i wielkopolskim (o 4,4 p. proc. do 45,9%). Najmniejszy ubytek dotyczył śląskiego (o 1,0 p. proc.), zachodniopomorskiego (o 1,6 p. proc.) i dolnośląskiego (o 1,7 p. proc.). W 2022 r. odsetek terenów komunikacyjnych w zabudowanej i zurbanizowanej powierzchni **Polski Wschodniej** wyniósł 56,8% (wobec 60,8 % w 2011 r.).

W 2022 r. 21,8% terenów zurbanizowanych i zabudowanych w Polsce przypadało na **tereny mieszkaniowe** (1,3% ogólnej powierzchni kraju). Udział tych terenów w powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej województwa **śląskiego** w całym analizowanym okresie przekraczał 30,0%, mazowieckiego i małopolskiego – po 20,0%. Najniższy odsetek terenów mieszkaniowych w 2022 r. dotyczył podlaskiego (11,6%), lubelskiego (13,1%) i zachodniopomorskiego (13,8%). We wszystkich województwach w porównaniu z 2011 r. odnotowano wzrost udziału terenów mieszkaniowych (średnio w Polsce o 3,5 p. proc.) – największy w małopolskim (o 8,1 p. proc. do 29,7%) i podkarpackim (o 5,2 p. proc. do 20,3%), a najmniejszy – w podlaskim (o 1,4 p. proc. do 11,6%), opolskim (o 2,0 p. proc. do 18,9%), dolnośląskim (o 2,2 p. proc. do 17,3%) i warmińsko-mazurskim (o 2,3 p. proc. do 16,3%). W 2022 r. odsetek terenów mieszkaniowych w zabudowanej i zurbanizowanej powierzchni **Polski Wschodniej** wyniósł 15,7% (12,6% w 2011 r.).

Tereny przemysłowe w 2022 r. – stanowiły 7,4% powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej Polski, tj. 0,4% ogółu powierzchni kraju. Udział tych terenów w powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej był najwyższy w województwach południowych, tj.: **śląskim** (13,6%), dolnośląskim (10,4%), opolskim (8,6%) i małopolskim (8,1%); najmniejszy – w północno-wschodniej części Polski: podlaskim (3,9%), warmińsko-mazurskim (4,3%) i lubelskim (4,6%). W porównaniu z 2011 r. udział terenów przemysłowych w powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej Polski zwiększył się o 0,2 p. proc. (z 7,2% do 7,4%). Wzrost nastąpił w 13 województwach, w tym we wszystkich należących do obszaru **Polski Wschodniej** – największy w wielkopolskim (o 1,0 p. proc. do 6,8%) oraz łódzkim i warmińsko-mazurskim (po 0,8 p. proc. odpowiednio do 7,2% oraz 4,3%). Zmniejszenie udziału tej kategorii gruntów obserwowano w śląskim (o 0,9 p. proc.), zachodniopomorskim (o 0,6 p. proc. do 7,1%) i małopolskim (o 0,5 p. proc. do 8,1%). W 2022 r. odsetek terenów przemysłowych w zabudowanej i zurbanizowanej powierzchni Polski Wschodniej wyniósł 5,1% (wobec 5,0% przed rokiem i 4,7% w 2011 r.).

Tereny rekreacji i wypoczynku w 2022 r. stanowiły 3,8% zabudowanej i zurbanizowanej powierzchni Polski (0,2% ogólnej powierzchni kraju). Największy ich udział dotyczył województw zachodnich i południowych, tj.: opolskiego (5,9%), zachodniopomorskiego (5,5%), **śląskiego** (5,4%), dolnośląskiego i lubuskiego (po 5,2%), najmniejszy – obszarów centralnych i wschodnich: podlaskiego (1,8%), mazowieckiego (2,4%), lubelskiego (2,6%), świętokrzyskiego (2,7%) i łódzkiego (2,9%). Udział terenów rekreacji i wypoczynku w powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej w kraju i we wszystkich województwach – poza warmińsko-mazurskim – był niższy niż w 2011 r. W 2022 r. odsetek terenów rekreacji i wypoczynku w zabudowanej i zurbanizowanej powierzchni **Polski Wschodniej** – podobnie jak przed rokiem – stanowił 2,8% (2,9% w 2011 r.).

W 2022 r. w Polsce **gęstość zaludnienia** wyniosła przeciętnie 121 osób na km² i była niższa od notowanej w latach 2011–2021. Wśród regionów najwyższą gęstość zaludnienia (powyżej 200 osób na km²), podobnie jak w latach poprzednich, notowano w warszawskim stołecznym (534 osoby na km²), śląskim (352 osoby na km²) i małopolskim (226 osób na km²). Najniższą gęstością zaludnienia (poniżej 100 osób na km²) charakteryzowały się regiony: podlaski i warmińsko-mazurski (po 57 osób na km²), lubuski (70 osób na km²), zachodniopomorski (72 osoby na km²), mazowiecki regionalny (76 osób na km²) oraz lubelski (81 osób na km²). W porównaniu z 2011 r. zmianę gęstości zaludnienia odnotowano we wszystkich regionach. Ubytek dotyczył 13 z nich – największy **śląskiego** (o 23 osoby), a następnie – łódzkiego, opolskiego i świętokrzyskiego (po 8 osób do odpowiednio: 131 osób na km², 100 osób na km² oraz 101 osób na km²) i lubelskiego (o 5 osób). Wzrost wskaźnika odnotowano w warszawskim stołecznym (o 58 osób), małopolskim (o 6 osób), pomorskim (o 4 osoby do 129 osób na km²) oraz wielkopolskim (o 1 osobę do 117 osób na km²).

W 2022 r. gęstość zaludnienia w **Polsce Wschodniej** wyniosła 79 osób na km² wobec 83 osób na km² w 2011 r.

W latach 2011–2022 we wszystkich województwach obserwowano stały ubytek gęstości **zaludnienia na terenach zurbanizowanych i zabudowanych**. W 2022 r. wyniosła ona przeciętnie 2 092 osoby na km² (wobec 2 451 osób na km² w 2011 r. oraz 2 133 osób na km² w 2021 r.). Najwyższą gęstość zaludnienia notowano w małopolskim (3 173 osoby na km²) – tylko w tym województwie wartość wskaźnika utrzymywała się powyżej 3 000 osób na km² w całym analizowanym okresie. Wysoką gęstością zaludnienia charakteryzowały się także województwa: **śląskie** (2 593 osoby na km²) – tu w latach 2011–2014 wartość wskaźnika przekraczała 3 000 osób na km²; następnie – mazowieckie (2 497 osób na km²) i pomorskie (2 276 osób na km²). W mazowieckim gęstość zaludnienia na terenach zurbanizowanych i zabudowanych w latach 2011–2021 kształtowała się powyżej 2 500 osób na km², a w 2022 r. po raz pierwszy nie przekroczyła tej wartości. W 2022 r. najniższą gęstość zaludnienia na terenach zurbanizowanych i zabudowanych odnotowano w warmińsko-mazurskim (1 415 osób na km²), podlaskim (1 421 osób na km²) i lubuskim (1 445 osób na km²).

Gęstość zaludnienia na terenach zurbanizowanych i zabudowanych w **Polsce Wschodniej** od 2017 r. kształtowała się poniżej 2 000 osób na km² i w 2022 r. wyniosła 1 794 osoby na km² (2 158 osób na km² w 2011 r.; 1 829 osób na km² w 2021 r.). W całym analizowanym okresie wyższe wartości wskaźnika niż dla Polski Wschodniej ogółem notowano w 3 województwach tego obszaru: podkarpackim, świętokrzyskim i lubelskim.

W latach 2011–2022 w Polsce **odsetek mieszkańców miast w ogólnej liczbie ludności** zmniejszył się z 60,7% do 59,6% (w **Polsce Wschodniej** – z 49,2% do 49,0%). Zmniejszenie odsetka mieszkańców miast w ogólnej liczbie ludności dokonało się pomimo wyraźnego wzrostu liczby ośrodków miejskich – z 908 w 2011 r. do 964 pod koniec analizowanego okresu. W 2022 r. nowo utworzone ośrodki miejskie liczyły łącznie 105,6 tys. mieszkańców. Na zmiany przestrzennego rozmieszczenia ludności wpłynął także ubytek migracyjny w ruchu wewnętrznym pomiędzy miastem a wsią, który wyniósł minus 53,3 tys. (minus 49,2 tys. w 2021 r.).

W 2022 r. najwyższa wartość wskaźnika urbanizacji dotyczyła regionów warszawskiego stołecznego i **śląskiego**. W pierwszym z nich wyniosła 79,5% i po raz trzeci w analizowanym okresie nie przekroczyła 80,0% (79,8% w 2020 r., 79,6% w 2021 r. wobec 81,2% w 2011 r.), w drugim – także była najniższa od 12 lat i po raz pierwszy kształtowała się poniżej 76,0% (75,9%; 76,0% w 2021 r. wobec 77,7% w 2011 r.). W 2022 r. najniższą wartość wskaźnika notowano w podkarpackim (41,1%) i mazowieckim regionalnym (43,2%) – w obu regionach była o 0,1 p. proc. niższa niż przed rokiem.

2.4 Prognozy ludności

2.4 Population forecasts

Prognozy GUS – opracowane w oparciu dane Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021 – wskazują na **ubytek ludności** Polski w latach 2025–2060.

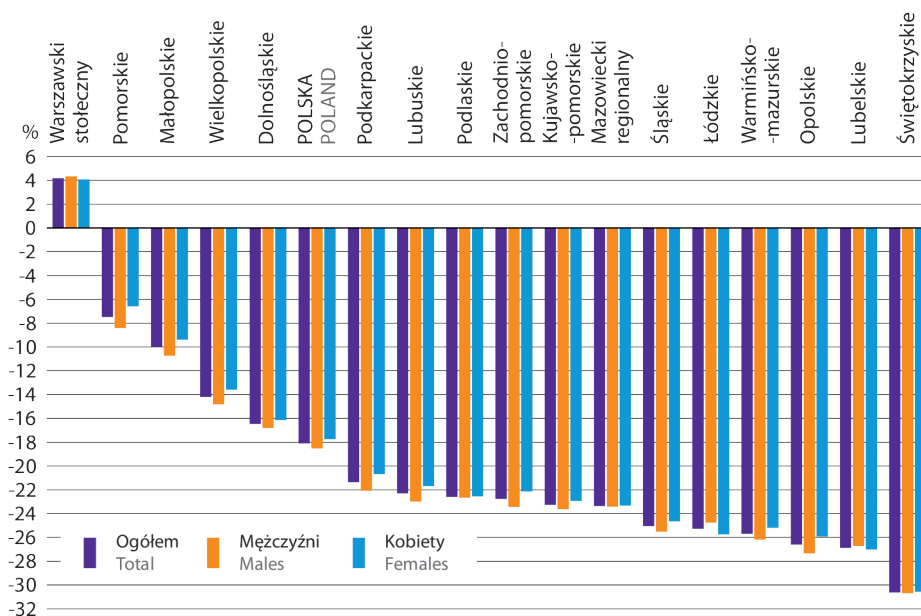
Przewiduje się, że w 2060 r. liczba ludności kraju wyniesie 30,9 mln (35,3 mln w 2040 r.). Populacja zmniejszy się we wszystkich regionach, z wyjątkiem warszawskiego stołecznego, w którym zakłada się wzrost liczby ludności o ok. 95 tys. do 3,4 mln.

Największy ubytek ludności w liczbach bezwzględnych prognozowany jest w regionach **śląskim** (o ok. 1,0 mln do ok. 3,3 mln), łódzkim (o ok. 560 tys. do ok. 1,8 mln) i lubelskim (o ok. 505 tys. do ok. 1,5 mln). W świętokrzyskim, lubelskim, opolskim, warmińsko-mazurskim i łódzkim spodziewany jest największy ubytek w stosunku do liczby ludności – od ok. 30% do ok. 25%. Najmniejszy ubytek populacji w latach 2025–2060 dotyczyć ma regionu pomorskiego (o ok. 180 tys. do ok. 2,2 mln).

Przewiduje się, że liczba ludności **Polski Wschodniej** w 2060 r. wyniesie 5,8 mln (wobec 7,7 mln w 2025 r.). Ubytek dotyczyć ma wszystkich regionów tego obszaru, w tym największy – lubelskiego (o ok. 505 tys.) i podkarpackiego (o ok. 415 tys.); najmniejszy – podlaskiego (o ok. 240 tys.). W latach 2025–2060 populacja regionów podkarpackiego i podlaskiego zmniejszyć ma się o 1/5 (odpowiednio: z ok. 2,1 mln do ok. 1,6 mln oraz z ok. 1,1 mln do ok. 885 tys.); lubelskiego i warmińsko-mazurskiego – o ok. 1/4 (odpowiednio: z ok. 2,0 mln do 1,5 mln oraz z 1,3 mln do ok. 1,0 mln); świętokrzyskiego – o ok. 1/3 (z 1,2 mln do 815 tys.). Zakłada się, że po 2050 r. tylko w jednym z regionów składających się na obszar Polski Wschodniej (podkarpackie) liczba ludności przekroczy 1,5 mln.

Wykres 3. Prognozowana zmiana liczby ludności w latach 2022–2060

Chart 3. Projected population change in 2022–2060

Prognozy GUS wskazują na coroczne obniżanie się wartości **przyrostu naturalnego** w Polsce w latach 2025–2060 i jego ujemną wartość we wszystkich regionach w całym prognozowanym okresie. Zakłada się wyraźny spadek **liczby urodzeń** do ok. 225 tys. w 2060 r. (tj. o blisko 25% mniej niż 2025 r.). Wartość przyrostu naturalnego w 2060 r. szacuje się na ok. minus 260 tys. (wobec ok. minus 130 tys. w 2025 r.). Przewiduje się, że rok 2023 będzie ostatnim, w którym liczba urodzeń żywych przekroczy 300 tys. Warto przypomnieć, że w 2022 r. w Polsce odnotowano 305,1 tys. urodzeń żywych.

Szacunki GUS wskazują na wzrost liczby urodzeń w porównaniu z rokiem poprzednim dla lat 2037–2044, gdy kształtować ma się ona od ok. 275 tys. do 280 tys. Wyższa liczba urodzeń nie wpłynie znacząco na wzrost wartości przyrostu naturalnego wobec spodziewanego w tym okresie wzrostu **liczby zgonów**. Najwyższe natężenie zgonów (od ok. 500 tys. do ok. 510 tys. rocznie) przewidywane jest na lata 2042–2050. Warto zaznaczyć, że w COVID-owym roku 2021 zmarło w Polsce 519,5 tys. osób, a faktyczna liczba zgonów odnotowana w 2022 r. (tj. ostatnim objętym szczegółową analizą w tym opracowaniu) wyniosła 448,4 tys. i była wyższa niż przewidywana w prognozie dla okresu 2023–2030.

Ujemny przyrost naturalny w latach 2025–2060 przewidywany jest we wszystkich regionach, w tym najniższe wartości w całym okresie dotyczyć mają **śląskiego** – od ok. minus 25 tys. w 2030 r. do ok. minus 35 tys. w 2060 r. Dla lat 2023–2028 prognozowana wartość przyrostu naturalnego w regionie kształtować się ma od ok. minus 20 tys. do ok. minus 24,5 tys., co wydaje się wartością niedoszacowaną wobec faktu, że rzeczywista różnica między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów w śląskim w 2022 r. przekroczyła minus 25 tys.

W świetle najnowszej prognozy GUS najmniej korzystne zmiany wartości przyrostu naturalnego w latach 2023–2060 r. dotyczyć mają 4 regionów: warszawskiego stołecznego, pomorskiego, wielkopolskiego i małopolskiego, w których przewaga liczby zgonów nad liczbą urodzeń ma wzrosnąć wielokrotnie¹. Mniejszy wzrost ujemnej wartości przyrostu prognozuje się w regionach, w których od lat obserwowano największe natężenie niekorzystnych procesów demograficznych (świętokrzyskie, opolskie, łódzkie, lubelskie, śląskie, podlaskie). Opisane powyżej zmiany będą miały odmienny mechanizm: w przypadku warszawskiego stołecznego, pomorskiego, wielkopolskiego i małopolskiego będą konsekwencją wyraźnego wzrostu liczby zgonów (o ok. 20%–25% w każdym wobec przeciętnego wzrostu o ok. 15% w kraju) przy mniejszym niż przeciętnie spadku liczby urodzeń (ok. 10%–20% wobec ok. 25% w Polsce). W 9 regionach (świętokrzyskie, lubelskie, warmińsko-mazurskie, podkarpackie oraz opolskie, łódzkie, kujawsko-pomorskie, śląskie i mazowiecki regionalny) ubytek liczby urodzeń w latach 2023–2060 wynieść ma ok. 30%–35% przy wzroście liczby zgonów od ok. 2% do ok. 10%.

Szacuje się, że w 2060 r. liczba ludności **w wieku produkcyjnym** w Polsce wyniesie ok. 15,0 mln (wobec 21,7 mln w 2025 r.). Zmniejszenie liczby ludności w tej grupie wieku obserwowane ma być we wszystkich regionach. Największa dynamika ubytku ludności w wieku produkcyjnym dotyczyć ma świętokrzyskiego, opolskiego, warmińsko-mazurskiego, lubelskiego, **śląskiego** i łódzkiego (od ok. 40,0% do ok. 35,0%), najmniejsza – warszawskiego stołecznego (ubytek o ok. 10,0%).

Prognozy wskazują, że w 2060 r. liczba ludności **w wieku poprodukcyjnym** wyniesie ok. 11,0 mln wobec blisko 9,0 mln w 2025 r. Wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym dotyczyć ma wszystkich regionów. Największy prognozuje się dla warszawskiego stołecznego (o ok. 385 tys., tj. o ok. 55,0%), małopolskiego (o ok. 290 tys., tj. o ok. 40,0%) i wielkopolskiego (o ok. 240 tys., tj. o ok. 35%). Najmniejszą dynamikę tego procesu przewiduje się dla świętokrzyskiego (o ok. 5,0%, tj. o 15 tys.), łódzkiego

¹ Dla warszawskiego stołecznego – z ok. minus 2,0 tys. w 2023 r. do ok. minus 14,0 tys. w 2060 r., tj. blisko 7-krotnie; dla pomorskiego – z ok. minus 2,5 tys. do ok. minus 12,0 tys., tj. blisko 5-krotnie; wielkopolskiego – z ok. minus 5,0 tys. do minus 20,0 tys., tj. blisko 4-krotnie; małopolskiego – z ok. minus 5,5 tys. do ok. minus 20,0 tys., tj. ponad 3,5-krotnie.

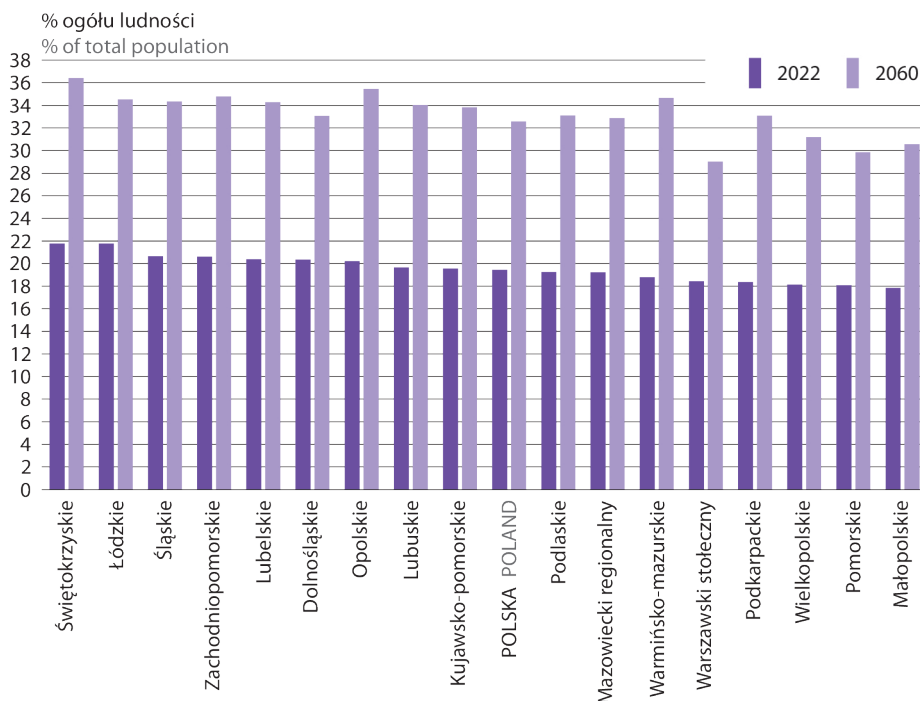
(o ok. 7,5%, tj. o ok. 45 tys.) oraz lubelskiego i **śląskiego** (po ok. 10,0% w każdym, tj. odpowiednio o ok. 50 tys. oraz o ok. 115 tys.).

Szacunki GUS wskazują, że w 2060 r. liczba ludności **w wieku przedprodukcyjnym** wyniesie ok. 4,8 mln wobec 6,7 mln w 2025 r. Ubytek ludności w najmłodszej ekonomicznej grupie wieku spodziewany jest we wszystkich regionach, w tym największy – w śląskim (o ok. 250 tys.), wielkopolskim (o ok. 170 tys.) oraz małopolskim i mazowieckim regionalnym (po ok. 140 tys.), a najmniejszy – w opolskim, warszawskim stołecznym i lubuskim (po ok. 50 tys.). Największą dynamikę tego procesu przewiduje się w świętokrzyskim (o ponad 40,0%) oraz: warmińsko-mazurskim, lubelskim, kujawsko-pomorskim, opolskim, łódzkim i mazowieckim regionalnym (o ponad 35% w każdym z nich), a najmniejszą – w warszawskim stołecznym (o ok. 8,0%).

Niekorzystne zmiany w strukturze wieku ludności znajdą odbicie w prognozowanej zmianie wartości **wskaźnika obciążenia demograficznego**, odnoszącego się podziału populacji według zdolności do pracy. Przewiduje się, że w Polsce od 2052 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadają będzie ponad 100 osób w wieku nieprodukcyjnym: w 2025 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadają mają 72 osoby w wieku nieprodukcyjnym (w 2022 r. było to faktycznie 70 osób); w 2060 – już 105 osób. W ostatnim roku objętym prognozą najwyższe wartości wskaźnika obciążenia demograficznego przewidywane są dla: świętokrzyskiego, opolskiego, łódzkiego, **śląskiego**, zachodniopomorskiego, warmińsko-pomorskiego i lubelskiego (od 112 osób do 108 osób). Najniższe dotyczyć mają warszawskiego stołecznego (98 osób – jedyna wartość poniżej 100) oraz małopolskiego i pomorskiego (po 101 osób).

Przyjmuje się, że w latach 2025–2060 znacząco wzrośnie także wartość **współczynnika starości demograficznej** (tj. odsetek ludności w wieku powyżej 65 lat w populacji ogółem) – z 20,9% w 2025 r. (w 2022 r. według faktycznych danych GUS – 19,5%) do 32,6% w 2060 r. W świetle prognozy od 2030 r. jako starą demograficznie należałoby określić populację wszystkich regionów kraju, z wyjątkiem warszawskiego stołecznego, ponieważ w każdym z nich współczynnik starości przewyższył ma 20,0% (od ok. 25,0% w świętokrzyskim do nieco powyżej 20,0% w małopolskim). Próg starości demograficznej w regionie warszawskim stołecznym ma zostać przekroczony po 2040 r. W 2060 r. najmniej korzystne parametry struktury wieku dotyczyć mają: świętokrzyskiego, opolskiego, zachodniopomorskiego, warmińsko-mazurskiego, łódzkiego, śląskiego, lubelskiego i lubuskiego – tu udział najstarszej grupy wiekowej w ogólnej liczbie ludności kształtować się ma od 36% do 34%. Korzystniej prezentować się ma struktura wieku ludności warszawskiego stołecznego, pomorskiego, małopolskiego i wielkopolskiego, w których współczynnik starości powinien zawierać się między 29% a 31%.

Wykres 4. Ludność w wieku 65 lat i więcej w 2022 r. i w prognozie na 2060 r.
Chart 4. Population at the age of 65 and more in 2022 and in projection for 2060

W świetle prognozy GUS w 2060 r. w **Polsce Wschodniej** liczba ludności **w wieku poprodukcyjnym** szacowana jest na 2,2 mln (wobec ok. 1,9 mln w 2025 r.), co stanowić będzie ponad 35% populacji tego obszaru (5,8 mln). Ubytek zbiorowości **w wieku produkcyjnym** w tym okresie wynieść ma ponad 35% (z ok. 4,4 mln do ok. 2,8 mln). Jednocześnie zakłada się, że liczba osób **w wieku przedprodukcyjnym** zmniejszy się z ok. 1,3 mln do mniej niż 860 tys. W 2060 r. 3 regiony Polski Wschodniej (świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie i lubelskie) – obok zachodniopomorskiego, opolskiego i warmińsko-mazurskiego – charakteryzować się mają najniższym w Polsce odsetkiem osób **w wieku przedprodukcyjnym** w ogólnej liczbie ludności (od ok. 13,5% do ok. 14,5%).

Prognozuje się, że w 2060 r. **odsetek ludności w wieku powyżej 65 lat** w Polsce Wschodniej przekroczy 34,0% wobec spodziewanej przeciętnej wartości w kraju na poziomie 32,6%. Wartość **wskaźnika obciążenia demograficznego** kształtować ma się od 73 osób w 2025 r. (72 osoby przeciętnie w kraju) do 108 osób w 2060 r. (105 osób średnio w Polsce).

Prognozy GUS na lata 2025–2060 wskazują na wyraźne obniżenie wartości zarówno napływu, odpływu, jak i **saldy migracji w ruchu wewnętrznym** – w 2060 r. jedynie region dolnośląski charakteryzować się ma dodatnim saldem przemieszczeń ludności w ruchu wewnętrznym przekraczającym 1 000 osób. W 2025 r. dodatnie wartości salda migracji wewnętrznych powyżej granicy 1 000 osób dotyczyć mają 4 z 5 regionów o dodatnim bilansie przemieszczeń ludności w ruchu wewnętrznym (warszawski stołeczny, pomorski, małopolski, dolnośląski – od ok. 13 tys. do ok. 2,5 tys.; w 5 regionie – wielkopolskim – dodatni bilans migracji wewnętrznych wynieść powinien ok. 0,5 tys.). Zjawisko to należałoby zapewne wiązać ze zmniejszeniem zasobów migracyjnych z racji postępującego procesu starzenia się populacji (mniejsza mobilność przestrzenna osób w starszym wieku).

W założeniach dotyczących prognozowanych zjawisk migracyjnych dostrzec stopniowy wzrost liczby imigrantów przy zmniejszeniu liczby ludności opuszczającej Polskę. Procesy te powiązane są m.in. z międzynarodową sytuacją polityczną, szczególnie w krajach ościennych, jak i m.in. ze wzrostem atrakcyjności polskiego rynku pracy.

Prognozy GUS wskazują na dodatnie **saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych** na pobyt stały w Polsce w latach 2025–2060. Przewiduje się, że dodatnie wartości ogólnego salda migracji w całym tym okresie dotyczyć będą regionów: dolnośląskiego, małopolskiego, warszawskiego stołecznego, pomorskiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego. We wszystkich z nich w latach 2025–2060 mają utrzymać się dodatnie wartości **salda migracji zagranicznych**. Zakłada się, że w latach 2025–2060 w regionach dolnośląskim i warszawskim stołecznym obserwowane będzie także dodatnie saldo migracji wewnętrznych. W regionie wielkopolskim od 2027 r. spodziewane jest ujemne saldo migracji wewnętrznych. W analizowanym okresie przewiduje się zmianę wartości salda migracji wewnętrznych w zachodniopomorskim – z ujemnego na dodatnie (od 2027 r.) oraz w pomorskim i małopolskim – z dodatniego na ujemne (odpowiednio od 2056 r. oraz od 2057 r.).

Przewiduje się, że po 2050 r. we wszystkich regionach – z wyjątkiem mazowieckiego regionalnego – występować będą dodatnie wartości ogólnego salda migracji (dla makroregionu województwo mazowieckie prognozowane są wartości skrajne ogólnego salda migracji w całym analizowanym okresie: dla warszawskiego stołecznego – najwyższe dodatnie; dla mazowieckiego regionalnego – najniższe, wyłącznie ujemne). Zmiana wartości ogólnego salda migracji z ujemnego na dodatnie dokonać ma się najpóźniej w regionie lubelskim (po 2052 r.), w którym od lat występuje najmniej korzystny w kraju bilans wewnętrznego i zagranicznego ruchu migracyjnego ludności. Wcześniej dodatnie ogólne saldo migracji pojawić ma się w **śląskim** (po 2040 r.), świętokrzyskim (po 2043 r.) oraz warmińsko-mazurskim (po 2048 r.).

Szacunki GUS wskazują na ujemną wartość salda migracji wewnętrznych w **Polsce Wschodniej** w całym okresie objętym prognozą (ok. minus 10,0 tys. w 2025 r. wobec ok. minus 1,2 tys. w 2060 r.) przy dodatniej wartości salda migracji zagranicznych (ok. 3,0 tys. w 2025 r. wobec ok. 5,2 tys. w 2060 r.). Po 2050 r. spodziewać się można dodatnich wartości ogólnego salda migracji na tym obszarze (ok. 1,4 tys. w 2050 przy ok. 4,0 tys. w 2060 r.). W latach 2023–2025 w Polsce Wschodniej prognozowana wartość ogólnego salda migracji na pobyt stały powinna kształtować się od ok. minus 10 tys. do ok. minus 8,0 tys. (wobec faktycznej wartości minus 12,1 tys. w 2022 r.).

Rozdział 3

Chapter 3

Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego

Development of human and social capital

3.1 Zasoby pracy

3.1 Labor resources

W 2022 r. utrzymała się tendencja wzrostowa w liczbie pracujących w gospodarce narodowej, a także we współczynniku aktywności zawodowej osób w wieku 15–64 lata. Wskaźnik zatrudnienia systematycznie wzrastał zarówno ogółem, jak i wśród kobiet oraz ludzi młodych. Spadła natomiast stopa bezrobocia. Tendencja spadkowa wystąpiła także w liczbie bezrobotnych zarejestrowanych przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym oraz w udziale bezrobotnych zarejestrowanych w wieku produkcyjnym.

Liczba pracujących w gospodarce narodowej¹ w 2022 r. w Polsce wyniosła 15,2 mln osób, w tym mężczyźni stanowili 8,0 mln, a kobiety – 7,2 mln. Średnia wieku dla kraju osiągnęła 42,4 lat, w tym dla mężczyzn – 42,6 lat, a dla kobiet – 42,3 lat. Największą liczbę osób pracujących w gospodarce narodowej notowano w regionie **śląskim** (1,7 mln), gdzie mężczyźni stanowili 53,0% ogółu pracujących (tj. 905,0 tys. osób), natomiast kobiety – 47,0% (tj. 801,8 tys. osób). Najmniej osób pracujących w gospodarce narodowej odnotowano w regionie opolskim (346,7 tys. osób), w tym liczba mężczyzn wyniosła 185,8 tys. osób (53,6%), a kobiet – 160,9 tys. osób (46,4%). W **Polsce Wschodniej** liczba pracujących w gospodarce narodowej wynosiła 2,9 mln osób, w tym mężczyźni stanowili 53,8% ogółu pracujących (tj. 1,6 mln osób), natomiast kobiety – 46,2% (tj. 1,3 mln osób).

W 2022 r. **pracownicy najemni** stanowili 78,9% **pracujących w gospodarce narodowej ogółem**, **pracujący na własny rachunek** (łącznie z pomagającymi członkami rodziny) – 20,9%, natomiast duchowni pełniący obowiązki duszpasterskie oraz pracujący o pozostałych statusach (nakładcy, członkowie spółdzielni produkcyjnych – 0,24%. Najwyższy odsetek pracujących najemnych wystąpił w regionie **śląskim** (85,4%), natomiast pracujących na własny rachunek - w regionie podlaskim (30,1%). Na obszarze **Polski Wschodniej** pracownicy najemni stanowili 74,0% pracujących w gospodarce narodowej ogółem, a pracujący na własny rachunek – 25,8%.

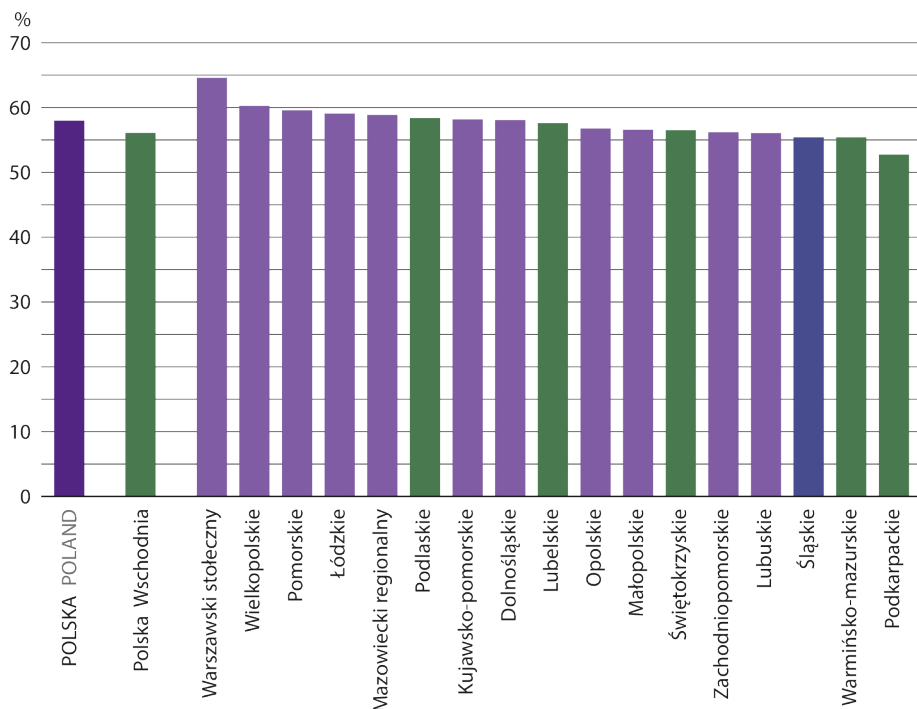
Współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku 15–89 lata² w 2022 r. w Polsce wyniósł 58,0%, co oznaczało wzrost w stosunku do 2011 r. o 4,0 p. proc. i wzrost o 0,2 p. proc. w odniesieniu do 2021 r. W 2022 r. nadal najwyższą wartość wskaźnika notowano w regionie warszawskim stołecznym (64,6%), a następnie – w wielkopolskim (60,3%), pomorskim (59,6%) oraz łódzkim (59,1%). W porównaniu z 2011 r. wzrost współczynnika aktywności zawodowej osób w wieku 15–89 lat miał miejsce we wszystkich regionach, w tym największy – w małopolskim (o 6,1 p. proc.), pomorskim (o 5,7 p. proc.), mazowieckim regionalnym (o 5,1 p. proc.) oraz podkarpackim i zachodniopomorskim (po 5,0 p. proc.), a najmniejszy – w lubuskim (o 1,6 p. proc.), warszawskim stołecznym (o 1,8 p. proc.), **śląskim**³ (o 2,2 p. proc.) oraz świętokrzyskim (o 2,9 p. proc.). W **Polsce Wschodniej** współczynnik w 2022 r. wyniósł ogółem 55,9%, co stanowiło wzrost w porównaniu z 2021 r. i 2011 r. (odpowiednio z poziomu 55,5% i 51,9%).

1 Dane dla całej gospodarki. Stan na koniec grudnia. Bez pracujących za granicą.

2 Ze względu na trwające prace związane z przeliczeniem danych na podstawie NSP 2021, wyniki BAEL w niniejszej publikacji zaprezentowano w oparciu o bilanse ludności, dla których podstawą (bazą wyjściową) są wyniki NSP 2011.

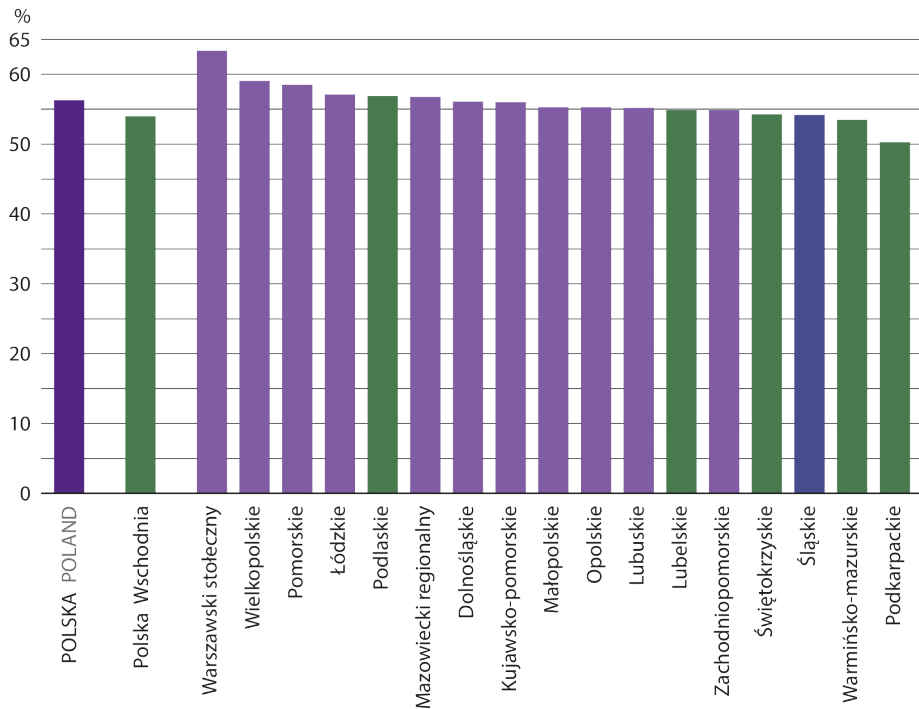
3 W 2022 r. wartość wskaźnika wynosiła 55,4%.

Wykres 1. Współczynnik aktywności zawodowej w 2022 r.
Chart 1. Activity rate of persons in 2022

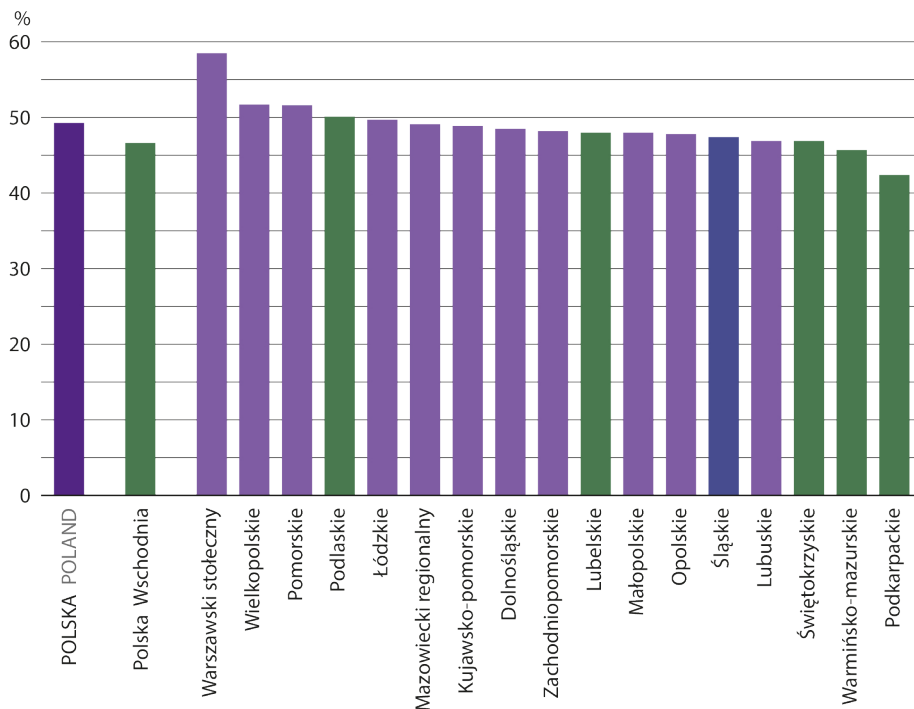
Wskaźnik zatrudnienia w 2022 r. wyniósł 56,3% i był o 7,7 p. proc. wyższy niż w 2011 r. (oraz o 0,5 p. proc. wyższy w porównaniu z 2021 r.). W analizowanym okresie tendencja wzrostowa utrzymywała się we wszystkich regionach, w tym największy wzrost w stosunku do 2011 r. notowano w małopolskim (o 9,9 p. proc.), zachodniopomorskim (o 9,7 p. proc.), podkarpackim (o 9,5 p. proc.), pomorskim (o 9,2 p. proc.) i mazowieckim regionalnym (o 8,6 p. proc.). Najmniejszy wzrost wystąpił w warszawskim stołecznym (o 4,5 p. proc.). W regionie **śląskim** wartość ta wzrosła w stosunku do 2011 r. o 5,9 p. proc do poziomu 54,2%. Wskaźnik zatrudnienia w **Polsce Wschodniej** w 2022 r. kształtował się na poziomie 53,6% i był wyższy niż w roku poprzednim o 0,5 p. proc., a w porównaniu z 2011 r. – wyższy o 7,9 p. proc.

Wykres 2. Wskaźnik zatrudnienia ogółem w 2022 r.
Chart 2. Total employment rate in 2022

Wskaźnik zatrudnienia kobiet w 2022 r. w Polsce osiągnął wartość 49,3% (w 2011 r. – 41,7%, a w 2021 r. – 48,5%). W analizowanym okresie 2011–2022 wzrost odnotowano we wszystkich regionach, w tym największy miał miejsce w zachodniopomorskim (o 10,0 p. proc.), pomorskim (o 9,9 p. proc.), kujawsko-pomorskim (o 8,9 p. proc.) oraz opolskim i wielkopolskim (o 8,8 p. proc.), a najniższy – w lubuskim (o 4,1 p. proc.). W regionie **śląskim** wystąpił wzrost wskaźnika o 6,4 p. proc. do 47,4%. W **Polsce Wschodniej** wskaźnik zatrudnienia kobiet wyniósł 46,3%, co stanowiło wzrost w porównaniu z 2021 r. (o 1,1 p. proc.) oraz wzrost w stosunku do 2011 r. (o 7,3 p. proc.).

Wykres 3. Wskaźnik zatrudnienia kobiet w 2022 r.
Chart 3. Employment rate for females in 2022

W 2022 r. **wskaźnik zatrudnienia ludzi młodych (15–24)** wyniósł 27,8% (wobec 24,5% w 2011 r. i 27,3% w roku poprzednim). W porównaniu do 2011 r. spadek wystąpił w regionie warszawskim stołecznym (o 5,0 p. proc.) i opolskim (o 3,0 p. proc.). W pozostałych regionach odnotowano wzrost, w tym największy – w mazowieckim regionalnym (o 7,6 p. proc.), lubelskim (o 5,7 p. proc.), łódzkim (o 5,5 p. proc.) oraz wielkopolskim (o 5,0 p. proc.). W regionie **śląskim** wystąpił wzrost o 4,6 p. proc. do 29,9%. W **Polsce Wschodniej** wskaźnik zatrudnienia ludzi młodych (15–24) w 2022 r. wyniósł 23,8%, co stanowiło wzrost o 1,5 p. proc. w porównaniu z poprzednim rokiem (z 22,3%). W porównaniu do 2011 r. wskaźnik ten wzrósł o 3,6 p. proc. (z 20,2%).

Stopa bezrobocia według BAEL w Polsce w latach 2011–2022 spadła z 9,9% do 2,9% (w 2021 r. wyniosła 3,4%). Tendencja ta wystąpiła również **w grupie osób ludzi młodych (15–29)** (spadek z 17,6% do 6,8%) i w grupie osób **w wieku produkcyjnym** (spadek z 10,1% do 3,0%).

Stopa bezrobocia ogółem w porównaniu z 2011 r. obniżyła się we wszystkich regionach, w tym najbardziej – w świętokrzyskim (o 10,0 p. proc.), następnie – w podkarpackim (o 9,9 p. proc.), zachodniopomorskim (o 9,5 p. proc.), małopolskim (o 7,9 p. proc.) i kujawsko-pomorskim (o 7,3 p. proc.). W regionie **śląskim** odnotowano spadek stopy bezrobocia o 7,0 p. proc. do poziomu 2,2%.

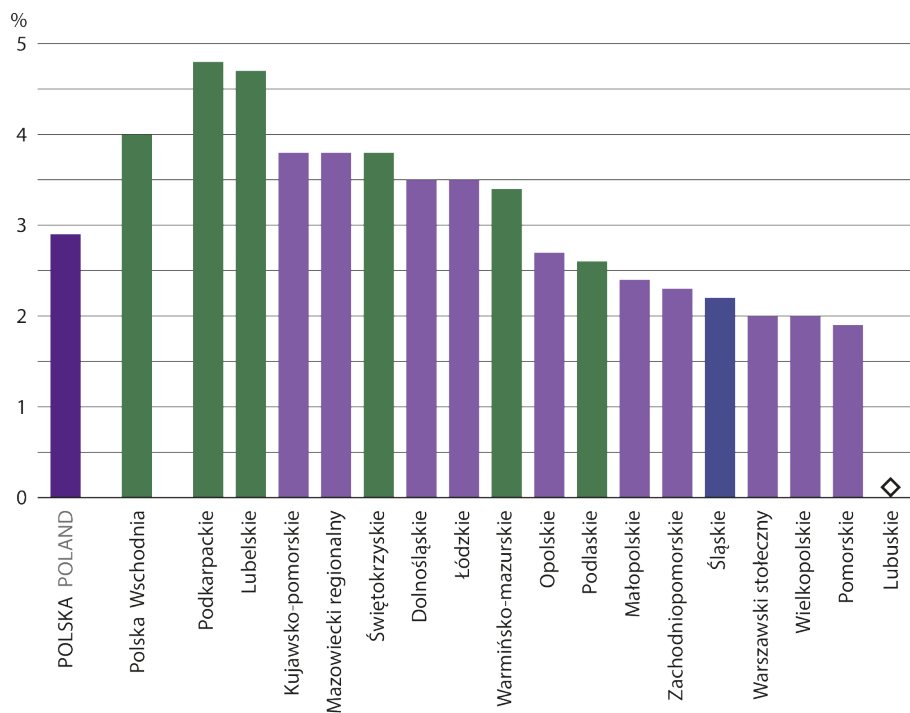
W grupie osób ludzi młodych (15–29) w okresie 2011–2022 najwyższy spadek stopy bezrobocia odnotowano w regionie podkarpackim (o 16,4 p. proc.), wielkopolskim i mazowieckim regionalnym (po 12,7 p. proc.) oraz małopolskim (o 11,1 p. proc.). W regionie **śląskim** wystąpił spadek o 10,3 p. proc. do 5,0%.

W grupie osób w wieku produkcyjnym najgłębszy spadek notowano w regionach o najwyższym spadku stopy bezrobocia ogółem, tj. w świętokrzyskim (o 10,1 p. proc.), podkarpackim (o 9,9 p. proc.), zachodniopomorskim (o 9,6 p. proc.), małopolskim (o 7,9 p. proc.) i kujawsko-pomorskim (o 7,3 p. proc.).

W 2022 r. w **Polsce Wschodniej** stopa bezrobocia ogółem kształtowała się na poziomie 4,0% (wobec 11,9% w 2011 r.), w grupie ludzi młodych (15–29) wyniosła 9,4% (wobec 22,4%), natomiast w grupie osób w wieku produkcyjnym – 4,2% (wobec 12,1%).

Wykres 4. Stopa bezrobocia na podstawie BAEL w 2022 r.

Chart 4. Unemployment rate on the LFS in 2022

◇ Wartość stopy bezrobocia nie może być pokazana ze względu na losowy błąd próby.
The value of unemployment rate cannot be published because of high sampling error.

Stopa bezrobocia rejestrowanego ogółem w Polsce w latach 2011–2022 znacznie obniżyła się – z 12,5% do 5,2%. Tendencja spadkowa utrzymywała się we wszystkich regionach, w tym największy spadek notowano w warmińsko-mazurskim (o 11,6 p. proc.), następnie – w lubuskim (o 11,0 p. proc.), zachodniopomorskim (o 10,9 p. proc.), kujawsko-pomorskim (o 9,7 p. proc.) i mazowieckim regionalnym (o 8,3 p. proc.). Najmniejszy spadek wystąpił w regionie warszawskim stołecznym (o 3,1 p. proc.), a w **śląskim** wartość ta spadła o 6,5 p. proc. (do poziomu 3,7%). W **Polsce Wschodniej** w 2022 r. stopa bezrobocia rejestrowanego ogółem wynosiła 8,1%, co stanowiło spadek w porównaniu z 2021 r. – z 9,0% (w stosunku do 2011 r. – spadek o 7,3 p. proc.).

W latach 2011–2022 **udział bezrobotnych zarejestrowanych w wieku 18–24** w liczbie ludności w tym wieku w Polsce obniżył się z 11,1% do 4,0%. Spadek notowano we wszystkich regionach, w tym największy – w warmińsko-mazurskim (o 9,4 p. proc.), kujawsko-pomorskim (o 9,3 p. proc.), podkarpackim (o 9,1 p. proc.), świętokrzyskim (o 9,0 p. proc.) oraz lubuskim i mazowieckim regionalnym (po 8,8 p. proc.). Najmniejszy spadek odnotowano w regionie warszawskim stołecznym (o 3,0 p. proc. – do poziomu 1,4%) oraz **śląskim** (o 5,4 p. proc. – do poziomu 2,6%). W **Polsce Wschodniej** w 2022 r. udział bezrobotnych

zarejestrowanych w wieku 18–24 w liczbie ludności w tym wieku wyniósł 5,8%, w porównaniu z ubiegłym rokiem wartość wskaźnika pozostała na niezmiennym poziomie, a w stosunku do 2011 r.

– spadła o 8,2 p. proc.

Liczba bezrobotnych zarejestrowanych przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2022 r. wyniosła 3,7 osób, co stanowiło spadek w stosunku do 2011 r. odpowiednio o 4,3 osoby oraz spadek o 0,3 osoby w stosunku do roku poprzedniego. Tendencja spadkowa w latach 2011–2022 wystąpiła we wszystkich regionach, w tym najgłębsza zmiana miała miejsce w regionie warmińsko-mazurskim (z 11,3 do 5,1 osób), lubuskim (z 8,8 do 2,7), zachodniopomorskim (z 9,7 do 4,2), kujawsko-pomorskim (z 10,3 do 4,8). Najmniejszy spadek odnotowano w regionie warszawskim stołecznym (z 4,4 do 2,1), **śląskim** (z 6,2 do 2,6) i opolskim (z 7,2 do 3,7). W **Polsce Wschodniej** liczba bezrobotnych zarejestrowanych na 100 osób w wieku produkcyjnym spadła z 10,0 w 2011 r. do 5,2 w 2022 r. (w 2021 r. wskaźnik wyniósł 5,6 osoby).

3.2 Edukacja i kompetencje

3.2 Education and competences

Jedną z najważniejszych zasad polityki rodzinnej w Polsce jest dobro dziecka. Realizowana jest ona m.in. przez wsparcie dla zapewnienia opieki nad dzieckiem. W 2022 r. 23,1% **dzieci w wieku do lat 3 objętych było różnymi formami opieki instytucjonalnej**¹ (o 14,8 p. proc. więcej niż w 2015 r. oraz 3,2 p. proc. więcej niż w 2021 r.). Odsetek ten był najwyższy w województwach: dolnośląskim (31,6%), opolskim (28,2%) i lubuskim (27,0%). Najniższe wartości odnotowano w województwach **Polski Wschodniej** – świętokrzyskim (15,8%), warmińsko-mazurskim (17,2%), lubelskim (18,2%), podkarpackim (18,4%) i podlaskim (21,1%). **Śląskie** odnotowało wartość wskaźnika na poziomie 21,6% (wzrost o 14,1 p. proc. w porównaniu do 2015 r. i 2,4 p. proc. więcej niż w 2021 r.). Wzrost wartości wskaźnika w porównaniu z 2015 r. miał miejsce we wszystkich województwach – najwyższy w dolnośląskim (o 19,7 p. proc.) oraz lubuskim i zachodniopomorskim (o 17,1 p. proc.). Na obszarze Polski Wschodniej wzrost wartości wskaźnika był niższy niż średnio dla Polski – w świętokrzyskim wyniósł on 10,6 p. proc. (16. lokata), w podkarpackim – 11,6 p. proc. (15. lokata), w warmińsko-mazurskim – 11,8 p. proc. (14. lokata), w lubelskim – 12,9 p. proc. (12. lokata), w podlaskim – 13,3 p. proc. (11. lokata).

W 2022 r. w Polsce funkcjonowało 5 304 **placówek opieki nad dziećmi do lat 3 (żłobki i kluby dziecięce)**², a ich liczba od 2012 r. wzrosła ponad 5-krotnie. Liczba **miejsc w placówkach** w analizowanym okresie (od 2012 r.) wzrosła ponad 4-krotnie, do 206,0 tys. **Na 1 miejsce w żłobku, i klubie dziecięcym** przypadało w kraju średnio 5 dzieci w wieku do lat 3. Najmniejsze obciążenie na 1 miejsce wystąpiło w regionach dolnośląskim i warszawskim stołecznym (średnio 3 dzieci na miejsce). W **śląskim** przypadało 5 dzieci na miejsce. Największe obciążenie odnotowano w regionie mazowieckim regionalnym (9 dzieci na miejsce) oraz w regionach **Polski Wschodniej** (średnio 6 dzieci na miejsce, w tym po 7 dzieci na miejsce w świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim).

W końcu 2022 r. opieką w żłobkach i klubach dziecięcych objętych było 177,1 tys. **dzieci w wieku do 3 lat**, tj. 18,0% dzieci w wieku do lat 3 (w 2012 r. – 45,1 tys., tj. 3,8%). Największy **odsetek dzieci** w 2022 r. odnotowano w dolnośląskim (25,8%), warszawskim stołecznym (25,1%) i opolskim (24,4%). **Śląskie**, gdzie 17,4% dzieci w wieku do lat 3 uczęszczało do tych placówek (w 2012 r. 3,4%), zajęło 6. lokatę. Regionem, w którym z tej formy opieki korzystało najmniej dzieci, był mazowiecki regionalny (10,6%), a dalej – kolejno 3 regiony Polski Wschodniej, tj. warmińsko-mazurski – 12,7%,

¹ Źródło danych: Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej.

² W sprawozdawczości GUS za 2022 r. podstawą kartoteki do badania był Rejestr Żłobków, który nie zawiera kategorii „oddziały żłobkowe”.

świętokrzyski – 13,7 % i lubelski – 14,9%. Średnią dla **Polski Wschodniej** (15,2% wobec 3,0% w 2012 r.) przekroczyły regiony podkarpacki i podlaski, gdzie wskaźnik wyniósł odpowiednio 16,4% i 17,3%. Odsetek dzieci w wieku do 3 lat uczęszczających do żłobków i klubów dziecięcych, zwiększał się systematycznie – w porównaniu do 2021 r. wzrósł o 2,5 p. proc. Największy wzrost odnotowano w regionach opolskim (o 3,5 p. proc.) i warszawskim stołecznym (o 3,4 p. proc.), a najmniejszy – w mazowieckim regionalnym i podlaskim (o 1,8 p. proc.) oraz pomorskim (o 1,9 p. proc.).

Wychowanie przedszkolne jest pierwszym etapem kształcenia w polskim systemie oświaty i przygotowuje dziecko do kontynuowania edukacji na szczeblu szkolnym. Obejmuje dzieci w wieku 3–6 lat i jest realizowane w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz w zespołach wychowania przedszkolnego i punktach przedszkolnych. Obserwuje się stały trend wzrostu wskaźnika upowszechniania edukacji przedszkolnej, jednak nadal widać różnicę odsetka dzieci objętych instytucjonalnym wychowaniem przedszkolnym w mieście i na wsi.

W roku szkolnym 2022/23 funkcjonowało 22,5 tys. formalnie zarejestrowanych **placówek wychowania przedszkolnego**, tj. o 75 więcej niż w poprzednim roku szkolnym. Było to 13,8 tys. przedszkoli, 7,3 tys. oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych, 1,4 tys. punktów przedszkolnych i 45 zespołów wychowania przedszkolnego, które objęły wychowaniem przedszkolnym 1,5 mln dzieci, tj. o 61,6 tys. dzieci (o 4,2%) więcej niż rok wcześniej. W porównaniu z rokiem szkolnym 2011/12 odnotowano wzrost liczby placówek wychowania przedszkolnego o 13,1%, w tym przedszkoli – o 47,1%.

W roku szkolnym 2022/23 wychowaniem przedszkolnym objętych było 1 095,1 tys. **dzieci w wieku 3–5 lat**, tj. 92,7% dzieci w tej grupie wiekowej. Liczba dzieci uczęszczających do przedszkoli wzrosła o 250,1 tys. (tj. o 29,6%) względem roku szkolnego 2011/12 oraz o 35,5 tys. (o 3,4%) w porównaniu do roku szkolnego 2021/22. W regionach **Polski Wschodniej** liczba placówek wychowania przedszkolnego w omawianym okresie zwiększyła się o 4,6% do 5 089, jednak udział w ogólnej ich liczbie w kraju systematycznie spadał (z 24,4% w roku szkolnym 2011/12 do 22,6%). W roku szkolnym 2022/23 wychowaniem przedszkolnym objętych było 212,3 tys. dzieci w wieku 3–5 lat (19,4% dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w Polsce, a zarazem 89,3% tej grupy wiekowej Polski Wschodniej), tj. o 51,8 tys. więcej niż w roku szkolnym 2011/12 i o 6,8 tys. więcej niż rok wcześniej. W **śląskim** liczba placówek wychowania przedszkolnego zwiększyła się w stosunku do roku szkolnego 2011/12 o 11,9% do 1 996, natomiast udział w ogólnej liczbie tych placówek w kraju obniżył się z 9,0% do 8,9%. Wychowaniem przedszkolnym objętych było 121,4 tys. dzieci w wieku 3–5 lat, tj. najwięcej w kraju (11,1%) i o 20,3 tys. więcej niż w roku szkolnym 2011/12. W rezultacie odsetek dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego wyniósł w śląskim 95,1% (3 lokata w kraju).

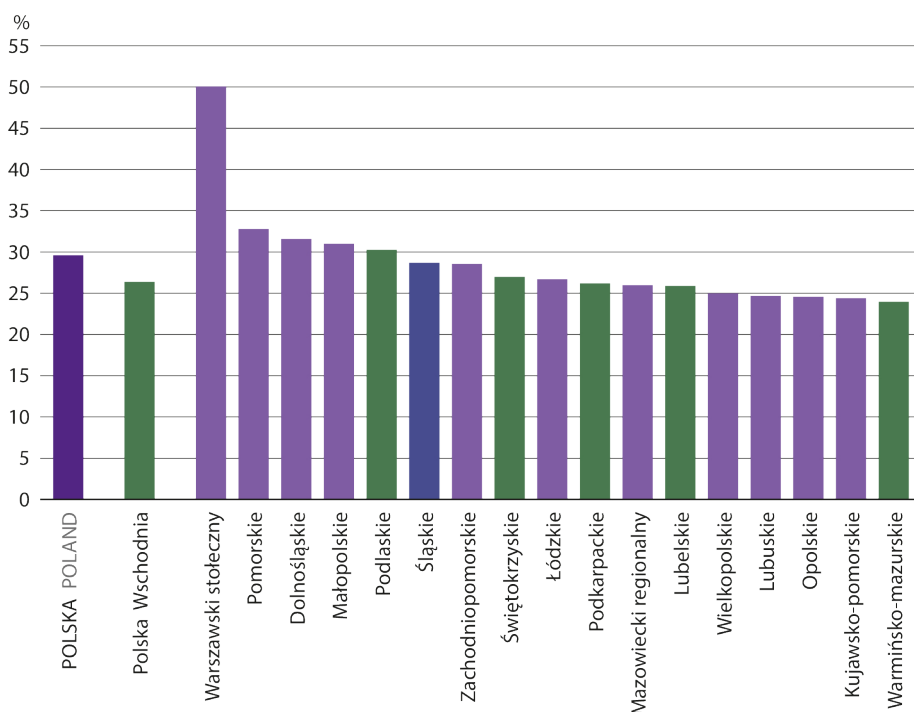
W porównaniu do roku szkolnego 2011/2012 przybyło placówek wychowania przedszkolnego – od 0,4% w lubuskim do 34,4% w warszawskim stołecznym (przy czym w 5 regionach – w stopniu wyższym niż średnio w kraju), natomiast jedynie w regionie lubelskim odnotowano spadek (o 0,8%). Najwięcej placówek wychowania przedszkolnego zlokalizowanych było na terenie regionu małopolskiego, tj. 2 434 placówki, które stanowiły 10,8% ogólnej ich liczby w kraju. Wysokim udziałem charakteryzowały się również regiony: warszawski stołeczny (9,8%) oraz wielkopolski (8,9%), natomiast najmniejszym – lubuski i opolski (po 2,2%). Najwięcej placówek przybyło w regionie warszawskim stołecznym, małopolskim i pomorskim (odpowiednio o 563, 433 i 381 placówek).

We wszystkich regionach w analizowanym okresie notowano wzrost liczby dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym, najwyższy – w podkarpackim oraz małopolskim (odpowiednio o 43,2% i o 42,5% wobec wzrostu o 29,6% średnio w kraju), najniższy – w lubuskim i opolskim (odpowiednio o 15,3% i o 17,2%). W roku szkolnym 2022/23 ponad połowę dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym skupiało 6 regionów: śląski (11,1%), warszawski stołeczny (10,5%), wielkopolski (10,2%),

małopolski (9,8%), dolnośląski (7,3%) i pomorski (6,6%). Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym był najwyższy w regionie warszawskim stołecznym (102,8%) i opolskim (95,3%). W 9 regionach wartość wskaźnika była niższa niż średnio w kraju. Najniższą wartość odnotowano w warmińsko-mazurskim (85,7%), kujawsko-pomorskim (86,0%) i mazowieckim regionalnym (88,2%).

W latach 2011–2022 **udział osób posiadających wyższe wykształcenie w wieku 15–64 lata** wzrósł z 20,3% do 29,6% ogółu ludności w tej grupie wieku. Zdecydowanie lepszą strukturą wykształcenia cechowały się kobiety – ich udział wzrósł z 23,9% do 35,5%, a dla mężczyzn – z 16,6% do 23,7%. Różnice w poziomie wykształcenia mieszkańców miast i wsi w Polsce wciąż pozostają bardzo duże. W 2022 r. 37,2% mieszkańców miast legitymowała się wyższym wykształceniem wobec 19,2% mieszkańców wsi (tj. wzrost w porównaniu z 2011 r. odpowiednio o 11,3 p. proc. i 7,8 p. proc.).

Wykres 5. Odsetek osób w wieku 15–64 lata posiadających wyższe wykształcenie w 2022 r.
Chart 5. Percentage of persons aged 15–64 with tertiary education attainment in 2022

W okresie 2011–2022 odsetek mieszkańców **śląskiego** posiadających wyższe wykształcenie wzrósł z 20,1% do 28,7% ogółu ludności w wieku 15–64 lata (o 3,0 p. proc. niższy niż średnio w kraju). Region warszawski stołeczny odnotował lepsze statystyki w porównaniu z sytuacją ogólnokrajową. Ludność zamieszkująca ten region była najlepiej wykształcona spośród ludności innych regionów w Polsce – udział osób z wyższym wykształceniem w wieku 15–64 lata w analizowanym okresie wzrósł z 39,4% do 50,1%. Osoby z wyższym wykształceniem stanowiły 26,4% mieszkańców **Polski Wschodniej** – w porównaniu z 2011 r. notowano wzrost wskaźnika o 7,9 p. proc. Najgorsze wyniki w 2022 r. osiągnął region warmińsko-mazurski (24,0% populacji w wieku 15–64 lata posiadało dyplom uczelni), a różnica w stosunku do najlepszego regionu wyniosła 26,1 p. proc. W regionie pomorskim odnotowano największy wzrost udziału osób z wyższym wykształceniem (z 20,7% do 32,8%).

Edukacja dorosłych uznawana jest obecnie za jeden z kluczowych czynników wpływających na wzrost gospodarczy oraz rozwój społeczny rozwijającego się społeczeństwa. Rozwój nauki, techniki oraz dokonujące się przemiany społeczno-gospodarcze oraz kulturowe sprawiają, że dostosowanie się do tych zmian poprzez odpowiednią edukację, wykształcenie i doskonalenie swoich umiejętności jest niezbędne. W kształceniu osób dorosłych obserwowano pozytywny trend wzrostowy, który dotyczył również obszaru Polski Wschodniej. W stosunku do 2011 r. poprawiły się również wskaźniki z zakresu społeczeństwa informacyjnego.

Udział osób dorosłych w wieku 25–64 lata, które uczestniczyły w kształceniu lub szkoleniu w ramach edukacji formalnej lub pozaformalnej zwiększył się w porównaniu z 2011 r. o 3,2 p. proc. i w 2022 r. wyniósł 7,6%. W regionach udział ten kształtował się od 3,0% (w lubuskim) do 12,7% (w małopolskim), w tym w 7 regionach był wyższy niż średnio w kraju. W porównaniu z 2011 r. odnotowano wzrost wartości wskaźnika we wszystkich regionach (z wyjątkiem lubuskiego, gdzie nastąpił spadek o 0,3 p. proc.), tj. od 0,2 p. proc. w łódzkim do 8,6 p. proc. w małopolskim.

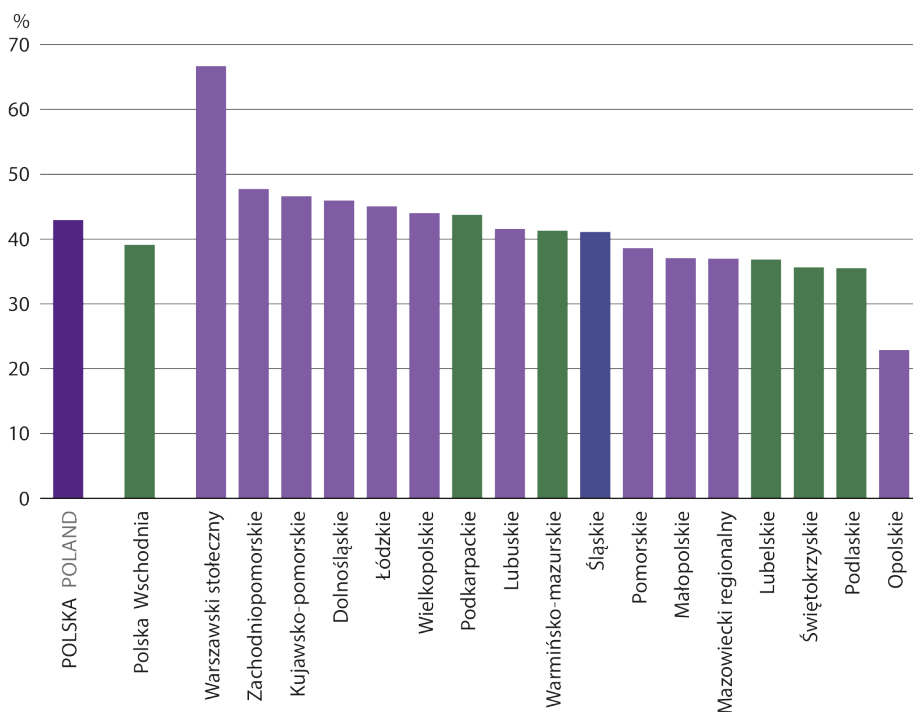
W 2022 r. w regionach **Polski Wschodniej** udział procentowy osób w wieku 25–64 lata, które uczestniczyły w kształceniu lub szkoleniu wyniósł ogółem 5,7% (tj. o 1,9 p. proc. niższy niż średnio w kraju). W analizowanym okresie dla Polski Wschodniej nastąpił wzrost poziomu uczestnictwa o 1,9 p. proc.

Udział osób w wieku 25–64 lata w regionie **śląskim**, które uczestniczyły w kształceniu lub szkoleniu w ramach edukacji formalnej lub pozaformalnej wyniósł w 2022 r. 6,9% (tj. o 0,7 p. proc. mniej niż średnio w kraju). W porównaniu z 2011 r. w śląskim nastąpił wzrost poziomu uczestnictwa o 2,4 p. proc. i była to dotychczas najwyższa aktywność edukacyjna odnotowana w tym regionie od 2011 r.

W 2021 r.³ w Polsce **odsetek osób posiadających co najmniej podstawowe umiejętności cyfrowe** wyniósł 42,9%. Najniższą wartość wskaźnika odnotowano w regionie opolskim (22,9%), podlaskim (35,5%) oraz świętokrzyskim (35,6%). Wyższy odsetek osób posiadających co najmniej podstawowe umiejętności cyfrowe w stosunku do średniej krajowej odnotowało 7 regionów, w tym największy – warszawski stołeczny (66,7%). Odsetek takich osób dla **Polski Wschodniej** ogółem wyniósł 39,1%, natomiast w **śląskim** – 41,1%.

³ Brak porównywalności z latami wcześniejszymi ze względu na wprowadzone zmiany metodologiczne w badaniu. W 2022 r. wskaźnik nie jest możliwy do wyliczenia.

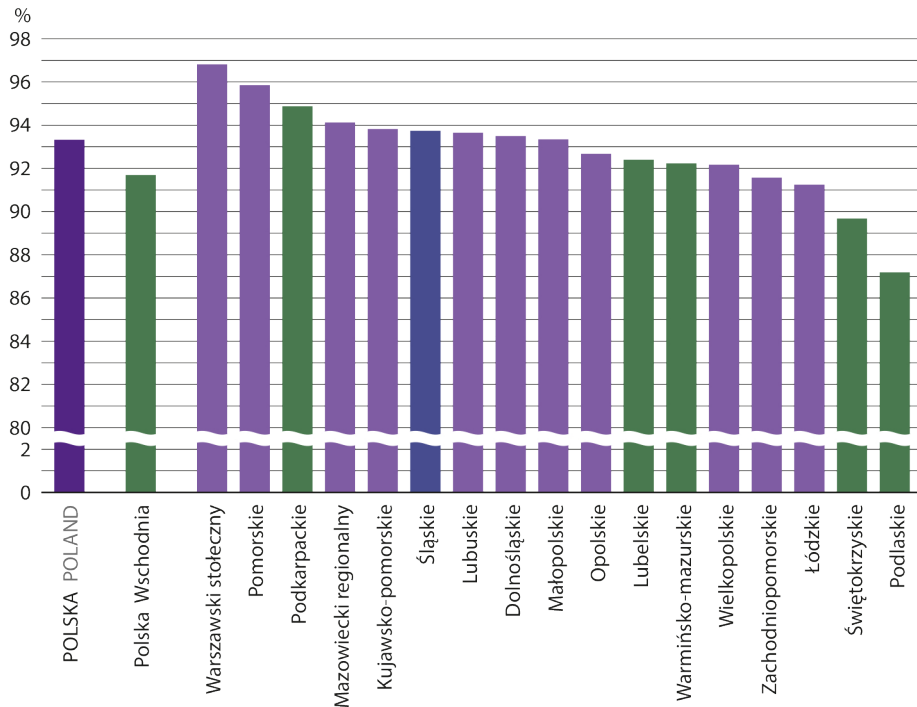
Wykres 6. Odsetek osób posiadających co najmniej podstawowe umiejętności cyfrowe w 2021 r.
Chart 6. Percentage of individuals with at least basic digital skills in 2021

Wzrastał **odsetek gospodarstw domowych z dostępem do Internetu**. W 2022 r. wartość ta dla Polski wyniosła 93,3% i była wyższa o 40,0 p. proc. w porównaniu z 2011 r. Wartość powyżej średniej krajowej odnotowało 9 regionów, w tym największa wystąpiła w regionie warszawskim stołecznym (96,8%), a następnie – w pomorskim (95,8%), podkarpackim (94,9%), mazowieckim regionalnym (94,1%), kujawsko-pomorskim (93,8%), lubuskim i **śląskim** (po 93,7%). Najniższy odsetek gospodarstw domowych z dostępem do Internetu był w podlaskim (87,2%) i świętokrzyskim (89,7%). Dla **Polski Wschodniej** wartość ta wyniosła 91,7% (wobec 63,2% w 2011 r.).

W porównaniu do 2011 r. znaczący wzrost wskaźnika wykazał region świętokrzyski (o 66,1 p. proc.), warmińsko-mazurski (o 51,9 p. proc.), kujawsko-pomorski (o 51,7 p. proc.) oraz łódzki (o 50,3 p. proc.). Najmniejszy wzrost odnotowano natomiast w regionie opolskim (o 23,3 p. proc.).

Wykres 7. Odsetek gospodarstw domowych posiadających dostęp do Internetu w 2022 r.
Chart 7. Percentage of households with access to the Internet in 2022

3.3 Dochody i poziom ubóstwa

3.3 Income and poverty level

Według wyników badania budżetów gospodarstw domowych, w latach 2011–2022 obserwowano systematyczną poprawę sytuacji materialnej gospodarstw domowych, co znalazło odzwierciedlenie we wzroście dochodów, osiąganych przez gospodarstwa domowe. **Przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym** (czyli przeznaczony na wydatki na towary i usługi konsumpcyjne oraz przyrost oszczędności) w 2022 r. wyniósł 2 195 zł. Tym samym, był o 11,1% wyższy niż w 2021 r. (o 220 zł) oraz o 85,4% (o 1011 zł) wyższy w porównaniu do 2011 r.

W 2022 r. najwyższy przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym odnotowano w regionach: warszawskim stołecznym (2 998 zł), **śląskim** (2 318 zł) i podlaskim (2 309 zł), natomiast najniższy – w podkarpackim (1 791 zł) i w opolskim (1 840 zł). W latach 2011–2022 dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwach domowych w ujęciu rok do roku najczęściej wykazywał tendencję rosnącą, a spadek był zjawiskiem sporadycznym (najgłębszy wystąpił w 2013 r. w opolskim – o 7,8%). W skali roku największy wzrost przeciętnego dochodu odnotowano w podlaskim (o 20,2%). W stosunku do 2011 r. największy wzrost dochodów – ponad 2-krotny – obserwowano w regionie Polski Wschodniej, tj. lubelskim (o 1 041 zł do 2 021 zł), a następnie – w podkarpackim i śląskim – po 98,7% (odpowiednio o 1 151 zł do 2 318 zł i o 889 zł do 1 791 zł) oraz małopolskim – o 96,3% (o 1 083 zł do 2 208 zł). Najniższą dynamikę odnotowano w regionie pomorskim (gdzie dochody wzrosły o 58,1%, tj. o 722 zł do 1 964 zł) oraz w opolskim (odpowiednio o 63,7%, tj. o 716 zł do 1 840 zł).

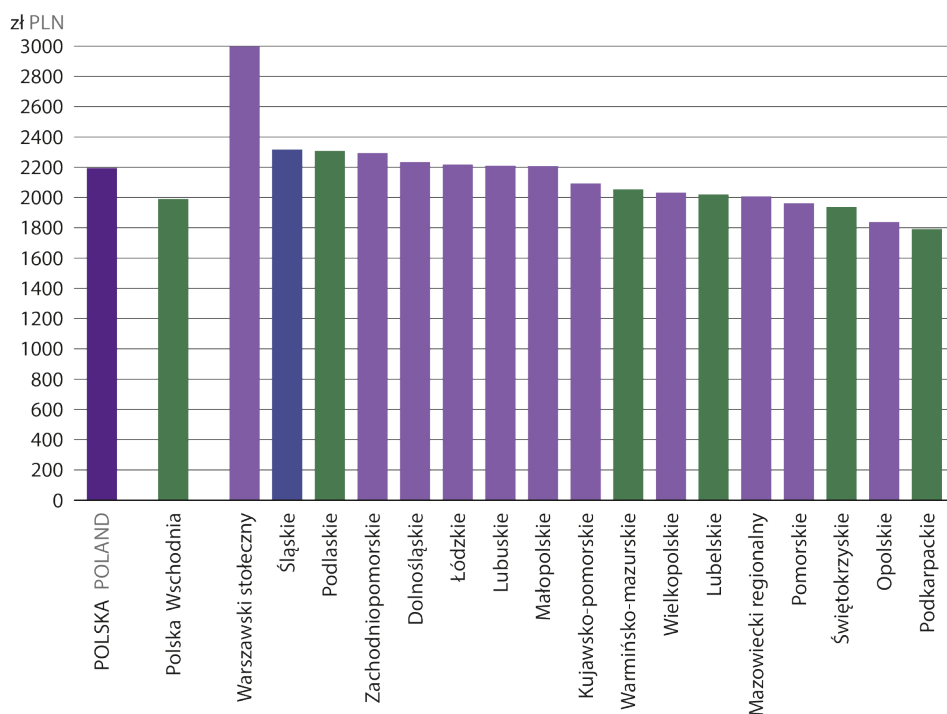
Średni dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym dla regionów **Polski Wschodniej** ogółem w 2022 r. wyniósł 1 992 zł i był niższy od przeciętnego dochodu w Polsce o 9,2% (na początku

analizowanego okresu wyniósł 1 013 zł i był niższy od średniej krajowej o 14,4%). W latach 2011–2022 regiony Polski Wschodniej pod względem wysokości dochodu do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwach domowych zajmowały ostatnie lub jedno z ostatnich lokat w kraju. Wyjątek stanowił jedynie region podlaski, w którym dochody do dyspozycji przekraczały średnią w Polsce w 2011 r. o 0,4%, w 2020 r. – o 2,3% (by w 2021 r. ponownie kształtować się poniżej – o 2,8%) i w 2022 r. – o 5,2%.

Przeciętny dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym w regionie **śląskim** od 2014 r. kształtował się powyżej średniej krajowej, a jego wielkość plasuje śląskie w czołówce w kraju.

Wykres 8. Przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym w 2022 r.

Chart 8. Average monthly available income per capita in private households in 2022

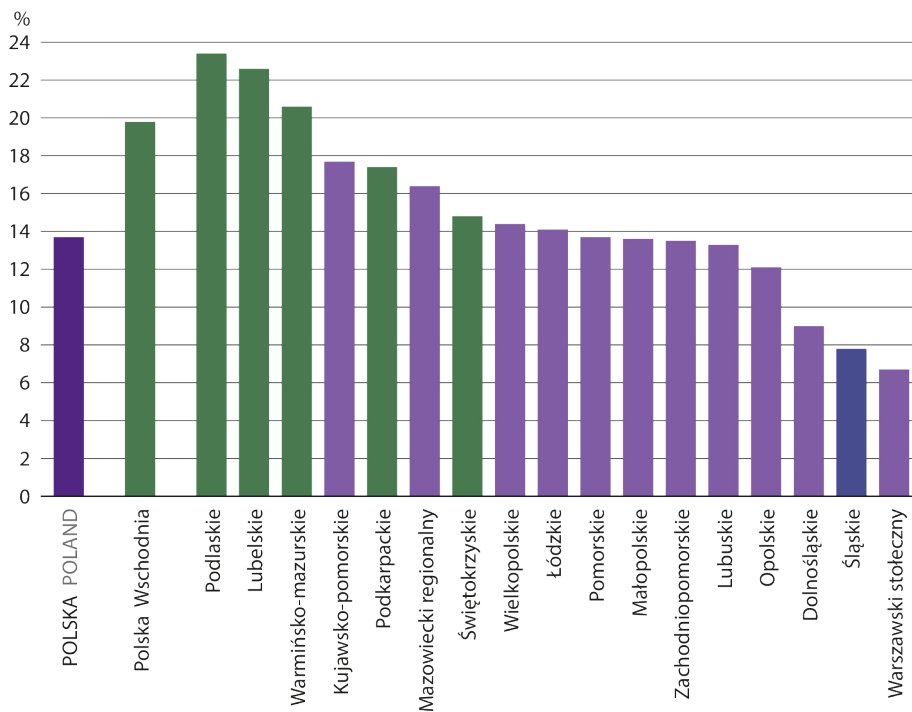
W 2022 r. zróżnicowanie dochodów na osobę w gospodarstwach domowych, mierzone **współczynnikiem Giniego**¹ wyniosło 0,314 (w 2021 r. było to 0,319, a w 2011 r. – 0,338). Wśród regionów w 2022 r. największe nierówności odnotowano w opolskim (0,414), pomorskim i warszawskim stołecznym (po 0,372), dolnośląskim (0,352) i wielkopolskim (0,324), a najniższe – w zachodniopomorskim (0,245), podkarpackim (0,247), lubuskim (0,260), świętokrzyskim (0,263), małopolskim (0,265) oraz **śląskim** (0,266). Zwiększenie zróżnicowania dochodów w porównaniu z 2011 r. wystąpiło w regionach: opolskim, dolnośląskim i pomorskim, natomiast największy spadek notowano w: zachodniopomorskim, lubelskim i podkarpackim. W odniesieniu do 2021 r. zróżnicowania dochodowe pogłębiły się

¹ Współczynnik Giniego to miara nierówności rozkładu dochodów; przybiera wartość pomiędzy „0” a „1”. Współczynnik ten osiąga wartość „0” (rozkład jednorodny), gdy wszystkie osoby mają ten sam dochód, natomiast wartość „1”, gdy wszystkie osoby poza jedną mają dochód zerowy. Im wyższa jest wartość wskaźnika, tym większy jest stopień koncentracji dochodów i większe jest ich zróżnicowanie.

w 11 regionach, w tym najbardziej – w opolskim, dolnośląskim i zachodniopomorskim. W regionach **Polski Wschodniej** (gdzie w ujęciu ogółem współczynnik Giniego w 2022 r. wyniósł 0,288, wobec 0,291 w 2021 r. i 0,326 w 2011 r.) nierówności dochodowe na poziomie średniej krajowej odnotowano w warmińsko-mazurskim, zauważalnie niższe niż dla Polski ogółem były w podkarpackim i świętokrzyskim, a w pozostałych regionach kształtowały się jedynie nieco poniżej.

Na podstawie badania EU-SILC, **wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych**² w Polsce w 2022 r. osiągnął wartość 13,7% i był niższy zarówno w skali roku (o 1,1 p. proc., w tym najgłębszy spadek – w regionie mazowieckim regionalnym – o 4,3 p. proc. do 16,4%), jak i w stosunku do 2011 r. (odpowiednio o 4,0 p. proc., w tym w lubuskim – o 11,8 p. proc. do 13,3%).

Wykres 9. Wskaźnik zasięgu ubóstwa po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych w 2022 r.
Chart 9. At-risk-of-poverty rate after social transfers in 2022

Najwyższą wartość wskaźnika notowano w regionach **Polski Wschodniej** – podlaskim (23,4%), a następnie – w lubelskim (22,6%) i warmińsko-mazurskim (20,6%). Najniższy wskaźnik wystąpił w regionie warszawskim stołecznym (6,7%), **śląskim** (7,8%) i dolnośląskim (9,0%). W regionie śląskim wskaźnik zmniejszył się zarówno w skali roku (o 3,4 p. proc., kiedy wystąpiła wartość 11,2%), jak i w porównaniu z 2011 r. (o 5,2 p. proc. kiedy notowano 13,0%). Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po transferach społecznych dla regionów Polski Wschodniej ogółem w 2022 r. wzrósł w skali roku o 0,9 p. proc. do 19,8%, natomiast był mniejszy w porównaniu z 2011 r. o 3,3 p. proc.

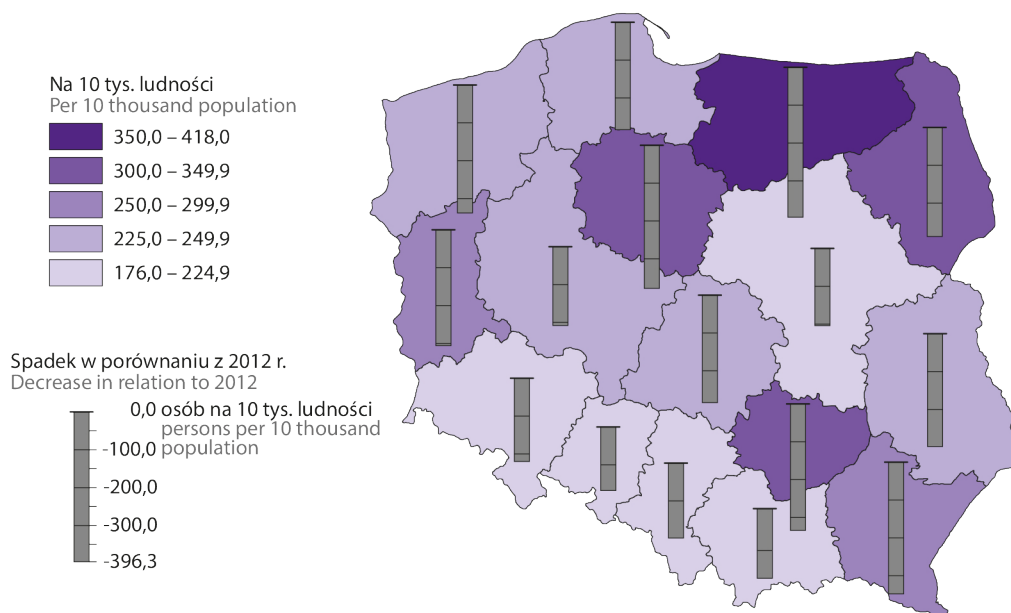
² Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych jest to odsetek osób z rocznym ekwiwalentnym dochodem do dyspozycji poniżej progu zagrożenia ubóstwem, który wynosi 60% krajowej mediany rocznych ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji po transferach społecznych. Transfery społeczne są to bieżące przelewy, które otrzymują gospodarstwa domowe celem zmniejszenia ich obciążenia finansowego podczas różnych nieprzewidywalnych sytuacji lub potrzeb. Transfery te wykonywane są przez organy rządowe.

3.4 Pomoc społeczna i aktywność społeczna

3.4 Social welfare and social activity

Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej¹ w Polsce w 2022 r. wyniosła 910,0 tys. osób, a w przeliczeniu **na 10 tys. ludności** obniżyła się z 500 w 2012 r. do 241 osób. Spadek wartości wskaźnika odnotowano w tym okresie we wszystkich województwach, a najkorzystniej wskaźnik zarówno na początku, jak i na końcu analizowanego okresu, kształtował się w **śląskim** (w 2022 r. wyniósł 176 osób, wobec 374 osób w 2012 r.). Z kolei korzystających z pomocy społecznej w 2022 r. w województwach **Polski Wschodniej** było łącznie 235,5 tys. osób (25,9% ogólnej ich liczby w kraju), co w przeliczeniu na 10 tys. ludności ukształtowało wynik na poziomie 302 osób (w 2012 r. 639 osób). Wskaźnik ten liczony w relacji do średniej krajowej w porównaniu z 2012 r. pogorszył się w 7 województwach, przy czym najwięcej osób korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. ludności nadal notowano w warmińsko-mazurskim i kujawsko-pomorskim (w 2022 r. – odpowiednio 418 osób i 336 osób, wobec w 2012 r. odpowiednio 814 i 714).

Mapa 1. Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej w 2022 r.
Map 1. Beneficiaries of social assistance benefits in 2022

W porównaniu z 2012 r. liczba osób korzystających z pomocy społecznej obniżyła się w skali kraju o 52,8% (tj. o 1 016,4 tys. osób), w tym w **Polsce Wschodniej** – o 55,2% (o 289,9 tys. osób), natomiast w przeliczeniu na 10 tys. ludności była to poprawa odpowiednio o 259 osób i o 337 osób. Rozpiętość wskaźnika (określana jako różnica pomiędzy najwyższą a najniższą jego wartością w danym roku) zmniejszyła się w tym okresie z 441 (pomiędzy warmińsko-mazurskim a **śląskim**) do 242 osób (dla analogicznych województw).

Środowiskowa pomoc społeczna obejmuje świadczenia realizowane przez ośrodki pomocy społecznej w miejscu zamieszkania świadczeniobiorcy. W 2022 r. **liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej** wyniosła 1 302,3 tys. osób (o 1 801,6 tys. mniej niż w 2011 r. i o 113,4 tys. mniej niż

¹ Od 2012 r. zmienił się zakres prezentowanych danych poprzez wyłączenie informacji na temat pomocy społecznej dla rodzin zastępczych oraz rodzinnych i socjalizacyjnych placówek opiekuńczo-wychowawczych, których działalność regulowana jest ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

w 2021 r.). Udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej **w liczbie ludności ogółem** zmniejszył się z 8,1% w 2011 r. do 3,4%. W **Polsce Wschodniej** zasięg korzystania z pomocy społecznej był nadal większy niż średnio w kraju (4,6%), ale we wszystkich regionach zmniejszył się zarówno w porównaniu z 2011 r., jak i 2021 r. (ogółem odpowiednio o 6,2 p. proc. i o 0,4 p. proc.). Region **śląski** nadal notował najkorzystniejszy (po warszawskim stołecznym) wskaźnik, tj. na poziomie 2,4% (w 2011 r. wyniósł 5,2%, a w 2021 r. – 2,6%).

Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w regionach był nierównomierny. W 2022 r. z takiej pomocy nadal najwięcej osób skorzystało w warmińsko-mazurskim (6,0% wobec 13,2% w 2011 r.), kujawsko-pomorskim (5,2% wobec 10,9%), podlaskim i świętokrzyskim (po 4,6% wobec odpowiednio 9,9% i 10,6%), podkarpackim (4,4% wobec 10,8%) i mazowieckim regionalnym (4,1% wobec 10,3%). Korzystniej niż w 2011 r. kształtowała się rozpiętość wskaźnika. W 2022 r. różnica między najniższą i najwyższą wartością wskaźnika wyniosła 4,2 p. proc. (od 6,0% w warmińsko-mazurskim do 1,9% w warszawskim stołecznym). W 2011 r. rozpiętość wyznaczały te same regiony i wyniosła 9,1 p. proc.

Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON w 2022 r. w Polsce wyniosła łącznie 160,9 tys. podmiotów (tj. o 47,0% więcej niż w 2011 r. i o 3,9% więcej niż w 2021 r.). **W przeliczeniu na 10 tys. ludności** na przestrzeni lat 2011–2022 ich liczba wzrosła (z 28 do 43). Największy wzrost wskaźnika w odniesieniu do 2011 r. wystąpił w regionie warszawskim stołecznym (o 19 podmiotów, tj. z 44 do 63) i zachodniopomorskim (odpowiednio o 17 jednostek, tj. wzrost z 29 do 46), natomiast najmniejszy (po 12) w łódzkim (odpowiednio z 27 w 2011 r. do 39 w 2021 r.), mazowieckim regionalnym (z 23 do 35), podkarpackim (z 29 do 41), podlaskim (z 27 do 39) i **śląskim** (z 21 do 33). W **Polsce Wschodniej** liczba podmiotów na 10 tys. ludności stopniowo zwiększała się – od 29 w 2011 r. do 42 w 2022 r. W końcu 2022 r. najwięcej fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. ludności przypadło w regionie warszawskim stołecznym (63), a następnie w: dolnośląskim i zachodniopomorskim (po 46), warmińsko-mazurskim (45) oraz lubuskim (44), a najmniej – w **śląskim** (33).

Mapa 2. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne w rejestrze REGON w 2022 r.
Map 2. Foundation, associations and social organizations in REGON register in 2022

Rozdział 4

Chapter 4

Rozwój gospodarczy

Economic development

4.1 Produktywność

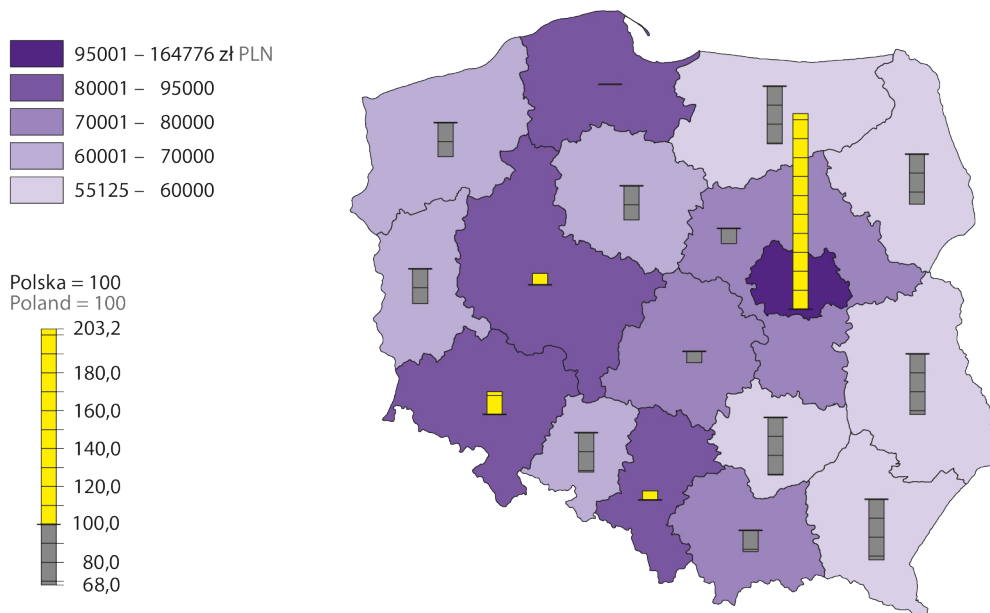
4.1 Productivity

Utrzymujący się wzrost gospodarczy, generowany głównie przez przemysł i usługi, wpływał na sukcesywnie poprawiającą się produktywność, która w porównaniu z 2011 r. wzrosła we wszystkich regionach, przy czym tylko w 4 była wyższa od przeciętnej w kraju (tj. w warszawskim stołecznym, dolnośląskim, śląskim i pomorskim).

Produkt krajowy brutto (w cenach bieżących) według danych wstępnych w 2022 r. wyniósł 3 067 495 mln zł (wobec 2 631 302 mln zł w 2020 r. i 1 553 641 mln zł w 2011 r.). Największy wzrost PKB w stosunku do 2011 r. (ponad 2-krotny) miał miejsce w regionie pomorskim, małopolskim, wielkopolskim, mazowieckim regionalnym oraz warszawskim stołecznym (który w 2022 r. wytworzył 17,5% krajowego PKB). W regionie **śląskim** (który wygenerował w 2022 r. 12,1% krajowego PKB) w porównaniu do 2011 r. jego dynamika była nieco niższa od przeciętnej w kraju (wzrost wyniósł 85,6%). Regiony **Polski Wschodniej** odnotowały w tym okresie zwiększenie PKB o 83,7% (przy łącznym udziale w wartości krajowej 14,3%, wobec odpowiednio 15,4.% w 2011 r.). Najwyższy wzrost PKB miał miejsce w podkarpackim – o 67,9% (gdzie w 2022 r. wytworzono 3,7% krajowego PKB).

PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2022 r. według danych wstępnych wyniósł 81 093 zł (wobec 69 263 zł w 2021 r. i 40 327 zł w 2011 r.), w tym najwyższy jego poziom (ponad 2-krotnie wyższy niż dla Polski ogółem) nadal notowano w regionie warszawskim stołecznym (164 776 zł, podczas gdy w mazowieckim regionalnym było to 74 460 zł). Wartość PKB na mieszkańca powyżej wartości ogółem dla Polski notowano również w dolnośląskim, pomorskim, wielkopolskim i **śląskim**. W regionie **śląskim** wartość ta wyniosła 85 131 zł co oznaczało wzrost w porównaniu z 2011 r. o 97,1%. Regiony **Polski Wschodniej** charakteryzowały się natomiast wartościami najniższymi w kraju (od 55 125 zł w podkarpackim do 59 818 zł w podlaskim w przeliczeniu na mieszkańca).

Mapa 1. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w 2022 r. (ceny bieżące)
Map 1. Gross domestic product per capita in 2022 (current prices)

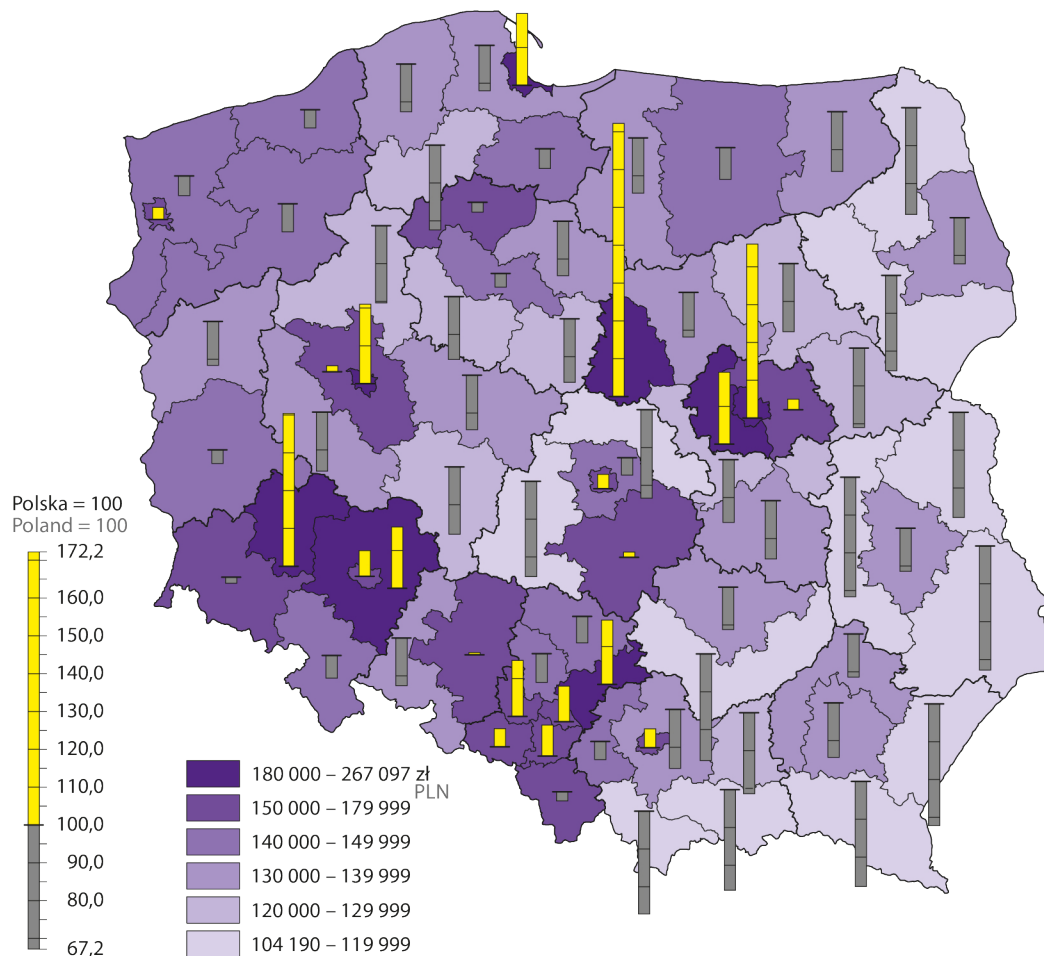

Wartość PKB na 1 mieszkańca (wyrażona we wspólnej umownej walucie PPS) w 2022 r. stanowiła 79% średniej unijnej (UE27=100), wobec 65% w 2011 r. i 77% odpowiednio w 2021 r. W grupie poniżej tej wartości znalazło się 12 regionów, w tym wszystkie regiony **Polski Wschodniej** (gdzie poziom PKB na mieszkańca w PPS kształtował się w granicach 54–59% średniej UE). Wartość przekraczającą przeciętną w UE27 notowano w regionie warszawskim stołecznym (162% wobec 142% w 2011 r.).

PKB na 1 pracującego (wyrażona we wspólnej umownej walucie PPS) w 2022 r., według danych wstępnych, stanowiła 84,8% średniej unijnej (UE27=100), wobec 71,9% w 2011 r. i 82,0% odpowiednio w 2021 r.

Wartość PKB na mieszkańca w przekroju **podregionów** charakteryzowała się znacznie większym zróżnicowaniem niż w przekroju regionów. **Wskaźnik dyspersji PKB na 1 mieszkańca** obliczony na poziomie podregionów dla Polski w 2021 r. osiągnął poziom 34,7% (wobec 34,0% w 2011 r. i w 2020 r.). Najwyższy poziom PKB na mieszkańca notowano dla m. st. Warszawy (191 318 zł, tj. prawie 3-krotnie więcej niż wyniosła wartość dla Polski ogółem). W konsekwencji, Warszawa oraz pozostałe 5 największych miast wojewódzkich (Poznań, Wrocław, Kraków, Łódź i Szczecin) w 2021 r. wygenerowały łącznie 25,9% PKB krajowego (w 2011 r. było to odpowiednio 24,8%).

Mapa 2. Wartość dodana brutto na 1 pracującego w 2021 r.
Map 2. Gross value added per employed person in 2021

Wartość dodana brutto w 2021 r. wyniosła 2 289 681 mln zł (wobec 2 059 056 mln zł w 2020 r. i 1 363 784 mln zł w 2011 r.). W 2021 r. największy wpływ na tworzenie **wartości dodanej brutto** miały usługi, w tym 28,7% jej krajowej wartości wypracowały podmioty działające w usługach obejmujących handel; naprawę pojazdów samochodowych; transport i gospodarkę magazynową; zakwaterowanie i gastronomię; informację i komunikację (w 2020 i 2011 r. było to odpowiednio 28,0% i 27,8%). Udział przemysłu zwiększył się w porównaniu z 2011 r. (o 0,4 p. proc. do poziomu 26,7%), w tym największy wzrost notowano w mazowieckim regionalnym (o 4,7 p. proc.), podlaskim (o 3,8 p. proc.) i zachodniopomorskim (o 3,7 p. proc.). Spadek dotyczył dolnośląskiego (o 3,2 p. proc.), śląskiego (o 3,0 p. proc.) i łódzkiego (o 0,6 p. proc.). W rezultacie, w 2021 r. największy udział przemysłu (powyżej 30%) notowano w dolnośląskim, lubuskim, mazowieckim regionalnym, opolskim, podkarpackim i śląskim.

W latach 2011–2021 spadł udział wartości dodanej brutto w budownictwie o 2,2 p. proc. (w 2021 r. wyniósł 6,7%). Wszystkie regiony zanotowały spadek udziału tej sekcji, w tym największy w zachodniopomorskim (o 3,0 p. proc.).

Podmioty prowadzące działalność związaną z rolnictwem, łowiectwem i leśnictwem wygenerowały wartość dodaną brutto na poziomie 2,5% jej wartości krajowej (w 2011 r. było to 3,6%). Największy udział

tej sekcji nadal notowano w regionie mazowieckim regionalnym (9,1%), który spadł w stosunku do 2011 r. o 1,8 p. proc.

Struktura gospodarki według rodzajów działalności determinuje poziom produktywności. Stąd wartość WDB w przeliczeniu na 1 pracującego jest bardzo zróżnicowana w poszczególnych rodzajach działalności zarówno na poziomie kraju, jak i regionalnym.

Produktywność gospodarki (mierzona **wartością dodaną brutto na 1 pracującego**) w 2021 r. zwiększyła się w porównaniu z 2011 r. o 58,6% do 155 128 zł, w tym wyższa niż przeciętnie była w regionach: warszawskim stołecznym, dolnośląskim, śląskim oraz pomorskim. W regionach **Polski Wschodniej** produktywność oscylowała w granicach 81% średniej krajowej, w tym najniższa była w lubelskim. Zróżnicowania wewnątrzregionalne wskazują, że nadal największą produktywnością charakteryzowały się podregiony dużych aglomeracji miejskich – najwyższą miały: miasto st. Warszawa (o 46,0% wyższą niż wartość dla Polski ogółem), Poznań (wyższą odpowiednio o 21,0%) oraz obszary skupiające znaczące działalności gospodarcze (np. płocki – wyższą odpowiednio o 72,2%). Najniższe wskaźniki (poniżej 70% średniej krajowej) notowano natomiast w podregionach wschodnich.

W 2021 r. produktywność w przemyśle (195 942 zł) była nieco wyższa od notowanej w budownictwie (148 842 zł), jednak znacznie poniżej produktywności, którą wygenerowały podmioty w finansach, ubezpieczeniach i obsłudze nieruchomości (361 038 zł). Produktywność w przemyśle, znacznie wyższą niż przeciętna w kraju, notowano w mazowieckim, z tego w regionie mazowieckim regionalnym oraz warszawskim stołecznym – odpowiednio o 45,3% i o 31,2%. Powyżej średniej krajowej kształtowała się też produktywność w dolnośląskim (wyższa o 22,7%), pomorskim (o 4,1%) oraz opolskim (o 3,6%). Najniższą efektywnością (80,0% średniej krajowej) charakteryzował się region warmińsko-mazurski. Region warszawski stołeczny wygenerował również znacznie większą niż przeciętnie produktywność w budownictwie (o 35,3%), natomiast najniższą wydajność dla tego sektora gospodarki notowano w lubuskim (o 21,6% niższa niż średnia krajowa). W regionach **Polski Wschodniej** wydajność w budownictwie kształtowała się poniżej 90% średniej krajowej (z wyjątkiem świętokrzyskiego, gdzie produktywność wyniosła 99,6% średniej krajowej). W usługach związanych z działalnością finansową i ubezpieczeniową oraz obsługą rynku nieruchomości, produktywność wyższą niż przeciętna w kraju odnotowano w 11 regionach (w tym w regionach należących do **Polski Wschodniej**).

Nominalne dochody do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych na 1 mieszkańca w 2021 r. wyniosły 39 986 zł i były wyższe niż w 2011 r. o 59,7%. W 12 regionach dochody kształtowały się poniżej średniego poziomu dla Polski, w tym w regionach zaliczanych do Polski Wschodniej (ogółem było to 84,8% wartości krajowej). Najniższe dochody w przeliczeniu na mieszkańca notowano w podkarpackim (na poziomie 31 906 zł, tj. 79,8% średniej krajowej), a najwyższe – w regionie warszawskim stołecznym (56 640 zł, tj. o 41,6% więcej niż wynosi średnia krajowa).

W 2022 r. **średnie miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej** wyniosło 6 362,90 zł (wobec odpowiednio 5 682,97 zł w 2021 r. i 3 403,51 zł w 2011 r.). Powyżej przeciętnej krajowej kształtowała się płaca w regionie warszawskim stołecznym (7 865,08 zł), dolnośląskim (6 562,04 zł), małopolskim (6 411,04 zł) oraz **śląskim** (6 388,82 zł). Średnie wynagrodzenie w śląskim było na poziomie nieznacznie wyższym niż przeciętne w kraju co oznaczało wzrost w porównaniu z 2011 r. o 79,8%. Najniższe średnie miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej (o ponad 10% niższe od średniej krajowej) notowano we wszystkich regionach **Polski Wschodniej**, gdzie w 2022 r. wyniosło 5 549,34 zł (w 2021 r. było to 5 008,40 zł wobec 2 953,51 zł w 2011 r.) oraz w kujawsko-pomorskim i lubuskim.

4.2 Przedsiębiorczość

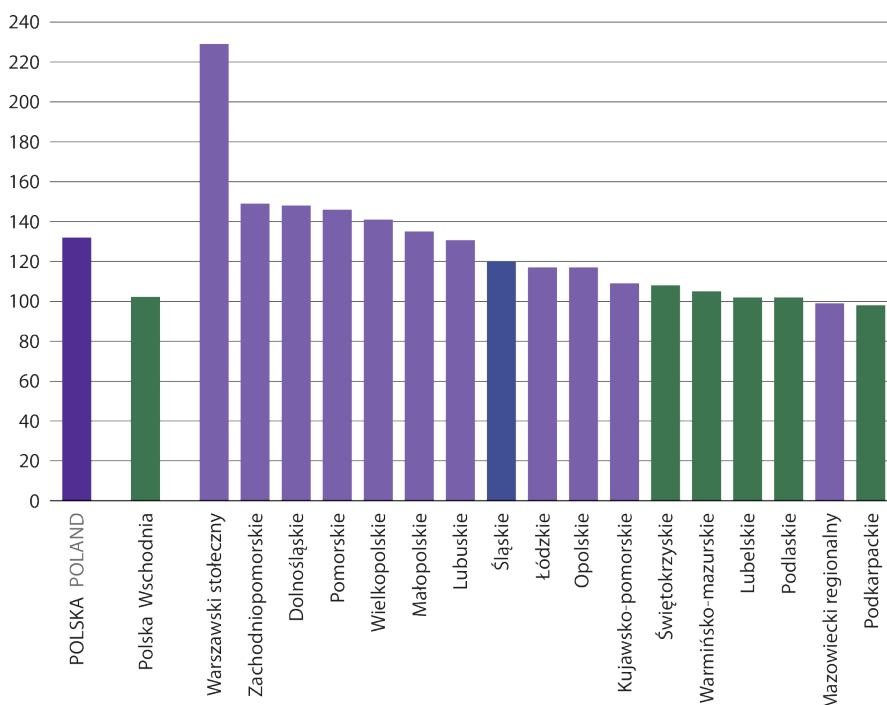
4.2 Entrepreneurship

W ostatnich latach w Polsce obserwowano wyraźny rozwój przedsiębiorczości. W latach 2011–2022 odnotowano znaczny wzrost zarówno: liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON, liczby podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu, jak i spółek z udziałem kapitału zagranicznego. Jednocześnie wzrosły przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów (ogółem i na eksport). Zwiększyła się również wartość nakładów brutto na środki trwałe i nakładów inwestycyjnych, przy jednoczesnym spadku nakładów brutto i inwestycyjnych w relacji do PKB.

W 2022 r. liczba **podmiotów wpisanych do rejestru REGON** wyniosła 5,0 mln, wobec 3,9 mln w 2011 r. (wzrost o 29,1%). Jednocześnie odnotowano wzrost liczby podmiotów na 1 000 ludności ze 100 jednostek w 2011 r. do 132 w 2022 r. W ujęciu regionalnym, w 2022 r. najwięcej podmiotów (tj. 745 tys.) wpisano do rejestru w regionie warszawskim stołecznym, a najmniej – w opolskim (111 tys.). **W przeliczeniu na 1 000 ludności** najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w warszawskim stołecznym (229 podmiotów), a najniższą – w podkarpackim (98 podmiotów). W 2011 r. regiony te plasowały się na tych samych pozycjach, z liczbą podmiotów przypadającą na 1 000 ludności odpowiednio 170 i 71. Wszystkie regiony **Polski Wschodniej** oraz mazowiecki regionalny charakteryzowały się najniższą wartością wskaźnika w kraju. W 2022 r. przeciętna liczba podmiotów na 1 000 ludności w Polsce Wschodniej wyniosła 102. **Śląskie** (pomimo drugiej pozycji pod względem liczby podmiotów ogółem – na poziomie 522 tys.), ze 120 podmiotami na 1 000 ludności uplasowało się dopiero w połowie stawki.

Wykres 1. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na 1 000 ludności w 2022 r.

Chart 1. Entities of the national economy entered in the REGON register per 1 000 population in 2022

W stosunku do 2011 r. wzrost liczby podmiotów w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców zanotowano we wszystkich regionach, najwyższy – w warszawskim stołecznym (o 59 podmiotów na 1 000 ludności), małopolskim i dolnośląskim (o 36 podmiotów). Najmniejszy wzrost wskaźnika odnotowano w kujawsko-pomorskim i opolskim (o 21 podmiotów). W regionie **śląskim** wskaźnik wzrósł o 24 podmioty w przeliczeniu na 1 000 ludności.

W 2022 r. w Polsce funkcjonowało 85 tys. **spółek z udziałem kapitału zagranicznego**. W przeliczeniu na 10 tys. ludności było ich średnio 23 (wobec 18 w 2011 r.). W ujęciu regionalnym, w warszawskim stołecznym, podobnie jak w latach poprzednich, wartość wskaźnika była najwyższa i wyniosła 114. Kolejnym był region dolnośląski z wartością wskaźnika równą 24. Najniżej w zestawieniu uplasował się mazowiecki regionalny i świętokrzyski (odpowiednio 4 i 5 spółek).

W regionie **śląskim** w 2022 r. zaobserwowano spadek liczby spółek z udziałem kapitału zagranicznego (o 139) w porównaniu z 2011 r. Był on jednym z 5 regionów (obok łódzkiego, mazowieckiego regionalnego, świętokrzyskiego i wielkopolskiego), dla których liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. ludności była taka sama jak w 2011 r.

W **Polsce Wschodniej** w latach 2011–2022 liczba spółek zwiększyła się o 3,5 tys. W rezultacie w 2022 r. na 10 tys. ludności przypadało 10 spółek z udziałem kapitału zagranicznego, wobec 5 podmiotów w 2011 r.

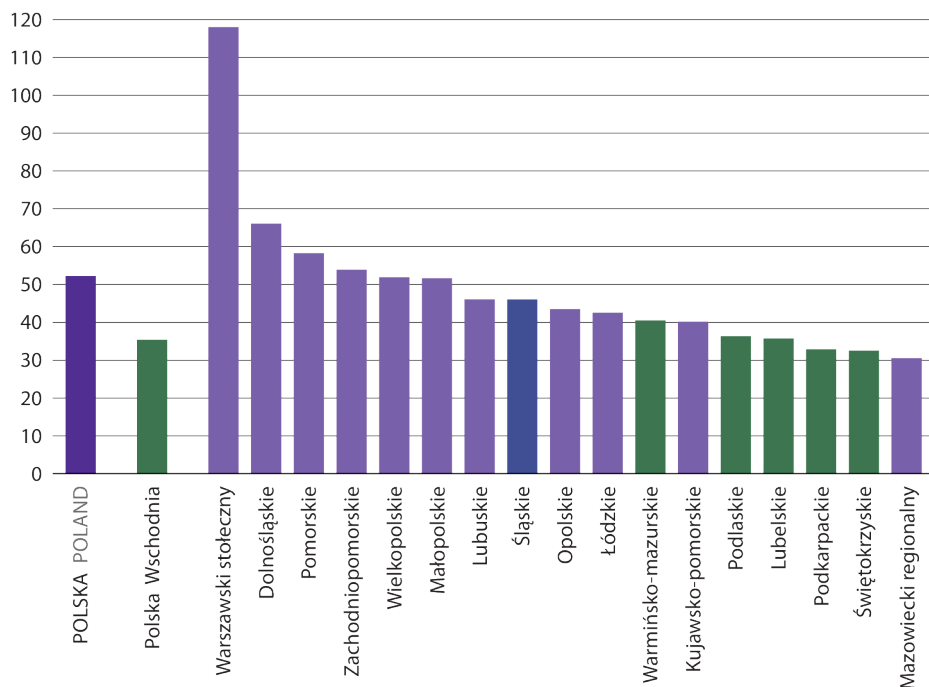
W 2022 r. w Polsce **liczba podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu**¹ przypadająca na 1 000 ludności wyniosła 52 (w 2011 r. były to 33 podmioty). Wśród regionów, najwyższą wartością wskaźnika charakteryzował się warszawski stołeczny (118). Tam też odnotowano największy wzrost w stosunku do 2011 r. (o 49 podmiotów). W 2022 r. najniższą wartość wskaźnika (31) odnotowano w regionie mazowieckim regionalnym, który tak jak świętokrzyski był jednocześnie regionem o najniższym wzroście wskaźnika w porównaniu z 2011 r.

W **Polsce Wschodniej** w 2022 r. na 1 000 ludności przypadało 35 podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu, podczas gdy w 2011 r. były to odpowiednio 23 podmioty.

¹ Sekcje J-R obejmują działalność związaną z: Informacją i komunikacją, finansami i ubezpieczeniami, obsługą rynku nieruchomości, działalność profesjonalną, naukową i techniczną, w zakresie usług administrowania i działalność wspierającą, dotyczącą administracji publicznej i obrony narodowej, obowiązkowego zabezpieczenia społecznego, edukacji, opieki zdrowotnej i pomocy społecznej oraz działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją.

Wykres 2. Podmioty gospodarki narodowej w usługach wyższego rzędu^a na 1 000 ludności w 2022 r.

Chart 2. Entities of the national economy in the higher level services^a per 1 000 population in 2022

a Dotyczy sekcji J-R; tzw. „zaawansowana przedsiębiorczość”.
a Applies to J-R sections; the so-called ‘advanced entrepreneurship’.

Przeżywalność przedsiębiorstw osób fizycznych w okresie pierwszych 3 lat działalności zwiększała się powoli, ale stabilnie. W 2021 r. aktywnych było 134 304 przedsiębiorstw osób fizycznych założonych w 2019 r. Spośród nich do 2022 r. wciąż prowadziło działalność 87,3%. Wskaźnik ten nieznacznie wzrósł w stosunku do lat ubiegłych, kiedy to spośród przedsiębiorstw zarejestrowanych w 2008 r. i aktywnych w 2010 r. przetrwało 79,0% przedsiębiorstw. W 2022 r. wskaźnik przeżycia 3-letnich przedsiębiorstw ogółem wyniósł 87,6%.

W 2022 r. **nakłady brutto na środki trwałe w gospodarce narodowej ogółem** wyniosły 515 574 mln zł, co w stosunku do poprzedniego roku stanowiło wzrost o 73 220 mln zł, tj. o 16,6%. W latach 2011–2021 nakłady wzrosły o 123 965 mln zł, tj. o 38,9%.

W 2021 r. w układzie regionalnym występowało znaczne zróżnicowanie nakładów. W 2011 r. najmniejszą wartość (tj. 6 375 mln zł) odnotowano w regionie opolskim (2,0% nakładów krajowych), a największą, tj. 47 051 mln zł (14,8%) – w regionie warszawskim stołecznym. W regionie tym nakłady brutto na środki trwałe były również największe w 2021 r. – wyniosły 81 333 mln zł, co stanowiło 18,4% nakładów krajowych). W 2021 r. najniższy poziom nakładów, tj. 8 739 mln zł, odnotowano w regionie świętokrzyskim (2,0% nakładów krajowych). Największy wzrost nakładów w porównaniu do 2011 r. – zarówno w ujęciu kwotowym i procentowym – odnotowano w regionie warszawskim stołecznym (odpowiednio o 34 282 mln zł, tj. o 72,9%). Największy udział w nakładach krajowych zanotowano, oprócz wyżej wspomnianego warszawskiego stołecznego, w **śląskim** (9,8%), wielkopolskim (9,5%) i dolnośląskim (8,6%). W stosunku do 2011 r. udział nakładów na środki trwałe w regionie śląskim spadł o 2,2 p. proc.

W **Polsce Wschodniej** wartość nakładów brutto na środki trwałe wzrosła o 19,7% (do 70 223 mln zł) w porównaniu z 2011 r., kiedy to wynosiła 58 686 mln zł. Tym samym w skali kraju udział nakładów dla tego obszaru zmniejszył się z 18,4% do 15,9%.

Stopa inwestycji (wyrażona jako relacja nakładów brutto na środki trwałe do PKB) w 2022 r. wyniosła 16,8% (podobnie jak w 2021 r.). Począwszy od 2011 r. była to najniższa wartość wskaźnika – w odniesieniu do początku badanego okresu spadła o 3,7 p. proc. Najwyższą stopę inwestycji notowano w regionie podlaskim (21,9%) i zachodniopomorskim (20,2%). O ile w zachodniopomorskim był to wzrost o 0,5 p. proc. w porównaniu z 2011 r., to podlaskie zanotowało spadek wskaźnika w tym okresie o 3,2 p. proc. Najniższa wartość wskaźnika w 2021 r. wystąpiła w regionie **śląskim** (13,8%) i w stosunku do 2011 r. był to spadek o 5,3 p. proc. Zachodniopomorskie było jedynym regionem, w którym odnotowano wzrost wskaźnika w stosunku do 2011 r. Największy spadek zanotowano w lubuskim – o 10,8 p. proc. W 2021 r. stopa inwestycji dla województw **Polski Wschodniej** wyniosła średnio 18,2% (w stosunku do 2011 r. spadek o 6,3 p. proc.). Wartość **nakładów inwestycyjnych gospodarki narodowej** ogółem w 2022 r. wyniosła 400,1 mld zł, co w stosunku do roku poprzedniego stanowiło wzrost o 58,5 mld zł, a w porównaniu z 2011 r. – wzrost o 156,7 mld zł, tj. o 64,4%. W **sektorze publicznym** zanotowano wzrosty nakładów, zarówno w odniesieniu do 2021 r. (o 14,3 mld zł), jak i do początku badanego okresu (o 24,5 mld zł, tj. o 22,4%). W **sektorze prywatnym** zmiany były dużo większe, bowiem w odniesieniu do 2021 r. wartość nakładów wzrosła o 44,2 mld zł, natomiast w porównaniu z 2011 r. – o 132,2 mld zł, tj. o 98,6%.

W układzie regionalnym w 2022 r. najmniejsze nakłady inwestycyjne poniesiono w regionie świętokrzyskim (7,9 mld zł), a największe – w warszawskim stołecznym (72,2 mld zł). W stosunku do 2011 r. wzrost nakładów inwestycyjnych w gospodarce narodowej ogółem odnotowano we wszystkich regionach, przy czym największy wzrost kwotowy (o 36,7 mld zł) wystąpił w regionie warszawskim stołecznym, natomiast największym wzrostem procentowym charakteryzował się region mazowiecki regionalny (150,9%).

W **sektorze publicznym** w stosunku do 2011 r. największy kwotowy wzrost nakładów inwestycyjnych zanotowano w regionach warszawskim stołecznym (6,3 mld zł), a największy procentowy wzrost – w podlaskim (156,0%) i mazowieckim regionalnym (119,4%). Spadek nakładów w porównaniu z 2011 r. miał miejsce w 4 regionach, w tym największy – w podkarpackim (2,0 mld zł, tj. 26,6%) i lubuskim (1,9 mld zł, tj. 37,4%). W odniesieniu do 2021 r. spadek nakładów zanotowano w 2 regionach: podkarpackim (o 1,7 mld zł) i lubelskim (o 0,8 mld zł). Największy wzrost nakładów w skali roku zanotowano natomiast w warszawskim stołecznym (o 2,4 mld zł) i mazowieckim regionalnym (o 2,1 mld zł).

W **sektorze prywatnym** wszystkie regiony zanotowały wzrost nakładów inwestycyjnych zarówno w stosunku do 2011 r., jak i 2021 r. Największy wzrost kwotowy w odniesieniu do 2011 r. odnotowano w regionie warszawskim stołecznym (o 30,4 mld zł, tj. 126,6%). Najwyższy wzrost procentowy wystąpił w zachodniopomorskim (o 170,0%, tj. 6,2 mld zł) i mazowieckim regionalnym (o 166,2%, tj. 11,6 mld zł). Największy wzrost procentowy nakładów w sektorze prywatnym w skali roku wystąpił w mazowieckim regionalnym (o 43,0%, tj. o 5,6 mld zł). W **śląskim** w porównaniu do 2011 r. nakłady wzrosły o 72,5%, tj. 12,1 mld zł, a w stosunku do 2021 r. – o 37,2% (7,8 mld zł).

Zarówno w 2021 r., jak i w 2022 r., udział sektora prywatnego w strukturze nakładów inwestycyjnych był przeważający w większości regionów, z wyjątkiem podlaskiego (gdzie wyniósł 46,3% i 44,1%) oraz lubelskiego (50,0% w 2021 r.). Największym udziałem sektora prywatnego w strukturze nakładów inwestycyjnych w obu wymienionych latach charakteryzował się region dolnośląski, gdzie wyniósł on

odpowiednio 77,4% i 76,6%. W śląskim udział sektora prywatnego w 2022 r. wyniósł 65,9% i był o 4,1 p. proc. wyższy niż w 2021 r.

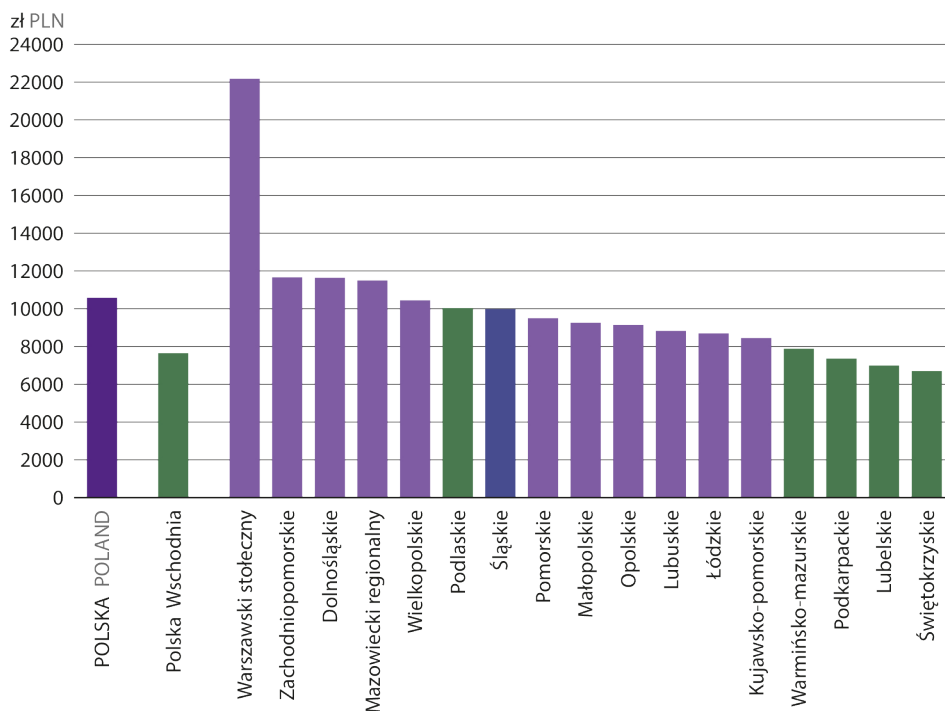
W **Polsce Wschodniej** wartość nakładów inwestycyjnych w 2022 r. wyniosła 59,8 mld zł. W stosunku do 2011 r. wzrosła o 15,0 mld zł (tj. o 33,6%), a w odniesieniu do 2021 r. – odpowiednio o 6,1 mld zł (tj. o 11,3%). W ujęciu sektorowym, w stosunku do 2011 r., nakłady wzrosły zarówno w sektorze publicznym (o 3,0 mld zł, tj. 13,4%), jak i prywatnym (o 12,0 mld zł, tj. 54,4%). W odniesieniu do 2021 r. wartość nakładów inwestycyjnych w sektorze publicznym spadła o 0,4 mld zł, tj. o 1,4%, przy jednoczesnym wzroście nakładów w sektorze prywatnym o 6,4 mld zł, tj. o 23,2%.

W 2022 r. **nakłady inwestycyjne w relacji do PKB** stanowiły 13,0%, podczas gdy w 2011 r. było to 15,7%. W 2022 r. największe nakłady w relacji do PKB odnotowano w regionie zachodniopomorskim (17,6%), a najmniejsze – w łódzkim (11,4%), pomorskim i śląskim (po 11,7%) oraz świętokrzyskim (11,9%). W odniesieniu do 2011 r. wzrost nakładów w relacji do PKB zaobserwowano jedynie w 3 regionach, tj. w mazowieckim regionalnym (o 2,9 p. proc.), zachodniopomorskim (o 2,6 p. proc.) oraz w opolskim (o 0,2 p. proc.). Największy spadek w stosunku do 2011 r. miał miejsce w lubuskim (o 9,9 p. proc. do 13,3%) i podkarpackim (o 8,8 p. proc. do 13,4%). W **Polsce Wschodniej** w 2022 r. nakłady inwestycyjne stanowiły ogółem 13,6% PKB, tj. spadek w odniesieniu do 2011 r. o 5,1 p. proc.

Wartość nakładów inwestycyjnych na 1 mieszkańca w 2022 r. wyniosła 10 577 zł. W odniesieniu do 2011 r. był to wzrost o 4 261 zł (o 67,5%), natomiast w relacji do 2021 r. – wzrost o 1 585 zł (o 17,6%). Wśród regionów najwyższe nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca w 2022 r. zanotowano w warszawskim stołecznym – 22 178 zł, czyli ponad 2-krotnie więcej niż wynosi średnia dla Polski. Również w 2011 r. i 2021 r. to właśnie tam wartości były najwyższe. Oprócz wyżej wspomnianego warszawskiego stołecznego, wartości wskaźnika powyżej średniej dla Polski odnotowano jeszcze w 3 regionach (zachodniopomorskim, dolnośląskim i mazowieckim regionalnym). Najniższe nakłady w 2022 r. odnotowano w świętokrzyskim (6 701 zł) i lubelskim (6 994 zł). W porównaniu z 2011 r. wartość wskaźnika wzrosła we wszystkich regionach, w tym największy wzrost kwotowy zanotowano w regionie warszawskim stołecznym (o 9 916 zł), a procentowy – w mazowieckim regionalnym (o 165,0%) i zachodniopomorskim (o 129,1%). Również w odniesieniu do 2021 r. wartości nakładów inwestycyjnych przypadających na mieszkańca wzrosła we wszystkich regionach Polski. W **śląskim** wskaźnik wyniósł 9 992 zł i był o 29,5% wyższy niż w 2021 r. oraz o 53,6% wyższy w stosunku do 2011 r.

W **Polsce Wschodniej** poziom nakładów inwestycyjnych na mieszkańca kształtował się od 6 701 zł w świętokrzyskim do 10 039 zł w podlaskim. W żadnym z regionów nie przekroczone wartości średniej dla kraju. Dla Polski Wschodniej średnia wartość nakładów na mieszkańca w 2022 r. wyniosła 7 653 zł, co stanowiło 72,4% średniej krajowej. W porównaniu z 2011 r. (5 430 zł) był to wzrost wartości nakładów o 40,9%, jednak w odniesieniu do średniej krajowej – spadek (w 2011 r. wartość wskaźnika stanowiła 86,0% średnich nakładów na mieszkańca dla Polski).

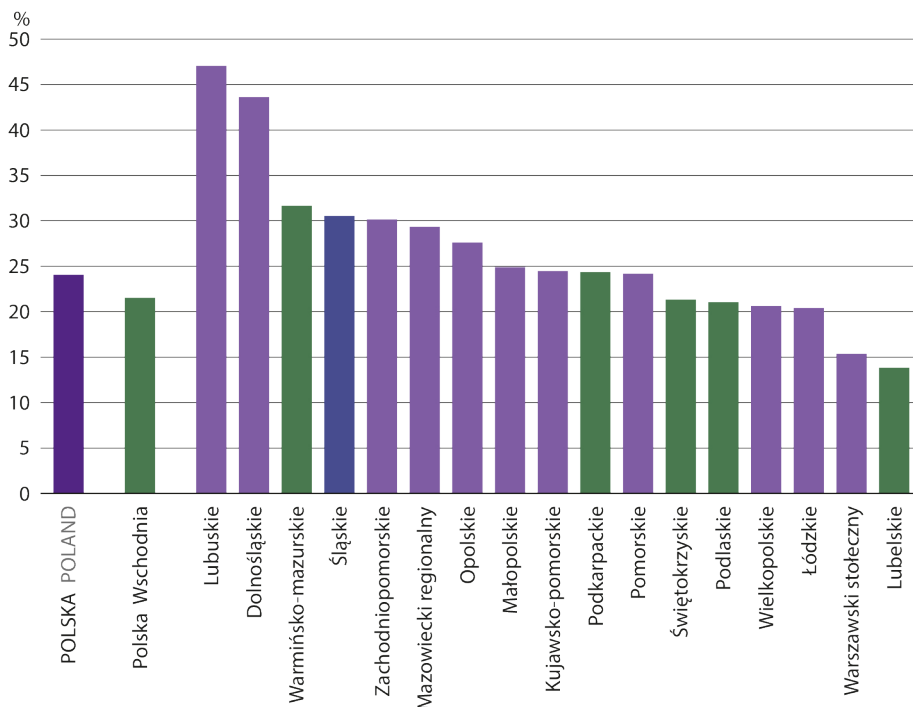
Wykres 3. Nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca w 2022 r.
Chart 3. Investment outlays per capita in 2022

W 2022 r. wartość **przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem** wyniosła 5 724,6 mld zł, tj. o 112,3% więcej niż w 2011 r. Przychody ze sprzedaży **na eksport** w 2022 r. wyniosły 1 361,4 mld zł (wobec 528,3 mld zł w 2011 r.), stanowiąc 23,8% wartości przychodów ogółem (wobec 19,6% w 2011 r.). W 2022 r. najwyższą wartość przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem odnotowano w województwie mazowieckim – 1 883,9 mld zł (z tego 1 473,6 mld, tj. 25,7% udziału krajowego, wygenerował region warszawski stołeczny), co stanowiło 32,9% wartości dla Polski. Wzrost przychodów w porównaniu z 2011 r. odnotowano we wszystkich województwach – w mazowieckim kwotowo był największy (1 001,9 mld zł, tj. 113,6%). Największy procentowy wzrost przychodów odnotowano w województwie opolskim (59,2 mld zł, tj. 155,5%). Najmniejszy wzrost przychodów zarówno kwotowy, jak i procentowy, wystąpił w świętokrzyskim (27,9 mld zł, tj. 59,2%).

Najwyższą wartość **przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport** w 2022 r. odnotowano w województwie mazowieckim – 342,4 mld zł (w tym 223,6 mld zł w regionie warszawskim stołecznym). Również w 2011 r. w województwie mazowieckim kwota ta była największa (131,5 mld zł). Najniższą wartość osiągnęło świętokrzyskie (tj. 15,8 mld zł), natomiast w 2011 r. było to podlaskie (5,9 mld zł). Największy procentowy wzrost przychodów na eksport w stosunku do 2011 r. odnotowano w województwie opolskim (o 225,3%), a najmniejszy – w **śląskim** (106,7%).

Wykres 4. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport w przychodach netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem w 2022 r.
Chart 4. Share of revenues from sales for exports in net revenues from sales of products, goods and materials in 2022

W 2022 r. największy udział przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport w przychodach netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem odnotowano w lubuskim (46,5%), a najmniejszy – w lubelskim (jedynie 13,7%). Udział przychodów z eksportu w porównaniu z 2011 r. wzrósł we wszystkich regionach, najbardziej – w małopolskim (o 8,7 p. proc. do 24,6%), a najmniej – w lubelskim i wielkopolskim (o 1,1 p. proc., osiągając odpowiednio wartość 13,7% i 20,4%).

W 2022 r. województwa **Polski Wschodniej** osiągnęły łączne przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem na poziomie 581,8 mld zł, tj. o 302,0 mld zł wyższe niż w 2011 r. (o 107,9%). Przychody na eksport w 2022 r. wyniosły 124,0 mld zł i w stosunku do 2011 r. wzrosły o 171,7%. Udział przychodów na eksport w przychodach ogółem Polski Wschodniej w 2022 r. wyniósł 21,3%, podczas gdy w 2011 r. stanowił on 16,3%. Udział 5 województw Polski Wschodniej w krajowych przychodach ogółem wyniósł jedynie 10,2% (w 2011 r. było to 10,4%), a w przychodach na eksport – 9,1% (wzrost z 8,6% w 2011 r.).

4.3 Innowacyjność

4.3 Innovation

Na przestrzeni lat podejmowano szereg kroków mających na celu wzrost innowacyjności polskiej gospodarki. Odnotowano sukcesywny wzrost nakładów wewnętrznych (w tym w sektorze przedsiębiorstw) na działalność badawczo-rozwojową, liczby osób pracujących w B+R, wskaźników z zakresu innowacyjności.

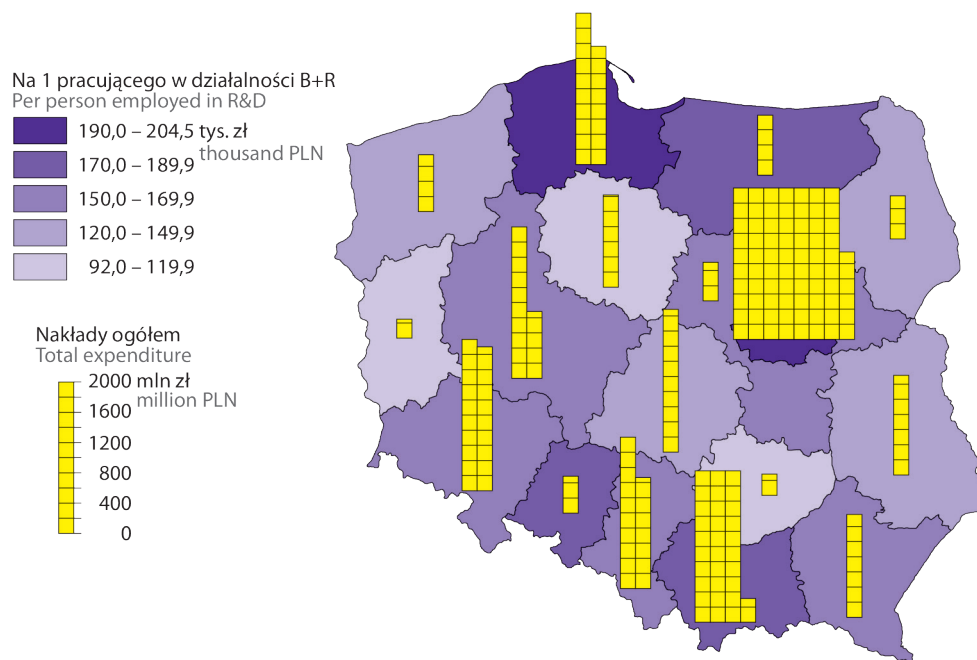
W latach 2011–2022 w zakresie **działalności badawczej i rozwojowej**, postrzeganej często jako główne źródło innowacji, wzrastały **nakłady wewnętrzne na działalność B+R** i w 2022 r. osiągnęły wartość 44,7 mld zł, tj. były prawie 4-krotnie wyższe niż w 2011 r. Wzrostowi nominalnych nakładów na działalność B+R towarzyszył wzrost wskaźnika intensywności prac B+R, stanowiącego **udział nakładów krajowych brutto na działalność B+R w relacji do PKB** – uwzględniając wstępne wyniki PKB za 2022 r. – z 0,75% w 2011 r. do 1,46% w 2022 r.

W regionach **Polski Wschodniej** odnotowano ponad 3-krotny wzrost nakładów wewnętrznych na działalność B+R (z 1,4 mld zł na początku analizowanego okresu do 4,3 mld zł w 2022 r.). Jednocześnie, w latach 2011–2022, zgodnie ze wstępnymi wynikami PKB za 2022 r., w Polsce Wschodniej nastąpił wzrost wskaźnika intensywności prac B+R (z 0,59% do 0,98%). W 2022 r. najwyższe nakłady wewnętrzne na działalność B+R w relacji do PKB wystąpiły w regionach podkarpackim i lubelskim (po 1,18%).

W latach 2016–2022 udział nakładów wewnętrznych na działalność B+R w relacji do PKB wzrósł z 0,97% do 1,46%. Wzrost odnotowano we wszystkich regionach (z wyjątkiem mazowieckiego regionalnego), powyżej średniego w kraju – w 5, w tym największy – w dolnośląskim (z 0,69% do 1,48%) i warszawskim stołecznym (z 2,07% do 2,83%). W regionie **śląskim** wzrost kształtował się nieco poniżej średniego w kraju (z 0,53% do 0,93%). W rezultacie, w 2022 r. najwyższą wartością wskaźnika odznaczały się regiony warszawski stołeczny (2,83%) i małopolski (2,56%), a najniższą – lubuski (0,38%) i mazowiecki regionalny (0,30%).

Wśród sektorów wykonawczych najwyższymi nakładami wewnętrznymi na działalność badawczo-rozwojową (65,9% nakładów krajowych brutto na działalność B+R w 2022 r.) charakteryzował się **sektor przedsiębiorstw**, który przeznaczył na prowadzenie badań naukowych i prac rozwojowych 29,5 mld zł (tj. ponad 8-krotnie więcej niż w 2011 r.). W latach 2016–2022 (uwzględniając wstępne wyniki PKB za 2022 r.) wzrostowi nominalnych **nakładów wewnętrznych na działalność B+R** w sektorze przedsiębiorstw towarzyszył wzrost tych nakładów **w relacji do PKB** (z 0,63% w 2016 r. do 0,96% w 2022 r.). W analizowanym okresie tempo wzrostu tego wskaźnika w sektorze przedsiębiorstw było wolniejsze niż nakładów krajowych brutto w relacji do PKB. W porównaniu z 2016 r. najwyższy wzrost nakładów wewnętrznych na działalność B+R w sektorze przedsiębiorstw w relacji do PKB odnotowano w regionie warszawskim stołecznym (z 1,40% do 2,06%) i pomorskim (z 0,81% do 1,37%), a najniższy – w małopolskim (z 1,66% do 1,67%) oraz mazowieckim regionalnym (z 0,23% do 0,26%).

Mapa 3. Nakłady wewnętrzne na działalność B+R w 2022 r.
Map 3. Intramural expenditures on R&D in 2022

Jednocześnie ze wzrostem nakładów wewnętrznych na działalność B+R (w tym także w relacji do PKB), rosła **liczba osób pracujących w działalności badawczo-rozwojowej**; w latach 2016–2022 średnio w kraju o 53,3%. W analizowanym okresie wzrost wskaźnika odnotowano we wszystkich regionach, w tym największy – w kujawsko-pomorskim (o 140,1%), lubuskim (o 89,0%) i dolnośląskim (o 76,6%), a najmniejszy – w podkarpackim (o 5,7%). W **Polsce Wschodniej** średni wzrost liczby pracujących w tej działalności wyniósł 27,1% i był niższy niż przeciętnie w kraju. Regionem o najwyższym wzroście liczby pracujących było warmińsko-mazurskie (53,7%).

Wzrostowi nakładów na B+R w sektorze przedsiębiorstw (w tym w relacji do PKB), w latach 2011–2022 towarzyszył wzrost wartości **wskaźników z zakresu innowacyjności** takich jak: odsetek przedsiębiorstw przemysłowych współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej (z 5,5% w 2011 r. do 9,1% w 2022 r., gdzie wartości kształtowały się od 12,7% w warszawskim stołecznym do 5,8% w świętokrzyskim), udział przychodów ze sprzedaży produktów podmiotów przemysłowych zaliczanych do wysokiej i średniowysokiej techniki (z 32,9% do 34,5%, w tym od 64,1% w dolnośląskim do 6,5% w warmińsko-mazurskim). W latach 2011–2022 spadł udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych na eksport w przychodach netto ze sprzedaży ogółem z 4,2% do 3,9%. Najwyższą wartość wskaźnika w 2022 r. odnotowano w regionie podkarpackim (8,3%). Zmniejszył się również udział produkcji sprzedanej wyrobów nowych lub ulepszonych w produkcji sprzedanej wyrobów ogółem w przedsiębiorstwach przemysłowych (odpowiednio z 11,8% do 8,9%, w tym od 16,3% w małopolskim do 2,0% w mazowieckim regionalnym).

W analizowanym okresie wzrost **odsetka przedsiębiorstw przemysłowych współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej** odnotowano we wszystkich regionach, w tym największy – w kujawsko-pomorskim (z 4,9% do 11,7%) i podlaskim (z 4,8% do 11,5%), a najmniejszy – w małopolskim (z 6,1% do 7,2%) i warmińsko-mazurskim (z 4,9% do 6,0%). W **Polsce Wschodniej** wzrost wskaźnika w okresie 2011–2022 był niższy niż przeciętnie w kraju i wyniósł 3,3 p. proc. (z 5,5% w 2011 r. do 8,8%).

Rozdział 5

Chapter 5

Rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia

Development of infrastructure increasing competitiveness, investment attractiveness and living conditions

5.1 Infrastruktura transportowa

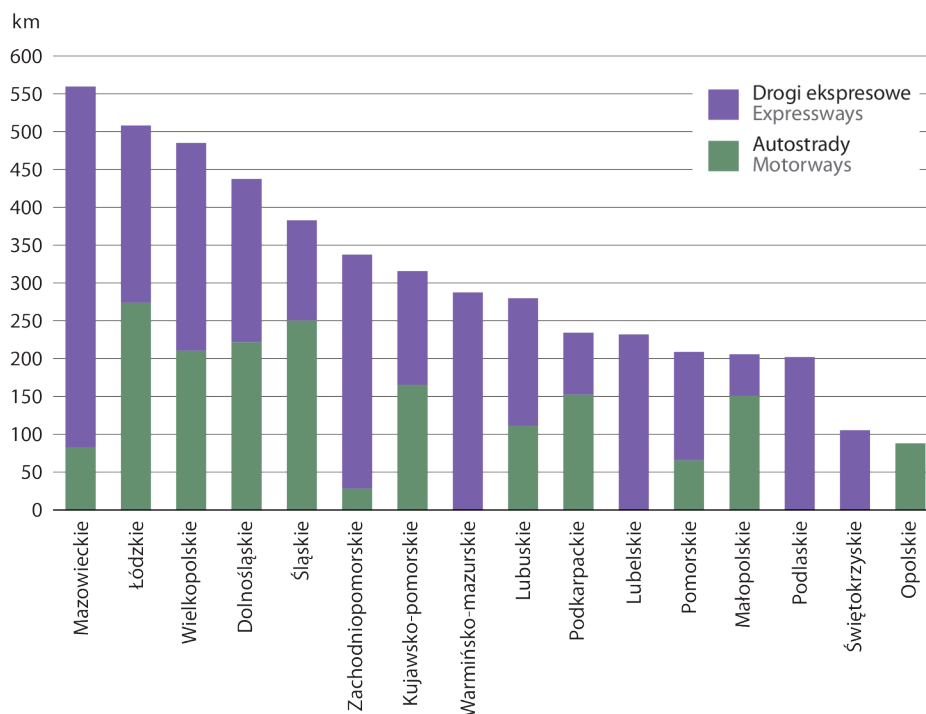
5.1 Transport infrastructure

W latach 2011–2022 w Polsce sytuacja poprawiła się w większości obszarów związanych z **infrastrukturą transportową**. Znacznie zwiększyła się łączna długość autostrad i dróg ekspresowych (o 170%). Wzrost notowano również w zakresie długości dróg wojewódzkich oraz gęstości dróg o twardej nawierzchni. Zwiększyła się także liczba zarejestrowanych nowych samochodów osobowych na 1 000 ludności. Poprawie sytuacji w obszarze infrastruktury drogowej towarzyszył systematyczny spadek liczby ofiar śmiertelnych wypadków drogowych w przeliczeniu na 100 tys. ludności obserwowany we wszystkich regionach NUTS 2. W okresie objętym analizą we wszystkich regionach NUTS 2 dynamicznie rozbudowywana była również infrastruktura rowerowa, a długość dróg dla rowerów w przeliczeniu na 10 tys. ludności zwiększyła się ogółem w kraju prawie 2,5-krotnie. Sytuacja pogorszyła się jedynie w zakresie długości linii kolejowych eksploatowanych (spadek ogółem w kraju o 4,1% w stosunku do 2011 r.). W **Polsce Wschodniej** tendencje w obszarze infrastruktury transportowej były w analizowanym okresie zbliżone do obserwowanych ogółem w kraju. Bardziej dynamicznie, w porównaniu z resztą Polski, przebiegała rozbudowa sieci autostrad oraz dróg ekspresowych, a także infrastruktury rowerowej. W województwie **śląskim** kierunki zmian w obszarach związanych z infrastrukturą transportową były w latach 2011–2022 na ogół zgodne z notowanymi w Polsce ogółem. Tendencję przeciwną do ogólnokrajowej obserwowano jedynie w przypadku gęstości dróg publicznych o nawierzchni twardej, która zmniejszyła się o 2,0%. Ponadto śląskie charakteryzował m.in. najwyższy w kraju spadek długości eksploatowanych linii kolejowych. Przy tym w całym analizowanym okresie region ten i tak przodował w Polsce pod względem gęstości linii kolejowych oraz dróg o nawierzchni twardej. Do najniższych w kraju należał wzrost długości ścieżek rowerowych. W 2022 r. śląskie zajmowało drugie miejsce od końca wśród polskich regionów NUTS 2 pod względem gęstości infrastruktury rowerowej.

W 2022 r. w Polsce łączna **długość autostrad i dróg ekspresowych** wyniosła 4 872,0 km (z tego na autostrady przypadło 1 801,8 km). W porównaniu z 2011 r. w całym kraju przybyło 3 064,8 km autostrad i dróg ekspresowych. Wzrost obserwowano we wszystkich województwach, w tym największy – w łódzkim oraz mazowieckim (odpowiednio o 431,2 km i o 426,0 km). W województwie **śląskim** sieć autostrad i dróg ekspresowych wydłużyła się o 138,9 km. Najmniejszy wzrost długości autostrad (o 0,4 km) notowano w opolskim (brak dróg ekspresowych).

W 2011 r. województwa **Polski Wschodniej** należały do najsłabiej rozwiniętych pod względem sieci autostrad i dróg ekspresowych, np. w podkarpackim i podlaskim do tej kategorii nie kwalifikowała się żadna droga. W latach 2011–2022 sieć autostrad¹ i dróg ekspresowych wydłużyła się łącznie o 932,0 km (z 129,9 km do 1 061,9 km). Największy wzrost dotyczył podkarpackiego (o 234,4 km, w tym 152,5 km przypadało na autostrady) oraz lubelskiego (o 227,9 km), a najmniejszy – świętokrzyskiego (o 51,4 km). W ujęciu względnym wzrost w Polsce Wschodniej (o 717%) był zdecydowanie bardziej dynamiczny niż wzrost notowany ogółem w kraju (który wyniósł 170%).

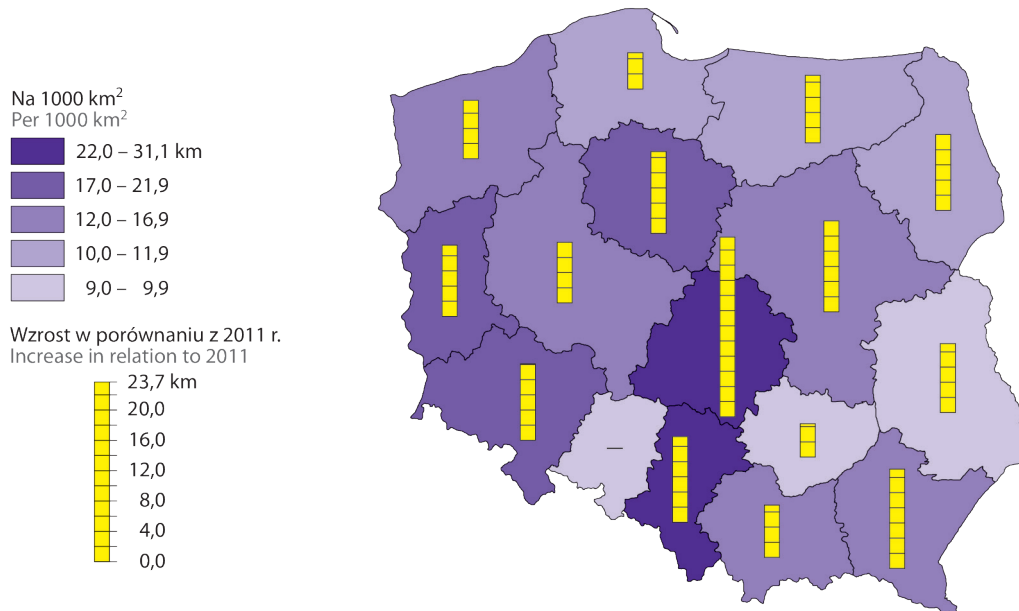
Wykres 1. Autostrady i drogi ekspresowe w 2022 r.
Chart 1. Motorways and expressways in 2022

W porównaniu z 2021 r. w całym kraju przybyło 316,6 km autostrad i dróg ekspresowych (w tym 101,9 km w Polsce Wschodniej). Największy wzrost notowano w mazowieckim (o 76,9 km) i kujawsko-pomorskim (o 42,4 km), przy czym w obu województwach dotyczyło to tylko dróg ekspresowych. W 4 województwach sytuacja nie zmieniła się w skali roku.

¹ Podkarpackie było jedynym województwem Polski Wschodniej, w którym w 2022 r. występowały autostrady. W pozostałych województwach obszaru dane w całym analizowanym okresie dotyczą tylko dróg ekspresowych.

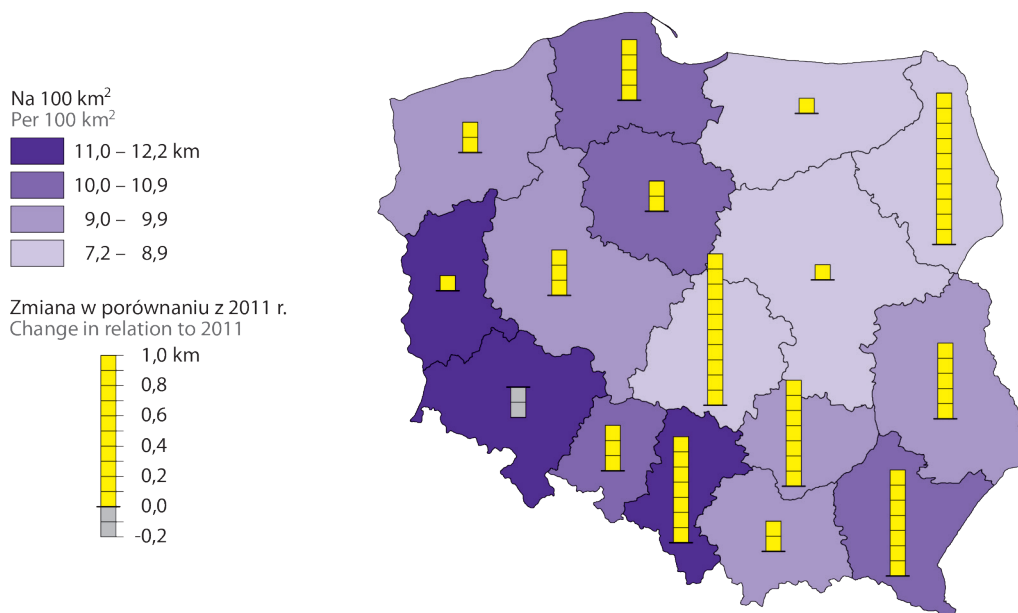
Mapa 1. Autostrady i drogi ekspresowe w 2022 r.
Map 1. Motorways and expressways in 2022

W latach 2011–2022 łączna **długość dróg wojewódzkich** w Polsce zwiększyła się o 1 150,1 km (tj. o 4,0%, z 28,4 tys. km do 29,6 tys. km). W większości województw notowano wzrost wartości wskaźnika, w tym największy – w podlaskim (o 208,6 km, tj. o 16,8%) oraz łódzkim (o 178,0 km, tj. o 15,1%). W **śląskim** wzrost wyniósł 82,1 km (5,8%). Spadek miał miejsce jedynie w województwie dolnośląskim (o 37,7 km, 1,6%). W **Polsce Wschodniej** sieć dróg wojewódzkich wydłużyła się łącznie o 565,9 km (o 7,0%).

W porównaniu z 2021 r. długość dróg wojewódzkich ogółem w kraju zwiększyła się o 215,3 km (tj. o 0,7%). Najwyższy wzrost obserwowano w województwach świętokrzyskim (o 75,4 km, tj. o 7,0%) i podlaskim (o 60,0 km, tj. o 4,3%). W **śląskim** notowano niewielki wzrost (o 0,5 km). Spadek miał miejsce w dolnośląskim (o 61,6 km, tj. o 2,6%) oraz łódzkim, kujawsko-pomorskim i zachodniopomorskim (w granicach 3,9 km – 0,2 km). W **Polsce Wschodniej** łączna długość dróg wojewódzkich zwiększyła się o 176,8 km.

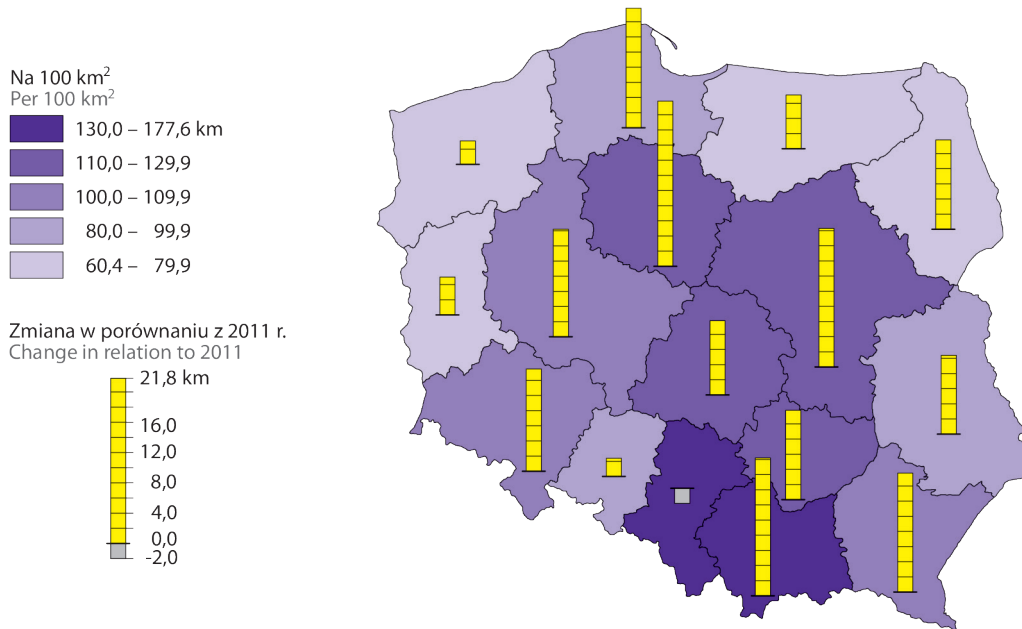
Mapa 2. Drogi wojewódzkie w 2022 r.
Map 2. Roads owned by voivodships in 2022

W latach 2011–2022 w Polsce **gęstość dróg publicznych o nawierzchni twardej** wzrosła z 89,7 km na 100 km² do 101,5 km na 100 km² (tj. o 13,2%). Wzrost wartości wskaźnika obserwowano w 15 województwach, w tym najwyższy w kujawsko-pomorskim (o 21,8%). Jedynie w województwie **śląskim** notowano spadek (o 2,0%), przy czym w całym analizowanym okresie województwo to charakteryzowało się najwyższą gęstością dróg w kraju. W **Polsce Wschodniej** w latach 2011–2022 wartość wskaźnika zwiększyła się z 75,8 km na 100 km² do 86,8 km na 100 km² (o 14,5%), a więc w większym stopniu niż ogółem w kraju. W poszczególnych województwach największy wzrost notowano w podlaskim (o 19,3%), a najmniejszy – w świętokrzyskim (o 10,3%).

W porównaniu z 2021 r. gęstość dróg publicznych o nawierzchni twardej ogółem w kraju zwiększyła się o 0,6%. Wzrost wskaźnika notowano w 12 województwach – najwyższy w kujawsko-pomorskim (o 3,3%) oraz warmińsko-mazurskim (o 1,7%). Spadek gęstości dróg obserwowano natomiast w lubelskim, opolskim, lubuskim i **śląskim** (odpowiednio o 1,5%, o 0,5%, o 0,5% i o 0,3%). W **Polsce Wschodniej** wskaźnik zwiększył się o 0,3%.

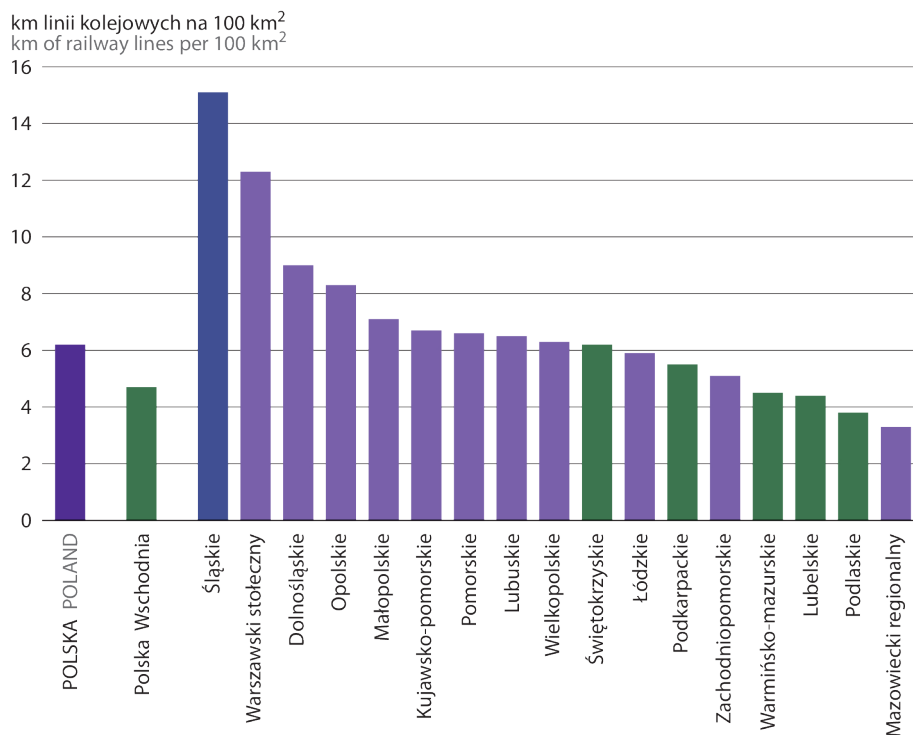
Mapa 3. Drogi publiczne o twardej nawierzchni w 2022 r.
Map 3. Public hard surface roads in 2022

Łączna **długość linii kolejowych eksploatowanych** w Polsce w 2022 r. wyniosła 19 394 km. W porównaniu z 2021 r. w całym kraju przybyło 68 km linii kolejowych, co oznacza wzrost o 0,4%. Wzrost notowano w 11 regionach NUTS 2, największy – w dolnośląskim (o 1,6%) i warszawskim stołecznym (o 1,2%). Niewielki spadek dotyczył **śląskiego** (o 0,2%). W **Polsce Wschodniej** łączna długość eksploatowanych linii kolejowych zwiększyła się w analizowanym okresie o 0,4%. W 4 regionach obserwowano wzrost – największy w podkarpackim i świętokrzyskim (po 0,7%). Jedynie w warmińsko-mazurskim sytuacja nie uległa zmianie.

W porównaniu z 2011 r. ogółem w kraju zanotowano spadek długości eksploatowanych linii kolejowych o 4,1%. Wzrost w tym okresie obserwowano jedynie w 5 województwach: w lubelskim (o 5,4%) oraz łódzkim, dolnośląskim, mazowieckim i świętokrzyskim (odpowiednio o 2,0%, 1,4%, 1,0% i o 0,8%). W pozostałych województwach długość linii kolejowych eksploatowanych zmniejszyła się – w największym stopniu w **śląskim** (o 12,7%), przy czym największy spadek wartości wskaźnika w tym województwie wystąpił w latach 2012–2013. W **Polsce Wschodniej** łączna długość linii kolejowych zmniejszyła się o 2,6%, a najgłębszy spadek notowano w województwie warmińsko-mazurskim (o 11,9%).

Wykres 2. Linie kolejowe eksploatowane w 2022 r.
Chart 2. Railway lines operated in 2022

W 2022 r. **liczba zarejestrowanych nowych samochodów osobowych na 1 000 ludności** w Polsce wyniosła 11,1. Spośród regionów NUTS 2 najwyższy wskaźnik notowano w warszawskim stołecznym (40,2, wobec 12,0 w drugim w kolejności pomorskim), a najniższy – w lubelskim i mazowieckim regionalnym (4,6). W regionie **śląskim** jego wartość wyniosła 11,2. W **Polsce Wschodniej** liczba zarejestrowanych nowych samochodów osobowych na 1 000 ludności była znacznie niższa niż w Polsce ogółem i wyniosła 5,0. Wszystkie regiony na tym obszarze plasowały się poniżej średniej krajowej, przy czym najwyższą wartość wskaźnika notowano w podlaskim (5,7).

W porównaniu z 2011 r. w Polsce notowano zwiększenie liczby zarejestrowanych nowych samochodów osobowych na 1 000 ludności o 56,4%. Wzrost wskaźnika w analizowanym okresie dotyczył wszystkich regionów NUTS 2, z tego największy obserwowano w lubuskim (105,9%) oraz w dolnośląskim (80,3%), a najmniejszy – w podkarpackim (19,6%). W **śląskim** liczba nowo zarejestrowanych samochodów osobowych na 1 000 ludności zwiększyła się o 33,9%. W **Polsce Wschodniej** w analizowanym okresie wzrost wskaźnika wyniósł 41,2%. W większości regionów Polski Wschodniej liczba zarejestrowanych nowych samochodów osobowych na 1 000 ludności zwiększyła się w mniejszym stopniu niż ogółem w kraju. Jedynie w świętokrzyskim notowano wzrost wskaźnika powyżej przeciętnej dla Polski wynoszący 70,2%.

W porównaniu z 2021 r. liczba nowo zarejestrowanych samochodów osobowych na 1 000 ludności w Polsce zmniejszyła się o 6,1%. Spadek obserwowano w 15 regionach NUTS 2, w tym największy – w wielkopolskim (16,8%). Wzrost notowano jedynie w świętokrzyskim i lubelskim (odpowiednio o 2,7% i o 0,6%). W **Polsce Wschodniej** wartość wskaźnika zmniejszyła się w skali roku o 4,1%.

W 2022 r. **liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych w przeliczeniu na 100 tys. ludności** w Polsce wyniosła 5,0. W poszczególnych regionach NUTS 2 najniższe wartości wskaźnika notowano w małopolskim, warszawskim stołecznym oraz **śląskim** (odpowiednio 3,0, 3,1, 3,6), a najwyższe – w mazowieckim regionalnym, łódzkim i opolskim (odpowiednio 8,4, 6,9, 6,8). Sytuacja w **Polsce Wschodniej** była mniej korzystna niż ogółem w kraju. Liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych w przeliczeniu na 100 tys. ludności ukształtowała się na tym obszarze na poziomie 5,5, w tym najwyższą wartość wskaźnika notowano w warmińsko-mazurskim (6,1), a najniższą – w podkarpackim (4,2).

W latach 2011–2022 w Polsce obserwowano korzystne tendencje związane ze spadkiem wskaźnika, przy czym sytuacja w tym obszarze najbardziej poprawiła się w latach 2012 i 2020. W całym analizowanym okresie wartość wskaźnika w Polsce zmniejszyła się o 54,0%, a spadek notowano we wszystkich regionach, z tego największy – w małopolskim (o 68,3%), warszawskim stołecznym (o 64,9%) oraz podkarpackim (o 59,8%). W **śląskim** spadek liczby ofiar śmiertelnych wypadków drogowych w przeliczeniu na 100 tys. ludności wyniósł 52,5%. Najmniejszy spadek obserwowano natomiast w opolskim (o 31,3%). W **Polsce Wschodniej** wartość wskaźnika zmniejszyła się w takim samym stopniu jak ogółem w kraju – o 54,0%.

W porównaniu z 2021 r. liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych w przeliczeniu na 100 tys. ludności zmniejszyła się w Polsce o 15,2%. W 16 regionach NUTS 2 sytuacja w skali roku poprawiła się – największe spadki wskaźnika notowano w małopolskim i warszawskim stołecznym (29,3% i 25,1%). Wzrost liczby ofiar wypadków drogowych obserwowano jedynie w **śląskim** (o 5,6%). W **Polsce Wschodniej** sytuacja poprawiła się w mniejszym stopniu niż ogółem w kraju (spadek o 12,1%). W regionach NUTS 2 Polski Wschodniej liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych w przeliczeniu na 100 tys. ludności zmniejszyła się w granicach 21,4% (świętokrzyskie) – 6,8% (podkarpackie).

W 2022 r. w Polsce **długość dróg dla rowerów na 10 tys. ludności** wyniosła 5,23 km. W poszczególnych regionach NUTS 2 wskaźnik zawierał się w przedziale od 7,75 km w lubuskim do 2,65 km w małopolskim. **Śląski** natomiast uplasował się na drugim od końca miejscu w kraju (3,19 km). W **Polsce Wschodniej** średnia wartość wskaźnika w 2022 r. była niższa niż w kraju ogółem (5,11 km), przy czym najwyższą jego wartość notowano w podlaskim (7,23 km), a najniższą – w podkarpackim (3,59 km).

W latach 2011–2022 notowano systematyczny wzrost długości dróg dla rowerów na 10 tys. ludności we wszystkich regionach – najwyższy w świętokrzyskim (400,0%), lubelskim (394,0%) oraz podlaskim (o 382,0%), a najmniejszy w dolnośląskim (143,4%) oraz **śląskim** (163,6%). W przypadku **Polski Wschodniej** długość dróg dla rowerów w przeliczeniu na 10 tys. ludności zwiększyła się o 353,1% i we wszystkich jej regionach wzrost wskaźnika kształtował się powyżej średniej krajowej wynoszącej 248,7%.

W porównaniu z rokiem poprzednim wzrost długości dróg dla rowerów na 10 tys. ludności wyniósł w Polsce 7,2%. Wskaźnik poprawił się we wszystkich regionach, w największym stopniu w dolnośląskim (o 13,9%, wobec spadku o 2,9% w roku poprzednim), a w najmniejszym – w **śląskim** (o 1,9%). W **Polsce Wschodniej** długość dróg dla rowerów w przeliczeniu na 10 tys. ludności zwiększyła się w skali roku o 6,3%. W regionach Polski Wschodniej notowano wzrost wskaźnika w granicach 8,5% (warmińsko-mazurskie) – 4,1% (podkarpackie).

5.2 Infrastruktura techniczna

5.2 Technical infrastructure

W 2022 r. **oddano do użytkowania** 238,5 tys. **nowych mieszkań**, tj. o 1,6% więcej niż w 2021 r. W 10 regionach odnotowano wzrost liczby nowo oddanych mieszkań w odniesieniu do 2021 r., a w 7 – spadek. Najwyższy wzrost obserwowano w warmińsko-mazurskim (o 31,3%), a następnie – w kujawsko-pomorskim (o 17,2%) i lubuskim (o 15,2%). Liczba nowo oddawanych mieszkań najbardziej zmniejszyła się w podlaskim (o 15,5%) i dolnośląskim (o 11,4%). W regionie **śląskim** w 2022 r. oddano do użytkowania o 10,5% więcej mieszkań niż w 2021 r. (kiedy to notowano spadek w skali roku o 7,1%). W **Polsce Wschodniej** liczba oddanych mieszkań zwiększyła się w 2022 r. w porównaniu z poprzednim rokiem o 8,3%, w tym najbardziej – we wspomnianym już warmińsko-mazurskim, a także w lubelskim (o 13,9%) i podkarpackim (o 13,2%).

W porównaniu z 2011 r. liczba oddanych mieszkań w kraju była wyższa o 82,1%, przy czym ponad 2-krotny wzrost odnotowano w łódzkim (o 120,6%) i dolnośląskim (o 109,9%), a blisko 2-krotny – w śląskim (97,3%). Liczba nowych mieszkań oddanych do użytkowania w **Polsce Wschodniej** była w 2022 r. o 67,4% wyższa niż w 2011 r., w tym większy niż przeciętnie wzrost odnotowano w podkarpackim i warmińsko-mazurskim (odpowiednio o 96,9% i o 69,1%). Udział Polski Wschodniej w liczbie mieszkań oddanych do użytkowania ogółem w kraju (16,9%) był wyższy niż w 2021 r. (15,8%), ale niższy w porównaniu z 2011 r. (18,3%).

W 2022 r. najwyższy udział stanowiły nowe mieszkania oddane w regionach: warszawskim stołecznym (13,0%, przy czym w porównaniu z 2021 r. było to mniej o 1,1 p. proc., a z 2011 r. – o 1,2 p. proc.), wielkopolskim (10,8% – o 0,7 p. proc. mniej niż w 2021 r. i o 0,3 p. proc. więcej niż w 2011 r.) i małopolskim (10,0% i był to udział wyższy o 0,7 p. proc. niż w 2021 r. i o 0,4 p. proc. wobec 2011 r.). Udział oddanych w 2022 r. do użytkowania mieszkań w regionach warmińsko-mazurskim, kujawsko-pomorskim i lubuskim, w których odnotowano najwyższy roczny wzrost, wyniósł odpowiednio 3,2%, 4,8% i 2,5%.

W latach 2011–2022 **powierzchnia użytkowa mieszkań oddanych do użytkowania w przeliczeniu na mieszkańca** zwiększyła się w Polsce z 0,36 m² do 0,58 m² (tj. o 59,9%). Wzrost notowano we wszystkich regionach, w tym najwyższy – w łódzkim (o 83,5%, do 0,52 m²), dolnośląskim (o 82,4%, do 0,66 m²) i podkarpackim (o 80,5%, do 0,57 m²), a najniższy – w warszawskim stołecznym (o 21,8%, do 0,81 m²). W **śląskim** nastąpił wzrost o 70,0%, do 0,44 m². W **Polsce Wschodniej** wskaźnik ten wzrósł w 2022 r. do 0,51 m² (tj. o 61,0% w porównaniu z 2011 r.), w tym ponadprzeciętny wzrost powierzchni użytkowej nowych mieszkań w przeliczeniu na mieszkańca notowano – poza wspomnianym już podkarpackim – w świętokrzyskim (wzrost o 63,5%, do 0,41 m²).

W 2022 r. na najem lokali mieszkalnych z zasobów gminnych (z wyłączeniem lokali zamiennych i pomieszczeń tymczasowych) oczekiwało 126 425 gospodarstw domowych, tj. o 2,0% mniej niż w 2021 r. Wśród nich 70 192 **gospodarstwa domowe oczekiwały na najem socjalny lokalu**. W porównaniu do 2021 r. zapotrzebowanie na najem socjalny lokali spadło o 1,5%. Zmniejszenie w skali roku liczby gospodarstw domowych oczekujących na najem socjalny odnotowano w 10 regionach, w tym największy spadek miał miejsce w podlaskim (o 50,1%). W 7 regionach NUTS 2 zapotrzebowanie na najem socjalny lokalu było w 2022 r. wyższe niż rok wcześniej – największy wzrost oczekujących gospodarstw domowych miał miejsce w małopolskim (o 12,3%). W **śląskim** liczba oczekujących na najem socjalny zmniejszyła się w skali roku o 1,1% do 14 942, jednak nadal był to poziom najwyższy w Polsce (było to 21,3% ogółu gospodarstw domowych oczekujących na najem socjalny lokali w Polsce). W **Polsce Wschodniej** w 2022 r. na lokal socjalny oczekiwało 7 976 gospodarstw domowych (11,4% ogółu), tj. o 7,3% mniej gospodarstw domowych niż w 2021 r. Ich liczba zmniejszyła się w każdym województwie, z wyjątkiem świętokrzyskiego, gdzie odnotowano niewielki wzrost (o 1,5%).

W latach 2011–2022 zwiększył się odsetek ludności korzystającej¹ z sieci wodociągowej (o 4,9 p. proc.), kanalizacyjnej (o 8,7 p. proc.) i gazowej (o 3,5 p. proc.). W okresie tym najbardziej wydłużyła się sieć kanalizacyjna (o 50,8%).

W 2022 r. długość eksploatowanej **sieci wodociągowej** (rozdzielczej i przesyłowej) wyniosła w Polsce 337,7 tys. km, co oznacza nieznaczny wzrost (o 0,9%) w odniesieniu do 2021 r. W regionach NUTS 2 największy wzrost miał miejsce w lubuskim (o 2,4%) i podkarpackim (o 2,1%), a najmniejszy – w świętokrzyskim (o 0,3%). Podobnie jak przed rokiem najdłuższą eksploatowaną sieć wodociągową w 2022 r. miało wielkopolskie (34,8 tys. km) i region mazowiecki regionalny (34,1 tys. km), a najkrótszą – lubuskie (8,3 tys. km) i opolskie (8,7 tys. km). W **śląskim** sieć wodociągowa wydłużyła się o 0,8% do 24,6 tys. km. W **Polsce Wschodniej** w latach 2021-2022 długość sieci wodociągowej zwiększyła się o 1,0% do 87,7 tys. km.

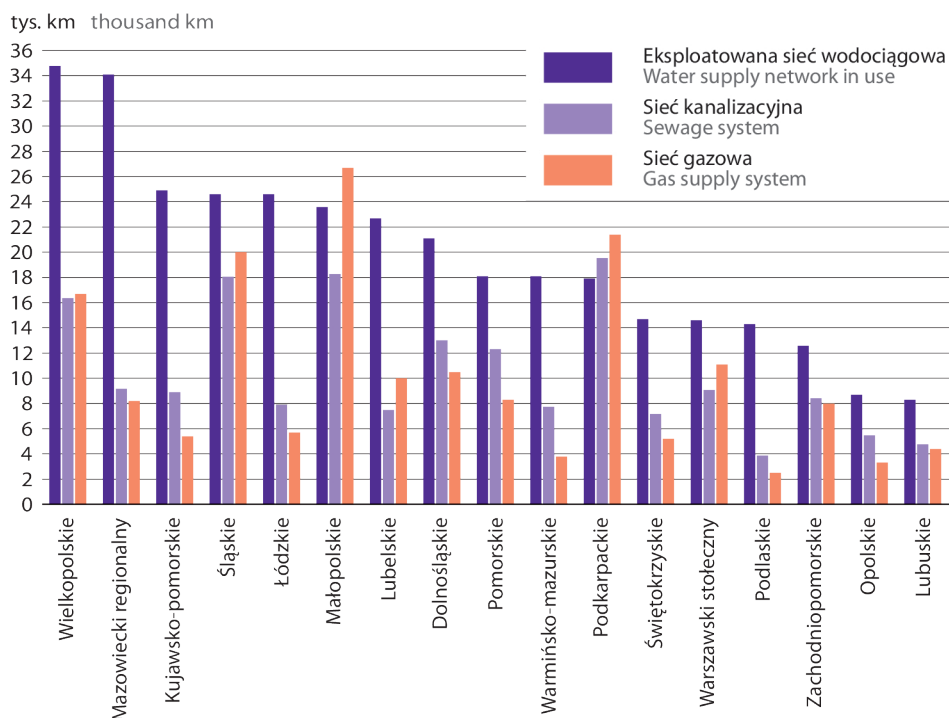
W Polsce w latach 2011–2022 **odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej** wzrósł z 87,6% do 92,5% (tj. o 4,9 p. proc.). Największy wzrost notowano w mazowieckim regionalnym (o 9,2 p. proc.) i świętokrzyskim (o 7,6 p. proc.). W regionach **śląskim** i opolskim wzrost odsetka mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej był najmniejszy (po 2,5 p. proc.). Między 2011 a 2022 r. w **Polsce Wschodniej** nastąpił większy wzrost udziału osób korzystających z sieci wodociągowej (o 5,9 p. proc.) niż w Polsce ogółem, ale mimo tego odsetek korzystających był w 2022 r. niższy (88,6%). Udział mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej kształtował się na poziomie od 97,1% w opolskim do 81,7% w podkarpackim. W porównaniu z 2021 r. wzrost odsetka wyniósł w Polsce 0,1 p. proc., a największy był w podkarpackim (0,3 p. proc.).

Długość sieci kanalizacyjnej w Polsce zwiększyła się w latach 2011–2022 ze 117,7 tys. km do 177,6 tys. km (tj. o 50,8%). Spośród regionów NUTS 2, największy wzrost wystąpił w tym czasie w małopolskim (o 71,6%), świętokrzyskim (o 68,8%), mazowieckim regionalnym (o 65,9%) i opolskim (o 65,3%). Najmniej sieć kanalizacyjna wydłużyła się w kujawsko-pomorskim i zachodniopomorskim (po 28,0%). W **śląskim** wzrost był niższy niż ogółem w kraju (wyniósł 47,6%). W **Polsce Wschodniej** (przy wzroście ogółem o 47,4%), długość sieci kanalizacyjnej w stosunku do 2011 r. zwiększyła się ponadprzeciętnie we wspomnianym już świętokrzyskim, a także w lubelskim (o 54,6%). W skali roku w Polsce sieć kanalizacyjna wydłużyła się o 4,1 tys. km, czyli o 2,4%. Największy wzrost odnotowano w regionie świętokrzyskim (o 3,7%), a najmniejszy – w warmińsko-mazurskim (o 0,7%), natomiast w Polsce Wschodniej odnotowano wzrost o 2,7%.

W 2022 r. z **sieci kanalizacyjnej korzystało** w Polsce 72,3% ludności, tj. o 8,7 p. proc. więcej niż w 2011 r. (63,5%). Wartość wskaźnika w okresie 2011–2022 wzrosła najbardziej w opolskim (o 13,1 p. proc.) i podkarpackim (o 12,3 p. proc.), a najniższy przyrost udziału odnotowano w podlaskim i łódzkim (po 4,9 p. proc.). W **śląskim**, zarówno w 2011 r., jak i w 2022 r., odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej był wyższy niż ogółem w kraju, i wzrósł w tym czasie o 9,3 p. proc. (do 79,5%). W **Polsce Wschodniej** wartość wskaźnika w 2022 r. (65,7%) nadal kształtowała się poniżej przeciętnej w kraju, jednocześnie notując w tym okresie wzrost udziału analogiczny jak dla Polski ogółem (o 8,8 p. proc.). Udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej był w 2022 r. najwyższy w pomorskim (84,5%), warszawskim stołecznym (83,8%) i zachodniopomorskim (81,1%), a najniższy – w mazowieckim regionalnym (52,9%) i lubelskim (54,2%). W porównaniu z 2021 r. wzrost odsetka wyniósł w Polsce 0,4 p. proc. i najwyższy był w wielkopolskim (0,7 p. proc.).

¹ Dane za lata 2021-2022 przeliczone w oparciu o dane pozyskane z NSP 2021 (w związku z tym za 2021 r. nieporównywalne z publikowanymi w poprzedniej edycji Raportu).

Wykres 3. Długość eksploatowanej sieci wodociągowej, sieci kanalizacyjnej i gazowej w 2022 r.
Chart 3. Length of water supply network in use, of sewage and gas supply systems in 2022

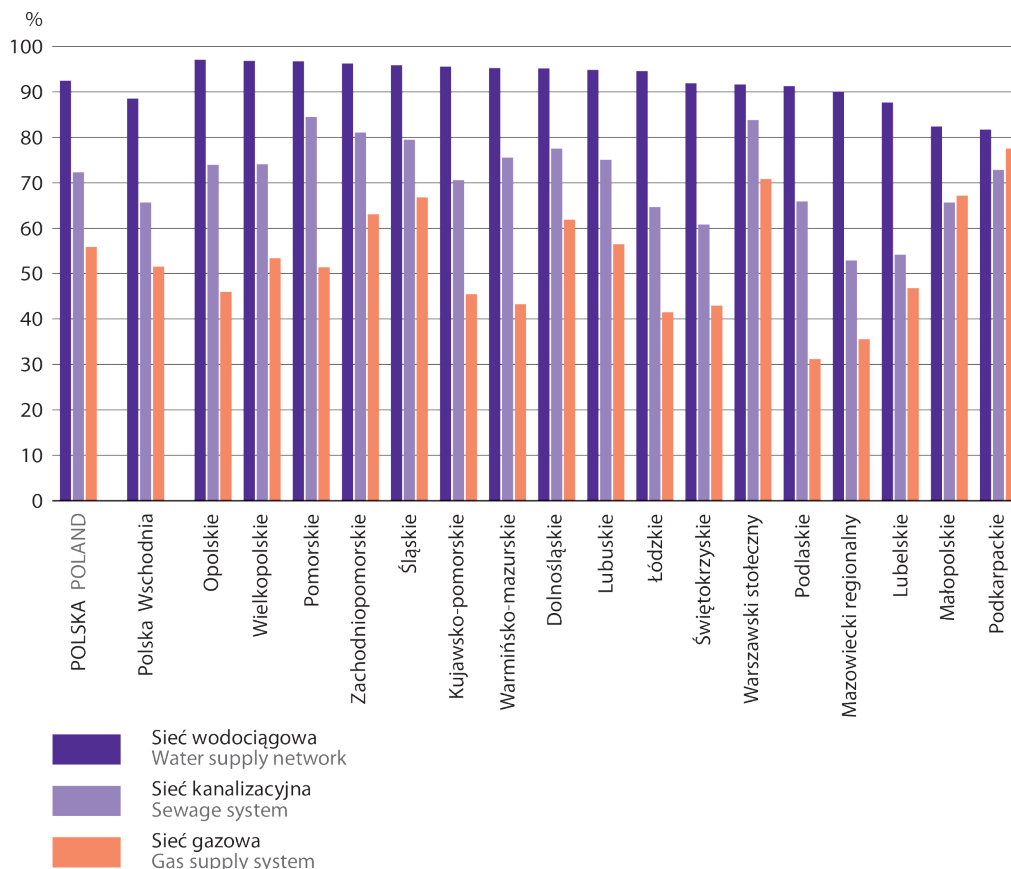

W latach 2011–2022 **długość sieci gazowej** w Polsce zwiększyła się ze 135,1 tys. km do 171,2 tys. km (tj. o 26,7%). Wydłużenie sieci gazowej miało miejsce we wszystkich regionach NUTS 2, chociaż wzrost był bardzo zróżnicowany. Największy odnotowano w podlaskim (o 82,0%) i w pomorskim (o 51,3%). Najmniejszym wzrostem charakteryzowały się podkarpackie (o 15,1%) i lubuskie (o 19,2%). W **śląskim** sieć gazowa wydłużyła się o 23,3%, czyli mniej niż ogółem w kraju, jednak region ten, w porównaniu z pozostałymi, w całym analizowanym okresie charakteryzował się jednymi z najwyższych wartości wskaźnika (20 tys. km w 2022 r.). W **Polsce Wschodniej** długość sieci gazowej zwiększyła się w stosunku do 2011 r. o 23,3%. W odniesieniu do 2021 r. w kraju odnotowano wzrost długości sieci gazowej o 3,3%, w tym największy - w regionie podlaskim (o 19,6%, do 2,5 tys. km) i łódzkim (o 6,7%, do 5,7 tys. km).

Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej w okresie 2011–2022 wzrósł w Polsce do 55,9% (tj. o 3,5 p. proc.). W 14 regionach odnotowano wzrost udziału – największy w lubelskim (o 7,4 p. proc.) i świętokrzyskim (o 6,5 p. proc.), a najmniejszy – w pomorskim (o 0,6 p. proc.). Spadek odsetka mieszkańców korzystających z sieci gazowej między 2011 a 2022 r. wystąpił w 2 regionach (warszawskim stołecznym – o 3,7 p. proc. i dolnośląskim – o 0,8 p. proc.), natomiast w 1 regionie (warmińsko-mazurskim) wartość wskaźnika była w 2022 r. analogiczna jak w 2011 r. (43,3%). Udział ludności korzystającej z sieci gazowej był w 2022 r. najwyższy w podkarpackim (77,6%) i warszawskim stołecznym (70,8%), a najniższy – w podlaskim (31,2%). W porównaniu z 2021 r. odsetek mieszkańców Polski korzystających z sieci gazowej wzrósł o 0,3 p. proc. i dotyczył 12 regionów (w tym największy miał miejsce w świętokrzyskim – o 1,2 p. proc.).

W **śląskim** odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej był od początku analizowanego okresu wyższy niż w całym kraju, dodatkowo w latach 2011–2022 nastąpił jego ponadprzeciętny wzrost (o 5,5 p. proc.) do 66,8%. W **Polsce Wschodniej**, pomimo większego niż ogółem w kraju wzrostu wartości wskaźnika (o 5,4 p. proc. między 2011 a 2022 r.), odsetek mieszkańców korzystających z sieci gazowej pozostał na niższym niż średnia krajowa poziomie (51,6%).

Wykres 4. Udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej w 2022 r.
Chart 4. Share of population using water supply network, sewage system and gas supply system in 2022

5.3 Infrastruktura społeczna i turystyczna

5.3 Social and tourist infrastructure

Istotnym aspektem wpływającym na atrakcyjność terytorialną jest dostępność do usług w zakresie **opieki zdrowotnej**. W latach 2011–2022 liczba **szpitali ogólnych** w Polsce zwiększyła się o 10,1% (tj. o 82 placówki do 896), przy jednoczesnym spadku zarówno liczby łóżek w szpitalach ogólnych, jak i w przeliczeniu na 10 tys. ludności.

W latach 2011–2022 **liczba łóżek w szpitalach ogólnych** zmniejszyła się o 9,1% i wyniosła 164,2 tys. Spadek odnotowano w 15 regionach, w tym najgłębszy – w świętokrzyskim (o 19,3%), łódzkim (o 16,8%), mazowieckim regionalnym (o 16,6%) i **śląskim** (o 15,3%). Na obszarze **Polski Wschodniej** odnotowano ogółem spadek liczby łóżek o 8,5% (i w rezultacie stanowiły one 21,9% zasobów w kraju), przy czym wzrost miał miejsce tylko w warmińsko-mazurskim (o 0,9%). Wzrost liczby łóżek w szpitalach wystąpił także w warszawskim stołecznym (o 6,7%). W rezultacie, w 2022 r. największą liczbą łóżek dysponował region śląski (21,7 tys.) i warszawski stołeczny (15,6 tys.), natomiast najmniejszą – lubuski (3,9 tys.) i opolski (4,2 tys.).

W przeliczeniu na **100 tys. ludności** liczba łóżek w szpitalach ogólnych w analizowanym okresie zmniejszyła się o 34 i wyniosła 435 łóżka. Spadek wystąpił w 15 regionach, w tym najgłębszy

– w świętokrzyskim (o 63 łóżka na 100 tys. ludności do 442 łóżek), wielkopolskim (o 62 do 390), łódzkim (o 60 do 469 łóżek) i **śląskim** (o 55 do 498 łóżek). Wzrost wskaźnika w okresie 2011–2022 odnotowano w warmińsko-mazurskim (o 31 do 464) i opolskim (o 16 do 448). Spośród województw **Polski Wschodniej** w omawianym okresie odnotowano największy wzrost (w warmińsko-mazurskim) i najgłębszy spadek (w świętokrzyskim). W lubelskim notowano największą liczbę łóżek na 100 tys. mieszkańców (514).

W 2022 r. w Polsce prawo wykonywania zawodu **lekarza**¹ posiadało 158,9 tys. osób, z tego pracowało w zawodzie 131,4 tys. lekarzy (odpowiednio o 2,1% i o 2,0% więcej niż w 2021 r.).

W 2022 r. w Polsce na **10 tys. ludności** przypadało 35 **lekarzy pracujących bezpośrednio z pacjentem według podstawowego miejsca pracy** (tj. uwzględnianych w statystyce jeden raz). W regionach liczba ta wahała się od 58 lekarzy w warszawskim stołecznym do 21 w mazowieckim regionalnym.

W województwie **śląskim** ukształtowała się na poziomie 37 lekarzy. W województwach **Polski Wschodniej** ogółem na 10 tys. mieszkańców przypadało 32 lekarzy (39 w podlaskim, 38 w lubelskim, 31 w świętokrzyskim, 28 w podkarpackim i 26 w warmińsko-mazurskim).

W 2022 r. w Polsce notowano 11,7 tys. **aptek**. Po obserwowanym corocznie w latach 2011–2017 systematycznym wzroście, od 2018 r. notowane jest zmniejszenie liczby tych jednostek. W 2022 r. w skali roku spadek wyniósł 1,8%, a w porównaniu z 2011 r. – 0,5%. Spadek w stosunku do 2021 r. wystąpił w 16 regionach, w tym w 8 – większy niż średnio w kraju, od 3,4% w mazowieckim regionalnym do 2,0% w **śląskim**. Najmniej liczba aptek zmniejszyła się w pomorskim (o 0,2%). Wzrost wystąpił jedynie w regionie opolskim (o 1,0%).

W 2022 r. najwięcej aptek było w regionie śląskim (1 344), wielkopolskim (1 196), małopolskim (1 016), warszawskim stołecznym (966) i dolnośląskim (902). Stanowiły one łącznie 46,5% wszystkich zasobów w kraju. Najmniej było w lubuskim (282; 2,4%) i opolskim (294; 2,5%). W 5 regionach **Polski Wschodniej** funkcjonowało łącznie 21,2% ogółu aptek, w tym najwięcej – w lubelskim (724; 6,2%), a najmniej – w podlaskim (366; 3,1%).

Spadkowi liczby aptek towarzyszyło zwiększenie **liczby mieszkańców na obiekt**, których w 2022 r. średnio w Polsce przypadało 3,2 tys. W skali roku wzrost wystąpił w 16 regionach (największy w mazowieckim regionalnym – o 3,0%, wobec wzrostu średnio o 1,4% ogółem), a spadek notowano jedynie w opolskim (o 1,7%). W porównaniu do 2011 r. odnotowano spadek zarówno dla wartości ogółem (o 1,5%), jak i dla 9 regionów (najgłębszy w zachodniopomorskim – o 12,3%). W 2022 r. najwięcej osób na 1 aptekę przypadało w regionie mazowieckim regionalnym (3,6 tys.), a najmniej – w lubelskim (2,8 tys.). W regionie **śląskim** na 1 aptekę przypadało 3,2 tys. ludności, tj. o 0,2% mniej niż średnio w kraju. Obciążenie aptek w regionach **Polski Wschodniej** było bardzo zróżnicowane – od 3,5 tys. w warmińsko-mazurskim (najwięcej po mazowieckim regionalnym i pomorskim) do 2,8 tys. we wspomnianym wyżej lubelskim (najmniej w kraju).

¹ Od 2021 r. dane szacunkowe GUS na podstawie źródeł administracyjnych (w tym rejestry posiadających prawo wykonywania zawodu, płatników składek ZUS, podmiotów wykonujących działalność leczniczą, praktyk lekarskich); dane nieporównywalne z danymi opublikowanymi w poprzednich edycjach Raportu, opartymi o metodę sprawozdawczości. Dane dotyczą pracujących bezpośrednio z pacjentem, bez względu na główne miejsce pracy.

Systematycznie zmniejsza się liczba **placówek bibliotecznych**, które stanowią najliczniejszą grupę instytucji kultury. Liczba **teatrów i instytucji muzycznych** spada. Większa możliwość korzystania z propozycji kulturalnej dotyczyła dużych miast, w których najczęściej zlokalizowane były teatry i instytucje muzyczne. W wyniku zniesienia obostrzeń sanitarnych poprawił się dostęp do centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic, które prowadzą wielokierunkową działalność społeczno-kulturalną.

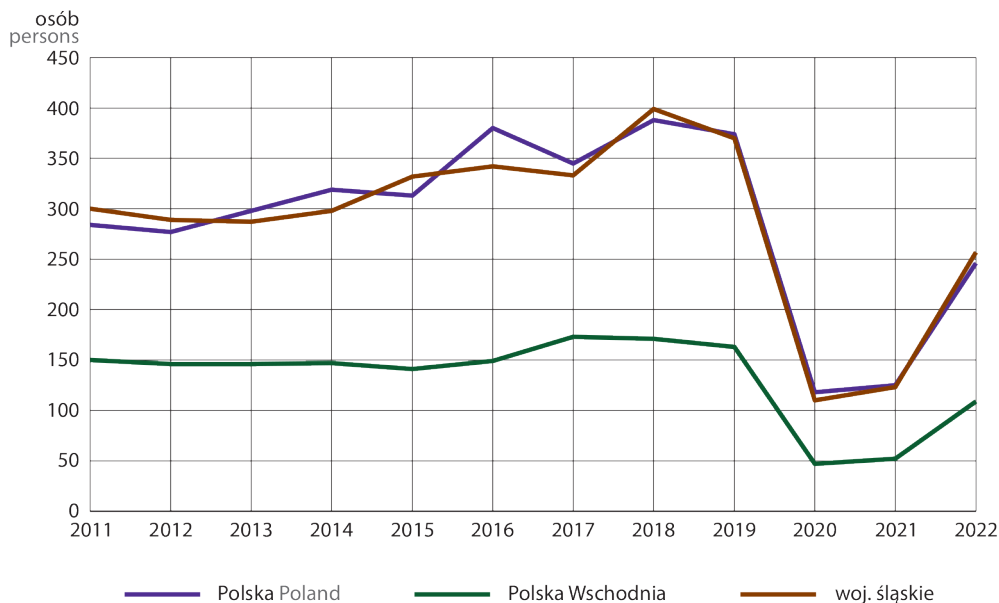
W latach 2011–2022 **liczba placówek bibliotecznych** zmniejszyła się o 652 jednostki do 7 638, a liczba ludności **na 1 placówkę biblioteczną** wzrosła w tym okresie średnio w kraju o 297 osób (do 4 945). W latach 2011–2022 wśród regionów (poza warszawskim stołecznym, gdzie zanotowano wzrost o 12 placówek) obserwowano spadek liczby placówek bibliotecznych, w tym najgłębszy – w regionie łódzkim (o 102 placówki). W 2022 r. najwięcej placówek bibliotecznych zlokalizowanych było na terenie **śląskiego**, tj. 750 placówek (o 65 mniej niż w 2011 r.), które w 2022 r. stanowiły 9,8% ogólnej ich liczby w kraju.

Liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną wzrosła w omawianym okresie w większości regionów – najwyższy wzrost odnotowano w warszawskim stołecznym (o 713 osób) i w łódzkim (o 670 osób). W regionach opolskim i lubelskim liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną spadła (odpowiednio o 78 osób i 16 osób). Najwięcej ludności na 1 placówkę przypadało w regionie warszawskim stołecznym i pomorskim (odpowiednio 7 968 i 7 559 osób), natomiast najmniej – w opolskim i podkarpackim (odpowiednio 3 131 i 3 155 osób). W śląskim na 1 placówkę biblioteczną przypadało średnio o 851 osób więcej niż przeciętnie w kraju (5 796 osób).

W regionach **Polski Wschodniej** liczba placówek bibliotecznych spadła o 6,9% do 1 984 placówek, a ich udział w ogólnej liczbie placówek w kraju wzrósł z 25,7% w 2011 r. do 26,0% w 2022 r. Najmniej placówek funkcjonowało w regionie podlaskim. W 2022 r. stanowiły one 2,9% ogółu placówek w kraju. Liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną wzrosła w skali 12 lat o 56 osób (do 3 927).

W 2022 r. działały 182 **teatry i instytucje muzyczne** – w odniesieniu do 2011 r. nastąpił wzrost o 9 obiektów. Od 2020 r. liczba teatrów sukcesywnie spada (o 3 obiekty mniej niż w 2021 r. i 12 obiektów mniej niż w 2020 r.). Instytucje te dysponowały 98,0 tys. miejsc na widowniach w stałych salach i wystawiły 53,0 tys. przedstawień i koncertów, w których uczestniczyło 9,3 mln widzów i słuchaczy. **Na 1 miejsce w salach stałych** przypadało 386 mieszkańców (spadek o 120 osób w porównaniu do 2011 r.), a na 1 000 ludności przypadało 246 widzów (spadek o 38 osób w porównaniu do 2011 r.). **Liczba przedstawień i koncertów** oraz **widzów i słuchaczy** spadła w porównaniu z 2011 r. (tj. odpowiednio o 1,0% i 14,9%), natomiast w skali rocznej – w związku z likwidacją ograniczeń związanych z COVID-19 – odnotowano wzrost odpowiednio o 76,6% i o 96,2%. Jednakże, w odniesieniu do 2019 r. odnotowano spadek liczby przedstawień i koncertów (o 23,7%) oraz widzów i słuchaczy (o 35,2%).

Wykres 5. Widzowie w teatrach i instytucjach muzycznych na 1 000 ludności
Chart 5. Audience in theatres and music institutions per 1 000 population

Wśród regionów największą liczbę teatrów i instytucji muzycznych odnotowano w warszawskim stołecznym (31 obiekty) i małopolskim (22 obiekty) a najmniej – w lubuskim, opolskim, podkarpackim i świętokrzyskim (4 teatry i instytucje muzyczne). Największą liczbą miejsc dysponował region warszawski stołeczny (17,3 tys. miejsc), a najmniej miejsc na widowni było w lubelskim (1,6 tys.) oraz świętokrzyskim i podkarpackim (odpowiednio 1,8 tys.).

W porównaniu do 2021 r. o 3,8% spadła liczb miejsc na widowni (był to pierwszy spadek liczby miejsc w analizowanym dwunastolecu). Spadek odnotowano w 11 regionach, w tym najgłębszy w wielkopolskim (o 19,6%) i **śląskim** (o 14,8%). Wzrost wystąpił w 4 regionach – w granicach od 17,8% w podkarpackim do 0,9% w łódzkim. We wszystkich regionach w porównaniu do 2021 r. wzrosła liczba przedstawień i koncertów – najwięcej w lubuskim (o 4,6 tys. do 5,5 tys.), najmniej w opolskim (o 255 do 726). W porównaniu do 2019 r. liczba przedstawień i koncertów spadła – najgłębiej w śląskim (o 38,6%) i świętokrzyskim (o 37,1%). Również liczba widzów i słuchaczy wzrosła w odniesieniu do 2021 r. – największy wzrost odnotowano w warszawskim stołecznym (o 0,9 mln do 2,4 mln osób) i śląskim (o 0,6 mln do 1,1 mln osób). Jednak, w porównaniu do 2019 r. liczba widzów i słuchaczy zmniejszyła się – w granicach od 52,0% w warszawskim stołecznym i lubelskim do 0,1% w mazowieckim regionalnym. Regionami o najmniejszej liczbie ludności na miejsce były w 2022 r. pomorski i warszawski stołeczny (odpowiednio po 164 i 188 osób na miejsce), a o największej – lubelski, podkarpacki i mazowiecki regionalny (odpowiednio po 1 287, 1 166 i 1 004 osoby). Liczba widzów i słuchaczy na 1 000 ludności kształtowała się od 733 w regionie warszawskim stołecznym do 65 w lubelskim. W 6 regionach wartość wskaźnika była wyższa niż średnio dla kraju (tj. 246 widzów na 1 000 ludności). W porównaniu z 2019 r. liczba widzów i słuchaczy na 1 000 ludności spadła we większości regionów – najbardziej w warszawskim stołecznym (ponad 2-krotnie), a najmniej – w podkarpackim (z 85 do 76 widzów i słuchaczy na 1 000 ludności). Jedynie w mazowieckim regionalnym odnotowano wzrost o 3 osoby do 96 widzów i słuchaczy na 1 000 ludności. W porównaniu do 2021 r. we wszystkich regionach odnotowano poprawę wskaźnika – największa zmiana zaszła w lubuskim (z 124 do 507 widzów i słuchaczy na 1 000 ludności).

W regionach **Polski Wschodniej** w 2022 r. działalność sceniczną prowadziło 25 teatrów i instytucji muzycznych (tyle samo co w 2011 r., o 1 więcej niż w 2021 r. i o 2 mniej niż w 2019 r.), co stanowiło 13,7% ogólnej ich liczby w Polsce. Liczba miejsc na widowiskach w stałych salach w skali roku wzrosła o 2,2%, w porównaniu do 2011 r. o 24,8%. W 2022 r. instytucje te zorganizowały 6,5 tys. przedstawień i koncertów, w których uczestniczyło 850,5 tys. widzów i słuchaczy (odpowiednio o 63,5% i 107,7% więcej niż w 2021 r.). Liczba ludności na miejsce wyniosła 719 osób (o 227 osób mniej niż w 2011 r. i 18 mniej niż w 2021 r.), a widzów i słuchaczy na 1 000 ludności było 109 (wobec 150 w 2011 r., 163 w 2019 r. i 52 w 2021 r.).

W **śląskim** liczba teatrów i instytucji muzycznych w 2022 r. wyniosła 20 (o 1 mniej w stosunku do 2021 r. i o 1 więcej niż w 2011 r.), co stanowiło 11,0% ogólnej ich liczby w kraju. Instytucje te zorganizowały 4,7 tys. przedstawień i koncertów, w których uczestniczyło 1,1 mln widzów i słuchaczy (odpowiednio o 58,7% i o 107,8% więcej niż w 2021 r.). Liczba ludności na miejsce wyniosła 355 osób (spadek o 174 osoby w porównaniu do 2011 r. i wzrost o 51 osób w stosunku do 2021 r.). Na 1 000 ludności przypadało 257 widzów i słuchaczy (wobec odpowiednio 300 w 2011 r., 370 w 2019 r. i 123 w 2021 r.).

W 2022 r. w Polsce funkcjonowało 3 958 **centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic** (o 250 więcej niż w 2011 r., w latach 2020–2021 obserwowano spadek liczby placówek z 4 255 w 2019 r. do 3 944 w 2021 r.). Najliczniejszą część stanowiły ośrodki kultury i świetlice (odpowiednio 33,1% i 28,0% wszystkich placówek w kraju), a najmniej liczną – kluby (7,3%).

Na 1 instytucję przypadało średnio 9,5 tys. mieszkańców, tj. o 0,9 tys. osób mniej niż w 2011 r.

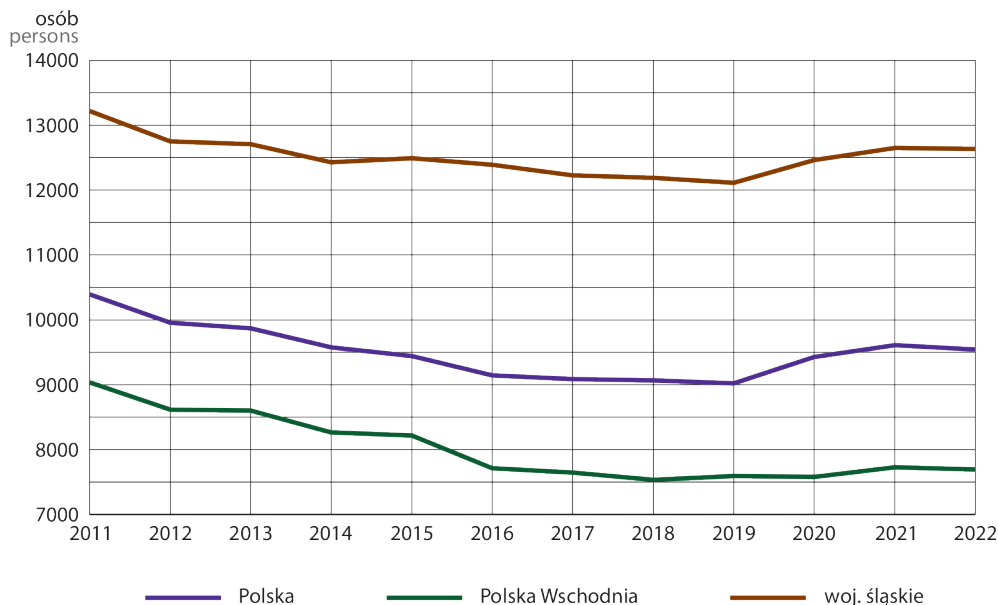
(w latach 2020–2021 wskaźnik wzrastał z 9,0 tys. w 2019 r. do 9,6 tys. osób na 1 instytucję w 2021 r.).

W 2022 r. centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice **zorganizowały** 227,3 tys. **impresz**, które zgromadziły 27,3 mln uczestników (wobec odpowiednio 156,6 tys. i 18,3 mln w 2021 r.

oraz 185,7 tys. i 30,8 mln w 2011 r.). W latach 2020–2021 obserwowano spadek liczby organizowanych imprez i ich uczestników, spowodowany ograniczeniami wynikającymi z pandemii COVID-19. W 2022 r. w porównaniu do 2019 r. zorganizowano o 16,5 tys. mniej imprez, w których udział wzięło o 10,2 mln mniej uczestników.

W 2022 r. centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice regionów **Polski Wschodniej** stanowiły 25,6% ogólnej liczby tych instytucji w Polsce (wobec 24,6% w 2011 r. i 25,7% w 2021 r.). W 2022 r. centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice zorganizowały w Polsce Wschodniej 48,3 tys. imprez, które zgromadziły 6,8 mln uczestników (wobec odpowiednio 34,1 tys. imprez i 4,9 mln osób w 2021 r., 50,0 tys. i 9,7 mln w 2019 r. oraz 45,7 tys. i 8,0 mln w 2011 r.).

Wykres 6. Liczba ludności na 1 placówkę kultury^a
Chart 6. Population per culture center^a

^a Centrum kultury, dom kultury i ośrodek kultury, klub i świetlica.
^a Center of culture, cultural center and establishment, club and community center.

Na terenie regionu **śląskiego** funkcjonowało 8,7% instytucji kultury w kraju – ich liczba w analizowanym okresie spadła z 350 do 344, a w porównaniu do 2019 r. zmniejszyła się o 29 placówek. Centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w śląskim zorganizowały 10,3% ogólnej liczby imprez organizowanych w kraju, tj. 23,5 tys. oraz zgromadziły one największą liczbę uczestników w kraju (12,0%), tj. 3,3 mln, wobec odpowiednio 16,5 tys. i 2,0 mln w 2021 r., 26,8 tys. i 4,8 mln w 2019 r. oraz 19,4 tys. i 3,2 mln w 2011 r.

W 2022 r. najwięcej imprez w kraju zorganizowały centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice regionu małopolskiego, tj. 30,9 tys. (13,6% ogólnej liczby imprez w kraju). Wzięło w nich udział 3,0 mln osób. Poza małopolskim i śląskim najwięcej uczestników (10,6%, tj. 2,9 mln) wzięło udział w imprezach zorganizowanych w regionie dolnośląskim (20,5 tys. imprez – 3 lokata).

Pod względem liczby ludności przypadającej na 1 instytucję najlepsza sytuacja była w regionie opolskim i zachodniopomorskim (5,0 tys. osób na placówkę), w których przypadało prawie 2-krotnie mniej mieszkańców niż średnio w kraju, tj. 9,5 tys. osób. Najwyższy wskaźnik natomiast odnotowano w regionie warszawskim stołecznym (24,1 tys. mieszkańców na 1 instytucję). 8 regionów miało wskaźnik niższy niż średnio w kraju (wobec 9 w 2021 r.).

W obszarze działań związanych z kulturą, ważną rolę odgrywa również **działalność kin**, których w stosunku do 2011 r. przybyło o 18,8%, co daje w 2022 r. 532 kina. W porównaniu do 2021 r. ich liczba wzrosła o 1,7% (w 2021 r. były 523 kina). Wzrost liczby kin w porównaniu z 2021 r. odnotowano w 9 regionach, największy – w wielkopolskim (o 4 kina więcej). Tak jak w poprzednim roku, w 2022 r. najwięcej kin działało w **śląskim** (54), a najmniej – w podlaskim (13 kin). Kina województw **Polski Wschodniej** stanowiły 21,8% ogółu kin w kraju.

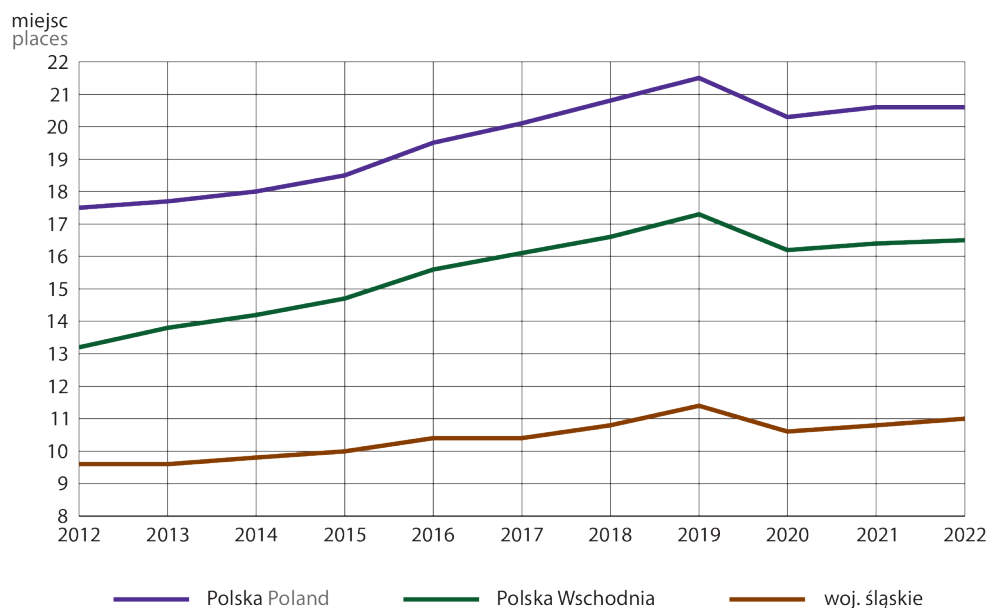
W 2022 r. **liczba widzów w kinach** wzrosła w porównaniu do 2011 r. i 2021 r. odpowiednio o 4,5% i o 50,8%. Największą liczbę **widzów w kinach** odnotowano w regionie warszawskim stołecznym (ponad 6,0 mln, co stanowiło 14,5% widzów w kraju) i **śląskim** (5,2 mln widzów, tj. odpowiednio 12,7%). Widzowie **Polski Wschodniej** stanowili 15,2% widzów w kraju. Najmniej widzów odnotowano w kinach regionu opolskiego (1,7 mln). 7 regionów charakteryzowało się wyższą liczbą widzów **w przeliczeniu na 1 000 ludności** niż średnio dla kraju (tj. niż 1 095 widzów), w tym największą – warszawski stołeczny (1 850 widzów na 1 000 ludności). Region **śląski** również znalazł się w tej grupie z ilością 1 206 widzów na 1 000 ludności. We wszystkich regionach w skali roku nastąpił wzrost wskaźnika – największy w warszawskim stołecznym (z 1 291 do 1 850 widzów na 1 000 mieszkańców), najniższy w łódzkim (z 641 do 883 widzów na 1 000 mieszkańców). W stosunku do 2011 r. wskaźnik wzrósł w większości regionów, najbardziej w podkarpackim (o 316 widzów na 1 000 ludności). W stosunku do 2011 r. wskaźnik uległ pogorszeniu w 2 regionach, tj. warszawskim stołecznym (o 699 widzów na 1 000 ludności mniej) i **śląskim** (o 13 widzów na 1 000 ludności mniej).

Na przestrzeni lat w Polsce systematycznie zwiększała się **liczba obiektów noclegowych**¹ oraz oferowanych w nich **miejsc**, wśród których obecnie dominują obiekty hotelowe. Wiązało się to z rosnącym popytem na krajowe usługi noclegowe. W porównaniu do 2019 r., z powodu zaistniałych później ograniczeń związanych z COVID-19, liczba obiektów noclegowych zmniejszyła się o 1 485 do 9 766 obiektów (najniższa liczba obiektów od 2013 r.). W ujęciu rocznym nastąpił wzrost wykorzystania obiektów noclegowych – skorzystało z nich 34,3 mln turystów czyli o 54,3% więcej niż w 2021 r. oraz o 51,3% więcej niż w 2012 r. Jednak w porównaniu do 2019 r. turystów korzystających z miejsc noclegowych było mniej o 4,0%.

Liczba obiektów noclegowych posiadających 10 i więcej miejsc noclegowych w 2022 r. wyniosła 9 766 (o 176 mniej niż w 2021 r. oraz o 283 więcej niż w 2012 r.), w tym 3 974 obiektów hotelowych (z czego 64,6% stanowiły hotele). Obiekty noclegowe oferowały 779,9 tys. miejsc noclegowych (wobec 675,4 tys. w 2012 r. i 784,2 tys. w 2021 r.), z czego 48,9% w obiektach hotelowych. Liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1 000 ludności nie zmieniła się względem 2021 r. i wyniosła 20,6 (wobec 17,5 w 2012 r.), była jednak niższa niż w latach 2018–2019. W 2022 r. z turystycznych obiektów noclegowych skorzystało 34,2 mln turystów, w tym 5,8 mln turystów zagranicznych, którzy głównie wybierali hotele (4,8 mln). Liczba turystów korzystających z obiektów noclegowych w przeliczeniu na 1 000 ludności w porównaniu z 2021 r. wzrosła o 321 do 905, jednak nadal była niższa niż w 2019 r. (929 turystów na 1 000 mieszkańców). W 2022 r. turyści skorzystali z 90,0 mln noclegów (w tym turyści zagraniczni – z 14,8 mln noclegów).

¹ Od 2012 r. do obiektów noclegowych ogółem doliczono kwatery agroturystyczne i pokoje gościnne (kwatery prywatne), począwszy od 2016 r. dane opracowano z uwzględnieniem imputacji dla jednostek, które odmówiły udziału w badaniu.

Wykres 7. Miejsca noclegowe na 1 000 ludności w turystycznych obiektach noclegowych
Chart 7. Bed places per 1 000 population in tourist accommodation establishments

W regionach **Polski Wschodniej** liczba turystycznych obiektów noclegowych zmniejszyła się w porównaniu do 2021 r. o 15 obiektów – do 1993 (20,4% ogólnej ich liczby w kraju). Obiekty hotelowe stanowiły 41,6%, z czego ponad 63,0% to hotele. Dla turystów odwiedzających ten obszar przygotowano 128,7 tys. miejsc noclegowych (tj. o 18,3% więcej niż w 2012 r., o 8,2% mniej niż w 2019 r. i o 0,3% mniej niż w 2021 r.). W 2022 r. w obiektach noclegowych przebywało 4,8 mln turystów, którym udzielono 12,1 mln noclegów (wobec odpowiednio 3,4 mln i 8,7 mln – w 2012 r., 5,2 mln i 12,6 mln – w 2019 r. oraz 3,4mln i 9,1 mln – w 2021 r.).

W analizowanym okresie w regionie **śląskim** liczba turystycznych obiektów noclegowych zmniejszyła się o 14 do 603 (co stanowiło 6,2% ogólnej ich liczby w kraju). Obiekty te dysponowały 47,7 tys. miejsc noclegowych, z których skorzystało 2,7 mln turystów (w tym 13,7% turystów zagranicznych). Liczba miejsc noclegowych oraz liczba turystów w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców województwa śląskiego w porównaniu z 2021 r. wzrosła z 10,8 do 10,9 miejsc (wobec 9,6 miejsc w 2012 r. i 11,4 w 2019 r.) oraz z 386 do 611 turystów (wobec 401 w 2012 r. i 642 w 2019 r.).

W 2022 r. najwięcej obiektów noclegowych znajdowało się w regionie pomorskim i zachodniopomorskim (po 14,3%) oraz małopolskim (13,4%) i dolnośląskim (9,4%). Regiony te nadal koncentrowały ponad połowę bazy noclegowej w kraju. Natomiast najmniej obiektów znajdowało się w regionie opolskim (1,2%), świętokrzyskim i mazowieckim regionalnym (po 2,3%). Pod względem liczby miejsc w obiektach noclegowych od lat liderem jest region zachodniopomorski. W 2022 r. przygotowano tam 143,3 tys. miejsc noclegowych (o 19,4% więcej niż w 2012 r., o 1,5% mniej niż w 2019 r. i o 0,7% mniej niż w 2021 r.), co stanowiło 18,4% ogólnej liczby miejsc noclegowych w kraju. Największą liczbę turystów odnotowano w obiektach noclegowych w regionie małopolskim (5,2 mln) oraz warszawskim stołecznym (5,1 mln) i dolnośląskim (3,7 mln). Najwięcej turystów zagranicznych odnotowano w regionach: warszawskim stołecznym (1,4 mln), małopolskim (1,2 mln) i zachodniopomorskim (0,7 mln). W regionie zachodniopomorskim wskaźnik miejsc noclegowych na 1 000 mieszkańców był ponad 4-krotnie wyższy niż średnio dla kraju (87,1 miejsca), natomiast turystów korzystających z obiektów noclegowych w przeliczeniu na 1 000 ludności było ponad 2-krotnie więcej niż średnio na mieszkańca kraju (1 981 wobec 905 osób).

Rozdział 6

Chapter 6

Potencjał administracji na rzecz zarządzania rozwojem, finanse samorządu terytorialnego

The potential of administration for development management, finances of local government

6.1 Finanse jednostek samorządu terytorialnego

6.1 Finance of local government units

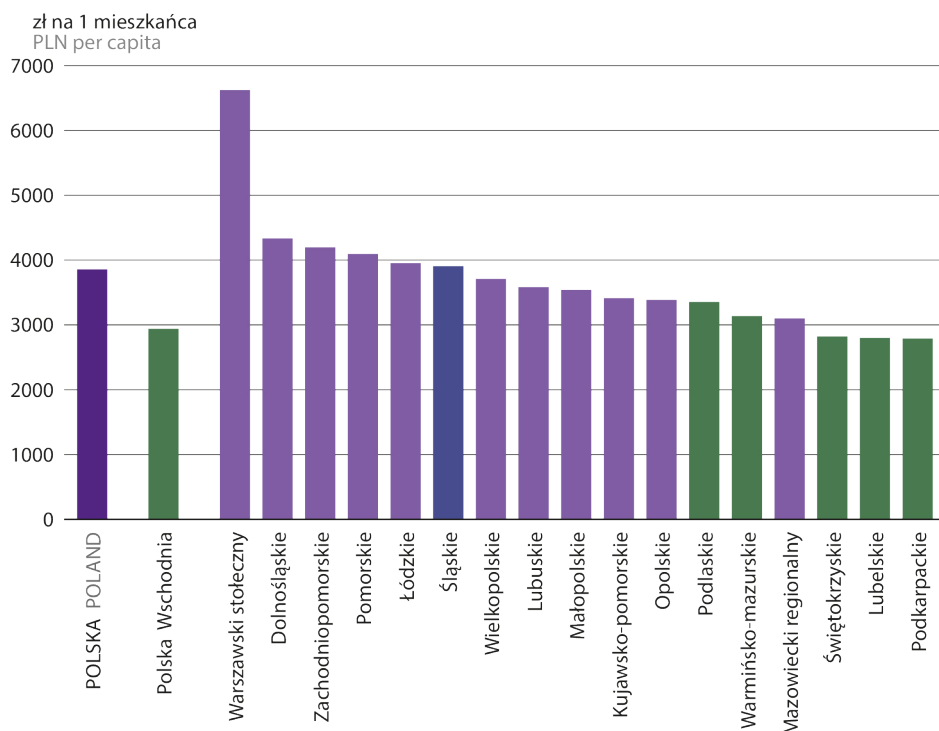
Dochody ogółem budżetów gmin i miast na prawach powiatu w przeliczeniu na 1 mieszkańca

w Polsce na przestrzeni lat 2011–2022 systematycznie wzrastały – od 3 444,2 zł do 7 455,2 zł (ponad 2-krotnie). W 2022 r. wyższy wskaźnik niż średnio dla kraju odnotowano w 5 regionach, w tym znacznie powyżej kształtował się on w warszawskim stołecznym (o 29,4%). Najniższym poziomem dochodów ogółem (per capita) charakteryzował się region opolski (gdzie wyniósł 6 695,8 zł), tj. o 10,2% mniej niż dla Polski ogółem. Kolejno najniższe wartości wskaźnika zanotowano w regionach **Polski Wschodniej**, tj. w podkarpackim, świętokrzyskim, lubelskim i warmińsko-mazurskim. W konsekwencji, dla całego obszaru Polski Wschodniej dochody ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca (na poziomie 6 954,4 zł) były o 6,7% mniejsze niż w kraju. W regionie **śląskim** w analizowanym okresie wskaźnik wzrósł ponad 2-krotnie – do poziomu 7 252,3 zł. Największy wzrost wskaźnika na przestrzeni monitorowanych lat notowano w lubuskim – o 6,4%, do poziomu 7 720,1 zł. Regiony małopolski i warszawski stołeczny odnotowały spadek w stosunku do 2021 r. (odpowiednio o 1,4% oraz 0,8%), a największy wzrost w relacji do poprzedniego roku miał miejsce w świętokrzyskim (o 8,6%, do poziomu 6 876,6 zł).

Podobną tendencję notowano w przypadku dochodów własnych. W Polsce w przeliczeniu

na 1 mieszkańca wzrosły one ponad 2-krotnie w stosunku do 2011 r. – do poziomu 3 854,3 zł. Wyższe niż przeciętnie dochody własne (per capita) odnotowano w regionach: warszawskim stołecznym – o 71,9% (przy czym jest to region, który odnotował najniższy wzrost w stosunku do 2011 r.), dolnośląskim (o 12,5%), zachodniopomorskim (o 8,9%), pomorskim (o 6,2%), łódzkim (o 2,6%) oraz – **śląskim** (o 1,3%). Regiony **Polski Wschodniej** wraz z mazowieckim regionalnym w 2022 r. notowały (podobnie jak w roku poprzednim) najniższe dochody własne na mieszkańca w porównaniu ze średnią krajową (na poziomie odpowiednio 2 941,0 zł i 3 102,6 zł). Podobnie jak w przypadku dochodów ogółem, we wszystkich regionach odnotowano wzrost dochodów własnych względem roku poprzedniego – najwyższy w lubelskim (o 18,7%).

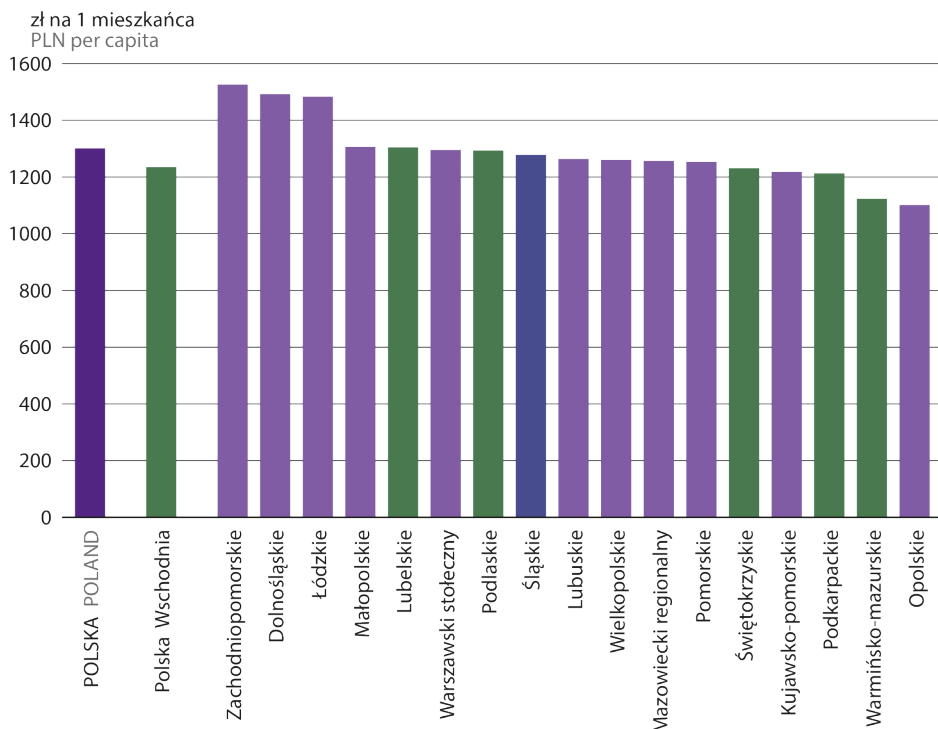
Wykres 1. Dochody własne budżetów gmin i miast na prawach powiatu w 2022 r.
Chart 1. Own revenue of budgets of gminas and cities with powiat status in 2022

Wydatki ogółem budżetów gmin i miast na prawach powiatu na 1 mieszkańca w ciągu 12 lat wzrosły w Polsce ponad 2-krotnie do poziomu 7 668,2 zł. Analogicznie jak dochody – w 2022 r. wydatki ogółem wyższe niż średnio w Polsce zanotowano w 5 regionach: warszawskim stołecznym (o 25,8%), dolnośląskim (o 3,4%), pomorskim (o 2,5%), łódzkim (o 1,3%) oraz zachodniopomorskim (o 0,3%), najniższe zaś – w opolskim i podkarpackim – odpowiednio o 10,1% oraz o 8,6% mniej niż dla Polski ogółem. W **Polsce Wschodniej** w ostatnim roku analizowanego okresu odnotowano wzrost wskaźnika o 13,8% w stosunku do roku poprzedniego, a w relacji do średniej krajowej wskaźnik był o 6,9% niższy. W przekroju regionalnym, największy wzrost wydatków (w przeliczeniu na mieszkańca) w stosunku do 2011 r. wystąpił w łódzkim (ponad 2-krotny – do poziomu 7 767,9 zł), a najniższy – w warszawskim stołecznym (o 73,7%). W województwie **śląskim** wydatki w analizowanym okresie wzrosły ponad dwukrotnie i wyniosły 7 613,2 zł, a w relacji do roku poprzedniego zwiększyły się o 9,8%. W 2022 r. w żadnym z regionów nie zanotowano spadku w stosunku do roku poprzedniego.

Wydatki majątkowe natomiast charakteryzują się w latach 2011–2022 dużym zróżnicowaniem regionalnym. Na poziomie kraju w stosunku do 2011 r. wzrosły o 60,0% do 1 301,1 zł **per capita**, a w stosunku do 2021 r. o 27,1%. W 2022 r. najwyższy poziom wydatków majątkowych notowano w regionie zachodniopomorskim (1 525,9 zł na mieszkańca, tj. o 17,3% wyższy niż średnio w kraju), natomiast najniższy – w opolskim (1 101,4 zł i było to o 15,4% mniej niż średnio w Polsce). Na przestrzeni całego analizowanego okresu największy wzrost wskaźnika miał miejsce w regionie łódzkim (ponad 2-krotny) do poziomu 1 483,1 zł, a najniższy wzrost (o 16,9%) w pomorskim – do poziomu 1 254,4 zł. W relacji do 2021 r. największy wzrost notowano w mazowieckim regionalnym (o 47,7%) – do poziomu 1 257,8 zł. W żadnym regionie nie wystąpił spadek wskaźnika względem roku poprzedniego. W **Polsce Wschodniej** wydatki majątkowe na mieszkańca kształtowały się na poziomie 1 235,3 zł, tj. o 32,1% wyżej niż w 2021 r.

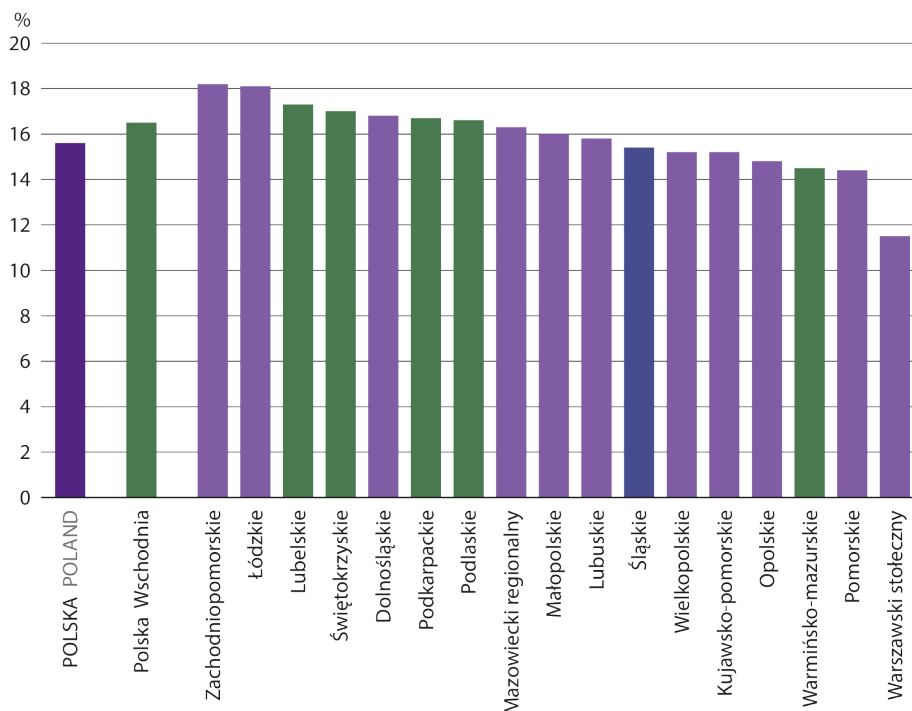
Wykres 2. Wydatki majątkowe budżetów gmin i miast na prawach powiatu w 2022 r.
Chart 2. Property expenditure of budgets of gminas and cities with powiat status in 2022

Najważniejszą częścią wydatków majątkowych jest są ich **wydatki inwestycyjne**. W latach 2011–2022 wydatki te w gminach i miastach na prawach powiatu w Polsce wzrosły o 52,1% do 1 195,9 zł **na 1 mieszkańca**, ale ich **udział w wydatkach ogółem** zmniejszył się o 5,9 p. proc. do 15,6% (i dotyczył większości regionów, oprócz łódzkiego). Największy (ponad 2-krotny) wzrost wydatków inwestycyjnych per capita w ciągu 12 lat odnotowano w regionach: łódzkim (gdzie udział w wydatkach ogółem pozostał na zbliżonym poziomie co na początku analizowanego okresu i wyniósł 18,1%) oraz lubuskim (gdzie udział w wydatkach ogółem spadł najmniej – o 2,1 p. proc. i wyniósł 15,8%).

Wykres 3. Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem budżetów gmin i miast na prawach powiatu w 2022 r.

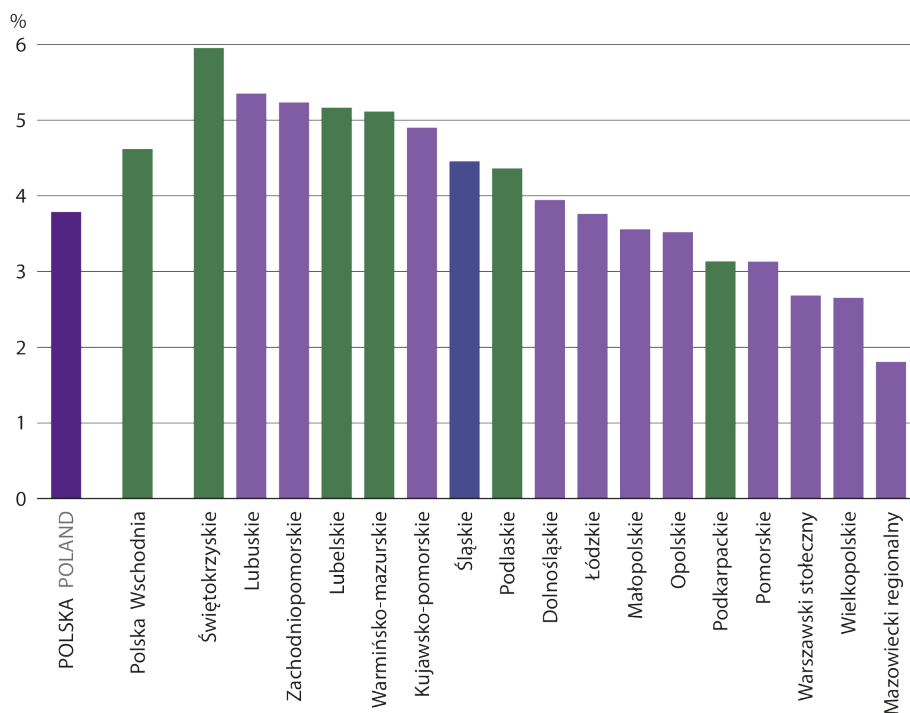
Chart 3. Share of investment expenditures in total expenditures of budgets of gminas and cities with powiat status in 2022

W 2022 r. najwięcej na inwestycje przypadają we wspomnianym wyżej regionie łódzkim (1 405,1 zł na mieszkańca, tj. o 17,5% więcej niż średnio w Polsce) oraz zachodniopomorskim (1 398,3 zł) – odpowiednio o 16,9% więcej od średniej (gdzie udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem wyniósł 18,2%). Najmniej w 2022 r. na inwestycje per capita przypadają w regionie opolskim (1 017,4 zł, tj. o 14,9% mniej niż średnio w kraju), warmińsko-mazurskim (1 025,9 zł, tj. o 14,2% mniej) oraz warszawskim stołecznym (1 105,5 zł, tj. odpowiednio 7,6% mniej) – gdzie odnotowano również najmniejszy udział wydatków inwestycyjnych (11,5%, o 4,1 p. proc. mniej niż w Polsce). W województwie **śląskim** w 2022 r. wydatki na inwestycje względem 2011 r. wzrosły o 70,0% do poziomu 1 168,9 zł na mieszkańca, a w relacji do poprzedniego roku – o 28,7%. Udział na inwestycje w wydatkach ogółem spadł z 19,6% w 2011 r. do 15,4% w 2022 r. W **Polsce Wschodniej** w 2022 r. inwestycje wyniosły 1 179,8 zł na mieszkańca, tj. o 44,7% więcej niż w 2011 r. i o 31,1% mniej niż 2021 r. Udział tych wydatków w wydatkach ogółem zmniejszył się – z 23,7% w 2011 r. do 16,5% w 2022 r.

Inwestycje publiczne współfinansowane z funduszy unijnych wraz z funduszami krajowymi (z budżetu państwa, budżetu samorządów, firm czy organizacji pozarządowych) stanowią istotną część działań samorządów terytorialnych ukierunkowanych na ich rozwój. **Udział dochodów gmin i miast na prawach powiatu na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w dochodach ogółem w Polsce** na przestrzeni lat 2011–2022 zmniejszył się o 3,8 p. proc. do poziomu 3,8%. W 2022 r. najwyższy udział w stosunku do średniej dla kraju odnotowano w świętokrzyskim 5,9%. W **Polsce Wschodniej** oraz w **śląskim** wskaźnik był również wyższy niż średnio i wyniósł odpowiednio 4,6% oraz 4,5%. Udział na najniższym poziomie w 2022 r. odnotowano w mazowieckim regionalnym – 1,8%.

Wykres 4. Udział dochodów gmin i miast na prawach powiatu na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w dochodach ogółem w 2022 r.
Chart 4. Share of revenues of gminas and cities with powiat status to financing and co-financing UE programmes and projects in total revenues of local government units in 2022

6.2 Zarządzanie rozwojem

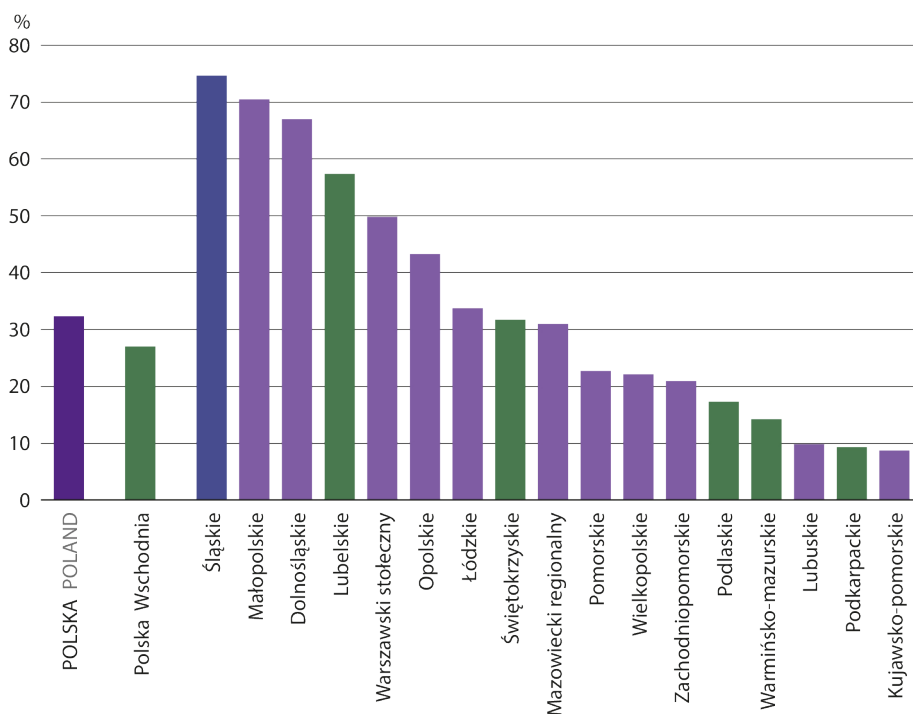
6.2 Development management

W latach 2011–2022 obserwowano sukcesywny wzrost **udziału powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego** w powierzchni ogółem, który w rezultacie zwiększył się z 27,2% w 2011 r. do 32,3%, natomiast w skali roku był to wzrost o 0,5 p. proc.

Największy przyrost w całym analizowanym okresie utrzymał się w 3 regionach: dolnośląskim (11,6 p. proc.), **śląskim** (11,2 p. proc.) i świętokrzyskim (10,0 p. proc.). Od 2011 r. najwyższą wartość wskaźnika niezmiennie notowały 3 regiony, który w 2022 r. wyniósł odpowiednio: w śląskim – 74,7%, w małopolskim – 70,5% i w dolnośląskim – 67,0%. Najniższy udział nadal notowano w kujawsko-pomorskim – 8,7% (wobec 4,6% w 2011 r., tj. wzrost o 4,1 p. proc.). W **Polsce Wschodniej** w 2022 r. 27% powierzchni było objęte planami miejscowymi, co stanowiło wzrost o 2,3 p. proc. w stosunku do 2011 r. (24,3%). W 2022 r. na obszarach Polski Wschodniej zaobserwowano rozpiętość wartości granicznych wskaźnika zbliżoną do roku poprzedniego, tj. w podkarpackim (9,3%, gdzie utrzymała się na poziomie sprzed roku) i lubelskim (57,4%, tj. na poziomie zbliżonym do notowanego w 2021 r.).

Wykres 5. Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem w 2022 r.

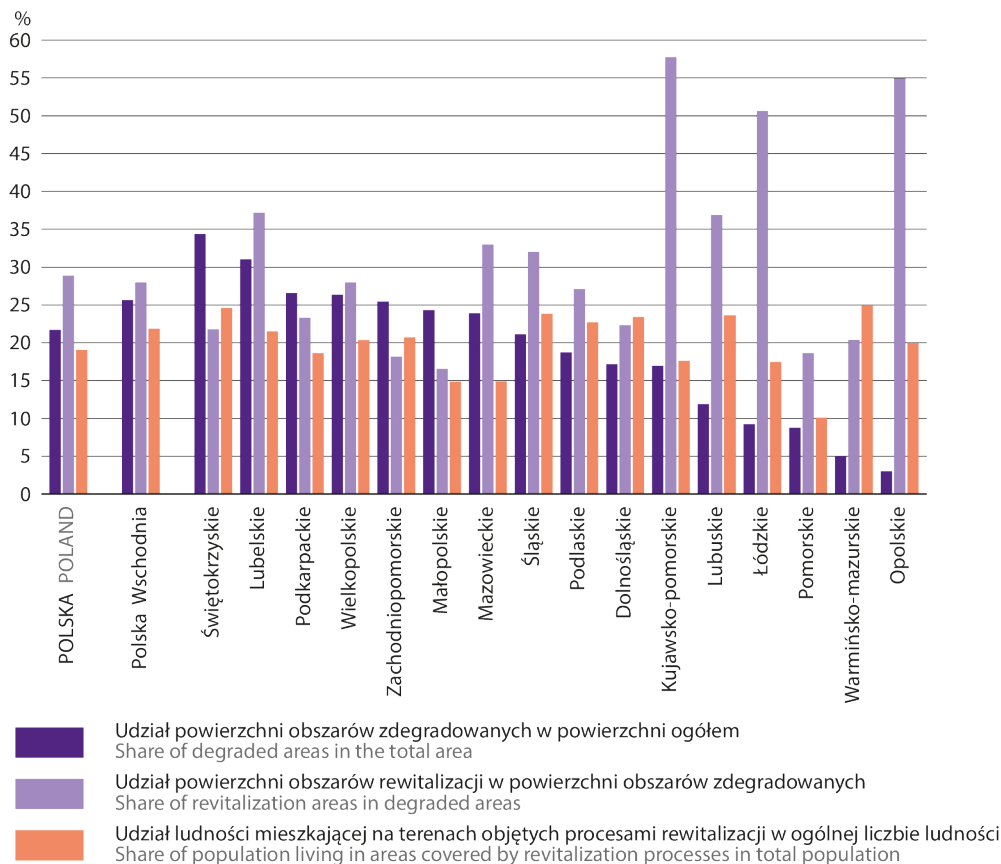
Chart 5. Share of the area covered by valid local spatial development plans in total area in 2022

W ciągu ostatnich 8 lat obowiązywania zasad oraz trybu przygotowania, prowadzenia procesów rewitalizacji, **powierzchnia obszarów zdegradowanych** wymagających działań rewitalizacyjnych wzrosła z 8,7% w 2015 r. do 21,7 % w 2022 r. Największą wartość wskaźnika w 2022 r. odnotowały regiony zaliczane do **Polski Wschodniej**, tj. świętokrzyski (34,4%), lubelski (31,0%) i podkarpacki (26,6%), przy średniej wartości dla całego obszaru wynoszącej 25,6%. W przypadku **śląskiego**, 21,1% jego powierzchni zostało wskazanych jako obszar zdegradowany, co wskazywało na wzrost o 2,7 p. proc. w stosunku do 2015 r. i o 1,5 p. p. w skali roku. W całym analizowanym okresie (2015 -2022) największe zmiany nastąpiły w regionach: podlaskim (brak wyznaczonych obszarów w 2015 r., natomiast w 2022 r. odnotowano udział w wysokości 18,7%), mazowieckim (w 2015 r. – udział na poziomie 5,3%, natomiast w 2022 r. – 23,9%, tj. wzrost o 18,6 p. proc.) oraz wielkopolskim (wzrost o 20,3 p. proc., z 6,1% do 26,4%).

Procesy wyprowadzania ze stanu kryzysowego zdegradowanych obszarów przez samorządy można zmierzyć posiłkując się wskaźnikiem **udziału powierzchni obszarów rewitalizacji w powierzchni obszarów zdegradowanych**, który w 2022 r. wyniósł średnio dla Polski 28,9%. Jednocześnie obserwowano spowolnienie procesu, na co wskazywał zarówno spadek o 0,3 p. proc w skali roku, jak również spadek aż o 54,6 p. proc. w porównaniu do 2015 r. Podobnie było w **Polsce Wschodniej**, gdzie udział obszarów rewitalizacji wyniósł 28,0% (spadek o 0,1 p. proc. w skali roku i spadek o 43,9 p. proc. w skali 8 lat). W 2022 r. najwyższe wartości wskaźnika odnotowane zostały w kujawsko-pomorskim (57,7%), opolskim (54,9%) oraz łódzkim (50,6%). Największy spadek w latach 2015–2022 miał miejsce w warmińsko-mazurskim (o 79,6 p. proc. do 20,4%) i zachodniopomorskim (o 80,8 p. proc. do 18,2%), natomiast najmniejszy – w dolnośląskim (o 5,7 p. proc do 22,3%), świętokrzyskim (o 5,2 p. proc. do 21,8%) i w wyżej wspomnianym opolskim (o 24,9 p. proc. do 54,9%). **Śląskie** charakteryzowało się w 2022 r. udziałem na poziomie 32,0%, co związane było ze spadkiem o 11,4 p. proc. w skali roku i spadkiem o 58,8 p. proc. w porównaniu z rokiem bazowym.

Wykres 6. Wybrane dane z zakresu rewitalizacji w 2022 r.
Chart 6. Selected data on revitalization in 2022

Działania podejmowane przez samorządy, których zadaniem jest wdrażanie nowoczesnych modeli zarządzania społecznego, można zmierzyć posiłkując się jednym ze wskaźników monitorujących społeczne wymiary rewitalizacji, tj. **udziałem ludności mieszkającej na terenach objętych procesami rewitalizacji w ogólnej liczbie ludności**. W 2022 r. 19,0% ludności zamieszkiwało tereny zrewitalizowane w skali całego kraju (wobec 26,4% w 2015 r.), a w **Polsce Wschodniej** wskaźnik ten wyniósł odpowiednio 21,8% (wobec 42,3%). Największy spadek w rozpatrywanych latach odnotowano tylko w małopolskim (o 15,2 p. proc do poziomu 14,8%), natomiast w pozostałych województwach miał miejsce wzrost udziału ludności mieszkającej na tych terenach. Najmniejszy wzrost odnotowano w podkarpackim (o 4,9 p. proc. do 18,6%) i śląskim (o 5,4 p. proc. do 23,8%), natomiast najwyższy – w podlaskim (w 2015 r. zjawisko nie wystąpiło, do 22,7% w 2022 r.), warmińsko-mazurskim (o 25,3 p. proc. do 24,9%) i lubelskim (o 20,6 p. proc. do 21,5%).

Innym aktem prawnym uchwalonym również w 2015 r., którego celem jest wprowadzenie skutecznych narzędzi umożliwiających gminom realną ochronę krajobrazu jest tzw. ustawa krajobrazowa. Umożliwia ona podjęcie odpowiednich aktów prawa miejscowego obowiązujących na całym terenie gminy miejskiej przez jej władze w celu uporządkowania i zachowania wartości krajobrazowych. Z tego względu ważnym wskaźnikiem monitorującym ochronę krajobrazu jest **udział gmin miejskich z podjętymi uchwałami krajobrazowymi**. Podobnie jak w roku poprzednim, niewiele gmin zdecydowało się na podjęcie uchwały krajobrazowej w skali kraju w 2022 r. – 24,5%, co stanowi wzrost o 4,7%

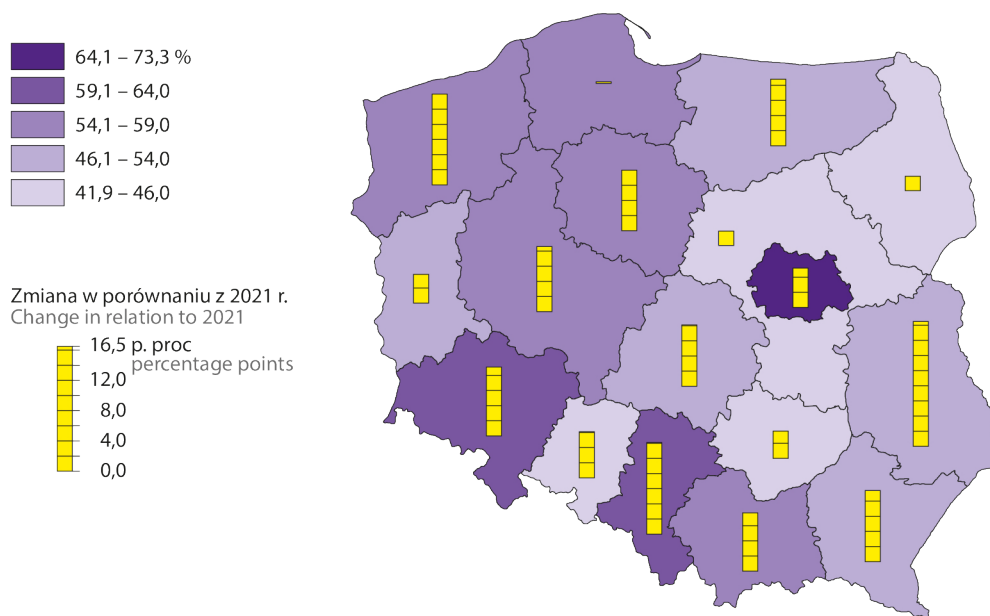
do roku poprzedniego. Niezmiennie notowano wzrost w skali roku udziału gmin miejskich z podjętymi uchwałami krajobrazowymi w 2 regionach: opolskim (100%, tj. w 3 gminach miejskich) i małopolskim (78,6%, tj. w 11 gminach). W **śląskim** miał miejsce wzrost o 2,0 p. proc. (z 14,3% w 2021 r. do 16,3%). Zjawisko analogicznie do poprzedniego roku nie wystąpiło w podlaskim. Na obszarze **Polski Wschodniej** łącznie 13 gmin miejskich podjęło taką uchwałę (tj. 18,6%, co oznacza wzrost o 4 jednostki w odniesieniu do 2021 r.

W dalszym ciągu zwiększał się **odsetek osób w wieku 16–74 lata korzystających z Internetu w kontaktach prywatnych z administracją publiczną w ciągu ostatnich 12 miesięcy**. W 2022 r. w Polsce udział ten wyniósł 55,4% (o 7,9 p. proc. więcej niż w 2021 r. i o 27,8 p. proc. niż w 2011 r.). Wzrost rok do roku wystąpił we wszystkich regionach, choć zmiany były zróżnicowane terytorialnie. Największy wzrost wystąpił w lubelskim (16,5 p. proc.), **śląskim** (12,1 p. proc.) oraz zachodniopomorskim (12,0 p. proc.), a najmniejszy – w pomorskim (0,2 p. proc.), mazowieckim regionalnym i podlaskim (po 1,9 p. proc.). Najwyższa wartość wskaźnika wystąpiła w regionie warszawskim stołecznym (73,3%), dolnośląskim (63,8%) oraz śląskim (59,8%), natomiast najniższa – w mazowieckim regionalnym (41,9%) i opolskim (44,0%).

Również **Polska Wschodnia** charakteryzowała się wzrostem wartości wskaźnika w analizowanym okresie – z 19,7% do 48,9% (o 8,8 p. proc. więcej niż w 2021 r.), jednak w regionach Polski Wschodniej nadal notowano najniższe udziały. Zarówno poniżej średniej dla Polski Wschodniej, jak i dla Polski ogółem notowano wskaźnik w podlaskim (44,7%), świętokrzyskim (45,2%) i podkarpackim (47,6%). Odsetek poniżej średniej krajowej wystąpił w lubelskim (52,4%, mimo największego wzrostu w skali roku) i warmińsko-mazurskim (53,5%).

Mapa 1. Odsetek osób w wieku 16–74 lata korzystających z Internetu w kontaktach prywatnych z administracją publiczną w ciągu ostatnich 12 miesięcy w 2022 r.

Map 1. The percentage of people aged 16–74 using the Internet in private contacts with public administration in the last 12 months in 2022

Dział drugi

Part two

**Sytuacja społeczno-gospodarcza i przestrzenna
obszarów miejskich – wybrane zagadnienia**

**Socio-economic and spatial situation of urban areas
– selected issues**

Rozdział 1

Chapter 1

Warunki naturalne oraz ograniczenie zagrożeń dla środowiska

Natural conditions and reduction of environmental hazards

1.1 Zużycie wody i gospodarka ściekowa

1.1 Water consumption and wastewater management

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w 2022 r. w miastach dużych

(powyżej 100 tys. ludności) w odniesieniu do 2011 r. zmniejszyło się o 4,2% i wyniosło 1 114,8 hm³ (stanowiąc 12,4% zużycia wody ogółem w kraju). W 2022 r. największym udziałem zużycia wody wśród miast dużych (37) odznaczała się Warszawa (344,2 hm³, tj. 30,9% zużycia ogółem w miastach dużych) i Szczecin (134,9 hm³, tj. odpowiednio 12,1% zużycia). W stosunku do 2011 r. największy wzrost zużycia wody zaobserwowano m.in. w Warszawie (o 18,1%), natomiast największy spadek – w Gdańsku (o 35,0%), Katowicach (o 34,9%), Częstochowie (o 33,4%) i Chorzowie (o 26,0%).

W 2022 r. najwyższe zużycie wody w gospodarce narodowej **na mieszkańca** odnotowano w Szczecinie (343,3 m³/mieszkańca), Płocku (284,8 m³/mieszkańca), Opolu (238,6 m³/mieszkańca), a najniższe – w Wałbrzychu (45,6 m³/mieszkańca), Bytomiu (43,5 m³/mieszkańca), Zabrze (42,5 m³/mieszkańca) i Chorzowie (39,3 m³/mieszkańca).

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności ogółem w 2022 r. w **miastach średnich** (od 20 tys. do 100 tys. ludności) w stosunku do 2011 r. zmniejszyło się o ok. 29,0% i było na poziomie 2 391,2 hm³. Spośród 174 miast średnich, największym zużyciem wody odznaczały się Konin (910,8 hm³), Ostrołęka (507,9 hm³), Skawina (182,2 hm³) i Police (129,8 hm³), a najniższym – Józefów (0,65 hm³), Nowa Ruda (0,66 hm³) i Świebodzice (0,77 hm³). Wzrost zużycia wody w odniesieniu do 2011 r. odnotowano w 78 miastach, w tym największy – w Ząbkach (ponad 2-krotny) i Kobyłce (83,9%). Spadek zużycia wody w tym okresie miał miejsce w 96 miastach, w tym największy - w Turku (82,2%) i Śremie (61,2%).

W przekroju regionalnym największe zużycie wody w grupie miast średnich zaobserwowano w województwie wielkopolskim (946,3 hm³), ale spadło ono w stosunku do 2011 r. o 39,0%. Najniższe zużycie wody w gospodarce narodowej zaobserwowano w lubuskim (6,7 hm³), gdzie wzrosło odpowiednio o 1,1%. W 2022 r. najwyższe zużycie wody w gospodarce narodowej na mieszkańca odnotowano w Koninie (13 299,2 m³/mieszkańca), Ostrołęce (10 366,0 m³/mieszkańca) i Skawinie (7 559,4 m³/mieszkańca).

W przekroju regionalnym najwyższe zużycie wody w gospodarce narodowej na mieszkańca obserwowano w województwie wielkopolskim (1 305,6 m³/mieszkańca – spadek w stosunku do 2011 r. o 42,8%), a najniższe – w dolnośląskim (44,4 m³/mieszkańca – wzrost odpowiednio o 3,9%).

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w 2022 r. w miastach małych

(poniżej 20 tys. ludności) wzrosło w stosunku do 2011 r. o ok. 7,1% i wyniosło 373,7 hm³. Spośród 753 małych miast, największym zużyciem wody odznaczała się Bogatynia (22,4 hm³), a najniższe zużycie wody obserwowano w Wiślicy (9,0 hm³). Wzrost zużycia wody w stosunku do 2011 r. odnotowano w 427 miastach (w tym największy – w Rogoźnie, Szczekocinach i Zwierzyńcu), a spadek – w 326 (największy – w Przemkowie, Nowogrodźcu i Rejowcu Fabrycznym). W przekroju regionalnym największe zużycie obserwowano w województwie wielkopolskim (53,6 hm³ – spadek w stosunku do 2011 r. o 4,0%), a najniższe – w świętokrzyskim (9,8 hm³ – wzrost odpowiednio o 31,9%). W 2022 r. najwyższe zużycie wody w gospodarce narodowej na mieszkańca odnotowano w Lubaniu (19 851,0 m³/mieszkańca), Prudniku (19 387,0 m³/mieszkańca) i Opocznie (19 657,0 m³/mieszkańca). Najwyższe zużycie na mieszkańca obserwowano w województwie małopolskim (102,8 m³/mieszkańca – spadek w stosunku do 2011 r. o 2,4%), a najniższe – w podkarpackim (48,6 m³/mieszkańca - wzrost odpowiednio o 4,6%).

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w 2022 r. w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** (139) było na poziomie 1 858,5 hm³ (20,7% zużycia wody ogółem w kraju) i spadło w stosunku do 2021 r. o 4,4%. Największe zużycie wody odnotowano w Koninie (ok. 49,0% zużycia w wyszczególnionych miastach, generowany przez lokalną elektrownię), a najmniejsze – w miastach Nisko i Choszczno. W przekroju regionalnym największe zużycie wody w gospodarce narodowej w tej grupie miast zaobserwowano w województwie wielkopolskim (923,8 hm³), przy czym nieco spadło ono w stosunku do 2021 r. (o 2,8%). Najniższe zużycie wody w gospodarce narodowej miało miejsce w lubuskim (6,6 hm³), kształtując się na podobnym poziomie jak przed rokiem. Najwyższe zużycie wody w gospodarce narodowej na mieszkańca obserwowano w województwie wielkopolskim (3 063,7 m³/mieszkańca – spadek w stosunku do 2021 r. o 1,5%), a najniższe – w dolnośląskim (45,1 m³/mieszkańca – wzrost o 2,8% w skali roku).

W 2022 r. łączna **emisja ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania odprowadzonych do wód lub do ziemi w miastach dużych** wyniosła 694,4 hm³ i stanowiła 32,3% emisji krajowej. Najwyższe emisje ścieków odnotowano w Warszawie (108,4 hm³, tj. 15,6% emisji z miast dużych). Wzrost emisji ścieków w stosunku do 2011 r. odnotowano w 12 miastach, a spadek – w 25 miastach. Ilość ścieków w przeliczeniu **na mieszkańca** w 14 miastach dużych była wyższa od średniej krajowej (56,8 m³), w tym najwyższą – w Bytomiu (186,9 m³) i Włocławku (167,4 m³). W 23 miastach wskaźnik był niższy od średniej krajowej, w tym najniższy – w Wałbrzychu (36,0 m³) i Chorzowie (38,8 m³).

Emisja ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania odprowadzonych do wód lub do ziemi w **miastach średnich** wyniosła 592,0 hm³ i wzrosła w stosunku do 2011 r. o 3,8%, stanowiąc tym samym 27,6% emisji krajowej. Najwyższe emisje ścieków odnotowano w Jaworznie (45,7 hm³) i Kwidzynie (39,7 hm³). Wzrost emisji ścieków w stosunku do 2011 r. miał miejsce w 87 miastach. Największą emisję ścieków komunalnych i przemysłowych w grupie miast średnich zaobserwowano w województwie śląskim (154,7 hm³ – wzrost w stosunku do 2011 r. o 26,5%), a najniższą – w lubuskim (5,2 hm³ – spadek odpowiednio o 16,1%). Ilość ścieków w przeliczeniu na mieszkańca w 26 miastach średnich była wyższa od średniej krajowej, w tym najwyższą wartość notowano w Świeciu (1 135,8 m³), Czeladzi (1 033,7 m³), Policach (989,8 m³) i Kwidzynie (887,9 m³). W 147 miastach ilość ścieków w przeliczeniu na mieszkańca była niższa od średniej krajowej. Najwyższą ilość ścieków przemysłowych i komunalnych na mieszkańca notowano w województwie kujawsko-pomorskim (185,9 m³/mieszkańca – wzrost w stosunku do 2011 r. o 2,4%), a najniższą – w świętokrzyskim (44,7 m³/mieszkańca – spadek o 35,3%).

Emisja ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania odprowadzonych do wód lub do ziemi w **miastach małych** wyniosła 325,2 hm³ (15,1% krajowej emisji ścieków) i spadła w stosunku do 2011 r. o ok. 32%. Najwyższe emisje ścieków odnotowano w Bogatyni (17,5 hm³), Łędzinach (12,5 hm³) i Bieruniu (10,1 hm³). W przekrojach wojewódzkich największą emisję ścieków komunalnych i przemysłowych w tej grupie miast zaobserwowano w województwie dolnośląskim (47,1 hm³ – spadek w stosunku do 2011 r. o 14,8%), a najniższą – w opolskim (9,9 hm³ – spadek o 59,0%). Ilość ścieków w przeliczeniu na mieszkańca w 139 miastach małych była wyższa od średniej krajowej (najwyższa – w Bukownie, Morawicy i Łędzinach), a w 614 – niższa. Najwyższą ilość ścieków przemysłowych i komunalnych na mieszkańca obserwowano w województwie śląskim (124,5 m³/mieszkańca) i wzrosła ona w stosunku do 2011 r. o 26,7%. Najniższą wartość wskaźnika notowano natomiast w łódzkim (44,6 m³/mieszkańca), tj. wzrost o 17,1% w porównaniu do 2011 r.

Łączna emisja ścieków w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** wyniosła 398,3 hm³ (spadek w skali roku o 0,8%), co stanowiło 18,5% emisji ścieków w kraju. Największą emisję ścieków komunalnych i przemysłowych w przekroju regionalnym obserwowano w śląskim (90,6 hm³ – wzrost w stosunku do 2021 r. o 8,9%), a najniższą – w lubuskim (5,1 hm³, tj. spadek odpowiednio o 1,3%). Średni

udział ścieków nieoczyszczanych w ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczenia w 2022 r. wyniósł 7,0%. W 2022 r. w 124 miastach ścieki wymagające oczyszczenia były w 100% oczyszczane. Średnia ilość ścieków w przeliczeniu na mieszkańca dla tej grupy miast w 2022 r. wynosiła 72,5 m³. Najniższy wskaźnik obserwowano w mieście Świdwin (31,4 m³, zachodniopomorskie), a najwyższy – w Świeciu (1 128,3 m³, kujawsko-pomorskie), generowany przez przetwórstwo przemysłowe. Najwyższą ilość ścieków przemysłowych i komunalnych na mieszkańca obserwowano w województwie kujawsko-pomorskim (168,0 m³/mieszkańca – wzrost w skali roku o 1,2%), a najniższą – w zachodniopomorskim (44,0 m³/mieszkańca, tj. wzrost odpowiednio o 1,6%).

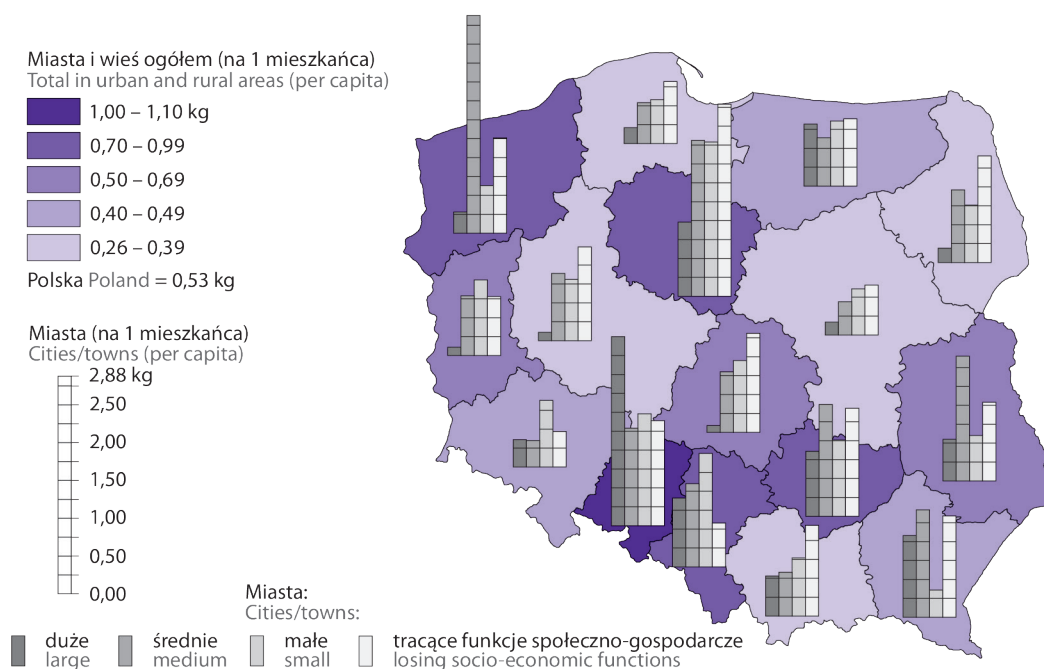
1.2 Zanieczyszczenie i ochrona powietrza

1.2 Air pollution and protection

Emisję zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2022 r. obserwowano we wszystkich (37) **dużych miastach**. Zakłady zlokalizowane na ich terenach wytworzyły łącznie prawie 5,1 tys. ton zanieczyszczeń pyłowych, co stanowiło blisko 25,3% całkowitej emisji pyłów w kraju (w 2011 r. było to odpowiednio 17,8 tys. ton, stanowiąc 30,9% emisji krajowej). Emisja zanieczyszczeń pyłowych w 2022 r. spadła o 1,7 p. proc. wobec 2021 r., a w stosunku do 2011 r. – o 5,6 p. proc. Spośród ogółu analizowanych dużych miast, najwięcej pyłów w 2022 r. wyemitowały zakłady zlokalizowane w Dąbrowie Górniczej (3,7% emisji krajowej i 14,7% emisji miast), Włocławku (2,0% emisji krajowej i 7,8% emisji miast), Opolu (1,6% emisji krajowej i 6,2% emisji miast), natomiast najmniejsze ilości zanotowano w Gorzowie Wielkopolskim, Sosnowcu oraz Zielonej Górze.

Mapa 1. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2022 r.

Map 1. Emission of particulates pollutants from plants of significant nuisance to air quality in 2022

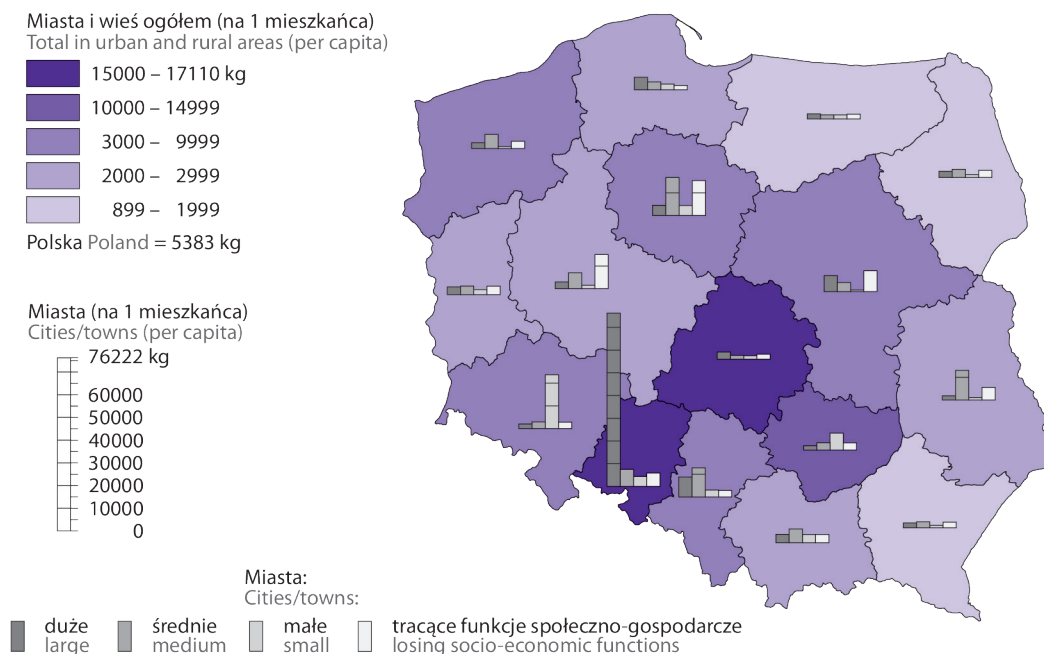

Emisję zanieczyszczeń pyłowych obserwowano w 152 **miastach średnich**. Zakłady zlokalizowane na terenie miast średnich wytworzyły łącznie 6,8 tys. ton zanieczyszczeń pyłowych, co stanowiło 33,6% całkowitej emisji pyłów w kraju (w 2011 r. było to odpowiednio 21,2 tys. ton, co stanowiło 36,9 % emisji krajowej pyłów). W 2022 r. emisja ta spadła o 10,4% wobec 2021 r. i 3-krotnie w odniesieniu do 2011 r. Największą emisję zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych odnotowano, podobnie jak w 2021 r., w miastach: Police (1,8% emisji krajowej i 5,5% emisji miast, zachodniopomorskie), Jaworznie (1,8% emisji krajowej i 5,4% emisji miast, śląskie), Puławy (odpowiednio 1,5% i 4,5%, lubelskie) oraz Konin (odpowiednio 1,3% i 4,0%, wielkopolskie). Najmniejszy poziom emisji zanieczyszczeń pyłowych zanotowano w zakładach zlokalizowanych w miastach: Nowa Ruda (dolnośląskie), Luboń (wielkopolskie), Gniezno (wielkopolskie), Sochaczew (mazowieckie), Zgorzelec i Kłodzko (dolnośląskie). Według przekrojów wojewódzkich, natomiast najwyższa emisja zanieczyszczeń pyłowych w miastach średnich miała miejsce w śląskim (1,2 tys. ton), a najniższa – w lubuskim (92 ton).

W **miastach małych** emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2022 r. wynosiła ponad 4,5 tys. ton, tj. 22,5% krajowej emisji i była wyższa niż w 2021 r. o 2,3 p. proc. i o 6,3 p. proc. niż w 2011 r. Spośród tych miast, największą wartość wskaźnika w 2022 r. odnotowano w miastach: Janikowo (1,4 % emisji krajowej, 6,2% emisji miast, kujawsko-pomorskie), Bogatynia (ok. 1,4% emisji krajowej, 6,0% emisji miast, dolnośląskie) oraz Kruszwica (odpowiednio 0,8% i 3,5%, dolnośląskie). Według województw, największą emisję zanieczyszczeń pyłowych w tej grupie miast odnotowano w kujawsko-pomorskim (667 ton), a najmniejszą – w podkarpackim (91 ton).

Emisję zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2022 r. obserwowano w 125 **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze**. Zakłady zlokalizowane na ich terenach wytworzyły łącznie 5,8 tys. ton zanieczyszczeń pyłowych, co stanowiło blisko 28,8% całkowitej emisji pyłów w kraju. W 2021 r. zakłady zlokalizowane na terenach tych miast wyemitowały 6,2 tys. ton pyłów, co stanowiło 28,0% krajowej emisji pyłów. Najwięcej pyłów w 2022 r. wyemitowały zakłady zlokalizowane we Włocławku (prawie 2,0% emisji krajowej, 6,8% emisji miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze) oraz Koninie (odpowiednio 1,3% i 4,7%). Najmniejsze ilości zanotowano w Nowej Rudzie (dolnośląskie), Rypinie (kujawsko-pomorskie), Białogardzie (zachodniopomorskie) oraz Busko-Zdroju (świętokrzyskim). Według agregatów wojewódzkich, największa emisja zanieczyszczeń pyłowych w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze była w kujawsko-pomorskim (854 ton) oraz podkarpackim (580 ton), natomiast najmniejsza – w lubuskim (88 ton).

Emisję zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2022 r. obserwowano we wszystkich **dużych miastach**. Zakłady zlokalizowane na ich terenach wytworzyły ponad 60,0 mln ton zanieczyszczeń gazowych, co stanowiło 29,5% całkowitej emisji gazowej kraju (w 2011 r. było to odpowiednio 59,3 mln ton, tj. 26,9% emisji krajowej). W 2022 r. emisja w dużych miastach spadła o 11,5% wobec 2021 r. a wzrosła o 1,2% w odniesieniu do 2011 r. Wśród analizowanych dużych miast w 2022 r., największą emisję zanieczyszczeń gazowych zanotowano w zakładach zlokalizowanych w Opolu (tj. 4,7% emisji krajowej i 16,1% emisji miast), Dąbrowie Górniczej (odpowiednio 3,9% i 13,1%) oraz Płocku (odpowiednio 3,7% i 12,7%). Natomiast najmniejsze ilości zanotowano w Bytomiu i Sosnowcu oraz Koszalinie.

Mapa 2. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2022 r.
Map 2. Emission of gases pollutants from plants of significant nuisance to air quality in 2022

Emisję zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2022 r. obserwowano w 166 **średnich miastach**. Zakłady zlokalizowane na ich terenach wytworzyły łącznie ponad 44 mln ton zanieczyszczeń gazowych, co stanowiło blisko 21,7% całkowitej emisji gazów w kraju (w 2011 r. – wynosiła 61,6 mln ton, co stanowiło 21,7% emisji krajowej). Emisja zanieczyszczeń gazowych w ww. obszarach spadła o 68,0% w stosunku do 2011 r. i o 10,4% w odniesieniu do 2021 r. W 2022 r. największą emisję zanieczyszczeń gazowych notowano w Jaworznie (3,2% emisji krajowej, 14,7% emisji miast, województwo śląskie), Koninie (2,1% emisji krajowej, 9,7% emisji miast, wielkopolskie), Ostrołęce (odpowiednio 1,5% i 6,8%, mazowieckie), Łaziskach Górnych (odpowiednio 1,5% i 6,8%, śląskie). Najmniejsze emisje zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych obserwowano w miastach: Czeladź (śląskie), Piastów (mazowieckie) oraz Kościan (wielkopolskie). Według agregatów wojewódzkich, najwyższa emisja zanieczyszczeń gazowych w miastach średnich miała miejsce w śląskim (14,1 mln ton), a najniższa - w lubuskim (ok. 4 737 tys. ton).

W **miastach małych** emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2022 r. wyniosła 22,2 mln ton, tj. 10,9% krajowej emisji. W 2021 r. było to odpowiednio 21,8 mln ton, tj. 10,4% krajowej emisji, a w 2011 r. – 21,8 mln ton, tj. 9,9% emisji krajowej. Bogatynia była miastem emitującym najwięcej zanieczyszczeń gazowych od lat (5,5% emisji krajowej, 50,5% emisji miast małych, dolnośląskie), gdzie w porównaniu z 2011 r. emisja wzrosła o ok. 2%. W 2022 r. spośród małych miast największą wartość wskaźnika odnotowano także w miastach: Janikowie (0,5% emisji krajowej, 4,5% emisji miast, kujawsko-pomorskie), Małogoszczu (odpowiednio 0,5% i 4,4%, świętokrzyskie) oraz Trzebini (odpowiednio 0,5% i 4,2%, małopolskie). Według przekrojów wojewódzkich, największą emisję zanieczyszczeń gazowych w miastach małych odnotowano w dolnośląskim (12,2 mln ton), a najmniejszą – w podlaskim (ponad 235 tys. ton).

Emisję zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2022 r. obserwowano w 131 **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze**. Zakłady zlokalizowane na ich terenach wytworzyły łącznie 27,1 mln ton zanieczyszczeń gazowych, co stanowiło blisko 13,3% całkowitej emisji gazów w kraju (w 2021 r. 29,2 mln ton, tj. 13,9% emisji krajowej zanieczyszczeń gazowych). Spośród ogółu analizowanych miast, największą emisję zanieczyszczeń gazowych z zakładów przemysłowych odnotowano w Koninie (2,1% emisji krajowej, 15,8% emisji miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze). Najmniejsze ilości zanotowano natomiast w Bielawie (dolnośląskie) i Chełmnie (kujawsko-pomorskie). Według przekrojów wojewódzkich, największą emisję zanieczyszczeń gazowych w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze odnotowano w kujawsko-pomorskim (prawie 5,2 mln ton), a najmniejsze – w pomorskim (ok. 414 tys. ton).

W okresie 2011–2022 w **dużych miastach** odnotowano zwiększenie **emisja dwutlenku węgla z zakładów szczególnie uciążliwych** z poziomu 58,8 mln ton do poziomu 59,7 mln ton (w 2021 r. notowano maximum – 67,5 mln ton). Największą emisję dwutlenku węgla obserwowano w Opolu (tj. 5,4% emisji krajowej i 16,7% emisji miast dużych).

W **miastach średnich** emisja dwutlenku węgla z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2022 r. ukształtowała się na poziomie 43,9 mln ton, tj. 21,7% krajowej emisji. W 2021 r. wyniosła 44,7 mln ton (tj. 21,4% krajowej emisji), a w 2011 r. – 61,1 mln ton (tj. 27,8% emisji krajowej).

Emisja dwutlenku węgla w 2022 r. w **miastach małych** stanowił 99,4% wartości emisji zanieczyszczeń gazowych ogółem dla Polski. Emisja dwutlenku węgla zwiększyła się z poziomu 21,7 mln ton w 2021 r. do 22,1 mln ton, tj. o 2,0%. W 2011 r. była na podobnym poziomie (21,6 mln ton).

Emisję dwutlenku węgla z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2022 r. obserwowano w 131 **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze**. Zakłady zlokalizowane na ich terenach wytworzyły łącznie prawie 27 mln ton dwutlenku węgla, co stanowiło 13,3% całkowitej emisji w kraju (w 2021 r. – prawie 29,0 mln ton, stanowiąc 13,9% emisji krajowej). Największe ilości emisji dwutlenku węgla odnotowano w Koninie (wielkopolskie) – było to 15,9% wytworzonego dwutlenku węgla w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze.

1.3 Ochrona przyrody

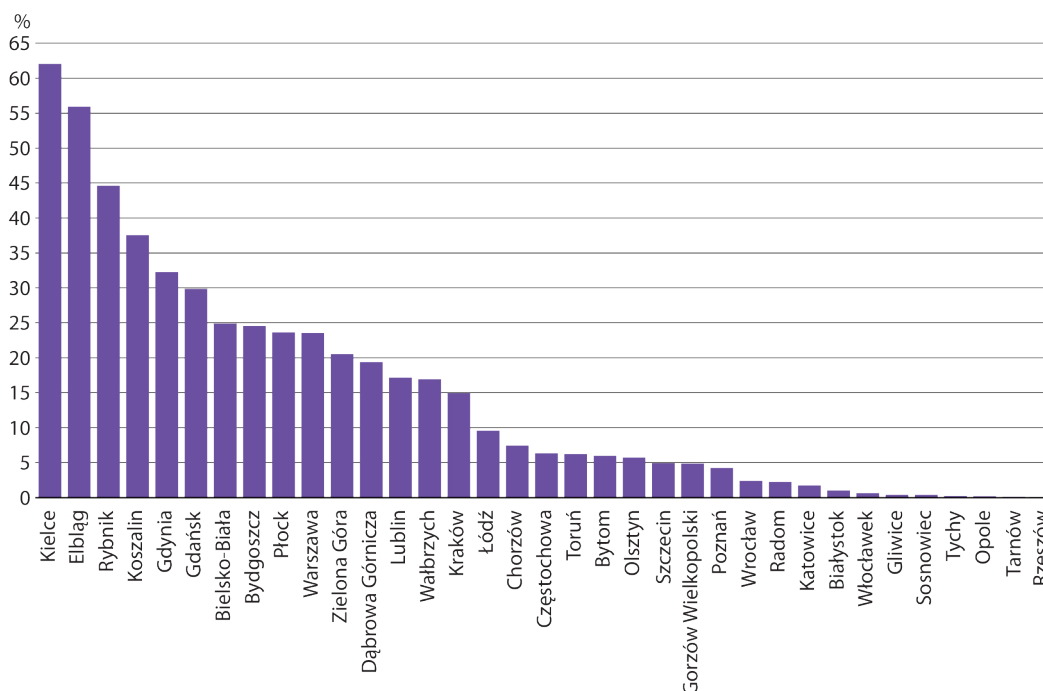
1.3 Nature protection

Walory przyrodnicze miasta wpływają na jego atrakcyjność turystyczną oraz determinują wzrost jakości życia mieszkańców. W większości obszarów prawnie chronionych dopuszcza się różnorodne formy działalności i ingerencji człowieka, dlatego w miastach takie obszary również są powoływane i nie stanowią rzadkości.

Udział obszarów prawnie chronionych w **dużych miastach** w powierzchni ogółem w 2022 r. wyniósł 14,6%. Spośród tych miast, największym udziałem obszarów prawnie chronionych odznaczały się: Kielce (62,0%, świętokrzyskie), Elbląg (55,9%, warmińsko-mazurskie) i Rybnik (44,6%, śląskie), natomiast najmniejszy odsetek obszarów prawnie chronionych miały Tarnów (0,1%, małopolskie), Rzeszów (0,1%, podkarpackie), Tychy (0,2%, śląskie) i Opole (0,2%, opolskie). W 2 dużych miastach województwa śląskiego (Zabrze i Ruda Śląska) nie odnotowano dotychczas obszarów prawnie chronionych. W stosunku do 2021 r. w dużych miastach udział obszarów prawnie chronionych wzrósł ogółem o 0,2 p. proc. W porównaniu z 2011 r. w dużych miastach udział obszarów prawnie chronionych wzrósł ogółem o 0,4 p. proc. Wzrost wskaźnika odnotowano m.in. w Zielonej Górze (z 0,0% do 20,5%), Rybniku (z 30,3% do 44,6%) i Elblągu (z 44,8% do 55,9%), a spadek – w Bielsku-Białej (z 40,7% do 24,9%), Kielcach (z 74,3% do 62,0%) i Bydgoszczy (z 34,6% do 24,6%).

Wykres 1. Udział obszarów prawnie chronionych w miastach dużych w powierzchni ogółem w 2022 r.

Chart 1. Share of areas under legal protection in large cities in total area in 2022

Tereny zieleni w przestrzeni miejskiej pełnią nie tylko funkcję estetyczną czy zapewniają możliwość wypoczynku i rekreacji, ale często niwelują skutki zanieczyszczenia miejskiego środowiska. W 2022 r. łączna powierzchnia parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej na **obszarach miejskich** wzrosła w stosunku do stanu z 2011 r. o 8,7% do 52,1 tys. ha. Tym samym tereny zieleni w miastach stanowiły ponad 80% takich obszarów w kraju ogółem. **Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem** w miastach wyniósł 2,3% (wobec 2,2% w 2011 r.), w tym w dużych miastach był 3,5-krotnie wyższy niż odpowiednio w miastach małych i ponad 1,7-krotnie wyższy niż w miastach średnich. W porównaniu z 2011 r. zwiększyła się ich powierzchnia przypadająca **na 1 mieszkańca**, tj. w dużych miastach – z 21,0 m² do 22,8 m², w średnich – z 19,3 m² do 22,1 m², a w małych – z 21,2 m² do 25,4 m² (podczas gdy przeciętnie w kraju ten wskaźnik wyniósł 16,7 m², wobec 14,9 m² w 2011 r.). W miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze wskaźnik kształtował się na poziomie 22,9%.

Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w dużych miastach w powierzchni ogółem kształtował się na zbliżonym poziomie od 2011 r. i w 2022 r. wyniósł 4,2%, w tym w miastach wojewódzkich – 4,7%. W 2022 r. nadal największym udziałem parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej odznaczały się miasta: Chorzów (21,3%) i Rzeszów (12,9%), natomiast najmniejszym – Zielona Góra (0,7%), Rybnik (1,1%) i Włocławek (1,4%). W stosunku do 2011 r. najwyższy wzrost udziału tych obszarów odnotowano w wyżej wymienionym Rzeszowie (z 2,9% do 12,9%), a największy spadek – w Bydgoszczy (z 7,7% do 4,8%) oraz Katowicach (z 6,3% do 3,7%).

W **miastach średnich** udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem w 2022 r. (podobnie jak w 2021 r.) wyniósł 2,5% i wzrósł w porównaniu z 2011 r. nieznacznie, tj. o 0,2 p. proc. Nadal najwyższą wartość wskaźnika notowano w miastach: Śrem w województwie

wielkopolskim (13,4%), Siemianowice Śląskie w śląskim (9,7%) i Pszczyna w śląskim (9,2%). Najniższy odsetek powierzchni zielonych (poniżej 0,5%) utrzymał się w średnich miastach województwa śląskiego: Orzesze i Myszków oraz mazowieckiego: Kobyłka i Józefów. W przekroju wojewódzkim, najwyższą wartość wskaźnika dla miast średnich odnotowano w warmińsko-mazurskim (4,5%, wobec 3,9% w 2011 r.), a najniższą – w podlaskim (1,4%, wobec odpowiednio 1,3%).

Małe miasta cechował najniższy udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem wobec miast dużych i średnich, który w 2022 r. (podobnie w 2021 r.) wyniósł 1,2% (tj. o 0,1 p. proc. więcej niż w 2011 r.). Spośród tych miast, nadal największą wartość wskaźnika wykazywały miasta: Łęknica w województwie lubuskim (28,2%), Człuchów w pomorskim (20,3%), Chociwel w zachodniopomorskim (16,6%) i Nowe Miasteczko w lubuskim (14,0%). W przekroju wojewódzkim, najwyższy udział dla miast małych odnotowano w lubuskim (2,8%, gdzie w stosunku do 2011 r. wystąpił wzrost o 1,2 p. proc.), a najniższą – w śląskim (0,5%, tj. na poziomie zbliżonym do notowanego w 2011 r.).

W miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem w 2022 r. wyniósł 2,6% (podobnie jak w 2021 r.). Spośród tych miast największą wartość wskaźnika odnotowano w miastach: Złotów (9,9%, wielkopolskie), Świdnica (9,8%, dolnośląskie), Siemianowice Śląskie (9,7%, śląskie), Kluczbork (9,3%, opolskie) i Brzeg (9,2%, opolskie). Najniższy odsetek (do 0,5%) odnotowano w miastach: Nisko (podkarpackie), Krasnystaw (lubelskie), Nowa Ruda (dolnośląskie) i Zakopane (małopolskie). W przekroju wojewódzkim, najwyższą wartość wskaźnika dla miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze odnotowano w kujawsko-pomorskim (3,9%), a najniższą – w podlaskim (1,3%).

1.4 Gospodarka odpadami komunalnymi

1.4 Municipal waste management

W 2022 r. prawie 1/3 **odpadów komunalnych** wytworzono w **dużych miastach**, gdzie średnio **na 1 mieszkańca** przypadało 416 kg odpadów (przy średniej dla Polski 355 kg). W porównaniu z 2021 r. poziom ten nie uległ zmianie, przy spadku dla Polski ogółem o 5 kg. Najwięcej odpadów odebrano we Wrocławiu (510 kg, tj. mniej o 34 kg wobec roku poprzedniego), a najmniej – w Radomiu (304 kg, tj. o 12 kg mniej niż w 2021 r.), a spośród miast wojewódzkich – w Białymstoku (351 kg, tj. spadek o 20 kg w skali roku). W odniesieniu do 2021 r. masa odpadów komunalnych przypadająca na 1 mieszkańca wzrosła w miastach wojewódzkich (o 5 kg, do 424 kg), a spadła w pozostałych dużych miastach (o 14 kg, do 393 kg). Największy wzrost odnotowano w Poznaniu (o 53 kg, do 458 kg), a największy spadek – w Wałbrzychu (o 81 kg, do 461 kg).

Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych wzrósł w dużych miastach w stosunku do 2021 r. o 0,2 p. proc., osiągając w 2022 r. wartość 39,3% (przy średniej dla Polski 39,9%). W miastach wojewódzkich odsetek ten wyniósł 38,9%, a w pozostałych dużych miastach był wyższy – 40,8%. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Bielsku-Białej (76,0%), a najniższą – w Wałbrzychu (23,3%).

W **miastach średnich** w 2022 r. ilość wytworzonych odpadów komunalnych na mieszkańca wyniosła 395 kg (spadek z 407 kg w 2021 r.), w tym 81 miast osiągnęło wartości wyższe, a 93 – niższe. Rozpiętość wartości pomiędzy tymi miastami wyniosła 492 kg (wobec 436 kg w 2021 r.), przy czym najwięcej odpadów wytworzono w mieście Swarzędz (746 kg, co oznaczało wzrost względem roku poprzedniego o 54 kg), zaś najmniej – w mieście Gostyń (254 kg, tj. spadek o 18 kg w skali roku). W przekroju regionalnym, najwyższą wartość wskaźnika dla miast średnich odnotowano w województwie

zachodniopomorskim (465 kg, gdzie w stosunku do 2021 r. nastąpił wzrost o 16 kg), a najniższą – w lubelskim (328 kg, tj. spadek o 28 kg). W skali roku wzrost masy odpadów na 1 mieszkańca – poza zachodniopomorskim – miał miejsce jedynie w wielkopolskim (o 4 kg) i małopolskim (o 2 kg), a we wszystkich pozostałych wykazano spadek, w tym największy – w średnich miastach kujawsko-pomorskiego (o 44 kg, do 417 kg) i świętokrzyskiego (o 36 kg, do 381 kg).

Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych wyniósł w miastach średnich 37,8% wobec 38,3% w 2021 r. W poszczególnych miastach istniało duże zróżnicowanie tego wskaźnika – najwyższa wartość (97,4%) wystąpiła w mieście Łuków w lubelskim (wzrost w skali roku o 0,3 p. proc.), a najniższa (wynosząca 15,8%) – w mieście Brodnica w kujawsko-pomorskim (spadek o 1,0 p. proc.). W ujęciu regionalnym, najwyższą wartość wskaźnika dla miast średnich odnotowano w lubelskim (54,9%, tj. o 2,6 p. proc. mniej niż w 2021 r.), a najniższą – w podlaskim (30,8%, wzrost o 0,4 p. proc.).

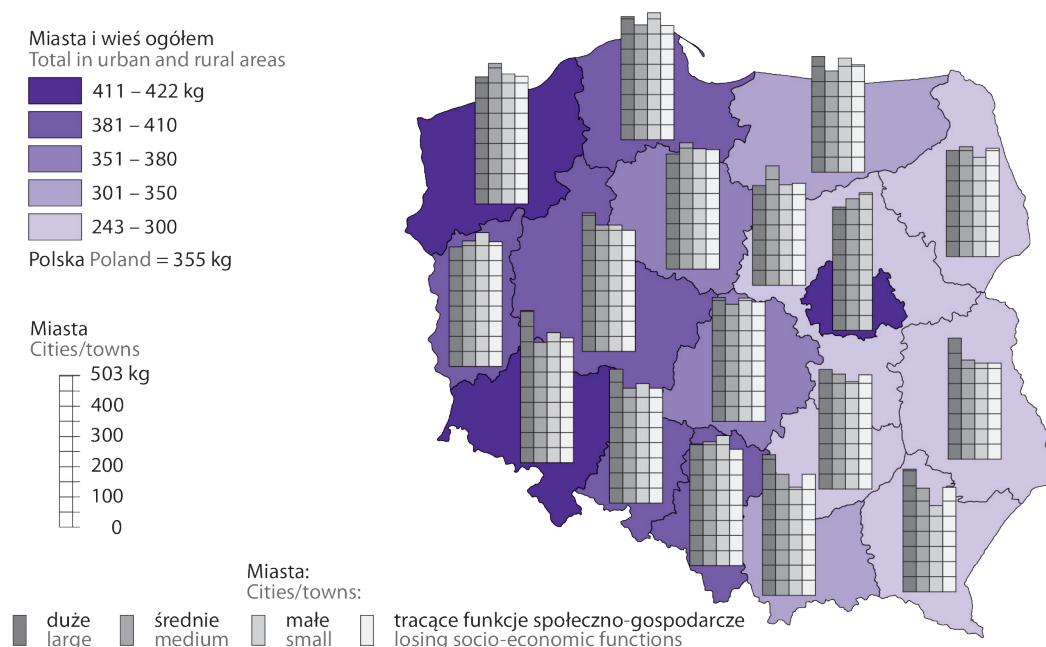
W **miastach małych** w 2022 r. średnia masa wytworzonych odpadów komunalnych na mieszkańca osiągnęła wartość 391 kg (spadek z 396 kg w 2021 r.), przy czym 303 miasta miały wartości wyższe od średniej (w tym 5 miast o charakterze turystycznym powyżej 1 000 kg: Krynica Morska, Łeba, Mielno, Karpacz, Międzyzdroje), natomiast 450 miast – niższe bądź równe średniej. Wśród miast małych najwięcej odpadów komunalnych wytworzono w Krynicy Morskiej (2 032 kg, wobec roku poprzedniego spadek o 3 kg), zaś najmniej – w miastach Siedliszcze i Urzędów (po 132 kg, tj. spadek odpowiednio o 97 kg i o 53 kg) w lubelskim. W przekroju regionalnym, najwyższą wartość wskaźnika dla miast małych odnotowano w warszawskim stołecznym (454 kg, gdzie w skali roku nastąpił wzrost o 15 kg), a najniższą – w podkarpackim (286 kg, tj. spadek o 16 kg). Największa zmiana wystąpiła w małych miastach małopolskiego, gdzie w 2022 r. zebrano o 24 kg mniej odpadów w przeliczeniu na mieszkańca niż w 2021 r.

Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych wyniósł średnio 38,4%, co oznaczało wzrost o 0,7 p. proc. w stosunku do 2021 r. Najwyższe wartości wskaźnika należały do miast w lubelskim: Stoczek Łukowski (97,7%, tj. o 37,5 p. proc. więcej niż w 2021 r.) i Radzyń Podlaski (92,8%, tj. wzrost o 0,5 p. proc.). Najniższy udział odpadów zebranych selektywnie charakteryzował Stąporków w świętokrzyskim (3,5%, tj. tyle samo co przed rokiem). W przekroju regionalnym, najwyższą wartość wskaźnika dla miast małych odnotowano w warszawskim stołecznym i lubelskim (po 47,4%, tj. wzrost w stosunku do 2021 r. odpowiednio o 3,9 p. proc. i o 0,5 p. proc.), a najniższą – w świętokrzyskim (26,8%, tj. wzrost o 0,2 p. proc.).

W **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** w 2022 r. średnia ilość wytworzonych odpadów komunalnych na mieszkańca wyniosła 378 kg, czyli o 16 kg mniej niż w 2021 r. Podobnie jak rok wcześniej, najwyższa wartość wskaźnika wystąpiła w Zakopanem (634 kg, tj. wzrost o 15 kg w skali roku), a najniższa – w mieście Busko-Zdrój w świętokrzyskim (224 kg, tj. wzrost o 2 kg). Powyżej średniej wartości znalazło się 71 miast, a poniżej – 68. W przekroju regionalnym najwyższą wartość wskaźnika dla tej grupy miast odnotowano w zachodniopomorskim (422 kg, gdzie w stosunku do 2021 r. nastąpił tj. wzrost o 17 kg), a najniższą – w lubelskim (318 kg, tj. spadek odpowiednio o 29 kg).

Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych wyniósł w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze 36,8%, tj. o 0,1 p. proc. więcej niż w 2021 r. Najwyższą wartość wskaźnika wykazano we wcześniej wspomnianym mieście Łuków (97,4%, wzrost w skali roku o 0,3 p. proc.), a najniższą – w mieście Końskie w świętokrzyskim (14,8%, tj. spadek o 6,4 p. proc.). W ujęciu regionalnym, najwyższą wartość wskaźnika dla miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze odnotowano w lubelskim (59,3%, tj. o 2,3 p. proc. mniej w stosunku do 2021 r.), a najniższą – w świętokrzyskim (29,4%, gdzie nastąpił wzrost o 0,5 p. proc.).

Mapa 3. Odpady komunalne wytworzone na 1 mieszkańca w 2022 r.
Map 3. Municipal waste generated per capita in 2022

1.5 Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych

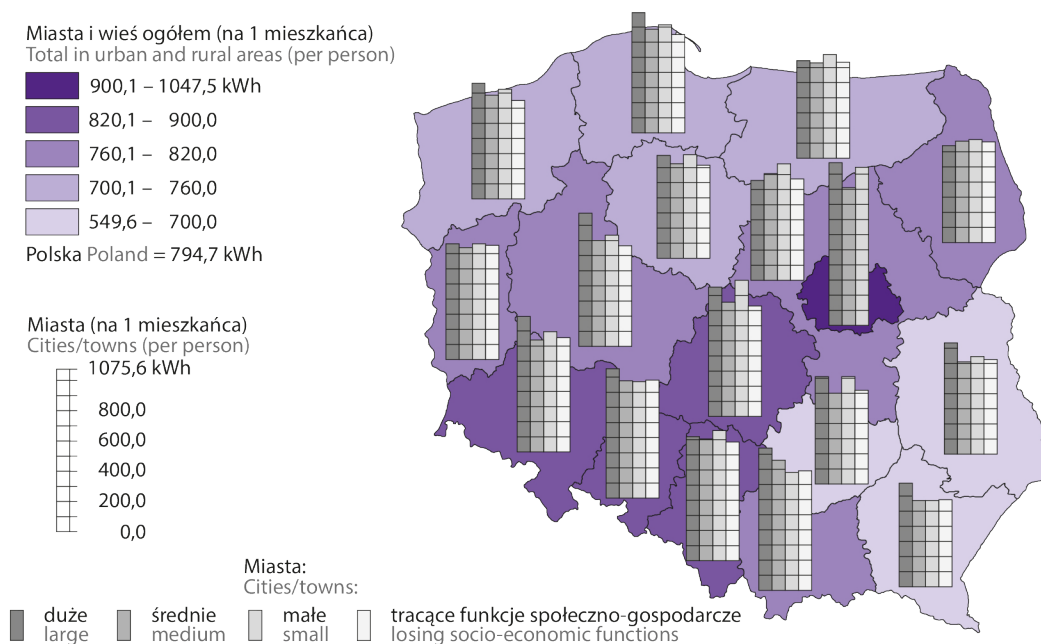
1.5 Electricity consumption in households

W **miastach dużych** w 2022 r. w **gospodarstwach domowych** zużyto 9,0 tys. GWh **energii elektrycznej** (tj. o 0,6% mniej niż w 2011 r. i o 1,7% mniej niż w 2021 r.), w tym w miastach wojewódzkich – 6,9 tys. GWh (tj. o 3,9% więcej niż w 2011 r. i o 2,0% mniej niż w 2021 r.). Zużycie w miastach dużych stanowiło 50,2% zużycia w gospodarstwach domowych w miastach ogółem i 29,8% zużycia krajowego w gospodarstwach domowych (wobec odpowiednio 49,7% i 30,7% w 2011 r.). Spadek w porównaniu z 2011 r. odnotowano w 27 miastach – od 17,3% w Gdyni do 0,7% w Gdańsku i Rudzie Śląskiej. W pozostałych miastach wystąpił wzrost w tym okresie, w tym największy – w Zielonej Górze (o 29,1%). W skali roku spadek zużycia energii w gospodarstwach domowych notowano w 36 miastach – od 7,9% w Tarnowie do 1,0% w Koszalinie. Zużycie energii elektrycznej wzrosło jedynie w Warszawie (o 1,4%). W 2022 r. najwięcej energii elektrycznej zużyli mieszkańcy Warszawy (2,0 tys. GWh), Krakowa (0,8 tys. GWh), Wrocławia (nieco powyżej 0,6 tys. GWh) i Łodzi (nieco poniżej 0,6 tys. GWh).

W przeliczeniu **na mieszkańca**, w dużych miastach w 2022 r. zużyto średnio 850,9 kWh energii elektrycznej. W porównaniu z 2011 r. wystąpił wzrost o 3,0%, notowany w 20 miastach (od 14,1% w Kielcach do 1,8% w Rybniku). W pozostałych miastach dużych notowano spadek (od 15,5% w Gdyni do 0,4% w Łodzi i Olsztynie).

W stosunku do 2021 r. wystąpił spadek zużycia w przeliczeniu na mieszkańca o 2,2%, w tym najgłębszy w Tarnowie (o 6,7%), a najmniejszy – w Poznaniu (o 1,0%). W Koszalinie zużycie energii elektrycznej na mieszkańca w 2022 r. utrzymało się na poziomie poprzedniego roku, a wzrost odnotowano w Warszawie (o 1,3%). W 2022 r. zużycie na mieszkańca powyżej średniego notowano w 8 miastach dużych – od 1 075,6 kWh w Warszawie do 855,2 kWh w Łodzi. Najmniej energii zużył mieszkaniec Tarnowa (588,6 kWh), tj. o 30,8% mniej niż średnio i o 45,3% mniej niż mieszkaniec Warszawy.

Mapa 4. Zużycie energii elektrycznej na mieszkańca w gospodarstwach domowych w 2022 r.
Map 4. Electricity consumption per capita in households in 2022

Mieszkańcy **miast średnich** w 2022 r. zużyli 5,1 tys. GWh energii elektrycznej. W przeliczeniu na osobę było to 728,6 kWh. W 48,3% miast średnich zużycie energii elektrycznej na mieszkańca było większe niż średnio w tej grupie miast, w tym największe notowano w Zakopanem (1 816,1 kWh, region małopolski), Józefowie (1 297,2 kWh, warszawski stołeczny) i Wieliczce (1 190,0 kWh, małopolski). Najmniej energii elektrycznej zużyli średnio w roku mieszkańcy miast podkarpackiego, tj. Tarnobrzega i Stalowej Woli (odpowiednio 522,7 kWh i 524,9 kWh) oraz lubelskiego – Kraśnika (538,1 kWh).

Mieszkańcy gospodarstw domowych **miast małych** zużyli w 2022 r. 3,8 tys. GWh energii elektrycznej, co w przeliczeniu na osobę wyniosło 754,2 kWh. Miasta, gdzie wskaźnik przekraczał średnią, stanowiły 43,6%. Najwięcej energii elektrycznej – blisko 8 razy więcej niż średnio – zużył mieszkaniec Lutomińska (5 927,8 kWh, region łódzki), a następnie – Dubiecka (5 464,9 kWh, podkarpacki), Bolimowa (3 993,4 kWh, łódzki), Rzgowa (3 268,8 kWh, łódzki) i Kamionki (2 450,3 kWh, lubelski). Najmniej energii elektrycznej zużył średnio w roku mieszkaniec miast: Budzyń i Kaczory (wielkopolski), Pruszcz (kujawsko-pomorski), Izbica (lubelski) i Otyń (lubuski).

Mieszkańcy **miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze** w 2022 r. zużyli 3,8 tys. GWh energii elektrycznej, tj. 692,3 kWh w przeliczeniu na osobę. W 43,2% miast tej grupy zużycie energii elektrycznej na mieszkańca było większe niż średnio, w tym największe notowano w miastach regionu małopolskiego – Zakopanem i Nowym Targu (odpowiednio 1 816,1 kWh i 992,8 kWh). Najmniej energii elektrycznej zużyli średnio w roku mieszkańcy miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze w regionie podkarpackim – Tarnobrzega (522,7 kWh) i Stalowej Woli (524,9 kWh), lubelskim – Kraśnika (538,1 kWh), podkarpackim – Sanoka (540,9 kWh), Jasła (548,0 kWh) i Przeworska (557,0 kWh).

Rozdział 2

Chapter 2

Procesy demograficzne

Demographic processes

2.1 Zmiany demograficzne

2.1 Demographic changes

W Polsce od lat 90. XX w. notowany jest stały ubytek **liczby ludności w miastach**. W latach 2011–2022 populacja miejska zmniejszyła się wyraźniej niż liczba ludności ogółem. Corocznego spadku nie zrównoważył – obserwowany od 2014 r. – wzrost liczby miast. W 2022 r. ubytek ludności miejskiej w skali roku dotyczył większości regionów (z wyjątkiem warszawskiego stołecznego). W odniesieniu do początku analizowanego okresu, jak i do 2021 r., w największym stopniu zmniejszyła się liczba ludności miejskiej regionu śląskiego (o 295,5 tys. w stosunku do 2011 r. oraz o 27,2 tys. w skali roku).

W 2022 r. liczba ludności w miastach była niższa niż przed rokiem o 134,1 tys. (tj. o 0,6%) i wyniosła 22 489,9 tys. Tym samym po raz pierwszy w analizowanym okresie nie przekroczyła 22,5 mln. W latach 2011–2022 liczba ludności miejskiej w kraju zmniejszyła się o 895,9 tys. (tj. o 3,8%) wobec ogólnego ubytku o 772,1 tys. (tj. o 2,0%). Corocznemu spadkowi liczebności populacji miejskiej towarzyszył wzrost liczby miast, obserwowany od 2014 r. (największy w latach 2019, 2021 oraz 2022 – po 10 jednostek). W 2022 r. funkcjonowały 964 ośrodki miejskie (w 2011 r. – 908). Z 56 nowo utworzonych miast, 15 powstało w świętokrzyskim, 9 – w lubelskim, 8 – w mazowieckim regionalnym, 7 – wielkopolskim, 4 – w łódzkim, po 2 – w podkarpackim, warszawskim stołecznym i zachodniopomorskim oraz po 1 – w: dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, lubuskim, małopolskim, opolskim, śląskim i warmińsko-mazurskim. W 2022 r. liczba ludności w 56 nowych miastach wyniosła łącznie 105,6 tys.

W 2022 r. ubytek ludności miejskiej w porównaniu z początkiem analizowanego okresu odnotowano w 16 regionach, z wyjątkiem warszawskiego stołecznego (wzrost o 233,4 tys., tj. o 9,9%) – tu utrzymał się coroczny wzrost liczby ludności. W odniesieniu do początku analizowanego okresu, jak i do 2021 r., w największym stopniu zmniejszyła się liczba ludności w miastach regionu śląskiego (o 295,5 tys. w stosunku do 2011 r. oraz o 27,2 tys. w skali roku). Znaczący ubytek odnotowano także w miastach łódzkiego (odpowiednio o 146,6 tys. oraz o 13,4 tys.), dolnośląskiego (o 84,1 tys. oraz o 13,9 tys.) i kujawsko-pomorskiego (o 100,9 tys. oraz o 9,2 tys.). W latach 2011–2022 zmiany liczebności populacji w miastach oraz liczby ośrodków miejskich spowodowały modyfikację agregatów miejskich: zmniejszenie liczby jednostek dużych z 39 do w 2011 r. do 37 w 2022 r. (analogicznie w 2021 r.)¹, średnich – ze 184 do 174 (177 w 2021 r.)² oraz wzrost liczby małych z 685 do 753 (740 w 2021 r.)³.

1 Zmniejszenie liczby miast dużych było konsekwencją ubytku populacji Legnicy (103,0 tys. w 2011 r.; 94,0 tys. w 2021 r. oraz 93,0 tys. w 2022 r.) i Kalisza (105,1 tys. w 2011 r.; 95,0 tys. w 2021 r. oraz 94,0 tys. w 2022 r.).

2 W latach 2011–2021 r. zmniejszenie liczby miast średnich spowodowane było ubytkiem ludności w 12 ośrodkach: Kamienna Góra, Lubań (dolnośląskie), Chełmno (kujawsko-pomorskie), Łęczna, Tomaszów Lubelski (lubelskie), Opoczno, Ozorków (łódzkie), Andrychów, Trzebinia (małopolskie), Prudnik (opolskie), Hajnówka (podlaskie), Końskie (świętokrzyskie). W 2021 r. liczyły one łącznie 225,5 tys. (254,3 tys. w 2011 r.). Jednocześnie 5 jednostek uzyskało status miast średnich: wspomniane Kalisz i Legnica oraz 3 jednostki małe: Sulejówkę, Józefów, Orzesze (łącznie 58,7 tys. w 2011 r.; 63,9 tys. w 2021 r.). W latach 2021–2022 zmiana delimitacji wśród miast średnich dotyczyła Koła, Rawicza i Gryfina, które zostały sklasyfikowane jako ośrodki małe (łącznie 60,3 tys. w 2021 r.; 59,5 tys. w 2022 r.).

3 W latach 2011–2021 r. wzrost liczby miast małych dokonał się m.in. poprzez zaliczenie do tej delimitacji wszystkich nowo

W 2022 r. liczba ludności **miast dużych** wyniosła 10 500,5 tys. (wobec 10 556,5 tys. przed rokiem oraz 10 895,7 tys. w 2011 r.). W porównaniu z początkiem analizowanego okresu liczba ludności zmniejszyła się w 30 dużych ośrodkach, przy czym największy ubytek odnotowano w Wałbrzychu, Bytomiu, Zabrze, Włocławku, Sosnowcu, Częstochowie i Radomiu (od 15,1% do 10,3%). W 2022 r. Wałbrzych (ubytek o 15,1%) i Włocławek (ubytek o 12,2%) były miastami nieznacznie tylko przekraczającymi wymagany dla jednostek dużych próg 100 tys. ludności (101,9 tys. w Wałbrzychu, 102,1 tys. we Włocławku)⁴.

W 2022 r. w porównaniu z 2021 r. ubytek ludności w miastach dużych wyniósł 56,1 tys. (tj. 0,5%). W skali roku zmniejszyła się populacja 34 miast dużych, w tym najbardziej: Bytomia, Włocławka, Wałbrzycha, Gorzowa Wielkopolskiego, Sosnowca, Chorzowa, Bydgoszczy i Częstochowy (od 1,4% do 1,2%). Wzrost liczby ludności dotyczył Rzeszowa (o 0,4%), Krakowa (o 0,1%) oraz nieznaczny – Gdańska.

W 2022 r. w odniesieniu do początku analizowanego okresu wzrost liczby mieszkańców wystąpił w 7 stolicach województw (Zielona Góra, Rzeszów, m.st. Warszawa, Wrocław, Kraków, Gdańsk, Opole). W przypadku Zielonej Góry (wzrost o 16,8%), Rzeszowa (o 9,5%) i Opola (o 3,3%) było to w dużej mierze efektem zmian granic administracyjnych. W m.st. Warszawie, Wrocławiu, Krakowie i Gdańsku wzrost liczby mieszkańców kształtował się od 9,0% do 5,6%.

Populacja **miast średnich** w 2022 r. wyniosła 7 009,1 tys. mieszkańców (wobec 7 126,4 tys. w 2021 r. oraz 7 514,4 tys. w 2011 r.). Największy ubytek w porównaniu z 2011 r. (od 16,3% do 13,0%) odnotowano w Sopocie (pomorskie), Ostrowcu Świętokrzyskim, Sandomierzu, Skarżysku-Kamiennej i Starachowicach, (świętokrzyskie), Świętochłowicach (śląskie), Jaworze i Nowej Rudzie (dolnośląskie), Kędzierzynie-Koźlu (opolskie), Stalowej Woli (podkarpackie) i Turku (wielkopolskie). W 2022 r. wzrost liczby ludności w porównaniu z 2011 r. dotyczył 23 miast średnich, w tym największy (od 60,4% do 20,5%) – Marek, Ząbek, Kobyłki, Piaseczna, Wieliczki i Redy, tj. ośrodków zlokalizowanych w bezpośrednim sąsiedztwie metropolii (Warszawa, Kraków, Gdańsk). Większość miast średnich ze wzrostem liczby ludności w tym okresie zlokalizowanych było w regionach: warszawskim stołecznym (9), wielkopolskim (5) oraz pomorskim (3) i śląskim (2).

Wzrost liczby ludności w miastach średnich w skali roku odnotowano w 15 z nich (od 2,8% w Markach do 0,03% w Mikołowie). Ponownie dotyczył on przede wszystkim ośrodków stanowiących zaplecze miast wojewódzkich w regionach: warszawskim stołecznym (Grodzisk Mazowiecki, Sulejówek, Józefów, Piaseczno, Kobyłka, Ząbki, Marki), śląskim (Mikołów, Orzesze, Tarnowskie Góry), pomorskim (Pruszcz Gdański, Reda, Rumia) i małopolskim (Wieliczka).

Ubytek liczby ludności w latach 2021–2022 dotyczył 159 miast, w tym największy: Jawora, Kętrzyna, Stalowej Woli, Żagania, Nowej Rudy, Sandomierza, Bełchatowa, Bielska Podlaskiego i Skarżyska-Kamiennej (od 1,9% do 1,6%).

W 2022 r. populacja **miast małych** wyniosła 4 980,4 tys. mieszkańców (wobec 4 941,1 tys. w 2021 r. oraz 4 975,7 tys. w 2011 r.). W latach 2011–2022 liczba ludności zwiększyła się w 83 miastach małych, najbardziej – w Siechnicach (dolnośląskie) – blisko 2-krotnie (z 5,5 tys. do 10,7 tys.), Głogowie Małopolskim (podkarpackie) o 77,2% (z 5,9 tys. do 10,4 tys.), Sędziszowie Małopolskim (podkarpackie) o 66,3% (z 7,4 tys. do 12,4 tys.), Niepołomicach (małopolskie) o 61,5% (z 10,2 tys. do 16,5 tys.).

powstałych w tym okresie jednostek miejskich (46), liczących w 2021 r. łącznie 84,8 tys. (84,4 tys. w 2022 r.) oraz 12 oraz wymienionych wyżej ośrodków, które utraciły status miast średnich (łącznie 222,3 tys. w 2022 r.). Jednocześnie ubył 3 jednostki (Józefów, Sulejówek i Orzesze), które zmieniły status z małych na rzecz średnich.

Wzrost liczby miast małych w latach 2021–2022 (z 740 do 753) spowodowany był włączeniem do tej delimitacji 10 miast powstałych po 1 stycznia 2022 r. (łącznie 21,2 tys.) oraz 3 tracących status średnich (Koło, Gryfino, Rawicz).

⁴ W świetle prognozy GUS dla lat 2023–2060 – opracowanej w oparciu dane NSP 2021 – Wałbrzych i Włocławek będą pierwszymi ośrodkami, które utracą status miasta dużych: Wałbrzych – w 2024 r.; Włocławek – 2025 r. W 2060 r. oba ośrodki liczyć mają po ok. 60 tys. ludności.

W 2 z wymienionych miast dokonały się istotne zmiany administracyjne – w Sędziszowie Małopolskim zmiana granic miasta od 1 stycznia 2019 r. spowodowała wzrost powierzchni z 10 km² do 37 km²; w Głogowie Małopolskim – zmiana od 1 stycznia 2020 r. oznaczała zwiększenie powierzchni miasta z 14 km² do 21 km², a kolejna – od 1 stycznia 2021 r. – spowodowała wzrost do 38 km². Zmiany administracyjne w Sędziszowie Małopolskim i Głogowie Małopolskim wpłynęły wyraźnie na zmniejszenie gęstości zaludnienia – w Sędziszowie Małopolskim z 746 osób na km² w 2011 r. do 334 osób na km² w 2022 r.; w Głogowie Małopolskim – z 429 osób na km² do 273 osób na km². W kolejnych 2 miastach małych o największym wzroście liczby ludności w latach 2011–2022 odnotowano zwiększenie gęstości zaludnienia: w Siechnicach – z 355 osób na km² do 683 osób na km², w Niepołomicach – z 373 osób na km² do 602 osób na km².

W latach 2011–2022 wyraźne zmniejszenie liczby ludności w ośrodkach małych odnotowano we Władysławowie i Jastarni (pomorskie) oraz Pieszycach (dolnośląskie) – od 38,9% do 29,5%. Były to jednostki, w których w analizowanym okresie doszło do zmiany rodzaju gminy z miejskiego na miejsko-wiejski. Największy ubytek ludności w ośrodkach małych, w których od początku analizowanego okresu nie notowano zmian administracyjnych dotyczył: Helu, Łeby (pomorskie), Kleszczeli (podlaskie), Dziwnowa (zachodniopomorskie), Dusznik-Zdroju (dolnośląskie) oraz Dębina (lubelskie) – od 26,6% (Hel) do 18,1% (Duszniki-Zdrój).

Wśród 43 miast małych, w których ubytek ludności w tym okresie przekroczył 15,0%, dominowały jednostki położone w dolnośląskim (9), pomorskim (6), podlaskim (5), lubelskim i mazowieckim regionalnym (po 4) oraz opolskim i warmińsko-mazurskim (po 3).

W 2022 r. w porównaniu z rokiem poprzednim populacja miast małych zmniejszyła się w 643 z nich. Największy ubytek (od 3,2% do 2,3%) odnotowano m.in. w: Bardzie, Bystrzycy Kłodzkiej, Przemkowie, Świeradowie-Zdroju, Złotym Stoku (dolnośląskie), Helu i Łebie (pomorskie), Iwoniczu-Zdroju (podkarpackie) oraz Dziwnowie (zachodniopomorskie). W 2022 r. wzrost liczby ludności w porównaniu z 2021 r. dotyczył 93 miast małych, w tym największy – od 6,3% do 1,6% – m.in. Radzymina, Serocka, Ożarów Mazowieckiego (warszawski stołeczny), Siechnic (dolnośląskie), Niepołomic (małopolskie), Czempinia (wielkopolskie), Wasilkowa (podlaskie) i Tyczyna (podkarpackie).

W 2022 r. liczba ludności w 139 **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** wyniosła 5 469,1 tys. Niemal połowę populacji tych miast (2 727,4 tys.) stanowiła ludność 59 jednostek zlokalizowanych w 5 województwach: śląskim (9 miast; 806,2 tys.), dolnośląskim (17 miast; 667,4 tys.), warmińsko-mazurskim (14 miast; 439,9 tys.), podkarpackim (11 miast; 434,4 tys.) i mazowieckim regionalnym (8 miast; 379,4 tys.). W porównaniu z 2011 r. liczba ludności w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze zmniejszyła się o 605,1 tys., tj. o 10,0%. Ubytek w tym okresie dotyczył większości ośrodków, z wyjątkiem Namysłowa, Ełku i Pułtuska, w których notowano wzrost od 5,0% do 0,4%. Liczba ludności tych 3 ośrodków zwiększyła się łącznie o 1,7 tys. Największy spadek liczby ludności w latach 2011–2022 (o ponad 15,0%) odnotowano w Kamiennej Górze, Kole, Kozienicach, Wałbrzychu, Bytomiu i Końskich.

Ubytek ludności w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze obserwowano także w porównaniu z 2021 r. (o 59,9 tys., tj. o 1,1%). Liczba ludności w tym okresie zmniejszyła się najwyraźniej w Hrubieszowie, Kamiennej Górze, Jaworze, Końskich, Kole, Kętrzynie, Stalowej Woli, Gostyninie, Nakle nad Notecią i Żaganiu (od 2,2% do 1,7%). W 2022 r. wzrost liczby ludności w porównaniu z rokiem poprzednim odnotowano jedynie w Świeciu (o 0,4 tys., tj. o 1,4%).

Od 2012 r. w miastach notowano ujemny **przyrost naturalny**. W 2022 r. różnica między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów wyniosła minus 99,9 tys. (minus 128,3 tys. w 2021 r.). Podobnie jak w populacji ogółem, tak wśród ludności miejskiej, odnotowano najniższą od 2011 r. liczbę urodzeń żywych (178,5 tys., tj. o 8,1% mniej

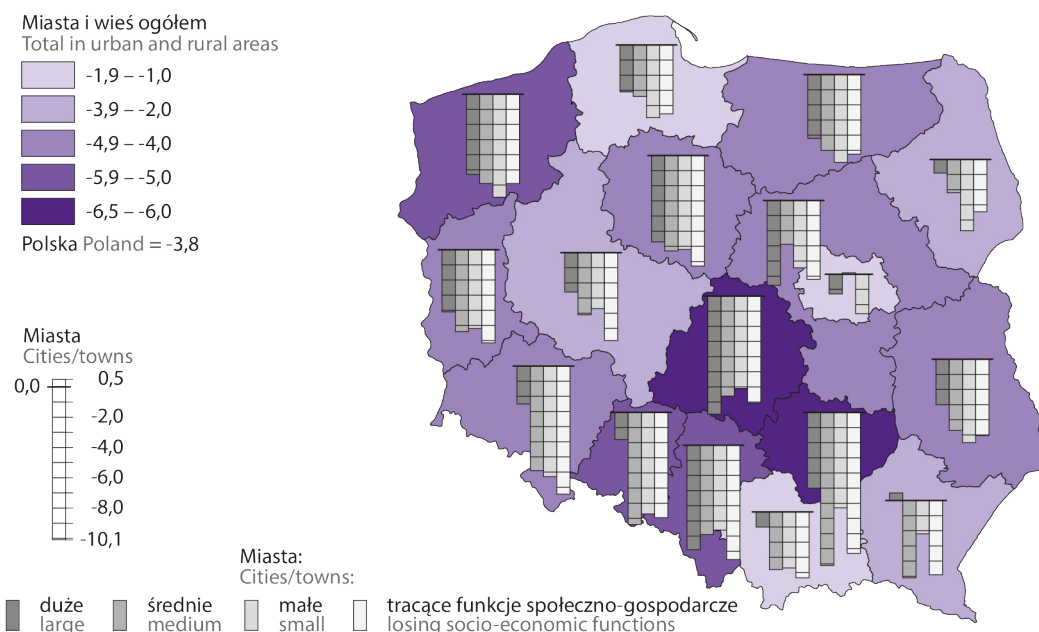
niż w 2021 r. i o 20,9% mniej niż w 2011 r.). Przyrost naturalny (minus 4,4‰ wobec minus 3,8‰ ogółem w Polsce), osiągnął drugą najniższą wartość w analizowanym okresie (minus 5,6‰ przed rokiem).

W 2022 r. ujemny przyrost naturalny w miastach obserwowano we wszystkich regionach. Najniższa wartość dotyczyła łódzkiego i świętokrzyskiego (po minus 7,1‰ wobec odpowiednio: minus 8,7‰ przed rokiem i minus 3,1‰ w 2011 r. oraz minus 9,0‰ i minus 1,2‰) oraz śląskiego (minus 6,4‰ wobec minus 7,8‰ i minus 1,0‰). Były to regiony, w których najniższa wartość przyrostu naturalnego występowała od 2011 r. Ujemny przyrost naturalny w miastach w latach 2011–2022 notowano corocznie także w dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, opolskim i zachodniopomorskim.

Regionami o najwyższej wartości ujemnego przyrostu naturalnego w 2022 r. były warszawski stołeczny (minus 1,1‰ wobec minus 2,2‰ przed rokiem i 1,4‰ w 2011 r.), małopolski (minus 2,2‰ wobec odpowiednio minus 3,2‰ i 0,8‰) oraz podlaski (minus 2,3‰ wobec odpowiednio minus 3,7‰ oraz 1,2‰).

Mapa 1. Przyrost naturalny na 1 000 ludności w 2022 r.

Map 1. Natural increase per 1 000 population in 2022

W 2022 r. przeciętna wartość przyrostu naturalnego we wszystkich delimitacjach miejskich była ujemna. Najniższą odnotowano wśród 19 miast dużych, niebędących stolicami województw (minus 6,6‰ wobec minus 7,9‰ przed rokiem), najwyższą – w 18 ośrodkach metropolitalnych (minus 2,8‰ wobec minus 3,9‰ w 2021 r.). Przeciętna wartość przyrostu naturalnego w miastach średnich (minus 4,8‰ wobec odpowiednio minus 6,2‰ przed rokiem) była wyższa niż w ośrodkach małych (minus 5,2‰ wobec odpowiednio minus 6,4‰ w 2021 r.).

W 2022 r. ujemny przyrost naturalny notowano w 892 miastach (z 964 w kraju). Wśród nich znalazły się 693 miasta małe (z 753), 163 miasta średnie (ze 174) oraz 36 miast dużych (z 37). W 6 ośrodkach liczba urodzeń w 2022 r. był równa liczbie zgonów. Najniższy przyrost w kraju notowano w **miastach małych**: Trzcińsku-Zdroju (zachodniopomorskie), Kleszczelach (podlaskie), Chodczu (kujawsko-pomorskie), Piątku (łódzkie), Złotym Stoku (dolnośląskie) i Tolkmicku (warmińsko-mazurskie) – od minus 23,2‰ do minus 16,8‰. Dominującą grupę wśród 98 ośrodków, w których wartość przyrostu naturalnego była niższa niż minus 10,0‰ również stanowiły miasta małe (88). Znalazło się w niej także 9 **miast średnich**

zlokalizowanych w 3 regionach: dolnośląskim (Bielawa, Jelenia Góra, Kłodzko, Nowa Ruda, Zgorzelec), świętokrzyskim (Ostrowiec Świętokrzyski, Skarżysko-Kamienna) i śląskim (Będzin, Czeladź). Wśród ośrodków o najniższym przyroście naturalnym znalazł się także Wałbrzych (minus 10,2‰), zaliczany do **miast dużych**. Wśród największych ośrodków miejskich wysokie ujemne wartości przyrostu naturalnego odnotowano także w miastach regionu śląskiego: Sosnowcu, Dąbrowie Górniczej, Częstochowie, Bytomiu i Chorzowie – od minus 9,3‰ do minus 8,4‰.

Różnica między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów w przeliczeniu na 1 000 ludności wśród miast dużych kształtowała się najkorzystniej w miastach wojewódzkich: Rzeszowie (0,5‰ – jedyna wartość dodatnia jednocześnie wśród miast dużych i stolic województw), Krakowie, Białymstoku, m.st. Warszawie, Wrocławiu, Opolu i Gdańsku (od minus 0,5‰ do minus 1,8‰).

W 2022 r. dodatnie wartości przyrostu naturalnego, notowane w 66 miastach, kształtowały się od 19,2‰ w Morawicy (świętokrzyskie) do 0,1‰ w Polkowicach (dolnośląskie). Wśród ośrodków o dodatnim przyroście naturalnym znalazły się 54 miasta małe, 11 średnich i 1 duże (Rzeszów). Wśród miast średnich o dodatnim przyroście naturalnym dominowały ośrodki położone w bliskiej odległości od metropolii – Warszawy (Grodzisk Mazowiecki, Kobyłka, Marki, Piaseczno, Ząbki), Gdańska (Pruszcz Gdański, Reda), Poznania (Środa Wielkopolska), bądź Krakowa (Wieliczka).

W 2022 r. we wszystkich 139 **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** odnotowano ujemny przyrost naturalny (przeciętnie minus 6,3‰ wobec minus 7,7‰ przed rokiem). Najniższe wartości (od minus 13,3‰ do minus 10,0‰) obserwowano w Kamiennej Górze, Nowej Rudzie, Ząbkowicach Śląskich, Kłodzku, Bielawie, Jeleniej Górze, Wałbrzychu i Zgorzelcu (dolnośląskie) oraz w Skarżysku-Kamiennej i Ostrowcu Świętokrzyskim (świętokrzyskie).

W latach 2011–2022 w miastach obserwowano niekorzystne zmiany w **strukturze ludności według ekonomicznych grup wieku**. Nastąpił znaczący ubytek osób w wieku produkcyjnym (z 15,2 mln do 13,0 mln), przy zwiększeniu liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (z 4,3 mln do 5,6 mln) i ubytku ludności w wieku przedprodukcyjnym (z 3,9 mln do 3,8 mln). W 2022 r. – podobnie jak przed rokiem – we wszystkich kategoriach miast wyróżnionych w oparciu o liczbę ludności (duże, małe i średnie), przeciętna wartość współczynnika starości demograficznej przekroczyła 20,0%.

W latach 2011–2022 **liczba ludności w wieku produkcyjnym** w miastach zmniejszyła się z 15 155,0 tys. do 13 043,7 tys. W porównaniu zarówno z początkiem analizowanego okresu, jak i rokiem poprzednim, liczba ludności w wieku produkcyjnym zmalała najwyraźniej w miastach śląskiego (o 428,3 tys. w stosunku do 2011 r. i o 29,5 tys. w skali roku), łódzkiego (o 207,4 tys. i o 13,9 tys.), dolnośląskiego (o 189,2 tys. i 16,5 tys.) i wielkopolskiego (o 163,3 tys. i o 15,1 tys.). Wzrost w latach 2011–2022 dotyczył jedynie warszawskiego stołecznego (o 49,5 tys.), przy ubytku w odniesieniu do 2021 r. o 1,9 tys.

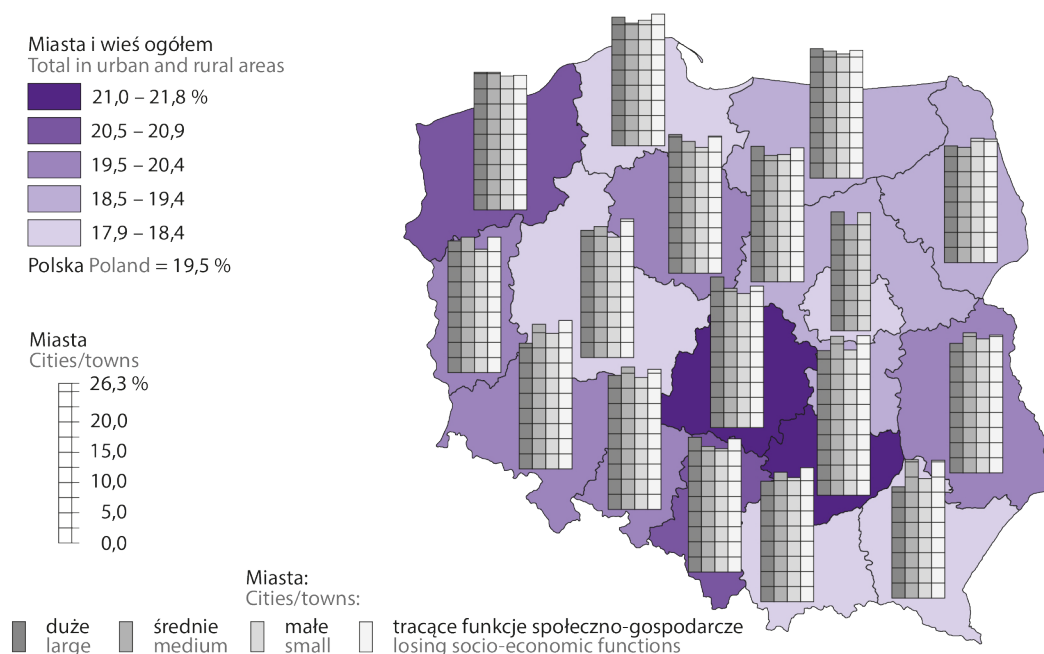
W 2022 r. w porównaniu z rokiem poprzednim w 2 regionach (warszawski stołeczny i małopolski) odnotowano wzrost **liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym** – łącznie o 3,8 tys. (w tym o 2,9 tys. w warszawskim stołecznym). W porównaniu z początkiem analizowanego okresu liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym wzrosła również w warszawskim stołecznym (o 91,0 tys.) i małopolskim (o 3,7 tys.). Największy ubytek ludności w tej grupie wieku dotyczył śląskiego (o 39,3 tys. w stosunku do 2011 r, i o 5,7 tys. w skali roku), kujawsko-pomorskiego (o 25,0 tys. i o 1,9 tys.) i łódzkiego (o 21,2 tys. i o 1,8 tys.).

W latach 2011–2022 obserwowano przyrost **liczby ludności w wieku poprodukcyjnym** (z 4 283,1 tys. do 5 618,0 tys.). Największy wzrost dotyczył części obszarów o najbardziej wyraźnym ubytku ludności w wieku produkcyjnym: śląskiego (wzrost o 172,1 tys.), dolnośląskiego (o 119,0 tys.), wielkopolskiego (o 115,4 tys.) i warszawskiego stołecznego (o 92,9 tys.).

Postępujący od lat proces starzenia się ludności miejskiej przełożył się na wzrost wartości **współczynnika starości demograficznej**, tj. udziału ludności w wieku powyżej 65 lat w populacji ogółem – z 14,4% w 2011 r. do 21,4% w 2022 r. (20,8% w 2021 r.). Pod koniec analizowanego okresu wartość współczynnika w miastach 15 regionów przekroczyła 20,0% – najwyższa wystąpiła w świętokrzyskim (24,7% wobec 15,2% w 2011 r.), łódzkim (23,7% wobec 15,7%), zachodniopomorskim (22,5% wobec 13,7%), opolskim (22,4% wobec 14,6%), dolnośląskim (22,3% wobec 14,7%), lubelskim (22,3% wobec 13,5%) i kujawsko-pomorskim (22,1% wobec 14,1%). Najniższe wartości współczynnika dotyczyły: warszawskiego stołecznego (19,2% wobec 16,4% w 2011 r.), podlaskiego (19,5% wobec 12,9%), małopolskiego (20,4% wobec 15,1%) oraz pomorskiego (20,8% wobec 14,2%). Ludność miejską w 2022 r. można określić jako starszą demograficznie od ogółu populacji kraju, gdyż wśród ogółu ludności wartość współczynnika starości była niższa (19,5%), a graniczna wartość 20,0% została przekroczona tylko w 7 regionach (świętokrzyskie, łódzkie, śląskie, zachodniopomorskie, lubelskie, dolnośląskie i opolskie – od 21,8% do 20,2%).

W 2022 r. we wszystkich kategoriach miast, wyróżnionych w oparciu o liczbę ludności, współczynnik starości demograficznej przekroczył 20,0%. Przeciętna wartość w miastach dużych wyniosła 21,4% (20,9% przed rokiem i 15,7% w 2011 r.), w miastach średnich – 21,6% (20,9% w 2021 r. oraz 13,5% w 2011 r.), a w miastach małych – 21,0% (20,2% w 2021 r. wobec 12,9% w 2011 r.). W 2022 r. rozpiętość współczynnika starości demograficznej w miastach kształtowała się od 34,4% w Opatowcu (świętokrzyskie; miasto małe) do 10,3% w podwarszawskich Ząbkach (miasto średnie).

Mapa 2. Udział ludności w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie ludności w 2022 r.
Map 2. Share of population at age 65 and more in total population in 2022

W 2022 r. w blisko 2/3 ogółu miast w Polsce (611 z 964) odsetek ludności w wieku powyżej 65 lat przekroczył 20,0%. Najwyższe wartości – obok wspomnianego Opatowca – odnotowano m.in. w miastach-uzdrowiskach: Ciechocinku, Sopotcie, Dusznikach-Zdroju, Nałęczowie i Polanicy-Zdroju (od 29,8% do 28,2%). Większość z 59 miast, w których udział osób starszych przekroczył 25,0%, stanowiły **miasta małe** (45), zlokalizowane głównie w 4 regionach: dolnośląskim (Bystrzyca Kłodzka, Duszniki-Zdrój, Kowary, Łądek-Zdrój, Lwówek Śląski, Polanica-Zdrój, Stronie Śląskie, Szczawno-Zdrój, Ząbkowice Śląskie), świętokrzyskim (Busko-Zdrój, Działoszyce, Jędrzejów, Końskie, Opatowiec, Opatów, Pińczów, Stąporków, Wąchock, Wodzisław), zachodniopomorskim (Borne Sulinowo, Dziwnów, Kamień Pomorski, Mielno, Międzyzdroje, Myślibórz, Nowe Warpno, Połczyn-Zdrój) i mazowieckim regionalnym (Iłża, Kozienice, Lipsko, Nowe Miasto nad Pilicą, Pionki).

W grupie ośrodków o wysokim współczynniku starości znalazło się także 12 **miast średnich**: Dzierżoniów, Kłodzko, Zgorzelec Jelenia Góra (dolnośląskie), Kraśnik, Puławy (lubelskie), Kutno (łódzkie), Sopot (pomorskie), Ostrowiec Świętokrzyski, Skarżysko-Kamienna, Starachowice (świętokrzyskie) oraz Kołobrzeg (zachodniopomorskie). Współczynnik starości demograficznej kształtował się w nich od 28,9% w Sopotcie do 25,2% w Kłodzku.

W 2022 r. w **miastach dużych** wartość współczynnika starości demograficznej powyżej 20,0% dotyczyła 31 z nich, a jednocześnie w 23 była wyższa niż przeciętnie w tej grupie miast (21,4%). Najwyższą odnotowano w: Sosnowcu, Wałbrzychu, Łodzi, Częstochowie, Dąbrowie Górniczej i Włocławku (od 25,2% do 24,0%), najniższą – w Rzeszowie, Białymstoku, Rudzie Śląskiej, Rybniku, Krakowie i Warszawie (od 18,4% do 19,7%).

W 2022 r. najniższą wartość współczynnika starości demograficznej wśród ogółu miast odnotowano w podwarszawskich Ząbkach (10,3%) i Markach (10,7%) oraz podwrocławskich Siechnicach (10,8%). Kolejne niskie wartości (od 12,4% do 13,9%) dotyczyły Niepołomic (małopolskie), Radomyśla Wielkiego, Przecławia i Głogowa Małopolskiego (podkarpackie), Redy (pomorskie) oraz Kobyłki, Ożarowa Mazowieckiego, Radzymina (warszawski stołeczny) i Skaryszewa (mazowiecki regionalny). Wśród 12 miast o najniższym odsetku ludności w wieku 65 lat i więcej znalazło się 8 miast małych; status średnich miały natomiast Marki, Ząbki, Kobyłka i Reda.

W 2022 r. odsetek ludności w wieku powyżej 65 lat w ogólnej liczbie ludności w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** wyniósł 22,7% (wobec 21,9% przed rokiem oraz 13,9% w 2011 r.). W 67 miastach wartość współczynnika była wyższa niż przeciętnie. Najwyższe wartości (od 27,8% do 26,3%) notowano w Kozienicach, Końskich, Skarżysku-Kamiennej, Busku-Zdroju, Starachowicach, Ostrowcu Świętokrzyskim i Jeleniej Górze. Najniższe wartości – od 17,6% do 19,5% – dotyczyły 9 miast, zlokalizowanych głównie w północnej części kraju – w: warmińsko-mazurskim (Ełk, Braniewo, Pisz), podlaskim (Grajewo, Zambrów), pomorskim (Bytów), mazowieckim regionalnym (Pułtusk) oraz w podkarpackim (Nisko) i małopolskim (Nowy Targ).

Zmiany w strukturze ludności w według ekonomicznych grup wieku w latach 2011–2022 w miastach przełożyły się także na wzrost wartości **wskaźnika obciążenia demograficznego** (tj. liczby osób w wieku nieprodukcyjnym przypadającej na 100 osób w wieku produkcyjnym) – z 54 osób w 2011 r. do 72 osób w 2022 r. (wśród ogółu ludności wartość wskaźnika wyniosła 56 osób w 2011 r. oraz 70 osób w ostatnim roku analizowanego okresu). W 2022 r. w miastach największa liczba osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym dotyczyła świętokrzyskiego (79 osób wobec 55 osób w 2011 r.), łódzkiego (77 osób wobec 56 osób), mazowieckiego regionalnego (76 osób wobec 53 osób) i lubelskiego (75 osób wobec 53 osób). Jedynie w małopolskim i warszawskim stołecznym była niższa niż 70 osób i wyniosła po 69 osób (w 2011 r. – odpowiednio 55 osób i 53 osoby).

W 2022 r. przeciętna wartość wskaźnika w **miastach dużych** wyniosła 70 osób (wobec 69 osób przed rokiem), w **miastach średnich** – 75 osób (wobec 73 osoby w 2021 r.), w **miastach małych** – 74 osoby (wobec 72 osób). Największa rozpiętość wskaźnika obciążenia demograficznego wystąpiła w miastach małych i dotyczyła Opatowca (113 osób; świętokrzyskie) oraz Stawisk i Wyśmierzyc (regiony podlaski i mazowiecki regionalny; po 57 osób). W 2022 r. najmniej korzystnie relacja między ekonomicznymi grupami wieku kształtowała się w 2 nowo utworzonych ośrodkach miejskich, liczących mniej niż 1 000 mieszkańców – wspomnianym Opatowcu – 113 osób (prawa miejskie od 1 stycznia 2019 r.; 0,3 tys.) oraz Solcu nad Wisłą – 110 osób (prawa miejskie od 1 stycznia 2021 r.; 0,9 tys.). Nieznacznie poniżej 100 wskaźnik obciążenia demograficznego kształtował się także w Białym Borze (zachodniopomorskie, 2,1 tys.).

Wysokie wartości wskaźnika (od 94 osób do 85 osób) odnotowano w 17 ośrodkach, m.in. w miastach-uzdrowiskach: Ciechocinku, Nałęczowie, Iwoniczu-Zdroju, Busku-Zdroju, Dusznikach-Zdroju, Podkowie Leśnej oraz m.in. w Nowym Mieście nad Pilicą, Iłży, Praszce, Kozienicach, Wodzisławiu, Rucianem-Nidzie, Józefowie nad Wisłą, Ustce i Rykach.

Najniższe wartości wskaźnika obciążenia demograficznego w 2022 r. – obok Stawisk i Wyśmierzyc – obserwowano m.in. w Markach i Ząbkach (warszawski stołeczny), Brzostku, Pruchniku, Narolu, Radomyślu Wielkim i Sieniawie (podkarpackie), Koszycach i Ryglicach (małopolskie), Byczynie, Gogolinie, Ujeździe i Zawadzkiem (opolskie), Kleczewie (wielkopolskie), Cedyni (zachodniopomorskie), Łęknicy i Otyniu (lubuskie), Nowogrodzie (podlaskie) – na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadło tu od 59 osób do 62 osób w wieku nieprodukcyjnym. Wszystkie te miasta (18) – poza Markami i Ząbkami – były ośrodkami małymi, liczącymi od 6,5 tys. (Zawadzkie) do 0,8 tys. (Koszyce).

W 2022 r. wskaźnik obciążenia demograficznego w miastach średnich wyniósł przeciętnie 75 osób (54 osoby w 2011 r.). Najwyższe wartości (powyżej 80 osób) obserwowano w Puławach, Lubartowie, Łukowie, Świdniku (lubelskie), Ostrowcu Świętokrzyskim, Skarżysku-Kamiennej, Starachowicach (świętokrzyskie), Jeleniej Górze, Lubinie (dolnośląskie), Gorlicach, Olkuszu (małopolskie), Kutnie (łódzkie), Sopocie (pomorskie) i Józefowie (warszawski stołeczny). Najbardziej korzystnie relacja międzypokoleniowa między ekonomicznymi grupami wieku kształtowała się w podwarszawskich Ząbkach (59 osób) – tylko w tym mieście wartość wskaźnika obciążenia demograficznego nie przekroczyła 60 osób.

W latach 2011–2022 w miastach dużych przeciętna wartość wskaźnika obciążenia demograficznego wzrosła z 55 osób w 2011 r. do 70 osób w 2022 r. Wyższe niż przeciętnie wartości notowano w 25 jednostkach, w tym najwyższe – od 78 osób do 77 osób – w: Wałbrzychu, Częstochowie, Dąbrowie Górniczej, Sosnowcu, Bielsku-Białej, Kielcach, Tychach, Łodzi i Koszalinie. Najniższe wartości (od 63 osób do 67 osób) wystąpiły w miastach wojewódzkich: Krakowie, Wrocławiu, Poznaniu, Gdańsku i m.st. Warszawie (od 54 osób do 59 osób).

W 2022 r. wskaźnik obciążenia demograficznego w grupie **miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze** wyniósł 75 osób (74 osoby przed rokiem wobec 54 osób w 2011 r.). Wyższą niż przeciętnie wartość obserwowano w 71 jednostkach. Najwyższe notowania wskaźnika dotyczyły: Kozienic, Buska-Zdroju, Skarżyska-Kamiennej, Końskich, Ostrowca Świętokrzyskiego, Gorlic, Jędrzejowa i Starachowic (od 89 osób do 83 osób). W 2022 r. najniższą liczbę osób w wieku nieprodukcyjnym przypadającej na 100 osób w wieku produkcyjnym odnotowano w podkarpackim Nisku (63 osoby), a następnie – Bytomiu, Zabrze i Nowym Targu oraz miastach północno-wschodniej części kraju: Piszku, Grajewie, Zambrowie i Ełku (od 68 osób do 69 osób).

2.2 Migracje

2.2 Migration

W miastach od końca lat 90. XX wieku notowane jest ujemne **saldo migracji wewnętrznych na pobyt stały**. W 2022 r. wyniosło ono minus 53,3 tys. (tj. minus 2,4‰) wobec minus 49,2 tys. (tj. minus 2,2‰) w 2021 r. Ubytku migracyjnego w ruchu wewnętrznym nie zrównoważyło dodatnie **saldo migracji zagranicznych** (notowane od 2016 r.). W latach 2011–2022 wartość **ogólnego salda migracji** w miastach była ujemna. W 2022 r. wyniosła ona minus 52,1 tys. (minus 2,3‰) wobec minus 46,8 tys. (minus 2,1‰) przed rokiem oraz minus 43,5 tys. (minus 1,9‰) w 2011 r.

W 2022 r. ujemne wartości ogólnego salda migracji w miastach wystąpiły w 16 regionach, w tym najniższe w świętokrzyskim (minus 5,2‰), lubelskim (minus 4,9‰), mazowieckim regionalny (minus 4,7‰), kujawsko-pomorskim (minus 4,5‰) i wielkopolskim (minus 4,2‰). Dodatkowo saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych obserwowano jedynie w warszawskim stołecznym (2,3‰).

W 2022 r. odnotowano 246,8 tys. wymeldowań **w ruchu wewnętrznym** z miast (przed rokiem – 260,5 tys.) oraz 193,4 tys. zameldowań na terenach miejskich (211,3 tys. w 2021 r.). Dominującym kierunkiem migracji wewnętrznych z miast były tereny wiejskie – 144,1 tys. (przed rokiem – 148,1 tys.) zameldowań w ruchu miasto–wieś wobec 102,7 tys. (112,4 tys. w 2021 r.) przemieszczeń ludności pomiędzy miastami. Napływ migracyjny w ruchu wewnętrznym do miast generowały głównie przemieszczenia ludności miejskiej – zameldowania ze wsi (90,8 tys.) stanowiły mniej niż połowę (46,9%) napływu na tereny zurbanizowane.

W 2022 r. napływ migracyjny do miast **w ruchu zagranicznym** (imigracja) wyniósł 10,4 tys. (10,3 tys. przed rokiem) i był niemal 2-krotnie wyższy niż napływ z zagranicy na tereny wiejskie (5,3 tys.). Odpływ z miast w ruchu zagranicznym (emigracja) wyniósł 13,6 tys. (w 2021 r. – 7,8 tys.) i również był wyższy od odpływu zagranicę z terenów wiejskich (4,5 tys.). W miastach 8 regionów (warszawski stołeczny, małopolski, podlaski, lubuski, lubelski, mazowiecki regionalny, wielkopolski i łódzki) saldo migracji zagranicznych było dodatnie.

W 2022 r. we wszystkich kategoriach miast wyróżnionych w oparciu o liczbę ludności (duże, średnie, małe), notowano ujemną wartość **ogólnego salda migracji** (minus 1,0‰ w miastach dużych, minus 3,4‰ w miastach średnich oraz minus 3,5‰ w miastach małych).

Na ujemną wartość ogólnego salda migracji wpłynął przede wszystkim ubytek migracyjny w ruchu wewnętrznym (odpowiednio minus 1,3‰ w miastach dużych, minus 3,3‰ w miastach średnich oraz minus 3,4‰ w małych). W ośrodkach średnich i małych obserwowano także ujemne saldo migracji zagranicznych (odpowiednio – minus 0,1‰ w miastach średnich oraz minus 0,2‰ w małych). W miastach dużych wartość ta była dodatnia (0,2‰). Najwyższą wartość ogólnego salda migracji odnotowano wśród 18 stolic województw (minus 0,2‰).

W 2022 r. **ujemne ogólne saldo migracji** notowano w 740 ośrodkach – znalazło się wśród nich 557 miast małych (z 753), 153 miasta średnie (ze 174) oraz 30 miast dużych (z 37). Najniższe saldo w kraju notowano w **miastach małych**: Lubowidzu (mazowiecki regionalny), Małogoszczu, Stopnicy, Wiślicy (świętokrzyskie), Dąbrowie Białostockiej (podlaskie), Wysokiej (wielkopolskie) i Cedyni (zachodniopomorskie) – od minus 25,7‰ do minus 15,2‰. Dominującą grupę wśród 71 ośrodków, w których wartość ogólnego salda migracji była niższa niż minus 10,0‰ również stanowiły miasta małe (66). Znalazło się w niej również 5 **miast średnich**: Bełchatów, Swarzędz, Stalowa Wola, Jawor, Bartoszyce (od minus 14,5‰ do minus 10,0‰).

W 2022 r. ujemne wartości ogólnego salda migracji dotyczyły 153 ze 174 miast średnich, w tym wszystkich ośrodków tej delimitacji w wielkopolskim (17), lubelskim, podkarpackim i warmińsko-mazurskim (po 9), podlaskim (6) oraz lubuskim, opolskim i świętokrzyskim (po 4). Znaczący udział miały także jednostki średnie śląskiego (21 z 25), dolnośląskiego (14 z 16), łódzkiego (12 z 13), pomorskiego (11 z 13), małopolskiego (9 z 10) i mazowieckiego regionalnego (8 z 9).

Ujemne wartości ogólnego salda migracji wśród **miast dużych** kształtowały się od minus 5,9‰ w Radomiu do minus 0,6‰ w Koszalinie. Najniższe – obok Radomia – dotyczyły Gorzowa Wielkopolskiego, Bydgoszczy, Włocławka, Tarnowa oraz miast aglomeracji śląskiej: Bytomia, Chorzowa i Tychów – od minus 5,5‰ do minus 4,4‰. Ujemne ogólne saldo migracji odnotowano także w 11 stolicach województw – obok Gorzowa Wielkopolskiego i Bydgoszczy – także w Kielcach, Toruniu, Poznaniu, Olsztynie, Lublinie, Białymstoku, Katowicach, Łodzi i Szczecinie (od minus 3,7‰ do minus 1,6‰).

W 2022 r. dodatnia wartość ogólnego salda migracji wystąpiła w 216 miastach – od 27,3‰ w Siechnicach do 0,2‰ w Kietrze, Opolu i Słomnikach. Dominującą grupę wśród ośrodków o dodatnim ogólnym saldzie migracji stanowiły **miasta małe** (188), wśród których także obserwowano najwyższe wartości ogólnego salda migracji.

W 2022 r. **dodatnie ogólne saldo migracji** dotyczyło także 21 **miast średnich** – skrajne wartości wystąpiły w podwarszawskich Markach (22,2‰) oraz Mławie (0,3‰). Wśród miast średnich o dodatnim saldzie migracji znalazły się głównie ośrodki 5 regionów: warszawskiego stołecznego (8), śląskiego (4) oraz dolnośląskiego, pomorskiego i zachodniopomorskiego (po 2). W większości były to miasta zlokalizowane w bezpośredniej bliskości metropolii: Warszawy (m.in.: Grodzisk Mazowiecki, Józefów, Marki, Kobylka, Ząbki, Nowy Dwór Mazowiecki, Pruszków, Sulejówek), Katowic (m.in.: Mikołów, Orzesze, Tarnowskie Góry, Żory), Gdańska (Pruszcz Gdański, Rumia), Wrocławia (Oława) i Szczecina (Stargard).

W 2022 r. dodatnie ogólne saldo migracji wśród **miast dużych** dotyczyło wyłącznie stolic województw: Rzeszowa, Krakowa, Gdańska, Wrocławia, m.st. Warszawy, Zielonej Góry i Opola (od 3,9‰ w stolicy Podkarpacia do 0,2‰ w metropolii opolskiej).

W 2022 r. przeciętna wartość ogólnego salda migracji wśród **miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze** wyniosła minus 4,8‰ (saldo migracji wewnętrznych – minus 4,6‰; saldo migracji zagranicznych – minus 0,2‰). Ujemne wartości salda migracji notowano w 137 jednostkach (ze 139): od minus 12,2‰ w Opocznie do minus 0,2‰ w Świętochłowicach i Ząbkowicach Śląskich. Najniższe wartości – obok Opoczna – dotyczyły: Koła, Złotowa, Bartoszyca, Stalowej Woli, Koźienic, Hrubieszowa i Jawora (od minus 11,9‰ do minus 10,0‰). Dodatnie wartości ogólnego salda migracji w 2022 r. notowano jedynie w Stargardzie (zachodniopomorskie) – 0,7‰ (0,3‰ w 2021 r.) oraz Świebodzicach (dolnośląskie) – 0,6‰ (minus 1,7‰ przed rokiem).

2.3 Procesy urbanizacyjne 2.3 Urbanization processes

W 2022 r. całkowita powierzchnia 964 miast wyniosła 22 484 km² (7,2% ogólnej powierzchni kraju). Największy udział terenów miejskich w ogólnej powierzchni województwa dotyczył śląskiego (30,7%) oraz dolnośląskiego i małopolskiego (po 10,9%); najmniejszy – warmińsko-mazurskiego (2,5%).

Gęstość zaludnienia na terenach miejskich w 2022 r. wyniosła przeciętnie 1 000 osób na km² i była niższa zarówno w porównaniu z 2011 r. (1 084 osoby na km²), jak i rokiem poprzednim (1 012 osób na km²). Najwyższą liczbę ludności miejskiej na 1 km² (powyżej 1 500 osób na km²) odnotowano w mazowieckim (1 574 osoby na km²). Gęstość zaludnienia w kolejnych 5 województwach (kujawsko-pomorskie, pomorskie, warmińsko-mazurskie, łódzkie i wielkopolskie) przekroczyła 1 000 osób na km² i kształtowała się od 1 377 osób na km² do 1 151 osób na km². Najniższą gęstością zaludnienia w miastach charakteryzowały się województwa opolskie (588 osób na km²) oraz świętokrzyskie, podkarpackie, lubuskie, podlaskie i zachodniopomorskie (od 665 osób na km² do 764 osób na km²).

Gęstość zaludnienia na terenach miejskich w 14 województwach była niższa w odniesieniu do początku analizowanego okresu. Największy ubytek w porównaniu z 2011 r. odnotowano w lubuskim (z 1 006 osób na km² do 718 osób na km²), świętokrzyskim (z 860 osób na km² do 665 osób na km²) i łódzkim (z 1 397 osób na km² do 1 231 osób na km²). Gęstość zaludnienia wzrosła w pomorskim (z 1 347 osób na km² do 1 371 osób na km²) i mazowieckim (z 1 573 osób na km² do 1 574 osób na km²). Gęstość zaludnienia w porównaniu z 2021 r. była niższa we wszystkich województwach.

W 2022 r. największą gęstość zaludnienia wśród ośrodków miejskich odnotowano w Ząbkach (4 100 osób na km²) – tylko tu przekroczyła ona wartość 4 000 osób na km², a najniższą – w Krynicy Morskiej (10 osób na km²).

W 2022 r. przeciętna gęstość zaludnienia w 18 **miastach wojewódzkich** wyniosła 2 044 osoby na km² (2 054 osoby na km² przed rokiem) – od 3 600 osób na km² w m.st. Warszawie do 501 osób na km² w Zielonej Górze. W porównaniu z 2011 r. gęstość zaludnienia zmniejszyła się w 14 stolicach województw, w tym najbardziej – we wspomnianej już Zielonej Górze (z 2 043 osób na km²), Opolu (z 1 268 osób na km² do 849 osób na km²) i Łodzi (z 2 472 osób na km² do 2 245 osób na km²). W przypadku Zielonej Góry i Opola spadek gęstości zaludnienia był przede wszystkim efektem zmian administracyjnych, prowadzących do wyraźnego zwiększenia powierzchni tych miast (Zielonej Góry – w 2015 r. z 58 km² do 279 km²; Opola – w 2017 r. z 97 km² do 149 km²). W 2022 r. Zielona Góra była szóstym miastem w kraju pod względem powierzchni. W latach 2011–2022 wzrost gęstości zaludnienia odnotowano w m.st. Warszawie, Wrocławiu, Krakowie i Gdańsku.

W 2022 r. przeciętna gęstość zaludnienia w pozostałych 19 **dużych miastach** wyniosła 1 400 osób na km² (1 415 osób na km² przed rokiem). Skrajne wartości dotyczyły miast aglomeracji śląskiej, w tym najwyższe – Chorzowa, Bytomia i Sosnowca (od 3 059 osób na km² do 2 075 osób na km²), a najniższe – Dąbrowy Górniczej (608 osób na km²) i Rybnika (889 osób na km²). W latach 2011–2022 we wszystkich miastach dużych, niebędących stolicami województw, odnotowano spadek gęstości zaludnienia – największy w: Bytomiu, Zabrze, Sosnowcu i Chorzowie; najmniejszy – w Gdyni, Koszalinie, Dąbrowie Górniczej, Rybniku, Bielsku-Białej i Tychach.

W 2022 r. przeciętna gęstość zaludnienia w **miastach średnich** wyniosła 1 126 osób na km² (1 139 osób na km² przed rokiem i 1 213 osób na km² w 2011 r.). Wśród miast średnich najwyższe w kraju wartości wskaźnika odnotowano we wspomnianych już Ząbkach (4 100 osób na km²), Piastowie (3 997 osób na km²), Legionowie (3 899 osób na km²), Swarzędzu (3 470 osób na km²), Świętochłowicach (3 443 osoby na km²), Pruszkowie (3 404 osoby na km²), Piasecznie (3 205 osób na km²) i Mińsku Mazowieckim (3 039 osób na km²). Najniższą gęstość zaludnienia dotyczyła Świnoujścia (195 osób na km²) – największego pod względem powierzchni miasta średniego (9. lokata pod względem powierzchni wśród ogółu miast w kraju).

Gęstość zaludnienia poniżej 500 osób na km² (od 261 osób na km² do 446 osób na km²) notowano w Orzeszu, Lublińcu, Zakopanem, Augustowie, Myszkowie i Kędzierzynie-Koźlu. W porównaniu z 2011 r. wśród miast średnich odnotowano największy w kraju wzrost gęstości zaludnienia, który dotyczył podwarszawskich Ząbek – z 2 702 osób na km² do 4 100 osób na km².

Wśród **miast małych** przeciętna gęstość zaludnienia w 2022 r. wyniosła 474 osoby na km² (477 osób na km² przed rokiem i 508 osób na km² w 2011 r.). Najwyższa wartość (2 950 osób na km²) dotyczyła Nowych Skalmierzyc (wielkopolskie) – 5. najmniejszego w kraju miasta pod względem powierzchni (158 ha). Wartość wskaźnika przekraczającą 2 000 osób na km² notowano w 14 miastach małych. Większość z nich zlokalizowana była w 4 regionach: wielkopolskim: Nowe Skalmierzyce, Nowy Tomyśl, Rawicz, Wolsztyn, pomorskim: Kartuzy, Puck, Sztum, dolnośląskim: Stronie Śląskie, Chojnów i warmińsko-mazurskim: Biskupiec, Morąg.

Wśród miast małych wystąpiły najniższe w kraju wartości wskaźnika gęstości zaludnienia: od 10 osób na km² w Krynicy Morskiej do 44 osób na km² w Nowym Warpnie (zachodniopomorskie) i Solcu nad Wisłą (mazowiecki regionalny). Wśród 6 miast małych, w których liczba ludności przypadających na 1 na km² powierzchni nie przekroczyła 50, znalazły się 3 jednostki podlaskiego: Kleszczele, Suraż i Rajgród. Gęstość zaludnienia wyniosła w nich od 23 osób na km² (Kleszczele) do 40 osób na km² (Rajgród).

W 2022 r. przeciętna gęstość zaludnienia w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** wyniosła 1 153 osoby na km² (1 167 osób na km² rok wcześniej). Najwyższe wartości dotyczyły Świętochłowic (3 443 osoby na km²), Ełku (2 854 osoby na km²), Siemianowic Śląskich (2 505 osób na km²), Kętrzyna (2 463 osoby na km²) i Świdnicy (2 455 osób na km²). Wśród 80 miast, w których wartość wskaźnika była wyższa niż przeciętnie, znalazły się wszystkie miasta duże (8): Radom, Sosnowiec, Zabrze, Bytom, Elbląg, Tarnów, Włocławek i Wałbrzych, a ponadto – 52 miasta średnie (z 89) oraz 20 z 42 miast małych.

Najniższe wartości wskaźnika w 2022 r. wśród miast tracących funkcje gospodarcze (od 240 osób na km² do 490 osób na km²) dotyczyły: Niska (podkarpackie), Zakopanego (małopolskie), Augustowa (podlaskie), Krasnegostawu i Hrubieszowa (lubelskie) oraz Kędzierzyna-Koźla (opolskie).

2.4 Prognozy ludności

2.4 Population forecasts

Prognozy GUS – opracowane w oparciu dane Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021 – wskazują na ubytek ludności w miastach dużych w latach 2023–2060. Szacuje się, że w 2060 r. w Polsce będą 23 miasta duże (wobec 37 w 2022 r.). Wyraźnie obniży się wartość przyrostu naturalnego – w efekcie widocznego zmniejszenia liczby urodzeń żywych przy mniejszym ubytku liczby zgonów. W latach 2023–2035 dla Krakowa prognozowana jest niewielka przewaga liczby urodzeń nad liczbą zgonów, w kolejnych latach i w pozostałych miastach dużych wystąpić ma ubytek naturalny. Prognozy wskazują na ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych w latach 2023–2025, które następnie przyjmować będzie wartości dodatnie. W całym analizowanym okresie zakłada się ujemne wartości salda migracji wewnętrznych przy dodatnim saldzie migracji zagranicznych. W latach 2023–2060 wśród miast dużych jako starsze demograficznie należałoby wyróżnić ośrodki poza wojewódzkie, które charakteryzować się mają wyższymi wartościami wskaźnika obciążenia demograficznego i współczynnika starości demograficznej.

Przewiduje się, że w 2060 r. **liczba ludności w miastach dużych** wyniesie 8,7 mln (9,8 mln w 2040 r. wobec rzeczywistej wartości 10,5 mln w 2022 r.). Jako pierwszy status miasta powyżej 100 tys. utracić ma Wałbrzych (w 2024 r.), następnie – Włocławek (w 2025 r.) oraz Chorzów i Tarnów (2026 r.), Koszalin, Elbląg, Płock, Dąbrowa Górnicza (w latach 2031–2038). Szacuje się, że w 2060 r. populacja Wałbrzycha nie przekroczy 60 tys., co oznaczać będzie ponad 40% ubytek liczby ludności w porównaniu z 2022 r. Podobny ubytek pod koniec okresu objętego prognozą przewidywany jest dla Włocławka i Tarnowa

(w obu miastach w 2060 r. liczba ludności nieznacznie przekroczyć ma 60 tys.). Ośrodkami liczącymi powyżej 75 tys. staną się: Dąbrowa Górnicza, Płock, Chorzów, Elbląg i Koszalin (z ubytkiem ludności powyżej 30%). W 2060 r. powyżej 80 tys. liczyć mają Gorzów Wielkopolski i Tychy, a powyżej 90 tys. – Rybnik, Ruda Śląska, Bytom i Zabrze. Zakłada się, że w 2060 r. Gorzów Wielkopolski będzie jedyną stolicą województwa o liczbie ludności nieprzekraczającej 100 tys. (29. lokata wśród 37 miast dużych).

Przewiduje się, że w 2060 r. w Polsce będzie 12 miast liczących powyżej 200 tys. (wobec 13 w 2022 r.). Będą to wyłącznie miasta wojewódzkie: m.st. Warszawa (1,9 mln), Kraków (ok. 830 tys.), Wrocław (ok. 620 tys.), Gdańsk (ok. 470 tys.), Łódź (ok. 460 tys.), Poznań (ok. 420 tys.), Szczecin (ok. 310 tys.), Lublin, Białystok, Bydgoszcz, Katowice, Rzeszów (od ok. 270 tys. do ok. 200 tys.). W latach 2023–2060 status miast 200-tysięcznych utracić mają Częstochowa (208,3 tys. w 2022 r.; ok. 190 tys. w 2030 r. oraz ok. 130 tys. w 2060 r.) oraz Gdynia (242,9 tys. w 2022 r., ok. 195 tys. w 2055 r. oraz 185 tys. w 2060 r.). W całym okresie objętym prognozą Gdynia utrzymać ma status najludniejszego miasta dużego, niebędąca stolicą województwa. Po 2025 r. próg 200 tys. ludności przekroczyć ma Rzeszów (197,2 tys. w 2022 r.), tj. 1 z 3 miast dużych, obok Warszawy i Krakowa, dla których przewiduje się wzrost liczby ludności w latach 2023–2060 (łącznie o ok. 35 tys.).

Według prognoz GUS w latach 2023–2060 w miastach dużych **liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym** obniży się z 1,7 mln do 1,3 mln. Ubytek ludności **w wieku produkcyjnym** szacowany jest na 1,9 mln (z 6,2 mln do 4,3 mln). Jednocześnie przewiduje się wzrost liczby ludności **w wieku poprodukcyjnym** (z 2,6 mln do 3,1 mln). Szacunki wskazują, na wyraźne zróżnicowanie procesu zmian w podziale ludności według ekonomicznych grup wieku w miastach dużych ze względu na ich status administracyjny. W miastach niemających statusu metropolii przewiduje się blisko 50-procentowy ubytek ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym (odpowiednio z ok. 440 tys. do ok. 255 tys. oraz z 1,5 mln do 860 tys.), przy nieznacznym ubytku liczebności populacji w wieku poprodukcyjnym (z ok. 725 tys. do ok. 720 tys., w tym największą liczebność grupa ta osiągnąć ma w 2050 r. – ok. 780 tys.). W latach 2023–2060 ubytek ludności w wieku przedprodukcyjnym w miastach wojewódzkich szacowany jest na ok. 15% (z ok. 1 305 tys. do ok. 1 085 tys.), w wieku produkcyjnym – na ok. 25% (z 4,6 mln do 3,4 mln), natomiast wzrost liczebności grupy w wieku poprodukcyjnym – na ponad 25% (z 1,9 mln do 2,4 mln).

W świetle prognoz w latach 2023–2060 miasta duże, niebędące stolicami województw, charakteryzować się mają wyższymi wartościami **wskaźnika obciążenia demograficznego** (tj. większą liczbą osób w wieku nieprodukcyjnym przypadającą na 100 osób w wieku produkcyjnym). W 2023 r. ma to być 75 osób (wobec 70 osób w miastach wojewódzkich); w 2040 r. – 83 osoby (wobec 72 osób); w 2060 – 113 osób (wobec 102 osób). Według przewidywań, wartość wskaźnika przekraczającą 100 jako pierwsze – w 2045 r. – osiągną: Włocławek, Wałbrzych, Tarnów, Częstochowa, Dąbrowa Górnicza i Sosnowiec; wśród metropolii – w 2050 r.: Bydgoszcz, Gorzów Wielkopolski, Opole, Łódź oraz Kielce i Olsztyn. W ostatnim roku objętym prognozą wartość wskaźnika obciążenia demograficznego poniżej 100 wystąpi jedynie w Krakowie, m.st. Warszawie, Gdańsku i Rzeszowie.

W świetle prognoz GUS wśród miast dużych wartość **współczynnika starości demograficznej**, tj. odsetek osób w wieku powyżej 65 lat w populacji ogółem, od 2024 r. przekraczać będzie 22,0% (faktyczna wartość w 2022 r. wyniosła 22,4%), by w 2060 r. osiągnąć poziom powyżej 32,0%.

W 2023 r. najwyższy odsetek osób w wieku 65 lat i więcej (powyżej 26,0%) dotyczyć ma Wałbrzycha i Sosnowca (wśród miast wojewódzkich – ok. 25,0% – Łodzi i Kielc). Najniższa wartość kształtować ma się poniżej umownej granicy starości demograficznej (20,0%) w: Rzeszowie, Krakowie, Warszawie i Białymstoku. W 2060 r. najwyższe wartości współczynnika – od ok. 40% do powyżej 35% – powinny wystąpić w: Wałbrzychu, Włocławku, Tarnowie, Częstochowie, Dąbrowie Górniczej, Sosnowcu, Bytomiu, Zabrzu, Radomiu i Płocku, a także w: Bydgoszczy, Gorzowie Wielkopolskim, Łodzi, Kielcach i Toruniu

(po ok. 35,0%). Najniższa wartość współczynnika starości demograficznej (poniżej 30,0%) spodziewana jest w: Rzeszowie, Krakowie, Warszawie, Białymstoku i Gdańsku.

W świetle prognozy ruchu naturalnego dla lat 2023–2060 w miastach dużych wyraźnie obniży się wartość **przyrostu naturalnego** – z ok. minus 33 tys. do ok. minus 60 tys.¹ Będzie to konsekwencją widocznego zmniejszenia liczby urodzeń żywych (z ok. 95 tys. do ok. 70 tys.), przy mniejszej zmianie liczby zgonów (ok. 130 tys. w granicznych latach prognozy oraz ok. 135 tys. w okresie 2035–2050). Przewiduje się, że w latach 2023–2060 we wszystkich miastach dużych zmniejszy się liczba **urodzeń żywych**, w tym najwyraźniej w 9 miastach niebędących stolicami województw: Tarnowie, Wałbrzychu, Częstochowie, Zabrze, Włocławku, Sosnowcu, Radomiu, Bytomiu i Dąbrowie Górniczej oraz w 2 ośrodkach wojewódzkich, tj. Poznaniu i Bydgoszczy (z ok. 16,5 tys. łącznie w 2023 r. do ok. 9,5 tys. w 2060 r.). Prognozowany ubytek liczby urodzeń w każdym z tych miast szacowany jest na 45%–40%. W najmniejszym stopniu liczba urodzeń żywych obniżyć się ma w: Zielonej Górze, Rzeszowie, m.st. Warszawie, Krakowie i Gdańsku (z ok. 40 tys. łącznie w 2023 r. do ok. 30 tys. w 2060 r.). Prognozowany ubytek w każdym z wymienionych miast ma wynieść 15%–20%.

Przewiduje się, że w latach 2023–2060 w ponad połowie miast dużych wzrośnie **liczba zgonów**, w tym najwyraźniej – w ośrodkach o najmniejszym w tym okresie ubytku liczby urodzeń (Rzeszów, Kraków, Zielona Góra, Gdańsk, m.st. Warszawa – od ok. 20% do ok. 5%) oraz w Opolu, Olsztynie, Gorzowie Wielkopolskim, Lublinie, Toruniu, Wrocławiu, Szczecinie, Rybniku, Rudzie Śląskiej, Tychach, Chorzowie, Bytomiu, Elblągu i Płocku. Ubytek liczby zgonów (od 15% do 5%) prognozuje się w pozostałych miastach dużych, w tym największy w ośrodkach, w których od lat obserwowano duże natężenie niekorzystnych procesów demograficznych, tj. m.in. w Łodzi, Katowicach, Kielcach, Bydgoszczy, Sosnowcu, Tarnowie, Częstochowie, Wałbrzychu, Zabrze, Gliwicach i Gdyni.

W 2023 r. miastami o najniższej wartości przyrostu naturalnego mają być m.in.: Łódź, Bydgoszcz, Szczecin, Częstochowa, m.st. Warszawa, Katowice, Sosnowiec, Gdynia, Kielce i Radom. Najwyższe wartości spodziewane są m.in. w Krakowie, Rzeszowie, Gdańsku, Wrocławiu, Opolu, Zielonej Górze, Gorzowie Wielkopolskim i Białymstoku, Rudzie Śląskiej, Chorzowie, Rybniku, Tychach i Koszalinie. W prognozie przyjęto, że najwyższe wartości przyrostu naturalnego w latach 2023–2035 dotyczyć będą Krakowa i Rzeszowa. W stolicy Małopolski prognozowano nawet niewielką przewagę liczby urodzeń nad liczbą zgonów w tym okresie. Rzeczywiste dane za 2022 r. wskazują jednak na ujemną wartość przyrostu naturalnego w Krakowie (minus 367 osób, tj. 0,5‰ w przeliczeniu na 1 000 ludności), przy jedynej dodatniej wśród miast dużych w Rzeszowie (95 osób, tj. 0,5‰).

Przewiduje się, że w 2060 r. najniższe wartości przyrostu naturalnego dotyczyć będą 8 miast wojewódzkich: m.st. Warszawy, Łodzi, Wrocławia, Szczecina, Poznania, Krakowa, Bydgoszczy i Katowic. Jednocześnie wśród 15 ośrodków o najkorzystniejszej relacji między liczbą zgonów a liczbą urodzeń żywych znajdują się tylko 4 ośrodki metropolitalne (Rzeszów, Opole, Zielona Góra, Gorzów Wielkopolski) wraz z: Koszalinem, Chorzowem, Rudą Śląską, Płockiem, Tarnowem, Włocławkiem, Tychami, Rybnikiem, Elblągiem, Dąbrową Górniczą i Wałbrzychem.

Prognozy GUS dla miast dużych wskazują na ujemne **saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych** w latach 2023–2025, które następnie przyjmować będzie wartości dodatnie. W całym okresie objętym prognozą przewiduje się ujemne wartości **saldo migracji wewnętrznych** (od ok. minus 7,7 tys. w 2023 r. do minus 8,5 tys. w 2060 r.) przy dodatnim **saldzie migracji zagranicznych** (od ok. 6 tys. w 2023 r. do ok. 13 tys. w 2060 r.). Obserwowane do 2030 r. dodatnie wartości ogólnego salda migracji będą konsekwencją wyraźnej przewagi napływu migrantów, która zrównoważy z jednej strony ubytek emigracyjny (wyjazdy z kraju), z drugiej – ujemne saldo przemieszczeń ludności w ruchu wewnętrznym.

¹ W 2022 r. faktyczna wartość przyrostu naturalnego w miastach dużych wyniosła minus 40,0 tys. Złożyło się na nią 89,3 tys. urodzeń żywych oraz 129,2 tys. zgonów.

W założeniach dotyczących prognozowanych zjawisk migracyjnych dostrzec można stopniowy wzrost liczby imigrantów (poniżej 10 tys. w latach 2023–2025 oraz ok. 12 tys. i więcej w latach 2040–2060) przy zmniejszeniu liczby ludności opuszczającej Polskę (ok. 3,5 tys. w latach 2023–2030 oraz poniżej 3 tys. w latach 2040–2060). Procesy te łączyć można zapewne ze wzrostem atrakcyjności polskiego rynku pracy oraz z międzynarodową sytuacją polityczną, szczególnie w krajach ościennych.

W kolejnych latach objętych prognozą zwiększać się będzie liczba miast dużych, w których ogólne saldo migracji osiągnie wartości dodatnie. W 2023 r. będą to wyłącznie miasta wojewódzkie: m.st. Warszawa, Kraków, Opole, Rzeszów, Gdańsk, Zielona Góra i Wrocław, w 2035 r. – także Szczecin oraz 2 ośrodki poza metropolitalne (Gdynia, Koszalin), a w latach 2045–2050 do tej grupy dołączą m.in.: Lublin, Gorzów Wielkopolski, Elbląg i Chorzów. W latach 2023–2055 najwyższe wartości ogólnego salda migracji przewidywane są dla m.st. Warszawy (od ok. 5,5 tys. w 2023 r. do ok. 2,3 tys., w tym najwyższa wartość – ok. 6,5 tys. prognozowana jest w 2030 r.). Szacuje się, że w 2060 r. najwyższa wartość ogólnego salda migracji wystąpi w Opolu – blisko 3 tys., a kolejna – ok. 1,6 tys. w m.st. Warszawie.

W latach 2023–2060 najniższe wartości ogólnego salda migracji spodziewane są w Poznaniu (od ok. minus 2 tys. w latach 2023–2025 do ok. minus 0,9 tys. od 2045 r. do końca okresu objętego prognozą). Przyjmuje się, że miastami wojewódzkim, w których w całym opisywanym okresie utrzyma się ujemne ogólne saldo migracji będą: Bydgoszcz, Łódź, Białystok, Olsztyn i Kielce. Stały ubytek migracyjny w latach 2023–2060 przewidywany jest także w miastach niebędących stolicami województw m.in. w ośrodkach aglomeracji śląskiej (Bytom, Gliwice, Ruda Śląska, Rybnik, Sosnowiec, Zabrze, Częstochowa) oraz w: Płocku, Włocławku, Radomiu i Tarnowie. Tarnów i Zabrze mają być ponadto ośrodkami, w których w całym analizowanym okresie obok ujemnych wartości ogólnego salda migracji i salda migracji wewnętrznych ujemne będzie także saldo migracji zagranicznych.

Rozdział 3

Chapter 3

Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego

Development of human and social capital

3.1 Zasoby pracy

3.1 Labor resources

Liczba pracujących w gospodarce narodowej¹ w 2022 r. w **miastach dużych** wyniosła 4,5 mln osób (tj. 30% pracujących w kraju). Najwyższą liczbę pracujących odnotowano w Warszawie (904,7 tys. osób), Krakowie (389,9 tys.), Wrocławiu (331,3 tys.), Łodzi (285,9 tys.) i Poznaniu (261,3 tys.). Najmniejszą liczbę pracujących notowano w Wałbrzychu (34,6 tys.), Włocławku (35,8 tys.), Tarnowie (36,6 tys.), Chorzowie (39,4 tys.) oraz Elblągu (39,6 tys.).

Wśród **miast średnich** liczba pracujących w gospodarce narodowej w 2022 r. wynosiła 2,7 mln osób. Najwyższą liczbę pracujących notowano w Legnicy (39,4 tys. osób). Wysoka liczba utrzymywała się również w Kaliszu (37,6 tys.), Jaworznie (34,4 tys.), Słupsku (34,0 tys.) i Siedlcach (31,6 tys.). Najmniej pracujących odnotowano w miastach: Nowa Ruda (5,7 tys.), Grajewo (6,8 tys.), Bartoszyce (7,2 tys.), Mrągowo i Rydułtowy (po 7,3 tys.). W przekrojach wojewódzkich, najwyższa liczba pracujących wystąpiła w śląskim (419,0 tys.), a najniższa – w lubuskim (44,3 tys.).

W **małych miastach** liczba pracujących w gospodarce narodowej w 2022 r. wynosiła 1,9 mln osób. Najwięcej pracujących odnotowano w Łomiankach (8,8 tys. osób), Szamotułach (8,4 tys.), Rawiczu (8,3 tys.), Jelcz-Laskowicach (8,2 tys.) i Grójcu (8,1 tys.). Najmniejsza liczba pracujących wystąpiła w Opatowcu (117 osób), Wiślicy (169), Józefowie nad Wisłą (247), Solcu nad Wisłą (253) oraz Działoszycach (294). Liczba pracujących w gospodarce narodowej była najwyższa wśród małych miast województwa wielkopolskiego (257,2 tys.), a najniższa – świętokrzyskiego (63,9 tys.).

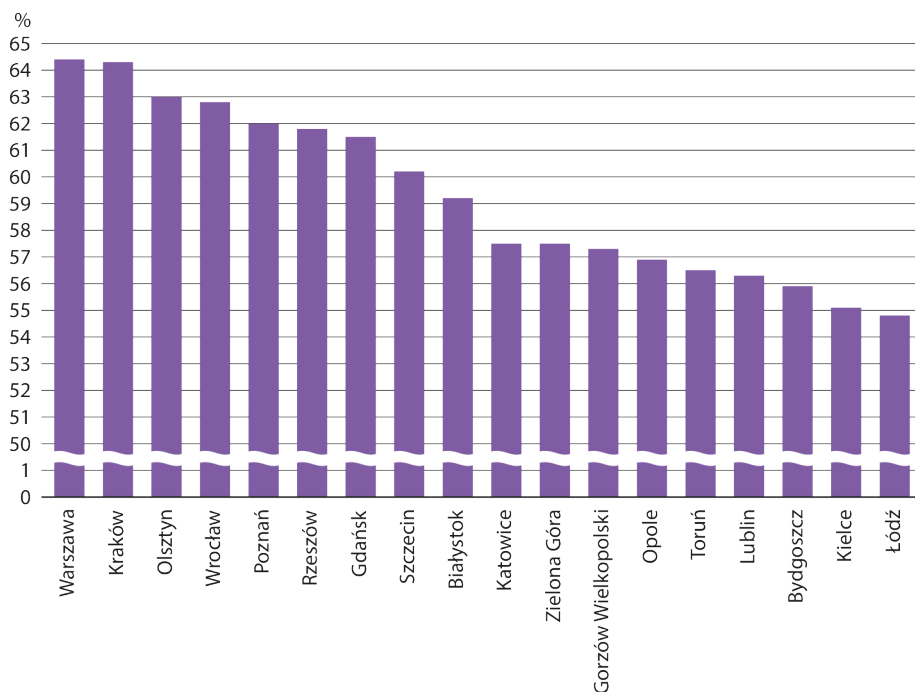
Wśród **miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze** liczba pracujących w gospodarce narodowej w 2022 r. wynosiła 2,0 mln osób. Najwyższą liczbę pracujących odnotowano w Sosnowcu (72,9 tys. osób), Radomiu (71,5 tys.), Zabrzu (56,8 tys.), Bytomiu (52,8 tys.) i Elblągu (39,6 tys.). Najmniej pracujących notowano w miastach: Choszczno (4,6 tys.), Świdwin (4,7 tys.), Staszów (5,1 tys.), Gryfice i Nisko (po 5,2 tys.). Liczba pracujących w gospodarce narodowej była największa w miastach województwa śląskiego (295,8 tys.), a najniższa – lubuskiego (41,3 tys.).

W 2022 r. **wskaźnik zatrudnienia ogółem²** dla **miast wojewódzkich** miał najwyższą wartość w Warszawie (64,4%, wobec średniej dla kraju wynoszącej 56,3%), a najniższą – w Łodzi (54,8%). W porównaniu z poprzednim rokiem wskaźnik zatrudnienia ogółem wzrósł w 9 miastach, w tym największy wzrost notowano w Szczecinie (o 3,5 p. proc.), a najgłębszy spadek - w Katowicach (o 2,7 p. proc.). W porównaniu z 2011 r. wskaźnik zatrudnienia ogółem wzrósł we wszystkich miastach wojewódzkich, w tym najbardziej – w Szczecinie i Rzeszowie (po 12,9 p. proc.), a najmniej - w Gorzowie Wielkopolskim (o 1,0 p. proc.).

¹ Dane dla całej gospodarki. Stan na koniec grudnia. Bez pracujących za granicą.

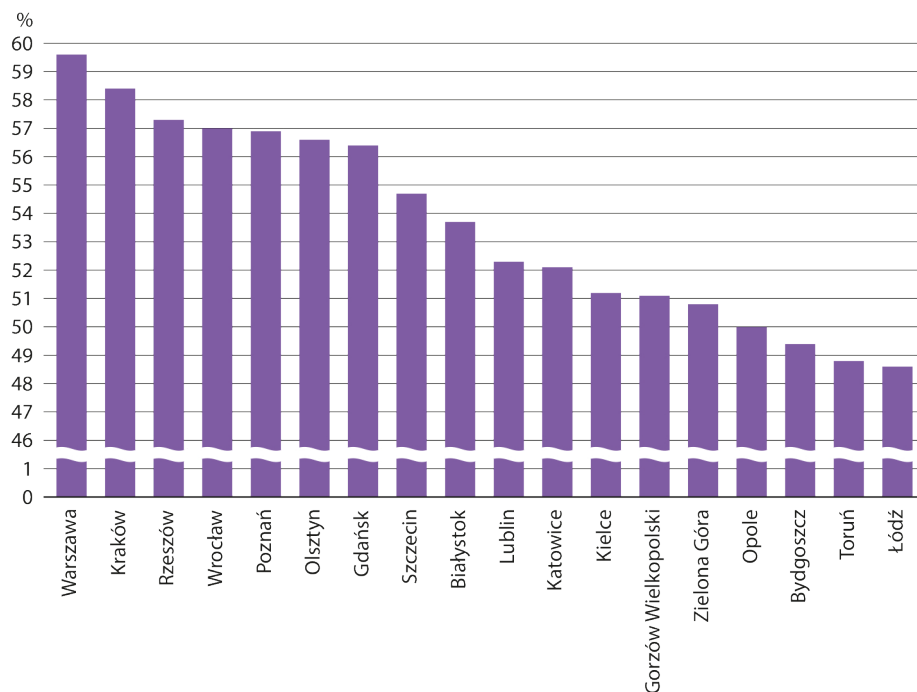
² Ze względu na trwające prace związane z przeliczeniem danych na podstawie NSP 2021, wyniki BAEL w niniejszej publikacji zaprezentowano w oparciu o bilanse ludności, dla których podstawą (bazą wyjściową) są wyniki NSP 2011.

Wykres 1. Wskaźnik zatrudnienia ogółem w 2022 r.
Chart 1. Total employment rate in 2022

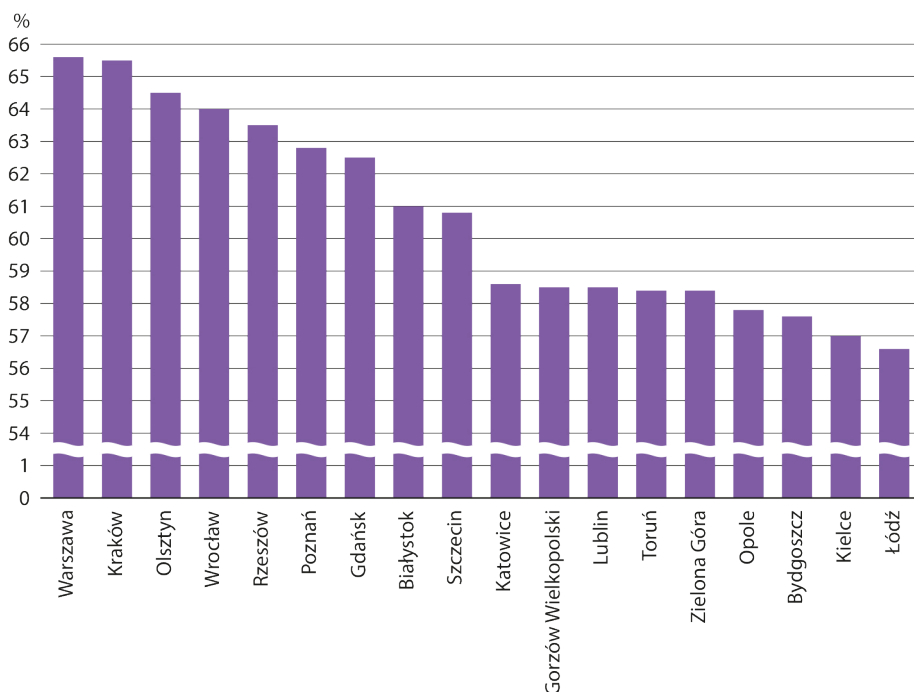
Wskaźnik zatrudnienia kobiet w 2022 r. w miastach wojewódzkich był najwyższy w Warszawie (59,6%, wobec 49,3% dla Polski ogółem). Najniższą wartość wskaźnika odnotowano w Łodzi (48,6%). W porównaniu z 2021 r. wskaźnik zatrudnienia kobiet spadł w 8 miastach wojewódzkich, w tym najbardziej – w Katowicach (o 3,5 p. proc.). W pozostałych miastach notowano wzrost, w tym największy – w Gdańsku (o 4,2 p. proc.). Wartość wskaźnika w porównaniu z 2011 r. spadła jedynie w Zielonej Górze (o 0,2 p. proc.), natomiast największy wzrost wystąpił w Rzeszowie (o 14,1 p. proc.).

Wykres 2. Wskaźnik zatrudnienia kobiet w 2022 r.
Chart 2. Employment rate for females in 2022

W 2022 r. **współczynnik aktywności zawodowej** w grupie wiekowej 15–89 w **miastach wojewódzkich** osiągnął największą wartość w Warszawie (65,6%), wobec średniej na poziomie 58,0% notowanej dla kraju ogółem. Najniższą wartość współczynnika zanotowano w Łodzi (56,6%). W porównaniu z poprzednim rokiem wzrost odnotowano w 9 miastach wojewódzkich, w tym najwyższy – w Olsztynie (o 3,9 p. proc.). W pozostałych miastach notowano spadek, najgłębszy – w Katowicach (o 3,2 p. proc.). W porównaniu z 2011 r. wartość współczynnika spadła jedynie w Gorzowie Wielkopolskim (o 4,2 p. proc.). W pozostałych miastach wojewódzkich notowano wzrost, w tym największy – w Rzeszowie (o 8,9 p. proc.), a najmniejszy – w Kielcach (o 0,3 p. proc.).

Wykres 3. Współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku 15-89 lat w 2022 r.
Chart 3. Activity rate of persons aged 15-89 in 2022

Liczba bezrobotnych zarejestrowanych na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2022 r. w **miastach dużych** wyniosła 2,6 osób (w 2021 r. – odpowiednio 3,1, a w 2011 r. – 5,8). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Radomiu (7,1 osób), a najniższą – w Poznaniu (1,1). W porównaniu z 2021 r. odnotowano spadek wskaźnika we wszystkich dużych miastach, z wyjątkiem Elbląga i Tarnowa, w których wystąpił niewielki wzrost (po 0,1 odpowiednio do 4,0 i 3,8). Najgłębszy spadek odnotowano w Łodzi (o 1,2 do 4,1), a najmniejszy – w Rudzie Śląskiej i Chorzowie (po 0,1 odpowiednio do 1,3 i 2,2). Wartość wskaźnika w porównaniu z 2011 r. spadła we wszystkich miastach dużych, w tym najbardziej – we Włocławku (o 7,8 do 6,1).

W **miastach średnich** liczba bezrobotnych zarejestrowanych na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2022 r. wynosiła 3,7 (w 2021 r. – 4,0, a w 2011 r. – 7,2). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Skarżysko-Kamiennej (8,0 osób). Wysoki wskaźnik utrzymywał się również w Przemyślu, Białogardzie i Grajewie (po 7,7) oraz Lubartowie i Płońsku (po 7,3), natomiast najniższy odnotowano w miastach: Swarzędz (0,9), Luboń (1,0), Kołobrzeg (1,1), Śrem i Sulejówek (po 1,5). W przekrojach wojewódzkich, najwyższa wartość wskaźnika wystąpiła w świętokrzyskim (6,3), a najniższa – w lubuskim (2,1). W porównaniu z 2011 r. liczba bezrobotnych na 100 osób w wieku produkcyjnym spadła, w tym najbardziej w Nowej Soli (o 7,9 do 2,5), a najmniej – w Sopotcie (o 1,3 do 1,8). Spadek odnotowano w miastach średnich we wszystkich województwach, w tym największy – w warmińsko-mazurskim (o 5,5 do 4,8), a najmniejszy – w opolskim (o 0,4 do 4,1). W porównaniu z 2021 r. liczba osób bezrobotnych przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym obniżyła się najbardziej w Słupsku (o 1,5 do 2,7), natomiast największy wzrost wystąpił w Szczecinku (o 0,8 do 6,8).

W **małych miastach** liczba bezrobotnych zarejestrowanych na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2022 r. wynosiła 4,5 (w 2021 r. – 4,4, a w 2011 r. – 2,6). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Krynkach (13,4 osób), Różanie i Izbicy (po 12,3), Iwaniskach (11,4) i Barwicach (11,3). Najmniejszą

liczbę osób bezrobotnych w przeliczeniu na ludność w wieku produkcyjnym notowano w Dobrzanach i Rydzynie (po 0,5), Lwówku i Żukowie (po 0,7) oraz Pobiedziskach i Kórniku (po 0,8). Wartość wskaźnika była najwyższa wśród małych miast kujawsko-pomorskiego i lubelskiego (po 6,1), a najniższa – w miastach małych wielkopolskiego (2,6). W porównaniu z 2011 r. wartość wskaźnika pozostała na tym samym poziomie jedynie w Łebie, a w pozostałych małych miastach notowano spadek, w tym najgłębszy w Gubinie (o 12,9 do 3,3). Tendencja spadkowa utrzymywała się w małych miastach jedynie w śląskim (o 0,8 do 2,9), a w pozostałych województwach wystąpił wzrost, w tym największy – w podlaskim (o 3,0 do 5,7). W porównaniu z 2021 r. liczba osób bezrobotnych wzrosła najbardziej w Szydłowcu (o 7,2 do 10,9), a najgłębszy spadek wystąpił w Łosicach (o 8,5 do 4,4).

Wśród **miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze** liczba bezrobotnych zarejestrowanych na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2022 r. wynosiła 4,5 osoby (w 2021 r. – 4,7). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Pułtusku (9,5 osób), Hrubieszowie (8,2), Skarżysku-Kamiennej (8,0), Przemyślu, Białogardzie i Grajewie (po 7,7). Najmniejszą liczbę bezrobotnych notowano w Żarach i Bolesławcu (po 1,9), Świętochłowicach i Żaganiu (po 2,0) oraz Jastrzębiu-Zdrój (2,1). Liczba bezrobotnych zarejestrowanych na 100 osób w wieku produkcyjnym była największa w miastach województwa mazowieckiego (6,9), a najniższa – lubuskiego (2,3). W porównaniu z 2021 r. największy wzrost wskaźnika notowano w Opocznie (o 0,9 do 5,2) oraz w Szczecinku, Działdowie i Bytowie (po 0,8 odpowiednio do 6,8; 6,4 i 5,0), a najgłębszy spadek - w Słupsku (o 1,5 do 2,7).

3.2 Opieka nad dziećmi i edukacja przedszkolna

3.2 Childcare and preschool education

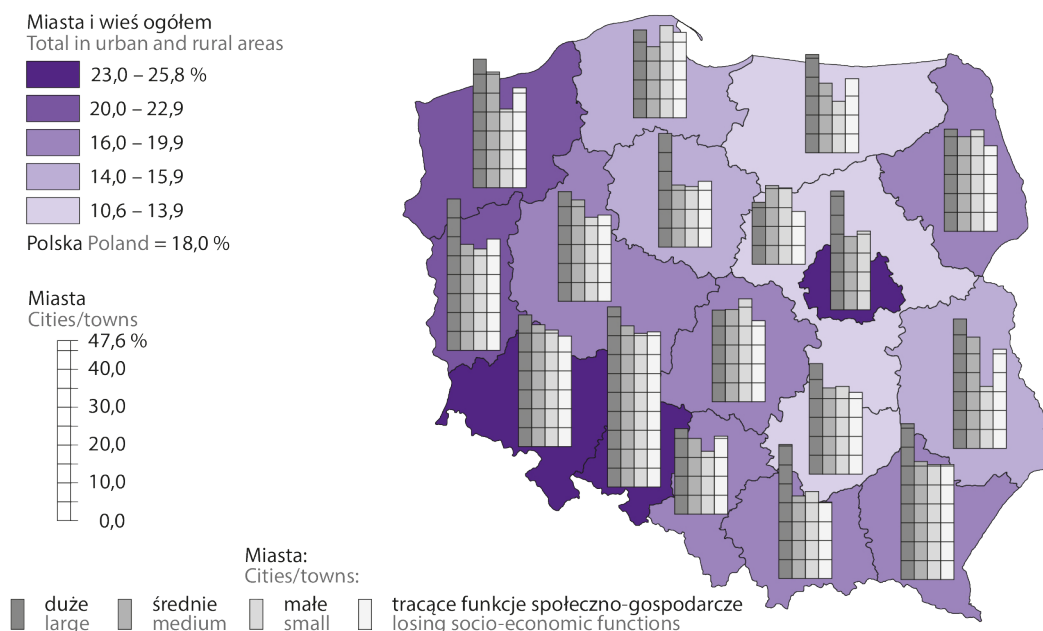
W 2022 r. w **dużych miastach** do **żłobków i klubów dziecięcych** uczęszczało 29,6% dzieci w wieku do lat 3 (wzrost o 2,7 p. proc. w stosunku do 2021 r. i o 20,8 p. proc. wobec 2012 r.). Najwyższą wartość wskaźnika notowano dla Koszalina (57,1%), najniższą – dla Częstochowy (9,1%), a 12 miast osiągnęło wskaźnik wyższy niż średnio dla miast dużych. W porównaniu do 2021 r. największy wzrost odsetka dzieci uczęszczających do żłobków nastąpił w Gorzowie Wielkopolskim i Rzeszowie (odpowiednio o 6,3 p. proc. i o 6,2 p. proc.). Spadek wskaźnika odnotowano w Szczecinie (o 0,7 p. proc.) i Sosnowcu (0,1 p. proc.). Spośród miast wojewódzkich najwyższy odsetek dzieci objętych opieką w tych instytucjach wystąpił w Opolu (47,6%), a najniższy – w Łodzi (24,2%).

W 2022 r. w **średnich miastach** do żłobków i klubów dziecięcych uczęszczało 24,0% dzieci w wieku do lat 3 (wzrost o 3,3 p. proc. w stosunku do 2021 r. i o 18,7 p. proc. wobec 2012 r.). Spośród tej grupy miast, 88 jednostek miało wartość wyższą od średniej dla miast średnich, a 53 miasta miały wartość wyższą niż średnia dla dużych miast. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Swarzędzu (57,4%), a najniższą – w Czerwoncu-Leszczynach (2,6%). W 2012 r. rozpiętość wskaźnika wyniosła 17,2 p. proc. (od 0,4% w Kobyłce, Nowym Targu i Rumii do 17,6% w Śremie). Miasta średnie opolskiego miały najwyższy odsetek dzieci uczęszczających do żłobków (42,5%, wzrost w porównaniu do 2012 r. o 27,6 p. proc.), a najniższy – miasta kujawsko-pomorskiego (16,4%, w stosunku do 2012 r. wzrost o 12,3 p. proc.). W porównaniu do 2021 r. odnotowano wzrost wskaźnika w 154 miastach – najwyższy w Nysie (o 16,8 p. proc. do 53,3%) i Białogardzie (o 16,6 p. proc. do 35,7%), natomiast spadek nastąpił w 18 miastach – najgłębszy w Kościerzynie (o 14,1 p. proc. do 25,4%) i Lublińcu (o 12,1 p. proc. do 31,5%); w Bartoszycach i Rumii nie odnotowano zmiany wskaźnika.

W 2022 r. w **małych miastach** do żłobków i klubów dziecięcych uczęszczało 23,3% dzieci w wieku do lat 3 (wzrost o 3,6 p. proc. wobec 2021 r. i o 20,5 p. proc. w stosunku do 2012 r.). Spośród miast małych, 317 miało wartość wyższą od średniej dla tej grupy miast, a 222 miasta miały wartość wyższą niż średnia dla dużych miast. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Koszycach (312,5%), a najniższą

– w Węgorzewie (0,9%). W 240 miastach zjawisko nie wystąpiło. Najwyższy odsetek dzieci uczęszczających do żłobków miały małe miasta opolskiego (40,6%), a najniższy – miasta warmińsko-mazurskiego (13,5%). W porównaniu do 2021 r. odnotowano wzrost wskaźnika w 390 małych miastach (w 20 z tych miast w 2021 r. nie było placówek opieki nad dziećmi w wieku do lat 3) – najwyższy w Czersku i Tucznie (odpowiednio o 50,8 p. proc. i o 48,3 p. proc.). W stosunku do 2012 r. wzrost dotyczył 479 miast, przy czym w większości z nich (w 367 miastach) w 2012 r. nie było żłobków – w miastach, w których żłobki były najwyższy wzrost notowano w Leśnej i Ozimku – odpowiednio o 61,5 p. proc. i o 53,0 p. proc.). Spadek wskaźnika w skali roku nastąpił w 113 miastach (w tym najgłębszy notowano w Klimontowie – o 49,6 p. proc. i Mikstacie – o 28,5 p. proc.), w tym w 2 miastach wynikał z likwidacji placówek opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 (Skwierzyna, Piechowice). W odniesieniu do 2012 r. mniejszy odsetek dzieci uczęszczających do żłobków odnotowano w Kowarach (o 0,5 p. proc. mniej), natomiast w Piechowicach, Podkowie Leśnej, Skwierzynie i Szczucinie zamknięto placówki.

Mapa 1. Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych w 2022 r.
Map 1. Percentage of children up to the age of 3 covered by care in nurseries and children's clubs in 2022

W 2022 r. w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** do żłobków i klubów dziecięcych uczęszczało 23,4% dzieci w wieku do lat 3 (tj. wzrost o 3,0 p. proc. wobec 2021 r.) i było to tylko o 0,1 p. proc. więcej niż w małych miastach. 71 miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze miało wartość wyższą od średniej dla tych miast ogółem. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Żąbkowicach Śląskich (54,6%), a najniższą – w Świdwinie (6,4%). W Bartoszycach, Pisz i Ryplinie zjawisko nie wystąpiło. Najwyższy odsetek dzieci uczęszczających do żłobków miały miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze opolskiego (41,0%), a najniższy – miasta mazowieckiego regionalnego (14,1%). W porównaniu do 2021 r. odnotowano wzrost wskaźnika w 120 miastach, w tym najwyższy w Choszcznie i Kole (odpowiednio o 41,7 p. proc. do 52,0% i o 20,6 p. proc. do 27,0%). Spadek wskaźnika nastąpił w 15 miastach – najgłębszy w Prudniku (o 11,6 p. proc. do 13,9%) i Tomaszowie Lubelskim (o 10,9 p. proc. do 7,8%). W 94 na 139 miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze odsetek dzieci uczęszczających do żłobków był wyższy niż 18,0% (czyli wartość wskaźnika dla Polski). Najkorzystniej

przedstawiła się sytuacja w miastach regionu lubuskiego (wszystkie miasta z wartością powyżej średniej dla Polski ogółem), podkarpackiego (10 na 11 miast) oraz opolskiego i wielkopolskiego (7 na 8 miast).

W roku szkolnym 2022/23 **wychowaniem przedszkolnym w dużych miastach** objętych było 106,2%¹ **dzieci w wieku 3–5 lat**, tj. o 20,9 p. proc. więcej niż w roku szkolnym 2011/12 i 5,2 p. proc. więcej niż w roku ubiegłym. W 18 miastach odnotowano wartość powyżej średniej, w tym najwyższą – w Gorzowie Wielkopolskim (120,2%) i Koszalinie (118,0%). Najniższy odsetek dzieci w tej grupie wiekowej odnotowano w Rudzie Śląskiej (88,6%). W miastach wojewódzkich odsetek ten był wyższy niż w pozostałych dużych miastach (107,8% wobec 101,1%). W 11 miastach wojewódzkich odsetek dzieci był wyższy niż średnio dla miast wojewódzkich, we wszystkich wyniósł ponad 100,0% – najwyższą wartość odnotowano w Gorzowie Wielkopolskim, najniższą – w Gdańsku 102,0%. Na przestrzeni 12 lat odnotowano wzrost wskaźnika we wszystkich dużych miastach – w granicach od 34,8 p. proc. w Koszalinie do 11,4 p. proc. w Warszawie. W stosunku do roku szkolnego 2021/22 odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym wzrósł w granicach od 12,3 p. proc. w Gorzowie Wielkopolskim do 2,4 p. proc. w Chorzowie.

W roku szkolnym 2022/23 wychowaniem przedszkolnym w **średnich miastach** objętych było 109,9% dzieci w wieku 3–5 lat, tj. o 30,4 p. proc. więcej niż w roku szkolnym 2011/12 oraz o 5,9 p. proc. więcej niż w roku szkolnym 2021/22. W 83 miastach odnotowano wartość powyżej średniej. W 140 miastach odsetek dzieci w wieku 3–5 lat w placówkach wychowania przedszkolnego przekroczył 100,0% (w roku szkolnym 2011/12 było 5 takich miast, w roku 2021/22 – 112 miast) – najwyższą wartość odnotowano w Śremie (148,3%) i Goleniowie (146,8%). Najniższy odsetek dzieci w tej grupie wiekowej odnotowano w Nowej Rudzie (84,1%). W 109 miastach odsetek dzieci był większy niż w dużych miastach. Miasta średnie lubelskiego miały najwyższy odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w tej grupie wiekowej (120,4%), a najniższy – miasta śląskiego (96,9%). W porównaniu do roku szkolnego 2021/22 r. odnotowano wzrost wskaźnika w 171 miastach, w tym najwyższy – w Oławie (o 15,1 p. proc. do 117,7%) i Piotrkowie Trybunalskim (o 13,3 p. proc. do 119,2%). Spadek wystąpił w 3 miastach: Józefowie (o 2,6 p. proc. do 130,1%), Wieluniu (o 1,1 p. proc. do 120,6%) i Pabianicach (o 0,2 p. proc. do 109,2%). W porównaniu do roku szkolnego 2011/12 we wszystkich miastach odnotowano wzrost, w tym najwyższy – w Jaśle i Oleśnicy (odpowiednio o 58,2 p. proc. do 141,4% i o 56,9 p. proc. do 134,1%), a najniższy – w Mikołowie (o 6,6 p. proc. do 94,0%).

W roku szkolnym 2022/23 r. w **małych miastach** odsetek dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego w grupie wieku 3–5 lat wyniósł 128,7% (wobec 120,9% w roku 2021/22 i 88,4% w roku 2011/12), w tym 391 miast miało wartość wyższą od średniej dla małych miast, a 558 miast miało wartość wyższą niż średnia dla dużych miast w Polsce. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Wiślicy (955,6%), a najniższą – w Borku Wielkopolskim (17,1%), w Dobrej nie było dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym. Najwyższy odsetek dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym miały miasta świętokrzyskiego (168,4%), a najniższy – miasta śląskiego (102,2%). W porównaniu do roku szkolnego 2011/12 odnotowano wzrost wskaźnika w większości małych miast – najwyższy w Dukli (o 190,8 p. proc.), a najniższy – w Górnicy (o 0,3 p. proc.), przy średnim wzroście dla miast małych na poziomie 40,3 p. proc. W porównaniu do roku szkolnego 2021/22 nastąpił wzrost wskaźnika średnio o 7,8 p. proc., w tym najwyższy – w Wiślicy (o 463,9 p. proc.) i Dubiecku (o 294,4 p. proc.).

W roku szkolnym 2022/23 w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** odsetek dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym wyniósł 109,5% (wzrost o 5,6 p. proc. wobec roku 2021/22) i było to o 19,2 p. proc. mniej niż w małych miastach. 76 miast miało wartość wyższą od

¹ Udział dzieci uczestniczących w zajęciach w placówkach zlokalizowanych w miastach przekroczył 100% ze względu na uczęszczanie do nich dzieci dowożonych z innych gmin.

średniej dla miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze – najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Busko-Zdroju (199,3%), a najniższą – w Nowej Rudzie (84,1%). Najwyższy odsetek dzieci w tej grupie wiekowej objętych wychowaniem przedszkolnym miały miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze lubelskiego (122,1%), a najniższy – miasta śląskiego (94,7%). W porównaniu do roku szkolnego 2021/22 odnotowano wzrost wskaźnika w 136 miastach – najwyższy w Busko-Zdroju i Złotoryi (odpowiednio o 40,0 p. proc. do 199,3% i o 22,0 p. proc. do 138,9%). Spadek wskaźnika nastąpił w 3 miastach: Olecku (o 2,6 p. proc. do 107,4%), Braniewie (o 1,4 p. proc. do 106,5%) i Wieluniu (o 1,1 p. proc. do 120,6%). W 132 na 139 miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze odsetek dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym był wyższy niż 92,7% (czyli wartości wskaźnika dla Polski). Miasta z odsetkiem dzieci niższym niż średnio w Polsce zlokalizowane były w dolnośląskim (Nowa Ruda) i śląskim (Bytom, Piekary Śląskie, Rydułtowy, Siemianowice Śląskie i Świętochłowice).

3.3 Dochody gospodarstw domowych

3.3 Household income

W 2022 r. we wszystkich analizowanych wymiarach miejskich (miastach dużych, średnich, małych oraz tracących funkcje społeczno-gospodarcze) obserwowano wzrost **przeciętnego miesięcznego dochodu do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym** w skali roku. W **miastach dużych** odnotowano wzrost o 8,0% do 2 573,42 zł, w **miastach średnich** – o 12,4% do 2 240,47 zł, a w **miastach małych** – o 11,1% do 2 097,67 zł. W **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** w porównaniu z 2021 r. wystąpił wzrost dochodu do dyspozycji o 7,6% do 2 107,15 zł.

W 2022 r. w relacji do średniej krajowej, najwyższe dochody odnotowano w miastach dużych (o 17,3% wyższe niż przeciętnie w kraju, tj. o 378,80 zł), a następnie – w średnich (o 2,1%, tj. o 45,85 zł). W miastach małych dochody były niższe niż średnio w kraju o 4,4% (o 96,95 zł), a w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze – niższe o 4,0% (o 87,47 zł). W 2011 r. w miastach dużych dochody przewyższały średnią krajową o 30,6% (tj. o 362,02 zł), a w miastach średnich – o 1,0% (tj. o 11,55 zł), natomiast w miastach małych dochody były niższe niż średnio o 4,7% (55,12 zł). W porównaniu z 2011 r. znaczący wzrost przeciętnego miesięcznego dochodu do dyspozycji na 1 osobę odnotowano w miastach średnich – o 87,5% oraz małych – o 85,9%. W miastach dużych dochody były wyższe niż w 2011 r. o 66,5%.

W 2022 r. różnicowanie dochodów na osobę w gospodarstwach domowych, mierzone **współczynnikiem Giniego**, wyniosło 0,314. Współczynnik liczony dla **miast dużych** wykazywał w 2022 r. większe niż średnio w Polsce różnicowanie dochodowe (0,327) i w porównaniu z 2011 r. zmniejszył się o 0,019. Dla **miast średnich** współczynnik był niższy niż średnio o 0,056 i wyniósł 0,258, a w porównaniu z 2011 r. zmniejszył się o 0,029. Dla **miast małych** współczynnik wyniósł 0,273, w konsekwencji był o 0,041 mniejszy niż średni krajowy i o 0,013 niższy niż w 2011 r. Dla **miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze** współczynnik był znacznie niższy niż średnio w Polsce – różnicowanie dochodowe wyniosło 0,258.

3.4 Pomoc społeczna i aktywność społeczna

3.4 Social welfare and activity

W 2022 r. w **dużych miastach** ze **środowiskowej pomocy społecznej** korzystało 2,3% ogółu mieszkańców (wobec 2,5% w 2021 r. i 4,8% w 2011 r.). Spośród miast wojewódzkich, największy udział korzystających w ogólnej liczbie ludności notowano w Kielcach (3,8%, wobec 4,4% w 2011 r.), a najniższy – we Wrocławiu (1,2%, wobec odpowiednio 5,6%). Wśród pozostałych dużych miast wskaźnik kształtował się w przedziale od 7,9% we Włocławku do 1,6% w Bielsku-Białej (w 2011 r. rozpiętość wyniosła od 12,8% we Włocławku do 3,0% w Bielsku-Białej).

W 2022 r. w **gminach miejskich średniej wielkości**¹ 3,2% ogółu mieszkańców korzystało ze środowiskowej pomocy społecznej (wobec 3,5% w 2021 r. i 6,6% w 2011 r.). Najwyższy udział korzystających wystąpił w regionie kujawsko-pomorskim (5,9% w 2022 r. wobec 10,5% w 2011 r.), warmińsko-mazurskim (odpowiednio 4,3% wobec 9,2%) oraz wielkopolskim (4,0% wobec 6,7%), natomiast najniższy – w śląskim (2,3% wobec odpowiednio 4,9%), warszawskim stołecznym (2,4% wobec 5,0%) oraz dolnośląskim (2,5% wobec 5,5%).

Największy udział korzystających notowano w Przemyślu (7,1%, region podkarpacki), Białogardzie (6,4%, zachodniopomorski), Bartoszycach i Inowrocławiu (po 6,0%, odpowiednio warmińsko-mazurski i kujawsko-pomorski) i Grudziądzu (5,9%, kujawsko-pomorski), a najmniejszy – w Oławie i Ząbkach (po 1,1%, odpowiednio dolnośląski i warszawski stołeczny) oraz Mielcu (1,2%, podkarpacki).

W **gminach miejskich małych** udział takich osób w ludności ogółem zmniejszył się z 7,9% w 2011 r. do 4,0% w 2022 r. Najwyższy wskaźnik odnotowano w regionie kujawsko-pomorskim, gdzie osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej stanowiły 6,9% ogółu ludności takich gmin (wobec 12,6% w 2011 r.), natomiast najniższy wystąpił w warszawskim stołecznym (o 2,1% wobec 4,6% w 2011 r.) i śląskim (2,2% wobec 4,4%).

W 2022 r. największy udział korzystających odnotowano w Rejowcu Fabrycznym (region lubelski) – 12,4%, a następnie w Lipnie (kujawsko-pomorski) – 12,2%, Krynicy Morskiej (pomorski) – 10,2% ogółu ludności w tych gmin. Najmniej korzystających notowano w gminach śląskiego, tj. w Bieruniu, Łędzinach i Wojkowicach (odpowiednio 1,3%, 1,4% i 1,5%).

W 2022 r. **gminy miejskie tracące funkcje społeczno-gospodarcze** odnotowały udział na poziomie 3,7%, czyli niższym niż gminy miejskie małe, ale wyższym niż gminy miejskie duże i średnie. Procentowo, najwyższy wskaźnik odnotowano w Rypinie i Włocławku (po 7,9%, oba – region kujawsko-pomorski), Hajnówce i Przemyślu (po 7,1% – odpowiednio podlaski i podkarpacki), a najmniejszy – w Mielcu (1,2%, podkarpacki).

Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON w 2022 r. w **miastach dużych** wyniosła łącznie 60,8 tys. podmiotów (co stanowiło 37,8% wszystkich jednostek zarejestrowanych w kraju). W porównaniu z 2011 r. odnotowano wzrost o 48,3% (wobec wzrostu o 47,0% średnio w kraju), a w skali roku – o 4,8% (wobec 3,9% średnio w kraju). Najwięcej fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych notowano w Warszawie (15,9 tys. wobec 10,2 tys. w 2011 r.), Krakowie (5,1 tys. wobec 3,1 tys.) oraz Poznaniu i Wrocławiu (po 4,2 tys. jednostek wobec odpowiednio 2,7 tys. i 2,6 tys. w 2011 r.). **Na 10 tys. ludności** przypadało średnio 58 jednostek (wobec 38 w 2011 r. i 55 w 2021 r.), w tym w miastach wojewódzkich wskaźnik ten wyniósł 65 (wobec odpowiednio 43 i 62), a w pozostałych dużych miastach – 37 podmiotów (wobec odpowiednio 24 i 35).

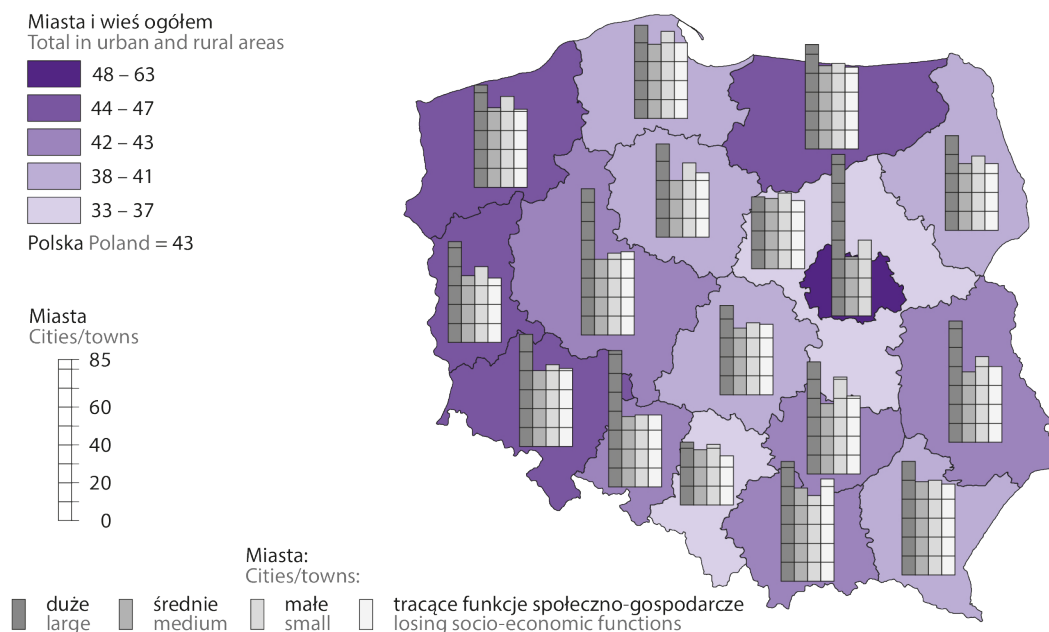
¹ W zakresie korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej analiza prezentowanych wymiarów miejskich (ze względu na ograniczenia w dostępności danych) dotyczy gmin miejskich.

W **miastach średnich** wskaźnik wyniósł średnio 37 jednostek na 10 tys. ludności (wobec 24 w 2011 r. i 36 w 2021 r.), w tym najwyższy notowano w regionach małopolskim i podkarpackim (po 49 podmiotów), a najmniej jednostek w przeliczeniu na liczbę mieszkańców było w miastach średnich śląskiego (29). W 2022 r. rozpiętość wskaźnika w tej grupie kształtowała się od 115 podmiotów przypadających na 10 tys. ludności w Sopocie (region pomorski) do 15 jednostek w Łaziskach Górnych (śląski).

W **miastach małych** w 2022 r. na 10 tys. ludności przypadały średnio 42 fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne wpisane do rejestru REGON (wobec 27 w 2011 r. i 40 w 2021 r.), w tym najwyższy wskaźnik notowano w regionie świętokrzyskim (51 podmiotów), a najniższy – w śląskim (32). Najwyższy wskaźnik wystąpił w mieście Wiślica (128, świętokrzyski), a najniższy – w mieście Gliniojeck (14, mazowiecki regionalny).

W **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** średnio na 10 tys. ludności przypadało 39 podmiotów (37 w 2021 r.), w tym najwyższy wskaźnik charakteryzował miasta tej grupy w regionie małopolskim (54), a najniższy – w śląskim (26). Najwyższy wskaźnik wystąpił w miastach Pleszew (77, wielkopolski) i Zakopane (76, małopolski), a najniższy – w miastach Piekary Śląskie i Zambrow (po 20, odpowiednio śląski i podlaski) oraz Ozorków i Rydułtowy (po 21, odpowiednio łódzki i śląski).

Mapa 2. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne wpisane do rejestru REGON w 2022 r.
Map 2. Foundations, associations and social organizations in REGON register in 2022

Rozdział 4

Chapter 4

Przedsiębiorczość

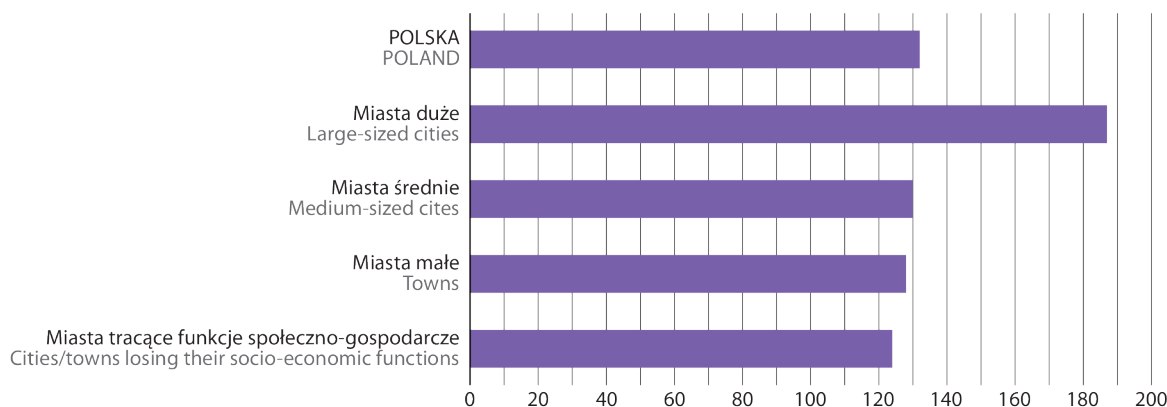
Entrepreneurship

Na przestrzeni ostatnich lat systematycznie zwiększała się liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na obszarach miejskich. Największe zróżnicowanie wśród analizowanych delimitacji miejskich obserwowano w miastach małych, natomiast w grupie miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze (a w szczególności miast obniżającego się potencjału) zwykle miały miejsce nieco niższe wartości niż w pozostałych grupach miast.

W 2022 r. **liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w dużych miastach** wyniosła ponad 2,0 mln jednostek. W przeliczeniu na 1 000 ludności liczba podmiotów wyniosła 187, czyli o 41,7% więcej niż średnia dla kraju (wynosząca 132 podmioty). W porównaniu do roku poprzedniego wartość wskaźnika wzrosła o 7, a w stosunku do 2011 r. – o 46 podmiotów. Rozpiętość pomiędzy poszczególnymi miastami kształtowała się na poziomie 195 jednostek przypadających na 1 000 ludności. Wśród dużych miast liderami były Warszawa i Poznań (z odpowiednio 282 i 235 podmiotami na 1 000 ludności), natomiast najniższą wartość wskaźnika odnotowano w Rudzie Śląskiej (87). W stosunku do 2011 r. największy wzrost liczby podmiotów wpisanych do rejestru na 1 000 ludności odnotowano w Warszawie (o 83 podmioty), Krakowie (o 56), Poznaniu (o 55), Rzeszowie i Katowicach (o 53 jednostki), a najmniejszy – we Włocławku (o 7 podmiotów).

Wykres 1. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na 1 000 ludności w 2022 r.

Chart 1. Entities of the national economy recorded in the business register (REGON) per 1 000 population in 2022

W **miastach średnich** w 2022 r. liczba podmiotów na 1 000 ludności wyniosła 130, podczas gdy rok wcześniej było to 126, a w 2011 r. – 107 podmiotów. Miasta średnie zlokalizowane w regionie warszawskim stołecznym osiągnęły największą wartość wskaźnika (tj. 160 podmiotów wobec 134 w 2011 r.), a znajdujące się w kujawsko-pomorskim – najmniejszą (tj. 104 wobec odpowiednio 86). Spośród 174 miast średnich w 2022 r., w 80 miastach wartość wskaźnika była wyższa niż przeciętnie w kraju. Największą liczbę podmiotów na 1 000 ludności charakteryzowały się Sopot (283) i Zakopane (254), a najmniejszą – część miejska gminy Czerwionka-Leszczyny (70) i Rydułtowy (72).

Podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 1 000 ludności w **miastach małych** było 128. Rok wcześniej było ich niewiele mniej, bo 125, a w 2011 r. – odpowiednio 105. Największą wartość wskaźnika w 2022 r. zanotowano w regionie warszawskim stołecznym (tj. 171, wobec 146 w 2011 r.) i pomorskim (tj. 147, wobec odpowiednio 127), a najmniejszą – w podlaskim (tj. 104, wobec 82 w 2011 r.). Rozpiętość wskaźnika dla poszczególnych miast była dużo większa. Spośród małych miast w 2022 r. największą wartość wskaźnika (tj. 900) osiągnął Karpacz, a najmniejszą (tj. 61) Pruchnik. Ponad 37% małych miast zanotowało wartość wskaźnika większą niż przeciętna dla kraju w tej grupie miast.

Średnia dla **miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze** wyniosła 124. Rok wcześniej wartość wskaźnika była mniejsza o 3 podmioty. Spośród regionów najwięcej podmiotów przypadało na 1 000 ludności w dolnośląskim (tj. 147), a najmniej – w podlaskim (tj. 103). Rozpiętość między miastami o skrajnych wartościach była mniejsza niż w małych miastach i wyniosła 182 podmioty. W tej grupie miast najwięcej podmiotów na 1 000 ludności odnotowano w Zakopanem (tj. 254), a najmniej – w Rydułtowach (tj. 72).

W **dużych miastach** w 2022 r. na **10 tys. ludności** przypadało średnio 59 **spółek z udziałem kapitału zagranicznego**. W 2021 r. średnia wartość wyniosła 55 podmiotów, choć jeszcze w 2011 r. były to 42 podmioty. Największą wartość wskaźnika w 2022 r. (tj. 171) zanotowano w Warszawie, a najmniejszą – w Zabrze, Wałbrzychu i Płocku (po 6). W 2011 r. miasta te notowały wskaźniki na poziomie odpowiednio 126, 9, 12 i 10 jednostek.

W 2022 r. w **miastach średnich** przeciętna liczba spółek przypadających na 10 tys. ludności była ponad 4-krotnie mniejsza niż w miastach dużych i wyniosła średnio 12 podmiotów. Największą średnią wartość wskaźnika odnotowano w miastach średnich warszawskiego stołecznego i podkarpackiego (tj. 23 i 22, wobec odpowiednio 18 i 10 w 2011 r.), a najmniejszą – w świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim (po 5 spółek, wobec 7 w 2011 r.). Miastem o największej liczbie spółek z udziałem kapitału zagranicznego w odniesieniu do ludności był Przemyśl, gdzie na 10 tys. ludności przypadało 98 spółek, natomiast najmniej spółek wśród średnich miast odnotowano w miejskiej części gminy Czerwionka-Leszczyny i Grajewie (tj. odpowiednio po 1 spółce).

W 2022 r. w **małych miastach** najwięcej spółek z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. ludności odnotowano w części miejskiej gminy Rzgów – 244 spółki, przy średniej dla tej grupy miast wynoszącej 9 spółek. Wśród omawianych grup miast była to najniższa wartość wskaźnika. W gronie małych miast, w 186 z nich (tj. 25%) nie funkcjonowała ani jedna spółka z udziałem kapitału zagranicznego. W 2021 r. takich gmin było 185. W ujęciu regionalnym najwyższą wartość wskaźnika (tj. 20 spółek) odnotowano w małych miastach lubuskiego, natomiast najmniej spółek na 10 tys. ludności przypadało w kujawsko-pomorskim i warmińsko-mazurskim (po 4 podmioty).

W grupie **miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze** średnia wartość wskaźnika w 2022 r. wyniosła 10 spółek. Najwięcej spółek na 10 tys. ludności odnotowano w regionie podkarpackim (22), a najmniej – w kujawsko-pomorskim i podlaskim (po 6). W skali roku pozycje tych województw nie uległy zmianie. Wśród miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze wartość wskaźnika wahała się od 98 spółek na 10 tys. ludności w Przemyślu, do 1 w Grajewie i Pizsu.

Wskaźniki zaawansowanej przedsiębiorczości (w sekcjach J-R) wzrastały systematycznie od lat. Liczba podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu zwiększa się również kiedy obserwujemy zjawisko w ujęciu miejskim.

W 2022 r. w **dużych miastach** odnotowano średnio 93 podmioty gospodarcze w usługach wyższego rzędu **na 1 000 ludności**. Od poprzedniego roku wartość ta zwiększyła się o 5, natomiast od 2011 r. – o 37 podmioty (tj. o 66%). Najwyższą wartość wskaźnika w 2022 r. odnotowano w Warszawie

(tj. 157 podmiotów), a najniższą – niemal 3-krotnie mniejszą od średniej dla tej grupy miast – w Rudzie Śląskiej (tj. 33). W stosunku do 2011 r. liczba podmiotów w usługach wyższego rzędu na 1 000 ludności wzrosła we wszystkich dużych miastach – największą zmianę odnotowano w Warszawie (o 68 podmiotów), a najmniejszą – we Włocławku (o 9), Koszalinie i Gorzowie Wielkopolskim (o 11 jednostek).

W **miastach średnich** wartość wskaźnika zaawansowanej przedsiębiorczości w 2022 r. wyniosła 51 podmiotów w przeliczeniu na 1 000 ludności. W porównaniu do roku poprzedniego był to wzrost o 2, a w stosunku do 2011 r. – o 15 podmiotów. Wśród regionów, największą średnią wartość osiągnął warszawski stołeczny (tj. 69, wobec 44 w 2011 r.) oraz dolnośląski (tj. 62, wobec odpowiednio 45), a najmniejszą – podlaski (tj. 38, wobec 28). Spośród 174 miast średnich w 2022 r., w 73 miastach wartość wskaźnika była wyższa niż przeciętna dla kraju w tej grupie miast. Największą liczbę podmiotów wyższego rzędu w przeliczeniu na 1 000 ludności odnotowano w Sopocie (158), a najmniejszą – w Rydułtowach (23 podmioty w sekcjach J-R). Pozycja tych miast nie zmieniła się od poprzedniego roku. Rozpiętość pomiędzy gminami o najmniejszej i największej wartości wskaźnika w 2022 r. wyniosła 135 podmiotów, w porównaniu do 129 rok wcześniej.

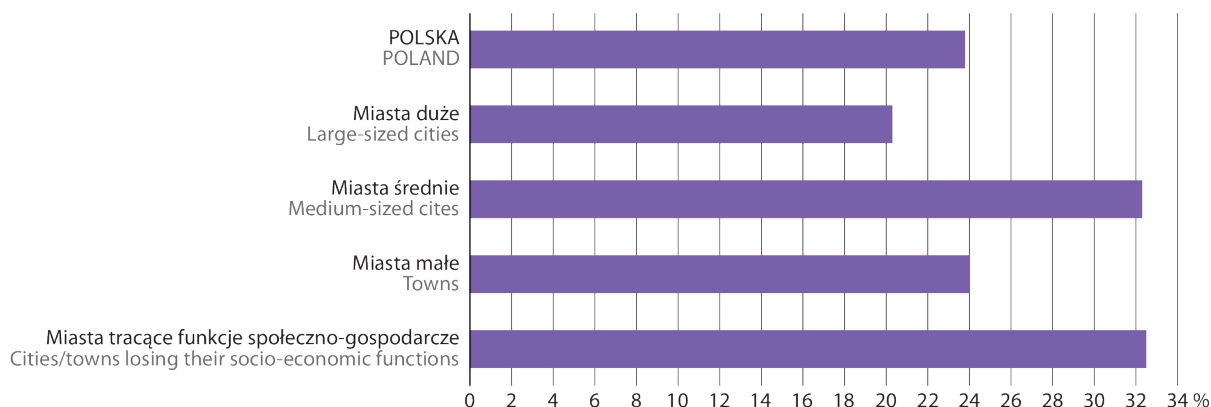
Zaawansowana przedsiębiorczość wśród **miast małych** kształtowała się średnio na poziomie 45 podmiotów na 1 000 ludności. Rok wcześniej były to 44 podmioty gospodarcze w usługach wyższego rzędu na 1 000 ludności, a w 2011 r. – tylko 33. Regionem o największej średniej wartości wskaźnika dla miast małych był warszawski stołeczny (tj. 72 podmioty), a tym, gdzie wartość była najmniejsza (tj. 33) – podlaski. Rozpiętość pomiędzy miastem z największą liczbą podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu na 1 000 ludności, tj. Karpaczem (172 podmioty), a miastem z najniższą wartością wskaźnika, tj. Pruchnikiem (15 podmiotów) wyniosła aż 157 podmiotów, czyli prawie 3,5-krotnie przewyższała średnią dla miast małych.

W **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze**, w sekcjach J-R obserwowano wzrost liczby podmiotów przypadających na 1 000 ludności. W 2022 r. wartość wskaźnika wyniosła 49, a rok wcześniej – 48 podmiotów. Wśród regionów największą średnią odnotowano w dolnośląskim (tj. 67), a najmniejszą – w podlaskim (tj. 35). W grupie miast obniżającego się potencjału największą wartość wskaźnika odnotowano w Złotorzy w dolnośląskim (tj. 92). Do tej samej kategorii miast zaliczają się Rydułtowy w śląskim, gdzie wartość wskaźnika była najniższa i wyniosła 23 jednostki.

W 2022 r. **przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem w miastach dużych** osiągnęły wartość 3 237,7 mld zł, co stanowiło 56,6% przychodów krajowych. W stosunku do 2021 r. przychody w miastach dużych wzrosły o 738,2 mld zł, a w odniesieniu do 2011 r. – o 1 575,7 mld zł. W 2022 r. najwyższe przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów odnotowano w Warszawie (na poziomie 1 277,4 mld zł, tj. 39,5% przychodów miast dużych), a najmniejsze – m.in. w Elblągu i Koszalinie (odpowiednio 4,9 mld zł i 10,4 mld zł, tj. odpowiednio 0,2% i 0,3% wartości przychodów miast dużych ogółem). Zarówno w stosunku do 2021 r., jak i 2011 r. wzrost wartości przychodów wystąpił we wszystkich dużych miastach. Miasta duże wygenerowały **przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport** w wysokości 657,8 mld zł, co stanowiło 48,3% przychodów krajowych na eksport ogółem. W stosunku do 2021 r. wartość przychodów wzrosła o 152,4 mld zł, a w odniesieniu do 2011 r. – o 374,1 mld zł. W 2022 r. największe przychody odnotowano w Warszawie (na poziomie 186,6 mld zł, co stanowiło 28,4% przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport miast dużych), a najmniejsze – w Elblągu (0,9 mld zł, tj. odpowiednio 0,2%). W latach 2011–2022, w dużych miastach udział przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport w przychodach netto za sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem wzrósł z 17,1% w 2011 r. do 20,3% w 2022 r. W 2022 r. największym udziałem charakteryzowały się Wałbrzych (71,5%) i Gorzów Wielkopolski (61,9%).

Wykres 2. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport w przychodach netto ze sprzedaży ogółem w 2022 r.

Chart 2. Share of net revenues from sales of products, goods and materials for exports in the total net revenues from sales in 2022

W 2022 r. przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów dla **miast średnich** ogółem osiągnęły wartość 929,0 mld zł. W stosunku do poprzedniego roku przychody wzrosły o 188,8 mld zł, a w porównaniu do 2011 r. – o 476,5 mld zł. Podobnie jak w 2021 r. i 2011 r., największe przychody w miastach średnich odnotowano w regionie śląskim (148,6 mld zł, co stanowiło 16,0% przychodów netto dla miast średnich), a najmniejsze - w warmińsko-mazurskim (15,2 mld zł, tj. 1,6%). Przychody ze sprzedaży na eksport dla wszystkich miast średnich wyniosły 299,8 mld zł, co stanowiło 32,3% przychodów ogółem wszystkich miast średnich. Podobnie jak w 2021 r. i 2011 r., największe przychody na eksport odnotowano w regionie dolnośląskim (58,0 mld zł, tj. 19,4% przychodów na eksport dla wszystkich miast średnich), a najmniejsze – w warmińsko-mazurskim (4,3 mld zł, tj. 1,4%). Udział nakładów na eksport w nakładach ogółem był najmniejszy w regionie łódzkim (14,3%), a najwyższy – w lubuskim (58,8%).

W **miastach małych** wartość przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem w 2022 r. wyniosła 595,9 mld zł, co stanowiło 10,4% przychodów krajowych. W układzie regionalnym, podobnie jak w 2021 r. i 2011 r., największą wartość przychodów osiągnął region wielkopolski – 168,7 mld zł, co stanowiło aż 28,3% przychodów wszystkich małych miast. Najmniejszą wartością wskaźnika charakteryzował się region pomorski, którego przychody stanowiły zaledwie 1,8% (10,8 mld zł) przychodów wszystkich małych miast. W małych miastach przychody ze sprzedaży na eksport osiągnęły wartość 143,2 zł, co stanowiło 24,0% przychodów netto ogółem dla miast małych. Zarówno w stosunku do 2011 r. jak i 2021 r., wzrost przychodów na eksport odnotowano we wszystkich regionach, z tego największy – w małopolskim (o 6,1 mld zł stosunku do 2021 r. i o 19,6 mld w odniesieniu do 2011 r.) i wielkopolskim (odpowiednio o 6,0 mld i 16,0 mld zł). Najmniejszymi przychodami w 2022 r. charakteryzowały się regiony świętokrzyski i lubelski (odpowiednio 2,0 mld zł oraz 2,6 mld zł). Najwyższe przychody na eksport zanotowano w regionie małopolskim – 25,1 mld zł, co stanowiło 17,6% wartości przychodów ze sprzedaży na eksport dla małych miast ogółem. W latach 2011–2022 udział przychodów netto ze sprzedaży na eksport w przychodach netto ze sprzedaży ogółem dla małych miast systematycznie wzrastał – w 2011 r. udział ten stanowił 20,3%, w 2021 r. – 23,2%, a w 2022 r. osiągnął wartość 24,0%. Najmniejszy udział przychodów z eksportu w przychodach ogółem dla miast małych zanotowano w wielkopolskim (14,2%), największy – w lubuskim (51,1%).

Miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze osiągnęły przychód netto w kwocie 592,3 mld zł, co stanowiło 10,3% przychodu krajowego. Wśród regionów wyróżniało się śląskie, które osiągnęło 97,1 mld zł, natomiast najniższą wartość zanotowały miasta tej grupy w lubuskim (15,9 mld zł). Przychody ze sprzedaży na eksport w 2022 r. osiągnęły wartość 192,3 mld zł, stanowiąc 32,5% wartości przychodów ogółem we wszystkich miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Największy przychód z eksportu wygenerował region dolnośląski (39,0 mld zł, tj. 20,3% przychodów na eksport dla wszystkich miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze), a najmniejszy – lubelski (3,5 mld zł, tj. 1,8%). Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport w przychodach netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem był największy w lubuskim (56,7%), a najmniejszy – w lubelskim (14,0%).

Rozdział 5

Chapter 5

Rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia

Development of infrastructure increasing competitiveness, investment attractiveness and living conditions

5.1 Bezpieczeństwo drogowe

5.1 Road safety

W 2022 r. **liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności w dużych miastach** wyniosła 1,9 osoby. Najwyższe wartości wskaźnika obserwowano w Gliwicach i Zabrzu (odpowiednio 4,7 i 4,5). W 5 miastach dużych (Elbląg, Olsztyn, Płock, Tarnów, Wałbrzych) nie notowano ofiar śmiertelnych wypadków drogowych. W latach 2013–2022 wskaźnik w dużych miastach zmniejszył się o połowę (tj. o 1,9). Największy spadek notowano w Tychach (o 7,0) i Kielcach (o 5,9). Wzrost liczby ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności dotyczył jedynie 3 miast: Zielonej Góry, Gliwic oraz Koszalina (odpowiednio o 4,3, o 2,0 i o 1,0). W porównaniu do 2021 r. sytuacja w dużych miastach poprawiła się (spadek wskaźnika o 0,2). Liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności zmniejszyła się w 20 miastach z tej grupy, w największym stopniu – w Kielcach, Elblągu i Bytomiu (odpowiednio o 4,3, o 3,5 i o 3,2). Najwyższy wzrost notowano natomiast w Zabrzu (o 3,9) oraz Bydgoszczy (o 2,7).

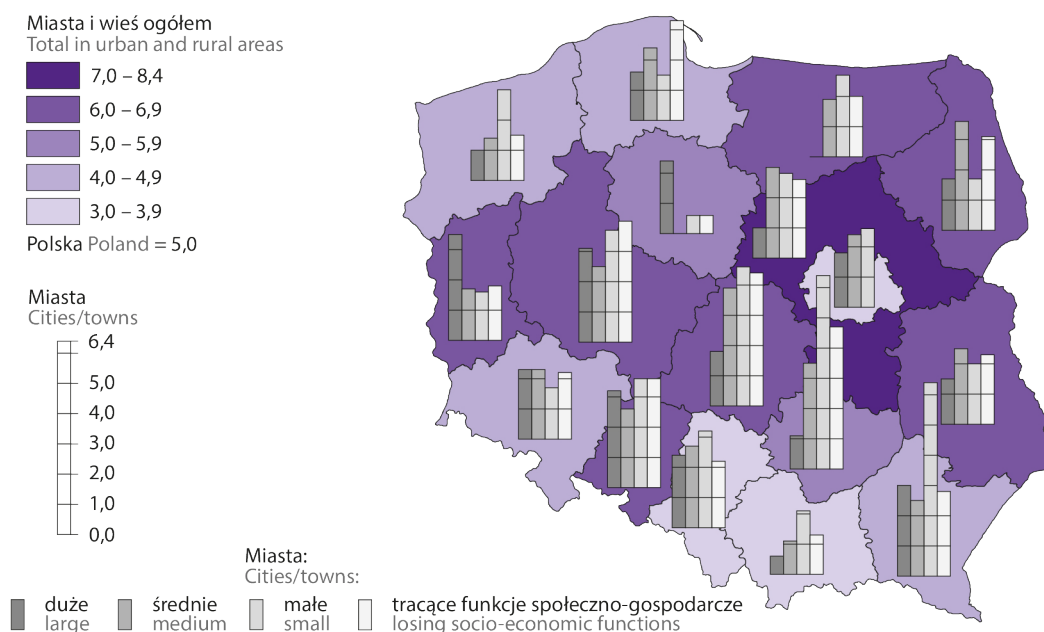
W **miastach średnich** w 2022 r. liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych ukształtowała się na poziomie 2,5 osoby na 100 tys. ludności. W agregatach regionalnych najwyższą wartość notowano dla łódzkiego (3,9), a najniższą – dla kujawsko-pomorskiego (0 – brak ofiar śmiertelnych wypadków). Najwyższe wartości wskaźnika obserwowano w Wieluniu (14,4) oraz w Sandomierzu (13,9). 83 miasta średnie uplasowały się powyżej wartości dla miast dużych (1,9). Jednocześnie w 77 ze 174 miast średnich nie notowano w ogóle ofiar śmiertelnych wypadków drogowych. W latach 2013–2022 wskaźnik zmniejszył się z 3,7 do 2,5 (tj. o 32,4%). Spadek liczby ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności notowano w 80 miastach średnich – największy w Markach (z 34,9 do 2,3). Wzrost w analizowanym okresie dotyczył 55 miast. W porównaniu z 2021 r. wskaźnik w grupie miast średnich nie uległ zmianie. Poprawę sytuacji notowano w 55 miastach, a największy spadek liczby ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności dotyczył Aleksandrowa Łódzkiego (z 18,0 do 0,0). Wzrost w skali roku obserwowano w 62 miastach.

W **miastach małych** w 2022 r. liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności wyniosła 2,9 (w porównaniu z 1,4 w 2013 r. i 4,2 w 2021 r.). Rozpiętość wskaźnika dla agregatów regionalnych ukształtowała się na poziomie 5,8. Najwyższe jego wartości notowano w świętokrzyskim i podkarpackim (po 6,4), a najniższą – w kujawsko-pomorskim (0,6). Najwyższe wartości obserwowano w Pierzchnicy, Dobrej oraz Kałuszynie (odpowiednio 79,6, 74,6 oraz 74,1). W 110 miastach małych liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności była wyższa od wskaźnika dla Polski ogółem (5,0). Jednocześnie, w 642 miastach małych nie notowano w ogóle przypadków ofiar w wyniku wypadków drogowych. W porównaniu z 2013 r. wzrost wskaźnika notowano w 16 agregatach regionalnych miast małych – największy w świętokrzyskim (z 0,0 do 6,4). Spadek dotyczył jedynie pomorskiego (z 3,2 do 1,5). W porównaniu z 2021 r. liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych

na 100 tys. ludności zmniejszyła się w 15 agregatach regionalnych – w największym stopniu w świętokrzyskim (z 10,3 do 6,4). Wzrost notowano jedynie w łódzkim (z 3,7 do 4,6). W lubelskim sytuacja nie zmieniła się w skali roku.

W 2022 r. w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności wyniosła 2,6 i w porównaniu z 2021 r. zmniejszyła się o 0,2. W agregatach regionalnych wartość wskaźnika zawierała się w granicach od 0,6 w kujawsko-pomorskim do 4,7 w świętokrzyskim. W poszczególnych miastach największą liczbę ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności notowano w Strzelcach Opolskich (23,3 wobec 16,4 w drugim w kolejności Ozorkowie). 83 miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze uplasowały się poniżej wartości 2,9 (obserwowanej dla agregatu krajowego miast małych). W 62 miastach nie notowano w ogóle ofiar śmiertelnych.

Mapa 1. Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 100 tys. ludności w 2022 r.
Map 1. Road accidents fatalities per 100 thousand population in 2022

W 2022 r. liczba **pieszych i rowerzystów zabitych lub ciężko rannych w wypadkach na terenie zabudowanym w dużych miastach** wyniosła 1 276 osób (wobec 1 303 w 2021 r.). Największą liczbę ofiar wypadków obserwowano w Łodzi (223) oraz w Krakowie (152), a najniższą – w Tychach (1) oraz Chorzowie (4). W porównaniu z 2013 r. spadek notowano w 29 miastach, w tym największy – w Warszawie (120) oraz Łodzi (113). Największy wzrost obserwowano w Poznaniu (19), Katowicach (12) oraz Gdańsku i Rybniku (po 10). W porównaniu z 2021 r. także przeważały tendencje spadkowe. Liczba pieszych i rowerzystów zabitych lub ciężko rannych w wypadkach na terenie zabudowanym zmniejszyła się w skali roku w 21 dużych miastach. Wśród nich, największy spadek notowano w Warszawie i Białymstoku (odpowiednio o 18 i o 14). Wysokim wzrostem charakteryzowały się natomiast Kraków, Poznań oraz Rzeszów (odpowiednio o 18, o 16 i o 14).

W **średnich miastach** liczba pieszych i rowerzystów zabitych lub ciężko rannych w wypadkach na terenie zabudowanym w 2022 r. wyniosła 615. Najwyższą liczbą ofiar charakteryzowały się Legnica (27) oraz Kalisz (18) i Stalowa Wola (16). W 32 miastach średnich nie notowano żadnego przypadku śmierci lub ciężkiego zranienia pieszego lub rowerzysty w następstwie wypadku drogowego. W porównaniu z 2013 r. spadek notowano w 104 miastach (spośród 170 miast zaliczanych w 2013 r. do miast średnich), w tym największy – w Stargardzie (o 22) oraz Raciborzu (o 21). Największym wzrostem charakteryzowały się natomiast Inowrocław i Kędzierzyn-Koźle (po 11). W porównaniu z 2021 r. spadek liczby pieszych i rowerzystów zabitych lub ciężko rannych w wypadkach na terenie zabudowanym obserwowano w 63 miastach średnich. W skali roku sytuacja najbardziej poprawiła się w Koninie (13) oraz Kaliszu, Kraśniku i Myszkowie (po 8). Wzrost notowano w 66 miastach, w tym największy w Świdnicy (o 10) oraz Stalowej Woli (o 8).

W 2022 r. w **małych miastach** 359 pieszych lub rowerzystów zostało zabitych lub ciężko rannych w wypadkach na terenie zabudowanym. W większości miast z tej grupy (525 z 753) nie notowano żadnych ofiar. W pozostałych miastach najwyższą wartością wskaźnika charakteryzowały się Końskie (9) oraz Konstantynów Łódzki i Jędrzejów (po 5). W porównaniu z 2013 r. w 226 miastach (spośród 680 miast zaliczanych w 2013 r. do miast małych) obserwowano spadek wskaźnika – największy w Strzelcach Opolskich (z 9 do 1) oraz w Nisku (z 7 do 1). Wzrost dotyczył 109 miast małych – największy Nowego Tomysła (z 0 do 4). W skali roku poprawę sytuacji notowano w 152 miastach małych. Największy spadek liczby ofiar wypadków obserwowano w Pleszewie (z 6 do 0) oraz w Odolanowie (z 5 do 0). Wzrostem charakteryzowały się 133 miasta małe, w tym największym (o 4) – Konstantynów Łódzki, Końskie oraz Przeworsk.

W 2022 r. w **miastach tracących funkcje społeczne i gospodarcze** liczba pieszych i rowerzystów zabitych lub ciężko rannych w wypadkach na terenie zabudowanym wyniosła 527 osób. Najwyższe wartości wskaźnika obserwowano w Legnicy (27) i Tarnowie (20). Jednocześnie w 24 miastach tracących funkcje społeczne i gospodarcze nie notowano żadnych ofiar wypadków na terenie zabudowanym wśród pieszych i rowerzystów. W porównaniu z 2021 r. sytuacja w analizowanej grupie pogorszyła się. Liczba ofiar zwiększyła się w skali roku o 28 (tj. o 5,6%). Największy wzrost notowano w Świdnicy (10), Stalowej Woli (8) oraz Legnicy i Bytomiu (po 6). Spadek dotyczył 44 miast – największy obserwowano w Koninie (o 13) i Włocławku (o 10).

5.2 Infrastruktura techniczna

5.2 Technical infrastructure

W 2022 r. **liczba nowych mieszkań oddanych do użytkowania** wyniosła w **dużych miastach** 86,3 tys. i była o 86,7% wyższa w porównaniu z 2011 r. oraz o 5,5% niższa wobec 2021 r. Mieszkania oddane do użytkowania w 2022 r. w dużych miastach stanowiły 36,2% lokali przekazanych w Polsce ogółem, podczas gdy w 2011 r. ich udział wyniósł 35,3%, a w 2021 r. – 38,9%. Liczba oddanych mieszkań w miastach wojewódzkich stanowiła 87,1% wszystkich nowo oddanych mieszkań w dużych miastach i 31,5% mieszkań oddanych w całej Polsce (w 2011 r. odsetki te wynosiły odpowiednio 85,0% i 30,0%, a w 2021 r. – 88,0% i 34,3%). W 2022 r. w miastach wojewódzkich oddano do użytkowania o 6,5% mniej nowych mieszkań niż w 2021 r., podczas gdy w pozostałych dużych miastach odnotowano w tym czasie wzrost o 1,7%. Najwięcej nowych mieszkań oddano w 2022 r. w Warszawie (15,5 tys., o 16,5% mniej niż w 2021 r.) i w Krakowie (10,8 tys., o 6,6% więcej niż rok wcześniej). Liczba nowych mieszkań w Warszawie była nadal wyższa niż łączna liczba mieszkań oddanych w 2022 r. w dużych miastach nie będących stolicami województw (11,2 tys.) i stanowiła 6,5% ogółu mieszkań oddanych do użytkowania w Polsce.

Między 2011 r. a 2022 r. **powierzchnia użytkowa mieszkań oddanych do użytkowania w przeliczeniu na mieszkańca** zwiększyła się w dużych miastach z 0,32 m² do 0,53 m², była jednak niższa niż

w 2021 r. (0,56 m²). W 2022 r., podobnie jak rok wcześniej, najwyższą średnią przypadającą na mieszkańca charakteryzował się Rzeszów (1,07 m², wobec 0,62 m² w 2011 r. i 1,04 m² w 2021 r.). Najniższą wartość odnotowano w Wałbrzychu (0,04 m², podobnie jak w 2011 r. – 0,03 m²), a spośród miast wojewódzkich – w Bydgoszczy (0,28 m²). Powierzchnia użytkowa nowo oddanych mieszkań w przeliczeniu na mieszkańca miast wojewódzkich (0,60 m²) była w 2022 r. blisko 2-krotnie wyższa niż w innych dużych miastach (0,32 m²).

W miastach średnich w 2022 r. oddano do użytku 38,3 tys. nowych mieszkań, tj. o 82,6% więcej niż w 2011 r. i o 1,1% mniej niż w 2021 r. Nowe mieszkania oddane do użytkowania w 2022 r. w średnich miastach stanowiły 16,1% ogółu mieszkań oddanych do użytku w Polsce (w 2011 r. – 16,0%, w 2021 r. – 16,5%). Na 1 mieszkańca miast średnich przypadało w 2022 r. 0,42 m² powierzchni użytkowej nowo oddanych mieszkań, czyli więcej niż w 2011 r. (0,26 m²), ale mniej niż w 2021 r. (0,44 m²). Najwięcej nowych mieszkań oddano w 2022 r. w miastach średnich regionu warszawskiego stołecznego (5,0 tys., w tym 0,9 tys. w Pruszkowie), gdzie na mieszkańca przypadało 0,76 m² powierzchni użytkowej, a także śląskiego i wielkopolskiego (po 4,1 tys.). Nowe mieszkania w tych trzech regionach stanowiły ponad jedną trzecią (34,6%) ogółu mieszkań oddanych do użytkowania w średnich miastach w Polsce. Największy procentowy przyrost liczby nowych mieszkań w odniesieniu do 2011 r. miał miejsce w opolskim (w 2022 r. oddano tam 565 mieszkań, czyli niemal 3-krotnie więcej niż 189 lokali w 2011 r.) oraz w podkarpackim (odpowiednio 1 753 w 2022 r. i 657 w 2011 r., co oznacza wzrost o 166,8%). Jedynym regionem, gdzie w 2022 r. oddano mniej (o 35,7%) nowych mieszkań niż w 2011 r. było świętokrzyskie. Najwyższą przeciętną powierzchnię użytkową na mieszkańca odnotowano w 2022 r. w średnich miastach warszawskiego stołecznego: w Markach (1,67 m²), Sulejówku (1,33 m²), Grodzisku Mazowieckim (1,24 m²) i Kobyłce (1,23 m²), a ponadto w Wieliczce (1,36 m²) w małopolskim i Oławie (1,24 m²) w dolnośląskim.

W 2022 r. w **małych miastach** liczba oddanych do użytku nowych mieszkań wyniosła 23,4 tys. – była zatem wyższa o 84,0% w porównaniu z 2011 r. i o 16,7% wobec 2021 r. W małych miastach w 2022 r. oddano do użytkowania 9,8% ogółu nowych mieszkań w Polsce, czyli podobnie jak w 2011 r. (9,7%), podczas gdy w 2021 r. było to 8,6%. Średnia powierzchnia nowego mieszkania przypadająca na 1 mieszkańca w 2022 r. kształtowała się na poziomie 0,43 m² i była wyższa zarówno od wartości z 2011 r. (0,29 m²), jak i z 2021 r. (0,40 m²). Najwięcej nowych mieszkań przekazano w 2022 r. do użytkowania w wielkopolskim (3,1 tys.), warszawskim stołecznym (2,5 tys.) oraz dolnośląskim (2,2 tys.) i mazowieckim regionalnym (2,1 tys.). W porównaniu z 2011 r. największy wzrost liczby mieszkań oddanych do użytkowania odnotowano w małych miastach podkarpackiego (o 152,0%), pomorskiego (o 133,9%) i małopolskiego (o 133,5%), a najmniejszy – w podlaskim (o 30,6%). Pod względem średniej powierzchni użytkowej w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyróżniał się region warszawski stołeczny (1,14 m²), natomiast najniższe wartości odnotowano w warmińsko-mazurskim i opolskim (po 0,28 m²). Wskaźnik powierzchni użytkowej oddanych do użytku mieszkań w przeliczeniu na ludność osiągnął najwyższe wartości w Dziwnowie (6,79 m²) i Międzyzdrojach (2,83 m²) w zachodniopomorskim, Sobótce (2,75 m²) w dolnośląskim i Radzyminie (2,60 m²) w warszawskim stołecznym. W 18 spośród 753 małych miast nie oddano żadnego nowego mieszkania w 2022 r. (w 19 z 685 w 2011 r. oraz w 13 z 740 w 2021 r.).

W miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze w 2022 r. oddano do użytkowania 22,6 tys. nowych mieszkań, czyli nieznacznie mniej niż w małych miastach. Powierzchnia użytkowa oddanego mieszkania w przeliczeniu na mieszkańca wyniosła 0,32 m², była zatem niższa od pozostałych agregatów miejskich i niższa niż w Polsce ogółem (0,58 m²). W porównaniu z 2021 r. w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze oddano do użytkowania o 3,6% więcej nowych mieszkań, ale ich powierzchnia przypadająca na mieszkańca pozostała bez zmian (0,32 m²). Najwięcej lokali przekazano w 2022 r.

do użytkowania w Radomiu (999), a następnie – w Sosnowcu (783), Elblągu, Białej Podlaskiej i Stargardzie (po ponad 500 mieszkań). Największa powierzchnia użytkowa przypadła na mieszkańca Pleszewa (0,92 m²) w wielkopolskim, Ostrowi Mazowieckiej (0,86 m²) i Sierpca (0,81 m²) w mazowieckim regionalnym.

W 2022 r. **na najem socjalny lokalu oczekiwało w dużych miastach 36,1 tys. gospodarstw domowych** (tj. o 2,0% mniej niż w 2021 r.), przy ogólnej liczbie takich gospodarstw w kraju na poziomie 70,2 tys. W ostatnim roku liczba oczekujących bardziej zmniejszyła się w miastach wojewódzkich (o 2,8%) niż w pozostałych dużych miastach (o 0,7%). Mimo tego, nadal zdecydowana większość (62,5%, w 2021 r. – 63,0%) oczekujących na lokal socjalny w dużych miastach gospodarstw domowych znajdowało się w miastach wojewódzkich. Wśród miast wojewódzkich, najwięcej oczekujących było w Łodzi (4,4 tys. wobec 4,2 tys. w 2021 r.), a z pozostałych dużych miast – w Zabrzu (2,6 tys., tyle samo co w 2021 r.). Najmniej oczekujących było w Białymstoku (poniżej 100) i w Rzeszowie (270), a wśród pozostałych miast – w Tychach (poniżej 100) i Bielsku-Białej (115). W porównaniu z 2021 r. największy wzrost liczby gospodarstw domowych oczekujących na lokal socjalny odnotowano w Krakowie (z 0,3 tys. do 0,5 tys.), a największy spadek – w Białymstoku (z 0,4 tys. do 0,1 tys.).

W **miastach średnich** oczekujących na lokal socjalny gospodarstw domowych było 19,8 tys. (wobec 20,2 tys. w 2021 r.), w tym najwięcej – w śląskim (4,1 tys., o 0,6% mniej niż w 2021 r.), a najmniej – w podlaskim (0,2 tys. gospodarstw, o 7,1% mniej niż w 2021 r.). Oczekujący w 2022 r. na najem lokalu socjalnego w średnich miastach stanowili 28,3% ogółu oczekujących gospodarstw w Polsce (tak samo jak w 2021 r.). Miastem średnim o największej liczbie oczekujących na lokal socjalny gospodarstw była w 2022 r. – podobnie jak rok wcześniej – Jelenia Góra (1,1 tys.).

Liczba gospodarstw domowych oczekujących na lokale socjalne w **małych miastach** wyniosła w 2022 r. 8,2 tys., co oznacza wzrost o 0,5% w stosunku do 2021 r. Udział oczekujących w małych miastach stanowił 11,6% ogółu gospodarstw oczekujących na najem socjalny (rok wcześniej – 11,4%). Nadal najwięcej takich gospodarstw było w dolnośląskim (1,1 tys.), przy czym ich liczba spadła w ciągu roku o 5,0%.

W **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** na lokal socjalny oczekiwało 21,0 tys. gospodarstw domowych i w skali roku ich liczba spadła o 0,6%. Najwięcej takich gospodarstw w 2022 r. było w śląskim (5,7 tys.) i w dolnośląskim (4,2 tys.). Łącznie stanowiły one prawie połowę (47,5%) wszystkich oczekujących gospodarstw w tej grupie miast. Miastem z największą liczbą oczekujących było w 2022 r. ponownie Zabrze (2,6 tys.). Podobnie jak w 2021 r., w 6 miastach spośród 139 tracących funkcje społeczno-gospodarcze nie było ani jednego gospodarstwa domowego oczekującego na najem socjalny lokalu.

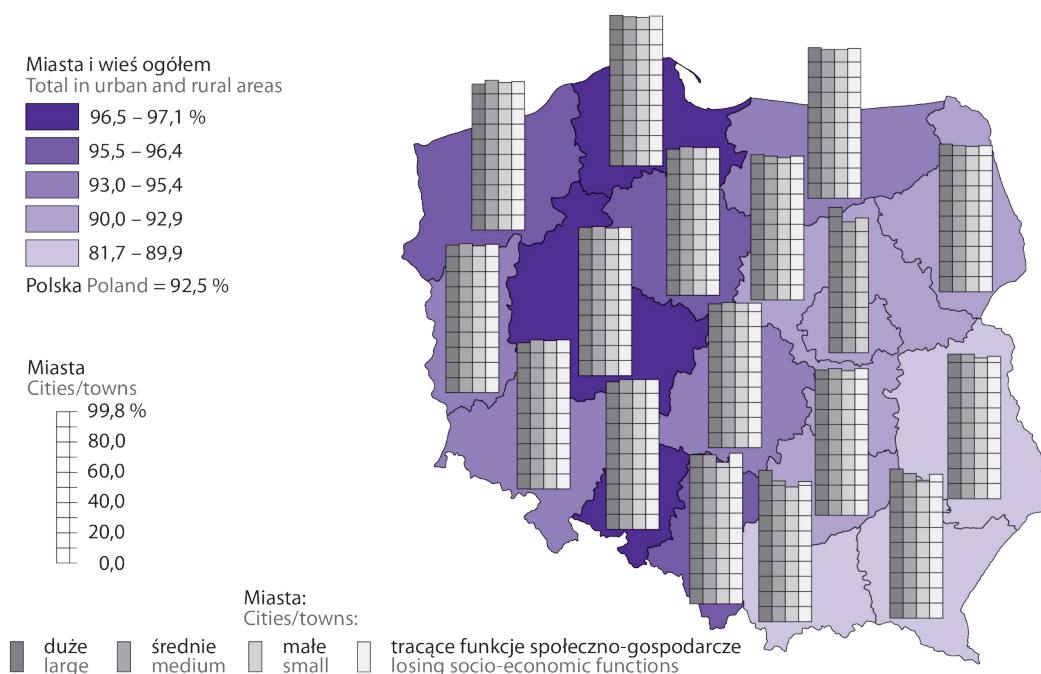
Odsetki ludności korzystającej¹ z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej czy gazowej są najwyższe w dużych miastach, a najniższe – w małych miastach. Wartości tych wskaźników są bardzo zróżnicowane – są miasta, w których z danej sieci korzystają wszyscy mieszkańcy (wskaźnik wynosi 100%) i są takie, w których tej sieci nie ma. Najmniejsze zróżnicowanie występuje w przypadku udziału mieszkańców dużych miast korzystających z sieci wodociągowej – rozpiętość wartości wskaźnika wynosi tylko 5,1 p. proc.

Analiza przestrzenna w podziale na agregaty miejskie wskazuje, że w 2022 r. **odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej** wyniósł 97,5% w miastach dużych, 96,5% w miastach średnich i 95,5% w miastach małych. W porównaniu z 2011 r. największy wzrost wartości wskaźnika obserwowano w grupie miast małych (o 3,1 p. proc.). Dla miast średnich wyniósł on 1,1 p. proc., a dla dużych – 0,8 p. proc. Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej wyniósł w 2022 r. w Polsce ogółem 92,5%, był zatem niższy niż w miastach, natomiast wzrost w odniesieniu do 2011 r. był w Polsce wyższy (4,9 p. proc.) niż w miastach.

¹ Dane za lata 2021-2022 przeliczone w oparciu o dane pozyskane z NSP 2021 (w związku z tym za 2021 r. nieporównywalne z publikowanymi w poprzedniej edycji Raportu).

W **miastach dużych** w 2022 r. rozpiętość wskaźnika wyniosła 5,1 p. proc. (analogicznie jak w roku poprzednim, wobec 7,9 p. proc. notowanego w 2011 r.). Z sieci wodociągowej korzystali wszyscy (100%) mieszkańcy Gdańska, a także (niemal wszyscy) Gorzowa Wielkopolskiego, Sosnowca, Bytomia, Tychów, Koszalina, Tarnowa i Chorzowa. Najniższe wartości wskaźnika odnotowano w Łodzi (94,9%) i Toruniu (95,0%), a wśród miast niebędących stolicami województw – w Radomiu (96,0%). We wszystkich dużych miastach odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej był wyższy niż w Polsce ogółem (92,5%). W latach 2011–2022 w większości dużych miast wzrósł udział mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej (o 0,8 p. proc. na poziomie całego agregatu). Największy wzrost miał miejsce w Rzeszowie (o 6,6 p. proc.) i w Olsztynie (o 4,2 p. proc.), a spośród miast niebędących stolicami województw – w Koszalinie (o 3,7 p. proc.) i Tarnowie (o 3,3 p. proc.). W 2022 r. wartość wskaźnika w miastach wojewódzkich (97,2%) była nadal niższa od poziomu z 2011 r. dla miast nie będących stolicami województw (97,5%). Pomiedzy 2021 r. a 2022 r. odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej w dużych miastach nie zmienił się.

Mapa 2. Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej w 2022 r.
Map 2. Percentage of population using water supply network in 2022

W 2022 r. z sieci wodociągowej w **miastach średnich** korzystało 96,5% ludności, tj. o 1,1 p. proc. więcej niż w 2011 r. i tyle samo co w 2021 r. W poszczególnych miastach sytuacja była bardzo zróżnicowana – rozpiętość wskaźnika wyniosła w 2022 r. 34,7 p. proc. (wobec 35,7 p. proc. w 2021 r. i 39,0 p. proc. w 2011 r.). W 14 średnich miastach wszyscy mieszkańcy korzystali z sieci wodociągowej (Dzierżoniów, Polkowice, Oświęcim, Kędzierzyn-Koźle, Chojnice, Sopot, Łaziska Górne, Żory, Szczytno, Środa Wielkopolska, Września, Kołobrzeg, Police, Świnoujście), podczas gdy w 2011 r. najwyższą wartość wskaźnika - 99,9% - odnotowano jedynie w Polkowicach. Najmniej ludności użytkującej wodę z sieci było w 2022 r. w miastach średnich regionu warszawskiego stołecznego: Józefowie (65,3%), Otwocku (71,4%) i Ząbkach (72,1%). W przekroju regionalnym najwyższymi wartościami wskaźnika w grupie miast średnich charakteryzowały się opolskie i zachodniopomorskie (po 99,1%). Najniższe wskaźniki odnotowano w mazowieckim (89,7%), szczególnie w warszawskim stołecznym (86,4%). W porównaniu z 2011 r. udział

osób korzystających z sieci wodociągowej w miastach średnich wzrósł o 1,1 p. proc. Największy wzrost odnotowano w Markach (o 20,7 p. proc.), Kobyłce (o 13,2 p. proc.) i Dzierżoniowie (o 12,5 p. proc.), a w skali regionalnej – w warszawskim stołecznym (o 6,0 p. proc.).

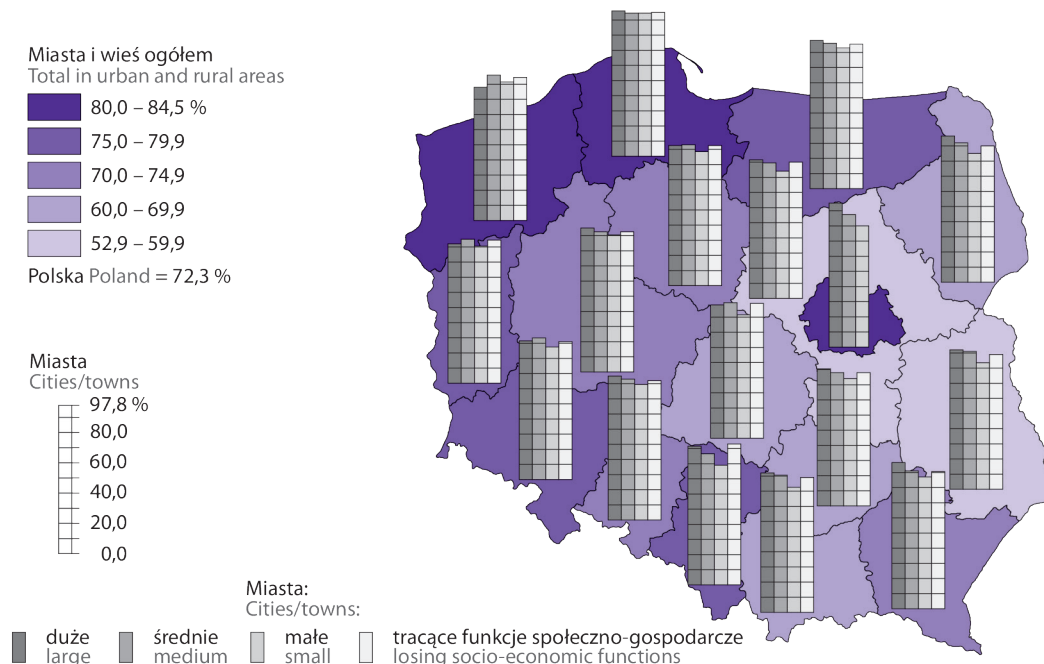
Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej w **małych miastach** wyniósł w 2022 r. 95,5% i był wyższy o 3,1 p. proc. niż w 2011 r. i o 0,1 p. proc. w porównaniu z 2021 r. W 85 małych miastach (753) udział mieszkańców, którzy korzystali z wody z sieci, wyniósł 100%. Rozpiętość wskaźnika wyniosła, podobnie jak w 2021 r., 84,9 p. proc. (w 2011 r. wynosiła 100 p. proc., gdy były jeszcze 2 małe miasta, w których ludność nie korzystała z wodociągów). W ujęciu regionalnym najwyższe wartości wskaźnika wśród małych miast występowały w opolskim (98,8%), warmińsko-mazurskim (98,6%) i pomorskim (98,1%). Najmniejszy udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej odnotowano w małych miastach małopolskiego i warszawskiego stołecznego (po 89,1%). Od 2011 r. wartość wskaźnika wzrosła o 3,1 p. proc. i największy wzrost miał miejsce w małych miastach województwa mazowieckiego (o 8,3 p. proc.), szczególnie w warszawskim stołecznym (o 16,8 p. proc.). W najmniejszym stopniu odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej wzrósł w tym czasie w pomorskim (o 1,0 p. proc.).

W 2022 r. w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** z sieci wodociągowej korzystało 97,2% ludności, tyle samo co w 2021 r. Wartość wskaźnika kształtowała się na poziomie pomiędzy agregatem miast średnich ogółem (96,5% w 2021 r.), a agregatem miast dużych (97,5%). Była tym samym wyższa niż wartość agregatu miast małych (95,5%) i wyższa niż w Polsce ogółem (92,5%). Rozpiętość wartości wskaźnika w poszczególnych miastach wyniosła w 2022 r. 18,9 p. proc. (w 2021 r. 19,2 p. proc.). W 8 miastach tracących funkcje wszyscy mieszkańcy korzystali z sieci wodociągowej (Dzierżonów, Kamienna Góra, Tarnów, Kędzierzyn-Koźle, Chojnice, Bytom, Sosnowiec, Szczytno). Najmniej osób użytkujących wodę z sieci było w 2022 r. w Nisku (81,1%) i w Nowym Targu (82,1%). W przekroju regionalnym w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze najwięcej mieszkańców korzystających z wodociągów było w śląskim (99,6%), opolskim (99,0%) i pomorskim (98,9%). Najniższymi wartościami wskaźnika charakteryzowało się w 2022 r. małopolskie (92,7%), a następnie – lubelskie (94,2%), podkarpackie i mazowieckie (po 95,0%).

Analiza przestrzenna w podziale na agregaty miejskie wskazuje, że w 2022 r. **odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej** wyniósł 92,8% w miastach dużych, 91,0% w miastach średnich i 86,9% w miastach małych. W porównaniu z 2011 r. największy wzrost wartości wskaźnika obserwowano w grupie miast małych (o 8,4 p. proc.). Dla miast średnich wzrost wyniósł 3,8 p. proc., a dla dużych – 2,7 p. proc. Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej wyniósł w 2022 r. w Polsce 72,3%, był zatem niższy niż w miastach, natomiast dynamika wzrostu wobec 2011 r. była w całej Polsce wyższa (8,7 p. proc.).

W **miastach dużych** w 2022 r. rozpiętość wskaźnika wyniosła 20,1 p. proc., była zatem mniejsza niż w 2021 i w 2011 r. (20,9 p. proc. w każdym z nich). Z sieci kanalizacyjnej korzystali wszyscy (100%) mieszkańcy Olsztyna, Bytomia i Tychów. Najniższe wartości wskaźnika odnotowano natomiast w Rybniku (79,9%) i Wałbrzychu (82,5%), a wśród miast wojewódzkich – w Zielonej Górze (85,6%). We wszystkich dużych miastach odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej był wyższy niż w Polsce ogółem (72,3%). W latach 2011–2022 w większości dużych miast wzrósł udział mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej (o 2,7 p. proc. na poziomie całego agregatu). Największy wzrost miał miejsce w Chorzowie (o 10,4 p. proc.) i Bytomiu (o 10,0 p. proc.), a spośród miast wojewódzkich – w Rzeszowie (o 7,9 p. proc.). W skali roku wartość wskaźnika dla miast dużych wzrosła o 0,2 p. proc.

Mapa 3. Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w 2022 r.
Map 3. Percentage of population using sewage system in 2022

W 2022 r. z sieci kanalizacyjnej w **miastach średnich** korzystało 91,0% ludności, tj. o 3,8 p. proc. więcej niż w 2011 r. i o 0,1 p. proc. więcej niż w 2021 r. W poszczególnych miastach sytuacja była bardzo zróżnicowana – rozpiętość wskaźnika wyniosła w 2022 r. 55,5 p. proc. (w 2021 r. – 55,8 p. proc., w 2011 r. – 74,9 p. proc.). Największy odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej odnotowano w Sopocie (100%), Świętochłowicach, Gostyniu, Siemianowicach Śląskich, Mrągowie i Sanoku (po 99,9%). W 2011 r. najwyższa wartość wskaźnika (99,8%) wystąpiła w Sanoku. Najmniej ludności korzystającej z kanalizacji było w 2022 r. w miastach średnich śląskiego: Orzeszu (44,5%) i Myszkowie (58,8%). W przekroju regionalnym najwyższymi wartościami wskaźnika w grupie miast średnich charakteryzowały się zachodniopomorskie (96,2%), warmińsko-mazurskie (95,8%) i lubuskie (95,2%). Najniższy poziom wartości wskaźnika odnotowano w śląskim (86,4%), warszawskim stołecznym (87,7%) i świętokrzyskim (88,0%). W porównaniu z 2011 r. udział osób korzystających z sieci kanalizacyjnej w miastach średnich wzrósł o 3,8 p. proc. Największy wzrost odnotowano w Markach (o 65,9 p. proc.) i w Pszczynie (o 27,9 p. proc.), a w skali regionalnej – w lubuskim i śląskim (odpowiednio o 8,5 i 8,1 p. proc.).

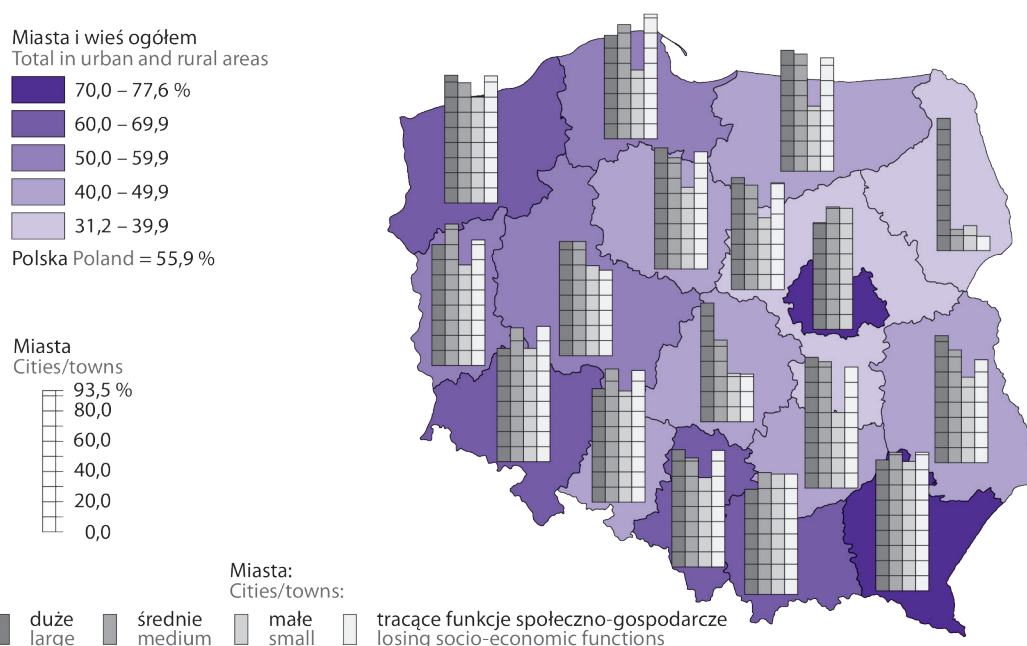
Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w **małych miastach** w 2022 r. wyniósł 86,9% i był wyższy o 8,4 p. proc. niż w 2011 r. i o 0,2 p. proc. w porównaniu z 2021 r. W 19 małych miastach udział mieszkańców, którzy korzystali z kanalizacji, wyniósł 100%. W 3 małych miastach ludność nie korzystała z sieci kanalizacyjnej (Lutomiersk w łódzkim, Koziegłowy w śląskim i Opatowiec w świętokrzyskim). W ujęciu regionalnym najwyższe wartości wskaźnika wśród małych miast występowały w pomorskim (94,4%) i warmińsko-mazurskim (93,1%). Najmniejszy udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej odnotowano w małych miastach śląskiego (78,8%) i warszawskiego stołecznego (79,8%). Od 2011 r. wartość wskaźnika dla miast małych wzrosła o 8,4 p. proc., a największy wzrost miał miejsce w małych miastach warszawskiego stołecznego (o 17,6 p. proc.) oraz śląskiego (o 12,3 p. proc.). W najmniejszym stopniu odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej wzrósł w zachodniopomorskim (o 3,0 p. proc.), warmińsko-mazurskim (o 3,5 p. proc.) i mazowieckim regionalnym (o 3,6 p. proc.).

W 2022 r. w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** z sieci kanalizacyjnej korzystało 91,6% ludności, czyli o 0,1 p. proc. więcej niż w 2021 r. Wartość wskaźnika kształtowała się na poziomie wyższym niż agregat miast średnich ogółem (91,0% w 2022 r.), ale niższym od agregatu miast dużych (92,8%). Był to zatem udział wyższy niż dla agregatu miast małych (86,9%) i wyższy niż w Polsce ogółem (72,3%). Rozpiętość wartości wskaźnika w poszczególnych miastach wyniosła w 2022 r. 28,6 p. proc. (w 2021 r. – 29,1 p. proc.). W 2 miastach tracących funkcje, Bytomiu i Kamiennej Górze, wszyscy mieszkańcy korzystali z sieci kanalizacyjnej (100,0%). Najmniej takich osób było w Rydułtowach (71,4%), Sierpcu (77,6%) i w Nowej Rudzie (78,0%). Rydułtowy to jedyne z tej grupy miast, w którym odnotowano wartość wskaźnika niższą niż dla Polski ogółem (72,3%). W przekroju regionalnym w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze najwięcej mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej było w warmińsko-mazurskim (95,4%), pomorskim (95,2%), lubuskim (94,6%) i zachodniopomorskim (94,3%). Najniższymi wartościami wskaźnika charakteryzowało się w 2022 r. świętokrzyskie (87,8%), a następnie – łódzkie, lubelskie (po 88,9%) i małopolskie (89,0%).

Analiza przestrzenna w podziale na agregaty miejskie wskazuje, że w 2022 r. **odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej** wyniósł 76,0% w miastach dużych, 74,7% w miastach średnich i 60,6% w miastach małych. W porównaniu z 2011 r. największy wzrost wartości wskaźnika obserwowano w grupie miast małych (o 10,1 p. proc.). W miastach średnich odsetek wzrósł o 2,2 p. proc., a w przypadku miast dużych nastąpił spadek o 7,1 p. proc. Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej wyniósł w 2022 r. w Polsce 55,9%, był zatem niższy niż w miastach. Wzrost wskaźnika w latach 2011–2022 w całej Polsce wyniósł 3,5 p. proc.

W **miastach dużych** w 2022 r. rozpiętość wskaźnika wyniosła 31,7 p. proc. (w 2021 r. – 34,2 p. proc., w 2011 r. – 38,1 p. proc.). Najwięcej osób korzystało z sieci gazowej w Tarnowie (93,8%) i Wałbrzychu (92,6%), a spośród miast wojewódzkich – w Białymstoku (87,4%). Najniższe wartości wskaźnika odnotowano w Płocku i Rybniku (po 62,1%), a następnie w Krakowie (66,4%). We wszystkich dużych miastach odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej był wyższy niż w Polsce ogółem (55,9%). W okresie 2011–2022 w większości dużych miast zmniejszył się udział osób korzystających z sieci gazowej (o 7,1 p. proc. dla całego agregatu). Największy spadek nastąpił we Wrocławiu (o 14,7 p. proc.), w Warszawie (o 14,2 p. proc.), Gdańsku i Krakowie (po 13,7 p. proc.). Największy wzrost odsetka ludności korzystającej z sieci gazowej miał miejsce w Rybniku (o 6,0 p. proc.) i Dąbrowie Górniczej (o 5,9 p. proc.), a jedynym miastem wojewódzkim, w którym wystąpił wzrost były Kielce (o 2,7 p. proc.). W porównaniu z 2021 r. wartość wskaźnika dla miast dużych zmniejszyła się o 0,3 p. proc.

Mapa 4. Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej w 2022 r.
Map 4. Percentage of population using gas supply system in 2022

W 2022 r. w **miastach średnich** z sieci gazowej korzystało 74,7% ludności, tj. o 2,2 p. proc. więcej niż w 2011 r. i tyle samo co w 2021 r. W poszczególnych miastach sytuacja była niezwykle zróżnicowana. Najwięcej osób korzystających w 2022 r. z sieci gazowej było w Kobyłce (99,9%) i Józefowie (99,6%) w warszawskim stołecznym oraz w Jaśle (98,8%) w podkarpackim, a najmniej – w miastach średnich podlaskiego: Grajewie (0,5%), Bielsku Podlaskim (0,6%) i Augustowie (0,8%). W przekroju regionalnym najwyższymi wartościami wskaźnika w grupie miast średnich charakteryzowały się lubuskie (93,5%), podkarpackie (91,6%), dolnośląskie (88,6%) i opolskie (88,1%). Najniższy poziom wartości wskaźnika odnotowano w podlaskim (14,1%), a następnie w łódzkim (54,2%). W porównaniu z 2011 r. udział osób korzystających z sieci gazowej w miastach średnich wzrósł o 2,2 p. proc. Największy wzrost odnotowano w Lubartowie (o 34,6 p. proc.) i Otwocku (o 33,1 p. proc.), a na poziomie regionalnym – w łódzkim (o 7,3 p. proc.). W wielu miastach wartości wskaźnika w odniesieniu do 2011 r. zmniejszyły się, w tym największy spadek miał miejsce w Ełku (o 18,3 p. proc.), Pruszkowie (o 17,6 p. proc.) i Oławie (o 12,6 p. proc.), natomiast w skali regionalnej – w warmińsko-mazurskim (o 7,1 p. proc.).

Odsetek ludności korzystającej w 2022 r. z sieci gazowej w **miastach małych** wyniósł 60,6% i był wyższy o 10,1 p. proc. niż w 2011 r. i o 0,7 p. proc. w porównaniu z 2021 r. Udział osób korzystających z sieci gazowej był najwyższy, tj. przekraczał poziom 99,0% w następujących małych miastach: Kolbuszowa i Kołaczyce w podkarpackim, Nowy Wiśnicz i Zator w małopolskim, Dzierżgoń i Żukowo w pomorskim, a także Jutrosin w zachodniopomorskim. W 18 małych miastach nie było osób korzystających z sieci gazowej, podczas gdy w 2011 r. liczba takich małych miast wyniosła 183. W ujęciu regionalnym najwyższe wartości wskaźnika wśród małych miast występowały w podkarpackim (85,4%), warszawskim stołecznym (80,1%) i małopolskim (79,6%). Najmniejszy udział osób korzystających z sieci gazowej odnotowano w małych miastach podlaskiego (16,5%) i łódzkiego (32,1%). Od 2011 r. wartość wskaźnika dla miast małych wzrosła o 10,1 p. proc., najbardziej w małych miastach lubelskiego (o 20,6 p. proc.), świętokrzyskiego (o 17,5 p. proc.) i śląskiego (o 15,7 p. proc.). W najmniejszym stopniu odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej wzrósł w warmińsko-mazurskim (o 4,4 p. proc.), dolnośląskim (o 6,1 p. proc.) i podkarpackim (o 6,5 p. proc.).

W 2022 r. w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** z sieci gazowej korzystało 73,9% ludności, czyli o 0,1 p. proc. mniej niż w 2021 r. Wartość wskaźnika najbardziej zbliżona była do poziomu agregatu miast średnich ogółem (74,7% w 2022 r.) i była istotnie wyższa niż wartość agregatu miast małych (60,6%) i wyższa niż w Polsce ogółem (55,9%). Najwyższe wartości wskaźnika notowano w Jaśle (98,8%), Gorlicach (96,9%), Tomaszowie Lubelskim (96,8%), Kraśniku (96,6%), Krośnie (96,2%), Bielawie (96,1%) oraz Busku-Zdroju (96,0%). Najmniejszy odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej wystąpił w Braniewie (0,2%), Hajnówce (0,3%) i Grajewie (0,5%). W przekroju regionalnym najwięcej mieszkańców korzystających z gazu z sieci było w podkarpackim (91,3%) i dolnośląskim (89,7%). Najniższymi wartościami wskaźnika charakteryzowało się w 2022 r. podlaskie (9,6%), a następnie – łódzkie (31,7%).

5.3 Infrastruktura społeczna i turystyczna

5.3 Social and tourist infrastructure

W **miastach dużych** w 2022 r. znajdowało się 3,8 tys. aptek (32,4% **aptek** w kraju), tj. o 6,6% mniej niż w 2011 r. i o 2,1% mniej niż w roku poprzednim. W miastach wojewódzkich zlokalizowanych było łącznie 2,8 tys. aptek (24,4% ogółu tych obiektów w kraju). Największą liczbę aptek notowano w Warszawie (595) oraz Krakowie (273), Łodzi (261), Poznaniu (249) i Wrocławiu (246). Najmniej aptek było w Gorzowie Wielkopolskim (37). W porównaniu z 2011 r. liczba aptek zmniejszyła się ogółem w dużych miastach o 5,2%, w tym najgłębszy spadek odnotowano w Lublinie (o 17,8%), Krakowie (o 17,0%) i Olsztynie (o 14,7%). Największy wzrost w tym okresie wystąpił w Szczecinie (o 8,7%) i Toruniu (o 6,1%). Ilościowo w porównaniu z 2011 r. najwięcej aptek przybyło w Warszawie (19), a największy spadek wystąpił w Krakowie (56). W porównaniu z 2021 r. liczba aptek zmniejszyła się o 2,3%, w tym najgłębszy spadek wystąpił w Rzeszowie (o 8,0%) i Poznaniu (o 6,4%). W Bydgoszczy liczba aptek utrzymała się na poziomie 2021 r. Wzrostu w skali roku nie odnotowano w żadnym mieście. Ilościowo, najwięcej aptek ubyto natomiast w Poznaniu (17), Łodzi i Rzeszowie (po 7). Spośród pozostałych dużych miast, w 2022 r. największa liczba aptek znajdowała się w Częstochowie (91), a najmniejsza – w Chorzowie (28). Największy wzrost, stosunku do 2011 r., notowano w Rybniku (o 47,8% do 34 aptek, region śląski), a w skali roku w Tychach (o 5,5% do 33 aptek, śląski). W rezultacie, najwięcej **mieszkańców na 1 aptekę** przypadło w Rybniku (3 875 osób, tj. mniej w porównaniu z 2011 r. i 2021 r. odpowiednio o 36,8% i o 0,9%), a najmniej – w Tarnowie (2 038 osób, tj. odpowiednio więcej o 11,2% i o 0,9%). W miastach wojewódzkich najwięcej mieszkańców na 1 aptekę przypadło w Gorzowie Wielkopolskim (3 147 osób – odpowiednio więcej o 3,6% i o 4,0%), a najmniej – w Poznaniu (2 174 osób, tj. o 3,8% mniej niż w 2011 r. i o 6,1% więcej niż w 2021 r.).

W **miastach średnich** w 2022 r. znajdowało się łącznie blisko 3 tys. aptek (25,4% ogółu aptek w kraju), tj. o 6,0% mniej niż w 2011 r. i o 2,9% mniej niż w 2021 r. Największą liczbę aptek w miastach średnich notowano w regionie śląskim (371), wielkopolskim (346) i dolnośląskim (272), a najmniejszą – w lubuskim (49), opolskim (70) i świętokrzyskim (75). W porównaniu z 2011 r. zmniejszenie liczby aptek wystąpiło w miastach średnich 13 regionów (od 36,4% w świętokrzyskim do 0,8% w zachodniopomorskim). W pozostałych regionach wystąpił wzrost, w tym największy – w warszawskim stołecznym (o 24,0%). W porównaniu z 2021 r. zmniejszenie liczby aptek wystąpiło w 14 regionach (od 7,5% w wielkopolskim i zachodniopomorskim do 0,5% w warszawskim stołecznym). W małopolskim i pomorskim liczba aptek utrzymała się na poziomie roku poprzedniego, a wzrost notowano jedynie w podkarpackim (o 0,5%). W 2022 r. najwięcej aptek było w Kaliszu (43, wielkopolski), Koninie i Legnicy (po 39, odpowiednio region wielkopolski i dolnośląski), a najmniej – Kobyłce, Orzeszu i Redzie (po 5, odpowiednio warszawski stołeczny, śląski i pomorski). Pod względem liczby **mieszkańców na 1 aptekę** w miastach średnich, największe obciążenie w 2022 r. odnotowano w śląskim (3,0 tys.), pomorskim i warszawskim stołecznym (po 2,8 tys.), w których również znajdowały się miasta o najwyższych wskaźnikach. Najwięcej mieszkańców na 1 aptekę przypadło w Redzie (5,7 tys., pomorski), Kobyłce (5,6 tys., warszawski stołeczny), Orzeszu

i Pruszkowie (po 4,4 tys., odpowiednio śląski i warszawski stołeczny), Łęborku (4,3 tys., pomorski), Świętochłowicach (4,2 tys., śląski) oraz Mysłowicach (4,0 tys., śląski). Najmniej osób na obiekt przypadło w Wieluniu (1,0 tys., łódzki), Biłgoraju i Kraśniku (po 1,4 tys., lubelski), Jarosławiu, Krośnie, Lubartowie i Turku (po 1,5 tys.).

W **miastach małych** w 2022 r. znajdowało się łącznie (podobnie jak w przypadku miast średnich) ponad 3 tys. aptek (26,2% ogółu aptek w kraju), tj. o 17,3% więcej niż w 2011 r. i o 0,4% mniej niż w 2021 r. Największą liczbę aptek w miastach małych notowano w regionach wielkopolskim (393), dolnośląskim (266) i małopolskim (258), a najmniejszą – w warszawskim stołecznym (86), pomorskim (104) i podlaskim (107). W porównaniu z 2011 r. zwiększenie liczby aptek w miastach małych wystąpiło w 16 regionach (od 32,8% w wielkopolskim do 4,9% w warszawskim stołecznym). W regionie lubuskim liczba aptek była analogiczna jak w 2011 r. W porównaniu z 2021 r. liczba aptek zmniejszyła się w 10 regionach od 2,2% w mazowieckim regionalnym do 0,6% w łódzkim. W miastach małych podkarpackiego liczba aptek pozostała na poziomie sprzed roku. W pozostałych regionach odnotowano wzrost od 1,2% w warszawskim stołecznym do 4,8% w wielkopolskim. W 2022 r. najwięcej aptek było w Tomaszowie Lubelskim (18, lubelski), Busko-Zdrój, Garwolinie, Pleszewie i Wadowicach (po 14, odpowiednio świętokrzyski, mazowiecki regionalny, wielkopolski i małopolski). W miastach: Lubowidz (mazowiecki regionalny), Nieszawa (kujawsko-pomorski), Nowe Warpno (zachodniopomorski), Otyń (lubuski) i Suchocin (mazowiecki regionalny) apteki nie występowały. Pod względem liczby **mieszkańców na 1 aptekę** w miastach małych, największe obciążenie w 2022 r. odnotowano w regionach: warszawskim stołecznym (2,2 tys.), śląskim (2,1 tys.), dolnośląskim, lubuskim i pomorskim (po 1,9 tys.), a najmniejsze – w lubelskim i świętokrzyskim (po 1,2 tys.), podkarpackim (1,3 tys.), łódzkim, małopolskim, mazowieckim regionalnym i wielkopolskim (po 1,5 tys.). Najwięcej mieszkańców na 1 aptekę przypadało w miastach: Imielin (9,4 tys., region śląski), Lubawka (5,6 tys., dolnośląski), Karlino (5,5 tys., zachodniopomorski), w których jedna apteka obsługiwała wszystkich mieszkańców. Najmniej osób na obiekt przypadało w regionie świętokrzyskim w miastach: Wiślica (156 osób; 3 apteki) i Opatowiec (317 osób; 1 apteka) oraz w regionie małopolskim w miastach Koszyce i Zakliczyn (odpowiednio 385 osób i 394 osoby; 2 i 4 apteki).

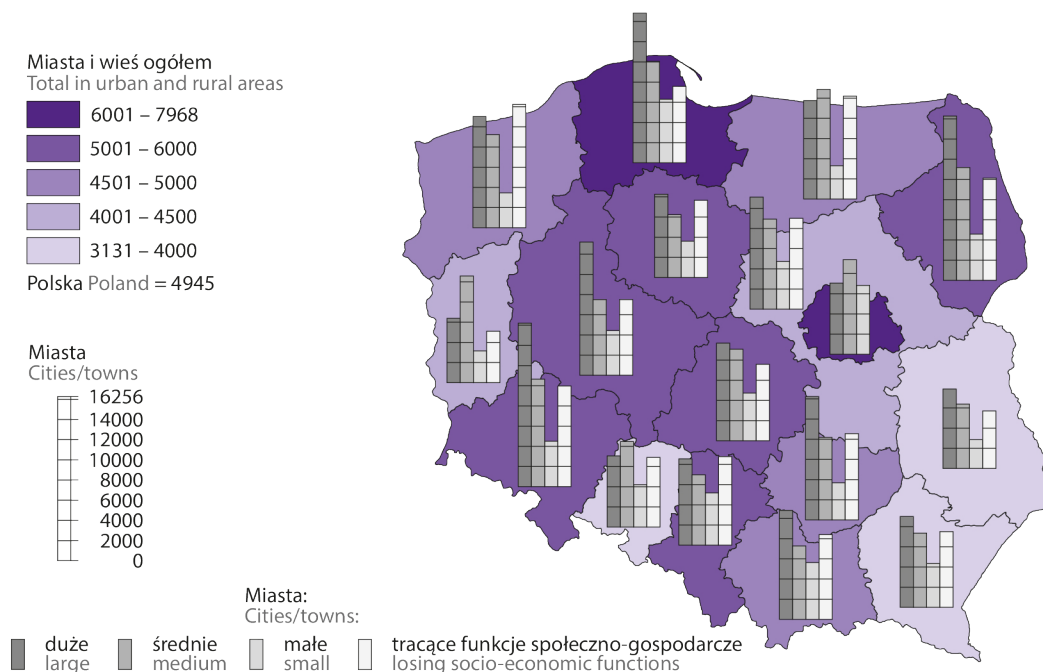
W **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** w 2022 r. było blisko 2,4 tys. aptek (20,5% ogółu aptek w kraju). Na 1 aptekę przypadało średnio 2,3 tys. osób. Wskaźnik wyższy niż przeciętnie notowano w 61 miastach, najwyższy w Łęborku (4,3 tys., region pomorski), Świętochłowicach (4,2 tys., śląski), Jastrzębiu-Zdroju (3,8 tys., śląski), Piszcu (3,6 tys., warmińsko-mazurski), Bytomiu i Zabrze (po 3,5 tys., śląski). Wskaźnik ponad 50% niższy niż średnio notowano w miastach: Tomaszów Lubelski, Wieluń i Busko-Zdrój (odpowiednio lubelski, łódzki, świętokrzyski).

W latach 2011–2022 r. **liczba placówek bibliotecznych w dużych miastach** zmniejszyła się o 170 do 1 111 placówek. W 2022 r. najwięcej placówek bibliotecznych zlokalizowanych było w Warszawie (264 placówki), Krakowie (71 placówek) i Łodzi (68 placówek), a najmniej – w Bytomiu, Elblągu i Wałbrzychu (po 8 placówek). W porównaniu do 2011 r. w większości miast zaobserwowano spadek liczby placówek, w tym najgłębszy – w Łodzi (o 30 placówek). W porównaniu do 2021 r. w 16 miastach odnotowano spadek (w tym we Włocławku - o 5 placówek), w Szczecinie i Warszawie przybyło po 1 placówce, a w pozostałych dużych miastach nie odnotowano zmiany. W porównaniu z 2011 r. **liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną** wzrosła o 945 osób, do 9 451 osób (przy średnim wzroście wartości dla Polski o 297 osób do 4 945). Liczba osób na 1 placówkę biblioteczną wzrosła w największym stopniu w porównaniu do 2011 r. w Białymstoku (z 9 810 do 16 256), a w stosunku do 2021 r. – we Włocławku (z 6 090 do 8 509). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Bytomiu (18 697 osób), a najniższą – w Toruniu (4 773 osoby), który był jedynym dużym miastem z wartością wskaźnika niższą niż średnio w Polsce.

Liczba placówek bibliotecznych w okresie 2011–2022 w **średnich miastach** zmalała o 139 placówek (do 847 placówek), a w porównaniu do 2021 r. – spadła o 23 placówki. We wszystkich regionach w analizowanym okresie liczba placówek w miastach średnich zmniejszyła się, z wyjątkiem warmińsko-mazurskiego (gdzie nie odnotowano zmiany) i warszawskiego stołecznego (gdzie odnotowano wzrost o 9 placówek). W 2022 r. najwięcej placówek bibliotecznych było w Lesznie (18), a w 13 miastach średnich znajdowało się tylko po 1 placówce. W 71 miastach odnotowano spadek liczby placówek bibliotecznych w porównaniu do 2011 r. – najgłębszy w Pile (o 10 placówek do 10 placówek). W stosunku do 2011 r. **liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną** wzrosła o 654 do 8 275 osób (o 84 osoby więcej w porównaniu do 2021 r.). Wzrost odnotowano w większości regionów – najwyższy w lubuskim (o 2 020 do 10 572 osób na placówkę) i mazowieckim regionalnym (o 1 750 do 8 920 osób na placówkę). W 77 miastach wskaźnik ten miał wartość niższą niż średnio dla miast średnich, w tym najmniej ludności na placówkę przypadało w Łęborku (2 277 osób). Najwyższy wskaźnik notowano natomiast w Ząbkach (45 013 osób), przy czym w miejscowościach o najwyższych wartościach wskaźnika były 1 lub 2 placówki biblioteczne. W 83 miastach wskaźnik pogorszył się, z czego w 68 wzrost wskaźnika był wyższy niż średnio dla miast średnich – najwyższy wzrost nastąpił w Oświęcimiu (o 22 669 osób do 36 048), w pozostałych miastach wskaźnik poprawił się – największy spadek nastąpił w Ełku (o 29 239 osób do 30 035 osób na placówkę).

W latach 2011–2022 w **małych miastach** liczba **placówek bibliotecznych** wzrosła o 137 do 1 182 placówek (w skali roku odnotowano wzrost o 24 placówki). Liczba placówek wzrosła w 12 regionach – największy przyrost notowano w miastach małych warmińsko-mazurskiego (o 35) i lubelskiego (o 32), a najgłębszy spadek liczby placówek odnotowano w pomorskim (o 11 placówek), natomiast w kujawsko-pomorskim nie odnotowano zmiany. W porównaniu do 2021 r. największy wzrost nastąpił w regionie wielkopolskim (o 8 placówek) oraz zachodniopomorskim (o 5 placówek). W rezultacie, najwięcej placówek było w małych miastach regionów wielkopolskiego i dolnośląskiego (odpowiednio 135 i 114), a miastami o najwyższej liczbie placówek był Tomaszów Lubelski (14 placówek), Międzyrzecz (13 placówek) i Dębno (12 placówek). W ponad 70% miast była tylko 1 placówka biblioteczna. W 529 małych miastach liczba placówek w okresie 2011–2022 nie uległa zmianie, a wzrost odnotowano w 71 miastach – największy w Barczewie, Białym Borze i Nidzicy (po 7 placówek więcej). W porównaniu z 2011 r. **liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną** w małych miastach zmniejszyła się o 548 osób do 4 214 osób (w porównaniu do 2021 r. odnotowano spadek o 53 osoby na placówkę). Poprawa wskaźnika dotyczyła 11 regionów – w granicach od 3 025 osób mniej w miastach małych w warmińsko-mazurskim do 57 osób w kujawsko-pomorskim. W 276 małych miastach wartość wskaźnika była wyższa niż średnia dla Polski (4 945 osób na placówkę) – w regionie dolnośląskim było ich najwięcej, tj. 35 miast małych. W 421 miastach wskaźnik ten miał wartość niższą niż średnio dla miast małych.

Mapa 5. Liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną w 2022 r.
Map 5. Population per library establishments in 2022

W 2022 r. w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** notowano 665 placówek bibliotecznych (o 16 mniej niż w 2021 r.). Najwięcej placówek zlokalizowanych było w miastach regionu śląskiego (92), w tym w Zabrzu (22 placówki), a najmniej – w zachodniopomorskim (16). **Liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną** wyniosła średnio 8 224 osób, tj. wzrost o 105 osób w porównaniu do 2021 r. Najmniej osób na 1 placówkę przypadało w tej grupie w miastach regionu lubuskiego (5 105 osób), a najwięcej – w miastach regionu zachodniopomorskiego (12 221 osób). W 62 miastach wartość wskaźnika była niższa niż średnio dla miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze, w 12 miastach liczba osób przypadających na 1 placówkę była korzystniejsza niż średnio dla małych miast w Polsce (tj. była niższa niż 4 214 osób), a w 18 – niż średnio w Polsce (tj. była niższa niż 4 945 osób).

W 2022 r. w **dużych miastach** funkcjonowały 442 **centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice** (o 4 więcej niż w 2011 r. i 10 więcej niż w 2021 r.). Najwięcej placówek kultury zlokalizowanych było w Warszawie i Krakowie (po 62). **Liczba ludności na 1 placówkę** w dużych miastach była wyższa niż średnio w Polsce – 23,8 tys. mieszkańców (wobec odpowiednio 9,5 tys.). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Gliwicach (171,0 tys. mieszkańców na placówkę), a najniższą – w Dąbrowie Górniczej (7,7 tys. mieszkańców na placówkę). We wszystkich miastach dużych, poza Rzeszowem i Dąbrową Górniczą, liczba ludności na placówkę była wyższa niż średnio w Polsce. W porównaniu z 2011 r. liczba mieszkańców na placówkę zmniejszyła się o 1,1 tys. osób, a w stosunku do 2021 r. – o 0,7 tys. osób. Spadek wskaźnika w skali rocznej odnotowano w 32 dużych miastach (w tym w 15 miastach wojewódzkich) – najgłębszy w Częstochowie (o 9,1 tys. osób do 26,0 tys.). W dużych miastach zorganizowano 58,4 tys. **impresz kulturalnych**, w których udział wzięło 7,5 mln **uczestników**. Ponad 80,0% imprez kulturalnych organizowanych w dużych miastach odbyło się w miastach wojewódzkich (47,8 tys.), z czego ponad połowa (27,8 tys.) – w 4 miastach – Krakowie (10,2 tys.), Warszawie (8,7 tys.), Lublinie (4,8 tys.) i Katowicach (4,1 tys.). Miasta te zgromadziły 35,2% wszystkich uczestników imprez kulturalnych w dużych miastach. W 2022 r. największą liczbę uczestników wydarzeń odnotowano we Wrocławiu (1,1 mln uczestników),

Krakowie (0,9 mln uczestników) i Warszawie (0,8 mln uczestników). W porównaniu z 2011 r. wzrosła zarówno liczba organizowanych imprez (o 17,8 tys.), jak i ich uczestników (o 0,3 mln). W ujęciu rocznym odnotowano wzrost liczby imprez o 23,6 tys. i liczby uczestników – o 1,7 mln osób. W większości dużych miast odnotowano wzrost liczby imprez – w granicach od 4 680 w Krakowie do 11 imprez w Opolu. Liczba uczestników wzrosła w większości miast – od 652,7 tys. w Zielonej Górze do 1,1 tys. w Gorzowie Wielkopolskim. Spadek liczby uczestników nastąpił w 6 miastach – najgłębszy w Warszawie i Tychach (odpowiednio o 733,4 tys. do 752,3 tys. i o 130,4 tys. do 133,8 tys.).

W 2022 r. w **średnich miastach** funkcjonowało 345 centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic (o 1 mniej niż w 2021 r. i 26 mniej niż w 2011 r.). W porównaniu do 2011 r. liczba placówek zmniejszyła się w miastach średnich 10 regionów – najgłębszy spadek nastąpił w śląskim (o 9 placówek). Wzrost odnotowano w 5 regionach, w tym najwyższy - w kujawsko-pomorskim i warszawskim stołecznym (odpowiednio o 4 i o 2 placówki), podczas gdy w lubelskim i warmińsko-mazurskim nie odnotowano zmiany. Najwięcej placówek zlokalizowanych było w miastach średnich regionu śląskiego (77 placówek), a najmniej – w miastach średnich lubuskiego (5 placówek). **Liczba ludności na 1 placówkę** w miastach średnich była wyższa niż średnio w Polsce – 20,3 tys. mieszkańców (wobec 9,5 tys.). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Ostrowie Wielkopolskim (69,8 tys. mieszkańców na 1 placówkę), a najniższą – w Policach (3,8 tys. mieszkańców na 1 placówkę). W 160 miastach liczba mieszkańców na placówkę była wyższa niż średnio w Polsce, a w 114 – wyższa niż przeciętnie w miastach średnich. Najwyższą liczbę mieszkańców na placówkę miały miasta średnie regionu kujawsko-pomorskiego (na placówkę przypadało tu 35,2 tys. mieszkańców), a najniższą – miasta średnie zachodniopomorskiego (13,6 tys. mieszkańców na placówkę). W porównaniu z 2011 r. liczba ludności na placówkę wzrosła średnio o 61 osób, a w stosunku do 2021 r. zmniejszyła się o 281 osób. Najwyższy wzrost liczby ludności na placówkę nastąpił w miastach średnich regionu kujawsko-pomorskiego (o 7,3 tys. osób w stosunku do 2011 r.), w porównaniu do 2021 r. najgłębszy spadek odnotowano w regionie opolskim (o 4,0 tys. osób mniej). Poprawę wskaźnika w skali rocznej odnotowano w 153 miastach – w granicach od 19,7 tys. mieszkańców w Żyrardowie do 3 osób w Żorach. W miastach średnich zorganizowano 37,7 tys. **imprez kulturalnych**, w których udział wzięło 7,1 mln **uczestników**. Ponad połowa imprez kulturalnych (20,0 tys.) została zorganizowana w średnich miastach 5 regionów (dolnośląskiego, łódzkiego, małopolskiego, śląskiego i wielkopolskiego), w których wzięło udział ponad 40% uczestników (3,1 mln). Najwięcej imprez kulturalnych w 2022 r. zorganizowano w Lubinie (1 875) i Suwałkach (874). Liczba uczestników imprez kulturalnych była najwyższa w Siedlcach (217,6 tys.) i Nowym Sączu (179,2 tys.). W porównaniu z 2011 r. wzrosła liczba organizowanych imprez (o 4,1 tys.), zmniejszyła się natomiast liczba uczestników imprez (o 0,5 mln osób). W ujęciu rocznym zanotowano wzrost zarówno organizowanych imprez (o 11,6 tys.), jak i liczby ich uczestników (o 2,9 mln osób). Liczba zorganizowanych imprez zwiększyła się w skali roku w 154 miastach, a liczba ich uczestników – w 149 miastach (najwyższy wzrost miał miejsce w Suwałkach – o 756 imprez i 129,6 tys. uczestników więcej).

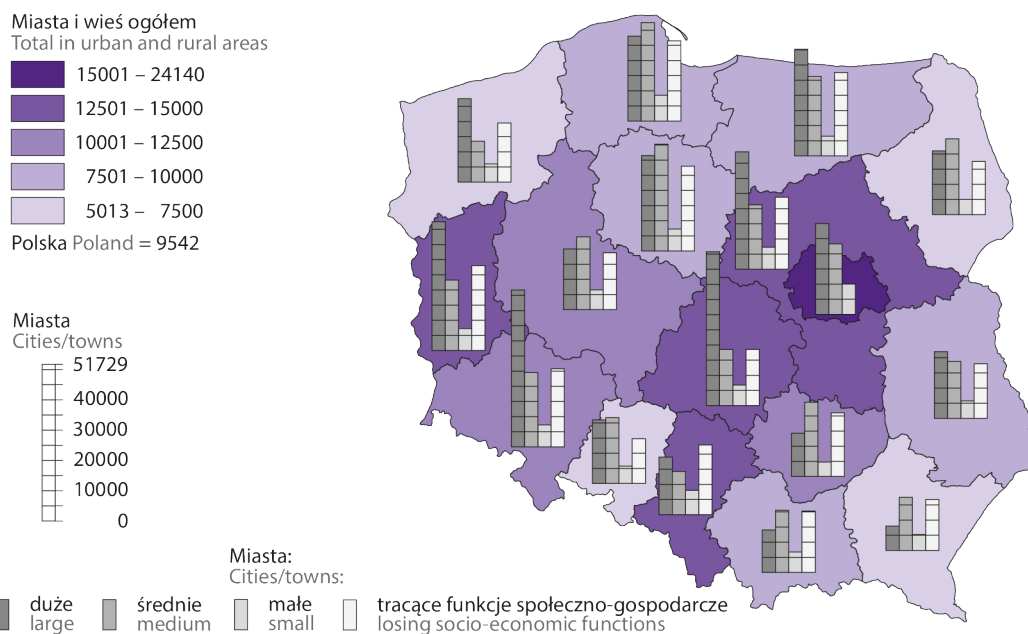
W 2022 r. placówki kultury funkcjonowały w 702 **małych miastach** i w porównaniu do 2011 r. ich liczba wzrosła o 92 placówki do 755, a w stosunku do 2021 r. – o 73 placówki. Najwięcej miast małych posiadających placówkę kulturalną było w regionie wielkopolskim (90 miast), a najmniej – w warszawskim stołecznym (18 miast). W porównaniu do 2011 r. liczba placówek w małych miastach wzrosła w 14 regionach, w tym najwyższy wzrost nastąpił w wielkopolskim (o 18 placówek) oraz małopolskim (o 12 placówek), a w dolnośląskim - spadek (o 10 placówek). **Liczba ludności na 1 placówkę** w miastach małych była niższa niż średnio w Polsce (tj. 9,5 tys.) i wyniosła 6,6 tys. mieszkańców (w tym 261 miast miało wartość wskaźnika wyższą od średniej dla miast małych). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Rawiczu (19,9 tys. mieszkańców na placówkę kultury), a najniższą – w Józefowie nad Wisłą (0,8 tys. mieszkańców na placówkę). W 166 miastach małych wskaźnik

był wyższy niż średnio w Polsce. Najwyższą liczbę mieszkańców przypadającą na placówkę notowano w miastach małych regionu stołecznego (10,1 tys. osób), a najniższą – w świętokrzyskim (4,8 tys. osób). W porównaniu z 2011 r. liczba mieszkańców na placówkę kultury w miastach małych spadła średnio o 908 osób, a w stosunku do 2021 r. – odpowiednio o 116 osób. Poprawę wskaźnika liczby ludności na placówkę w skali roku odnotowano w 599 miastach – najkorzystniejsza zmiana nastąpiła w Sokółce, gdzie wskaźnik zmniejszył się z 17,5 tys. osób na placówkę do 8,6 tys. (przy wzroście liczby placówek z 1 do 2). W 131 miastach odnotowano wzrost liczby mieszkańców na placówkę w porównaniu do 2011 r. (w 49 miastach nie było wcześniej placówek kultury) – najwyższy w Brzesku (o 16,6 tys. osób). Najgłębszy spadek liczby mieszkańców na placówkę w porównaniu do 2021 r. nastąpił w miastach małych regionu łódzkiego (o 406 osoby) i świętokrzyskiego (o 311 osób). Pogorszenie wskaźnika nastąpiło w 3 regionach – małopolskim (o 180 osób na 1 000 ludności więcej), warszawskim stołecznym (o 142 osoby) i wielkopolskim (o 71 osób).

W miastach małych zorganizowano 56,6 tys. **impresz kulturalnych**, w których udział wzięło 7,2 mln **osób**. Ponad połowa imprez kulturalnych (31,0 tys.) została zorganizowana w małych miastach 6 regionów (dolnośląskiego, kujawsko-pomorskiego, małopolskiego, podkarpackiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego), w których wzięło udział ponad 50% wszystkich uczestników (3,7 mln). Najwięcej imprez kulturalnych w 2022 r. zorganizowano w Środzie Śląskiej (1 232) i Obornikach Śląskich (847). Liczba uczestników imprez kulturalnych była najwyższa w Górze Kalwarii (117,0 tys.) i Siemiatyczach (65,1 tys.), a najniższa – w Łagowie (15 osób) i Daleszycach (100 osób). W porównaniu do 2011 r. liczba organizowanych imprez wzrosła o 5,9 tys., a liczba ich uczestników – o 2,0 mln. W ujęciu rocznym odnotowano wzrost liczby wydarzeń o 16,0 tys. i liczby uczestników – o 2,5 mln. Wzrost liczby imprez kulturalnych w porównaniu do 2021 r. odnotowano w 508 miastach – najwyższy w Środzie Śląskiej (o 1 214 wydarzeń) i Złotowie (o 594 wydarzenia). Liczba uczestników wzrosła w 560 miastach, w tym najbardziej – w Górze Kalwarii (o 87,1 tys. osób) i Olecku (o 55,7 tys.).

Mapa 6. Liczba ludności na 1 placówkę kultury^a w 2022 r.

Map 6. Population per culture center^a in 2022

a Centrum kultury, dom i ośrodek kultury, klub i świetlica.

a Center of culture, cultural establishment and center, club and community center.

W 2022 r. w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** działało łącznie 256 placówek kulturalnych (tj. o 2 więcej niż w 2021 r.). Najwięcej placówek zlokalizowanych było w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze regionu śląskiego (35), a najmniej – w miastach lubuskiego (4). **Liczba mieszkańców na placówkę** w porównaniu do 2021 r. zmniejszyła się o 0,4 tys. do 21,4 tys. Najwięcej mieszkańców na placówkę przypadało w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze regionu lubuskiego (28,1 tys. osób), a najmniej – w miastach opolskiego (14,8 tys. osób). W 56 miastach wartość wskaźnika była wyższa niż średnio dla miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze – najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Inowrocławiu, gdzie na placówkę przypadało 68,1 tys. mieszkańców. Najniższy wskaźnik odnotowano natomiast w Strzelcach Opolskich (4,3 tys. osób na placówkę). W 136 miastach liczba ludności na placówkę była wyższa niż średnio dla małych miast w Polsce (6,6 tys. osób na placówkę), a w 128 – wyższa niż średnio w Polsce ogółem (9,5 tys. osób na placówkę).

W 2022 r. w **dużych miastach** działało 155 **teatrów i instytucji muzycznych**¹ (o 2 więcej niż w 2011 r. i 2 mniej niż w 2021 r.). Najwięcej teatrów i instytucji muzycznych zlokalizowanych było w Warszawie (29) i Krakowie (19). W 4 dużych miastach nie było teatrów i instytucji muzycznych (Dąbrowa Górnicza, Ruda Śląska, Rybnik, Włocławek). **Na 1 000 ludności** w dużych miastach przypadało 587 **widzów**. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Opolu (1 035 widzów na 1 000 mieszkańców) i Katowicach (946 widzów), a najniższą – w Bytomiu (86 widzów). W porównaniu z 2011 r. liczba widzów na 1 000 mieszkańców spadła przeciętnie o 16 osób, a w stosunku do 2021 r. wzrosła o 287 osób. Spadek liczby widzów na 1 000 mieszkańców w porównaniu do 2011 r. odnotowano w 16 dużych miastach – najgłębszy we Włocławku (o 403 osoby) i Zielonej Górze (o 281 osób), przy czym we Włocławku wynikał on z likwidacji teatru. Wzrost wskaźnika nastąpił w 18 miastach – w granicach od 495 osób na 1 000 ludności więcej w Katowicach do 2 osób więcej w Gdańsku. W skali rocznej w większości miast zaobserwowano wzrost liczby widzów na 1 000 mieszkańców – największy w Katowicach (o 637 osób) i Płocku (o 462 osoby), natomiast spadek wskaźnika odnotowano w 2 miastach – Bytomiu (o 59 osób) i Zielonej Górze (o 47 osób).

W dużych miastach odbyło się 30,4 tys. **przedstawień i koncertów**, które zgromadziły 6,2 mln **widzów i słuchaczy**. 86,0% przedstawień i koncertów organizowanych w dużych miastach odbyło się w miastach wojewódzkich (26,1 tys.), z czego ponad połowę (8,6 tys.) zorganizowano w 3 miastach – Warszawie (7,7 tys.), Krakowie (4,2 tys.) i Łodzi (2,0 tys.), które zgromadziły łącznie 44,5% wszystkich widzów i słuchaczy w dużych miastach (1,7 mln w Warszawie, 0,7 mln uczestników w Krakowie i 0,4 mln w Łodzi). W porównaniu z 2011 r. zmniejszyła się zarówno liczba przedstawień i koncertów (o 107 przedstawień mniej), jak i widzów i słuchaczy (o 0,4 mln). W odniesieniu do 2021 r. odnotowano wzrost liczby przedstawień (o 11,5 tys.) oraz liczby widzów i słuchaczy (o 3,0 mln). Liczba widzów i słuchaczy zmniejszyła się w stosunku do 2011 r. w 17 miastach dużych – w granicach od 321,3 tys. osób w Warszawie do 5,0 tys. w Wałbrzychu. W ujęciu rocznym liczba widzów wzrosła w 31 miastach – najwyższy wzrost nastąpił w Warszawie (o 710,2 tys. osób) i Krakowie (o 366,0 tys. osób). Liczba przedstawień w okresie 2011–2022 wzrosła w 15 miastach – w największym stopniu w Krakowie (o 1,1 tys.), w pozostałych miastach zanotowano spadek w granicach od 286 przedstawień mniej w Poznaniu do 1 przedstawienia mniej w Płocku. W skali roku wzrost odnotowano w 31 miastach, w tym najwyższy – w Warszawie i Krakowie (odpowiednio o 2,4 tys. i o 1,9 tys. przedstawień).

W 2022 r. w 13 **średnich miastach** działało 21 teatrów i instytucji muzycznych (o 1 więcej niż w 2021 r. i 7 więcej niż w 2011 r.). Najwięcej teatrów i instytucji muzycznych zlokalizowanych było w miastach średnich regionu pomorskiego (6 teatrów i instytucji muzycznych), w miastach 10 regionów nie było teatrów i instytucji muzycznych.

¹ Teatry i instytucje muzyczne (bez uwzględnienia zespołów pieśni i tańca), posiadające własny zespół artystyczny. Dane dotyczące liczby widzów i koncertów, zaprezentowano wg siedziby w stałej sali.

Na 1 000 ludności w miastach średnich przypadało 49 widzów. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Cieszynie (1 711 widzów na 1 000 mieszkańców), a najniższą – w Zamościu (12 widzów na 1 000 mieszkańców). W okresie 2011–2022 liczba widzów na 1 000 mieszkańców wzrosła średnio o 4 osoby, a w stosunku do 2021 r. o 27 osób. Najwyższy wzrost liczby widzów na 1 000 ludności w porównaniu z 2011 r. nastąpił w Jeleniej Górze – o 397 widzów na 1 000 ludności. W skali roku wzrost wskaźnika nastąpił w 13 miastach – w granicach od 1 076 osób w Cieszynie do 1 w Jaworznie.

W miastach średnich w 2022 r. odbyło się 2 324 przedstawień i koncertów, które zgromadziły 345,8 tys. widzów i słuchaczy. Najwięcej przedstawień i koncertów odbyło się w Jeleniej Górze (414), która zgromadziła największą liczbę widzów i słuchaczy (66,1 tys.). W Lubinie nie zorganizowano żadnego przedstawienia ani koncertu (mimo istnienia teatru i instytucji muzycznej), natomiast w Cieszynie zorganizowano 123 przedstawienia i koncerty (pomimo braku teatrów i instytucji muzycznych). W porównaniu z 2011 r. w miastach średnich wzrosła zarówno liczba przedstawień i koncertów (o 382), jak i widzów i słuchaczy (o 4,8 tys.). W odniesieniu do 2021 r. odnotowano wzrost liczby przedstawień i koncertów (o 969), jak i widzów i słuchaczy (o 186,8 tys.). Liczba widzów i słuchaczy w skali roku wzrosła w 13 miastach w granicach od 35,8 tys. osób w Cieszynie do 62 osób w Jaworznie. W porównaniu do 2021 r. odnotowano wzrost liczby przedstawień i koncertów – w granicach od 186 w Jeleniej Górze do 10 w Zamościu.

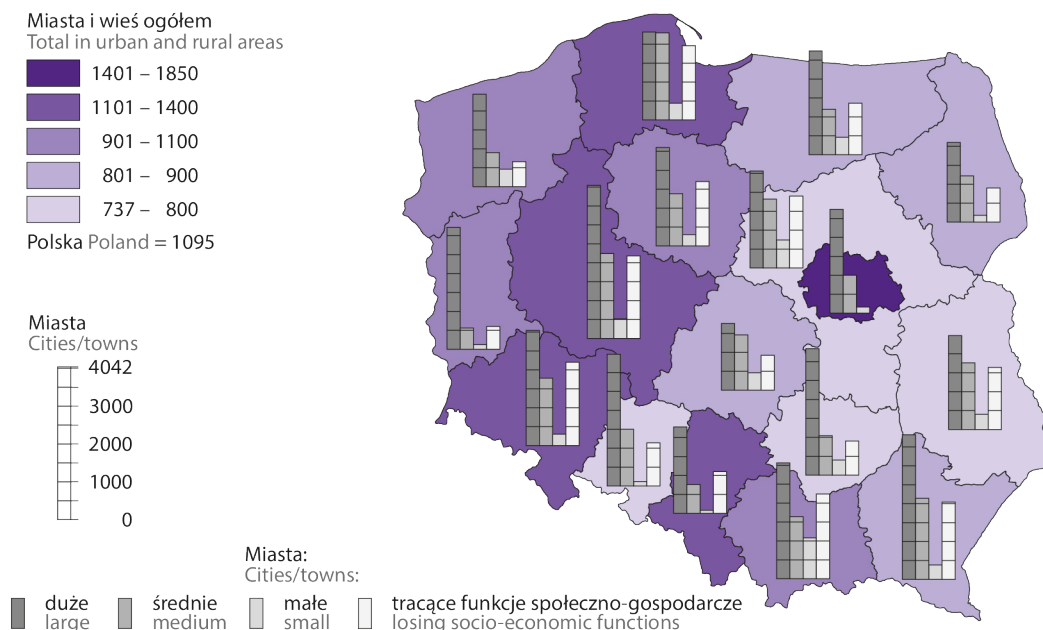
W 2022 r. w 15 **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** działało 27 teatrów i instytucji muzycznych, w których zorganizowano 3 125 przedstawień i koncertów, z 491,0 tys. widzów i słuchaczy. Najwięcej teatrów i instytucji muzycznych działało w miastach regionu dolnośląskiego (7). Odbyło się tam 898 przedstawień i koncertów, które zgromadziły 118,9 tys. widzów i słuchaczy. Najwięcej przedstawień i koncertów odbyło się w Radomiu (431), który zgromadził też największą liczbę widzów i słuchaczy (81,9 tys.). W porównaniu do 2021 r. liczba przedstawień i koncertów wzrosła (o 1 079) w 14 miastach (w granicach od 227 w Radomiu do 7 w Jastrzębiu-Zdroju, a spadek odnotowano w Bytomiu (o 20 przedstawień i koncertów). Liczba widzów i słuchaczy wzrosła średnio o 237,8 tys. – najwyższy wzrost odnotowano w Radomiu i Jeleniej Górze (odpowiednio o 44,8 tys. i 34,0 tys. osób). Liczba widzów i słuchaczy zmniejszyła się tylko w Bytomiu (o 9,2 tys.).

Liczba widzów i słuchaczy na 1 000 ludności wyniosła w 2022 r. 89 osób i była wyższa niż w 2021 r. (46 widzów i słuchaczy na 1 000 ludności). Najwyższy wzrost wskaźnika odnotowano w Jeleniej Górze i Słupsku (odpowiednio o 451 i o 258 osób). Jedynym miastem o w którym nastąpiło pogorszenie wskaźnika był Bytom (spadek o 59 osób do 86 widzów i słuchaczy na 1 000 mieszkańców).

W latach 2011–2022 r. **liczba kin w dużych miastach** wzrosła o 21 do 182 placówek (w porównaniu do 2021 r. wzrost o 5). W 2022 r. najwięcej kin zlokalizowanych było w Warszawie (37 kin) oraz Krakowie (12 kin) i Poznaniu (11 kin). **Liczba widzów w kinach przypadająca na 1 000 ludności** w miastach dużych była wyższa niż średnio w Polsce (wskaźnik wyniósł 2 679 wobec odpowiednio 1 095). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Katowicach (4 234 widzów na 1 000 ludności), a najniższą – w Chorzowie (29 widzów). W większości miast dużych, poza Chorzowem, Tychami, Rudą Śląską i Sosnowcem, liczba widzów na 1 000 ludności była wyższa niż średnio w Polsce. W porównaniu z 2011 r. liczba widzów na 1 000 ludności spadła o 385 osób, a w stosunku do 2021 r. odnotowano wzrost o 897 osób. Wzrost liczby widzów na 1 000 ludności w skali rocznej odnotowano w większości dużych miast – w granicach od 11 osób w Chorzowie do 1 460 osób w Poznaniu. Spadek liczby widzów dotyczył Tych (o 89 widzów).

Mapa 7. Liczba widzów w kinach na 1 000 ludności w 2022 r.

Map 7. Audience in cinemas per 1 000 population in 2022

Liczba kin w okresie 2011–2022 w **średnich miastach** wzrosła o 40, do 173, a w porównaniu do 2021 r. zmalała o 5 placówek. Najwięcej kin przybyło w miastach średnich w śląskim (9). W małopolskim odnotowano spadek (o 4 kina), a w kujawsko-pomorskim liczba kin nie uległa zmianie. Najwięcej kin w 2022 r. zlokalizowanych było w miastach średnich śląskiego (21 kin), wielkopolskiego i dolnośląskiego (po 19), a najmniej – w miastach średnich kujawsko-pomorskiego (2) i lubuskiego (4). Najwięcej kin (po 3) było w 6 miastach (Jelenia Góra, Kalisz, Kędzierzyn-Koźle, Konin, Krosno), natomiast w 38 miastach nie było kin.

Liczba widzów na 1 000 ludności w miastach średnich była wyższa niż średnio w Polsce – 1 507 wobec 1 095. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Kłodzku (5 478 widzów na 1 000 ludności), a najniższą – w Będzinie (40 widzów). W porównaniu z 2011 r. liczba widzów na 1 000 ludności wzrosła przeciętnie (o 839 osób), a w stosunku do 2021 r. - odpowiednio o 532 osoby. Spadek wartości wskaźnika w skali rocznej odnotowano w 5 miastach. Najgłębszy przeciętny spadek liczby widzów na 1 000 ludności nastąpił w Giżycku (o 389 osób do 794 widzów na 1 000 ludności), a najmniejszy – w Radomsku (o 52 osoby do 441 widzów na 1 000 ludności). W 36 miastach wskaźnik nie uległ zmianie. Największy wzrost widzów odnotowała Biała Podlaska, w lubelskim (o 2 271 osób do 3 945 widzów na 1 000 ludności).

W 2022 r. kina funkcjonowały w 20% **małych miast**, tj. w 15 miastach (w porównaniu do 2021 r. liczba kin wzrosła o 7, a w porównaniu do 2011 r. liczba kin zwiększyła się o 13). Najwięcej miast małych posiadających kino było w województwie mazowieckim (20 miast) i małopolskim (20 miast), a najmniej – w śląskim (2 miasta), podlaskim (3 miasta) oraz opolskim (4 miasta). W porównaniu do 2011 r. liczba miast małych z funkcjonującymi kinami wzrosła w 9 województwach (o 37 kin więcej) – najwyższy wzrost nastąpił w dolnośląskim (o 7 miast więcej), mazowieckim i zachodniopomorskim (o 6 miast więcej).

W 7 województwach odnotowano spadek liczby małych miast z funkcjonującymi kinami (o 24 kina mniej) – najgłębszy w śląskim (o 7 miast mniej).

Liczba widzów na 1 000 ludności w miastach małych była niższa niż średnio w Polsce – 419 wobec 1 095. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Suchej Beskidzkiej (5 721 widzów na 1 000 ludności), a najniższą w Rzepinie (30 widzów). W 73 miastach liczba widzów na 1 000 ludności była wyższa niż średnio w Polsce, a w 133 wyższa niż średnio w miastach małych. Spadek liczby widzów na 1 000 ludności w skali rocznej odnotowano w 16 miastach. W 147 miastach odnotowano natomiast wzrost liczby widzów na 1 000 ludności – w granicach od 5 721 widzów w Suchej Beskidzkiej do 2 widzów w Morawicy.

W 2022 r. w 110 **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** działało 145 kin (o 1 mniej niż w 2021 r.), a w 29 miastach nie było kin. Najwięcej kin zlokalizowanych było w miastach województwa dolnośląskiego (18), a najmniej – w miastach lubuskiego i zachodniopomorskiego (po 4 kina).

Przeciętna liczba widzów na 1 000 ludności wyniosła 1 497 i był to wzrost o 542 osoby w porównaniu do 2021 r. Najwięcej widzów na 1 000 ludności przypadało w miastach województwa małopolskiego (2 241 widzów), a najmniej – w miastach lubuskiego (602) i zachodniopomorskiego (654). W 48 miastach wartość wskaźnika była wyższa niż średnio dla miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze (najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Kłodzku, gdzie na 1 000 mieszkańców przypadało 5 478 widzów), natomiast najniższy wskaźnik odnotowano w Tomaszowie Lubelskim (174 widzów na 1 000 ludności). W 79 miastach liczba widzów przypadających na 1 000 ludności była wyższa niż średnio dla małych miast (419 widzów na 1 000 ludności), a w 55 – wyższa niż średnio w Polsce (1 095 widzów na 1 000 ludności).

Obiekty noclegowe w dużych miastach w 2022 r. oferowały 181,9 tys. miejsc noclegowych (wobec 180,4 tys. w 2021 r. i 142,7 tys. w 2012 r.), w tym 88,5% miejsc oferowały obiekty noclegowe miast wojewódzkich. Najwięcej miejsc miała Warszawa (36,6 tys.), a najmniej – Ruda Śląska (280).

Liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu **na 1 000 ludności** wzrosła do 17,3 (wobec 17,0 w 2021 r. i 13,1 w 2012 r.) i kształtowała się w granicach od 40,0 miejsc na 1 000 ludności w Gdańsku, do 2,1 miejsca w Rudzie Śląskiej. W 5 miastach wojewódzkich wartość wskaźnika była wyższa niż średnio w Polsce (tj. wyższa niż 20,6) – w Gdańsku, Krakowie (38,0), Kielcach (22,4), Rzeszowie (22,1) i Wrocławiu (21,5). Najwyższy wzrost wskaźnika w stosunku rocznym odnotowano w Dąbrowie Górniczej (o 3,4 miejsca na 1 000 ludności więcej). W 16 miastach odnotowano spadek – najgłębszy w Częstochowie (o 3,3 miejsca), natomiast w Rudzie Śląskiej, Sosnowcu i Toruniu wskaźnik nie uległ zmianie.

Obiekty noclegowe w **średnich miastach** oferowały 110,5 tys. miejsc noclegowych (wobec 111,2 tys. w 2021 r. i 97,5 tys. w 2012 r.). Najwięcej miejsc oferowały obiekty noclegowe miast średnich regionu zachodniopomorskiego (32,3 tys. miejsc), a najmniej – opolskiego (781 miejsc). Ponad połowę miejsc noclegowych miast średnich oferowało 6 miast – Kołobrzeg (20,0 tys. miejsc), Zakopane (14,1 tys. miejsc), Świnoujście (10,7 tys. miejsc), Sopot (6,9 tys. miejsc), Inowrocław (2,2 tys. miejsc), Jelenia Góra (2,0 tys. miejsc). W 6 miastach nie było miejsc noclegowych.

Liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1 000 ludności w średnich miastach wzrosła do 15,7 (wobec 15,5 w 2021 r. i 13,0 w 2012 r.) i kształtowała się w granicach od 553,0 miejsca na 1 000 ludności w Zakopanem do odpowiednio 0,6 w Tomaszowie Mazowieckim. Wskaźnik był najwyższy w miastach średnich zachodniopomorskiego (112,6 miejsca na 1 000 ludności), a najniższy – w miastach warszawskiego stołecznego (4,5 miejsca na 1 000 ludności). W 21 miastach wartość wskaźnika była wyższa niż średnio w dużych miastach w Polsce (tj. wyższa niż 17,3 miejsc na 1 000 ludności), a w 18 – wyższa niż średnio w Polsce. Wzrost wartości wskaźnika w ujęciu rocznym odnotowano w 77 miastach średnich – największy Kołobrzegu (o 34,9) i Krotoszynie (o 16,2), natomiast w 69 miastach nastąpił spadek wskaźnika – najgłębszy w Wieliczce (o 12,9), Zakopanem (o 12,4) i Nowej Rudzie (o 12,0).

Obiekty noclegowe w **małych miastach** oferowały 187,8 tys. miejsc noclegowych (wobec 189,7 tys. w 2021 r. i 172,9 w 2012 r.). Najwięcej miejsc oferowały obiekty noclegowe miast małych regionu dolnośląskiego (37,1 tys. miejsc), a najmniej – podlaskiego (1,7 tys. miejsc). Ponad połowę miejsc noclegowych miast małych oferowało 15 miast – najwięcej miejsc miały obiekty noclegowe w Karpaczu (11,0 tys.), Łebie (10,0 tys.) i Mielnie (8,8 tys.), a najmniej – w Łosicach (5 miejsc). 39,5% miast małych nie miało miejsc noclegowych.

Liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1 000 ludności w małych miastach w 2022 r. w porównaniu do 2012 r. wzrosła o 2,8 miejsca do 37,6, a w ujęciu rocznym zmniejszyła się o 0,6 miejsca i kształtowała się w granicach od 4 670,3 miejsca na 1 000 ludności w Krynicy Morskiej do 0,5 miejsca na 1 000 ludności w Nidzicy. Wskaźnik był najwyższy w miastach małych regionu pomorskiego (171,7), a najniższy – w miastach opolskiego (8,1). W 189 miastach wartość wskaźnika była wyższa niż średnio w dużych miastach (tj. wyższa niż 17,3), a w 173 – wyższa niż średnio w Polsce (tj. niż 20,6). Spadek wartości wskaźnika w ujęciu rocznym odnotowano w 175 miastach małych, w tym najgłębszy w Dziwnowie (o 235,7 miejsca do 744,6) i Tucznie (o 164,5 do 97,5). W 238 miastach odnotowano wzrost, w tym najwyższy – w Zatorze (o 216,1 do 296,2) i Radkowie (o 154,8 do 437,0). W okresie 2012–2022 wzrost wskaźnika nastąpił w 270 miastach – najwyższy w Krynicy Morskiej (o 1 716,7 miejsca więcej na 1 000 ludności) i Łebie (o 921,4 miejsca). Pogorszenie wskaźnika w analizowanym okresie nastąpiło w 215 miastach, z czego w 69 spadek wynikał z likwidacji obiektów noclegowych – najgłębszy spadek odnotowano w Jastarni (o 426,4 do 801,6) i Dziwnowie (o 235,2).

W 2022 r. w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** w obiektach noclegowych oferowano 64,8 tys. miejsc noclegowych (o 1,4 tys. mniej niż w 2021 r.). W 6 miastach nie było miejsc noclegowych. Największą liczbą miejsc noclegowych dysponowały miasta regionu małopolskiego (16,4 tys.), a najmniejszą – miasta lubuskiego (574).

Liczba miejsc na 1 000 ludności w tej grupie miast wyniosła 11,8, tj. zmniejszyła się o 0,1 miejsca w porównaniu do 2021 r. Najwięcej miejsc na 1 000 ludności przypadało w miastach regionu małopolskiego (53,8 miejsca), a najmniej – w miastach śląskiego (4,0 miejsca). W 27 miastach wartość wskaźnika była wyższa niż średnio dla miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze – najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Zakopanem (553,0 miejsca), natomiast najniższy wskaźnik odnotowano w Tomaszowie Mazowieckim (0,6 miejsca). W 5 miastach liczba miejsc przypadających na 1 000 ludności była wyższa niż średnio dla małych miast w Polsce (37,6) a w 17 niż średnio w Polsce (20,6).

Rozdział 6

Chapter 6

Potencjał administracji na rzecz zarządzania rozwojem, finanse samorządu terytorialnego

The potential of administration for development management, finances of local government

6.1 Finanse jednostek samorządu terytorialnego

6.1 Finance of local government units

W 2022 r. **przeciętne dochody ogółem na 1 mieszkańca w miastach dużych** wyniosły 8 990,4 zł i były wyższe niż w 2011 r. o 98,2%. Największy wzrost wskaźnika – ponad 2-krotny – odnotowano w Wałbrzychu (z 2 710,9 zł do 8 444,0 zł w 2022 r.), a najniższy – we Wrocławiu (o 64,1% do 9 121,9 zł). W stosunku do 2021 r. wskaźnik dla miast dużych wzrósł nieznacznie, średnio o 0,3%, w tym największy wzrost dochodów notowano również w Wałbrzychu (o 12,2%), natomiast w 16 miastach dużych zanotowano spadek względem poprzedniego roku, w tym w 6 miastach wojewódzkich (Wrocławiu, Toruniu, Białymstoku, Olsztynie, Lublinie i Rzeszowie). W 2022 r. wyższe niż średnio dla miast dużych dochody ogółem per capita zanotowano w 9 miastach: Warszawie, Płocku, Opolu, Poznaniu, Gliwicach, Wrocławiu, Katowicach, Gdańsku, oraz Krakowie.

W 2022 r. przeciętne dochody ogółem na 1 mieszkańca w **gminach miejskich średniej wielkości**¹ wyniosły 6 706,5 zł i były ponad 2-krotnie wyższe niż w 2011 r., natomiast w relacji do poprzedniego roku – niższe o 1,8%. W stosunku do 2011 r. najwyższy wzrost wskaźnika (ponad 2-krotny) odnotowały średnie gminy miejskie w zachodniopomorskim, a najniższy – w podkarpackim (o 94,0%).

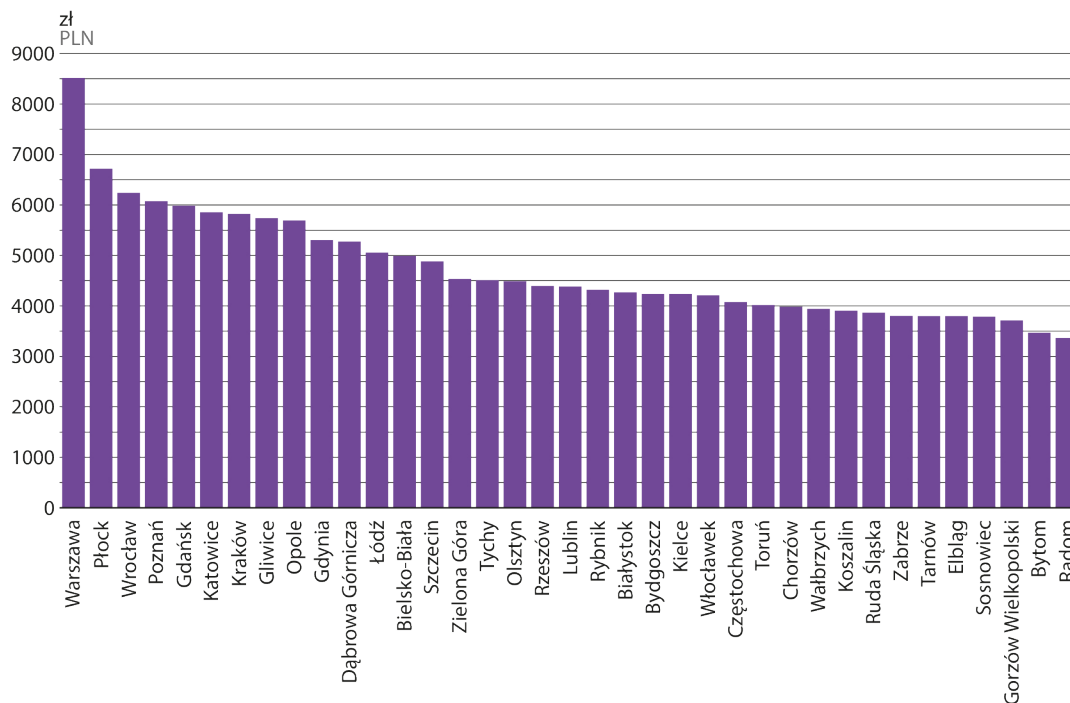
W relacji do roku poprzedniego największy wzrost odnotowały gminy miejskie w świętokrzyskim (o 9,7%), a największy spadek we wspomnianym zachodniopomorskim – o 11,8%. W 2022 r. najwyższe dochody ogółem per capita wśród średnich gmin miejskich notowano w Sopocie – 12 682,5 zł (gdzie wystąpił niewielki spadek w relacji do poprzedniego roku – o 2,6%), a najniższe w Kraśniku – 4 975,4 zł (spadek w stosunku do 2021 r. o 6,5%).

Wśród jednostek gminnych wskazanych jako **miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze** – w stosunku do 2021 r. wskaźnik wzrósł najwięcej w świętokrzyskim (o 9,7% do poziomu 6 102,9 zł), a największy spadek odnotowano w małopolskim (o 5,5% do poziomu 7 970 zł). Spadek poniżej średniej krajowej (6 819,5 zł per capita) odnotowano ponadto w mazowieckim, lubelskim, pomorskim, śląskim oraz warmińsko-mazurskim.

W przypadku **dochodów własnych w miastach dużych** w przeliczeniu **na 1 mieszkańca** wzrosły one w stosunku do 2011 r. o 88,4% do 5 600 zł. Największy wzrost wskaźnika (ponad 2-krotny) odnotowano w Szczecinie i – podobnie jak w przypadku dochodów ogółem – w Wałbrzychu (odpowiednio do poziomu 4 883,8 zł oraz 3 942,8 zł). Najmniej (o ok. 50%) dochody własne w analizowanym okresie wzrosły w Tychach i Wrocławiu (do poziomu odpowiednio 4 514,9 zł i 6 247,3 zł per capita). W relacji do roku poprzedniego spadek wskaźnika zanotowano w 4 miastach dużych: Koszalinie, Tarnowie, Dąbrowie Górniczej i Chorzowie (od 0,6% do 7,1%). Wyższe niż średnio w 2022 r. dochody własne notowano w 9 miastach dużych: Warszawie, Płocku, Wrocławiu, Poznaniu, Gdańsku, Katowicach, Krakowie, Gliwicach i Opolu.

¹ W zakresie wskaźników dotyczących finansów jednostek samorządu terytorialnego analiza prezentowanych wymiarów miejskich dotyczy gmin miejskich (brak danych dla miast będących częścią gmin miejsko-wiejskich).

Wykres 1. Dochody własne budżetów miast dużych na 1 mieszkańca w 2022 r.
Chart 1. Own revenue of budgets of large cities per capita in 2022

Dochody własne **gmin miejskich średniej wielkości** w porównaniu do 2011 r. były wyższe 2-krotnie. Ponad 2-krotny wzrost odnotowały średnie gminy miejskie w zachodniopomorskim, podlaskim, łódzkim, małopolskim, podkarpackim, lubuskim oraz mazowieckim regionalnym. Najniższy wzrost miał miejsce w warmińsko-mazurskim (o 75,0%, tj. do poziomu 2 568,4 w 2022 r.), gdzie odnotowano również najniższy wzrost względem 2021 r. (1,2%). W stosunku do roku poprzedniego we wszystkich województwach wystąpił wzrost wskaźnika, przy czym największy – średnich gminach miejskich w opolskim (o 15,6%). W 2022 r. najwyższe dochody własne notowały: Sopot, Zakopane i Świnoujście (na poziomie odpowiednio 8 653,6 zł, 6 704,5 zł oraz 6 543,1 zł), a najniższe – w Szczycinie (2 224,8 zł na mieszkańca).

Jednostki gminne wskazane jako **miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze** zanotowały wzrost wskaźnika względem 2021 r. o 5,6% (do poziomu 3 460,1 zł). Największy wzrost miał miejsce w tej grupie gmin miejskich w zachodniopomorskim (o 17,3% do poziomu 3 504,8 zł), natomiast nieznaczny spadek notowano tylko w małopolskim (o 0,1% do 4 165,1 zł).

Wydatki ogółem na mieszkańca w dużych miastach w porównaniu do 2011 r. wzrosły średnio o 89,4% do poziomu 9 314,3 zł. Najwyższy wzrost wydatków (ponad 2-krotny, podobnie jak dochodów) zanotowano w Wałbrzychu – do 8 707,7 zł. W relacji do 2021 r. największy wzrost wskaźnika wystąpił w Łodzi i Częstochowie (po 15,2%, do poziomu odpowiednio 9 007,1 zł oraz 8 417,2 zł), natomiast Opole, Szczecin i Radom miały niewielki spadek (do poziomu odpowiednio 10 381,9 zł, 8 707,7 zł i 7 505,5 zł). W 2022 r. wskaźnik powyżej średniej odnotowały: Warszawa, Płock, Opole, Kraków, Gliwice, Poznań, Wrocław, Katowice, Bielsko-Biała.

Wydatki ogółem per capita w **gminach miejskich średniej wielkości** w stosunku do 2011 r. wzrosły (podobnie jak dochody) ponad 2-krotnie, do poziomu 7 043,3 zł, w tym najwięcej – w średnich gminach miejskich w województwie wielkopolskim (do poziomu blisko 7 312 zł), a najmniej – w warmińsko-mazurskim

(o 88,3% do poziomu średnio 5 591,5 zł). W 2022 r. najwyższy średnio poziom wskaźnika notowano w małopolskim (7 968,2 zł), a najniższy (podobnie jak dochodów) – w warmińsko-mazurskim (5 591,5 zł).

W stosunku do 2021 r. wzrost wydatków per capita odnotowały zarówno miasta średnie (jedynie w zachodniopomorskim wystąpił spadek o 6,9%), jak i **miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze**. Wśród tych ostatnich największy wzrost wydatków ogółem wystąpił w świętokrzyskim – o 20,4% do poziomu średnio 6 342 zł.

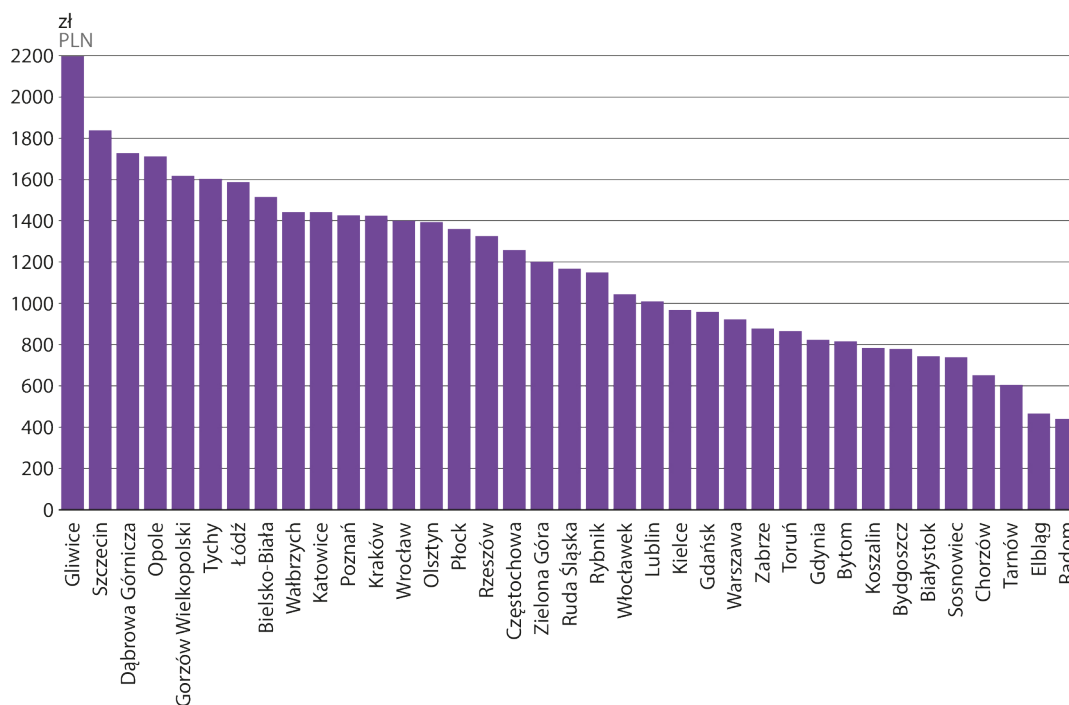
Wydatki majątkowe na 1 mieszkańca w miastach dużych charakteryzowały się natomiast dużym zróżnicowaniem zarówno w porównaniu z 2011 r., jak i w 2022 r. Na przestrzeni lat 2011–2022 we wszystkich miastach dużych wydatki te wzrosły średnio o 35,0% (do 1 393,4 zł per capita), w tym najwięcej – w Wałbrzychu (ponad 3-krotnie, do poziomu 1 520,8 zł). Największy spadek wskaźnika (blisko o połowę) zanotował Białystok (do poziomu 766,7 zł). W relacji do roku poprzedniego najwyższy wzrost wskaźnika – ponad 2-krotny – notowano w Rudzie Śląskiej (do poziomu 1 382,8 zł) oraz Częstochowie (do poziomu 1 305,5 zł). 14 miast dużych notowało niższe wydatki majątkowe (per capita) niż w 2021 r. W porównaniu do średniej dla miast dużych, najwyższy wskaźnik w 2022 r. odnotowano w Gliwicach – 2 540,5 zł, a najniższy w Radomiu – 578,4 zł.

Wśród **gmin miejskich średniej wielkości** – gdzie od początku analizowanego okresu wskaźnik wzrósł ogółem o 53,7% (do blisko 1 113 zł w 2022 r.) – spadek zanotowano w 3 województwach: warmińsko-mazurskim, podkarpackim i lubuskim. W 2022 r. wskaźnik powyżej średniej wystąpił w zachodniopomorskim, małopolskim, świętokrzyskim, lubelskim, pomorskim, podkarpackim, dolnośląskim oraz kujawsko-pomorskim.

Jednostki gminne wskazane jako **miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze** zanotowały wzrost wydatków majątkowych na mieszkańca względem 2021 r. o 19,6% (do poziomu 1 038 zł). W 3 województwach odnotowano spadek wskaźnika dla gmin zaliczanych do tej grupy: warmińsko-mazurskim, mazowieckim, lubuskim. W 2022 r. najwyższa wartość wydatków majątkowych per capita miała miejsce w lubelskim (1 390,8 zł), a najniższa – w warmińsko-mazurskim (692,2 zł).

W 2022 r. średnia wartość **wydatków inwestycyjnych na 1 mieszkańca w dużych miastach** wzrosła o 21,5% w porównaniu z 2011 r. do poziomu 1 180,1 zł, a **udział tych wydatków w wydatkach ogółem** zmniejszył się przeciętnie (w zdecydowanej większości miast dużych) o 7,1 p. proc. do 12,7% (podobnie jak w 2021 r.). Największy (ponad 3-krotny) wzrost wydatków inwestycyjnych per capita w stosunku do 2011 r. odnotowano w Wałbrzychu, gdzie ich udział w wydatkach ogółem w analizowanym okresie wzrósł o 4,7 p. proc. do poziomu 16,6%. W Toruniu natomiast odnotowano największy spadek wydatków inwestycyjnych w okresie 2011–2022 (o 49,7% do 865,5 zł). W 2022 r. w miastach dużych na inwestycje per capita przypadło o 6,4% więcej niż 2021 r. W blisko połowie miast dużych notowano spadek w porównaniu do roku poprzedniego. Najwyższy poziom wskaźnika per capita w 2022 r. odnotowano w Gliwicach (2 197,3 zł), gdzie udział inwestycji w wydatkach ogółem wyniósł 22,3%.

Wykres 2. Wydatki inwestycyjne budżetów miast dużych na 1 mieszkańca w 2022 r.
Chart 2. Investment expenditure of budgets of large cities in 2022

Wydatki na inwestycje per capita w **gminach miejskich średniej wielkości** w latach 2011–2022 wzrosły o 44,3%, a względem 2021 r. – o 18,8%, kształtując się na poziomie średnio 1 013 zł w 2022 r. Największy wzrost w stosunku do 2011 r. odnotowały średnie gminy miejskie w województwie świętokrzyskim (ponad 2-krotny – do poziomu 1 379,1 zł, gdzie odnotowano również jedyny wzrost udziału wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem), a największy spadek – w warmińsko-mazurskim (o 29,0% do poziomu 556,6 zł).

W 2022 r. w jednostkach gminnych wskazanych jako **miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze** odnotowano względem poprzedniego roku wzrost zarówno wydatków inwestycyjnych na mieszkańca (o 19,3% do poziomu 911,7 zł), jak i udziału tych wydatków w wydatkach ogółem (o 1,2 p. proc.). Najwięcej na inwestycje (per capita) w 2022 r. przypadało na gminy miejskie w województwie świętokrzyskim (1 379,1 zł), a najmniej – w warmińsko-mazurskim (blisko 563 zł).

Jednostki samorządu terytorialnego w wielu **projektach finansowanych lub współfinansowanych ze środków unijnych**, potrzebują wkładu własnego, a jego wielkość zależy od liczby i wielkości projektów w danym roku.

W przypadku **dużych miast, udział dochodów gmin i miast na prawach powiatu na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w dochodach ogółem** w 2022 r. wyniósł 4,1% (wobec 3,4% w 2021 r. oraz 5,9% w 2011 r.). W porównaniu do 2011 r. w zdecydowanej większości miast dużych wystąpił spadek wskaźnika, w tym największy (o 10,9 p. proc.) w Elblągu (do poziomu 1,7% w 2022 r.). Największy wzrost wystąpił natomiast w Gorzowie Wielkopolskim (o 7,5 p. proc. do 12,1% w 2022 r.).

Gminy miejskie średniej wielkości w 2022 r. notowały niższy udział niż odpowiednio miasta duże, wynoszący 3,7% (4,2% w 2021 r. oraz 8,2% w 2011 r.). Wzrost wskaźnika w stosunku do 2011 r. notowano jedynie w średnich gminach miejskich w świętokrzyskim (do poziomu 12,3% w 2022 r.) i nieznacznie – w kujawsko-pomorskim (do poziomu 7,6%). W relacji do roku poprzedniego najwyższy spadek notowano w zachodniopomorskim – o 13,5 p. proc. – do poziomu 7,3%.

W przypadku jednostek gminnych wskazanych jako **miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze**, udział w 2022 r. wyniósł 4,0%, co było wyższym wynikiem niż w 2021 r. (3,2%). W ponad połowie województw notowano wzrost wskaźnika dla tego rodzaju gmin miejskich, natomiast nieznaczny spadek zanotowały gminy w województwach: lubelskim, wielkopolskim, warmińsko-mazurskim, opolskim, małopolskim, podlaskim (od 0,1 p. proc. do 0,8 p. proc.). W 2022 r. największy udział dochodów na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w dochodach ogółem miały gminy miejskie w województwie świętokrzyskim (12,3%), a najniższy – w mazowieckim (1,0%).

6.2 Zarządzanie rozwojem

6.2 Development management

Miasta jako ważne ośrodki są motorami rozwoju, który jest warunkowany właściwym wykorzystaniem przez gminy instrumentów dla programowania i wdrażania strategii na różnych poziomach terytorialnych. Kluczowe znaczenie dla podtrzymania rozwoju miejskich ośrodków mają miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego i gminne programy rewitalizacji czyli instrumenty, w których tworzeniu biorą udział mieszkańcy i które stają się coraz bardziej popularne.

W 2022 r. **duże gminy miejskie** charakteryzowały się wyższym **udziałem powierzchni objętej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego** niż w 2011 r. (49,5% wobec 35,6%). Pełne pokrycie planami miejscowymi odnotowano w Rudzie Śląskiej i Rybniku, a ponad 90% miały też Chorzów i Gliwice. Najniższą wartość wskaźnika notowano w Rzeszowie (16,1%), Radomiu (18,8%) oraz w Kielcach (18,6%). W stosunku do 2011 r. największy wzrost miał miejsce w Krakowie (o 39,8 p. proc. do poziomu 75,6%), a o ponad 20 p. proc. udział wzrósł również w Białymstoku, Bytomiu, Dąbrowie Górniczej, Gorzowie Wielkopolskim, Łodzi, Poznaniu, Sosnowcu i Tychach. W porównaniu do 2021 r. udział powierzchni objętej planami miejscowymi w dużych miastach zwiększył się o 1,4 p. proc., w tym najbardziej - w Opolu (o 8,6 p. proc. do 46,4%) oraz w wyżej wymienionych Dąbrowie Górniczej (o 6,9 p. proc. do 57,5%) i Bytomiu (o 6,3 p. proc. do 56,9%). Najmniejsza zmiana w skali roku miała miejsce w Gdańsku (spadek o 0,8 p. proc. do poziomu 65,0%).

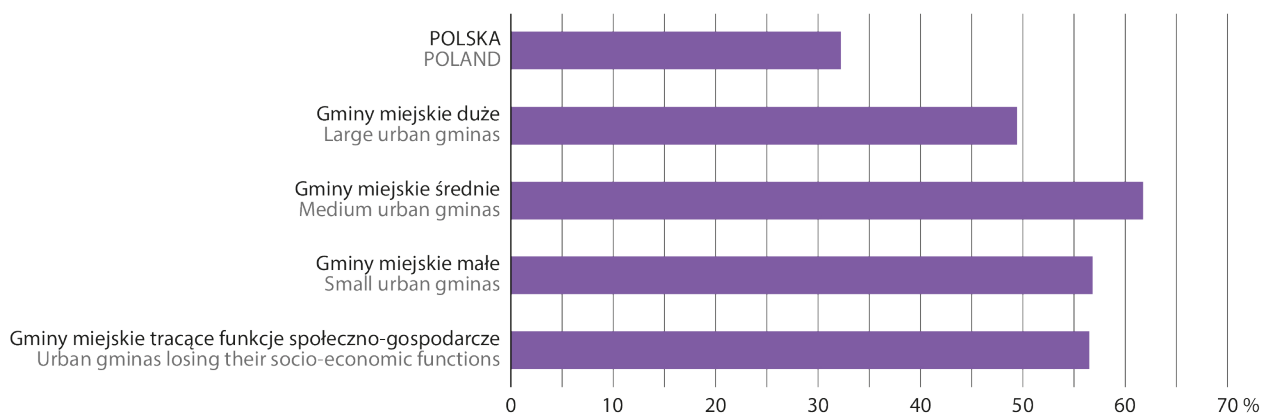
W 2022 r. **gminy miejskie średniej wielkości**¹ charakteryzowały się niemal 2-krotnie większym udziałem powierzchni objętej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (na poziomie 61,8%) niż średnia dla Polski (32,3%). W skali roku zwiększył się ich udział o 0,8 p. proc., a w stosunku do 2011 r. – o 11,5 p. proc. W przekroju regionalnym, w 2022 r. największy udział miały nadal średnie gminy miejskie województwa opolskiego (99,7%) oraz lubelskiego (85,2%). Na najniższym poziomie wskaźnik kształtował się w świętokrzyskim, podkarpackim i lubuskim (odpowiednio 24,1%, 33,6% i 39,4%). W porównaniu z 2011 r. największy wzrost, podobnie jak w roku poprzednim, odnotowano w średnich gminach miejskich w dolnośląskim (o 28,6 p. proc. do 69,4%), małopolskim (o 20 p. proc. do 62,1%) i pomorskim (o 16,9 p. proc. do 72,0%), natomiast największy spadek – w wyżej wymienionym opolskim (o 0,3 p. proc. do 99,7%).

¹ W zakresie planowania zagospodarowania przestrzennego analiza dla prezentowanych wymiarów miejskich dotyczy gmin miejskich (brak danych dla obszarów miejskich będących częścią gmin miejsko-wiejskich).

Odnosząc się do **najmniejszych gmin miejskich**, w porównaniu do 2011 r. udział powierzchni objętej planami wzrósł z 51,6% do 56,8% (tj. o 5,2 p. proc.). W 2022 r. udział na poziomie powyżej 90% odnotowano w 98 małych gminach miejskich, w tym dotyczył on zwłaszcza gmin miejskich województwa małopolskiego i dolnośląskiego. W 20 gminach notowano udział na poziomie poniżej 10%, w tym najniższy – w podkarpackim. Analogicznie jak w roku poprzednim, udział poniżej 1% utrzymał się w miastach Hel i Nieszawa.

Wykres 3. Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem w 2022 r.

Chart 3. Share of area within applicable local spatial management plans in the total area in 2022

Ponad połowa powierzchni gmin miejskich (56,5%) wskazanych jako **miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze** była objęta miejscowymi planami w 2022 r. Tak samo jak w roku poprzednim, najwyższy udział miał miejsce w województwie opolskim (99,7%), wielkopolskim (80,6%) oraz w śląskim (74,6%). Analogicznie do 2021 r., najniższy udział uchwalonych planów utrzymywał się w łódzkim (wzrost o 1,3 p. proc. do poziomu 23,7%), świętokrzyskim (24,1%, bez zmian w stosunku do 2021 r.) i podkarpackim (wzrost o 0,6 p. proc. do 32,6% w 2022 r.). Pełne pokrycie planami miejscowymi odnotowano w 18 gminach, a poniżej 10% – analogicznie jak w roku poprzednim – w 3 gminach miejskich, tj. Braniewo, Grajewo, Ozorków.

Od pierwszego roku obowiązywania ustawy o rewitalizacji (tj. od 2015 r.) odnotowano wzrost **udziału powierzchni obszarów zdegradowanych w powierzchni ogółem w dużych gminach miejskich** – z 8,6% w 2015 r. do 14,2% w 2022 r. (wobec 21,7% średnio w kraju). W skali roku tylko w dużych miastach województwa śląskiego nastąpił niewielki wzrost obszarów zdegradowanych (o 0,2 p. proc. do poziomu 18,4%). W 2022 r. największy udział powierzchni zdegradowanej odnotowano w Chorzowie (51,0%), Szczecinie (37,3%) i Bydgoszczy (36,7%).

W 2022 r. **średnie gminy miejskie** charakteryzowały się mniejszym udziałem obszarów zdegradowanych w swojej powierzchni niż w dużych miastach – na poziomie 12,1% (tj. wzrost o 1,7 p. proc. porównując z 2015 r.). Regionalnie, najwyższa wartość dotyczyła świętokrzyskiego i lubelskiego, gdzie odpowiednio 24,1% i 21,6% powierzchni średnich gmin miejskich zostało wskazane jako zdegradowane. Najniższa wartość wystąpiła w 3 województwach: opolskim (na poziomie 2,5%), lubuskim (5,3%) i kujawsko-pomorskim (5,5%). Między 2015 r. a 2022 r., największy wzrost udziału notowano w średnich gminach miejskich małopolskiego (o 12,7 p. proc. do poziomu 13,5%), a największy spadek – w zachodniopomorskim (o 13,6 p. proc. do poziomu 6,7%). W skali roku największy wzrost dotyczył

wyżej wspomnianego lubelskiego (o 4,1 p. proc. do 21,6%), a największy spadek – łódzkiego (o 10,5 p. proc. do 8,4%). Natomiast udział powierzchni zdegradowanej na poziomie ponad 50% odnotowano tylko w 2 gminach miejskich, tj. w Ząbkach (53,0% i Koninie (65,4%).

Najmniejsze gminy miejskie w 2022 r. odnotowały największy udział powierzchni zdegradowanych (19,1%) spośród pozostałych analizowanych miast (12,1% dla średnich gmin miejskich i 14,2% dla dużych gmin miejskich). W porównaniu z 2015 r. najmniejsze gminy miejskie odnotowały wzrost udziału obszarów zdegradowanych w swojej powierzchni o 11,5 p. proc. oraz spadek tego udziału o 5,2 p. proc. w skali roku. W 2022 r. najwyższą wartość regionalną wskaźnika odnotowano w świętokrzyskim (33,9%), a najniższą – w opolskim (2,4%). W skali roku największe zmiany zaobserwowano w 3 województwach: kujawsko-pomorskim (spadek o 35,2 p. proc. do poziomu 15,3%), opolskim (spadek o 29,7 p. proc. do 2,4%) oraz świętokrzyskim (gdzie miał miejsce wzrost o 14,2 p. proc. do 33,9%). W stosunku do 2015 r. odnotowano największy wzrost udziału w województwie mazowieckim (o 22,6 p. proc. do 23,0%) i wielkopolskim (o 23,1 p. proc. do 26,2%). Jednocześnie, najwyższy spadek w tym okresie został wykazany w małopolskim (o 19,3 p. proc. do poziomu 24,7%). W 2022 r. zdegradowane tereny występowały w 600 małych gminach miejskich, w tym 6 jednostek odnotowało ponad 90% swojego terytorium jako zdegradowane, natomiast 150 gmin - nie wskazało takich obszarów.

W 2022 r. **udział powierzchni obszarów rewitalizacji w powierzchni obszarów zdegradowanych w dużych gminach miejskich** wyniósł 42,8% (spadek o 0,2 p. proc. w porównaniu z 2021 r.), w tym w przypadku 8 miast kształtował się on na poziomie 100% (Gorzów Wielkopolski, Łódź, Rzeszów, Warszawa, Gdynia, Sosnowiec, Tychy i Olsztyn).

W **średnich gminach miejskich** w 2022 r. udział obszarów rewitalizacji wyniósł ogółem 45,3% tj. o 40,4 p. proc. mniej niż w 2015 r. (wzrost o 6,2 p. proc. w skali roku). Najwyższa wartość odnotowana została w województwie opolskim (wzrost o 68,1 p. proc. do poziomu 96,1% w 2022 r.), a najmniejsza – w małopolskim (spadek o 76,6 p. proc. do poziomu 23,5% w 2022 r.). Liczba gmin, których wartość udziału wyniosła 100% wzrosła z 43 w 2015 r. do 76 w 2022 r.

W 2022 r. udział powierzchni obszarów rewitalizacji w powierzchni obszarów zdegradowanych dla **najmniejszych gmin miejskich** wyniósł 22,9%, podczas gdy w 2015 r. wskaźnik ten był prawie 4-krotnie wyższy. Zmiana w skali roku była natomiast niewielka – nastąpił spadek wartości wskaźnika o 1,3 p. proc. Jedynym województwem (podobnie jak w pozostałych latach), gdzie w 2022 r. ponad połowa powierzchni obszarów zdegradowanych małych gmin miejskich została wskazana do rewitalizacji, było kujawsko-pomorskie z wartością równą 51,1%. Tuż za nim uplasowały się 2 województwa: opolskie (43,9%) i lubelskie (40,5%). Analiza wartości zmian udziału dla agregatów wojewódzkich małych miast wskazuje, że w wielu z nich dokonano rewizji wyznaczania obszarów rewitalizacji. W przypadku 2 województw w stosunku do 2015 r. zmiany wyniosły ponad 90 p. proc. Dotyczyły one pomorskiego (spadek o 96,3 p. proc. do poziomu 3,7%) oraz warmińsko-mazurskiego (spadek o 90,1 p. proc. do poziomu 9,9%). W 2022 r. w 320 gminach miejskich obszar rewitalizacji był większy niż 50%.

Udział ludności mieszkającej na terenach objętych procesami rewitalizacji w ogólnej liczbie ludności w dużych gminach miejskich wyniósł 15,2% (w Polsce ogółem – 19,0%), co oznacza spadek w porównaniu z 2015 r. o 8,0 p. proc. (o 0,5 p. proc. mniej w stosunku do roku poprzedniego). W 2022 r. nadal najwyższe wartości utrzymywały się w miastach śląskich, w tym w Gliwicach (30,8%), a najniższe (poniżej 10%) notowano we Włocławku, Gdańsku, Gdyni, Warszawie, Krakowie.

W przypadku **średnich gmin miejskich**, w 2022 r. 20,9% ludności tych gmin mieszkało na terenach objętych procesami rewitalizacji (spadek o 12,6 p. proc. w stosunku do 2015 r. i o 18,1 p. proc. w skali roku). Rozpiętość wskaźnika według agregatów wojewódzkich wyniosła od 17,3% w pomorskim do 26,8% w warmińsko-mazurskim. Największa zmiana do 2015 r. wystąpiła w małopolskim (o 79,7 p. proc. do poziomu 19,0% w 2022 r.). W skali roku największy spadek odnotowało świętokrzyskie (o 8,0 p. proc. do poziomu 20,6%). Natomiast największy udział wśród miast średnich w 2022 r. miał miejsce w Zawierciu i Kłodzku (po 34,9%), Piekarach Śląskich (34,5%) i Myszkowie (33,7%).

W 2022 r. w **najmniejszych gminach miejskich** na terenach objętych procesami rewitalizacji mieszkało 21,3% ludności (mniej o 7,2 p. proc. niż w 2015 r. i o 0,4 p. proc. mniej w skali roku). Najniższa regionalna wartość wystąpiła w województwie pomorskim (9,5%, spadek w porównaniu z 2015 r. o 69,2 p. proc.), natomiast najwyższa – w świętokrzyskim (26,2%, wzrost odpowiednio o 14,9 p. proc.).

Udział gmin miejskich z podjętymi uchwałami krajobrazowymi w 2022 r. wśród **dużych gmin miejskich** na poziomie 100% odnotowano w 7 miastach, tj. w Krakowie, Łodzi, Gdańsku, Opolu, Sosnowcu, Płocku i Tarnowie. W 2022 r. liczba miast, które uzyskały taki udział powiększyła się o 2 jednostki w stosunku do roku ubiegłego (dotyczyło to Kielc i Wałbrzycha). Natomiast w przeważającej większości znalazły się miasta, które nie podjęły żadnych uchwał krajobrazowych (29 miast). Wśród **średnich gmin miejskich** 100% udział odnotowano w 15 miastach (Lubin, Zamość, Bochnia, Olkusz, Nowy Sącz, Józefów, Ciechanów, Słupsk, Sopot, Cieszyn, Mikołów, Tarnowskie Góry, Starachowice, Ostróda i Piła). W 2022 r. liczba gmin miejskich z takim udziałem zwiększyła się o 7 (Świdnik, Chełm, Otwock, Kalisz, Leszno, Świnoujście i Wałcz). Liczba średnich gmin miejskich, które nie podjęły uchwał w 2022 wyniosła 135 jednostki. Utrzymywał się taki sam udział w **małych gminach miejskich** – tylko 6 z nich osiągnęło 100%, tj. Karpacz, Szklarska Poręba, Kamienna Góra, Szczawno Zdrój, Wisła i Pyskowice.

Dział trzeci

Part three

**Sytuacja społeczno-gospodarcza i przestrzenna
obszarów wiejskich oraz gmin zagrożonych trwałą
marginalizacją – wybrane zagadnienia**

**Socio-economic and spatial situation of rural areas
and gminas threatened by permanent marginalisation
– selected issues**

Rozdział 1

Chapter 1

Warunki naturalne oraz ograniczenie zagrożeń dla środowiska

Natural conditions and reduction of environmental hazards

1.1 Zużycie wody i gospodarka ściekowa

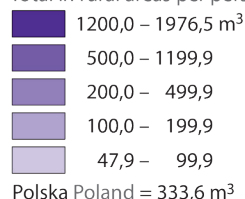
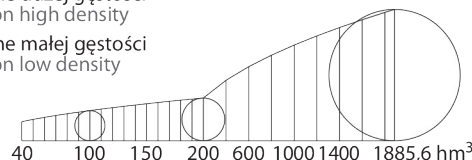
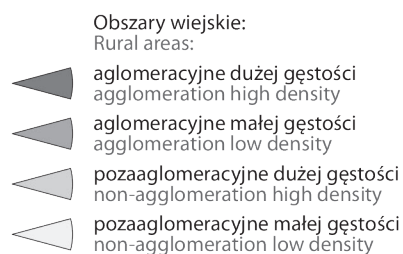
1.1 Water consumption and wastewater management

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności na obszarach wiejskich w 2022 r. wyniosło 5 091,8 hm³ (co stanowiło 56,8% zużycia krajowego) i było o 12,4% niższe od notowanego w 2011 r. Największy udział w zużyciu na obszarach wiejskich w 2022 r. miały obszary pozaaglomeracyjne dużej gęstości (stanowiło ono 71,6% ogółu zużycia na obszarach wiejskich, wobec 60,4% w 2011 r.), a najmniejszy – aglomeracyjne dużej gęstości (3,1%, wobec 2,2% w 2011 r.). Obszarami wiejskimi o największym zużyciu wody były obszary wiejskie pozaaglomeracyjne małej gęstości: Milicz – 67,8 hm³ oraz Rudna – 37,8 hm³ (dolnośląskie).

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w przeliczeniu na 1 mieszkańca na obszarach wiejskich w 2022 r. wyniosło średnio 333,6 m³ (wobec 384,5 m³ na mieszkańca w 2011 r.), w tym na obszarach aglomeracyjnych ogółem – 206,6 m³ (wobec odpowiednio 416,6 m³), a na pozaaglomeracyjnych ogółem – 383,6 m³ (wobec odpowiednio 373,8 m³). Z wartością wskaźnika powyżej tej średniej w 2022 r. było 125 jednostek gminnych należących do obszarów wiejskich (spośród 2 175), w tym najwięcej odnotowano ich w województwie lubelskim (25), wielkopolskim (12) i mazowieckim (12). Zużycie wody w gospodarce narodowej (per capita) na obszarach wiejskich zawierało się w przedziale od 0,1 m³ na obszarze wiejskim gminy Brzozów (podkarpackie) do 338 152,5 m³/mieszkańca na obszarze wiejskim gminy Połaniec (świętokrzyskie), co wiązało się z funkcjonowaniem elektrowni. Wartość zużycia wody na obszarach wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości wyniosła średnio 65,7 m³ na mieszkańca (od 8,7 m³ w Chmielniku – podkarpackie, do 725,8 m³ w Lubomi – śląskie), natomiast w aglomeracyjnych małej gęstości – odpowiednio 384,0 m³ na mieszkańca (od 1,5 m³ w Dynowie – podkarpackie, do 53 483,7 m³ na obszarze wiejskim Gryfino – zachodniopomorskie). Wartość zużycia wody na obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych o dużej gęstości wyniosło średnio 492,1 m³ na mieszkańca (od 0,1 m³ w Brzozowie – podkarpackie, do 338 152,5 m³/mieszkańca w wyżej wspomnianym Połancu), a w pozaaglomeracyjnych o małej gęstości – odpowiednio 156,3 m³ na mieszkańca (od 1,0 m³ w Miączyńcu – lubelskie, do 5 449,6 m³ na obszarze wiejskim Milicza – dolnośląskie).

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminach zmarginalizowanych w 2022 r. wyniosło średnio 90,7 m³ (wobec odpowiednio 90,5 m³ w 2021 r.). Z wartością wskaźnika powyżej tej średniej w 2022 r. było 131 gmin (spośród 755 gmin zmarginalizowanych), w tym najwięcej notowano ich w województwie lubelskim (43) i mazowieckim (24). Zużycie wody w gospodarce narodowej w gminach zmarginalizowanych o najmniejszej i największej wartości wskaźnika zawierało się w przedziale od 0,2 m³ w gminie Ochotnica Dolna (małopolskie) do 109 005,7 m³ w gminie Połaniec (świętokrzyskie).

Mapa 1. Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w 2022 r.
Map 1. Water consumption for needs of the national economy and population in 2022

 Na obszarach wiejskich ogółem na mieszkańca
 Total in rural areas per person

 Ogółem na obszarach wiejskich
 według typów obszarów wiejskich
 Total in rural areas by types
 of rural areas

Łączna ilość ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczenia odprowadzonych do wód i do ziemi w 2022 r. na obszarach wiejskich wynosiła 536,7 hm³, co stanowiło 25,0% emisji ścieków w kraju (wobec odpowiednio 481,7 hm³ oraz 21,2% w 2011 r.), w tym obszarach aglomeracyjnych ogółem – 165,3 hm³ (wobec 136,9 hm³ w 2011 r.), a na pozaaglomeracyjnych ogółem – 371,4 hm³ (wobec odpowiednio 344,7 hm³).

Ilość ścieków odprowadzonych na obszarach wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości wyniosła 106,7 hm³ (wobec 65,0 hm³ w 2011 r.). Największe ilości ścieków odprowadzonych w tych obszarach odnotowano w gminach wiejskich Piekoszków (15,2 hm³, świętokrzyskie) i Rędziny (11,2 hm³, śląskie), a najniższe – na obszarze wiejskim gminy Tłuszcz (2,0 dam³, mazowieckie) i w gminie wiejskiej Igołomia-Wawrzeńczyce (4,0 dam³, małopolskie). Ilość ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczenia odprowadzonych do wód i do ziemi na tych obszarach wyniosła średnio 44,5 m³ na mieszkańca i oczyszczano 83,9% ścieków wymagających oczyszczenia. W przypadku 140 obszarów (ze 153 obszarów wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości) ścieki były oczyszczane w 100%.

Ilość ścieków odprowadzonych na obszarach wiejskich aglomeracyjnych małej gęstości wyniosła 59,2 hm³ (wobec 71,9 hm³ w 2011 r.). Największe ilości ścieków odprowadzonych w tych obszarach odnotowano w gminie wiejskiej Wielka Nieszawka (19,5 hm³, kujawsko-pomorskie) oraz na obszarze wiejskim gminy Gryfino (4,5 hm³, zachodniopomorskie), natomiast najniższe – w gminach wiejskich Nekla (1,0 dam³, małopolskie) i Ostaszewo (2,0 dam³, pomorskie). Ilość ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczenia na tych obszarach wyniosła średnio 30,4 m³ na mieszkańca, gdzie oczyszczano 98,6% ścieków. W przypadku 223 obszarów (z 256 obszarów wiejskich aglomeracyjnych małej gęstości) ścieki były oczyszczane w 100%.

Ilość ścieków odprowadzonych na obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych dużej gęstości wynosiła 274,8 hm³ (wobec 234,4 hm³ w 2011 r.) Największe ilości ścieków odprowadzonych w tych obszarach odnotowano w gminach Kazimierz Biskupi (25,5 hm³, wielkopolskie) oraz Kramsk (20,7 hm³, wielkopolskie), natomiast najniższe – w gminie wiejskiej Chełmno (2,0 dam³, kujawsko-pomorskie) i na obszarze wiejskim gminy Biała (2,0 dam³, opolskie). Ilość ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania w obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych dużej gęstości wyniosła średnio 37,3 m³ na mieszkańca i oczyszczano tam 94,3% ścieków. W przypadku 884 jednostek gminnych (z 972 obszarów pozaaglomeracyjnych dużej gęstości) ścieki były oczyszczane w 100%.

Ilość ścieków odprowadzonych na obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych małej gęstości wynosiła 95,1 hm³ (wobec 110,3 hm³ w 2011 r.). Największe ilości ścieków odprowadzonych w tych obszarach odnotowano w gminie wiejskiej Rudna (30,9 hm³, dolnośląskie) oraz na obszarze wiejskim gminy Ożarów (4,5 hm³, świętokrzyskie), natomiast najniższe – w gminach wiejskich Klonowa (1,0 dam³, łódzkie) i Krasnobród (1,0 dam³, lubelskie). Ilość ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania w obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych małej gęstości wyniosła średnio 26,7 m³ na mieszkańca, gdzie oczyszczano 94,8% ścieków wymagających oczyszczania. W przypadku 680 jednostek gminnych (z 794 obszarów pozaaglomeracyjnych małej gęstości) ścieki były oczyszczane w 100%.

Ilość ścieków wymagających oczyszczania odprowadzonych w **gminach zmarginalizowanych** w 2022 r. była znacznie niższa niż na obszarach wiejskich i wynosiła 102,2 hm³ (wobec 96,5 hm³ w 2021 r.). Ilość ścieków na mieszkańca w gminach zmarginalizowanych wyniosła średnio 23,6 m³ (wobec 22,0 m³ w 2021 r.). Z wartością wskaźnika powyżej tej średniej w 2022 r. było 161 gmin (spośród 755), w tym najwięcej notowano ich w zachodniopomorskim (28) i podkarpackim (21). Ilość ścieków odprowadzonych na mieszkańca w gminach zmarginalizowanych zawierała się w przedziale od 0,4 m³ w gminie Klonowa (łódzkie) do 2 554,0 m³ w gminie Wierzbinek (wielkopolskie).

1.2 Zanieczyszczenie i ochrona powietrza

1.2 Air pollution and protection

Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza na **obszarach wiejskich** obniżyła się z 9,2 tys. ton w 2011 r. do ponad 3,7 tys. ton w 2022 r. (w 2021 r. – 4,1 tys. ton), co stanowiło 18,6% emisji krajowej pyłów (w 2011 r. – odpowiednio 16,0%). W układzie regionalnym, najwyższy poziom emisji zanieczyszczeń pyłowych w 2022 r. notowano na obszarach wiejskich w łódzkim (804 ton), mazowieckim (781 ton) i świętokrzyskim (567 ton), natomiast najniższy – w warmińsko-mazurskim (11 ton), podkarpackim (21 ton). Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych na obszarach wiejskich była niższa od wartości wykazanych dla miast dużych (5,1 tys. ton), średnich (6,8 tys. ton) i małych (4,5 tys. ton). Na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich obserwowano spadek emisji zanieczyszczeń pyłowych w stosunku do 2011 r., w tym największy – w grupie jednostek pozaaglomeracyjnych małej gęstości (spadek o blisko 77% do poziomu 664 ton), a najmniejszy – w pozaaglomeracyjnych dużej gęstości (odpowiednio o 45% do 2,4 tys. ton).

W 2022 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 668 ton (w 2011 r. – odpowiednio 1 583 ton). Podobnie jak w latach ubiegłych, ponad 1/3 wyemitowanych zanieczyszczeń pyłowych odnotowano łącznie w 3 gminach: Kleszczów (17,9%, łódzkie), Kozienice (13,1%, mazowieckie), Połaniec (5,3%, świętokrzyskie), zaliczanych do obszarów wiejskich pozaaglomeracyjnych dużej gęstości.

W 2022 r. emisję zanieczyszczeń pyłowych obserwowano w 81 **gminach zmarginalizowanych**. Jednostki zlokalizowane na ich terenie wyemitowały łącznie 713 ton zanieczyszczeń pyłowych (w 2021 r. – 735 ton), co stanowiło tylko 3,5% krajowej emisji pyłów. Blisko 1/3 zarejestrowanych zanieczyszczeń

pyłowych wytworzono w 4 gminach: Hajnówka (10,7%, podlaskie), Głinojeck (ok. 10,0%, mazowieckie), Karlino (8,6%, zachodniopomorskie), Krasnystaw (4,2%, lubelskie).

Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza na obszarach wiejskich spadła z 78,2 mln ton w 2011 r. do 77,1 mln ton w 2022 r. (w 2021 r. było to 74,8 mln ton). Emisja gazowa na obszarach wiejskich w 2022 r. stanowiła 37,9% krajowej emisji tych zanieczyszczeń (w 2011 r. – odpowiednio 35,4% krajowej emisji, a w 2021 r. – 35,7%). W układzie regionalnym, najwyższy poziom emisji zanieczyszczeń gazowych w 2022 r. notowano na obszarach wiejskich w łódzkim (37,4 mln ton), natomiast najniższy – w warmińsko-mazurskim (52 tys. ton) i podlaskim (66 tys. ton). Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych na obszarach wiejskich ogółem była wyższa od wartości wykazanych dla miast dużych (60,0 mln ton), średnich (44 mln ton) i małych (22,2 mln ton).

W 2022 r. odnotowano spadek w grupie jednostek pozaaglomeracyjnych małej gęstości (o blisko 91,8% do 3,0 mln ton), w aglomeracyjnych dużej gęstości (odpowiednio o 75,6% do 2,2 mln ton) oraz aglomeracyjnych małej gęstości (odpowiednio o 54,2% do blisko 3 mln ton). Natomiast nastąpił prawie 3-krotny wzrost emisji zanieczyszczeń gazowych w grupie jednostek pozaaglomeracyjnych małej gęstości.

W 2022 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 35,2 mln ton (w 2011 r. – odpowiednio 34,5 mln ton). Najwyższe wartości w 2022 r. obserwowano w gminach: Kleszczów (45,6% emisji zanieczyszczeń gazowych na obszarach wiejskich) oraz Kozienice (odpowiednio 20,2%), należących do obszarów pozaaglomeracyjnych dużej gęstości. Zakłady zlokalizowane w tych gminach wyemitowały łącznie ok. 66% zarejestrowanej emisji zanieczyszczeń gazowych na obszarach wiejskich. Najniższy poziom emisji gazów notowała gmina pozaaglomeracyjna małej gęstości – Cieszanów (podkarpackie), gmina pozaaglomeracyjna dużej gęstości - Charsznica (małopolskie) oraz gminy aglomeracji dużej gęstości – Poczesna (podkarpackie) i Dobra (zachodniopomorskie).

W 2022 r. emisję zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza notowano w 103 **gminach zmarginalizowanych**. Jednostki zlokalizowane na ich terenie wyemitowały łącznie ponad 1,1 mln ton zanieczyszczeń gazowych, co stanowiło tylko 0,6% krajowej emisji tych zanieczyszczeń. Do gmin o najwyższej emisji w 2022 r. należały gminy: Głinojeck (mazowieckie), Karlino (zachodniopomorskie), Krasnystaw i Werbkowice (lubelskie). Zakłady zlokalizowane w tych gminach wyemitowały łącznie blisko 34% zarejestrowanej emisji zanieczyszczeń gazowych w gminach zmarginalizowanych. Najmniejsze emisje gazów, podobnie jak w 2021 r., notowano w gminie Cieszanów (podkarpackie) i Przytoczna (lubuskie).

Emisja dwutlenku węgla w 2022 r. notowana w 281 jednostkach gminnych zaliczanych do **obszarów wiejskich** wyniosła 76,8 mln ton, tj. 37,9% krajowej emisji. Stanowiło to 99,4% emisji zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza na omawianym obszarze.

W 2022 r. emisja dwutlenku węgla w 76 obserwowanych **gminach zmarginalizowanych** wyniosła prawie 1,1 mln ton, co stanowiło ok. 0,6% krajowej emisji (w 2021 r. – prawie 1,3 mln ton). Tak jak w 2021 r., do gmin o najwyższej emisji dwutlenku węgla należały wspomniane wcześniej gminy: Głinojeck, Michałowo, oraz Krasnystaw, Werbkowice. Zakłady zlokalizowane w tych gminach wytworzyły łącznie 34% zarejestrowanej emisji dwutlenku węgla w gminach zmarginalizowanych. Najmniejsze emisje dwutlenku węgla, notowano w gminie Milanów (lubelskie) i Wilków (opolskie).

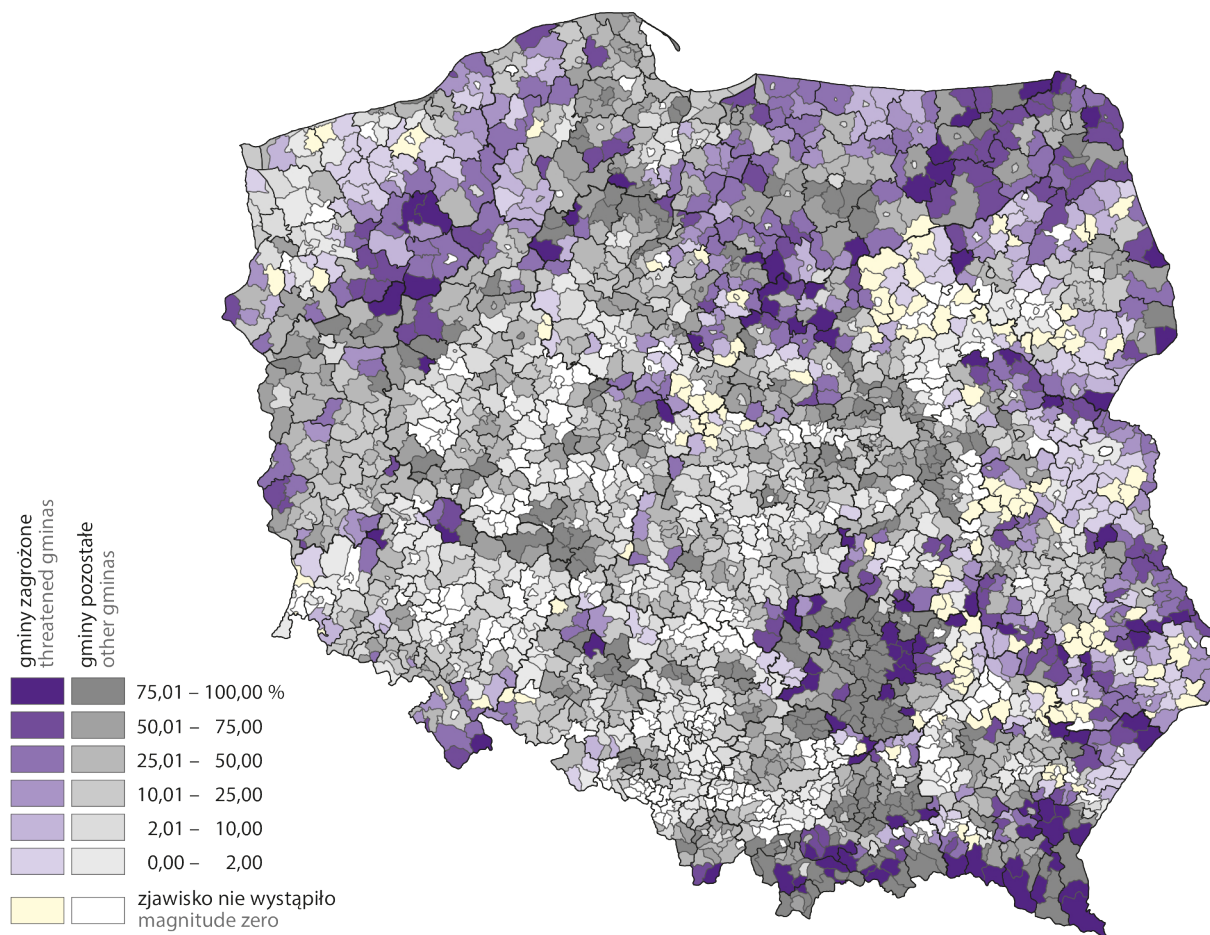
1.3 Ochrona przyrody

1.3 Nature protection

Udział obszarów prawnie chronionych wykazywał duże zróżnicowanie między gminami zmarginalizowanymi. Wartość wskaźnika w 2022 r., podobnie jak w 2021 r., nie uległa zmianie i wyniosła 32,3%. Analogicznie jak w roku ubiegłym, spośród tej grupy gmin, w 22 jednostkach udział obszarów prawnie chronionych wyniósł 100,0%. Niezmiennie najwięcej gmin było w województwie małopolskim (13) i podkarpackim (4). W grupie tej znalazły się też gminy województw: świętokrzyskiego (3), mazowieckiego (1) i świętokrzyskie (1).

Mapa 2. Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem w 2022 r.

Map 2. Share of areas under legal protection in total area in 2022

1.4 Gospodarka odpadami komunalnymi

1.4 Municipal waste management

W 2022 r. **odpady komunalne** wytworzone na **obszarach wiejskich** stanowiły 32,1% wszystkich wytworzonych odpadów komunalnych w Polsce (spadek o 0,1 p. proc. w stosunku do 2021 r.).

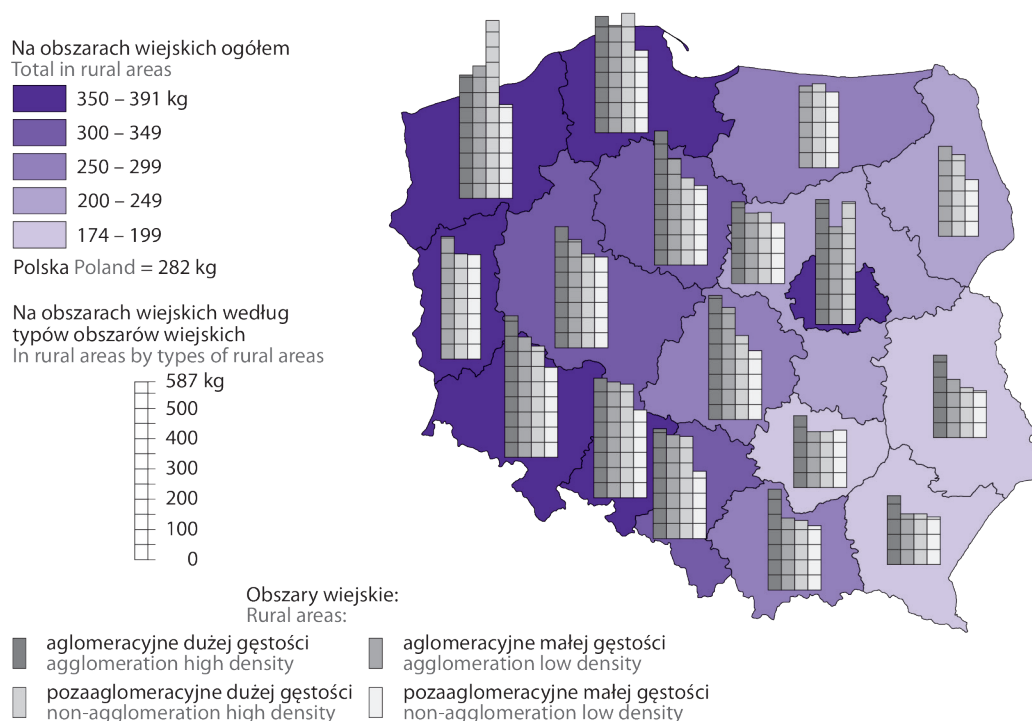
Na mieszkańca przypadło średnio 282 kg (o 6 kg mniej niż rok wcześniej), co oznacza, że wartość wskaźnika była niższa zarówno od przeciętnej w kraju (355 kg), jak i od średnich wartości wykazanych

dla miast dużych (416 kg), średnich (395 kg) i małych (391 kg). Obszary wiejskie warszawskiego stołecznego charakteryzowały się najwyższą wartością wskaźnika (391 kg na mieszkańca względem 402 kg w 2021 r.), zaś najniższą – podkarpackiego i lubelskiego (po 174 kg wobec odpowiednio 178 kg). W skali roku największy wzrost masy odpadów na mieszkańca odnotowano na obszarach wiejskich świętokrzyskiego (o 13 kg), a największy spadek – w opolskim (o 21 kg). W 2022 r. na obszarach wiejskich aglomeracyjnych wytworzono 337 kg (wobec 346 kg w 2021 r.) odpadów komunalnych na mieszkańca, natomiast na obszarach pozaaglomeracyjnych – 261 kg (względem odpowiednio 265 kg). Najwięcej wytworzonych odpadów przypadło na mieszkańca wiejskich obszarów pozaaglomeracyjnych dużej gęstości w zachodniopomorskim (587 kg), a najmniej – na mieszkańca obszarów pozaaglomeracyjnych małej gęstości w lubelskim (154 kg) i podkarpackim (158 kg).

Jednostkowo, najwięcej odpadów komunalnych w przeliczeniu na mieszkańca zebrano na obszarach wiejskich gmin o charakterze turystycznym: Władysławowo w pomorskim (3 116 kg), Rewal, Mielno i Dziwnów w zachodniopomorskim (odpowiednio 2 763 kg, 2 686 kg i 2 230 kg). Najniższe wartości odnotowano na obszarach wiejskich lubelskiego: Modliborzyce (58 kg), Goraj (77 kg) oraz w gminie wiejskiej Tuczna (77 kg).

Mapa 2. Odpady komunalne wytworzone na 1 mieszkańca w 2022 r.

Map 2. Municipal waste generated per capita in 2022

Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych dla obszarów wiejskich w 2022 r. był wyższy niż dla każdego z agregatów miejskich (miasta duże, miasta średnie, miasta małe) i wyniósł 42,7% (wobec 42,3% w 2021 r.), czyli o 2,8 p. proc. powyżej średniej krajowej ogółem (wynoszącej 39,9%). Regionami o najwyższej wartości wskaźnika selektywnej zbiórki na obszarach wiejskich w 2022 r. były śląski (52,0%) i lubelski (49,3%), zaś o najniższym – zachodniopomorski (36,4%), świętokrzyski (36,7%) i kujawsko-pomorski (36,8%). W odniesieniu do 2021 r. odsetek selektywnie zebranych odpadów najbardziej wzrósł na obszarach wiejskich świętokrzyskiego (o 1,9 p. proc.), a spadł

– w lubuskim (o 1,1 p. proc.). Na obszarach wiejskich aglomeracyjnych wskaźnik ten wyniósł 45,6% (o 1,0 p. proc. więcej niż w 2021 r.), natomiast na obszarach pozaaglomeracyjnych – 41,2% (o 0,1 p. proc. więcej niż rok wcześniej). Najwyższy odsetek odnotowano na obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości śląskiego (57,2%), a najniższy – na obszarach aglomeracyjnych małej gęstości zachodniopomorskiego (29,7%). Jednostkowo, najwyższa wartość wskaźnika selektywnej zbiórki wystąpiła w gminach wiejskich Stoczek Łukowski (100,0%) i Komarówka Podlaska (99,7%) oraz na obszarze wiejskim gminy Kock (99,5%) – wszystkie w lubelskim. Najniższy udział selektywnie zebranych odpadów komunalnych wykazano na obszarze wiejskim gminy Witkowo w wielkopolskim (1,2%) oraz w gminie wiejskiej Biesiekierz w zachodniopomorskim (1,4%).

Odpady komunalne wytworzone w **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** w 2022 r. stanowiły 7,2% odpadów komunalnych wytworzonych w kraju (analogicznie jak w 2021 r.). Średnia ilość odpadów komunalnych wytworzonych przez mieszkańca gmin zmarginalizowanych była niższa od notowanej dla obszarów wiejskich i wyniosła 224 kg (wobec 226 kg w 2021 r.), i było to o ponad 1/3 mniej niż średnio dla kraju (355 kg). Spośród gmin zagrożonych marginalizacją, tylko 49 gmin, tj. 6,5% (w 2021 r. – odpowiednio 41, tj. 5%) osiągnęło wartości powyżej średniej krajowej, z czego prawie połowa znajdowała się w województwach dolnośląskim lub zachodniopomorskim (po 12 gmin). Rozpiętość tego wskaźnika pomiędzy najwyższą i najniższą wartością dla gmin zmarginalizowanych kształtowała się od 613 kg w gminie Świeradów-Zdrój w dolnośląskim do 77 kg we wspomnianej już wcześniej gminie wiejskiej Tuczna w lubelskim.

Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych dla gmin zmarginalizowanych w 2022 r. wyniósł 39,3%, co oznacza wzrost o 0,4 p. proc. względem roku poprzedniego. Wartości powyżej średniej krajowej ogółem odnotowano w 358 (47%) gminach zagrożonych marginalizacją (w 2021 r. – odpowiednio 350, tj. 46%), z czego najwięcej znajdowało się w województwie lubelskim (87 gmin). Najwyższy udział odpadów zebranych selektywnie wśród gmin zmarginalizowanych osiągnęła wyżej wspomniana gmina wiejska Stoczek Łukowski w lubelskim (100,0%), zaś najmniejszy – gmina Oksa w świętokrzyskim (2,2%).

Rozdział 2

Chapter 2

Procesy demograficzne

Demographic processes

2.1 Zmiany demograficzne

2.1 Demographic changes

W 2022 r. na **obszarach wiejskich**¹ w porównaniu z 2011 r. **liczba ludności** wzrosła o 123,8 tys. (tj. o 0,8%) i wyniosła 15 276,4 tys. Od 2020 r. obserwowano załamanie wieloletniego trendu corocznego wzrostu liczby ludności (ubytek o 7,3 tys. w skali roku, o 27,6 tys. odpowiednio w 2021 r. oraz o 38,2 tys. w 2020 r.). W 2022 r. wzrost liczby ludności w porównaniu z początkiem analizowanego okresu obserwowano w 7 regionach (warszawskim stołecznym, wielkopolskim, pomorskim, małopolskim, dolnośląskim, śląskim i kujawsko-pomorskim). Populacja wiejska zwiększyła się w nich łącznie o 484,9 tys. (z 7 313,7 tys. do 7 798,5 tys.), w tym największy przyrost dotyczył warszawskiego stołecznego (o 122,4 tys.).

Regiony warszawski stołeczny, wielkopolski, pomorski i małopolski były obszarami o stałym, corocznym przyroście liczby ludności wiejskiej w latach 2011–2022. W śląskim i kujawsko-pomorskim od 2020 r. utrzymuje się coroczny trend spadkowy (w śląskim – ubytek odpowiednio o 5,8 tys. w 2020 r., o 1,2 tys. w 2021 r. i o 2,0 tys. w skali roku oraz w kujawsko-pomorskim – odpowiednio o 9,3 tys., o 0,4 tys. i o 1,6 tys.). W dolnośląskim ubytek ludności wiejskiej w skali roku odnotowano w 2021 r. (o 0,4 tys.) oraz w 2022 r. (o 4,2 tys.).

W latach 2011–2022 na terenach wiejskich obserwowano wzrost liczby ludności w obszarach aglomeracyjnych – z 3 798,2 tys. w 2011 r. do 4 327,5 tys. (tj. o 13,9%), przy ubytku w obszarach pozaaglomeracyjnych – z 11 354,5 tys. do 10 948,9 tys. (tj. o 3,6%). Widoczną zależnością był wyraźny wzrost zaludnienia wokół dużych miast. Znalazł on odbicie zarówno w przyroście o ponad 50,0% liczby ludności w obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości (z 1 608,8 tys. do 2 416,6 tys.), jak i w zwiększeniu liczby takich jednostek ze 124 do 152 (149 w 2021 r.). Wzrost ten dokonał się kosztem obszaru aglomeracyjnego małej gęstości, w którym w latach 2011–2022 notowano ubytek ludności o 12,7% (z 2 189,4 tys. do 1 910,9 tys.) i redukcję liczby należących do niego jednostek z 282 do 253 (w 2021 r. było 256). W 2022 r. w porównaniu z początkiem analizowanego okresu 29 ośrodków obszaru aglomeracyjnego małej gęstości spełniło kryteria przynależności do obszaru dużej gęstości².

1 W 2022 r. w Polsce było łącznie 2 175 gmin wiejskich i miejsko-wiejskich (1 513 wiejskie oraz 662 miejsko-wiejskie); w 2011 r. – 2 173 gmin (1 571 wiejskich oraz 602 miejsko-wiejskie). Zmiany administracyjne spowodowały zmniejszenie liczby gmin wiejskich o 58 w wyniku zmiany statusu na miejsko-wiejski (56), bądź zniesienia gminy wiejskiej (2) – dotyczyło to gmin: Zielona Góra i Ostrowice (zachodniopomorskie). Liczba gmin miejsko-wiejskich zwiększyła się o 56 ośrodków, w których doszło do wyodrębnienia jednostki miejskiej (w tym 10 od 1 stycznia 2022 r.) oraz o 4 gminy miejskie: Czarna Woda, Jastarnia, Władysławowo (pomorskie), Pieszyce (dolnośląskie), które stały się gminami miejsko-wiejskimi.

2 W 2022 r. w porównaniu z 2011 r. 26 ośrodków obszaru aglomeracyjnego małej gęstości spełniło kryteria przynależności do obszaru dużej gęstości. Były to jednostki zlokalizowane w regionach: dolnośląskim (Długoleka, Kąty Wrocławskie, Koberzyce), kujawsko-pomorskim (Osielsko), lubelskim (Jastków), małopolskim (Iwanowice, Trzciana), warszawskim stołecznym (Błonie, Dębe Wielkie, Klembów, Konstancin-Jeziorna, Prażmów, Radzymin, Serock, Tłuszcz, Wiązowna, Wieliszew), pomorskim (Przodkowo, Wejherowo), śląskim (Ożarówce), świętokrzyskim (Masłów, Strawczyn), wielkopolskim (Kleszczewo, Kórnik, Mosina) i zachodniopomorskim (Kołbaskowo). W porównaniu z 2021 r. jednostkami aglomeracyjnymi dużej gęstości stały się: Obrowo (kujawsko-pomorskie), Aleksandrów Łódzki (łódzkie) oraz Karczew (warszawski stołeczny).

W latach 2011–2022 wzrost liczby ludności na obszarach wiejskich odnotowano w 13 z 14 regionów, w których wyodrębniono wiejskie obszary aglomeracyjne dużej gęstości. Wyjątkiem był opolski, w którym od 1 stycznia 2017 r. dokonano zmian administracyjnych, polegających na włączeniu do obszaru miejskiego Opola części trzech wiejskich obszarów aglomeracyjnych: Dobrzecia Wielkiego, Komprachcic i Prószkowa.

W latach 2011–2022 w największym stopniu wzrosła liczba ludności w obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości regionu dolnośląskiego (z 23,4 tys. do 131,5 tys., tj. niemal 5,5-krotnie). Jednocześnie liczba takich obszarów zwiększyła się z 2 (Czernica, Siechnice) do 5 jednostek gminnych (Czernica, Siechnice, Długołęka, Kąty Wrocławskie i Kobierzyce). We wszystkich z nich notowano wyraźny wzrost liczby ludności – od 88,8% w Czernicy do 41,2% w Kobierzycach.

W porównaniu z 2011 r. w najmniejszym stopniu wzrosła liczba ludności w 4 jednostkach aglomeracyjnych dużej gęstości mazowieckiego regionalnego (Jedlnia-Letnisko, Kowala, Zakrzew, Teresin) – z 47,3 tys. do 47,4 tys. Było to m.in. efektem zmian administracyjnych: do 1 stycznia 2022 r. część gminy wiejskiej Jedlnia-Letnisko (13,5 tys. w 2021 r.; 12,2 tys. w 2011 r.; 66 km²) została włączona do nowo utworzonego ośrodka miejskiego (4,0 tys.; 8 km²). W konsekwencji gęstość zaludnienia na obszarze wiejskim miejsko-wiejskiej gminy zmniejszyła się z 208 osób na km² do 166 osób na km². Ubytek ludności w tej jednostce zrównoważył wzrost w 3 pozostałych, w tym największy – w Zakrzewie (z 12,1 tys. w 2011 r. do 13,8 tys. w 2022 r., tj. o 14,0%).

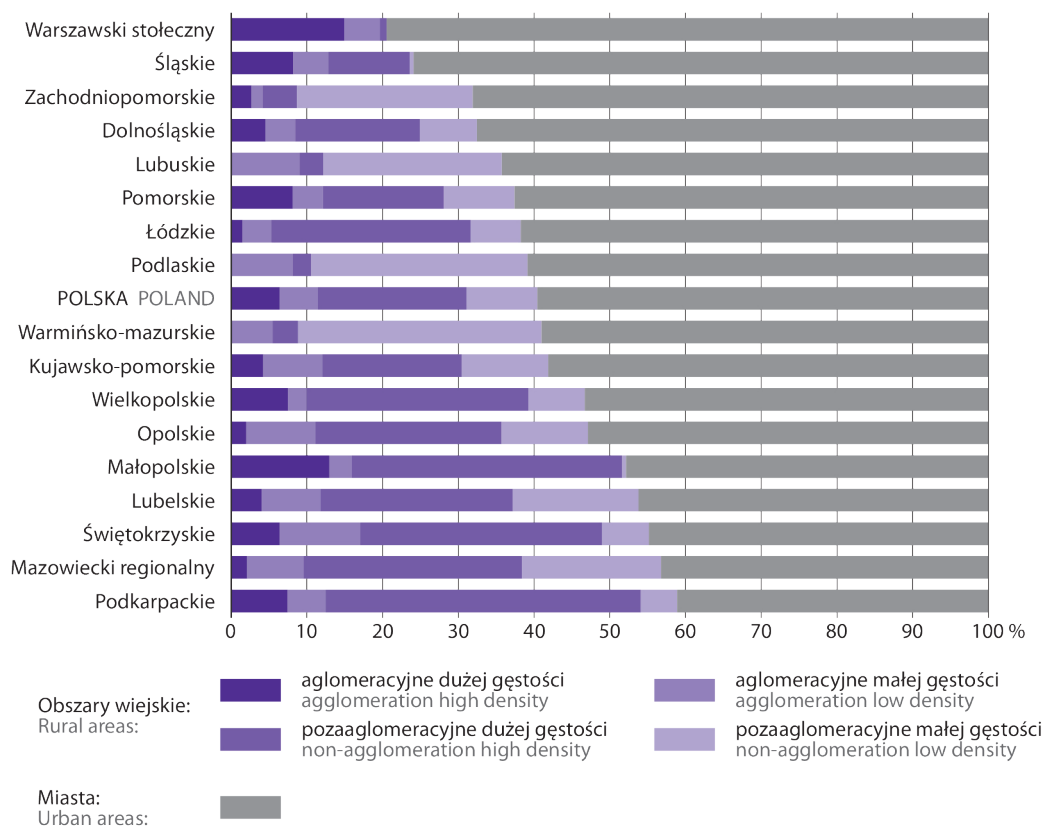
W 2021 r. w porównaniu z początkiem analizowanego okresu odnotowano korektę delimitacji aglomeracyjnej w regionie śląskim. Wzrost liczby ludności w Ożarówicach (o 6,2%) oraz ubytek w Nędzy (o 8,0%) wpłynęły na zmianę gęstości zaludnienia, co spowodowało przypisanie pierwszej z gmin wiejskich do obszaru aglomeracyjnego dużej gęstości; drugiej – z obszaru aglomeracyjnego dużej gęstości do obszaru aglomeracyjnego małej gęstości. W 2022 r. zmiany te utrwaliły się – wzrost w Ożarówicach (o 0,8% do 6,0 tys.), ubytek w Nędzy (o 0,7% do 6,7 tys.). W latach 2011–2022 w jednostkach aglomeracyjnych dużej gęstości regionu śląskiego liczba ludności wzrosła z 337,5 tys. do 357,3 tys., tj. o 5,9% (o 0,4%, tj. o 1,5 tys. w skali roku).

W latach 2011–2022 skrajne zmiany liczby ludności na obszarach aglomeracyjnych dotyczyły jednostek małej gęstości: warmińsko-mazurskiej Stawigudy (wzrost z 6,8 tys. do 14,5 tys., tj. o 114,1%) i opolskich Tułowic (ubytek z 5,3 tys. do 1,3 tys., tj. o 75,8%). Znaczący przyrost (od 95,5% do 56,4%) wystąpił także w 19 jednostkach dużej gęstości m.in.: Dopiewie, Kleszczewie, Komornikach, Kórniku, Rokietnicy, Swarzędzu (wielkopolskie), Pruszczu Gdańskim, Kosakowie, Żukowie (pomorskie), Wieliszewie, Lesznowoli, Łomiankach (warszawski stołeczny), Czernicy, Długołęce (dolnośląskie), Aleksandrowie Łódzkim (łódzkie), Wielkiej Wsi (małopolskie), Dobrej (Szczecińskiej) (zachodniopomorskie) i Głusku (lubelskie). Wyraźne zwiększenie liczby ludności (od 74,4% do 36,4%) – obok Stawigudy – dotyczyło także 8 ośrodków aglomeracyjnych małej gęstości: Choroszczy, Supraśla, Wasilkowa (podlaskie), Miękini i Żórawiny (dolnośląskie), Żabiej Woli (warszawski stołeczny), Szemudu (pomorskie) i Kobylanki (zachodniopomorskie). Wymienione ośrodki stanowiły silną konkurencję demograficzną dla swoich metropolii ze względu na wysoką wartość ogólnego salda migracji (od 44,8‰ w Wasilkowie do 22,5‰ w Szemudzie) oraz przyrostu naturalnego (od 5,6‰ w Wasilkowie do minus 0,8‰ w Kobylance). Tak znaczny przyrost ludności w obszarach aglomeracyjnych prowadził często do chaotycznego rozlewania się miast, w wyniku którego w strefach peryferyjnych powstawały izolowane osiedla podmiejskie.

W analizowanym okresie największy ubytek ludności w obszarach aglomeracyjnych – od 75,8% do 16,0% – odnotowano w 15 jednostkach (12 małej oraz 3 dużej gęstości), zlokalizowanych głównie na terenach, których dotyczyły zmiany administracyjne: powstanie gminy miejsko-wiejskiej, tj. wyodrębnienie ośrodka miejskiego kosztem obszaru gminy wiejskiej (Tułowice, Mrozy, Łagów, Pierzchnica, Czerwińsk nad Wisłą,

Koszyce, Otyń, Cegłów, Pruszcz, Jedlnia-Letnisko, Olsztyn – obszar wiejski gminy miejsko-wiejskiej w regionie śląskim), przyłączenie części obszaru wiejskiego do istniejącego w gminie miejsko-wiejskiej miasta (Głogów Małopolski, Sędziszów Małopolski), bądź do ośrodka metropolitalnego (Dobrzeń Wielki, Komprachcice).

Wykres 1. Struktura ludności według typów obszarów wiejskich w 2022 r.
Chart 1. Structure of population by types of rural areas in 2022

W latach 2011–2022 w obszarach pozaaglomeracyjnych odnotowano ubytek ludności wiejskiej z 11 354,5 tys. do 10 948,9 tys. (tj. o 3,6%). W analizowanym okresie wyraźniej zmalała liczba ludności w obszarach pozaaglomeracyjnych dużej gęstości (z 7 730,9 tys. do 7 414,5 tys., tj. o 4,1%) niż w obszarach pozaaglomeracyjnych małej gęstości (z 3 623,6 tys. do 3 534,4 tys., tj. o 2,5%). Jednocześnie znacząco zmniejszyła się liczba ośrodków dużej gęstości – z 1 019 w 2011 r. do 972 w 2022 r. (976 w 2021 r.), przy wzroście liczby jednostek małej gęstości z 748 do 798 (794 w 2021 r.).¹

Ubytek ludności w latach 2011–2022 w obszarach pozaaglomeracyjnych był największy na terenach, których dotyczyły zmiany administracyjne. Spośród 58 jednostek, w których zmniejszenie liczby ludności wyniosło od 63,4% do 20,0%, 40 stanowiły takie, w których w analizowanym okresie doszło do wyodrębnienia ośrodka miejskiego. Były one zlokalizowane głównie w regionach: świętokrzyskim (Nowy Korczyn, Pacanów, Stopnica, Wodzisław, Opatowiec, Nowa Słupia, Radoszyce, Iwaniska, Klimontów,

¹ W porównaniu z 2021 r. status jednostek pozaaglomeracyjnych dużej gęstości na rzecz delimitacji pozaaglomeracyjnej małej gęstości zmieniły gminy wiejskie: Adamów (lubelskie; powiat zamojski), Łanięta (łódzkie), Nagłowice (świętokrzyskie) oraz Kaczory (wielkopolskie). Jednocześnie od 1 stycznia 2022 r. doszło do wyodrębnienia ośrodka miejskiego kosztem części gminy wiejskiej Kaczory (gmina wiejska – 7,5 tys. w 2021 r.; miasto – 2,9 tys. w 2022 r.) i zmiany jej rodzaju na miejsko-wiejską (4,7 tys. w 2022 r.).

Oleśnica, Szydłów), lubelskim (Goraj, Siedliszcze, Rejowiec, Modliborzyce, Izbica, Urzędów, Kamionka, Józefów nad Wisłą, Lubycza Królewska), wielkopolskim (Budzyń, Chocz, Jaraczewo, Koźminek, Opatówek, Dobrzyca, Stepnica, Kaczory), mazowieckim regionalnym (Nowe Miasto, Sanniki, Solec nad Wisłą, Sochocin, Lubowidz) i łódzkim (Piątek, Bolimów, Lututów). Wyraźny ubytek liczby ludności w pozostałych 18 ośrodkach (od 28,9% do 20,0%) dotyczył głównie jednostek zlokalizowanych w regionach podlaskim (Kleszczele, Krynki, Czyże, Dubicze Cerkiewne, Czeremcha, Nowy Dwór, Lipsk, Milejczyce, Dąbrowa Białostocka), mazowieckim regionalnym (Kosów Lacki, Przesmyki, Ceranów, Sterdyń) i lubelskim (Dołhobyczów, Kazimierz Dolny, Ułhówek). Wśród 18 jednostek o największym ubytku liczby ludności w delimitacjach pozaaglomeracyjnych, w których nie notowano zmian administracyjnych, 16 należało do obszaru małej gęstości. Wyjątek stanowiły obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich – Kazimierz Dolny (lubelskie) i Otmuchów (opolskie).

W latach 2011–2022 największy wzrost liczby ludności w obszarach pozaaglomeracyjnych odnotowano w Złocieńcu – z 2,3 tys. do 3,2 tys. (tj. o 42,2%). Była to gmina miejsko-wiejska w regionie zachodniopomorskim, do której od 1 stycznia 2019 r. włączono część obszaru zniesionej gminy wiejskiej Ostrowice. Kolejne wysokie wzrosty (od 41,7% do 30,6%) dotyczyły: m.in.: Gniezna, Lipna, Nowego Tomysła, Śremu (wielkopolskie), Jerzmanowej, Lubina (dolnośląskie), Pabianic (łódzkie), Słupna (mazowiecki regionalny) i Kobylnicy (pomorskie).

W 2022 r. liczba ludności w 755 **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** wyniosła 4 324,6 tys. wobec 4 358,6 tys. w 2021 r. Oznaczało to ubytek o 34,0 tys., tj. o 0,8%. Zmniejszenie liczby ludności w tym okresie wystąpiło w 688 ośrodkach, w tym największe (od 3,3% do 2,5%) w gminach: Kleszczele, Czeremcha, Rudka, Sawin, Siennica Różana, Stary Brus i Sarnaki. Wśród 39 jednostek, w których ubytek ludności w ciągu roku kształtował się od 3,3% do 2,0% znalazły się głównie ośrodki regionów: lubelskiego (10), mazowieckiego regionalnego i podlaskiego (po 7), dolnośląskiego (6) i warmińsko-mazurskiego (4). Wzrost liczby ludności w opisywanym okresie odnotowano natomiast w 63 jednostkach, w tym największy w gminach wiejskich: Leśna Podlaska (lubelskie) – o 1,6%, Brzozie (kujawsko-pomorskie) – o 1,1%, Podegrodzie (małopolskie) – o 1,0%, Działdowo (warmińsko-mazurskie) – 0,9%, oraz Tuchomie (pomorskie) i Gawłuszowice (podkarpackie) – po 0,8%. Liczba ludności wzrosła także – od 0,7% do 0,5% – w kolejnych 13 jednostkach, m.in. w: Kraśniczynie i Tomaszowie Lubelskim (lubelskie), Dobrej i Szaflarach (małopolskie), Wiązownicy i Bojanowie (podkarpackie) oraz Brojcach i Marianowie (zachodniopomorskie).

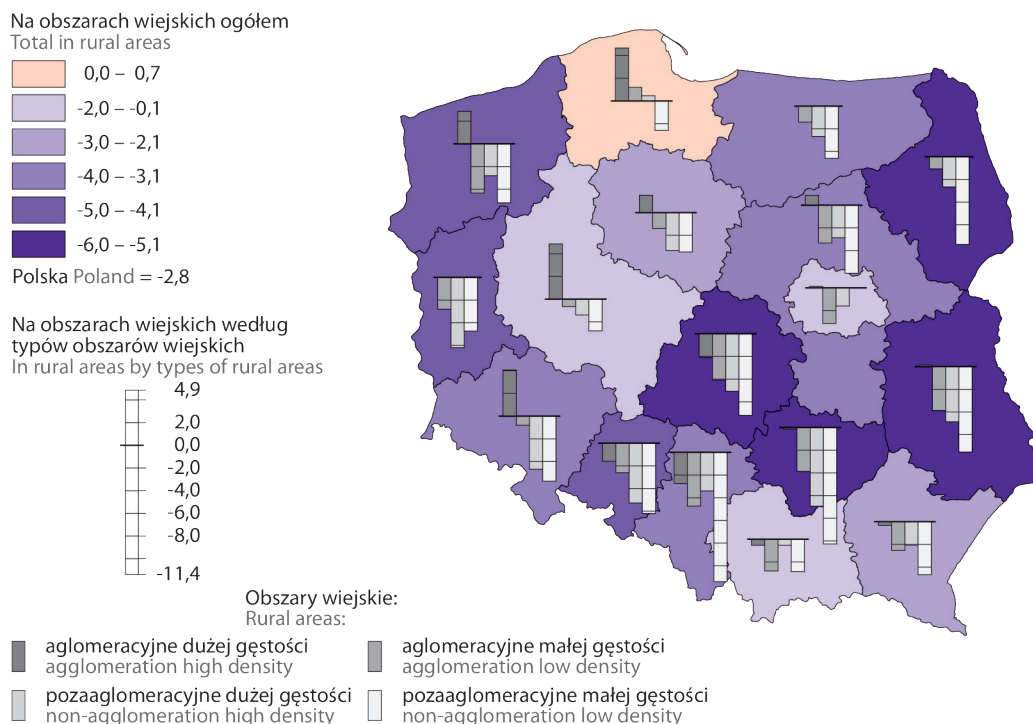
Na **obszarach wiejskich** od 2019 r. notowano ujemny **przyrost naturalny** (przewagę liczby zgonów nad liczbą urodzeń żywych zarejestrowano także w 2015 r.). W 2022 r. obserwowano drugą największą od 2011 r. (po notowanej w 2021 r.) różnicę między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów (minus 43,4 tys. w 2022 r., minus 59,7 tys. w 2021 r. wobec 12,7 tys. na początku analizowanego okresu). Było to konsekwencją wysokiej liczby zgonów (170,0 tys., tj. o 13,4% wyższej w porównaniu z 2011 r. i o 13,7% niższej niż przed rokiem) oraz najmniejszej od 2011 r. liczby urodzeń żywych (126,6 tys., tj. o 22,2% mniej niż w 2011 r. i o 7,7% mniej niż w 2021 r.). W 2022 r. w przeliczeniu na 1 000 ludności przyrost naturalny na wsi wyniósł przeciętnie minus 2,8‰. Ujemna wartość dotyczyła wszystkich regionów, z wyjątkiem pomorskiego (0,7‰), gdzie przewaga liczby urodzeń żywych nad liczbą zgonów utrzymała się od 2011 r.

W 2022 r. najniższy przyrost naturalny na obszarach wiejskich dotyczył m.in. regionów Polski Wschodniej: podlaskiego (minus 6,0‰ wobec minus 2,9‰ w 2011 r.), świętokrzyskiego (minus 5,9‰ wobec minus 2,1‰), lubelskiego (minus 5,2‰ wobec minus 2,0‰), a także – łódzkiego (analogiczne wartości w 2022 r. oraz w 2011 r. jak w lubelskim) i opolskiego (minus 4,8‰ wobec minus 1,3‰). Wraz z mazowieckim regionalnym były obszary, w których ujemna wartość przyrostu naturalnego występowała corocznie od 2011 r. W 2022 r. ujemny, lecz wyższy od średniej w kraju, przyrost notowano w wielkopolskim, małopolskim, warszawskim stołecznym, podkarpackim i kujawsko-pomorskim (od minus 0,6‰ do minus 2,5‰).

W 2022 r. w 1 854 jednostkach (z 2 175 zaliczanych do obszarów wiejskich) obserwowano ujemny przyrost naturalny (w 31 liczba urodzeń była równa liczbie zgonów). Najniższe wartości dotyczyły gminy wiejskiej Ciepłowody (dolnośląskie) – minus 26,3‰ oraz 2 jednostek regionu podlaskiego: Kleszczele – minus 25,9‰ i Dubicze Cerkiewne – minus 25,8‰. Odnotowane w nich wartości były najniższymi zarówno wśród jednostek zaliczonych do obszarów wiejskich, jak i wśród miast². W 2022 r. najwyższa wartość przyrostu naturalnego na obszarach wiejskich wystąpiła w Lesznowoli – 9,7‰. Jednostki wiejskie o skrajnie niskich wartościach przyrostu naturalnego należały do obszaru pozaaglomeracyjnego małej gęstości, najwyższej – do obszaru aglomeracyjnego dużej gęstości.

Mapa 1. Przyrost naturalny na 1 000 ludności w 2022 r.

Map 1. Natural increase per 1 000 population in 2022

W 2022 r. średnia wartość przyrostu naturalnego w obszarach aglomeracyjnych była wyższa niż przeciętne na terenach wiejskich w Polsce i wyniosła minus 0,8‰ (wobec minus 2,8‰). Na początku analizowanego okresu średnia wartość przyrostu naturalnego w obszarach aglomeracyjnych była dodatnia i wyniosła 2,0‰ (wobec 0,8‰ przeciętnie na obszarach wiejskich; przed rokiem – minus 1,6‰ wobec minus 3,9‰). Wyższą niż przeciętnie wartość przyrostu naturalnego obserwowano w 136 ośrodkach. W 99 z nich notowano dodatni przyrost naturalny, w tym – w 64 dużej gęstości oraz w 35 małej gęstości. W 5 jednostkach liczba urodzeń była równa liczbie zgonów. Najwyższe wartości przyrostu naturalnego wśród obszarów aglomeracyjnych – od 9,7‰ do 6,0‰ – dotyczyły 10 ośrodków dużej gęstości: Lesznowoli (warszawski stołeczny; najwyższa wartość na obszarach wiejskich w Polsce), Swarzędza, Dopiewa, Kleszczewa, Rokietnicy, Kórnik (wielkopolskie), Luzina, Przodkowa, Żukowa (pomorskie) oraz Czernicy (dolnośląskie).

² W miastach najniższe i najwyższe wartości przyrostu naturalnego wystąpiły w ośrodkach małych: Trzcianku-Zdroju – minus 23,2‰ i Kleszczelach – minus 22,9‰ oraz Morawicy – 19,2‰ i Łagowie – 9,7‰.

Najwyższe wartości przyrostu naturalnego w obszarach aglomeracyjnych małej gęstości kształtowały się od 6,8‰ do 3,6‰ i dotyczyły: Somonina (pomorskie), Stawigudy (warmińsko-mazurskie), Miękini (dolnośląskie), Łubianki (kujawsko-pomorskie), Supraśla i Wasilkowa (podlaskie), Kostrzyzna (wielkopolskie) oraz Gozdu i Skaryszewa (mazowiecki regionalny).

Najniższa wartość przyrostu naturalnego w obszarach aglomeracyjnych wystąpiła w Dąbrowie Zielonej (śląskie) – minus 16,8‰. W 9 jednostkach, zlokalizowanych w 4 regionach: śląskim (Dąbrowa Zielona, Łazy), lubelskim (Krzczonów, Wysokie, Rybczewice, Zakrzew), świętokrzyskim (Łączna, Pierzchnica), dolnośląskim (Mietków) wartość przyrostu naturalnego kształtowała się poniżej minus 10,0‰. Wszystkie wymienione jednostki należały do obszaru aglomeracyjnego małej gęstości. Wśród jednostek aglomeracyjnych dużej gęstości najniższa wartość przyrostu naturalnego (minus 8,2‰) dotyczyła obszaru wiejskiego miejsko-wiejskiej gminy Libiąż (małopolskie).

W 2022 r. średnia wartość przyrostu naturalnego w obszarach pozaaglomeracyjnych była niższa niż przeciętnie na terenach wiejskich w Polsce (minus 3,7‰ wobec minus 2,8‰). W 2011 r. średnia wartość przyrostu naturalnego w tej delimitacji była dodatnia i wyniosła 0,5‰ (wobec 0,8‰ przeciętnie na obszarach wiejskich; w 2021 r. – minus 4,8‰ wobec minus 3,9‰). Wśród jednostek pozaaglomeracyjnych małej gęstości rozpiętość przyrostu naturalnego kształtowała się od minus 26,3‰ w Ciepłowodach (dolnośląskie) do 6,0‰ w Pogorzeli (wielkopolskie) i Morzeszczynie (pomorskie); w jednostkach dużej gęstości – od minus 15,1‰ w Rejowcu (lubelskie) do 8,4‰ w Sierakowicach (pomorskie; najwyższa wartość na obszarach pozaaglomeracyjnych).

W 2022 r. ujemny przyrost naturalny wystąpił w 1 553 jednostkach delimitacji pozaaglomeracyjnej, a w 26 liczba urodzeń była równa liczbie zgonów. Najniższe wartości (od minus 26,3‰ w Ciepłowodach; dolnośląskie do minus 15,0‰ w Narewce; podlaskie) dotyczyły 26 jednostek, w tym 14 należało do regionu podlaskiego (Kleszczele, Dubicze Cerkiewne Białowieża, Czeremcha, Michałowo, Nurzec-Stacja, Krynki, Orla, Bielsk Podlaski, Czyże, Lipsk, Milejczyce, Narew, Narewka), a ponadto – mazowieckiego regionalnego (Jabłonna Lacka, Ceranów, Sarnaki, Pacyna), lubelskiego (Kraśniczyn, Rejowiec), świętokrzyskiego (Tarlów, Słupia Konecka), łódzkiego (Łanięta), śląskiego (Szczekociny), warmińsko-mazurskiego (Banie Mazurskie). Wszystkie te ośrodki – poza Rejowcem – należały do obszaru pozaaglomeracyjnego małej gęstości.

W 2022 r. przeciętna wartość przyrostu naturalnego **w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** była ujemna i wyniosła minus 5,5‰ (wobec minus 7,1‰ w 2021 r.). W 411 gminach przyrost naturalny był niższy niż średnio w tej delimitacji. Ujemne wartości wystąpiły w 700 z 755 jednostek, w tym najniższe w gminach: Dubicze Cerkiewne, Kleszczele, Nurzec-Stacja, Białowieża, Orla i Czeremcha – od minus 25,8‰ do minus 20,2‰. Dodatnie wartości obserwowano w 46 gminach. Kształtowały się one od 6,1‰ w Podegrodziu (małopolskie) do 0,1‰ w Kłoczewie i Staninie (lubelskie), Wielopolu Skrzyńskim i Tarnowcu (podkarpackie) oraz Łopusznie (świętokrzyskie). W 2022 r. 9 gminach liczba urodzeń żywych była równa liczbie zgonów.

Najwyższy przyrost naturalny (od 6,1‰ do 3,1‰) dotyczył m.in. 7 gmin regionu małopolskiego (Korzenna, Łabowa, Grybów, Kamienica, Ochotnica Górna, Podegrodzie, Szaflary), 2 gmin pomorskiego (Morzeszczyn, Tuchomie) oraz jednej kujawsko-pomorskiego (Kęsowo). Najwięcej gmin o dodatnim przyroście naturalnym zlokalizowanych było w małopolskim (16), lubelskim (6), kujawsko-pomorskim (5), podkarpackim (4) oraz mazowieckim regionalnym, pomorskim i świętokrzyskim (po 3).

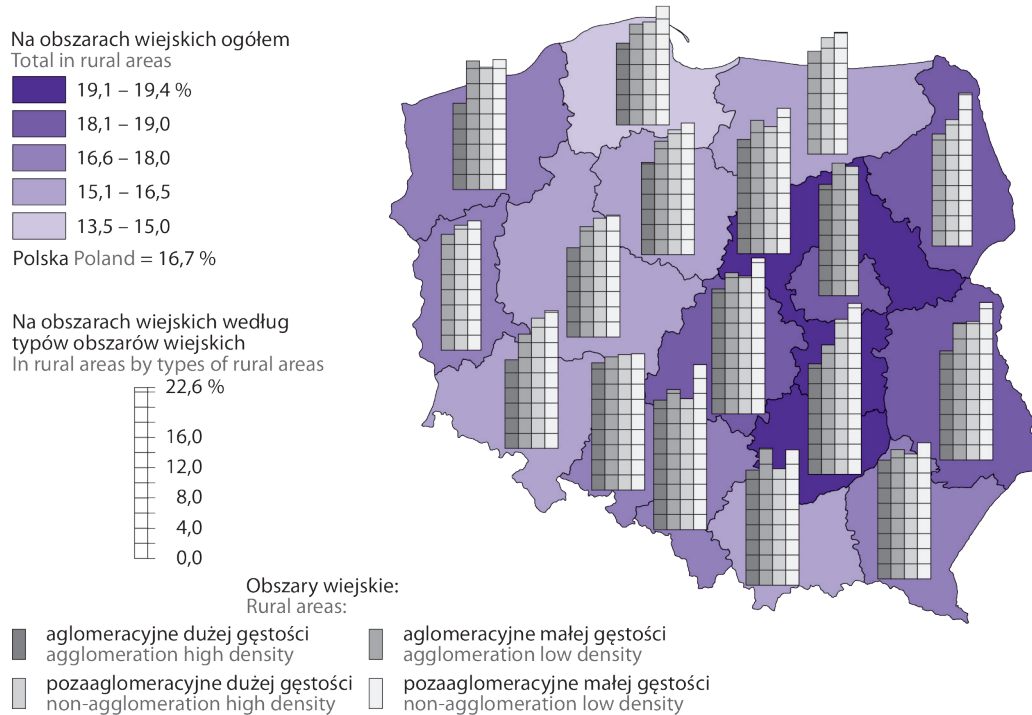
W 2022 r. **liczba ludności w wieku produkcyjnym na obszarach wiejskich** wyniosła 9 125,6 tys. i była o 457,9 tys. (tj. o 4,8%) niższa niż w 2011 r. Najbardziej wyraźne zmniejszenie liczby ludności w wieku produkcyjnym dotyczyło mazowieckiego regionalnego (o 77,0 tys.), lubelskiego (o 68,7 tys.), świętokrzyskiego (o 54,9 tys.), opolskiego (o 45,3 tys.) i śląskiego (o 40,4 tys.). Wzrost liczby ludności w wieku aktywności zawodowej w porównaniu z 2011 r. wystąpił w warszawskim stołecznym, pomorskim i małopolskim (odpowiednio o 43,9 tys., o 25,0 tys. oraz o 4,7 tys.). W skali roku liczba ludności w wieku produkcyjnym na obszarach wiejskich wzrosła w regionach warszawskim stołecznym i pomorskim (łącznie o 4,6 tys.).

W 2022 r. liczba **ludności w wieku przedprodukcyjnym** na obszarach wiejskich wyniosła 3 122,6 tys. i była niższa o 76,3 tys., tj. o 2,4% w porównaniu z 2011 r. Liczba ludności w tej grupie wieku zwiększyła się w warszawskim stołecznym (o 35,6 tys. do 153,9 tys.), wielkopolskim (o 20,1 tys. do 359,7 tys.), pomorskim (o 17,9 tys. do 208,8 tys.), dolnośląskim (o 13,8 tys. do 190,4 tys.), śląskim (o 6,7 tys. do 206,4 tys.) i małopolskim (o 2,8 tys. do 382,5 tys.). W pozostałych regionach notowano ubytek, w tym największy – w lubelskim (o 29,1 tys. do 206,9 tys.), mazowieckim regionalnym (o 26,8 tys. do 258,0 tys.) i podkarpackim (o 25,3 tys. do 241,6 tys.). W porównaniu z 2021 r. liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym na terenach wiejskich zwiększyła się w warszawskim stołecznym, dolnośląskim, pomorskim i wielkopolskim (łącznie o 2,0 tys.).

W latach 2011–2022 obserwowano wzrost liczby **ludności w wieku poprodukcyjnym** na obszarach wiejskich (z 2 370,2 tys. do 3 028,2 tys., tj. o 27,8%). Populacja ta po raz pierwszy w analizowanym okresie przekroczyła 3,0 mln. Największy wzrost dotyczył: wielkopolskiego (o 82,5 tys. do 294,0 tys.), małopolskiego (o 76,5 tys. do 332,6 tys.), dolnośląskiego (o 58,4 tys. do 184,8 tys.) i pomorskiego (o 54,6 tys. do 145,0 tys.). W najmniejszym stopniu liczba ludności w wieku poprodukcyjnym zwiększyła się w podlaskim (o 2,2 tys. do 98,4 tys.). W latach 2011–2022 największy wzrost odnotowano w pomorskim (o 60,4% – z 90,4 tys. do 145,0 tys.), warszawskim stołecznym (o 53,3% – z 80,3 tys. do 123,1 tys.), zachodniopomorskim (o 48,1% – z 70,7 tys. do 104,7 tys.), dolnośląskim (o 46,2% – ze 126,4 tys. do 184,8 tys.) oraz wielkopolskim (o 39,0% – z 211,5 tys. do 294,0 tys.). W tym okresie nieznacznie zwiększyła się liczba ludności wiejskiej w wieku poprodukcyjnym w podlaskim (o 2,3% – z 96,2 tys. do 98,4 tys.).

Zwiększenie liczby ludności w najstarszej ekonomicznej grupie wieku w latach 2011–2022 przełożyło się na wzrost wartości **współczynnika starości demograficznej**, ilustrującego udział ludności w wieku powyżej 65 lat wśród ogółu populacji. Na **obszarach wiejskich** jego wartość wzrosła z 12,9% w 2011 r. do 16,7% w 2022 r. (16,2% przed rokiem) – najwyższą (od 19,4% do 18,6%) notowano w świętokrzyskim, podlaskim, lubelskim i łódzkim; najniższą dotyczyła pomorskiego (13,5%; jedyna wartość poniżej 15,0% wśród regionów). Wartość wskaźnika starości na obszarach wiejskich była niższa zarówno od przeciętniej w kraju, (19,5%), jak i od średniej wartości w miastach (21,4%). Skrajne wartości wskaźnika wystąpiły w wielkopolskim Kleszczewie (gmina wiejska w obszarze aglomeracyjnym dużej gęstości) – 9,0% oraz podlaskich Kleszczelach (obszar wiejski gminy miejsko-wiejskiej w obszarze pozaaglomeracyjnym małej gęstości) – 37,3% . W 2022 r. współczynnik starości demograficznej w obszarach aglomeracyjnych wyniósł przeciętnie 15,3% (wobec 15,0% przed rokiem i 12,0% w 2011 r.) i zawierał się w przedziale od 9,0% w wyżej wymienionym Kleszczewie do 25,6% w gminie wiejskiej Wysokie (lubelskie; obszar małej gęstości).

Mapa 2. Udział ludności w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie ludności w 2022 r.
Map 2. Share of population at age 65 and more in total population in 2022

Najwyższy udział ludności w wieku powyżej 65 lat wśród populacji obszaru aglomeracyjnego (od 25,6% do 21,0%) dotyczył 20 ośrodków, zlokalizowanych głównie w śląskim (Bobrowniki, Ogrodzieniec, Łazy, Kamienica Polska, Przyrów, Psary, Dąbrowa Zielona), lubelskim (Krzczonów, Rybczewice, Wysokie, Zakrzew), podlaskim (Czarna Białostocka, Suraż), świętokrzyskim (Kazimierza Wielka, Kije), mazowieckim regionalnym (Korytnica, Stoczek) i warszawskim stołecznym (Ceglów, Kałuszyn). Większość z nich stanowiły ośrodki małej gęstości. Do delimitacji aglomeracyjnej dużej gęstości należały Bobrowniki (21,6%) i Psary (21,1%).

Niższy niż przeciętnie w tej delimitacji udział ludności w wieku powyżej 65 lat w populacji wiejskiej – od 9,0% do 15,2% – dotyczył 142 jednostek, zlokalizowanych głównie w regionach: warszawskim stołecznym (19, w tym m.in.: Grodzisk Mazowiecki, Żabia Wola, Halinów, Lesznowola, Mińsk Mazowiecki, Łomianki, Radzymin, Wołomin, Piaseczno, Brwinów, Nadarzyn), małopolskim (18, w tym m.in.: Łapanów, Kocmyrzów-Luborzycza, Liszki, Świątniki Górne, Zielonki, Dobczyce, Siepraw, Sułkowice, Wiśniowa, Gdów, Wieliczka), wielkopolskim (16, w tym m.in.: Łubowo, Dopiewo, Kleszczewo, Komorniki, Kostrzyn, Kórnik, Mosina, Murowana Goślina, Rokietnica, Swarzędz, Tarnowo Podgórne, Szamotuły), pomorskim (15, w tym m.in.: Cedry Wielkie, Kolbudy, Pruszcz Gdański, Pszczółki, Trąbki Wielkie, Kartuzy, Somonino, Żukowo, Kosakowo, Luzino, Szemud, Wejherowo). W tej grupie znalazły się także ośrodki regionów: kujawsko-pomorskiego (13), dolnośląskiego, warmińsko-mazurskiego i świętokrzyskiego (po 8) oraz lubuskiego, podlaskiego i śląskiego (po 6). Wśród ośrodków o niższej niż przeciętnie w delimitacji aglomeracyjnej wartości współczynnika starości 81 było jednostkami dużej gęstości zaludnienia, a 61 – małej gęstości.

W 2022 r. przeciętna wartość współczynnika starości w obszarach pozaaglomeracyjnych wyniosła 17,2% (wobec 16,7% przed rokiem oraz 13,2% w 2011 r.) i była wyższa niż w delimitacji aglomeracyjnej (15,3%),

a także – wśród ogółu obszarów wiejskich (16,7%). W 2022 r. współczynnik starości demograficznej w obszarach pozaaglomeracyjnych kształtował się od 10,4% w Słopnicach (małopolskie) do 37,3% we wspomnianych już Kleszczelach. Najwyższe wartości dotyczyły 5 ośrodków podlaskiego (Kleszczele, Dubicze Cerkiewne, Orla, Czyże i Krynki) – od 37,3% do 30,0%. W tym miejscu warto przypomnieć, że najwyższa wartość współczynnika starości demograficznej w obszarach aglomeracyjnych w 2022 r. wyniosła 25,6% w gminie wiejskiej Wysokie (lubelskie).

Wyższy niż przeciętnie w delimitacji pozaaglomeracyjnej udział ludności powyżej 65 lat dotyczył 977 jednostek, w tym w 341 kształtował się powyżej umownej granicy starości (20,0%). Wśród ośrodków określanych mianem starych demograficznie 214 należało do delimitacji pozaaglomeracyjnej małej gęstości; 127 – do delimitacji dużej gęstości. Najmniej korzystne parametry struktury wieku w delimitacji pozaaglomeracyjnej – poza Kleszczelami, Dubiczami Cerkiewnymi, Orlą, Czyżami i Krynkami – dotyczyły m.in. ośrodków podlaskiego (Gródek, Bielsk Podlaski, Michałowo, Białowieża, Czeremcha, Narew, Narewka, Mielnik, Milejczyce, Nurzec-Stacja), lubelskiego (Turobin, Gorzków, Kraśniczyn, Rudnik, Żółkiewka, Grabowiec, Radecznicza) i świętokrzyskiego (Działoszyce, Opatowiec, Radków, Stąporków, Moskorzew), tj. 32 jednostek, w których współczynnik starości demograficznej przekroczył 25,0%.

W 2022 r. wśród **gmin zagrożonych trwałą marginalizacją** przeciętny udział ludności w wieku powyżej 65 lat w ogólnej liczbie mieszkańców wyniósł 18,9% (18,3% przed rokiem). Najwyższy odnotowano w gminach regionu podlaskiego (Dubicze Cerkiewne, Orla, Czyże, Kleszczele) – od 34,8% do 31,4%. Jako starą demograficznie należałoby określić populację 268 ośrodków, w których odsetek ludności w powyżej 65 lat przekroczył 20,0%. Były to głównie gminy zlokalizowane w regionach: lubelskim (76), podlaskim (40), mazowieckim regionalnym (39), świętokrzyskim (30), dolnośląskim (20) i zachodniopomorskim (15). W 2022 r. najniższy odsetek ludności wieku powyżej 65 lat odnotowano w jednostkach regionu małopolskiego (Łabowa, Podegrodzie, Niedźwiedź, Łącko, Grybów, Korzenna) – od 11,6% do 12,9%.

W porównaniu z 2021 r. udział osób w wieku 65 lat i więcej wśród ogółu populacji zmniejszył się w 30 gminach (najbardziej – w Orli – z 35,2% do 34,6%, Ceranowie – z 24,2% do 23,8%, Bielsku Podlaskim – z 27,8% do 27,5%, Nurcu-Stacji – z 26,1% do 25,8%, Jabłonie Lackiej – z 22,5% do 22,2% i Łaniewicach – z 17,8% do 17,6%). Większość jednostek z ubytkiem wartości współczynnika starości zlokalizowana była w podlaskim (10), mazowieckim regionalnym i lubelskim (po 5) oraz podkarpackim i kujawsko-pomorskim (po 2). Największy wzrost wartości współczynnika odnotowano w gminach lubelskiego: Wierzbica – z 17,6% do 18,8%, Wojsławice – z 21,4% do 22,8%; zachodniopomorskiego: Świerzno – z 17,0% do 18,3%, Biały Bór – z 18,9% do 20,2%, Człopa – z 18,3% do 19,7%, lubuskiego: Przytoczna – z 19,1% do 20,4% i łódzkiego: Nowe Ostrowy – z 19,4% do 20,7%.

Postępujący od lat proces starzenia ludności ilustruje także obserwowany w latach 2011–2022 wzrost wartości **wskaźnika obciążenia demograficznego** (tj. liczby osób w wieku nieprodukcyjnym przypadającej na 100 osób w wieku produkcyjnym). Na **obszarach wiejskich** zwiększył się on z 58 osób w 2011 r. do 67 osób w 2022 r. (wśród ogółu ludności wartość wskaźnika wyniosła odpowiednio: 56 osób w 2011 r. oraz 70 osób w 2022 r.; wśród ludności miejskiej – 54 osoby oraz 72 osoby). W 2022 r. na obszarach wiejskich największa liczba osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym dotyczyła: warszawskiego stołecznego, łódzkiego, mazowieckiego regionalnego, lubelskiego, świętokrzyskiego, podlaskiego i śląskiego (od 71 osób o 69 osób), najmniejsza – opolskiego i warmińsko-mazurskiego (po 64 osoby).

W 2022 r. przeciętne wartości wskaźnika obciążenia demograficznego w obszarach wiejskich aglomeracyjnych i pozaaglomeracyjnych były zbliżone i – podobnie jak przed rokiem – wyniosły 67 osób (w 2011 r. było to odpowiednio: 56 osób oraz 59 osób). Skrajne wartości wskaźnik obciążenia kształtowały

się od 111 osób w Kleszczelach (podlaskie) do 55 osób w gminie wiejskiej Zębówce (opolskie)¹. Obie jednostki należały do obszaru pozaaglomeracyjnego małej gęstości. Wskaźnik przekraczający 100 – obok obszaru wiejskiego gminy Kleszczele – obserwowano również w gminie wiejskiej Orla (podlaskie; gmina wiejska w obszarze pozaaglomeracyjnym małej gęstości) – 110.

Wysokie wartości (powyżej 86 osób) dotyczyły kolejnych 14 jednostek pozaaglomeracyjnych, zlokalizowanych głównie w regionach podlaskim (Bielsk Podlaski, Białowieża, Czeremcha, Czyże, Dubicze Cerkiewne, Michałowo, Mielnik, Narew, Narewka) i lubelskim (Gorzków, Sosnówka). Najniższe wartości – od 55 osób do 57 osób – wystąpiły w 9 ośrodkach podkarpackiego (Cisna, Lutowiska, Bojanów), opolskiego (Zębówce, Lasowice), małopolskiego (Bolesław, Szczawnica), pomorskiego (Czarna Woda), mazowieckiego regionalnego (Czarnia). 7 z wymienionych jednostek należało do delimitacji pozaaglomeracyjnej małej gęstości; 2 (Bojanów, Bolesław) – pozaaglomeracyjnej dużej gęstości.

W 2022 r. w obszarze aglomeracyjnym notowano mniejszą rozpiętość wskaźnika obciążenia demograficznego niż delimitacjach pozaaglomeracyjnych – od 82 osób w Surażu (podlaskie) do 57 osób w Kołbaskowie (zachodniopomorskie). Najwyższe wartości (od 82 osób do 76 osób) dotyczyły 23 jednostek, m.in.: Jońca, Korytnicy, Osiecka, Sadownego i Stoczka (mazowiecki regionalny), Ceglowa, Michałowic, Wiązownej, Pomiechówka, Kołbieli, Leoncina, Siennicy, Kałuszyna (warszawski stołeczny), Rybczewic, Krzczonowa, Wysokiego, Wilkołazu, Zakrzewa (lubelskie), Czarnej Białostockiej i Suraża (podlaskie), Rokicin i Słupi (łódzkie), Jaworza (śląskie). Większość z nich była ośrodkami obszaru aglomeracyjnego małej gęstości (poza gminami wiejskimi Michałowice, Wiązowna i Jaworze).

Najniższe wartości wskaźnika obciążenia demograficznego – od 57 do 63 – notowano w 32 jednostkach, m.in.: śląskiego (Nędza, Miedzna, Wielowieś, Kruszyna), świętokrzyskiego (Mniów, Strawczyn, Piekoszów, Górno), warmińsko-mazurskiego (Pasym, Stawiguda, Jonkowo, Dobre Miasto, Barczewo), lubelskiego (Wólka, Niedźwiada, Lubartów), kujawsko-pomorskiego (Świekatowo, Ciechocin, Białe Błota), opolskiego (Łubniany, Dobrzeń Wielki, Tarnów Opolski), zachodniopomorskiego (Bielice, Kołbaskowo, Dobra (Szczecińska), dolnośląskiego (Domaniów, Kąty Wrocławskie) i wielkopolskiego (Kleszczewo, Kórnik). 18 ośrodków w tej grupie należało do obszaru aglomeracyjnego dużej gęstości, pozostałe 14 – do obszaru metropolitalnego dużej gęstości.

W 2022 r. przeciętna wartości wskaźnika obciążenia demograficznego **w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** wyniosła 69 osób (68 osób w 2021 r.) i kształtowała się od 110 osób w gminie wiejskiej Orla (jedyna wartość powyżej 100 osób) do 56 osób w gminach wiejskich Lutowiska (podkarpackie) i Czarnia (mazowiecki regionalny). Wysokie wartości (powyżej 90 osób) notowano także: w Czyżach, Dubiczach Cerkiewnych, Kleszczelach i Białowieży. Najniższe – od 56 osób do 60 osób – dotyczyły 14 gmin, zlokalizowanych głównie w: podkarpackim (7): Lutowiska, Dzikowiec, Lubaczów, Harasiuki, Jeżowe, Kamień, Bojanów i podlaskim (3): Stawiski, Turośl, Zbójna.

W porównaniu z 2021 r. w 449 gminach odnotowano wzrost wartości wskaźnika obciążenia demograficznego, w tym największy w: Białowieży (podlaskie) – z 80 osób do 91 osób, Odrzywole (mazowiecki regionalny) – z 71 osób do 79 osób, Dubience (lubelskie) – z 75 osób do 82 osób, Ułężu (lubelskie) – z 79 osób do 86 osób i Białym Borze (zachodniopomorskie) – z 75 osób do 81 osób. Wskaźnik obniżył się w tym okresie w 94 gminach, w tym najwyraźniej w Milejczycach (podlaskie) – z 82 osób do 79 osób oraz Tuczej (lubelskie) – z 78 osób do 75 osób.

¹ W 2022 r. skrajne wartości współczynnika starości demograficznej w miastach kształtowały się od 57 w Wyśmierzycach (mazowiecki regionalny) i Stawiskach (podlaskie) do 113 w Opatowcu (świętokrzyskie). Wartość wyższą lub równą 100 odnotowano także w Solcu nad Wisłą (mazowiecki regionalny) – 110 oraz Białym Borze (zachodniopomorskie) – 100.

2.2 Migracje

2.2 Migration

Na **obszarach wiejskich** od kilkunastu lat notowane jest dodatnie **saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały**. W 2022 r. ogólne saldo migracji na wsi wyniosło 54,0 tys., tj. 3,5‰ w przeliczeniu na 1 000 ludności (50,2 tys., tj. 3,3‰ w 2021 r. wobec 39,1 tys., tj. 2,6‰ w 2011 r.). Na jego dodatnią wartość wpłynął przede wszystkim wyraźny napływ migracyjny w ruchu wewnętrznym, występujący w całym analizowanym okresie. Był on na tyle duży, by zrównoważyć ujemne saldo migracji zagranicznych, obserwowane na wsi w latach 2011–2014.

W 2022 r. dodatnia wartość ogólnego salda migracji na obszarach wiejskich wystąpiła we wszystkich regionach, w tym najwyższa dotyczyła warszawskiego stołecznego (13,9‰ wobec 15,2‰ w 2021 r. i 13,6‰ w 2011 r.). Przed rokiem dodatnie saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych obserwowano w 14 regionach, ujemne wartości dotyczyły: warmińsko-mazurskiego (minus 0,5‰; 1,1‰ w 2022 r.) oraz mazowieckiego regionalnego i lubelskiego (po minus 0,1‰ w 2021 r. oraz odpowiednio: 0,6‰ i 0,1‰ w 2022 r.). W 2011 r. ujemne ogólne saldo migracji wystąpiło w 5 regionach, tj. w podlaskim (minus 0,6‰), mazowieckim, regionalnym, lubelskim i warmińsko-mazurskim (po minus 0,5‰) oraz opolskim (minus 0,2‰). W 2022 r. wartości ogólnego salda migracji w tych regionach kształtowały się od 2,4‰ w podlaskim do 0,1‰ w lubelskim.

W 2022 r. ujemne **saldo migracji wewnętrznych** odnotowano w jedynie w lubelskim (minus 0,1‰). Ujemne wartości w tym regionie obserwowano także przed rokiem (minus 0,3‰) i na początku analizowanego okresu (minus 0,5‰). Bilans przemieszczeń ludności w ruchu wewnętrznym poprawił się w mazowieckim regionalnym (0,9‰ w 2022 r. wobec minus 0,2‰ w 2021 r. i minus 0,6‰ w 2011 r.). Na początku analizowanego okresu ujemne saldo migracji wewnętrznych notowano także w podlaskim (minus 0,7‰). Po 12 latach wyniosło ono 2,0‰ i było wyższe od obserwowanego w 6 regionach: lubelskim, podkarpackim, świętokrzyskim, mazowieckim regionalnym, warmińsko-mazurskim i opolskim (od minus 0,1‰ od 1,7‰). W analizowanym okresie zmiana ujemnego salda migracji wewnętrznych na dodatnie wystąpiła także w warmińsko-mazurskim: po minus 0,5‰ w 2011 r. oraz w 2021 r. wobec 1,2‰ w 2022 r.

W 2022 r. ujemne **saldo migracji zagranicznych** na obszarach wiejskich dotyczyło: opolskiego, śląskiego, kujawsko-pomorskiego i warmińsko-mazurskiego. W opolskim i śląskim od lat obserwowany jest odpływ ludności w ruchu zewnętrznym także wśród ogółu populacji, jak i wśród ludności miejskiej. W kujawsko-pomorskim i warmińsko-mazurskim saldo migracji zagranicznych na obszarach wiejskich było ujemne także w 2021 r.

W 2022 r. natężenie migracji wśród ludności wiejskiej, zarówno w ruchu wewnętrznym, jak i zagranicznym, było zbliżone do obserwowanego przed rokiem. W porównaniu z 2011 r. obserwowano większe natężenie migracji wewnętrznych z miast na wieś, przy spowolnieniu tempa migracji w kierunku przeciwnym. Odnotowano 162,3 tys. wymeldowań w **ruchu wewnętrznym** z obszarów wiejskich (przed rokiem – 169,2 tys., w 2011 r. – 158,0 tys.) oraz 215,6 tys. zameldowań na tych terenach (wobec 218,5 tys. w 2021 r., 197,8 tys. w 2011 r.). Napływ migracyjny w ruchu wewnętrznym na obszarach wiejskich generowały głównie przemieszczenia ludności miejskiej – zameldowania z miast (144,1 tys. w 2022 r., wobec 148,1 tys. w 2021 r. i 136,3 tys. na początku analizowanego okresu) stanowiły 66,8% napływu na wieś. W 2022 r. napływ migracyjny na obszary wiejskie w **ruchu zagranicznym** (imigracja) wyniósł 5,2 tys. (5,1 tys. przed rokiem i 4,3 tys. w 2011 r.) i był ponad 2-krotnie niższy niż napływ z zagranicy na tereny miejskie (wobec 10,3 tys. w latach 2021–2022 i 11,3 tys. w 2011 r.). Odpływ z obszarów wiejskich w ruchu zagranicznym (emigracja) wyniósł 4,5 tys. (wobec 4,2 tys. w 2021 r. i 4,9 tys. w 2011 r.) i również był wyraźnie mniejszy od odpływu za granicę z terenów miejskich (9,1 tys. wobec 7,8 tys. przed rokiem i 14,9 tys. w 2011 r.).

W 2022 r. w 1 057 jednostkach zaliczanych do obszarów wiejskich notowano dodatnie wartości ogólnego salda migracji na pobyt stały, w 26 napływ migracyjny był równy odpływowi, a ujemne saldo dotyczyło 1 092 jednostek. Skrajne wartości ogólnego salda migracji dotyczyły jednostek małej gęstości i kształtowały się od minus 18,9‰ w Kiwitach (warmińsko-mazurskie; jednostka pozaaglomeracyjna) do 44,8‰ w Wasilkowie (podlaskie; jednostka aglomeracyjna)¹. Najwyższe wartości ogólnego salda migracji (od 44,8‰ do 30,5‰) dotyczyły 12 jednostek aglomeracyjnych: Czernicy (dolnośląskie), Osielska (kujawsko-pomorskie), Wielkiej Wsi (małopolskie), Grodziska Mazowieckiego, Lesznowoli, Łomianek, Wieliszewa (warszawski stołeczny), Wasilkowa, Choroszczy, Supraśla (podlaskie), Kórnika (wielkopolskie), Dobrej (Szczecińskiej) (zachodniopomorskie). W większości były to ośrodki dużej gęstości; wyjątek stanowiły: Wasilków, Choroszcz i Supraśl.

W 2022 r. średnia wartość ogólnego salda migracji w obszarach aglomeracyjnych wyniosła 10,5‰ (11,0‰ w 2021 r. oraz 10,0‰ w 2011 r.) i była wyraźnie wyższa niż na obszarach wiejskich ogółem (3,5‰). Wyższym ogólnym saldem migracji charakteryzowały się obszary aglomeracyjne dużej gęstości (13,5‰) wobec 6,6‰ w obszarach aglomeracyjnych małej gęstości. Podobna zależność dotyczyła także 2021 r. (14,7‰ wobec 6,5‰).

W 2022 r. wyższa niż przeciętnie w delimitacji aglomeracyjnej wartość ogólnego salda (od 44,8‰ do 10,6‰) dotyczyła 129 z 405 jednostek. Znalazła się wśród nich niemal połowa (73 ze 152) ośrodków dużej gęstości, w tym m.in. wszystkie jednostki tej delimitacji w pomorskim (8): Kolbudy, Pruszcz Gdański, Pszczółki, Przodkowo, Żukowo, Kosakowo, Luzino, Wejherowo, dolnośląskiego (5): Czernica, Długołęka, Katy Wrocławskie, Koberzyce, Siechnice, lubelskiego (5): Głusk, Jastków, Konopnica, Niemce, Wólka, łódzkiego (3): Andrespol, Aleksandrów Łódzki, Rzgów, zachodniopomorskiego (2): Kołbaskowo, Dobra (Szczecińska). Znaczącą grupę stanowiły także ośrodki regionu wielkopolskiego (8 z 10): Kórnik, Kleszczewo, Swarzędz, Dopiewo, Rokietnica, Tarnowo Podgórne, Mosina, Suchy Las.

W 2022 r. 78 jednostek aglomeracyjnych dotyczyło ujemne ogólne saldo migracji – od minus 14,8‰ w Rejowcu Fabrycznym (lubelskie) do minus 0,1‰ w Bielinach (świętokrzyskie). Ponad połowa zlokalizowana była w regionach: mazowieckim regionalnym (16), podkarpackim (10), lubelskim i świętokrzyskim (po 9), śląskim (6) oraz kujawsko-pomorskim i małopolskim (po 5). Większość ośrodków o ujemnym saldzie migracji należała do delimitacji małej gęstości. Ośrodkami dużej gęstości były: Rędziny, Miedźna, Kornowac (śląskie), Gać, Czudec (podkarpackie) oraz Igołomia-Wawrzeńczyce (małopolskie).

W 2022 r. wyraźnie niższą średnią wartość ogólnego salda migracji obserwowano w obszarach pozaaglomeracyjnych – 0,8‰ (0,3‰ w 2021 r. wobec 0,1‰ w 2011 r.). Dodatkowo dotyczyły jednostek dużej gęstości – 1,9‰ wobec minus 1,4‰ w delimitacji małej gęstości (1,6‰ wobec minus 2,4‰ przed rokiem oraz 1,2‰ wobec minus 2,1‰ w 2021 r.). Skrajne wartości ogólnego salda migracji w jednostkach pozaaglomeracyjnych kształtowały się od 29,5‰ w Bełchatowie do minus 18,9‰ w Kiwitach (najniższa wartość na terenach wiejskich w kraju). Ujemne saldo migracji wystąpiło w 1014 jednostkach delimitacji pozaaglomeracyjnej. Najniższe wartości dotyczyły 12 ośrodków obszaru małej gęstości w regionach: warmińsko-mazurskim (Korsze, Kiwity, Dąbrówno, Wielbark), zachodniopomorskim (Ińsko, Krzęcin, Warnice), lubelskim (Siedliszcze, Lubycza Królewska), łódzkim (Złoczew), mazowieckim regionalnym (Dzierzgowo), pomorskim (Czarna Woda) – od minus 18,9‰ do minus 14,2‰.

W 2022 r. dodatnie wartości ogólnego salda migracji w obszarach pozaaglomeracyjnych i dotyczyły 734 jednostek (w 22 napływ migracyjny był równy odpływowi). Najwyższe wartości wskaźnika (od 29,5‰ do 20,8‰) obserwowano m.in. w Męcince, Lubinie, Oleśnicy, Jelczu-Laskowicach, Polkowicach, Radwanicach, (dolnośląskie), Gnieźnie, Lipnie, Rydzynie, Dominowie, Śremie (wielkopolskie),

¹ W 2022 r. rozpiętość ogólnego salda migracji na terenach miejskich kształtowała się od minus 25,7‰ w Lubowidzu (mazowiecki regionalny; status miasta od 1 stycznia 2019 r.; 1,5 tys.) do 27,3‰ w Siechnicach (dolnośląskie; 10,7 tys.).

Bełchatowie, Tuszynie, Pabianicach (łódzkie), Borzytuchomiu, Kobylnicy, Redzikowie (pomorskie), Świeszynie, Stargardzie (zachodniopomorskie), Radziejowicach (mazowiecki regionalny), Słubicach (lubuskie). W większości były to jednostki pozaaglomeracyjne dużej gęstości, z wyjątkiem Polkowic, Borzytuchomia, Słubic i Męcinki.

W 2022 r. przeciętna wartość ogólnego salda migracji na pobyt stały w **gminach zmarginalizowanych** była ujemna (minus 2,9‰ wobec minus 3,6‰ w 2021 r.). Skrajne wartości kształtowały się od minus 18,9‰ w Kiwitach (warmińsko-mazurskie) do 16,6‰ w Orli (podlaskie). Ujemne wartości wystąpiły w 579 ośrodkach – najniższe (od minus 18,9‰ do minus 13,0‰) notowano m.in. w 11 jednostkach regionów: lubelskiego (Rejowiec Fabryczny, Siedliszcze, Bełzec), warmińsko-mazurskiego (Kiwity, Lelkowo, Dąbrówno), mazowieckiego regionalnego (Dzierzgowo, Boguty-Pianki, Raciąż) i zachodniopomorskiego (Krzęcin, Warnice). Dodatkowo wartości ogólnego salda migracji kształtowały się od 16,6‰ w Orli (podlaskie) do 0,1‰ w Rypinie (kujawsko-pomorskie) i dotyczyły 165 gmin (w 11 napływ migracyjny był równy odpływowi). Najwyższe wartości (powyżej 6,0‰) odnotowano w 9 gminach, zlokalizowanych w regionach: podlaskim (Bielsk Podlaski, Orla, Białowieża), dolnośląskim (Jemielno), lubelskim (Sitno), lubuskim (Małomice), łódzkim (Żytno), podkarpackim (Gawłuszowice) i warmińsko-mazurskim (Działdowo). W porównaniu z 2021 r. w 6 z nich (Jemielno, Białowieża, Orla, Działdowo, Żytno, Małomice) nastąpiła zmiana ogólnego salda migracji z ujemnego na dodatnie. Największą różnicę odnotowano w Orli – 16,6‰ wobec minus 1,2‰ oraz Działdowie – 14,5‰ wobec minus 2,1‰.

2.3 Procesy urbanizacyjne

2.3 Urbanization processes

W 2022 r. **gęstość zaludnienia na obszarach wiejskich** wyniosła 53 osoby na km² i była zbliżona do notowanej w 2021 r. oraz wyższa w porównaniu z 2011 r. (52 osoby na km²). Największą liczbę ludności wiejskiej na km² (powyżej 100 osób) odnotowano w regionach: warszawskim stołecznym (134 osoby), małopolskim (132 osoby) oraz śląskim (123 osoby). Najniższą gęstością zaludnienia na obszarach wiejskich charakteryzowały się: podlaskie, warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie i lubuskie (od 23 osób na km² do 27 osób na km²). W porównaniu z 2011 r. gęstość zaludnienia obniżyła się na obszarach wiejskich w 10 regionach, w tym najbardziej – w opolskim i świętokrzyskim (po 4 osoby – odpowiednio z 56 osób na km² do 52 osób na km² oraz z 64 osób na km² do 60 osób na km²). Wzrost gęstości zaludnienia w porównaniu z początkiem analizowanego okresu obserwowano w 7 regionach, w tym największy – w warszawskim stołecznym (ze 109 osób na km² do 134 osób na km²). W 2022 r. najniższą gęstość zaludnienia wśród jednostek należących do obszarów wiejskich notowano na terenie wiejskim miejsko-wiejskiej gminy Nowe Warpno – 3 osoby na km² (zachodniopomorskie), najwyższą – w gminie wiejskiej Buczkowice – 578 osób na km² (śląskie).

W 2022 r. średnia gęstość zaludnienia w obszarach aglomeracyjnych wyniosła 102 osoby na km² (101 osób na km² w 2021 r. wobec 88 osób na km² w 2011 r.). W analizowanym okresie wyraźnie wzrosło zaludnienie w obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości – ze 194 osób na km² w 2011 r. do 214 osób na km², zmniejszyło się w obszarach aglomeracyjnych małej gęstości – z 63 osób na km² do 61 osób na km². W 2022 r. gęstość zaludnienia w obszarach aglomeracyjnych kształtowała się od 578 osób na km² w Buczkowicach (śląskie) do 11 osób na km² w Czarnej Białostockiej (podlaskie) i Bytnicy (lubuskie).

W 33 jednostkach gęstość zaludnienia przekroczyła 300 osób na km². Najwyższa – obok Buczkowic – wystąpiła w Andrespolu (łódzkie), Zielonkach i Świątnikach Górnych (małopolskie), Jejkowicach i Gaszowicach (śląskie), Komornikach (wielkopolskie) oraz Michałowicach, Raszynie i Lesznoli (warszawski stołeczny) – od 567 osób na km² do 505 osób na km². Jednostki o gęstości zaludnienia

przekraczającej 300 osób na km² zlokalizowane były głównie w śląskim (12), warszawskim stołecznym (8), małopolskim (6) i wielkopolskim (4). Najniższa gęstość zaludnienia w obszarach aglomeracyjnych – poniżej 40 osób na km² – dotyczyła 46 jednostek, zlokalizowanych m.in. w mazowieckim regionalnym (Joniec, Korytnica, Naruszewo, Sadowne, Stoczek, Dzierżążnia), kujawsko-pomorskim (Koronowo, Ciechocin, Wielka Nieszawka, Łabiszyn), lubuskim (Bytnica, Kłodawa, Dąbie, Czerwieńsk, Nowogród Bobrzański, Lubiszyn), lubelskim (Ostrów Lubelski, Krzczonów, Wysokie, Zakrzew, Rybczewice), warmińsko-mazurskim (Barczewo, Dobrze Miasto, Pasym, Purda, Świątki) i podlaskim (Czarna Białostocka, Zabłudów, Suraż, Krypno, Kuźnica, Sokółka).

W porównaniu z 2011 r. w 16 ośrodkach należących do obszaru aglomeracyjnego dużej gęstości obserwowano przyrost gęstości zaludnienia przekraczający 100 osób na km². Były to m.in.: Czernica (dolnośląskie), Wielka Wieś, Świątniki Górne i Zielonki (małopolskie), Lesznów, Piaseczno, Łomianki (warszawski stołeczny), Pruszcz Gdański, Kosakowo, Żukowo (pomorskie) oraz Dopiewo, Komorniki, Rokietnica, Swarzędz i Tarnowo Podgórne (wielkopolskie) oraz Dobra (Szczecińska) w zachodniopomorskim. Mniejszy wzrost gęstości zaludnienia (od 42 osób na km² do 22 osób na km²) obserwowano także w jednostkach aglomeracyjnych małej gęstości (nie uwzględniono ośrodków, w których latach 2011–2022 doszło do zmian administracyjnych). Dotyczył on m.in.: Miękinia, Stawiguda, Wasilkowa, Szemudu, Supraśla, Choroszczy, tj. jednostek, w których w opisywanym okresie notowano wyraźny wzrost liczby ludności. Wyraźny wzrost gęstości zaludnienia w latach 2011–2022 odnotowano także w Obrowie (z 81 osób na km² do 125 osób na km²), Aleksandrowie Łódzkim (z 77 osób na km² do 124 osób na km²) i Karczewie (ze 108 osób na km² do 122 osób na km²), tj. jednostkach, które w 2022 r. zostały przypisane do obszaru aglomeracyjnego dużej gęstości. W latach 2011–2022 w gminie wiejskiej Obrowo oraz na obszarach wiejskich miejsko-wiejskich gmin Aleksandrów Łódzki i Karczew odnotowano znaczny wzrost liczby ludności – odpowiednio z 13,2 tys. do 20,2 tys. oraz z 7,9 tys. do 12,7 tys. oraz z 5,8 tys. do 6,5 tys. Wszystkie 3 jednostki stanowiły bezpośrednie zaplecze miast wojewódzkich: Torunia, Łodzi i Warszawy.

Najbardziej widoczny ubytek gęstości zaludnienia w obszarach aglomeracyjnych – od 22 osób na km² do 14 osób na km² – dotyczył Cegłowa (warszawski stołeczny), Jedlni-Letniska (mazowiecki regionalny), Pruszcz (kujawsko-pomorskie), Komprachcic i Dobrzeń Wielki (opolskie). Należy zaznaczyć, że od 1 stycznia 2022 r. część terenów trzech pierwszych jednostek została włączona do obszaru miejskiego w nowo powstałej gminie miejsko-wiejskiej, a część dwóch kolejnych – od 1 stycznia 2017 r. włączono do obszaru metropolitalnego Opola.

W 2022 r. średnia gęstość zaludnienia w obszarach pozaaglomeracyjnych wyniosła 44 osoby na km² (wobec 46 osób na km² w 2011 r.). W analizowanym wzrosło zaludnienie w obszarach pozaaglomeracyjnych dużej gęstości – z 69 osób na km² w 2011 r. do 70 osób na km², a zmniejszyło się w obszarach pozaaglomeracyjnych małej gęstości – z 27 osób na km² do 25 osób na km².

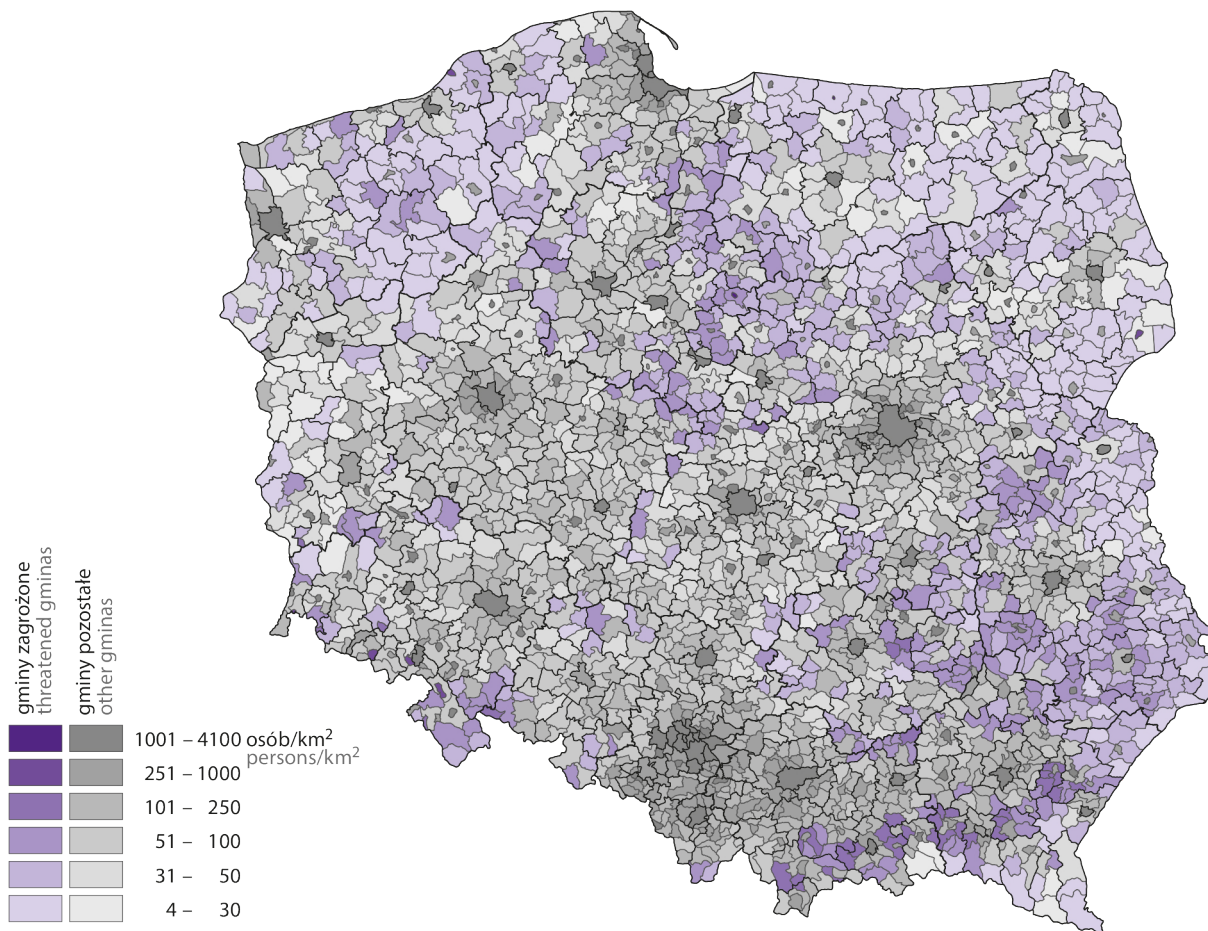
W 2022 r. najwyższa gęstość zaludnienia w obszarach pozaaglomeracyjnych wyniosła 561 osób na km² w Ksawerowie (łódzkie). Wysokie wartości (od 524 osób na km² do 303 osób na km²) wystąpiły głównie w śląskim (Chybie, Godów, Gorzyce, Markłowice, Świerklany, Zebrzydowice), małopolskim (Brzeszcze, Tarnów) oraz podkarpackim (Krościenko Wyżne).

Najniższa gęstość zaludnienia w obszarach pozaaglomeracyjnych kształtowała się od 3 osób km² do 9 osób km² i dotyczyła 24 jednostek należących głównie do: podlaskiego (Płaska, Michałowo, Dubicze Cerkiewne, Goniądz, Giby, Kryniki, Narewka, Szudziałowo), zachodniopomorskiego (Drawno, Kalisz Pomorski, Stepnica, Nowe Warpno, Ińsko, Borne Sulinowo, Człopa), podkarpackiego (Lutowiska, Krempna, Cisna), lubuskiego (Dobiegniew, Lubniewice) oraz warmińsko-mazurskiego (Frombork, Orzysz).

W latach 2011–2022 największe zmiany gęstości zaludnienia w obszarach pozaaglomeracyjnych – z pominięciem jednostek, w których w tym czasie doszło do zmian administracyjnych – dotyczyły wzrostu w gminie wiejskiej Świerklany (śląskie, z 487 osób na km² do 524 osób na km²) oraz ubytku w Kazimierzu Dolnym (lubelskie, ze 102 osób na km² do 73 osób na km²).

Mapa 3. Gęstość zaludnienia w 2022 r.

Map 3. Density of population in 2022

W 2022 r. średnia gęstość zaludnienia wśród **gmin zagrożonych trwałą marginalizacją** wyniosła – podobnie jak przed rokiem – 38 osób na km². Największą obserwowano w 7 z 12 gmin miejskich (od 1 416 osób na km² w Rypinie do 531 osób na km² w Boguszwowie-Gorcach). Najniższe wartości (od 4 osób na km² do 9 osób na km²) dotyczyły gmin w podkarpackim (Lutowiska, Krempna), zachodniopomorskim (Nowe Warpno) i podlaskim (Dubicze Cerkiewne, Giby, Szudziałowo). W skali roku gęstość zaludnienia zmniejszyła się najwyraźniej w 10 gminach miejskich (od 23 osób na km² do 4 na km²). Największy ubytek dotyczył Górowa ławieckiego, gdzie na km² powierzchni przypadały 1 103 osoby wobec 1 126 osób w 2021 r., Rypina (1416 osób wobec 1 432 osób), Zawidowa (627 osób wobec 640 osób) oraz Hajnówki (903 osoby wobec 915 osób). Wzrost gęstości w porównaniu z 2021 r. dotyczył małopolskich gmin Podegrodzie (o 2 osoby), Szaflary, Grybów, Dobra oraz gminy Leśna Podlaska (o 1 osobę) odpowiednio do: 209 osób na km², 207 osób na km², 166 osób na km², 92 osób na km² oraz 42 osób na km².

2.4 Prognozy ludności

2.4 Population forecasts

Prognozy GUS na lata 2022¹–2060 wskazują na ubytek ludności w 744 **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** (z 755 należących do tej delimitacji). Przewiduje się, że liczba ludności w tym okresie wzrośnie w 11 gminach, z których większość stanowić będą jednostki charakteryzujące się stosunkowo korzystnymi wskaźnikami demograficznym na początku analizowanego okresu. Wyraźnie wyższy od średniej dla gmin zmarginalizowanych ma być w nich przyrost populacji w najstarszej ekonomicznej grupie wieku przy niższym niż przeciętnie ubytku ludności w wieku przedprodukcyjnym i wzroście populacji w wieku aktywności zawodowej.

W 2060 r., w porównaniu z początkiem analizowanego okresu, liczba ludności powinna zwiększyć się najwyraźniej w: Sitnie, Bielsku Podlaskim, Człuchowie, Tomaszowie Lubelskim i Lelisie (od ok. 10,0% do ok. 5,0%). Mniejszy wzrost liczby ludności spodziewany jest w gminach: Biłgoraj, Białogard, Podegrodzie, Stara Kiszewa, Działdowo i Międzyrzec Podlaski. Większość z gminy dla których prognozuje się wzrost liczby ludności, to jednostki charakteryzujące się stosunkowo korzystnymi wskaźnikami demograficznym na początku analizowanego okresu: najwyższymi wartościami przyrostu naturalnego wśród gmin zagrożonych marginalizacją (Podegrodzie, Lelis), niskim współczynnikiem starości (Lelis, Podegrodzie, Człuchów), dodatnim ogólnym saldem migracji (m.in. Bielsk Podlaski, Działdowo, Sitno, Człuchów, Tomaszów Lubelski, Podgrodzie, Międzyrzec Podlaski), wzrostem liczby ludności w latach 2011–2022 (Człuchów, Podegrodzie, Lelis, Tomaszów Lubelski).

W świetle przewidywań GUS, w latach 2022–2060 największy ubytek liczby ludności szacowany jest na ponad 70,0% w gminach wiejskich Ceranów (mazowieckie) i Uchanie (lubelskie). W 40 jednostkach spodziewać się należy zmniejszenia populacji o ponad 60,0%. Będą to głównie ośrodki warmińsko-mazurskiego (14): m.in.: Górowo Iławieckie, Reszel, Kolno, Bisztynek, Stare Juchy, Banie Mazurskie, Kiwity, Budry, lubelskiego (6): Mircze, Rachanie, Telatyn, Hanna, Wola Uhruska, Zwierzyniec, podlaskiego (6): Rudka, Czeremcha, Czyże, Dubicze Cerkiewne, Mielnik, Perlejewo i zachodniopomorskiego (5): Drawno, Krzęcin, Nowe Warpno, Biały Bór, Rąbino. Zmniejszeniu populacji w gminach zmarginalizowanych towarzyszyć będą zmiany w strukturze ludności według ekonomicznych grup wieku, tj. postępujący ubytek ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, przy wzroście ludności w wieku poprodukcyjnym.

W ostatnim roku okresu objętego prognozą liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym wynieść ma ok. 380 tys., co oznaczać będzie ubytek na poziomie blisko 50,0% w porównaniu z 2022 r. (799,8 tys.). Populacja **w wieku produkcyjnym** liczyć ma ok. 1 290 tys., tj. o ponad 50,0% mniej niż na początku analizowanego okresu (2 560,2 tys.). Dla ludność **w wieku poprodukcyjnym** spodziewany jest przyrost o ok. 10,0% z 964,6 tys. do ok. 1 060 tys. Po 2040 r. zakładany jest stopniowy ubytek liczebności tej grupy wieku z uwagi na wzrost liczby zgonów, z racji osiągnięcia wieku późnej starości (powyżej 80 lat) przez liczne roczniki osób urodzonych w latach 60 XX wieku.

W latach 2022–2060 największy ubytek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym osiągnąć ma ponad 90,0% w gminie Budry (warmińsko-mazurskie), a w 25 jednostkach – ponad 80,0%. Dotyczyć to będzie głównie ośrodków zachodniopomorskiego (Drawno, Karnice, Trzcińsko-Zdrój, Rymań, Biały Bór, Rąbino), podlaskiego (Jaświły, Knyszyn, Dziadkowice, Nowy Dwór), lubelskiego (Tereszpol, Trzeszczany, Wiryki, Zwierzyniec) oraz kujawsko-pomorskiego (Radzyń Chełmiński, Bobrowniki) i opolskiego (Pakoślawice, Świerczów).

¹ Dla 2022 r. przyjęto wartości rzeczywiste.

Najmniejszy ubytek – od ok. 10,0% do ok. 20,0% – prognozowany jest m.in. dla: Gardei, Liniewa, Starej Kiszewy (pomorskie), Biłgoraja, Krasnegostawu (lubelskie), Braniewa, Prostek (warmińsko-mazurskie), Dobrej (małopolskie), Pionek (mazowieckie), Michałowa (podlaskie) i Białogardu (zachodniopomorskie). W latach 2022–2060 liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym zwiększy się w Bielsku Podlaskim (o ok. 10,0%) i nieznacznie – w Sitnie. W świetle prognozy GUS w także w Bielsku Podlaskim i Sitnie wystąpi wzrost populacji w wieku produkcyjnym (po ok. 5,0%). W pozostałych jednostkach należy spodziewać się ubytku liczby ludności w wieku aktywności zawodowej, który w gminach: Nowe Warpno (zachodniopomorskie), Srokowo (warmińsko-mazurskie) i Mielnik (podlaskie) szacowany jest nawet na ponad 80,0%.

W kolejnych 74 gminach zmniejszenie liczby ludności w produkcyjnym ma wynieść ponad 70,0%. Będą to głównie ośrodki zlokalizowane w: warmińsko-mazurskim (19) – m.in.: Górowo Iławieckie, Bisztynek, Stare Juchy, Ryn, Reszel, Mikołajki, Kolno, Ruciane-Nida, Banie Mazurskie; lubelskim (16) – m.in.: Dołhobycz, Horodło, Trzeszczany, Mircze, Kraśniczyn, Uchanie, Milanów, Telatyn, Ulhówek, Hanna, zachodniopomorskim (9) – m.in.: Drawno, Krzęcin, Nowe Warpno, Biały Bór, Rąbino, dolnośląskim (5): Duszniki-Zdrój, Łądek-Zdrój, Stronie Śląskie, Żłoty Stok, Wojcieszów, podlaskim (5): Knyszyn, Drohiczyn, Nurzec-Stacja, Perlejewo, Nowy Dwór i świętokrzyskim (6): Imielno, Opatowiec, Ruda Maleniecka, Sadowie, Bałtów. Większość wymienionych wyżej ośrodków to jednocześnie wspomniane wcześniej gminy, w których w świetle przewidywań GUS w latach 2022–2060 nastąpić ma ubytek liczby ludności szacowany na ponad 60,0%.

Przewidywania GUS na lata 2022–2060 wskazują na duże zróżnicowanie zmian demograficznych wśród ludności w wieku poprodukcyjnym. Ponad dwukrotny wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym spodziewany jest w: Człuchowie, Lelisie, Tomaszowie Lubelskim i Podegrodziu. Jednocześnie w 55 gminach, zlokalizowanych głównie w: małopolskim (12), podkarpackim (8), kujawsko-pomorskim, lubelskim i warmińsko-mazurskim (po 5) oraz pomorskim (4) przekroczyć ma 50,0%. Największy ubytek ludności w wieku poprodukcyjnym – od ok. 70,0% do ok. 60,0% – prognozowany jest w gminach: Dubicze Cerkiewne, Czeremcha, Czyże, Ceranów, Rudka, Orla, Kleszczele, Mielnik, Dubienka, Uchanie, Michałowo. Wymienione tu jednostki były wielokrotnie przywoływane w prezentowanej analizie procesów demograficznych, najczęściej w kontekście skrajnych, najmniej korzystnych, zmian ludnościowych, w tym także prognozowanych zmian liczebności populacji w gminach zmarginalizowanych w latach 2022–2060.

Prognozowane zmiany liczebności i struktury ludności według ekonomicznych grup wieku w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją znajdą odbicie we wzroście **współczynnika starości demograficznej**, ilustrującego udział ludności w wieku powyżej 65 lat wśród ogółu populacji z 18,9% w 2022 r. do ponad 27,0% w 2040 r. oraz ponad 35,0% w 2060 r.

W 2060 r. najwyższy odsetek osób w wieku 65 lat i więcej – powyżej 55,0% – spodziewany jest w gminach: Wymiarki (lubuskie), Knyszyn (podlaskie), Nowe Warpno, Drawno (zachodniopomorskie) i Budry (warmińsko-mazurskie). W kolejnych 25 przekroczyć ma 50,0%. Będą to m.in.: Biszczka, Dołhobyczów, Kraśniczyn, Jeziorzany, Uścimów, Hańsk, Wyryki (lubelskie), Narew, Jedwabne, Nurzec-Stacja, Nowy Dwór (podlaskie), Pieniężno, Reszel, Mikołajki, Mijakowo (warmińsko-mazurskie), Opatowiec, Sadowie (świętokrzyskie), Łądek-Zdrój, Wojcieszów (dolnośląskie), Kozielice, Dobra (zachodniopomorskie). Najniższe wartości współczynnika starości demograficznej w ostatnim roku prognozy kształtować się mają od ponad 20,0% do powyżej 25,0% i dotyczyć: Dobrej, Łukowicy, Korzennej (małopolskie), Chotczy, Paprotni (mazowieckie), Karsina, Liniewa (pomorskie), Sitna (lubelskie) i Michałowa (podlaskie). Tym samym zakłada się, że wszystkie z 755 gmin zagrożonych trwałą marginalizacją, w 2060 r. przekroczą umowną granicę starości demograficznej (20,0%).

Prognozowane zmiany liczebności i struktury ludności według ekonomicznych grup wieku w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją znajdują odbicie także we wzroście **wskaźnika obciążenia demograficznego** (tj. liczby osób w wieku nieprodukcyjnym przypadającej na 100 osób w wieku produkcyjnym) – z 69 osób w 2022 r. do 80 osób w 2040 r. i 112 osób w 2060 r. Na jego wysoką wartość wpływać ma przede wszystkim wysoka liczba ludności w wieku poprodukcyjnym, która w 2060 r. stanowić będzie ponad 70,0% liczby ludności w wieku nieprodukcyjnym (wobec 55,0% w 2022 r.). Skrajne wartości dla 2060 r. kształtować się mają pomiędzy 60 osób a 65 osób w gminach Paprotnia (mazowieckie) i Rudka (podlaskie) do 260 osób w Nowym Warpnie (zachodniopomorskie).

W 2060 r. wartość wskaźnika wyższą lub równą 100 osób prognozuje się dla ponad 640 gmin, a dla kolejnych 50 – powyżej 95. Jednocześnie w 5 gminach przewidywana liczba osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na 100 w wieku produkcyjnym ma być wyższa od 200. Będą to: Nowe Warpno, Wymiarki (lubuskie), Tyrawa Wołoska (podkarpackie), Srokowo (warmińsko-mazurskie), Mielnik (podlaskie), Jeziorzany (lubelskie) – od ok. 260 osób do ok. 205 osób.

W 2060 r. najniższe wartości wskaźnika obciążenia demograficznego kształtować się mają od ok. 60 osób do ok. 65 osób w gminach Paprotnia (mazowieckie) i Rudka (podlaskie), a następnie – ok. 75 osób – w Dziadkowicach (podlaskie) i Janowcu Kościelnym (warmińsko-mazurskie).

W świetle prognozy ruchu naturalnego dla lat 2022–2060 w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją obniży się wartość **przyrostu naturalnego** – z minus 23,9 tys. do ok. minus 35 tys. Będzie to konsekwencją zmniejszenia liczby urodzeń żywych (z 33,3 tys. do ok. 16,5 tys.) przy mniejszej zmianie liczby zgonów (z 57,2 tys. do ok. 50,5 tys. w 2060).

Przewiduje się, że w 2023 r. największa przewaga liczby zgonów nad liczbą urodzeń żywych dotyczyć będzie gmin lokalizowanych m.in. w: dolnośląskim (Kowary, Nowa Ruda, Bystrzyca Kłodzka, Boguszów-Gorce, Ziębice), zachodniopomorskim (Łobez, Połczyn-Zdrój, Darłowo, Drawsko Pomorskie), podlaskim (Michałowice, Bielsk Podlaski, Hajnówka, Dąbrowa Białostocka) oraz lubuskim (Lubsko, Szprotawa). Dla wymienionych tu gmin najniższe wartości przyrostu naturalnego przewidywane są także w kolejnych węzłowych latach prognozy: m.in. 2035 r., 2040 r. i 2060 r.

W kolejnych latach objętych prognozą obserwować będzie można stopniowy ubytek liczby jednostek o dodatnim przyroście naturalnym: 29 ośrodków w 2025 r. (w tym 10 gmin małopolskiego, 7 – mazowieckiego i 6 pomorskiego); 10 w 2035 r. (w tym – 8 małopolskiego), w 2040 r. – 5 gmin małopolskiego (Łukowica, Łabowa, Niedźwiedź, Kamienica, Podegrodzie), w 2045 r. – 4 gminy małopolskiego (Podegrodzie, Mszana Dolna, Łukowica, Niedźwiedź). Dodatni przyrost naturalny wśród gmin zmarginalizowanych w 2050 r. wystąpi jedynie w Podegrodziu i Łukowicy, a po 2055 r. we wszystkich jednostkach liczba zgonów będzie wyższa od liczby urodzeń żywych.

Prognozy GUS dla gmin zmarginalizowanych wskazują na ujemne **saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych** w latach 2023–2060, które stopniowo przyjmować będzie coraz wyższe wartości (ok. minus 22 tys. w 2023 r., ok. minus 15 tys. w 2040 r. oraz ok. minus 7 tys. w 2060 r.). W latach 2023–2060 przewiduje się dodatnie **saldo migracji zagranicznych** (od ok. 0,5 tys. w 2023 r. do ok. 2,2 tys. w 2060 r.; najwyższa wartość – ok. 3,5 tys. w 2030 r.). Prognozy GUS na wskazują na obniżenie wartości zarówno napływu, odpływu, jak i **saldo migracji w ruchu wewnętrznym**, co należałoby zapewne wiązać ze zmniejszeniem zasobów migracyjnych z racji postępującego procesu starzenia się populacji (mniejsza mobilność przestrzenna osób w starszym wieku).

W latach 2023–2060 saldo migracji wewnętrznych w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją ma być ujemne (od ok. minus 23 tys. w 2023 r. do ok. minus 9 tys. w 2060 r.), co wskazywać może na małą atrakcyjność osadniczą opisywanych obszarów w ramach przepływów ludności w ruchu wewnętrznym. Przewiduje się, że w całym okresie objętym prognozą odpływ ludności w ruchu wewnętrznym na terenach 755 opisywanych gmin będzie blisko dwukrotnie wyższy od napływu. W latach 2023–2060 najniższe wartości ogólnego salda migracji dotyczyć mają jednostek skoncentrowanych głównie w województwach północnej i środkowej części kraju: warmińsko-mazurskim (Lidzbark, Korsze, Jeziorany, Biała Piska), pomorskim (Główczyce, Kępice, Dzierzgoń), zachodniopomorskim (Płoty, Polanów), kujawsko-pomorskim (Jabłonowo Pomorskie, Kcynia, Nowe) i mazowieckim (Jednoróżec, Chorzele).

W 2060 r. dodatnie wartości ogólnego salda migracji na pobyt stały prognozowane są w 99 gminach (wobec 56 w 2023 r. oraz 66 w 2045 r.). Najwyższe wartości wystąpić mają m.in. w: Biłgoraju, Tomaszowie Lubelskim, Sitnie, Bielsku Podlaskim, Człuchowie, Białogardzie, Wałczu i Łobzie. Wysokie, dodatnie wartości ogólnego salda migracji w 2060 r. spodziewane są także m.in. w gminach: Góra, Krasnystaw, Hajnówka, Działdowo, Szczecinek.

Rozdział 3

Chapter 3

Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego

Development of human and social capital

3.1 Zasoby pracy

3.1 Labor resources

W 2022 r. **liczba pracujących w gospodarce narodowej na obszarach wiejskich** wynosiła 6,0 mln osób (tj. 39,5% ogółu pracujących w kraju). Najwyższą liczbę pracujących odnotowano na obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych dużej gęstości w regionie małopolskim (483,1 tys. osób), a najniższą – na obszarach wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości w regionie opolskim (6,8 tys.). Na obszarach wiejskich aglomeracyjnych ogółem liczba pracujących w gospodarce narodowej wyniosła 1,8 mln osób, a na pozaaglomeracyjnych – 4,2 mln. Najwięcej pracujących notowano w gminie aglomeracyjnej dużej gęstości regionu wielkopolskiego – w Tarnowo Podgórne (21,1 tys. osób). Najmniej pracujących obserwowano natomiast na obszarze pozaaglomeracyjnym małej gęstości regionu pomorskiego – Czarna Woda (134 osoby).

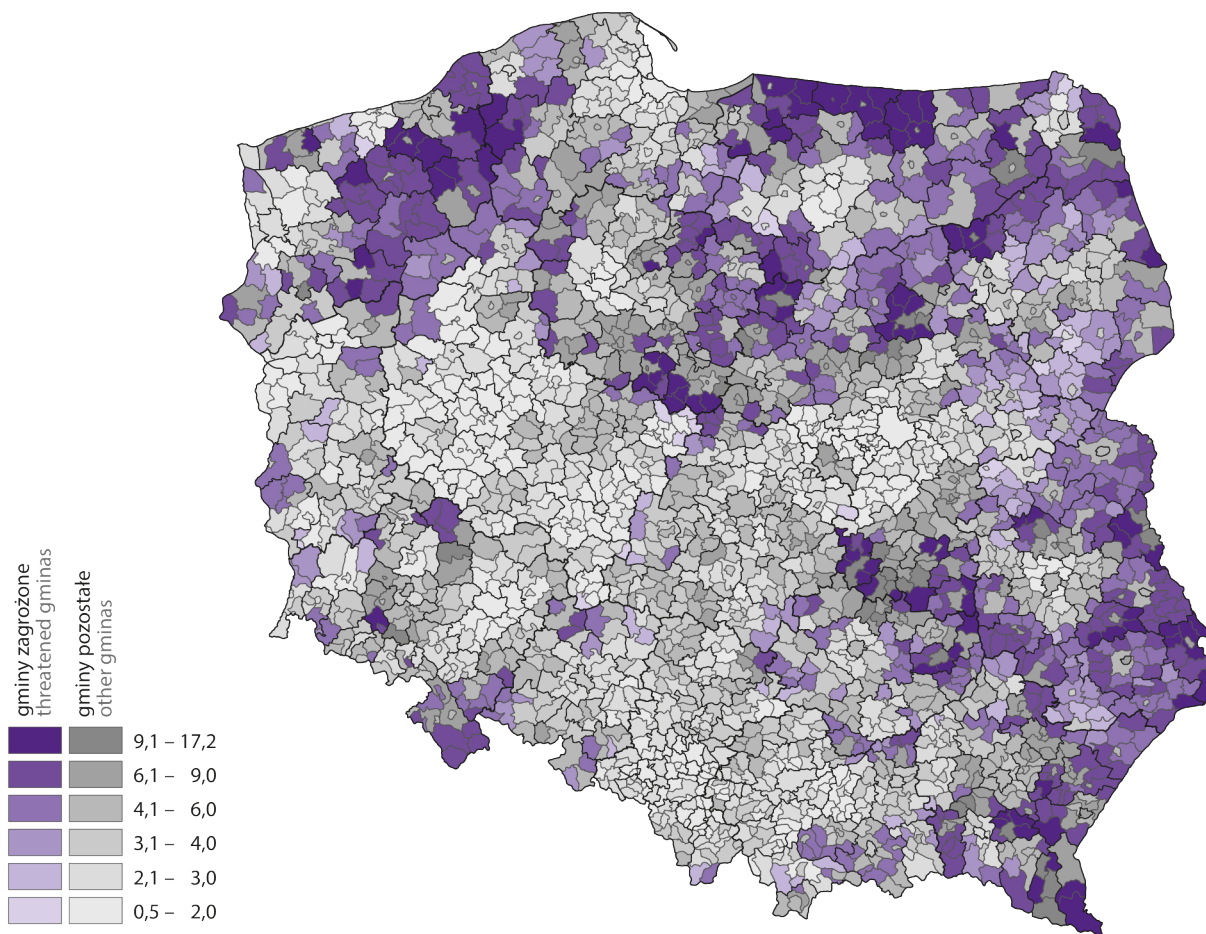
Liczba pracujących w **gminach zmarginalizowanych** w 2022 r. była znacznie niższa od notowanej dla obszarów wiejskich i wyniosła 1,6 mln osób. Najwięcej pracujących wystąpiło w gminach zmarginalizowanych lubelskiego (257,3 tys. osób), a najmniej – w śląskim (9,0 tys.). Gminą zmarginalizowaną, która zanotowała największą liczbę pracujących był Grybów (9,7 tys.), natomiast najmniejszą – Dubicze Cerkiewne (442 osoby).

Liczba bezrobotnych zarejestrowanych na 100 osób w wieku produkcyjnym na obszarach wiejskich obniżyła się z 6,5 osób w 2011 r. do 4,1 w 2022 r. (w kraju – odpowiednio 3,7 osób). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano na obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych małej gęstości w podkarpackim (7,3), a najniższą – na obszarach wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości w wielkopolskim (0,7). Na obszarach aglomeracyjnych ogółem liczba bezrobotnych zarejestrowanych na 100 osób w wieku produkcyjnym wyniosła 2,8 osoby (wobec 4,4 w 2011 r.), na pozaaglomeracyjnych – 4,9 (wobec odpowiednio 7,1).

Na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich obserwowano spadek wskaźnika w stosunku do 2011 r., w tym najgłębszy – w grupie jednostek pozaaglomeracyjnych dużej gęstości (o 2,9 do 4,1), a najmniejszy – w pozaaglomeracyjnych małej gęstości (odpowiednio o 1,5 do 5,7). W porównaniu do 2011 r. tendencja spadkowa widoczna była w większości regionów (najgłębszy spadek notowano na obszarach wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości w świętokrzyskim – o 6,5 do 2,7), natomiast największy wzrost wystąpił na obszarach wiejskich aglomeracyjnych małej gęstości w podkarpackim (o 2,5 do poziomu 6,9). Największe obciążenie bezrobotnymi w 2022 r. notowano w gminie pozaaglomeracyjnej dużej gęstości regionu mazowieckiego regionalnego – w Chlewiskach (17,2 osób bezrobotnych). Najniższą wartość obserwowano natomiast na obszarze aglomeracyjnym dużej gęstości regionu wielkopolskiego – w Dopiewie (0,5).

Analogiczny wskaźnik w **gminach zmarginalizowanych** w 2022 r. kształtował się na poziomie wyższym od notowanego dla obszarów wiejskich i wyniósł 6,1 osób (wobec odpowiednio 6,5 w 2021 r.). Najwięcej bezrobotnych zarejestrowanych na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało w gminach zmarginalizowanych warmińsko-mazurskiego (7,5), a najmniej – w wielkopolskim (3,9). W porównaniu z rokiem poprzednim notowano tendencję spadkową, w tym największy spadek miał miejsce w śląskim (o 1,0 do poziomu 4,8). Wzrost wystąpił jedynie w regionie wielkopolskim (o 0,2 do 3,9). W 2022 r. gminą zmarginalizowaną, która zanotowała największą liczbę bezrobotnych na 100 osób w wieku produkcyjnym była wspomniana wyżej gmina Chlewiska (17,2 osób), natomiast najmniejsze obciążenie notowano w Rymaniu (1,2).

Mapa 1. Bezrobotni zarejestrowani na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2022 r.
Map 1. Registered unemployed persons per 100 persons of working age in 2022

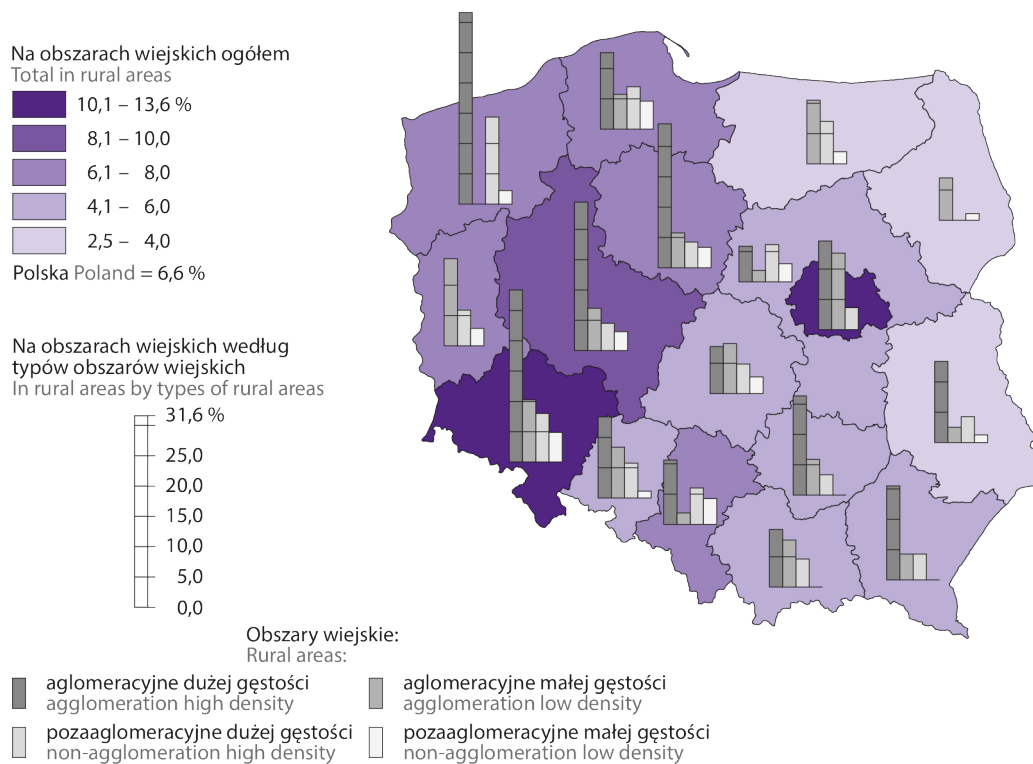
3.2 Opieka nad dziećmi i edukacja przedszkolna

3.2 Childcare and preschool education

W 2022 r. na **obszarach wiejskich do żłobków i klubów dziecięcych** uczęszczało 6,6% dzieci **w wieku do lat 3** (wobec 5,3% w 2021 r.). Najwyższy poziom wskaźnika w 2022 r. notowano na obszarach wiejskich w regionach: warszawskim stołecznym (13,6%) oraz dolnośląskim (11,6%), natomiast najniższy – w podlaskim (2,5%). Odsetek dzieci do lat 3 objętych opieką w żłobkach na obszarach wiejskich był niższy zarówno od przeciętniej w kraju (18,0%), jak i od średnich wartości wykazanych dla miast dużych, średnich i małych. W obszarach aglomeracyjnych odsetek ten był wyższy niż w obszarach pozaaglomeracyjnych (wyniósł odpowiednio 11,8% wobec 4,4%). W podziale na grupy obszarów wiejskich, najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości (15,6%). W pozostałych obszarach odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach był niższy niż średnio dla obszarów wiejskich – w aglomeracyjnych małej gęstości wyniósł 6,5%, pozaaglomeracyjnych dużej gęstości – 5,2% i pozaaglomeracyjnych małej gęstości – 2,5%. W 2022 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 63,3 p. proc. Najwyższe wartości w 2022 r. obserwowano w otoczeniu Wrocławia, m.in. w gminach: Kobierzyce – 44,3%, Długołęka – 30,6% (zaliczanych do obszarów wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości) oraz w gminach: Legnickie Pole – 59,0%

i Kostomłoty – 31,2% (określanych jako pozaaglomeracyjne dużej gęstości). Najniższy odsetek dzieci do lat 3 objętych opieką w żłobkach notowały gminy pozaaglomeracyjne małej gęstości: obszar wiejski gminy Czersk – 0,6% (region pomorski), Świdwin – 0,8% (zachodniopomorski), Bartoszyce – 1,8% (warmińsko-mazurski) oraz gminy pozaaglomeracyjne dużej gęstości: obszar wiejski gminy Ujazd – 1,6% (opolski), Tokarnia – 1,9% (małopolski) i obszar wiejski gminy Nowa Sarzyna – 1,9% (podkarpacki).

Mapa 2. Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych w 2022 r.
Map 2. Percentage of children up to the age of 3 covered by care in nurseries and children's clubs in 2022

W 2022 r. w **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** do żłobków i klubów dziecięcych uczęszczało 5,1% dzieci w wieku do lat 3 (wzrost o 0,9 p. proc. wobec 2021 r.). Najwyższy odsetek dzieci do lat 3 objętych opieką w żłobkach był w Niegosławicach (63,9%), a najniższy – w Świdwinie (0,8%). Najwyższy odsetek dzieci uczęszczających do żłobków miały gminy zagrożone trwałą marginalizacją regionu dolnośląskiego (13,7%), a najniższy – łódzkiego (2,2%). 62 gminy miały wartość wskaźnika wyższą od średniej dla Polski (18,0%), w tym najwięcej takich gmin było w regionach dolnośląskim, lubuskim i mazowieckim regionalnym (po 8 gmin).

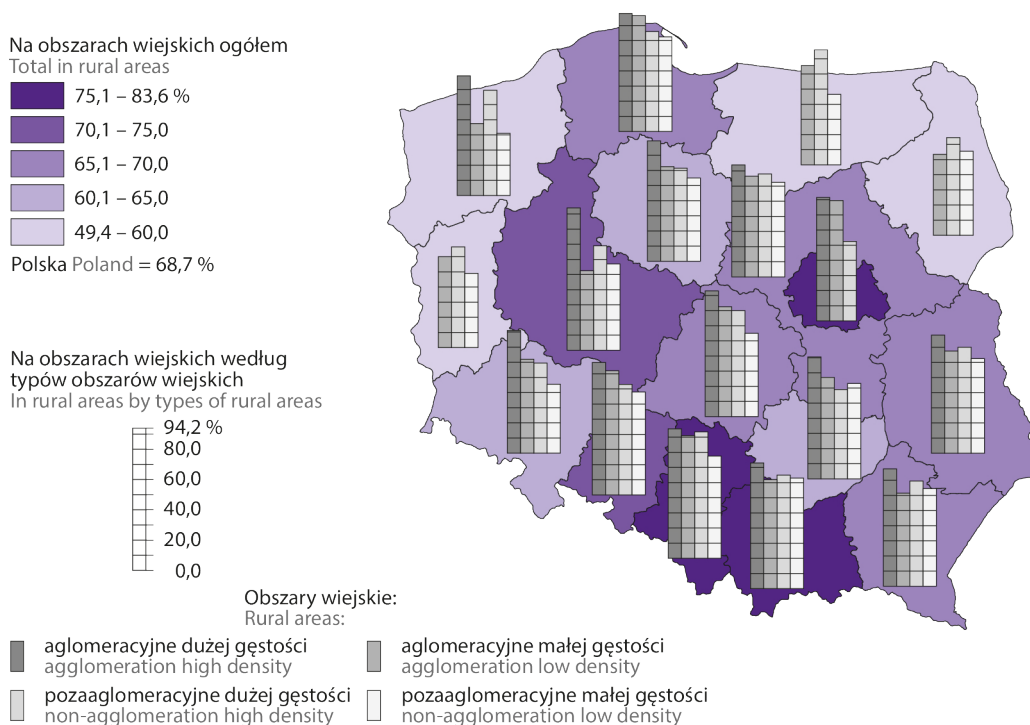
W roku szkolnym 2022/23 **wychowaniem przedszkolnym na obszarach wiejskich** objętych było 68,7% **dzieci w wieku 3–5 lat** (wzrost o 19,4 p. proc. wobec roku szkolnego 2011/12). Najwyższy poziom wskaźnika w 2022 r. notowano w regionach: śląskim (83,6%), warszawskim stołecznym (79,9%) i małopolskim (76,9%), natomiast najniższy – w zachodniopomorskim (49,4%) i warmińsko-mazurskim (52,2%). Odsetek dzieci w wieku 3–5 lat w objętych wychowaniem przedszkolnym na obszarach wiejskich był niższy zarówno od przeciętnej w kraju (92,7%), jak i od średnich wartości wykazanych dla miast dużych, średnich i małych. W obszarach aglomeracyjnych odsetek ten był wyższy niż w obszarach pozaaglomeracyjnych (wyniósł odpowiednio 76,8% i 65,1%).

W podziale na grupy obszarów wiejskich najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości (82,9%). W pozostałych obszarach odsetek dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym wyniósł: 67,9% w obszarach aglomeracyjnych małej gęstości, 69,7% w pozaaglomeracyjnych dużej gęstości i 54,7% w pozaaglomeracyjnych małej gęstości. Na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich obserwowano wzrost wskaźnika w stosunku do 2011 r., w tym największy – w grupie jednostek pozaaglomeracyjnych dużej gęstości (o 19,5 p. proc.), a najmniejszy – w pozaaglomeracyjnych małej gęstości (o 15,3 p. proc.).

W 2022 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 131,2 p. proc. (w 2011 r. – odpowiednio 180,3 p. proc.). Najwyższe wartości w 2022 r. obserwowano przede wszystkim w otoczeniu dużych miast, szczególnie na obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości zlokalizowanych wokół Poznania (m.in. w gminach: Suchy Las – 119,7% i Tarnowo Podgórne – 114,5%) i Warszawy (m.in. w gminach: Raszyn – 118,2% i Michałowice – 111,1%). Najniższy poziom wskaźnika notowały obszary wiejskie gmin pozaaglomeracyjnych małej gęstości: Przedbórz – 0,8% (region łódzki), Moryń – 2,0% (zachodniopomorski), oraz obszary wiejskie gmin pozaaglomeracyjnych dużej gęstości, tj. Sanniki – 0,9% (mazowiecki regionalny) i Skalmierz – 2,6% (świętokrzyski).

W analizowanym okresie 2011–2022 najwyższy wzrost wartości wskaźnika notowano w gminach pozaaglomeracyjnych dużej gęstości: Skulsk (o 81,4 p. proc. do 97,1%, region wielkopolski) i Domanice (o 79,7 p. proc. do 101,1%, mazowiecki regionalny), a najgłębszy spadek – w obszarze wiejskim gminy Poniatowa (o 99,1 p. proc. do 83,0%, lubelski) oraz w obszarze wiejskim gminy Pierzchnica (o 55,0 p. proc. do 6,9%, zachodniopomorski). W 26 obszarach wiejskich spadek wskaźnika spowodowany był brakiem przedszkoli w 2022 r.

Mapa 3. Odsetek dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego (w grupie 3–5 lat) w 2022 r.
Map 3. Percentage of children in pre-primary education establishments (aged 3–5) in 2022

3.3 Pomoc społeczna i aktywność społeczna

3.3 Social welfare and activity

W **gminach wiejskich**¹ w 2022 r. 4,2% mieszkańców **korzystało ze środowiskowej pomocy społecznej** (przy średniej krajowej wynoszącej 3,4%), co stanowiło istotny spadek w porównaniu z 2011 r., kiedy z takich form pomocy skorzystało 11,3% ogółu ludności tych gmin. W gminach wiejskich zaliczanych do obszarów wiejskich aglomeracyjnych z pomocy społecznej korzystało 2,5% mieszkańców, a w pozaaglomeracyjnych – 4,8%. Odsetek powyżej średniej wystąpił na obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych małej gęstości (6,5% wobec 15,8% w 2011 r.), gdzie odnotowano także najwyższe wartości wśród gmin wiejskich regionów: warmińsko-mazurskim (8,5%; 20,2% w 2011 r.) i podkarpackim (odpowiednio 7,9%; 17,9%). Najmniejszy udział korzystających z pomocy środowiskowej notowano na obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości (1,9% wobec 5,7% w 2011 r.), gdzie wystąpił również najniższy udział w skali regionów – w dolnośląskim (1,1% wobec 5,8% w 2011 r.), śląskim i wielkopolskim (po 1,4% wobec odpowiednio 4,2% i 3,9%).

W stosunku do 2011 r. odnotowano spadek udziału osób korzystających na wszystkich obszarach wiejskich i we wszystkich regionach, w tym największy – w gminach wiejskich na obszarze pozaaglomeracyjnym dużej gęstości lubuskiego (o 14,2 p. proc.), a najmniejszy – na obszarze aglomeracyjnym dużej gęstości regionu warszawskiego stołecznego i wielkopolskiego (po 2,5 p. proc.).

Analizując jednostki imiennie, w 2022 r. największy udział korzystających był na obszarze pozaaglomeracyjnym dużej gęstości regionu kujawsko-pomorskiego (w gminie wiejskiej Radziejów – 18,0%) i obszarze pozaaglomeracyjnym małej gęstości regionu podlaskiego (Radziłów i Zbójna – 16,7% i 16,4%), a najmniejszy – na obszarze pozaaglomeracyjnym dużej gęstości regionu śląskiego (Suszec – 0,3%).

W **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** ze środowiskowej pomocy społecznej w 2022 r. skorzystało 6,5% ogółu ludności tych gmin (wobec 7,0% w 2021 r.). Najwyższy wskaźnik notowano w gminach tego typu w regionie warmińsko-mazurskim (gdzie udział korzystających wyniósł 9,0%), natomiast najniższy – w dolnośląskim (na poziomie 4,4%). Największy udział korzystających odnotowano w gminie Otmuchów (21,8% ogółu mieszkańców, region opolski), natomiast najniższym – w gminie Lutocin (1,3%, mazowiecki regionalny).

Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON w 2022 r. na **obszarach wiejskich** wyniosła 52,9 tys. podmiotów (wobec 36,7 tys. w 2011 r.). W rezultacie, na 1 000 ludności przypadało średnio 3,5 jednostki (w 2011 r. – odpowiednio 2,4), przy średniej krajowej wynoszącej 4,3 podmioty (w 2011 r. – 2,8). Wskaźnik na obszarach wiejskich był niższy zarówno od przeciętniej w kraju, jak i od średnich wartości wykazanych dla miast dużych (5,8) i średnich (3,7) i małych (4,2). Najwyższy wskaźnik wystąpił na obszarach wiejskich regionu lubuskiego (4,3 jednostki na 1 000 ludności) i dolnośląskiego (4,2), a najniższy – na obszarach wiejskich śląskiego (2,9) i małopolskiego (3,1).

Na obszarach wiejskich aglomeracyjnych na 1 000 ludności przypadało 3,2 fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON (2,2 w 2011 r.), a na pozaaglomeracyjnych – 3,6 (odpowiednio 2,8). Wzrost wskaźnika w stosunku do 2011 r. odnotowano na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich, w tym największy – w grupie jednostek pozaaglomeracyjnych małej gęstości (o 1,3 podmiotów do poziomu 4,1), w tym szczególnie wysoki – w małopolskim (o 1,8 podmiotów do poziomu 6,3). Najmniejszy wzrost wystąpił w gminach aglomeracyjnych dużej gęstości (odpowiednio o 0,9 do 2,9), w tym szczególnie niski – w podkarpackim (odpowiednio o 0,6 do 2,5).

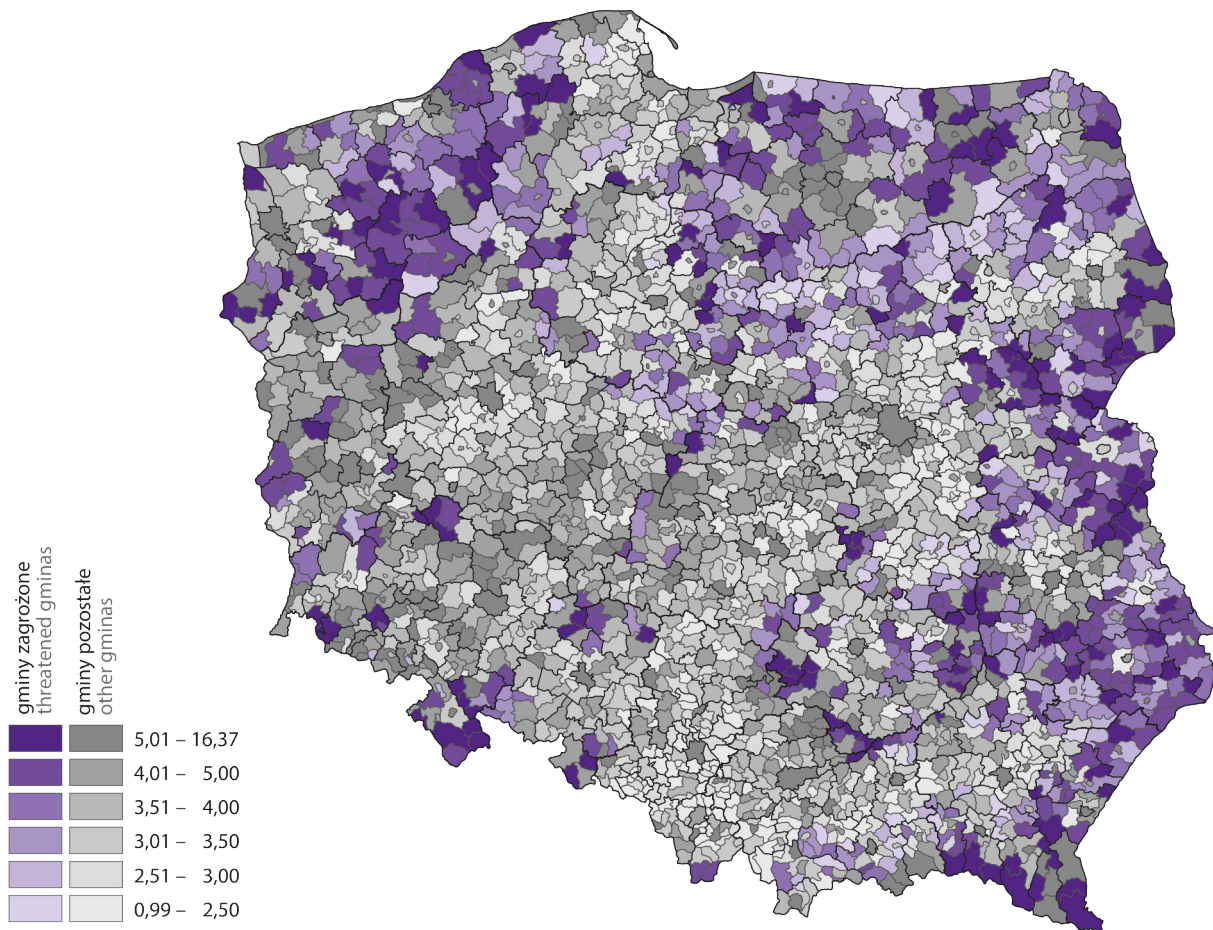
¹ W zakresie korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej analiza obszarów wiejskich (ze względu na ograniczenia w dostępności danych) dotyczy wyłącznie gmin wiejskich (bez części wiejskich w gminach miejsko-wiejskich).

W 2022 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła od 16,4 do 0,2 podmioty. Najwyższe wartości w 2022 r. obserwowano na obszarach pozaaglomeracyjnych małej gęstości Białowieża i Nowe Warpno – obszar wiejski (odpowiednio 16,4 i 15,3 podmioty na 1 000 ludności, odpowiednio region lubelski i zachodniopomorski). Najniższy poziom notowała gmina pozaaglomeracyjna dużej gęstości Rejowiec – obszar wiejski (0,2 podmioty, w lubelskim). W gminie Brok – obszar wiejski, zaliczanej w regionie mazowieckim regionalnym do gmin pozaaglomeracyjnych małej gęstości nie odnotowano fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych.

W 2022 r. na terenie **gmin zagrożonych trwałą marginalizacją** zarejestrowanych było łącznie 16,9 tys. fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON, co stanowiło średnio 3,9 jednostek na 1 000 ludności. Najwięcej podmiotów w przeliczeniu na liczbę ludności było w gminach zmarginalizowanych w regionach dolnośląskim (4,6 na 1 000 ludności), a najmniej – w małopolskim i warszawskim stołecznym (po 3,1). Według gmin, wskaźnik kształtował się od 16,4 jednostki w Białowieży (gmina wiejska, definiowana jako obszar pozaaglomeracyjny małej gęstości, w podlaskim) do po 1,0 – w gminach Kobylin-Borzymy (gmina wiejska, definiowana jako obszar pozaaglomeracyjny małej gęstości, również w podlaskim) i Rejowiec (gmina miejsko-wiejska, w lubelskim).

Mapa 4. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON na 1 000 ludności w 2022 r

Map 4. Number of foundations, associations and social organizations entered in the REGON register per 1 000 population in 2022

Rozdział 4

Chapter 4

Przedsiębiorczość

Entrepreneurship

W latach 2011–2022 na **obszarach wiejskich** (podobnie jak w kraju) wzrosła zarówno liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON (z 1,0 mln w 2011 r. do prawie 1,5 mln w 2022 r.), jak i podmiotów gospodarki narodowej w usługach wyższego rzędu (z 223,7 tys. w 2011 r. do 408,8 tys. w 2022 r.). Jednocześnie liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego, po niewielkim spadku w 2021 r. (o 1 010 jednostek), powróciła do poziomu z 2011 r., tj. 10,8 tys. spółek.

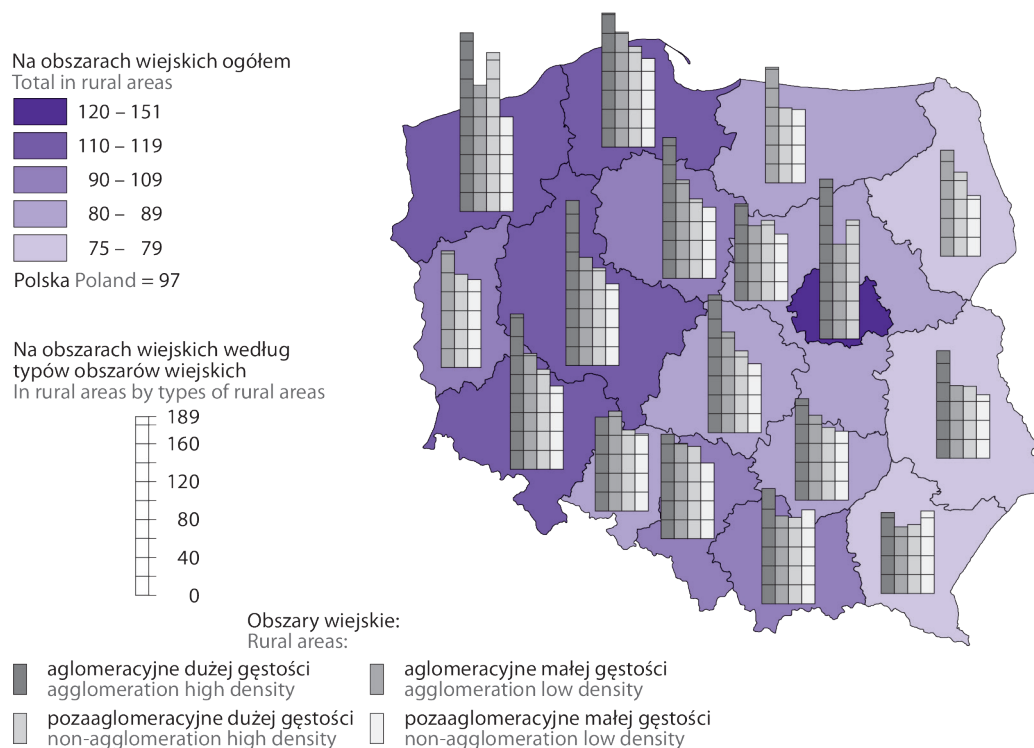
Na **obszarach wiejskich** liczba **podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 ludności** wzrosła z 66 w 2011 r. do 97 w 2022 r. Najwyższy poziom wskaźnika w 2022 r. odnotowano w regionach: warszawskim stołecznym (151) i zachodniopomorskim (118), natomiast najniższy – w podkarpackim (75), lubelskim i podlaskim (po 76). Wartość wskaźnika na obszarach wiejskich była niższa zarówno od przeciętniej w kraju (132), jak i od średnich wartości wykazanych dla miast dużych, średnich i małych.

W 2022 r. przeciętna liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 ludności dla obszarów aglomeracyjnych ogółem wyniosła 121, a dla pozaaglomeracyjnych – 87 jednostek. Na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich obserwowano wzrost wskaźnika w stosunku do 2011 r., w tym największy – w grupie jednostek aglomeracyjnych dużej gęstości (wzrost o 35 jednostek do poziomu 138 podmiotów na 1 000 ludności), a najmniejszy – w aglomeracyjnych małej gęstości (odpowiednio o 25 do 100).

W 2022 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 395 podmiotów (w 2011 r. – 323). Najwyższe wartości w 2022 r. zaobserwowano w gminach: Rewal (429 podmiotów, region zachodniopomorski), Jastarnia (392 podmioty, region pomorski), zaliczanych do obszarów wiejskich pozaaglomeracyjnych dużej gęstości oraz w gminie Dziwnów (375), sklasyfikowanej jako obszar wiejski pozaaglomeracyjny małej gęstości (w zachodniopomorskim). Najniższy poziom wskaźnika zanotowano na obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych małej gęstości regionu podlaskiego: Nowy Dwór (34), Lipsk (37) oraz Suchowola (38 podmiotów).

Mapa 1. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na 1 000 ludności w 2022 r.

Map 1. Entities of the national economy recorded in the business register (REGON) per 1 000 population in 2022

W **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 ludności wzrosła z 78 w 2021 r. do 81 w 2022 r. Najwyższy poziom wskaźnika zanotowano w regionach dolnośląskim – 114 i zachodniopomorskim – 109, a najniższy w podlaskim – 65 jednostek. W skali roku wskaźnik wzrósł nieznacznie we wszystkich regionach Polski, w tym największy wzrost odnotowano w regionie warszawskim stołecznym (o 5 podmiotów), a najmniejszy – w kujawsko-pomorskim, łódzkim, podlaskim i pomorskim (o 2).

W 2022 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 156 podmiotów (w 2021 r. – 153). Wśród gmin zmarginalizowanych, najwyższy poziom wskaźnika wystąpił w gminie Lutowiska – 190 (region podkarpacki), a najniższy - w gminach Nowy Dwór – 34 (podlaski).

W 2022 r. na **obszarach wiejskich** przeciętna liczba **spółek z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. ludności** wyniosła 7 i była analogiczna jak w 2011 r. Najwyższy poziom wskaźnika notowano w regionie warszawskim stołecznym (57 wobec 54 w 2011 r.), natomiast najniższy – w świętokrzyskim (1). Liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. ludności na obszarach wiejskich była niższa zarówno od przeciętniej w kraju (23), jak i od średnich wartości wykazanych dla miast dużych, średnich i małych.

W 2022 r. przeciętna liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. ludności dla obszarów aglomeracyjnych ogółem wyniosła 16, a dla pozaaglomeracyjnych – 4 spółki. Na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich obserwowano spadek wskaźnika w stosunku do 2011 r.,

w tym największy – w grupie jednostek aglomeracyjnych małej gęstości (o 3 jednostki do poziomu 5 spółek na 10 tys. ludności). W pozostałych typach obszarów wiejskich, tj. aglomeracyjnych dużej gęstości, pozaaglomeracyjnych dużej i małej gęstości, wartość wskaźnika spadła średnio o 1, a liczba spółek na 10 tys. ludności osiągnęła odpowiednio poziom 24 jednostki, 3 jednostki oraz 5 jednostek.

W 2022 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 653 podmioty (w 2011 r. – odpowiednio 728). Najwyższe wartości w 2022 r. zaobserwowano w otoczeniu Warszawy, w gminach: Lesznowola – 653 i Raszyn – 168, zaliczanych do obszarów wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości. Na obszarze 773 jednostek (spośród gmin wiejskich i części wiejskich gmin miejsko-wiejskich) w przeliczeniu na 10 tys. ludności nie występowała ani jedna spółka z udziałem kapitału zagranicznego. Spośród ww. jednostek zdecydowaną większość stanowiły obszary wiejskie sklasyfikowane jako pozaaglomeracyjne dużej i małej gęstości.

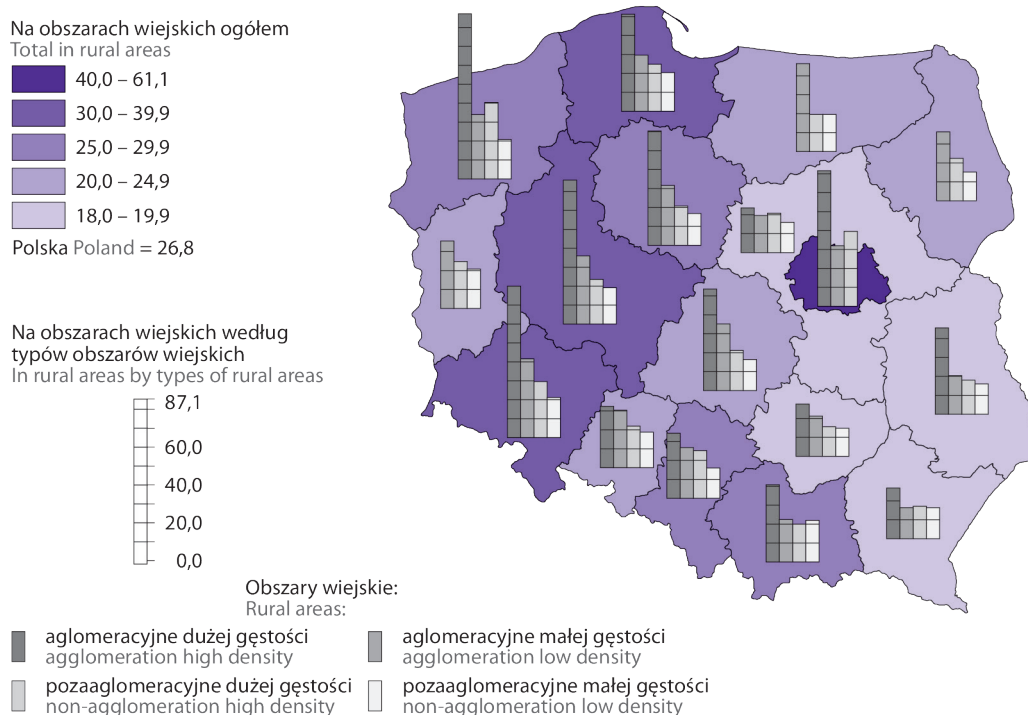
W 2022 r. w **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** na 10 tys. ludności przypadają średnio 3 spółki z udziałem kapitału zagranicznego (tyle samo co przed rokiem). W porównaniu do 2021 r. wartość wskaźnika nie uległa zmianie w większości regionów Polski, z wyjątkiem zachodniopomorskiego, w gdzie nastąpił spadek o 1 spółkę (do 11 w 2022 r.). W 2022 r. najwyższy poziom wskaźnika odnotowano w regionie lubuskim oraz zachodniopomorskim (po 11), natomiast w warszawskim stołecznym i śląskim w przeliczeniu na 10 tys. ludności nie było spółek z udziałem kapitału zagranicznego. Wśród gmin zmarginalizowanych najwyższą wartość osiągnęła gmina Puńsk – 138 (region podlaski). W prawie połowie gmin zmarginalizowanych nie odnotowano żadnej spółki na 10 tys. ludności.

Na **obszarach wiejskich** przeciętna liczba **podmiotów gospodarki narodowej w usługach wyższego rzędu na 1 000 ludności** wzrosła z 15 w 2011 r. do 27 w 2022 r. Najwyższy poziom wskaźnika w 2022 r. notowano w regionie warszawskim stołecznym (61 wobec 33 w 2011 r.), natomiast najniższy – w świętokrzyskim i podkarpackim (po 18). Wartość wskaźnika na obszarach wiejskich była niższa zarówno od przeciętniej w kraju (52), jak i od średnich wartości wykazanych dla miast dużych, średnich i małych.

W 2022 r. przeciętna liczba podmiotów w usługach wyższego rzędu na 1 000 ludności dla obszarów aglomeracyjnych ogółem wyniosła 42, a dla obszarów pozaaglomeracyjnych ogółem – 21 jednostek. Na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich obserwowano wzrost wskaźnika w stosunku do 2011 r., w tym największy – w grupie jednostek aglomeracyjnych dużej gęstości (wzrost o 25 do poziomu 53 podmiotów na 1 000 ludności), a najmniejszy – w pozaaglomeracyjnych małej gęstości (odpowiednio o 7 do 18 podmiotów).

W 2022 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 111 podmiotów (w 2011 r. – 76). Najwyższe wartości w 2022 r. zaobserwowano w gminach: Michałowice – 115 (region warszawski stołeczny) i Suchy Las – 112 (wielkopolski), zaliczanych do obszarów wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości. Najniższy poziom, tj. średnio 5 podmiotów w sekcjach J-R na 1 000 ludności, notowały gminy pozaaglomeracyjne małej gęstości: Przedecz w wielkopolskim i Lipsk w podlaskim.

Mapa 2. Liczba podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu^a na 1 000 ludności w 2022 r.
Map 2. Number of business entities in the higher level services^a per 1 000 population in 2022

^a Dotyczy sekcji J-R; tzw. „zaawansowana przedsiębiorczość”.
^a Applies to J-R sections; the so-called ‘advanced entrepreneurship’.

W **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** liczba podmiotów gospodarki narodowej w usługach wyższego rzędu na 1 000 ludności wzrosła z 20 w 2021 r. do 21 w 2022 r. Najwyższy poziom wskaźnika zanotowano w regionach dolnośląskim – 43, a najniższy w podkarpackim – 15. W skali roku wskaźnik wzrósł nieznacznie w większości regionów, z wyjątkiem pomorskiego, gdzie jego wartość nie uległa zmianie. W 2022 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 66 podmiotów (w 2021 r. – 62). Wśród gmin zmarginalizowanych najwyższy poziom wskaźnika wystąpił w gminie Duszniki-Zdrój – 74 (region dolnośląski), a najniższy - w gminie Kobylin-Borzymy (region podlaski) – 8 podmiotów.

W latach 2011–2022 **na obszarach wiejskich** odnotowano prawie 3-krotny wzrost **przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem** (z 355,7 mld zł w 2011 r. do 962,1 mld zł) i prawie 4-krotny wzrost **przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport** (odpowiednio z 69,9 mld zł do 260,6 mld zł). W rezultacie, zwiększył się również **udział przychodów netto ze sprzedaży na eksport** w przychodach netto ze sprzedaży ogółem z 19,6% w 2011 r. do 27,1%. W 2022 r. najwyższym wzrostem kwotowym przychodów netto ze sprzedaży ogółem charakteryzował się region wielkopolski (o 157,9 mld zł), a najmniejszym – lubuski (o 5,1 mld zł). Natomiast największy wzrost procentowy odnotowano w regionie podkarpackim (o 376,6%), a najniższy – w świętokrzyskim (o 76,6%).

W 2022 r. **wartość przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem na obszarach wiejskich** zakwalifikowanych jako aglomeracyjne i pozaaglomeracyjne była zbliżona i wynosiła odpowiednio 487,5 mld zł i 474,6 mld zł. Zarówno na obszarach aglomeracyjnych, jak i pozaaglomeracyjnych, najwyższą wartość przychodów odnotowano w regionie wielkopolskim

(na poziomie odpowiednio 159,4 mld zł i 91,0 mld zł). Najniższą wartością przychodów na obszarach aglomeracyjnych charakteryzował się region lubuski (3,6 mld zł), a na pozaaglomeracyjnych – warszawski stołeczny (3,0 mld zł).

W **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** wartość przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem wzrosła z 61,5 mld zł w 2021 r. do 81,2 mld zł w 2022 r., tj. o 32,2%. Wzrost przychodów odnotowano we wszystkich regionach. Regionem o najwyższych przychodach netto w 2022 r. był mazowiecki regionalny – 11,0 mld zł, w którym odnotowano również największy kwotowy wzrost przychodów (o 2,5 mld zł, tj. o 29,0%). Największy procentowy wzrost przychodów wystąpił w opolskim (94,9%).

W 2022 r. **wartość przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport na obszarach wiejskich** zakwalifikowanych jako aglomeracyjne wyniosła 139,8 mld zł i była wyższa o 104,7 mld zł w stosunku do 2011 r. Najwyższą wartość przychodów w 2022 r. odnotowano w regionie dolnośląskim – 47,6 mld zł, a najniższą w świętokrzyskim – 0,5 mld zł. Na obszarach **pozaaglomeracyjnych** przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport wyniosły 120,8 mld zł i w porównaniu do 2011 r. były wyższe o 86,1 mld zł. Najwyższą wartość przychodów w 2022 r. odnotowano w regionie wielkopolskim – 27,6 mld zł, a najniższą – w warszawskim stołecznym – 0,7 mld zł. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport w przychodach netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem na obszarach aglomeracyjnych wyniósł 28,7%, w porównaniu do 25,4% na obszarach pozaaglomeracyjnych.

W **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** wartość przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport wzrosła z 15,3 mld zł w 2021 r. do 20,7 mld zł w 2022 r., tj. o 35,6%. Wzrost przychodów odnotowano w większości regionów, z wyjątkiem lubelskiego i śląskiego, gdzie zanotowano spadek o odpowiednio 0,1 mld zł i 5,7 mln zł (tj. o 8,1% oraz o 82,6%). Regionem o najwyższych przychodach netto w 2022 r. był zachodniopomorski – 2,6 mld zł. Najniższy poziom przychodów odnotowano w śląskim – 1,2 mln zł. W 2022 r. w gminach zmarginalizowanych udział przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport w przychodach netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem był niższy od notowanego na obszarach wiejskich i wyniósł 25,5% (wobec 24,9% rok wcześniej).

Rozdział 5

Chapter 5

Rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia

Development of infrastructure increasing competitiveness, investment attractiveness and living conditions

5.1 Bezpieczeństwo drogowe

5.1 Road safety

W 2022 r. **liczba pieszych i rowerzystów zabitych lub ciężko rannych w wypadkach na terenie zabudowanym na obszarach wiejskich** wyniosła 613 osób, z tego 388 przypadków notowano w jednostkach pozaaglomeracyjnych (87 – małej gęstości, 301 – dużej gęstości), a 225 – w jednostkach aglomeracyjnych (69 – małej gęstości, 156 – dużej gęstości). Najwyższymi wartościami wskaźnika charakteryzowały się obszary wiejskie z grupy jednostek aglomeracyjnych dużej gęstości: Myślenice (6, małopolskie), Gdów (5, małopolskie) oraz Jasienica (5, śląskie). W 1 708 obszarach wiejskich (78,5% ogółu) nie notowano pieszych lub rowerzystów zabitych lub ciężko rannych w wypadkach na terenie zabudowanym. Taka sytuacja dotyczyła 89,7% jednostek pozaaglomeracyjnych małej gęstości, 75,6% jednostek pozaaglomeracyjnych dużej gęstości, 75,1% jednostek aglomeracyjnych małej gęstości i 44,1% jednostek aglomeracyjnych dużej gęstości.

W **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** w 2022 r. notowano 88 przypadków śmierci lub ciężkiego zranienia pieszego lub rowerzysty w następstwie wypadku drogowego. W poprzednim roku liczba ofiar była niższa i wyniosła 72 osoby. W poszczególnych gminach największą wartością wskaźnika charakteryzowała się Korzenna (3, małopolskie). W 681 gminach zagrożonych trwałą marginalizacją nie notowano w 2022 r. śmierci lub ciężkiego zranienia pieszego lub rowerzysty w następstwie wypadku drogowego. W 2021 r. taka sytuacja dotyczyła 701 gmin.

W 2022 r. liczba **ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności na obszarach wiejskich** wyniosła 9,1, co stanowiło wartość wyższą niż notowana we wszystkich agregatach miejskich oraz ogółem w kraju. Wartości wskaźnika kształtowały się przy tym bardziej korzystnie na obszarach aglomeracyjnych (7,0) niż pozaaglomeracyjnych (9,9). Na szczegółowych poziomach delimitacji większe wartości obserwowano w agregatach jednostek małej gęstości (12,5 w pozaaglomeracyjnych i 9,2 w aglomeracyjnych) w porównaniu z agregatami jednostek dużej gęstości (8,6 – w pozaaglomeracyjnych i 5,2 – w aglomeracyjnych). W poszczególnych obszarach wiejskich najwyższe wartości wskaźników notowano wśród jednostek pozaaglomeracyjnych małej gęstości w województwie warmińsko-mazurskim, tj. w Milejewie (184,3) oraz w Janowie (160,8). W 1 287 obszarach wiejskich nie notowano ofiar śmiertelnych wypadków drogowych. Najwyższym odsetkiem tego typu przypadków (62,7%) charakteryzowały się obszary pozaaglomeracyjne małej gęstości, a najniższym (47,4%) – obszary aglomeracyjne dużej gęstości. Dla obszarów pozaaglomeracyjnych dużej gęstości i obszarów aglomeracyjnych małej gęstości było to odpowiednio 58,1% i 59,3%.

W 2022 r. w **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** wskaźnik wyniósł 5,7, czyli ukształtował się powyżej wartości przeciętnej dla wszystkich gmin w kraju. W porównaniu z 2021 r. oznaczało to spadek o 17,4% (z 6,9). W poszczególnych gminach największymi wartościami wskaźnika charakteryzowały się Janowo (160,8, warmińsko-mazurskie) oraz Żmudź (107,6, lubelskie). W 582 gminach zagrożonych trwałą marginalizacją nie notowano w 2022 r. ofiar śmiertelnych wypadków drogowych. Rok wcześniej taka sytuacja dotyczyła 545 gmin.

5.2 Infrastruktura techniczna

5.2 Technical infrastructure

Na **obszarach wiejskich** w 2022 r. **oddano do użytku** 90,4 tys. **nowych mieszkań**, tj. o 77,3% więcej niż w 2011 r. (51,0 tys.) i o 7,0% więcej niż w 2021 r. (84,5 tys.). Udział nowych mieszkań oddanych do użytkowania na obszarach wiejskich wyniósł w 2022 r. 37,9% ogółu mieszkań oddanych w Polsce (w 2011 r. było to odpowiednio 38,9%). Dla porównania, mieszkania oddane do użytkowania w dużych miastach stanowiły w 2022 r. 36,2% lokali przekazanych w Polsce ogółem, a w 2011 r. – 35,3%. **Powierzchnia użytkowa mieszkań oddanych do użytkowania w przeliczeniu na mieszkańca** wzrosła na obszarach wiejskich z 0,47 m² w 2011 r. do 0,74 m² w 2022 r. Zarówno w 2011, jak i w 2022 r., wartość wskaźnika na obszarach wiejskich była wyższa niż w Polsce ogółem (0,58 m²) i względem wszystkich agregatów miejskich.

Najwięcej nowych mieszkań oddano w 2022 r. na obszarach wiejskich mazowieckiego (13,6 tys.) i wielkopolskiego (13,2 tys.) – wobec odpowiednio 7,7 tys. i 7,2 tys. w 2011 r., a na mieszkańca przypadało tam po 0,9 m² powierzchni użytkowej (w 2011 r. – po 0,6 m²). W mazowieckim więcej nowych mieszkań oddano na obszarach wiejskich warszawskiego stołecznego (59,4%) niż mazowieckiego regionalnego (40,6%). Również przeciętna powierzchnia lokalu na mieszkańca wyższa była w warszawskim stołecznym (1,55 m²) niż w mazowieckim regionalnym (0,58 m²). Najwyższą w 2022 r. wartość wskaźnika powierzchni użytkowej w przeliczeniu na mieszkańca notowano na obszarach wiejskich gmin Dziwnów (7,50 m²) i Mielno (5,76 m²) w zachodniopomorskim (obszary pozaaglomeracyjne odpowiednio małej i dużej gęstości). W 16 jednostkach gminnych zaliczanych do obszarów wiejskich nie oddano w 2022 r. do użytkowania nowych mieszkań (w 2011 r. obszarów takich było 50).

Z liczby ogółem 90,4 tys. oddanych w 2022 r. do użytku nowych mieszkań, 63,9 tys. (70,6%) znajdowało się na obszarach wiejskich dużej gęstości: pozaaglomeracyjnych (36,1 tys., tj. 40,0%) i aglomeracyjnych (27,7 tys., tj. 30,6%). Na obszarach wiejskich małej gęstości w 2022 r. oddano do użytku 26,6 tys. lokali (29,4%), w tym 15,8% na obszarach aglomeracyjnych i 13,6% – na pozaaglomeracyjnych. W 2022 r. ponad połowa mieszkań została oddana do użytku na obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych (53,6%), czyli więcej niż w 2011 r. (52,7%) czy w 2021 r. (52,9%). Nowe lokale oddane do użytkowania na obszarach dużej gęstości stanowiły w 2022 r. 70,6% ogółu nowych mieszkań na obszarach wiejskich, czyli więcej niż w 2011 r. (64,5%), ale mniej niż w 2021 r. (71,4%).

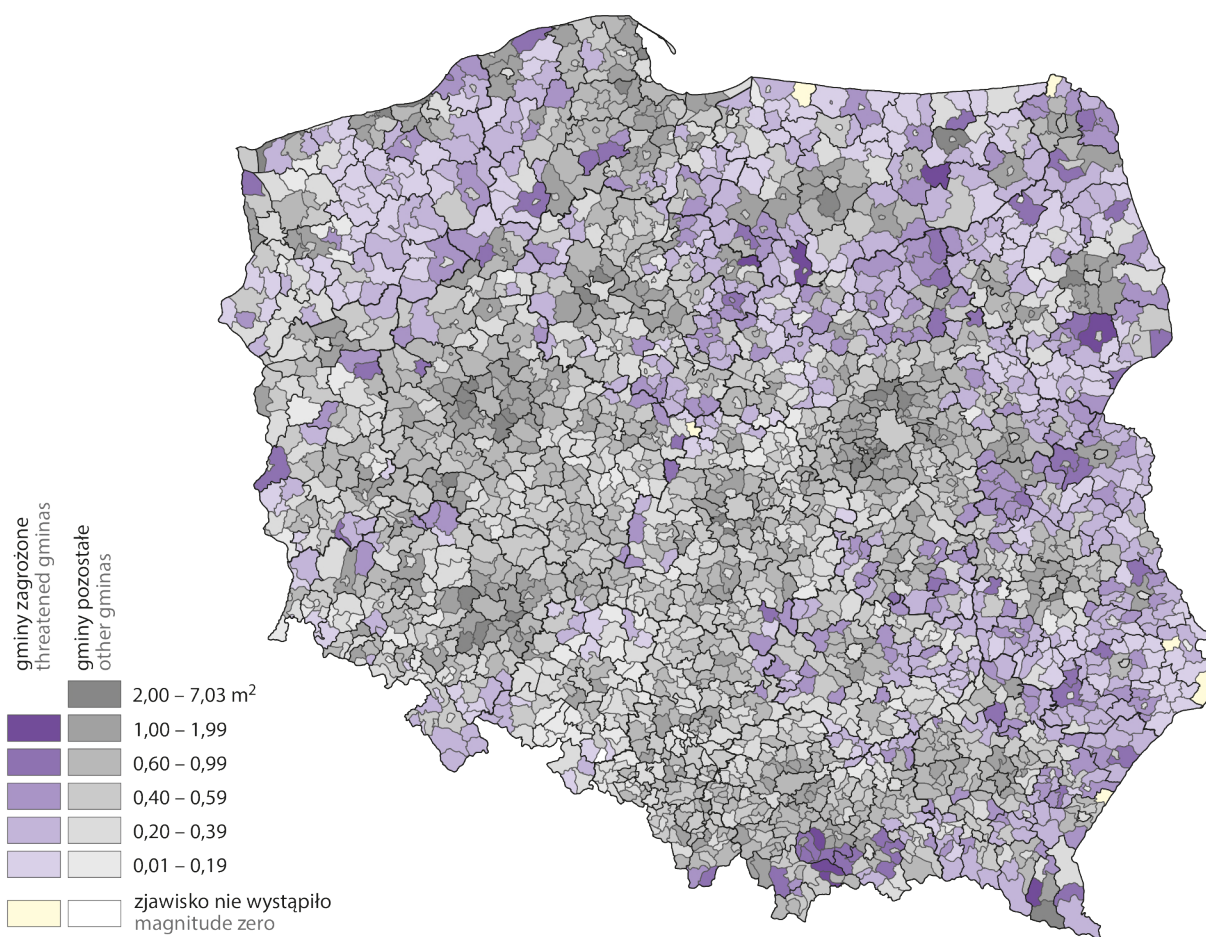
W 2022 r. liczba oddanych do użytku nowych mieszkań była na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich wyższa niż w 2011 r., w tym największy wzrost (ponad 2-krotny) odnotowano na obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości (liczba nowych lokali była większa głównie w pobliżu Warszawy, Wrocławia i Poznania). Na obszarach pozaaglomeracyjnych dużej gęstości oddano do użytkowania o 82,9% więcej mieszkań niż w 2011 r., w tym największy wzrost liczby mieszkań miał miejsce w wielkopolskim. Na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich obserwowano również wzrost w stosunku do 2011 r. powierzchni użytkowej nowych mieszkań w przeliczeniu na mieszkańca, szczególnie na obszarach dużej gęstości: aglomeracyjnych – o 0,27 m² (do 1,38 m²) i pozaaglomeracyjnych – o 0,28 m² (do 0,64 m²). Na obszarach małej gęstości powierzchnia wzrosła o 0,20 m² (do 0,91 m²) na obszarach aglomeracyjnych i o 0,17 m² (do 0,44 m²) – na pozaaglomeracyjnych.

W 2022 r. w grupie **gmin zagrożonych trwałą marginalizacją** oddano do użytku 11,4 tys. mieszkań (tj. o 4,9% więcej niż w 2021 r.). Udział nowych lokali oddanych do użytkowania w tego typu gminach wyniósł w 2022 r. 4,8% ogółu mieszkań oddanych w Polsce (w 2021 r. stanowił 4,6%). W gminach zmarginalizowanych liczba oddanych w 2022 r. mieszkań była niższa o 49,7% niż w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze i o 87,4% niższa niż na obszarach wiejskich. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań oddanych do użytkowania w przeliczeniu na mieszkańca wyniosła 0,34 m²

(wobec 0,32 m² w 2021 r.), czyli kształtowała się na poziomie wartości dla miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze (w 2021 i 2022 r. – 0,32 m²).

Najwięcej lokali przekazano do użytkowania w gminach zmarginalizowanych lubelskiego (1,7 tys.), podkarpackiego i mazowieckiego regionalnego (po 1,3 tys.) oraz małopolskiego (1,1 tys.). Mieszkania oddane w 2022 r. w tych regionach stanowiły 47,1% wszystkich oddanych do użytku w tego typu gminach. Wskaźnik powierzchni użytkowej w przeliczeniu na mieszkańca osiągnął w 2022 r. najwyższe wartości w gminach zmarginalizowanych małopolskiego (0,61 m²), a najniższe – w opolskim (0,19 m²). Największą powierzchnią użytkową na mieszkańca charakteryzowały się gminy Bielsk Podlaski (podlaskie) i Działdowo (warmińsko-mazurskie) – po 1,22 m², a najwyższą liczbę nowych mieszkań (158) odnotowano w Darłowie (zachodniopomorskie).

Mapa 1. Powierzchnia użytkowa mieszkań oddanych do użytkowania na 1 mieszkańca w 2022 r.
Map 1. Useful floor area of dwellings completed per capita in 2022

Na **obszarach wiejskich** w 2022 r. na **najem lokali socjalnych oczekiwało** 6,1 tys. **gospodarstw domowych** (podobnie jak w 2021 r.), przy ogólnej liczbie takich gospodarstw w kraju wynoszącej 70,2 tys. Udział oczekujących na obszarach wiejskich w wartości ogólnopolskiej (8,7%) był zatem znacznie niższy niż średnie wartości dla miast. W zdecydowanej większości obszarów wiejskich (1 423, tj. 65,4% jednostek) nie było gospodarstw domowych oczekujących na lokal socjalny.

Najwięcej oczekujących było na obszarach wiejskich województw pomorskiego i dolnośląskiego (po 0,8 tys. gospodarstw). Najwyższe poziomy wskaźnika, analogicznie do 2021 r., odnotowano w gminach Kobylnica (172 gospodarstwa) w pomorskim i Przeworno (117 oczekujących) w dolnośląskim, zaklasyfikowanych jako obszary pozaaglomeracyjne dużej gęstości.

Podobnie jak w 2021 r., zdecydowaną większość gospodarstw domowych oczekujących na najem socjalny (4,3 tys., tj. 70,6%) stanowiły gospodarstwa na obszarach pozaaglomeracyjnych dużej (39,4%) i małej (31,2%) gęstości. Na obszarach aglomeracyjnych oczekujących było 1,8 tys. gospodarstw (29,4%), z tego więcej na obszarach dużej (17,5%) niż małej (11,9%) gęstości.

W gminach zagrożonych trwałą marginalizacją gospodarstw domowych oczekujących na najem socjalny było w 2022 r. 2,6 tys. (analogicznie jak w 2021 r.). W skali kraju gospodarstwa te stanowiły 3,7% oczekujących ogółem w Polsce. Najwięcej oczekujących było w dolnośląskim (głównie w gminach Boguszów-Gorce, Nowa Ruda i Przeworno) i zachodniopomorskim (łącznie 1,2 tys.). W zdecydowanej większości gmin zmarginalizowanych (70,9% jednostek wobec odpowiednio 69,7% w poprzednim roku) nie było gospodarstw domowych oczekujących na najem socjalny lokali.

Udział ludności korzystającej¹ z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej czy gazowej był wyższy na obszarach wiejskich niż w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją. Wartości tych wskaźników były jednak bardzo zróżnicowane, zarówno na poziomie jednostek, typów obszarów wiejskich, jak i regionów. Od 2011 r., w porównaniu z agregatami miejskimi i z Polską ogółem, największy wzrost odsetka ludności korzystającej z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej lub gazowej notowano na obszarach wiejskich.

Udział mieszkańców obszarów wiejskich, którzy w 2022 r. **korzystali z sieci wodociągowej**, wyniósł 86,2% i był o 10,6 p. proc. wyższy niż w 2011 r. i o 0,3 p. proc. wyższy niż w 2021 r. Najwyższy poziom wskaźnika w 2022 r. notowano na wsi w wielkopolskim (95,6%) i opolskim (95,3%), natomiast najniższy – w małopolskim (70,0%) i podkarpackim (72,5%). Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej w całej Polsce (92,5%) był w 2022 r. o 6,3 p. proc. wyższy niż na obszarach wiejskich. Największy dystans pod względem wartości wskaźnika dzielił obszary wiejskie od dużych miast, gdzie 97,5% mieszkańców (tj. o 11,3 p. proc. więcej niż na wsi) użytkowało wodę z sieci. W podobnej do obszarów wiejskich sytuacji były gminy zagrożone trwałą marginalizacją, w których z wodociągów korzystało 82,4% mieszkańców, czyli o 3,8 p. proc. mniej niż na wsi. Spośród analizowanych agregatów przestrzennych wzrost wartości wskaźnika w stosunku do 2011 r. był najwyższy na obszarach wiejskich (10,6 p. proc.), tj. ponad 2-krotnie wyższy niż ogółem w Polsce (4,9 p. proc.).

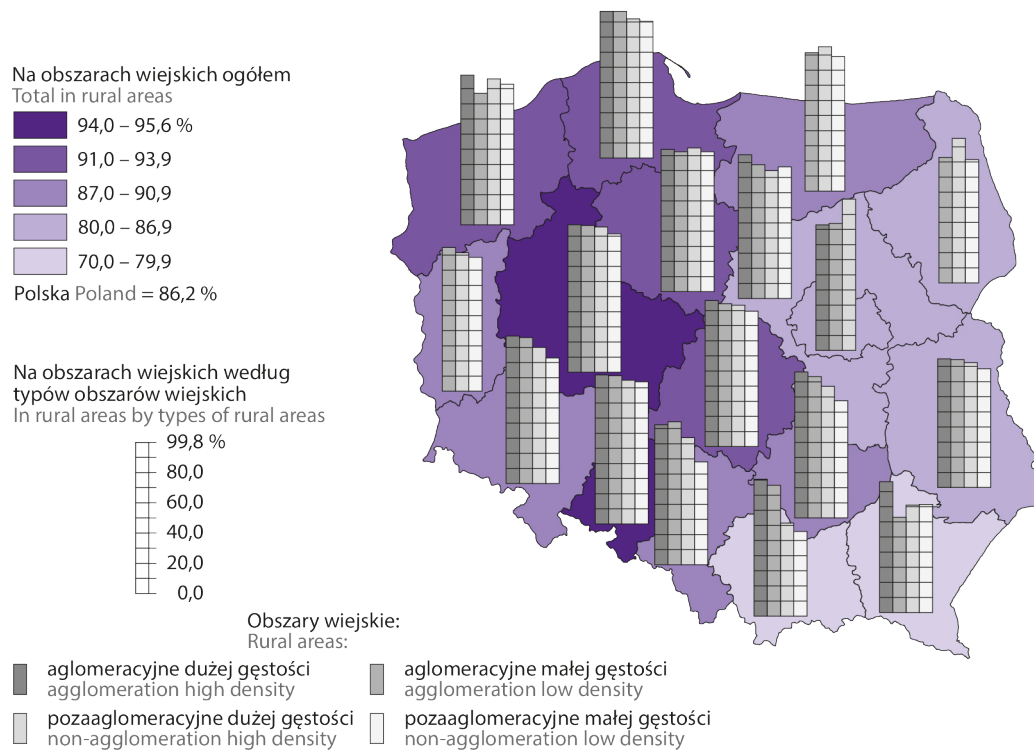
W odniesieniu do 2011 r. obserwowano wzrost wartości wskaźnika na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich. Największy wzrost odnotowano w jednostkach aglomeracyjnych małej gęstości (o 11,4 p. proc. do poziomu 89,6%), a najmniejszy – w aglomeracyjnych dużej gęstości (o 8,7 p. proc. do 91,2%). Na obszarach wiejskich aglomeracyjnych ogółem wskaźnik wyniósł 90,5% (wobec 80,0% w 2011 r.), a w pozaaglomeracyjnych ogółem – 84,5% (wobec 74,2%).

Najwyższe wartości wskaźnika wykazano na obszarach pozaaglomeracyjnych dużej gęstości warszawskiego stołecznego (99,8%) oraz aglomeracyjnych dużej gęstości zachodniopomorskiego (99,0%), najniższe zaś – na terenach pozaaglomeracyjnych małopolskiego: małej (56,0%) i dużej (61,4%) gęstości. W 2022 r. w Polsce znajdowało się 77 obszarów wiejskich (3,5% wszystkich), w których 100,0% mieszkańców korzystało z sieci wodociągowej (w 2011 r. nie było ani jednej takiej jednostki). W 180 obszarach wiejskich (8,3% jednostek) wartość wskaźnika wyniosła 99,9% (w 2011 r. był tylko 1 taki obszar). Na 6 obszarach wiejskich (0,3%) ludność nie korzysta z wodociągów (w 2011 r. było 9 takich jednostek).

¹ Dane za lata 2021-2022 przeliczone w oparciu o wyniki pozyskane z NSP 2021 (w związku z tym dane za 2021 r. nieporównywalne z publikowanymi w poprzedniej edycji Raportu).

Zdecydowana większość, 52 z 77 obszarów wiejskich, gdzie wszyscy mieszkańcy korzystają z sieci wodociągowej, to jednostki pozaaglomeracyjne: dużej (40,3% z tych 77 obszarów) lub małej (27,3%) gęstości. Na 25 z 77 obszarów aglomeracyjnych 100% udział ludności korzystającej z wodociągu dotyczył 15,6% jednostek o dużej gęstości i 16,9% jednostek o małej gęstości. Spośród 77 obszarów wiejskich, których wszyscy mieszkańcy korzystają z sieci wodociągowej, 16 znajduje się w wielkopolskim, 9 w dolnośląskim, a 8 w pomorskim, natomiast w podlaskim nie było takich jednostek.

Mapa 2. Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej w 2022 r.
Map 2. Percentage of population using water supply network in 2022

W analizowanym okresie 2011–2022 największy wzrost wartości wskaźnika obserwowano w mazowieckim regionalnym (o 15,2 p. proc.) i warszawskim stołecznym (o 14,8 p. proc.). Największy przyrost miał miejsce w obszarach aglomeracyjnych małej gęstości regionu warszawskiego stołecznego (o 22,1 p. proc.). Znaczący wzrost odnotowano również w tego typu jednostkach w małopolskim (o 16,6 p. proc.), lubuskim (o 16,2 p. proc.) i mazowieckim regionalnym (o 16,0 p. proc.). W mazowieckim regionalnym obserwowano najwyższy wzrost odsetka ludności korzystającej z wodociągów bez względu na typ obszaru wiejskiego: w jednostkach pozaaglomeracyjnych o 16,5 p. proc. (małej gęstości) i o 14,4 p. proc. (dużej gęstości), a także w aglomeracyjnych dużej gęstości (o 11,8 p. proc.).

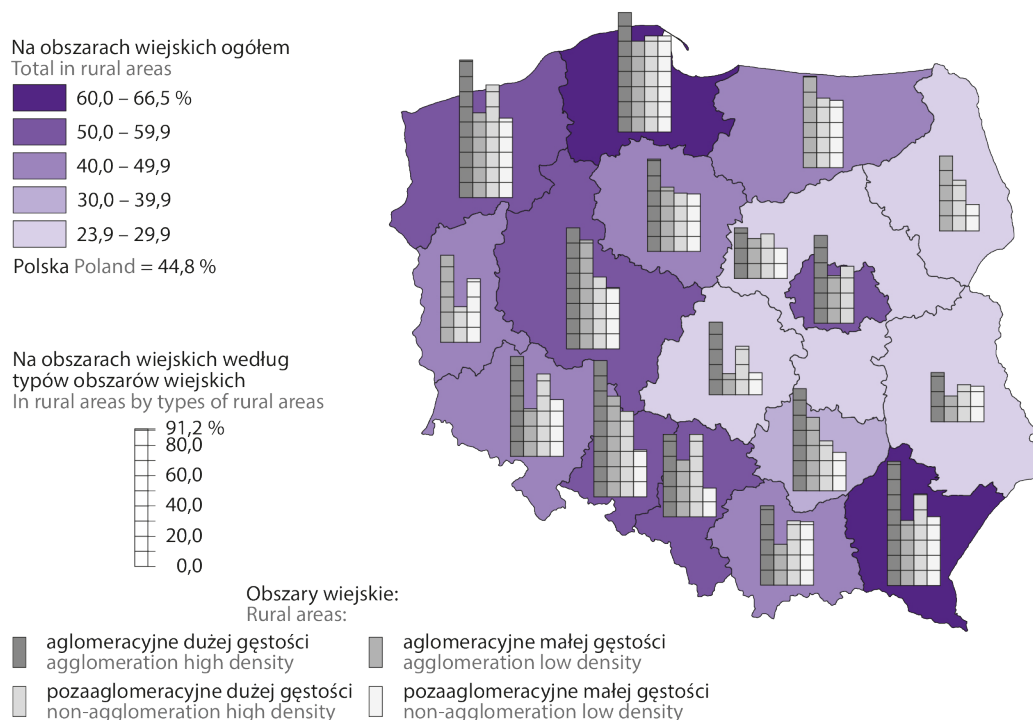
W 2022 r. odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej **w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** wyniósł 82,4% i był o 0,2 p. proc. wyższy niż rok wcześniej. Wartość wskaźnika dla gmin zmarginalizowanych była najniższa spośród wszystkich analizowanych wymiarów przestrzennych, zarówno miejskich, jak i obszarów wiejskich. W Polsce ogółem z wody z sieci korzystało o 10,1 p. proc. osób więcej niż w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją. Najwyższymi wartościami wskaźnika dla gmin zagrożonych trwałą marginalizacją charakteryzowało się opolskie (95,4%), zachodniopomorskie (95,1%) i kujawsko-pomorskie (94,3%). Najmniejszy udział ludności korzystającej

z sieci wodociągowej odnotowano w gminach zmarginalizowanych śląskiego (40,3%) i małopolskiego (45,3%). W 9 tego typu gminach (spośród 755) udział mieszkańców, którzy korzystali z wodociągów, wyniósł 100,0%. Były to, tak samo jak w 2021 r., następujące gminy: Papowo Biskupie i Jeziora Wielkie (kujawsko-pomorskie), Obsza (lubelskie), Tuplice (lubuskie), Krzynowłoga Mała (mazowieckie), Damnica (pomorskie), Górowo Iławeckie i Lubawa (warmińsko-mazurskie) oraz Grzmiąca (zachodniopomorskie). W 3 gminach zmarginalizowanych ludność w ogóle nie korzysta z sieci wodociągowej.

Z sieci kanalizacyjnej korzystało w 2022 r. 44,8% mieszkańców **obszarów wiejskich**, tj. o 17,0 p. proc. więcej niż w 2011 r. i o 0,8 p. proc. więcej niż w 2021 r. Najwyższe wartości wskaźnik osiągnął na obszarach wiejskich pomorskiego (66,5%), podkarpackiego (60,3%) i zachodniopomorskiego (59,2%), natomiast najniższe – w lubelskim (23,9%), podlaskim (25,0%) i mazowieckim regionalnym (26,0%). Wartości wskaźnika na zbliżonym do obszarów wiejskich poziomie odnotowano w gminach zagrożonych marginalizacją, gdzie 42,1% ludności, tj. o 2,7 p. proc. mniej niż na wsi, korzystało z kanalizacji. Ogółem w Polsce odsetek ten wyniósł w 2022 r. 72,3%, był zatem o 27,5 p. proc. wyższy niż na obszarach wiejskich. W 2022 r. w dużych miastach z sieci kanalizacyjnej korzystało 92,8% osób, czyli ponad 2-krotnie więcej niż na wsi. Wzrost wskaźnika w latach 2011–2022 na obszarach wiejskich wyniósł 17,0 p. proc. i był wyższy niż ogółem w Polsce (8,7 p. proc.) i w agregatach miejskich.

Na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich odnotowano wzrost wskaźnika w stosunku do 2011 r., w tym największy – w grupie jednostek aglomeracyjnych dużej gęstości (o 22,4 p. proc. do poziomu 62,3%), a najmniejszy – w pozaaglomeracyjnych małej gęstości (o 11,1 p. proc. do 35,6%). Na obszarach wiejskich aglomeracyjnych ogółem wskaźnik wyniósł 52,6% (wobec 31,2% w 2011 r.), a w pozaaglomeracyjnych ogółem – 41,7% (wobec 26,6%).

Mapa 3. Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w 2022 r.
Map 3. Percentage of population using sewage system in 2022

Udział mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej był najwyższy na obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości zachodniopomorskiego (91,2%) i opolskiego (89,9%), natomiast najniższe odsetki osiągnęły obszary w łódzkim o małej gęstości – aglomeracyjne i pozaaglomeracyjne (odpowiednio 14,0% i 14,3%).

W 187 spośród 2 175 (8,6%) jednostek należących do obszarów wiejskich ludność nie korzystała z sieci kanalizacyjnej. W 2011 r. jednostek takich było 314 (14,5%). Większość (53,5%) ze 187 obszarów wiejskich bez sieci kanalizacyjnej to obszary pozaaglomeracyjne małej gęstości. Natomiast blisko co czwarty (28,3%) spośród tych 187 obszarów wiejskich znajduje się w województwie mazowieckim. Wartość 100,0% wskaźnik osiągnął w 2022 r. w gminie wiejskiej Warta Bolesławiecka w dolnośląskim i na obszarze wiejskim gminy Połaniec w świętokrzyskim (w obu przypadkach są to obszary pozaaglomeracyjne dużej gęstości). W tych samych jednostkach w 2011 r. odnotowano najwyższy w kraju odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej: 99,5% w Warcie Bolesławieckiej i 97,0% w Połańcu.

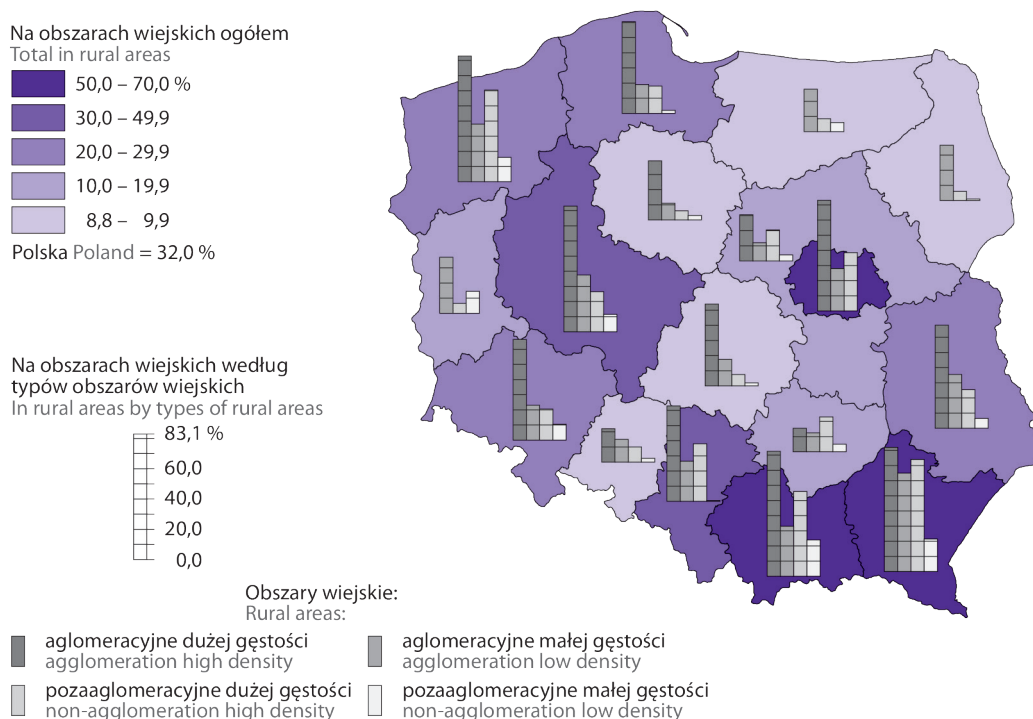
W stosunku do 2011 r. największy wzrost odsetka ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej na obszarach wiejskich obserwowano w pomorskim (o 23,0 p. proc.) i opolskim (o 22,3 p. proc.). Największy przyrost wartości wskaźnika miał miejsce w obszarach aglomeracyjnych małej gęstości wielkopolskiego (o 41,4 p. proc. do 71,9%), lubuskiego (o 31,6 p. proc. do 57,7%) i pomorskiego (o 31,1 p. proc. do 60,1%). W lubuskim znaczący wzrost odnotowano również na obszarach pozaaglomeracyjnych małej gęstości (o 20,4 p. proc.). W porównaniu z 2011 r. największy wzrost odsetka ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej na obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości obserwowano w śląskim (o 28,8 p. proc.), a w przypadku pozaaglomeracyjnych dużej gęstości – w opolskim (o 28,5 p. proc.).

Odsetek mieszkańców **gmin zagrożonych trwałą marginalizacją**, którzy korzystają z sieci kanalizacyjnej, wyniósł w 2022 r. 42,1% i był o 0,4 p. proc. wyższy niż w 2021 r. Podobnie jak w przypadku sieci wodociągowej, wartość wskaźnika była tu najniższa ze wszystkich agregatów przestrzennych. Najwięcej mieszkańców korzystających z kanalizacji odnotowano w gminach zmarginalizowanych zachodniopomorskiego (67,0%) i pomorskiego (66,3%), a najmniej – w mazowieckim regionalnym (24,0%) i lubelskim (25,2%). W 75 gminach zagrożonych marginalizacją, czyli w co dziesiątej, ludność nie korzystała z sieci kanalizacyjnej. Gmin takich nie było w zachodniopomorskim i lubuskim. Najwyższe wartości wskaźnika odnotowano w Oleszycach (98,6%) w podkarpackim, w Dolicach (97,9%) w zachodniopomorskim i w Rypinie (96,9%) w kujawsko-pomorskim.

W 2022 r. **udział mieszkańców obszarów wiejskich, którzy korzystali z sieci gazowej**, wyniósł 32,0% i był wyższy o 10,8 p. proc. wobec 2011 r. oraz o 0,9 p. proc. względem 2021 r. Najwyższe wartości wskaźnika odnotowano w 2022 r. na obszarach wiejskich podkarpackiego (70,0%), warszawskiego stołecznego (61,3%) i małopolskiego (60,8%). Najmniejszy odsetek ludności korzystającej z gazu z sieci obserwowano na obszarach wiejskich podlaskiego (8,8%), warmińsko-mazurskiego (9,1%), łódzkiego i kujawsko-pomorskiego (po 9,3%) oraz opolskiego (9,5%). Wartość wskaźnika w 2022 r. w całej Polsce (55,9%) była o 23,9 p. proc. wyższa niż na wsi. Jeszcze większy dystans dzielił pod tym względem obszary wiejskie od miast: dużych, średnich, tracących funkcje społeczno-gospodarcze i małych, gdzie mieszkańców użytkujących gaz z sieci było więcej odpowiednio o 44,0 p. proc., o 42,7 p. proc., o 41,9 p. proc. i o 28,6 p. proc. W gorszej od obszarów wiejskich sytuacji były natomiast gminy zagrożone trwałą marginalizacją, w których z sieci gazowej korzystało 21,0% mieszkańców, tj. o 11,0 p. proc. mniej niż na wsi. Wzrost wskaźnika w latach 2011–2022 wyniósł na obszarach wiejskich 10,8 p. proc. i przekroczył dynamikę notowaną w miastach (spośród agregatów miejskich najwyższy wzrost wykazano w małych miastach – 10,1 p. proc.).

W porównaniu do 2011 r. obserwowano wzrost wartości wskaźnika na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich. Największy wzrost odnotowano w jednostkach aglomeracyjnych dużej gęstości (o 12,9 p. proc. do poziomu 69,1%), a najmniejszy – w pozaaglomeracyjnych małej gęstości (o 3,5 p. proc. do 7,4%). Na obszarach wiejskich aglomeracyjnych ogółem wskaźnik wyniósł 50,3% (wobec 33,9% w 2011 r.), a w pozaaglomeracyjnych ogółem – 24,8% (wobec 16,9%).

Mapa 4. Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej w 2022 r.
Map 4. Percentage of population using gas supply system in 2022

Najwyższe wartości wskaźnik osiągnął na obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości zachodniopomorskiego (83,1%), wielkopolskiego (82,8%), małopolskiego (82,5%) i podkarpackiego (82,1%), natomiast najniższe – na terenach pozaaglomeracyjnych małej gęstości śląskiego (0,3%) i podlaskiego (1,2%). Jednostkowo najwięcej mieszkańców korzystających z gazu z sieci było w 2022 r. na obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości, czyli w gminach wiejskich: Jaworze (100,0%) w śląskim oraz Lesznowola (99,6%) w warszawskim stołecznym. W 2011 r. najwyższy odsetek (97,1%) odnotowano w Miejscu Piastowym w podkarpackim (obszar pozaaglomeracyjny dużej gęstości). W 2022 r. mieszkańcy 29 jednostek, tj. 1,3% obszarów wiejskich w Polsce, nie korzystali z sieci gazowej (wartość wskaźnika wyniosła 0,0%). W 2011 r. jednostek takich było 1 040 (47,9%). Obszary wiejskie bez dostępnej dla ludności sieci gazowej to w 2022 r. w większości obszary pozaaglomeracyjne małej gęstości (75,9%). Obszarów wiejskich, gdzie mieszkańcy nie korzystają z sieci gazowej nie ma w dolnośląskim, małopolskim, opolskim i wielkopolskim.

Od 2011 r. odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej na obszarach wiejskich najbardziej wzrósł w warszawskim stołecznym (o 16,6 p. proc.) i pomorskim (o 15,3 p. proc.). Największy wzrost odnotowano w obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości dolnośląskiego (o 33,6 p. proc. do 66,7%) i kujawsko-pomorskiego (o 30,8 p. proc. do 38,9%). W porównaniu z 2011 r. więcej mieszkańców korzystało z sieci gazowej na obszarach aglomeracyjnych małej gęstości w podlaskim (o 19,0 p. proc.)

i pomorskim (o 16,2 p. proc.). Największe wzrosty wskaźnika na obszarach pozaaglomeracyjnych dużej gęstości odnotowano w zachodniopomorskim (13,6 p. proc.), warszawskim stołecznym (o 12,9 p. proc.) i śląskim (12,4 p. proc.), a pozaaglomeracyjnych małej gęstości – w zachodniopomorskim (o 7,2 p. proc.) i lubuskim (o 7,1 p. proc.).

W **gminach zagrożonych marginalizacją** odsetek ludności korzystającej w 2022 r. z sieci gazowej wyniósł 21,0% i był o 0,3 p. proc. wyższy niż w 2021 r. Największy udział ludności korzystającej z gazu z sieci występował w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją w podkarpackim (60,1%), lubuskim (42,0%), małopolskim (40,5%) i dolnośląskim (39,6%). Najniższe wartości wskaźnika odnotowano w śląskim (0,2%), podlaskim (1,1%) i łódzkim (1,2%). Ze wszystkich analizowanych agregatów przestrzennych, wartość wskaźnika dla tego typu gmin była najniższa. Najwyższe wartości wskaźnika odnotowano w Trzebiatowie (94,3%) w zachodniopomorskim i w Zarzeczcu (93,7%) w podkarpackim.

5.3 Infrastruktura społeczna i turystyczna

5.3 Social and tourist infrastructure

Na **obszarach wiejskich** w 2022 r. znajdowało się 1 870 **aptek ogólnodostępnych** (tj. 16,0% aptek w kraju), w tym najwięcej – w małopolskim (256), wielkopolskim (208) i lubelskim (205), a najmniej – w lubuskim (13), zachodniopomorskim (34) i warmińsko-mazurskim (37). W porównaniu z 2011 r. wystąpił nieznaczny spadek, odnotowany w 8 regionach, w tym najgłębszy – w świętokrzyskim (o 34,7%), opolskim i lubuskim (odpowiednio o 22,2% i o 18,8%). W pozostałych regionach wystąpił wzrost (największy w podlaskim – o 36,4%). Z liczby ogółem, 640 aptek (tj. 34,2%, wobec 31,6% w 2011 r.) znajdowało się na obszarach wiejskich aglomeracyjnych, w tym najwięcej w śląskim (105), a najmniej – w lubuskim (4). W porównaniu do 2011 r. na obszarach wiejskich aglomeracyjnych odnotowano wzrost liczby aptek średnio o 8,3%. Najbardziej zwiększyła się liczba aptek na obszarach aglomeracyjnych regionu podlaskiego (o 80,0%, z 5 do 9), a najmniejszy wzrost odnotowano w dolnośląskim (o 6,1%, z 33 do 35). W regionie lubuskim liczba aptek nie uległa zmianie (4 apteki), a spadek wystąpił w świętokrzyskim, łódzkim, opolskim, kujawsko-pomorskim, warmińsko-mazurskim i mazowieckim regionalnym (od 21,4% do 3,6%). Na obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych znajdowało się 1 230 (65,8%) aptek, tj. o 4,0% mniej niż w 2011 r. W skali 12 lat spadek odnotowano w 7 regionach – od 39,7% (z 73 do 44) w świętokrzyskim do 0,9% (ze 113 do 112) w podkarpackim. W kujawsko-pomorskim i warmińsko-mazurskim liczba aptek nie uległa zmianie (odpowiednio 54 i 31 aptek). Na obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych w pozostałych regionach wystąpił wzrost, w tym największy – w warszawskim stołecznym (z 2 do 4). Najwięcej aptek znajdowało się w małopolskim (176), najmniej – w wyżej wymienionym warszawskim stołecznym (4).

W 2022 r. 47,9% jednostek gminnych należących do obszarów wiejskich nie posiadało apteki. W tej zbiorowości przeważały gminy pozaaglomeracyjne małej gęstości (stanowiły one 51,3% ogółu obszarów wiejskich, które nie posiadały takich placówek, w tym szczególnie w zachodniopomorskim – 71 gmin) i dużej gęstości (36,8%, w tym w wielkopolskim – 53 gminy).

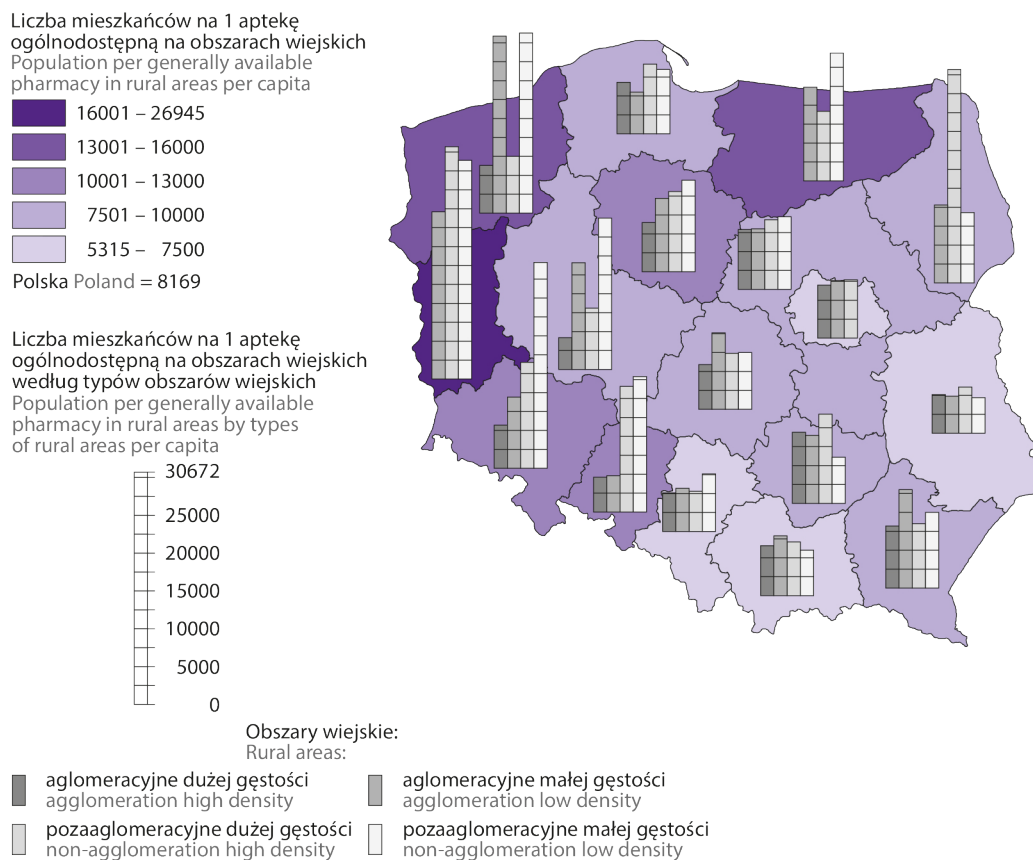
Spośród obszarów wiejskich posiadających apteki, dominowały obszary z 1 apteką (stanowiące 60,4% ogółu obszarów wiejskich posiadających apteki, tj. 684 jednostki gminne, w tym szczególnie w gminach, w tym pozaaglomeracyjnych dużej gęstości – 360) oraz z 2 aptekami (odpowiednio 26,3% i 298 jednostek gminnych, w tym szczególnie w gminach pozaaglomeracyjnych dużej gęstości – 162). Najwięcej aptek znajdowało się w gminach aglomeracyjnych dużej gęstości, tj. Tarnowo Podgórne (11 placówek, wielkopolski), Raszyn (10, warszawski stołeczny) oraz Dopiewo (9, wielkopolski).

W przeliczeniu na **liczbę mieszkańców na 1 aptekę** na obszarach wiejskich przypadało średnio 8,2 tys. osób (o 0,9% więcej niż w 2011 r.) i było to znacznie więcej zarówno od przeciętniej w kraju (3,2 tys. osób), jak i od średnich wartości wykazanych dla miast dużych (2,8 tys.), średnich (2,4 tys.) i małych (1,6 tys.). Najwyższy poziom wskaźnika w 2022 r. notowano w lubuskim (26,9 tys.) i zachodniopomorskim (15,4 tys.), natomiast najniższy – w lubelskim i śląskim (po 5,3 tys.). Na obszarach wiejskich aglomeracyjnych na 1 aptekę przypadało średnio 6,8 tys. mieszkańców (6,4 tys. w 2011 r.), a na pozaaglomeracyjnych wskaźnik kształtował się na poziomie sprzed 12 lat i wyniósł 8,9 tys.

W stosunku do 2011 r. obserwowano wzrost wskaźnika na obszarach wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości (o 13,7% do 6,1 tys., w tym największy – w zachodniopomorskim – o 80,0% do 6,3 tys. osób) i małej gęstości (o 4,7% do 7,9 tys., w tym najbardziej – w dolnośląskim o 65,8% do 9,4 tys. osób) oraz pozaaglomeracyjnych dużej gęstości (o 3,6% do 8,2 tys. osób, szczególnie w lubuskim – blisko 3-krotny do 30,7 tys. osób). Zmniejszenie liczby mieszkańców na 1 aptekę odnotowano na obszarach pozaaglomeracyjnych małej gęstości (o 9,1% do 11,0 tys. osób, w tym najgłębszy spadek wystąpił w podlaskim – o 33,7% do 9,3 tys. osób).

Mapa 5. Apteki w 2022 r.

Map 5. Pharmacies in 2022

Najwyższe wartości wskaźnika odnotowano w gminach pozaaglomeracyjnych dużej gęstości regionu małopolskiego: Nowym Targu (24,0 tys. ludności na aptekę) i Andrychowcie – obszarze wiejskim (23,5 tys.), przy czym w tych gminach znajdowała się 1 apteka. Najmniejszą liczbę osób na 1 aptekę notowano również w gminach pozaaglomeracyjnych dużej gęstości – Rewalu (tj. 0,9 tys. mieszkańców, 4 apteki w gminie, w zachodniopomorskim) i Jeżowie (odpowiednio 1,1 tys., 3 placówki, w łódzkim).

W **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** w 2022 r. zarejestrowano łącznie 951 aptek ogólnodostępnych (o 17, tj. 1,8% mniej niż w 2021 r.). Liczba ludności przypadająca na 1 placówkę zwiększyła się w skali roku o 1,0% i wyniosła średnio 4,5 tys. osób (była prawie 2-krotnie niższa od notowanej na obszarach wiejskich). Największe obciążenie obserwowano w gminach zmarginalizowanych w regionie mazowieckim regionalnym (5,7 tys. osób na aptekę), podkarpackim (5,5 tys.), pomorskim (5,4 tys.) i warmińsko-mazurskim (5,3 tys.). Najniższy wskaźnik natomiast dla tego typu gmin notowano w łódzkim (3,4 tys.), dolnośląskim (3,5 tys.) i lubuskim (3,6 tys.). Analiza szczegółowa gmin wskazuje, że w 31,3% gmin zagrożonych trwałą marginalizacją nie odnotowano aptek.

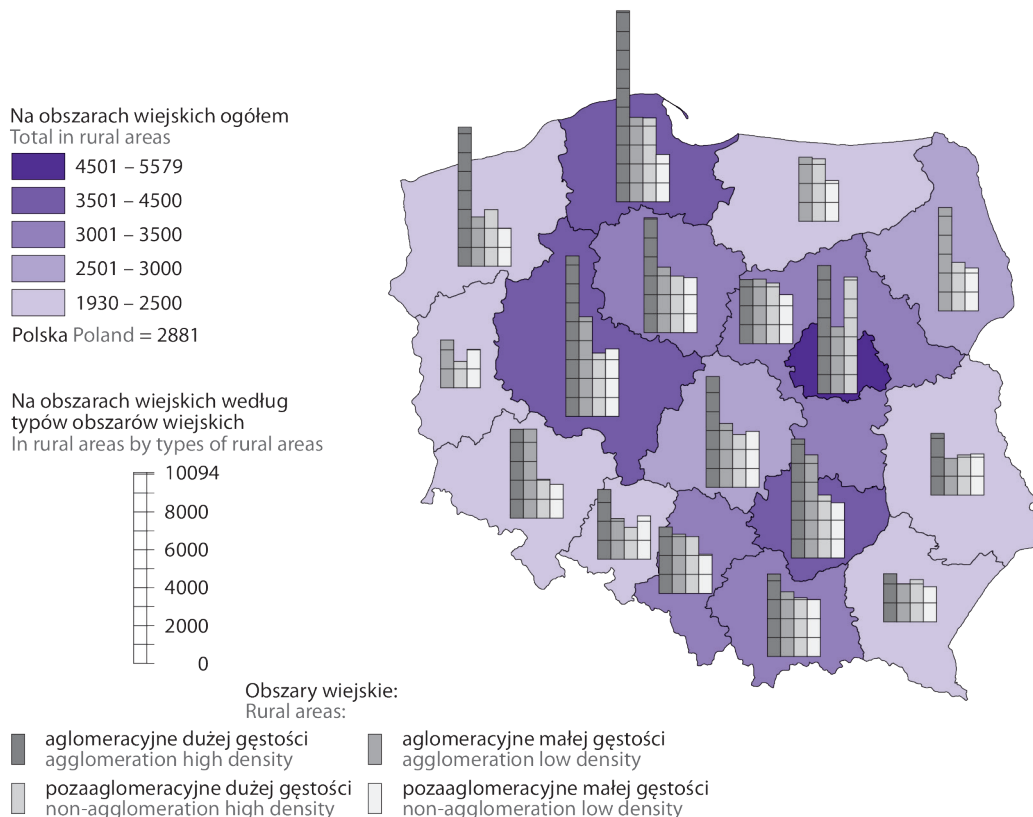
W pozostałych gminach tego typu, największe obciążenie wystąpiło w gminach wiejskich: Korzenna (14,4 tys., małopolski), Grybów (12,7 tys., małopolski), Skołyszyn (12,1 tys., podkarpacki), Szaflary (11,3 tys., małopolski), definiowanych jako obszary wiejskie pozaaglomeracyjne dużej gęstości. Najmniej osób na 1 aptekę przypadało w gminie miejsko-wiejskiej Cedynia (1,0 tys., zachodniopomorski).

W latach 2011–2022 **liczba placówek bibliotecznych na obszarach wiejskich** ogółem zmniejszyła się o 1 044 do 5 303 placówek. W 2022 r. najwięcej placówek bibliotecznych było zlokalizowanych w regionach podkarpackim (555 placówek) i małopolskim (533 placówki), natomiast najmniej – w warszawskim stołecznym (120 placówek), lubuskim (171 placówek) i podlaskim (172 placówki). W porównaniu z 2011 r. **liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną** wzrosła o 494 osoby do 2 881, w tym na obszarach wiejskich aglomeracyjnych – z 2 981 do 3 086, a na obszarach pozaaglomeracyjnych – odpowiednio z 2 233 do 2 567. Najniższy poziom wskaźnika w 2022 r. notowano w opolskim (1 930 osób na placówkę) i lubuskim (2 048 osób na placówkę), natomiast najwyższy – w warszawskim stołecznym (5 579 osób na placówkę) i pomorskim (4 143 osób na placówkę). Liczba ludności na placówkę biblioteczną na obszarach wiejskich była niższa zarówno od przeciętnej w kraju (4 945), jak i od średnich wartości wykazanych dla miast dużych, średnich i małych. Na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich obserwowano wzrost wskaźnika w stosunku do 2011 r., w tym największy – w grupie jednostek aglomeracyjnych dużej gęstości (wzrost o 1 172 osoby do poziomu 4 862 osoby na placówkę), a najmniejszy – w pozaaglomeracyjnych małej gęstości (odpowiednio o 328 osób do 2 318 osób na placówkę).

W 2022 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 29 149 osób (w 2011 r. – odpowiednio 17 446 osób). Najwyższe wartości w 2022 r. obserwowano przede wszystkim w otoczeniu dużych miast, szczególnie na obszarach zlokalizowanych wokół Warszawy (m.in. w gminie Stare Babice – 22 564 osoby na placówkę, obszarze wiejskim gminy Brwinów – 15 220 osób na placówkę, obszarze wiejskim gminy Łomianki – 13 249 osób na placówkę, zaliczanych do obszarów wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości) oraz Trójmiasta (m.in. w gminach: Kosakowo – 20 599 osób na placówkę, Tczew – 15 959 osób na placówkę, określanych jako pozaaglomeracyjne dużej gęstości). Najniższy poziom wskaźnika notowały gminy pozaaglomeracyjne małej gęstości: Śniadowo – 423 (podlaski), Milejewo – 543 (warmińsko-mazurski) i pozaaglomeracyjne dużej gęstości: Sulmierzyce – 441 (łódzki), Stubno – 462 (podkarpacki).

W analizowanym okresie 2011–2022 wzrost wartości wskaźnika notowano w gminach: Chełmiec (o 26 249 osób do 29 572 osób na placówkę, region małopolski) i Rokietnica (o 19 039 osób do 23 470 osób na placówkę, wielkopolski), a najgłębszy spadek – w gminach Strzelin (o 4 863 osoby do 4 733 osób na placówkę, dolnośląski) i Sulmierzycach (o 4 150 osób do 441 osób na placówkę, łódzki).

Mapa 6 Liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną w 2022 r.
Map 6. Population per library establishments in 2022

W 2022 r. w **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** funkcjonowało 1 830 placówek bibliotecznych (spadek o 10 placówek w porównaniu do 2021 r.). Najwięcej placówek bibliotecznych zlokalizowanych było w Kętrzynie (14 placówek), Tomaszowie Lubelskim (12) i Stoczku Łukowskim (11), natomiast w 3 gminach nie było placówek bibliotecznych (w Górowie Iławieckim, Moskorzewie i Raciążu). Najwięcej placówek bibliotecznych było w gminach regionu lubelskiego (343 placówki), a najmniej – w gminach warszawskiego stołecznego (1) i śląskiego (7). Na 1 placówkę biblioteczną w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją przypadało średnio 2 363 osoby (o 6 osób mniej niż w 2021 r.), tj. mniej o 518 niż na obszarach wiejskich. Najwięcej osób na placówkę przypadało w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją regionu śląskiego (3 418 osób), a najmniej – w gminach warmińsko-mazurskiego (1 993 osób). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Hajnówce (19 221 osób na placówkę), natomiast najniższą – w Stubnie (462 osoby na placówkę). 96 gmin zagrożonych trwałą marginalizacją miało wartość wskaźnika wyższą niż średnio dla Polski (tj. niż 4 945 osoby na placówkę biblioteczną), w tym najwięcej takich gmin było w lubelskim (14 gmin) i zachodniopomorskim (13 gmin).

W latach 2011–2022 r. na **obszarach wiejskich liczba centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic** wzrosła o 180 do 2 416. Najwięcej placówek zlokalizowanych było w regionach małopolskim (291 placówek) i podkarpackim (246), natomiast najmniej - w lubuskim (28) i warszawskim stołecznym (31). W 1 036 obszarach wiejskich nie odnotowano żadnej placówki (47,6%). W porównaniu z 2011 r. liczba ludności na 1 placówkę kultury zmniejszyła się o 0,5 tys. osób do 6,3 tys., w tym na obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych – z 6,4 tys. do 5,4 tys., a na obszarach aglomeracyjnych nadal kształtowała się na poziomie nieco ponad 7 tys. osób na placówkę. Najwyższy poziom wskaźnika

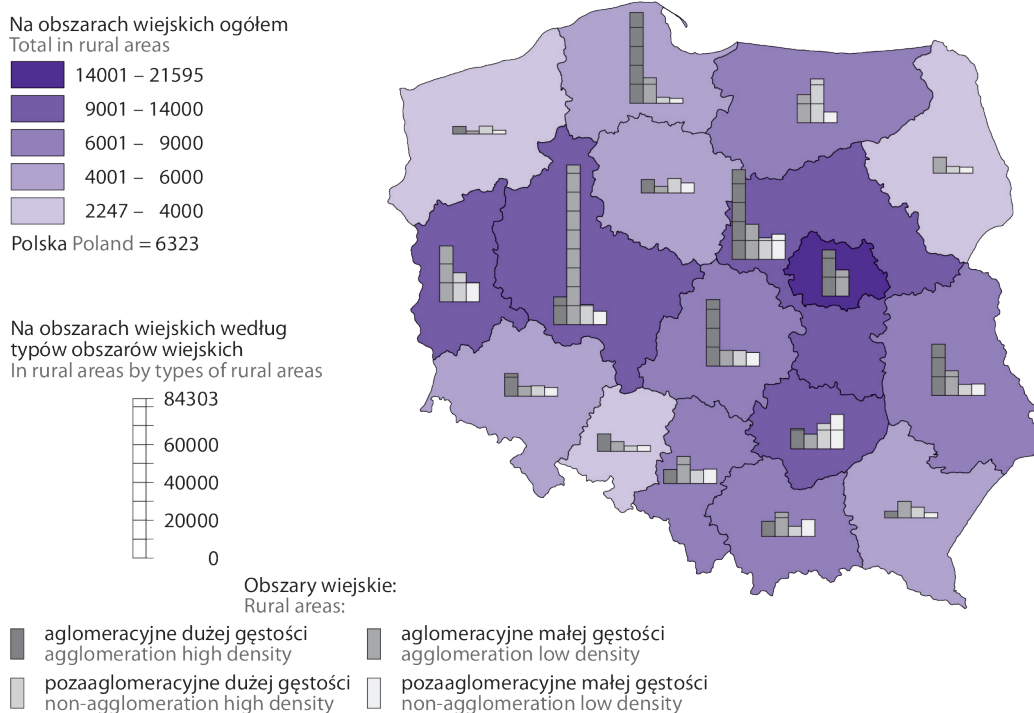
w 2022 r. notowano w regionach: warszawskim stołecznym (21,6 tys. osób na placówkę) i mazowieckim regionalnym (13,0 tys. osób na placówkę), natomiast najniższy – w zachodniopomorskim (2,3 tys. osób na placówkę) i opolskim (3,2 tys. osób na placówkę). **Liczba ludności na 1 placówkę kultury** na obszarach wiejskich była niższa zarówno od przeciętnej w kraju (9,5 tys. osób na placówkę), jak i od średnich wartości wykazanych dla miast dużych, średnich i małych. Na trzech poziomach delimitacji obszarów wiejskich obserwowano spadek wskaźnika w stosunku do 2011 r., w tym najgłębszy – w grupie jednostek aglomeracyjnych małej gęstości (spadek o 2,0 tys. do 8,7 tys. osób na placówkę), najniższy w grupie jednostek pozaaglomeracyjnych dużej gęstości (spadek o 0,4 ty. osób do 6,4 tys. osób na placówkę). W obszarze aglomeracyjnym dużej gęstości zanotowano wzrost wskaźnika o 2,0 tys. do 10,2 ty. osób na placówkę kultury.

W 2022 r. na obszarach wiejskich ogółem rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 37 155 osób (w 2011 r. – odpowiednio 24 788). Najwyższe wartości w 2022 r. obserwowano przede wszystkim w otoczeniu dużych miast, szczególnie na obszarach wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości zlokalizowanych wokół Trójmiasta (m.in. w gminach: Pruszcz Gdański – 37,3 tys. osób na placówkę, Wejherowo – 30,3 tys. osób na placówkę), Warszawy (m. in. w gminach: Lesznowola – 36,8 tys. osób na placówkę, Jabłonna i Raszyn po 23,0 tys. osób na placówkę oraz Stare Babice 22,6 tys. osób na placówkę) oraz Krakowa (m.in. w gminach: Zabierzów – 29,3 tys. osób na placówkę, Zielonki – 27,2 tys. osób na placówkę). Najniższy poziom wskaźnika notowały obszary wiejskie gmin pozaaglomeracyjnych małej gęstości: Kleszczele – 178 osób na placówkę (region podlaski), Łobez – 198 osób na placówkę i Karlino – 227 osób na placówkę (zachodniopomorski).

Na obszarach wiejskich zorganizowano 74,6 tys. **impresz kulturalnych**, w których udział wzięło 5,5 mln osób. Najwięcej imprez kulturalnych zorganizowano w regionie małopolskim (10,3 tys.) i pomorskim (9,0 tys.). Najwięcej **uczestników** odnotowano w podkarpackim (747,1 ty.) i małopolskim (716,2 tys.). Najmniej imprez i uczestników było w lubuskim (1,1 tys. imprez, które zgromadziły 97,4 tys. uczestników). W stosunku do 2011 r. odnotowano wzrost liczby organizowanych imprez – najwyższy w grupie jednostek aglomeracyjnych dużej gęstości (o 7,1 tys. do 9,3 tys.) i pozaaglomeracyjnych dużej gęstości (6,5 tys. do 39,1 tys. imprez). Na trzech poziomach delimitacji obszarów wiejskich obserwowano spadek liczby uczestników imprez w stosunku do 2011 r., w tym największy – w grupie jednostek pozaaglomeracyjnych dużej gęstości (spadek o 0,9 mln uczestników do poziomu 2,8 mln). W obszarach aglomeracyjnych małej gęstości odnotowano natomiast wzrost o 0,6 mln do 0,8 mln uczestników.

W 2022 r. najwięcej imprez zorganizowano w otoczeniu dużych miast, szczególnie na obszarach wiejskich zlokalizowanych wokół Trójmiasta (m. in. w gminach: Puck – 1,8 tys., Starogard Gdański – 0,7 tys., określanych jako pozaaglomeracyjne dużej gęstości) oraz Szczecina (m.in. w gminach: Dobra Szczecińska – 1,2 tys. i Gryfino – 0,5 tys. imprez, określanych jako aglomeracyjne dużej gęstości). Najwyższą liczbę uczestników zorganizowanych imprez w 2022 r. obserwowano przede wszystkim w otoczeniu dużych miast, szczególnie na obszarach wiejskich zlokalizowanych wokół Rzeszowa (m. in. w gminach: Wiązownica – 89,0 tys., Leżajsk – 44,7 tys. , określanych jako pozaaglomeracyjne dużej gęstości oraz Łańcut – 27,8 tys. i Trzebownisko – 21, 8 tys., zaliczanych do obszarów wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości) oraz Trójmiasta (m.in. w gminach: Puck – 40,9 tys. i Krokowa – 30 tys., pozaaglomeracyjne dużej gęstości oraz Kosakowo – 29,0 tys. i Luzino – 28,2 tys. zaliczanych do obszarów wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości). Najniższą liczbę uczestników imprez notowały gminy pozaaglomeracyjne dużej gęstości: Wróblew – 20 uczestników (podkarpacki), Bejsce – 25 uczestników (świętokrzyski) oraz Świerzno – 25 uczestników (gmina pozaaglomeracyjna małej gęstości, zachodniopomorski).

Mapa 7. Liczba ludności na 1 placówkę kultury^a w 2022 r.
Map 7. Population per culture center^a in 2022

^a Centrum kultury, dom i ośrodek kultury, klub i świetlicę.
^a Center of culture, cultural center and establishment, club and community center.

W 2022 r. w **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** funkcjonowało 951 centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic (wzrost o 2 placówki w porównaniu do 2021 r.). Najwięcej placówek kultury zlokalizowanych było w Głównych (20 placówek). W 205 gminach nie było placówek kultury. Najwięcej takich placówek było w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją regionu zachodniopomorskiego (184 placówki), natomiast najmniej – w gminach regionu śląskiego (3 placówki), w warszawskim stołecznym nie odnotowano żadnej placówki. Na 1 placówkę kultury w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją przypadało średnio 4,5 tys. osób (o 45 osób mniej niż w 2021 r.). Najwięcej osób na placówkę przypadało w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją regionu mazowieckiego regionalnego (10,9 tys. osób), a najmniej – w gminach regionu zachodniopomorskiego (2,1 tys. osób). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Czarnym Dunajcu (22,1 tys. osób na placówkę), a najniższą – w Czyżach (227 osób na placówkę). 46 gmin zagrożonych trwałą marginalizacją miało wartość wskaźnika wyższą niż średnio dla Polski (tj. niż 9,5 tys. osób na placówkę biblioteczną) – najwięcej takich gmin było w regionie podkarpackim (7 gmin).

W gminach zagrożonych trwałą marginalizacją zorganizowano 31,0 tys. imprez kulturalnych, w których udział wzięło 2,8 mln osób. Najwięcej imprez kulturalnych zorganizowano w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją regionu zachodniopomorskiego (5,2 tys.), najmniej – w gminach śląskiego (24), które zgromadziły najmniej uczestników (15,9 tys. osób). Najwięcej uczestników imprez było w regionie lubelskim 445,5 tys. Najwięcej imprez zorganizowano w Łobzie (823) i Stubnie (629), a największą liczbę uczestników odnotowano w Wiązownicy (89,0 tys. osób) i Grybowie (55,0 tys. osób).

Obiekty noclegowe na obszarach wiejskich oferowały 330,8 tys. **miejsc noclegowych**. Najwięcej takich miejsc w 2022 r. notowano w zachodniopomorskim (74,0 tys.) i pomorskim (43,7 tys.), natomiast najmniej – w opolskim (3,1 tys.). W 1 072 jednostkach zaliczanych do obszarów wiejskich (49,3%) nie odnotowano miejsc noclegowych. **Liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1 000 ludności** na obszarach wiejskich wyniosła 19,6 miejsca. Na obszarach wiejskich aglomeracyjnych wskaźnik wyniósł 17,2 miejsca noclegowego na 1 000 ludności, a na obszarach pozaaglomeracyjnych – 24,1 miejsca. Najwyższą wartość wskaźnika w 2022 r. odnotowano w zachodniopomorskim (141,4 miejsca na 1 000 ludności) i pomorskim (49,7 miejsca na 1 000 mieszkańców), natomiast najniższą – w opolskim (7,0). Liczba miejsc noclegowych na obszarach wiejskich w przeliczeniu na 1 000 ludności była wyższa od średnich wartości wykazanych dla miast dużych i średnich, ale niższa od średniej wartości dla miast małych (37,6) i od przeciętniej w kraju (20,6).

W 2022 r. rozpiętość wskaźnika na obszarach wiejskich pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 4 932,6 miejsca na 1 000 ludności. Najwyższe wartości w 2022 r. obserwowano przede wszystkim w pasie nadmorskim (m.in. w gminie Rewal – 4 933,4 miejsca na 1 000 ludności i obszarze wiejskim gminy Mielno – 4 366,0 miejsc na 1 000 ludności, zaliczanych do obszarów wiejskich pozaaglomeracyjnych dużej gęstości, oraz Dziwnów – 4 831,2 miejsca na 1 000 ludności i Darłowo – 886,2 miejsca na 1 000 ludności, określanych jako pozaaglomeracyjne małej gęstości). Wysokie wartości notowano też w obszarach górskich (m. in. w gminach Solina – 1 242,3 miejsca na 1 000 mieszkańców, Cisna – odpowiednio 824,8 miejsca, Lutowiska – 704,1, zaliczane do obszarów wiejskich pozaaglomeracyjnych małej gęstości, oraz Bukowina Tatrzańska – 423,9 miejsca na 1 000 mieszkańców i Poronin – 350,8 miejsca, określane jako pozaaglomeracyjne dużej gęstości). Najmniej miejsc noclegowych na 1 000 ludności przypadało w gminach: Krasocin (pozaaglomeracyjna dużej gęstości, region świętokrzyski) i Prażmów (aglomeracyjna dużej gęstości, region warszawski stołeczny) – po 0,8 miejsca.

W 2022 r. w **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** obiekty noclegowe oferowały 88,3 tys. miejsc noclegowych (o 0,9 tys. mniej niż w 2021 r.). Na 1 000 ludności przypadało 20,4 miejsca noclegowego (tyle samo co w 2021 r.). Wskaźnik ten był najwyższy w gminach zachodniopomorskiego (73,1 miejsca na 1 000 ludności), a najniższy – w gminach mazowieckiego regionalnego (4,3 miejsca na 1 000 ludności). Najwyższą wartość odnotowano w Darłowie (886,2 miejsca na 1 000 ludności), natomiast najniższy – w Prabutach (1,0 miejsce na 1 000 ludności).

Rozdział 6

Chapter 6

Potencjał administracji na rzecz zarządzania rozwojem, finanse samorządu terytorialnego

The potential of administration for development management, finances of local government

6.1 Finanse jednostek samorządu terytorialnego

6.1 Finance of local government units

Średnia wartość **dochodów ogółem na mieszkańca w gminach wiejskich**¹ w 2022 r. była ponad 2-rotnie wyższa od notowanej w 2011 r. i wyniosła 7 171,0 zł (wobec 7 455,2 zł dla Polski ogółem). Ponad 2-krotny wzrost wskaźnika notowały gminy wiejskie we wszystkich regionach Polski, w tym największy – w łódzkim (z 3 124,8 zł w 2011 r. do 8 106,6 zł), a najniższy – w pomorskim (z 3 496,8 zł do 7 570,6 zł).

W 2022 r. średnia wartość dochodów ogółem na 1 mieszkańca wśród **gmin zmarginalizowanych** była wyższa niż dla gmin wiejskich i wyniosła 7 389,2 zł, tj. o 12,8% więcej niż w 2021 r. Wskaźnik powyżej średniej liczonej dla tej grupy gmin odnotowano w 407 gminach, głównie w województwach: łódzkim, kujawsko-pomorskim, podlaskim i zachodniopomorskim. Najwyższe dochody ogółem notowano w gminach Darłowo – 20 649,0 zł (wzrost do roku poprzedniego o 16,8%), Duszniki-Zdrój – 20 165,0 zł, (wzrost ponad 2-krotny), Radków – 18 190,9 zł (wzrost o 34,9%). Wartości poniżej średniej wystąpiły głównie w opolskim, małopolskim, podkarpackim. Najniższe wartości wskaźnika odnotowano w gminach: Niebylec – 5 531,7 zł, Kraśnik – 5 544,7 zł, Lelis – 5 551,5 zł. Największy spadek względem 2021 r. miał miejsce w gminie Korzenna – o 17,4% do poziomu 7 635,0 zł na 1 mieszkańca.

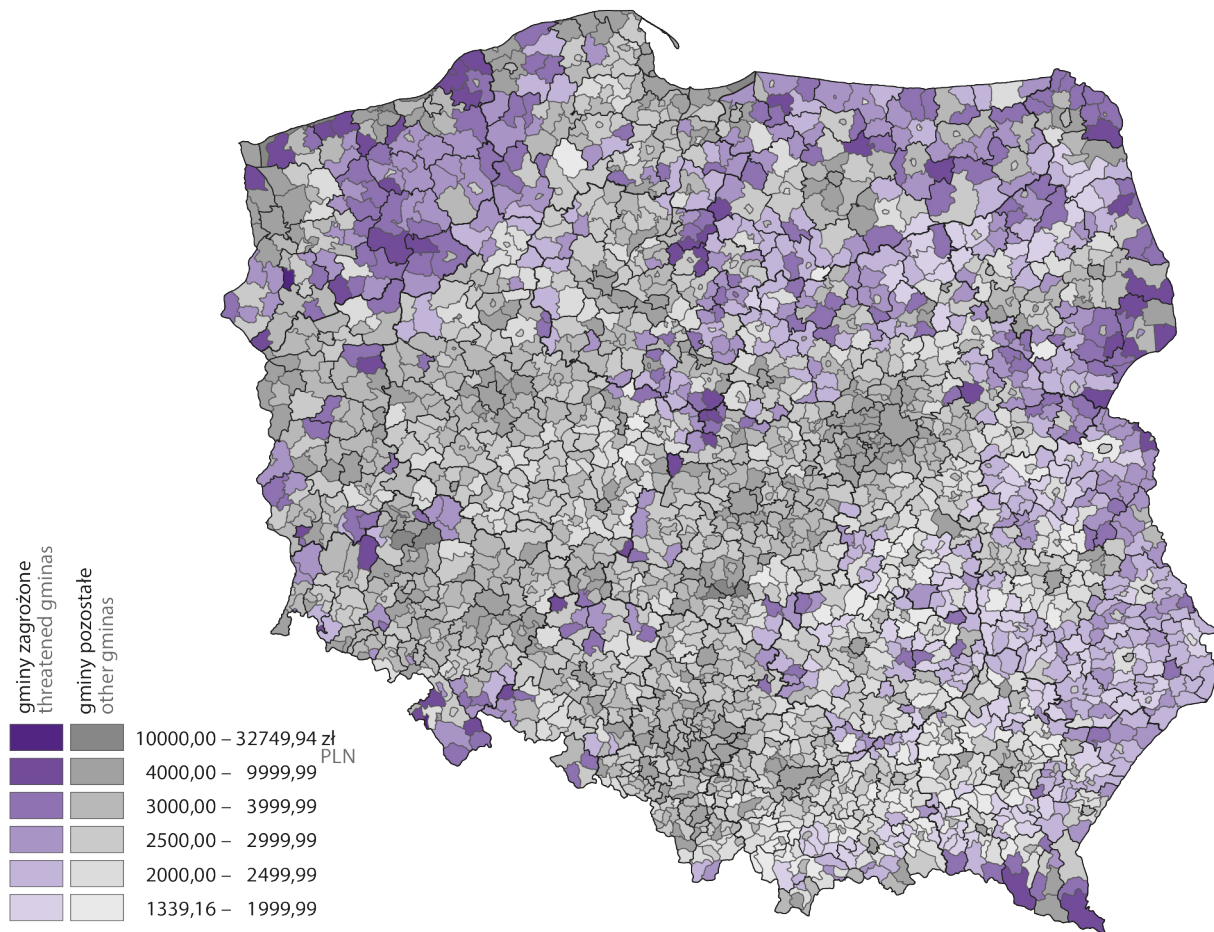
Dochody własne w przeliczeniu na 1 mieszkańca gmin wiejskich wzrosły od 2011 r. (ponad 2-krotnie) do poziomu średnio 2 997,5 zł w 2022 r. (dla kraju ogółem w 2022 r. wskaźnik wyniósł 3 854,3 zł).

W regionie lubelskim notowano ponad 3-krotny wzrost wskaźnika do poziomu 2 361,8 zł per capita. Najniższy wzrost od początku analizowanego okresu zanotowano w regionie warszawskim stołecznym – z 1 979,0 zł do 4 398,6 zł na mieszkańca, przy czym region ten jednocześnie osiągnął najwyższą wartość wskaźnika w 2022 r. Najniższy poziom wystąpił w zachodniopomorskim – 4 420,3 zł na mieszkańca.

Średnia wartość dochodów własnych na 1 mieszkańca wśród **gmin zmarginalizowanych** w 2022 r. była niższa od notowanej dla gmin wiejskich i wyniosła 2 638,2 zł, tj. o 35,3% więcej niż w roku poprzednim. Dochody własne per capita powyżej średniej dla gmin zmarginalizowanych notowano w 355 gminach. Najwyższy poziom wskaźnika odnotowały (podobnie jak w dochodach ogółem) gminy: Duszniki-Zdrój – 15 762,4 zł (blisko 4-krotny wzrost względem 2021 r.), Darłowo – 14 034,8 zł (wzrost 30,5%), Kozielice – 12 400,2 zł (ponad 4-krotny wzrost względem poprzedniego roku). Poniżej średniej kształtowały się dochody własne w gminach zmarginalizowanych głównie w małopolskim, podkarpackim, lubelskim, a najniższe poziomy wskaźnika (blisko 50% średniej) notowano w 2 gminach: Majdan Królewski – 1 339,2 zł oraz Mniów – 1 417,1 zł. Największy spadek (o 29,4%) względem 2021 r. wystąpił – podobnie jak w dochodach ogółem – w gminie Korzenna (1 808,2 zł per capita).

¹ W zakresie finansów JST analiza prezentowanych obszarów wiejskich dotyczy gmin wiejskich (brak danych dla części wiejskich w gminach miejsko-wiejskich).

Mapa 1. Dochody własne budżetów gmin i miast na prawach powiatu na 1 mieszkańca w 2022 r.
Map 1. Own revenue of budgets of gminas and cities with powiat status per capita on 2022

W analizowanym okresie 2011–2022 **wydatki ogółem na 1 mieszkańca gmin wiejskich** wzrosły ponad 2-krotnie do poziomu średnio 7 247,1 zł (dla kraju ogółem w 2022 r. wskaźnik wyniósł 7 668,2 zł per capita). Wzrost wskaźnika odnotowano w gminach każdego z regionów (w każdym ponad 2-krotny), w tym najniższy – w pomorskim (do poziomu 7 670,3 zł), a najwyższy - w łódzkim (do poziomu 8 018,6 zł).

W 2022 r. wydatki ogółem na 1 mieszkańca **gmin zagrożonych trwałą marginalizacją** wyniosły 7 367,2 zł, tj. o 22,9,0% więcej niż w 2021 r. Wskaźnik powyżej średniej dla tej grupy gmin odnotowano w 368 gminach, w tym najwyższy w gminach: Darłowo – 19 290,9 zł (wzrost do roku poprzedniego o 28,7%), Łagów – 17 348,6 zł (wzrost o 40,7%) i Radków – 17 048,3 zł (wzrost w relacji do 2021 r. o 37,1%). Wartości poniżej średniej na 1 mieszkańca odnotowano w 387 gminach, w tym najniższe w gminach: Godziszów – 5 130,7 zł, Modliborzyce – 5 315,0 zł, Susiec – 5 321,9 zł. Największy wzrost wskaźnika w relacji do 2021 r. odnotowano w Paprotni (o 97 9% do wartości 9 857,0 zł per capita), a największy spadek – w Kuryłówce (o 12,0% do poziomu 6 660,3 zł).

Wydatki majątkowe na 1 mieszkańca w gminach wiejskich na przestrzeni lat 2011–2022 notowały wzrost o 87,8% do poziomu 1 443,5 zł (dla kraju ogółem w 2022 r. wskaźnik wyniósł odpowiednio 1 301,1 zł). Największy – ponad 2-krotny – wzrost wskaźnika wystąpił w regionie łódzkim – do poziomu 1 823,7 zł, a najniższy notowały gminy wiejskie w regionie pomorskim – wzrost o 46,4% do poziomu 1 378,1 zł.

Średnia wartość wydatków majątkowych na 1 mieszkańca **gmin zmarginalizowanych** w 2022 r. wyniosła 1 438,6 zł i była o 55,0% wyższa niż w 2021 r. Wartość wskaźnika powyżej średniej notowano w 345 gminach, w tym najwyższe w gminach: Kobylin-Borzymy – 5 531,3 zł, Jasionówka – 5 295,1 zł (gdzie wskaźnik wzrósł prawie 4-krotnie w stosunku do roku poprzedniego), Chrzanów – 5 223,0 zł. Niższą wartość niż 50% średniej notowano w 118 gminach, w tym najniższą – w gminie Janowo (88,2 zł, tj. spadek o 77,1% w relacji do 2021 r.).

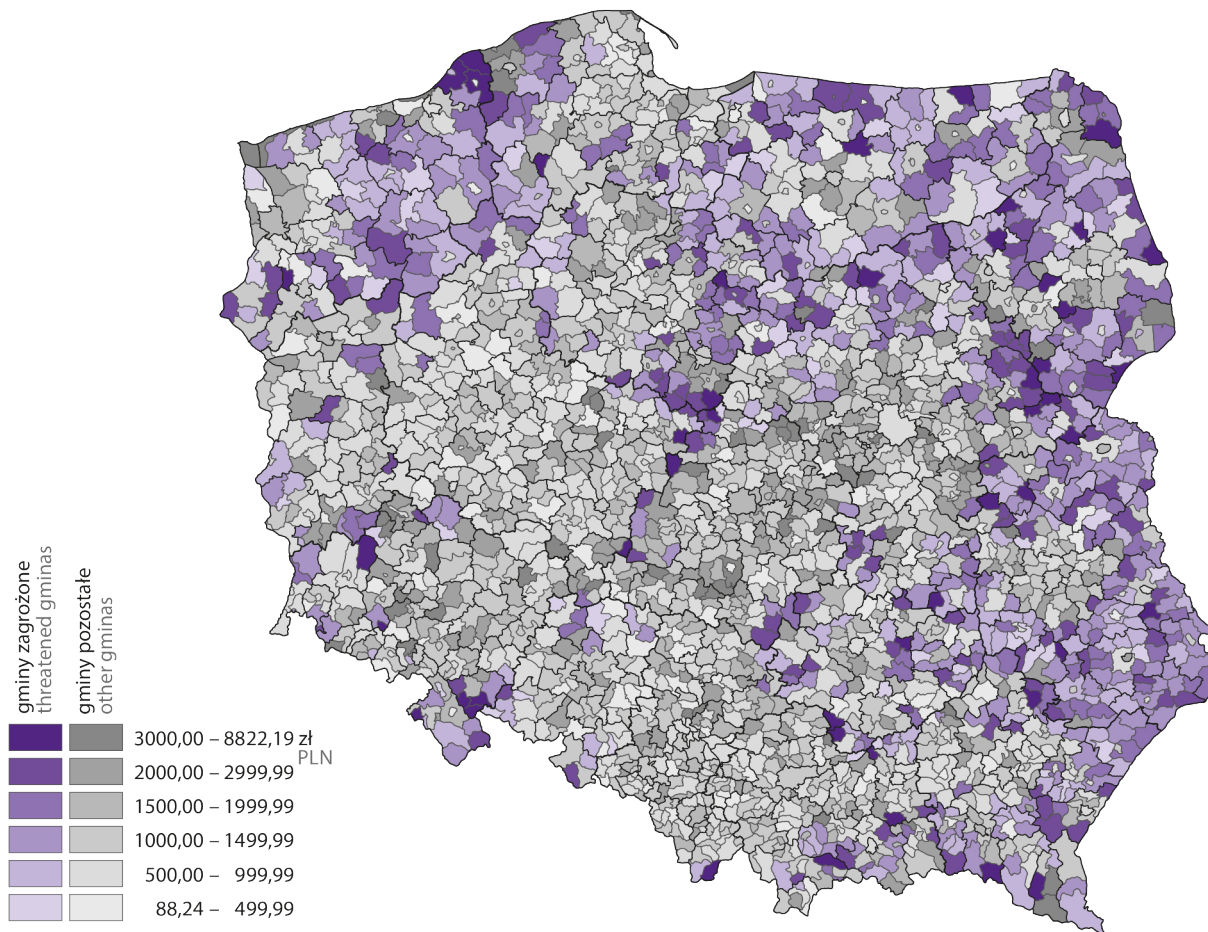
Wydatki inwestycyjne w gminach wiejskich w 2022 r. wyniosły 1 411,1 zł w **przeliczeniu na mieszkańca** (dla kraju ogółem w 2022 r. wskaźnik wyniósł 1 195,9 zł na mieszkańca), tj. o 84,8% więcej niż w 2011 r. Największy wzrost – ponad 2-krotny – notowały gminy w łódzkim – do poziomu 1 798,9 zł, natomiast w pomorskim wzrosły na tych obszarach najmniej – o 42,6% do 1 306,2 zł.

W gminach wskazanych jako zagrożone trwałą marginalizacją w 2022 r. wydatki na inwestycje kształtowały się na poziomie zbliżonym do notowanego dla gmin wiejskich i wyniosły średnio 1 400,7 zł per capita, tj. o 60,8% więcej niż z roku poprzednim. Więcej niż średnia dla wszystkich zmarginalizowanych gmin na inwestycje przypadło w 353 gminach, w tym najwyższą wartość (analogicznie jak wydatków majątkowych) notowano w Kobylin-Borzymy, Jasionówce oraz Chrzanowie – gdzie wartość wydatków inwestycyjnych pokryła się w całości z wydatkami majątkowymi. Niższe niż 50% średniej w tej grupie gmin wydatki inwestycyjne odnotowało 121 gmin.

W 2022 r. **gminy wiejskie** notowały spadek **udziału wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem** względem 2011 r. – o 4,3 p. proc. (do 19,5%). Spadek notowano we wszystkich regionach Polski – najwyższy (około 8,0 p. proc.) w świętokrzyskim i pomorskim – tam wskaźnik kształtował się między 17% a 18,3%. Najmniejszy spadek udziału odnotowano w gminach wiejskich łódzkiego – o 0,4 p. proc. – do poziomu 22,4% w 2022 r.

Wśród **gmin zagrożonych trwałą marginalizacją** w 2022 r. **udział wydatków** wyniósł 19,0%, tj. o 4,5 p. proc. więcej niż w roku poprzednim (dla kraju ogółem w 2022 r. udział wyniósł odpowiednio 15,6%). Najwyższy udział notowały gminy w małopolskim oraz warszawskim stołecznym (po 22,2%), a najniższy – gminy w opolskim (13,5%). Wartość wskaźnika powyżej średniej (liczonej dla gmin zmarginalizowanych ogółem) notowano w 350 gminach. Najwyższy udział miał miejsce w gminie Kamień – 58,4%. Poniżej średniej wartości wskaźnika znalazło się 405 gmin zmarginalizowanych, w tym najmniejszy udział notowano w Janowie – 1,4%. Największy spadek względem poprzedniego roku zanotowała gmina Łapiennik Górny – o 20,6 p. proc.

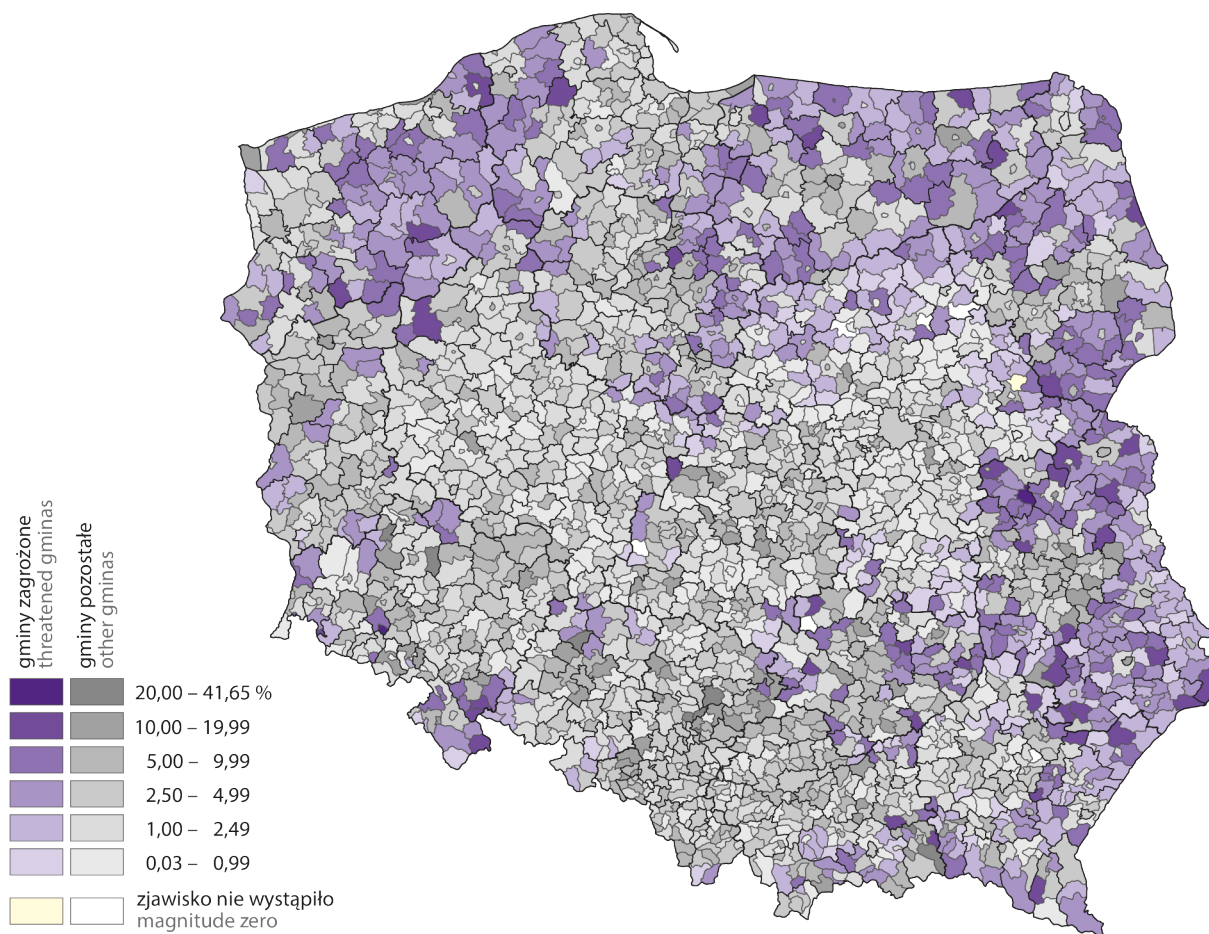
Mapa 2. Wydatki inwestycyjne budżetów gmin i miast na prawach powiatu na 1 mieszkańca w 2022 r.
Map 2. Investment expenditure of budgets of gminas and cities with powiat status per capita in 2022

Udział dochodów gmin na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w dochodach ogółem w gminach wiejskich ukształtował się w 2022 r. na poziomie 3,6% (spadek o 5,3 p. proc. względem 2011 r.). W gminach **zagrożonych trwałą marginalizacją** była to wartość nieco wyższa (4,2%, tj. o 0,6 p. proc. wyższa niż w 2021 r.). Udział powyżej średniej dla gmin zmarginalizowanych wystąpił w świętokrzyskim, podlaskim, dolnośląskim, lubelskim, warmińsko-mazurskim oraz zachodniopomorskim. W lubuskim oraz śląskim notowano nieznaczny spadek udziału względem roku poprzedniego, kształtujący się w granicach od 0,1 p. proc. do 0,3 p. proc.

Mapa 3. Udział dochodów gmin i miast na prawach powiatu na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w dochodach ogółem w 2022 r.

Map 3. Share of revenues of gminas and cities with powiat status to financing and co-financing EU programmes and project in total revenue of local government units in 2022

6.2 Zarządzanie rozwojem

6.2 Development management

Analogicznie do roku poprzedniego, gminy wiejskie oraz gminy zagrożone trwały marginalizacją odznaczały się niższymi wskaźnikami związanymi z wykorzystaniem miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz narzędzi dedykowanych rewitalizacji niż gminy miejskie.

W 2022 r. **gminy wiejskie**¹ notowały **udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego** na poziomie 32,8% (wobec 32,2% w 2021 r. oraz 28,0% w 2011 r.) i był on nieco wyższy niż dla Polski ogółem (32,3%). Analogicznie do 2021 r., w gminach wiejskich utrzymała się tendencja mniejszego udziału pokrycia planami niż w gminach miejskich (dużych, średnich i małych). Najwyższy udział w 2022 r. odnotowały gminy wiejskie należące do aglomeracyjnych dużej gęstości (61,8%, wobec 50,8% w 2011 r.), a najniższy - pozaaglomeracyjne małej gęstości (23,5%, wobec odpowiednio 19,6%).

¹ W zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz rewitalizacji analiza prezentowanych obszarów wiejskich dotyczy gmin wiejskich (brak danych dla obszarów wiejskich będących częścią gmin miejsko-wiejskich).

Gminy zagrożone trwałą marginalizacją wykazały niższą wartość wskaźnika niż gminy wiejskie, na poziomie 26,2% (wzrost w skali roku o 0,2 p. proc.). Regionalnie, najwyższy udział pokrycia planami utrzymał się w województwie małopolskim (66,4%) i dolnośląskim (65,5%) natomiast najniższy odnotowano w gminach zmarginalizowanych lubuskiego (6,6%), podkarpackiego (8,6%) i kujawsko-pomorskiego (9,0%). Powierzchnię pokrytą w 100% planami miejscowymi posiadało 330 gmin zmarginalizowanych.

Analizując dane z zakresu rewitalizacji, **udział powierzchni obszarów zdegradowanych w powierzchni ogółem w gminach wiejskich** wzrósł z 16,7% w 2015 r. do 26,1% (tj. o 9,6 p. proc. i o 0,5 p. proc. w skali roku). Najwyższą wartość wskaźnika dla obszarów wiejskich ogółem odnotowano w lubelskim (35,0%, tj. spadek o 1,1 p. proc. w skali roku) i świętokrzyskim (35,2%, tj. wzrost odpowiednio o 5,7 p. proc.), a najniższą – w warmińsko-mazurskim (9,9%, tj. bez zmian w skali roku) i łódzkim (12,1%, tj. wzrost o 3,0 p. proc.). Analogicznie do roku poprzedniego, w gminach wiejskich aglomeracyjnych udział ten kształtował się na wyższym poziomie niż w pozaaglomeracyjnych (29,8% wobec 25,3%) oraz wyższym niż średnio w Polsce (21,7%).

W 2022 r. w **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** powierzchnia obszarów zdegradowanych stanowiła 25,2% (spadek o 0,3 p. proc. w skali roku). Nadal najwyższą wartość wskaźnika notowano w województwie śląskim (47,1%), natomiast najniższą - w opolskim (1,6%), łódzkim (2,0%) i pomorskim (4,0%).

Udział powierzchni obszarów rewitalizacji w powierzchni obszarów zdegradowanych w gminach wiejskich w analizowanym okresie (2015–2022) zmniejszał się. Wartość wskaźnika w 2022 r. wyniosła 32,0% i było to o 57,4 p. proc. mniej w porównaniu do 2015 r. oraz o 0,1 p. proc. więcej niż w 2021 r.). Podobnie jak w roku ubiegłym, w 2022 r. maksymalną wartość wskaźnika (na poziomie 100%) odnotowano w opolskim, pomorskim i warmińsko-mazurskim. Najniższy udział wystąpił natomiast w małopolskim (na poziomie 15,3%, tj. wzrost o 0,7 p. proc. w skali roku), dolnośląskim (23,3%, tj. spadek odpowiednio o 4,5 p. proc.), zachodniopomorskim (24,3%, tj. wzrost o 0,2 p. proc.) i podkarpackim (24,4%, tj. wzrost o 1,5 p. proc.). W 2022 r. gminy wiejskie aglomeracyjne odznaczały się nieco niższym wskaźnikiem niż pozaaglomeracyjne (odpowiednio 29,3% wobec 32,8%).

W **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** w 2022 r. w ramach obszarów zdegradowanych wskazano 29,6% do rewitalizacji (spadek o 0,8 p. proc. w skali roku). Analogicznie jak w roku poprzednim, 3 województwa utrzymały wartość wskaźnika powyżej 50%, tj. opolskie (78,1%), łódzkie (68,3%), kujawsko-pomorskie (62,2%), a pomorskie odnotowało wzrost w skali roku (o 45,9 p. proc. do 59,0%). W przypadku małopolskiego, śląskiego i warmińsko-mazurskiego wartość wskaźnika od 2019 r. nie przekroczyła 10%.

Udział ludności mieszkającej na terenach objętych procesami rewitalizacji w ogólnej liczbie ludności w 2022 r. w **gminach wiejskich** wyniósł 20,2% (spadek o 0,2 p. proc. w skali roku i o 2,8 p. proc. w odniesieniu do 2015 r.), co oznacza, że wartość wskaźnika była nadal wyższa od notowanej w skali kraju (19,0%). Najwyższy udział miał miejsce w gminach wiejskich 3 województw: opolskim (26,9%), pomorskim (26,5%), podlaskim (25,9%), przy czym w 2015 r. w tych województwach zjawiska nie odnotowano. Znacznie niższym niż w 2015 r. udziałem charakteryzowało się natomiast kujawsko-pomorskie (spadek odpowiednio o 54,4 p. proc. do 18,9%). Analogicznie jak w roku poprzednim, gminy wiejskie aglomeracyjne charakteryzowały się niższym udziałem niż pozaaglomeracyjne (18,9% wobec 20,9%).

Gminy zagrożone trwałą marginalizacją, tak jak w roku poprzednim, notowały wyższy udział ludności mieszkającej na terenach objętych procesami rewitalizacji w ogólnej liczbie ludności niż gminy wiejskie. Udział ten wyniósł 23,3% w 2022 r. (spadek o 0,3 p. proc. w skali roku). W 2022 r. najwyższą wartość wskaźnika osiągnęły gminy zmarginalizowane łódzkiego (33,2%, tj. wzrost o 0,2 p. proc. w skali roku) i wielkopolskiego (29,6%, tj. wzrost odpowiednio o 0,2 p. proc.).

załącznik 1

Wskaźniki monitorujące Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030 attachment 1

Indicators monitoring the National Strategy of Regional Development 2030

Wskaźnik	Jednostka terytorialna	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Cel główny: Efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju.													
Udział nakładów inwestycyjnych sektora prywatnego w inwestycjach ogółem [%]	POLSKA	55,1	57,9	61,7	62,6	62,7	69,6	69,7	64,4	66,3	63,8	65,0	66,5
	dla czterech regionów o najniższym udziale	41,2	45,5	51,7	50,7	51,8	56,8	58,9	52,3	52,3	49,7	49,7	51,8
Zróżnicowanie wartości dodanej brutto na 1 pracującego na poziomie regionów (NUTS 2) ogółem	POLSKA	16,2	16,0	15,7	15,7	15,5	15,0	14,7	14,9	15,0	12,5	12,3	a
Zróżnicowanie wartości dodanej brutto na 1 pracującego na poziomie regionów (NUTS 2) w sekcji A	POLSKA	40,1	42,5	43,8	42,6	43,9	41,7	42,2	42,9	42,1	31,7	32,7	a
Zróżnicowanie PKB na 1 mieszkańca na poziomie podregionów (NUTS 3)	POLSKA	34,4	34,6	34,4	34,3	34,5	34,8	35,0	35,1	35,6	34,0	34,7	a
Relacja przeciętnych rocznych dochodów netto na 1 osobę w gospodarstwie domowym na wsi do miasta [%]	POLSKA	67,5	67,2	69,0	68,0	69,5	71,6	68,9	71,7	77,1	78,3	80,4	81,2

załącznik 1 (cd.)

Wskaźniki monitorujące Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030 attachment 1 (cont.)

Indicators monitoring the National Strategy of Regional Development 2030

Wskaźnik	Jednostka terytorialna	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Cel szczegółowy 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym													
Współczynnik aktywności zawodowej wg BAEL [%]	POLSKA	54,0	54,5	54,7	55,2	55,3	55,6	56,0	56,0	56,0	55,8	57,8	58,0
	dla czterech regionów o najniższym udziale	50,0	50,4	51,2	51,2	51,3	52,8	53,0	52,5	52,2	52,3	54,8	54,9
Udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem [%]	POLSKA	8,1	8,1	8,3	7,7	7,1	6,5	5,7	5,1	4,6	4,2	3,7	3,4
	dla czterech regionów o najwyższym udziale	11,3	11,5	11,9	10,9	10,1	9,2	8,2	7,4	6,7	6,1	5,6	5,1
Udział powierzchni objętej obowiązującymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni całkowitej ogółem [%]	POLSKA	27,2	28,0	28,8	29,2	29,7	30,1	30,5	30,8	31,2	31,4	31,7	32,3
	dla czterech regionów o najniższym udziale	8,2	8,5	8,6	8,9	9,2	9,5	9,8	10,0	10,5	10,3	10,5	10,9
Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych													
Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport w przychodach netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem [%]	POLSKA	19,6	20,4	21,2	21,6	21,8	23,0	23,4	23,2	23,3	23,2	23,8	23,8
	Miasta małe	23,9	24,9	27,4	27,6	28,2	30,1	30,4	30,7	30,8	31,4	31,3	32,5
	Miasta średnie wg definicji SOR	30,1	30,7	32,0	31,8	32,2	33,8	34,6	33,8	33,3	32,0	32,3	32,3
Osoby dorosłe uczestniczące w kształceniu lub szkoleniu (w wieku 25–64 lata) [%]	Miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze wg definicji SOR	20,3	21,0	22,0	21,9	21,9	23,8	23,4	22,9	23,0	23,1	23,2	24,0
	POLSKA	6316	6167	6004	6516	7069	6361	6712	7879	8361	8068	8992	10577
Nakłady inwestycyjne (w cenach bieżących) na 1 mieszkańca [zł]	dla czterech regionów o najniższym udziale	4702	4489	4278	4537	5055	3884	4460	5501	5692	5689	6472	7178
	POLSKA	4,4	4,5	4,3	4,0	3,5	3,7	4,0	5,7	4,8	3,7	5,4	7,6
Wskaźnik przeżywalności przedsiębiorstw – trzy lata od założenia działalności gospodarczej (osoba fizyczna) [%]	dla czterech regionów o najniższym udziale	2,9	3,0	2,7	2,4	2,2	2,3	2,1	3,1	2,5	1,9	2,9	3,6
	POLSKA	79,0	72,5	76,0	78,8	.	83,7	84,7	82,9	80,3	81,7	89,9	87,6

załącznik 1 (dok.)

Wskaźniki monitorujące Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030 attachment 1 (cont.)

Indicators monitoring the National Strategy of Regional Development 2030

Wskaźnik	Jednostka terytorialna	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
Cel szczegółowy 3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie														
Wydatki majątkowe gminy na 1 mieszkańca	Miasta wojewódzkie	1150	1158	1092	1227	1133	770	929	1255	1354	1272	1307	1448	
Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem budżetów gmin [%]	POLSKA	21,5	18,3	16,8	18,6	17,0	10,8	13,4	18,4	16,0	14,1	13,7	15,6	
	Miasta małe	22,2	16,3	14,2	16,6	14,1	8,0	10,7	15,5	13,8	12,8	11,6	12,8	
	Miasta średnie wg definicji SOR	19,9	16,5	15,4	17,5	15,8	10,0	12,1	16,7	15,0	13,8	13,0	14,4	
	Miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze wg definicji SOR	20,0	18,2	15,7	17,4	15,8	10,4	13,8	19,0	15,8	15,0	13,0	15,8	
	Gminy zagrożone trwałą marginalizacją	21,9	16,2	15,7	17,5	15,0	9,2	13,1	19,5	15,5	13,6	14,5	19,0	
Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców	POLSKA	28	30	32	33	35	37	38	37	38	40	41	43	
	Miasta wojewódzkie	43	46	49	52	55	58	55	56	59	61	62	65	
	Miasta małe	26	27	28	30	32	33	35	33	34	36	37	39	
	Miasta średnie wg definicji SOR	24	26	27	29	30	32	33	33	31	33	34	36	37
	Miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze wg definicji SOR	27	29	30	32	33	35	37	36	37	39	40	42	
	Gminy zagrożone trwałą marginalizacją	26	27	28	29	31	32	33	33	35	37	38	39	
Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną [%]	POLSKA	27,6	31,6	22,6	26,9	26,6	30,2	30,8	35,5	40,4	41,9	47,5	55,4	
	dla czterech regionów o najniższym udziale	0,0 ^b	0,0 ^b	0,0 ^b	0,0 ^b	0,0 ^b	0,0 ^b	22,9	27,2	31,7	35,0	38,1	43,6	

a dane będą dostępne w późniejszym terminie

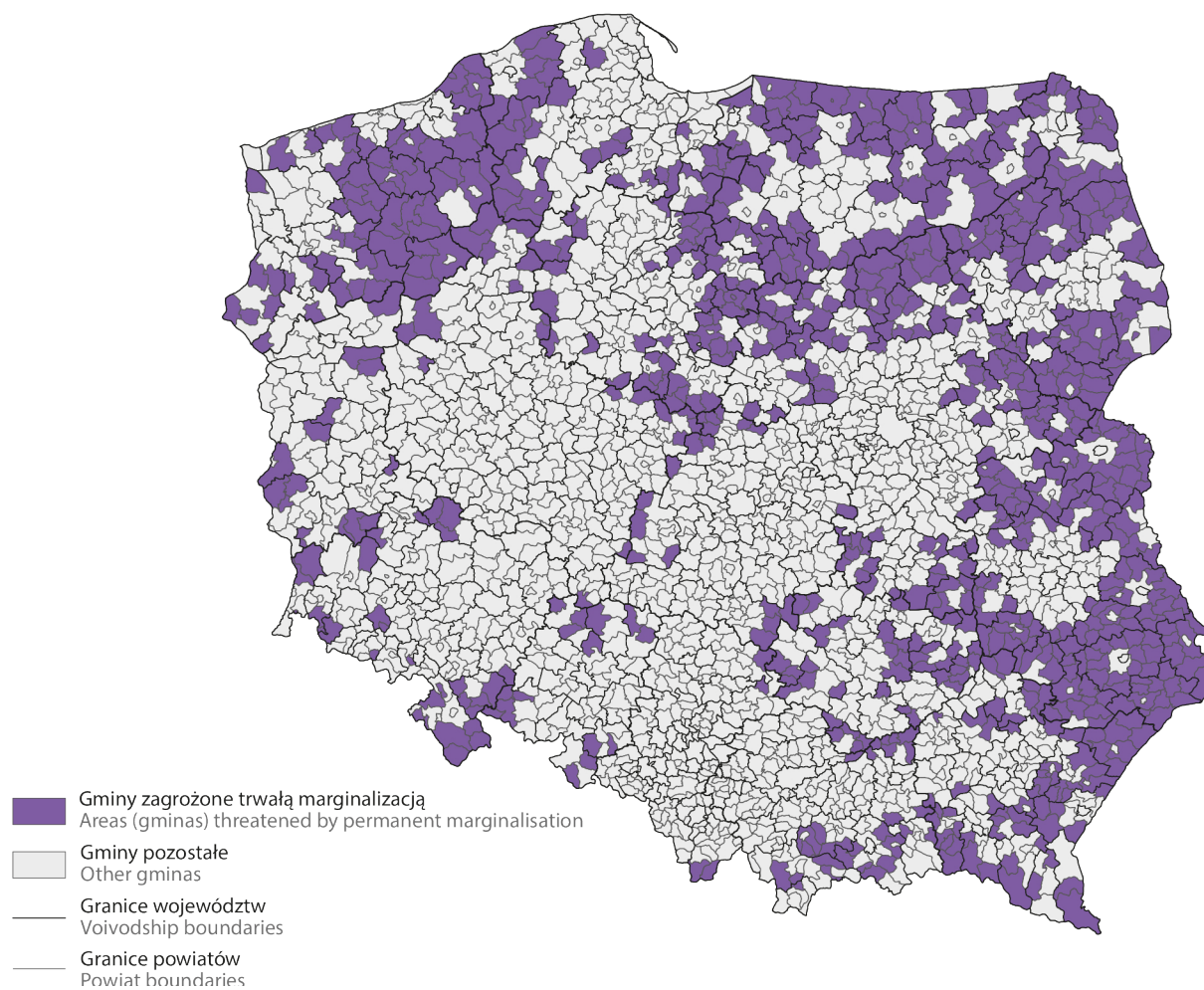
b wskaźnik niemożliwy do wyliczenia, gdyż jeden ze składników ułamka jest równy 0

lub wartość niepodana ze względu na wysoki błąd losowy próby

(.) brak informacji lub brak informacji wiarygodnych

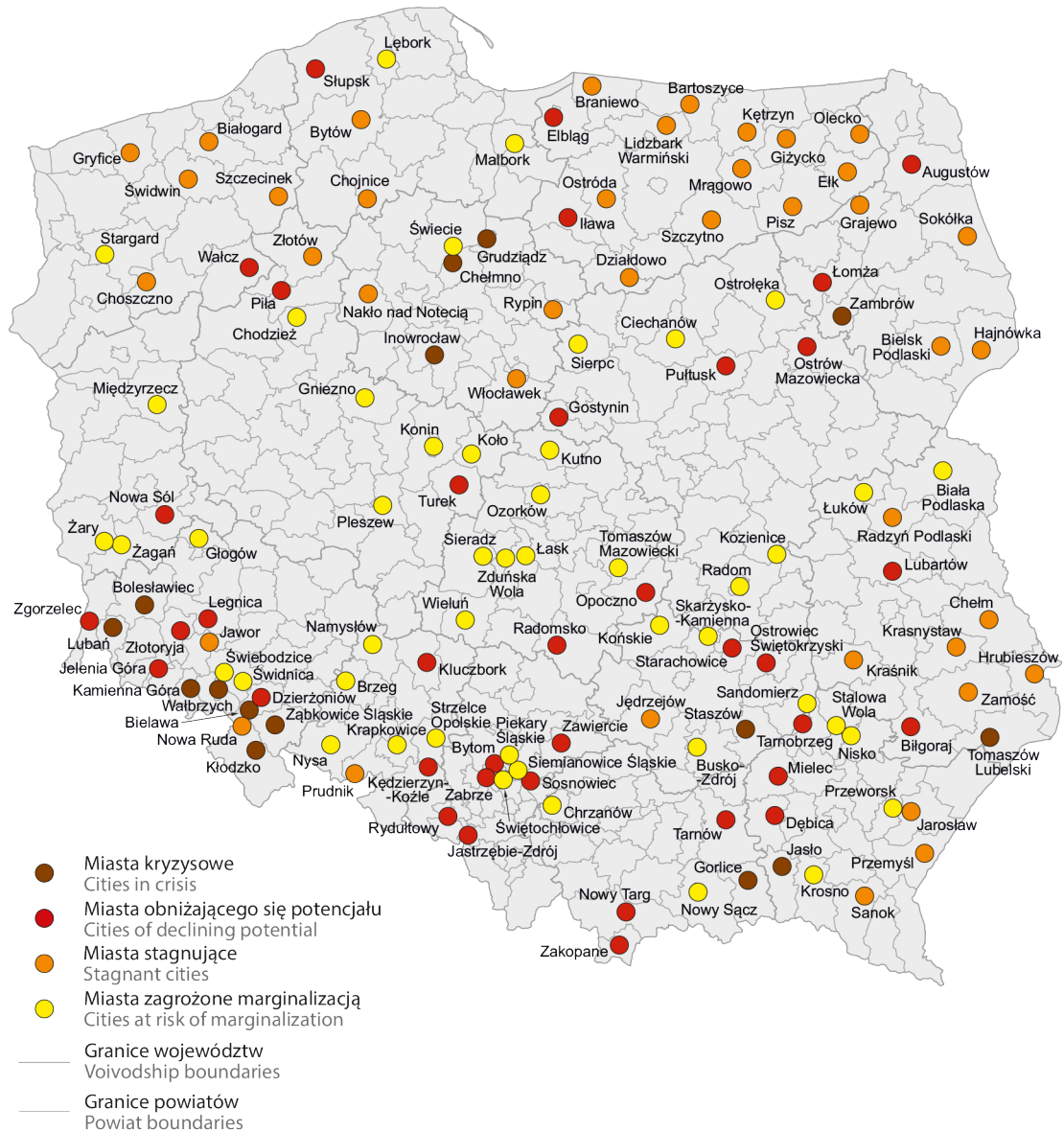
załącznik 2 Delimitacje przestrzenne attachment 2 Spatial delimitations

Mapa 1. Gminy zagrożone trwałą marginalizacją
Map 1. Areas (gminas) threatened by permanent marginalisation

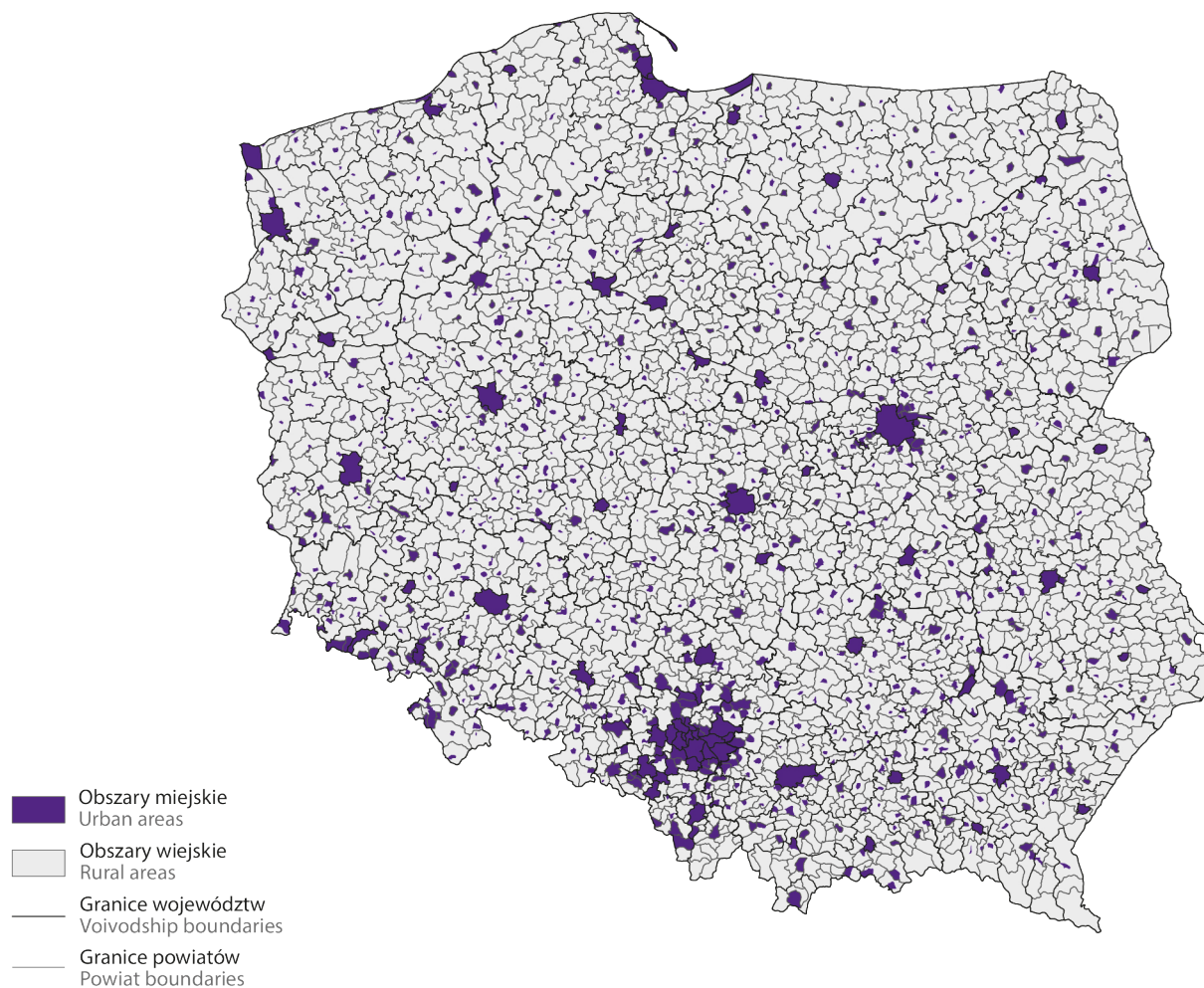
załącznik 2 (cd.) Delimitacje przestrzenne attachment 2 (cont.) Spatial delimitations

Mapa 2. Miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze
Map 2. Cities losing socio-economic functions

załącznik 2 (cd.)
Delimitacje przestrzenne
attachment 2 (cont.)
Spatial delimitations

Mapa 3. Obszary miejskie i wiejskie w 2022 r.
Map 3. Urban and rural areas in 2022

załącznik 2 (dok.) Delimitacje przestrzenne attachment 2 (cont.) Spatial delimitations

Mapa 4. Delimitacja obszarów wiejskich (DOW) w 2022 r
Map 4. Delimitation of Rural Areas in 2022

